

megejtendő elvégzendő; care urmează să fie efectuat; zu verrichtend. 1847: a Varga Katalin bűnös társai között Bucsuma megejtendő kinyomozást ily nagyérdékű és fontos tárgyban nem vél elégségesnek ezen királyi igazgatóság [VKp 181].

megejtés becsapás, félrevezetés; pácálire; Betrug, Irreführung. 1657: Késedelmeknek praetextusit mentségemre én is adván, mondám azt is: hogy igen akamám jelen nem lételemet; mert én azt az reversalist látván, kitanultam volna, hogy csak megejtésére való volna és kétség nélkül tetszésemet fogta volna kívánni benne [KemÖn. 161]. 1678–1683: Ez Alhatatlan vilagh sok vesedelmes tőrei között ... az emberek megh eitesi az felesleges Jstennek, szűksegh szegiczegit, tista iozon, s, tőkeletes életben buzgo giakor imacsagal kerni ... olj mester politicusok kik magokat, ugi tudgiak vezelerelni, meg esestől hogi ne felljenek [Ks Kornis Gáspár kezével].

megejtett elvégzett/létrejött; efectuat; vollbracht, zustande gekommen. 1844: Bartok Ádám és Galfi Miklós között meg ejtett cseréről szollo levél [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249].

megejthet 1. megcselekedhet/tehet; a putea face/efectua; ausführen/tun können. 1631: Valasz utj Jstua(n) (: pallos uolte, hegyes teore vagy szablya :) nem tudom, egy kiczinyeg ki vona ismet be czyapa, kezeuel mint ha vagdalkoznek, vgy czyelekeszik vala More Laszlo utan Hallotta(m) annak utanna Valasz utj Jstuan szaiabol ..., hogy aszt mongya vala, hiszem ha akarom vala megh ejthetem vala [Abrudbánya; Törzs. Catarista Paczko cons. Petry Vayda de Abrugy Banya vall.]. 1782: azt az vásáramat ... mas képpen meg nem ejthetem ha tsak az egész summát le nem tészem [Gyula K; SLt XXXIX Alex. Pekry Suki Jánoshoz].

Szk: osztályt ~ (örökség) megosztást megtehet. 1850: jelenleg minden részesek nem lehetvén abban az állapotban, hogy tulajdon nevekbén, és személyekben az osztályt törvényesen, vagy tsak atyafiságosan is meg ejthessék ... jonak láttuk ... a ... reánk szállott ... Jokat egy évi haszonbérbe kiadni [Ne; DobLev. V/1298].

2. becsaphat, félrevezethet; a putea înșela; betrug/en/irreführen können. 1710: Mikes Kelemen ... kivált a székely nátió között becsületet akar vala szerezni, de Béli Pál miatt nem férhete hozzája, Ezekkel azért egybenköti magát, s azon tanácskozna, miképpen ejthessék meg Béli Pált [CsH 123].

3. vkin vmiért rajtaüthet; a putea ataca pe cineva prin surprindere; jn überraschen können. 1657: Bakos ex desperatione annál inkább elvetemednék; azért igen jó securitással meg lehetne praeficiálni titulariter, de melléje oly kapitányokat és oly authoritással kellene subordinálni, hogy azok nélkül semmit sem cselekedhethnék, és inspiciálnák dolgait, s ha rosszat akarna, meg is ejthethék [KemÖn. 263].

megékesít 1. feldíszít; a împodobi; schmücken. 1749/1770 k.: Mlgos Grófné Aszszó(nyo)m Kemény Kristina Aszszony ... igen drága abroszszal, ugymint egy metélés-sel varrott fejr selyemmel virágokra töltött táblás nagy abroszszal meg-ékesítette az Ur(na)k Asztalát A(nn)o 1735 [Vajdakamarás K; SzConscr.] | a' Prédikálló Cathed-

rat^a Lévai Janosné Vég Anna Aszszony ex fundamento folyó órával meg-ékesítvén tsínáltatta [Bálványosváralja SzD; i. h. — ^aA bálványosváralji ref. templomban].

Szk: ~i önnönmagát. 1526–1528: fel wéwe öltözettyh, es liliomyt, füleybevalo éékes čerčel'eyth, es g'vröyth, es mindenekwel meg éékesyté öndön magat, az ő éékesseggyvel [Nytár XV, 16 SzékK].

2. elhalmoz; a copleși; überhäufen. 1606 k.: Azirt ike-sítettik megh priuilegiumokkal eeket [Dés; DLt 285].

3. kb. tekintélyessé tesz; a face mai prestigios; hochgeachtet machen. 1662: az belgiumi, angliai académiákban tudós ifjakat nagy költséggel szakadatlanul feljártatni és tanítatni, a hazát református tudós keresztyén tanítók-kal, tudós professorokkal megékesíteni fő gondja volt^a [SKr 94. — ^aBethlen Gábor fej-nek]. 1677: a' Fejérvári Collegiumot, azt mind Professorokkal, s' egyéb tudos emberekkel kezdvén meg-ékesíteni illendő jövedelmet mind pénzül s' mind penig jóságul rendelvén hozzája [AC 16].

megékesítés díszítés; împodobire; Schmückung. 1662: Intené azért s kérné fejenként őkegyelmeket, éjjel-nappal lennének azon, egyeznének meg, viselnék szemek előtt őkegyelmek hatalmas császár az erdélyi méltóságos feje-delemnek most is tisztiben való megékesítésére most is zászlót adott volna [SKr 671–2].

megékesítettett díszített; împodobit; geschmückt. 1589/ XVII. sz. eleje: Az Farago Legennek az eo edgik mester remekéh legien edgi Aito, Kaptelios ... minden ahoz valo komisokkal kapteliokkal megh ekesítettet, meljnek minden állása faragua igaz mertekbe legien [Kv; ÖCart. 8–9]. 1662: Kinek temetőhelyén igen szép kőfaragásbéli mesterséggel, angyal- és emberképekkel megékesítettett monumentum ... azon következendő télen megékszült [SKr 305–6]. 1718/1722 k.: Tekintetes Ngos Győrő Monostori Kemény Janos eo nga Eözvegye Meltságos Teleki Anna Aszszony eo kglme l(ste)n dicsősegehez valo szeretetiből adott az M.Bölkényi Sz. Eccla(na)k az közepin által arannyal es külömb külömb fele selymekkel meg ekesítettett gyolcs Abroszt az Ur asztalára, es egy eneklő szekre valo ugyan aranyal es sok színű selymekkel meg ekesítettett kendőt [GörgJk 110].

megékesítettetik díszítetik; a fi împodobit; geschmückt werden. 1746: Conferál T. Nztz Szekely Balintne Aszszonyom a Cathedraa egj Frantzia posztból valo tisztességes boritekot aki körös körmyül ezüst kötéssel meg ekesítettet [Killyén Hsz; SVJk].

megél 1. létfenntartását (valahogyan) biztosítja; a trăi, a se întreține; seinen/ihren Lebensunterhalt sichern. 1777: ez is elég keserves, de keserveseb: hogy hanjzor Fogada az Mgs Ur parolajára hogy az en kész pénzemet^a ... mégis a Mlgs Ur meg nem küldötte vigyázzon az Mlgs Ur, mert Holtnak szemfedelit tartoztatya az Ur, én nem élek így meg; sem borom arrat sem az kész pénzemet nem fizeti az Ur, keserves dolog [Kv; SLt XL Fekete Ferenc Suki Jánoshoz. — ^aTollban maradt: megküldi]. 1786: Thoroczkon az Vas műetes fundamentuma az Lakosaknak, mert az Nap szamos Embereketis az Verős kovátsak tartyák, és ha azakat az Vass mivelestől Banyoszásgtól el tiltanak s el fognák, itten lehetetlen volna meg élni, az

Felseges Királyi Portiot fizetni [Torockó; TLev. 4/13. 20]. 1879: A szegény székelynek egy hold földje van s hét gyermeke. Nem tud megélni, s más országra megy kenyeret keresni [PLev. 37 Petelei István Jakab Ödönhöz].

Sz. 1823–1830: egyszer azt mondja a feleségem, hogy trefával meg nem élünk, hanem menjünk be Marosvásárhelyre, hogy az anyja adjon konyhára valót [FogE 304].

2. életben van/marad; a fi/rămine în viață, a supraviețui; am Leben sein/bleiben, etw. überleben. 1674: Naláczi Az fővezért igen betegten hagyta; azt írja, nem hiszi, megéljen [TML VI, 633 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1714: Bajori Uram Nyisztor Miklós ... meg verette üszdögökkel Buzdugányokkal puská aczelokkal döföltette, az Tüzben Taszigáltatta ... olyan nyomorék volt hogj senki nem itilte hogj meg ellyen olyan nyomorék ember volt, ha nyers Berbécs Bőrbén nem takargatták volna meg is holt volna [Berekszó H; Szer. Kanisa Sztán (40) j. vall.]. 1747: edgj Pakulárjait az Kis Fenesiek(ne)k fejszékkel halálos képpen őszveis vagdalták volt, és nemis volt reménség iránta hogy meg éllyen [Sztolna K; JHb 74]. 1750: a Leánka ... az előtt is egészszégtelen volt és el hiszem azért nem is élt meg [Bulzest H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1803: meg nézegetük azon meg vert sertéseket azok közül az nagyobik, nagy eme sertés ugy anyira meg veretett, hogy az hátulját az Földről fel nem vehette őszve van romolva ... a más kettőhez is semmi reménség nintsen hogy meg éjen [Dés; DLt 82/1810]. 1844: a Chirurgus azt mondotta hogy ha az előtt harmad nappal nékie hirt tettek volna, s ő eret vágthatott volna — megért volna [Abafája MT; TSb 22]. — L. még FogE 295.

3. ~ vkivel vkivel együttél; a trăi/conviețui; mit jm zusammenleben. 1831: mondá az ifjasszonyok: „Hadja el az ifjasszony ne erőltesse mert ha nem szereti, nem él meg véle, 's majd az ifjasszonyt átkozza” [Angyalos Hsz; HSzjP Besnyői gy. kat. felesége, György Jakab Boldisárné (42) vall.].

4. ~i idejét előrehaladott kort megér; a ajunge la o vîrstă înaintată; vorgerücktes Alter erreichen. 1662: Azonban palatinusnak bánatjához betegsége is járulván, hogy idejét is megélte volna, ugyanezen 1645-ben az élők közül kiöltözék [SKr 275].

5. használ; a folosi; benützen. 1809: Kortsomáros Deak Imre itten Udvarhely Varosáb(an) Jozságtalan ember, mégis meg élte, s éli a Város közönséges Hatorát marhai-val [UszLt ComGub. 1715].

megelegedendő elégséges; sufficient; genügend. 1589/ XVII. sz. eleje: Minden Jnas, tanulo Iffiu, legh elseob(en) az Cehben megh kerdettesék, mellyk mesterseget akarja meg tanulni ... ez tanulo Jnas szwksegeskeppen az eő Attianak, Annianak Jamborsagarol es tisztesseses szwleteről, mindenek(ne)k előtte az Cehet el hitesse megh elegendő bizonsagh által [Kv; KőmCART. 3].

megelégedés 1. satisfactie, mulțumire; Befriedigung. 1710 k.: Hogy pedig egyedül nem jár egy bűn is, nézd el az Ádám s Éva bűnében^a ... 9. Sorsával való meg nem elégedés [BÖn. 474. — *Köv. a bűnök fels.]. 1823–1830: Nagy Samuka ... Nagy Pali ... Ezen úrfiak mellett töltöttem egynéhány hónapokat elég megelégedéssel, mert az egész udvarban mindenek szerettek [FogE 135]. 1846: három héti tanítás után az én jelen létemben ki kérdeztek a Templomban, és az ő értelme meg, vagy fel fogha-

tásához képest a' meg elégedésig feleltek^a [Bádok K; RAK 257. — ^aA konfirmándusok].

2. megelégedettség; mulțumire, satisfactie; Zufriedenheit. 1762: Boldog, uram, az ő sorsával való megelégedést akinek engedted, hogy ... keresse nálad amaz örökké megmaradót [RetE 146]. 1829: Négy esztendei Számadásaink ... mūdön 1825- és 27-ben Felséges Aszszonyunk lábaihoz terjesztettek, nem tsak különös megelégedését méltoztatatt ki jelenteni, hanem mind két versen, szép Summával meg is ajándékozta az Institutumat [BLt 12 a kv-i dolgozókhoz nyomt. szám.]. 1847: a közelgő innapi napokat egességgel s meg elégedéssel kívánom eltölteni [Ne; DobLev. V/1262 Szántó Gergely Dobolyi Bálinthoz]. 1877: Jó testvéreimnek is boldog új évet áldást szerencsét és megelégedést kívánva gyermeki és testvéri szeretettel maradtam Kedves jó Anyámnak szerető fia Károly [Tolvaj lev. Tolvaj Károly lev.].

megelégedett mulțumit, satisfăcut; zufrieden. 1584: Mikor ezen keppen az teorweni pronunciatat volt, mind a ket fell p(ro)curatora meg elegendet volna uelle es nem apellalta volna [Mv; BálLt 80].

megelégedhetetlen kielégíthetetlen; de nepotolit; unstillbar, nicht zu befriedigend. 1613: Erdelnek fel fordúlassanak ket az vagy egynehany emberek voltanak okai ... teörtentek azert ezek fel fualkodot telhetetlen meg elégedhetetlen gyomrokból hamis tanaczok keouetsegek mia [SzO VI, 40 A szászoknak Báthory Gábor erőszakoskodása miatti panaszából].

megelégedhetik 1. vmennyit elégnek tarthat; a se putea mulțumi cu ceva; mit etw. sich begnügen können. 1818: Adott volt akkor valamicskét, de azzal nem elégedhetik meg, mert úgy gondolja, hogy több illetté. Azért azt kéványa, hogy őtől osztogatná ki az attyától mindennemű javaikból [Jenőfva Cs; RSzF 243].

2. vmivel meg lehet elégedve; a putea fi mulțumit cu ceva; sich mit etw. zufriedenstellen/begnügen können. 1593: ha Eő kgie ... megh ne(m) Elegedhetnek [Perecsen Sz; WLt]. 1632: ha Farkas Gaspar melette ne(m) lőt uolna patta(n)tiusnenak az nvuekis meg öttek uolna szegint, de eő bant uelle mind ejel nappal eő tartotta taplalta, annira hogi ha szaját giermeke lőt uolna megh elegendhetet uolna uelle banasauat [Mv; MvLt 290. 106b]. 1662: De Constandin vajda már az méltóságos állapotot megféléltvén, ilyen magánosan való csekély urasággal, csendes étellel meg nem elégedhetett vala [SKr 514].

megelégedik, megelégszik 1. a se mulțumi, a fi mulțumit; sich zufriedengeben. 1507: Cheh Janosnak hagyom Az wyseleu zwbycamat es felseurwhamat es Nagragomotouaba Az menesbol Agyanak neky eg germek louath, mert En Neky eleget attam meg Elegedyek vele [Kv; kömy.; NyIrK VI, 187 Cheh István végr.]. 1550: sem az bestecei (!) biro ne(m) igazita meg az Kwmiés ianos marhaiat sem az ados sembe Nem Jwue mer wk meg eligeznek vala az w marhaiokkal [Nagymon Sz; BesztLt 2 Nicolaus Kwny officialis de nag mo(n)a beszti-bíróhoz]. 1555: En Komlody Wrsula Adom Twtara Myndenoknek hogy Az mynemw Morham Ennekem wolth, Zwch lenartnaly parancholatal Wettem Kywe (!) W tule Morhamoth tellesegel megh Attak es megh elegottem wele [Beszt.;

h. 11]. 1571: az Alchok es egyeb fa mywessek megh Nem elegeznek az Nyolcz penz fizetessel az Torboncza china-lasert [Kv; TanJk V/3. 36a]. 1572: Az my Restancia az hazon vagion megh Engedyk eo. k. ha Io Newen uezy, hwl penigh Nem elegedyk megh vele Bator keresse teorwen-nyel eo k. varosswl aztwl ne(m) tartnak [Kv; i. h. 58a]. 1575: eo keg is varosswl Meg elegeznek rayta [Kv; i. h. 118a]. 1585: en senkit az eo ighassaghaba megh az legh kisebbtis megh ne(m) fogiatkosztatok, hane(m) ame(n)yt az en kegmes vra(m) nekeom adott, en a' keowl senkit ne(m) bantok, meghelegsom awal [Firtosváralja U; UszT]. 1590: Nekünk vala Farchad faluauíl tilalmas erdők, es vgyan ki púztá volt az erdő közben, Azis tilalmas volth azt az ... helyet az falú Farchad falwa fel oztotta tízes zamra eőt tizesre, ez J azzal az eő rezzebeli feődel megh nem elegedt, Jeőt rah ez my rezzinkre [i. h.]. 1629: hallottam teollook az mustoha gyermekiteol mikor az resz ki adasaert firtattak Zabo Janost, hogy azt mondottak, hogy adgya ki az eo reszeket eok megh elegesnek velle [Kv; Tjk VII/3. 34]. 1666: Eszkűszöm ... az l(ste)nre hogy Tisztemben^a magam praebe-dammal megh elegszem, es semmi respectusra nem ne-zen egy falutis az szedesben el nem kerülők [Utl. — "Élelmiszer-beszerező tisztségben]. 1677: Az Ado Szedők hitések legyenek az igaz perceptiokra és arra-is, hogy az Adót bé-vivő szegénységet nem sanczoltatták, vára-koztatták ... magok szolgáltatásokra kedvek ellen nem erőltetik; hanem késleltetés nélkül bé-vévén, meg-elégednek a' szokot czédula pénzel, mely téssen denar. 2 [AC 71]. 1700: Vajna David ... gyermeketlen lévén azo(n) Constitutio^a megh ne(m) engedi hogy Hazához tőb hazat applicallyon; tettzet azért a Törvénynek elegedgye(n) megh maga tulajdon hazával [Dés; Jk 307b. — "A városé]. 1742: jovallaná ... ellegednek meg az Szekely Jozsággal [Szárhegy Cs; Llt Fasc. 93]. 1787: arra különöson vi-gyázzván a' Notariusok ... az Dominalis Cancellariát ne praeteredállyák, hanem mindenkor az előbb meg talállyák, és ha az ott való Determinativál még nem elégszik, ugy osztán folyamodjék az officialatusra [Torockó; TLev. 3/2. 1–2]. 1841: (Rózsit) küld el — ha magát még is az előbeni módon viselné — mert különben kételen lészek idegen Tutorság alá rendeltetni — ha az én Tanás adásommal meg nem elégszik [Veresegyháza AF; DobLev. V/1235 Dobolyi Sigmund Dobolyi Bálinthoz].

2. beéri vmivel; a se multumi cu ceva; sich begnügen. 1570: Ertyk azt az vramithwl kyk hatart lnteztek ... az Juhoknak hogi megh Eryk vele ha penigh ky Megh Nem elegzyk vele keressen Mas hataron Theobet Jwhanak [Kv; TanJk V/3. 13a] | Rácz Agotha vallya hogy Zeoch gaspame halalra Betegwlt volt, testamentomba is Azi hatta volt hogy az Ew arwayth az hazba neh haborgassa, hane(m) valamyt Vas Marthonne ad neky azzal Ele-gedyk megh [Kv; Tjk III/2. 145]. 1574: vegre hogi meg kenaltak Borbely lanosnet hogi ha meg elegednek vele, kewan volt meg penztis hozza [Kv; Tjk III/3. 322]. 1578: Az feleky^a Juhnak it a hataro(n) valo Jarassat az varas barma előt, tge(n) nehezlyk egez varassul ... Azert vegez-tek eo kegmek hogy mostis biro vram erősse(n) megh haggya nekik hogy Juhokkal it ben az varas hatara(n) ne larianak, hanem meg elegegegienek nekik mutatot hatarral [Kv; TanJk V/3. 172b. — "A Kv közelében fekvő Felek falubeli]. 1583: Was Gergely es Zabo Georgy ... valliak ... eg ewzwt kupat Nem Ada megh Eothweos orban, ha-

ne(m) azt monda hog eo a' perre keotteót es faratsagaert keoltsegeyert meg tartana, Magiary Jloná Azzony penigh vrrawl eoowe azt mondok No Io Orban vra(m) am lassad De my ezzel akit Acz meg Ne(m) elegzewnk [Kv; Tjk IV/1. 190]. 1589: az J. ellen Ezzel adom okat az en tilal-mannak hogy ... kuldeott egy Jobbagiomnak egy fa keort-welliere, az eo haza nepet tulajdon hatalmaval razatta megh hordatta ell ... azzal meg nem elegedwen Nemes Eosteol maradt feoldeonket mind az keortwely fawal Egietembe(n) az eo feoldehez foglalta [UszT]. 1639: eő kglmek az teőb jouaibol, elegiczek megh az adossokot, es ha szinten megh maradnais ualami az adossagbol, ahoz sem mondom semmi kezdőmedőt, megh elegedue(n) az felywl megh irt menteuel [Kv; RDL I. 117 Szakmari Marton Segesuar mellet Szent Lazlon lako vall.]. 1681: Az Molnar eze(n) Malom proventusaban Legenyestől ne-gyed részt vészen Heti kenjerre az Molnarnak, adatik fel veka buza (: N. B. de eő mindezekkel megh nem elég-szik, hane(m) minden nap szabad pogacsazast usual :) [Hátszeg H; VhU 604]. 1715: Betski Miklos Vram ... egy-szer kezivel pofon tsapá Szalavesztrát, de azzal megh nem elegedvén pallossat ki vonvan, Szalavesztrahoz vága velle, de az pallossa kette török mindazaltal Szalavesztratis megh Sebheté főben [Szeszárma SzD; SLt 29 Y. 24]. 1780: mitsoda lberájer vagy te? hogy a határokon vis-gáldol, melyre én feleltem, én az magam marháim után mint káros jártam, néked mi szükség anyi lovakat vásárloni hiszem vagyon egy lovad, nem elégzel meg azzal, az lovakat nem adgyák hammuért [Fintoág H; Ks 79 XXXIX. 2]. 1862: a' Nyárszoi nép igen szabad és önkényes kezeket vetett az Ekkla erdeire 's nem elégszik meg, hogy a' kepe bért, mellyet kiki maga tartoznek meg szerezni az Ekkla erdejiből fizetik meg, hanem ... még e' mellett saját hasznokra is onnan praevaricalnak [Gyalu K; Rak].

Szk: *kevással* ~. 1710 k.: mi szükségem nékem a te nagy tisztedre, nékem bajt, nyughatatlanságot kevésység, ambitiód veszedelmet szerez, én a kevészel megelé-gedném [BÖN. 470].

3. ~ *vkivell/vmivel* elege van vkiből/vmiből; a-i fi leha-mite de cineva/de ceva; jd/etw. satt haben. 1672: Az város is irt, Uram, Kegyelmednek az pap megmarasztásáról, ugymint Szántai uram állapotjáról. Úgy látom, szintén már megelégedtek volna ő kegyelmével, mást fognának keres-ni [TML VI, 4 Katona Mihály Teleki Mihályhoz Huszt-ról]. 1756: Volt ezen Ecclesiának egy Imreh István nevű Jobbágya, ki is a Katonak közü alván egy kevés idő mulva Kenseritette az Ecclesiát, hogy váltsa ki onnat, de mint-hogy az Eccla meg elégedett volt a velle való Sok bajlo-dással ... nem váltotta ki [Nagyernye MT; EHA]. 1763: Erkezzvén B. Hunyadrol a' Gyalui Ref. Nemes Ecclesiá-ban, magamat devoveálván azon Ecclesianak Predikátor-ságára, (: meg elégedvén az engedetlen lüdébéli B. Hu-nyadiakkal :) elsőben ezen Ecclesiát meg látogattam [Gya-lu K; Rak 5].

4. ~ *hivatalával* megunja hivatalát, belefárad hivatalába; a fi sätul de serviciu/de slujbä; seines Amtes mü-de/überdrüssig werden. 1670: Már jo időül fogva lévén foglalatos Nemes és Vitézlő Sárosi György hívünk hűség-tek között az Fő Király biroságnak hivatalyában, ugy remenlyük hogy talám ennyi hoszas ideigh való faradoza-sa után megis elégedvén hivatallyával, nyugadalmas életet inkább szolgálattya helyett, mint sem tereh viseles nyughat-

tatlanságára acceptálni fogna magais ezen túl magának ő kegme [WassLjt fej.].

5. (étellel, itallal) eltelik, jóllakik; a se satura; satt werden. 1657: Az lakodalom az főasztaloknál nem lón igen részeges, az míg akarák, ivának az vajda mivélünk igen megivék untunkig midőn azért mi is megelégedtünk volna, elbúcsúzá az palotából kikísért [KemÖn. 266]. 1706: A' mult őszszel az Armadától ár Viz modgyára el borittatván, mint hogj ā meg ehezett népnek minden gongya az volt hogj meg elégedgjk; igen sok káraink estenek [Kv; KvLt I/193 Kv városa gr. Bánffy György gubernátorhoz]. 1710 k.: ebédre nehezen vártam, néha szitkozódttam is, hogy az étiket hamar el nem hozták, mint-hogy éhen hamarabb őszvevesztet volna én az emberrel, mintsem részegen, de hamar megelégedtem [BÖn. 515].

6. jog (ítéletben) megnyugszik; a se impāca, a fi impācat (cu sentința); sich (ins Urteil) ergeben/mit einer Sache zufriedengeben | vmit elfogad; a accepta ceva; etw. annehmen. 1566: Jde^a leowen az Jozagot Meg oztok keozotteok kynek kynek Mynd Jgazan Az mynth My Jgyenesben Twdok Rezet ky Adwan czedulayawal Egyembe, Eokys Jgazolwan es Meg Elegendwen azmy El Rendelessewnket Teonek eot zaz forynt keotelet My Eleottewnk [K; KP. — "M.gyerőmonostorra (K)]. 1569: Vicy Janos Nyry Simon ellen, Tördien zeren talaltak hogy wicy Janos az bizonsag mellet meg eskegyek, chyak ő maga, es vg legye(n) que az föld, ezel wicy Janos meg elegendek [Kv; TJK III/1. 255]. 1570: Ez Thērwennyel az felperesek Nem elegettenek megh hanem az Thanaczra apellaltak [Kv; TJK III/2. 49]. 1584: Myert hogy ez dologba(n) Teoruenj leon, kiuel az Actor meg ne(m) elegendue(n) apellala [Mv; Bállt 80]. 1642: En soha nem hallottam, hogj az Verespataky stomp es Baniak felol akar nemes Ember s akar Varasbelj Ember, hogj az Varmegie szekin perlettek volna hanem ha kinek mj perlodese volt, Baniak stompok felet az perk mester szekin perlettek ha penig azzal megh nem elegettek, az nigh Baniakrol^a, ho(s)z)tak Töruej Teueokat [Abrudbánya; Törz. — "Zalatna (AF), Kőrösbánya (H), Kisbánya (TA), Offenbánya (TA)]. 1695: Ha mi difficultas esik ... dolgaban a' Quartasnak vagy ugyan valami kár tetelt a Curatoria Szék kezében talál, suhuva ne appellallasson, hanem vegso sententia ezen székütl végyen és ugyan azzal megis elegendyen [Kv; SRE 38]. 1810: Mindenik fel megelégedik az ítétellel [F.rákos U; Falujk 54 Szepesi Sándor szb kezével]. 1826: Az alperes megnyugszik a kimondott ítétellel. A felperes pedig apellálja a tekintetes szolgabíró úr eleibe nem elégedvén meg a kimondott büntetéssel [uo.; RSzF 258].

7. nemi von-ban; referitor la viață sexuală; in sexueller Hinsicht. 1633: az Hadnag' szeőmien kezdi Azzonomat szidni mondua(n), te lustus bestie nilua(n) valo kurua ne(m) elegeze megh en uele(m) hog' mastes szerezcz [Mv; MvLt 290. 121a]. 1688: Hunyadi Matyás feleségével meg nem elégedet hanem másokhoz adta magát, s másokkal fertelmeskedett [Szjk 227]. 1716: eo kglme nem arra valo, hogy az Asszony ember meg elégedgjk vélle [Nagyida K; Told. 22].

megelégedő 1. care este multumit (cu ceva); zufrieden. 1662: Rákóczi Ferenc mind arra célozott, hogy azon nyughatatlan elméjű és sorsával meg nem elégedő embert^a inkább szomszédságos hivatalában tarthassa és maraszt-hassa, főképpen successor fejedelem fiára nézve [SKr 323.

— "Vasile Luput, Moldova fejedelmét]. 1710 k.: Jobb volt ez az Istentől adott zsidó asszonyok kendőzője a mai, az Istentől nékik adott szépséggel meg nem elégedő, vagy buja vagy bolond asszonyoknak pénzen vött hitván kendőzőjőknél [BÖn. 408–9]. 1766: (Öreg Teleki Ádám) nagy levitassal bíró, maga sorsával meg nem elégedő, elsőbben provinciális tisztségeket vadászó^a [RettE 201. — "Értsd: ember volt].

2. ~ fél az ítétetet elfogadó fél; partea care acceptă sentința; das Urteil annehmende Partei. 1794: Dipsai Pálné Csipkés Mária Asszony maga és neveletlen árva Fia Aron ... hasonloképpen nagyobbik Fia Arkosi F. Joseff eo Klmeis kezeket bé adván meg Birálának bennünket Sub vinculo Viginti quinque ~ 25. flor. hungj. hogj a' mi ítétünkkel meg eléendő fél, a' meg nem álló felen meg vehesse, vétethesse, fenn tartván magoknak az édgj Apellatit, asztis extra Dominium [Asz; Borb. I].

megélel div vmit elégnek tart; a considera că este suficient ceva; für genug halten, etw. satt haben/bekommen. 1657: Uram ... megbocsátván bűneinket, elégeld meg azokért való kemény büntetésinket: törd el a vesszőket, melyekkel megsújtottál [Kemlr. 334]. 1664: az Mindenható Úr megélelvén az ő ínségeket, de meg akarván mutatni, hogy őfelsége az mindenek felett való úr és az mi bűneinkért őfelsége hozta volna reánk az kegyetlen népet [Kv; KvE 188 LJ]. 1676: az mi Istentől van, mikor megelelgi ő felsége, azon ostarát másra fordítja [TML VII. 257 Kornis Gáspár Teleki Mihályhoz]. 1704: Az Isten, aki az ellenkező dolgokból szokott gyakorta jó dolgokat kihozni, könnyörüljön rajtunk és elégelje meg nyomorúságinkat [WIN I, 225–6]. 1710: De Isten már megélelte vala az ő^a sok factióit: amíg Nagy Pál visszajöve, elvesze Teleki Mihály [CsH 222. — "A német császár]. 1750: Oh sz. és dicsőséges Isten! Vedd el vagy elégeld meg e' csapást hamar Üdönn ! [ArJk 48]. — L. még CsH 405.

megélelt 1. kielégít (megadja/fizeti ami jár vkinek); a satisfice/multumi; in befriedigen/auszahlen. 1508: Ezt my Emlekezettre adywkg vg mynth, fogoth Byrak, vyztelew Zekel gergel eleut Cheh Istwan eleut, Was Janos Eleut Lazar ferench elewt az Zwky Isthan az ew hwgayaual egetembe ... az Bathory Annath ... meg elegytette [Kv körny.; EM XXIX, 261 Cheh István kezével]. 1558: Az melly Arwakat En Mostan tarthok mynd kyczydekot, mind, Nagyokat azt Akarom hogy Meeg Eleghecek es wgy Boczassak el [JHbK XLIII/21 Mikola Ferencné Melyk Anna végr.]. 1567: Kőzönete(m)nek zolgalato(m)nak wtanna zerrelmes zomzed wraym, Enneke(m) Egy Jobagiommal perel az apya, Es az minth Ertöm az kerdeoth oda fel wóttek Bézterchere. Azerth kere(m) k:keth Minth zerelmes Zomzed wraymath hogy thy k: Jol megh lassa, Merth Ez okkal tartia megh az apya az En Jobagio(m)nak Marhayath, hogy En walamy holth Ember Marhayabol Elegitotte(m) megh [Kv; BesztLt 28]. 1568: Martha R(elic)ta Emerici toth ... fassa e(st) Ezt tudom Míkor az Toth ferenc hazanal Engemeth meg Elegytetek, kerdek akor az fogoth vraym, Balog Jmrehnet, hogy walamy közy volna oda, mondana meg [Kv; TJK III/1. 177]. 1569: Margyt asszony es Kerestel Balas Menedek Lewelet aggyon Buday Gergelnek Myndenrewl hogy meg Elegytette Buday Gergely Margyt azzont [Diös K; JHbK XLV/13]. 1596: Ha peniglen Földwary Giörgy, megh nem

Elégettenh az Kozärwary Gergelly Jobbagitth ... az kö-zöttök el végezett cziereh fel Bomolhasson [Melegföldvár SzD; SLt DE. 8]. 1603: dosa gergeljñ Kobatfalwy Orsoli-azonj Wallia En ot walek hogj Boldosar daniel azt monda peter deaknenak hogj azoniom giogiczia meg kd az En giermekemet en pinzról pinzre meg Elegittöm kegiel-medet [UszT 17/30]. 1626: az ket fel egi mast tartozzanak megh eligitenj ha benne megh ne(m) oltalmazhatta edgik az masikat [Dés; RLt 0. 5]. 1655: Ozdi Thamás elegitsen megh bennünket, müys megh elégittyük az káros embereket [Kv; CarTr II Martinus Sütö vall.].

Szk: ~ *vmiből*. 1507: (Che)h Janost en meg Elygytetem mynden Barmombol e(s m)nyden hazy ezkobol [Kv körm.; Nyírk VI, 187 Cheh István végr.]. 1544: twdod azt Jo hwgom hogj az my tegedeth Illeteth wona az Jo-zagbol, En tegedeth myndenbeol meg elegithetelek [MNY XXXVI, 52]. 1564: az en atyamyfay otet abban ne haborgathassak ezekbeol aszonyom anyam eotet eleegytsen megh [Szentdemeter U; LLt Fasc. 159]. 1592: en eöteött ky fizettem megh elegitteöttem az hazbol telliesseggel [Szu; UszT] * ~ *vmiért*. 1573: tartoznak neky zerelmeiert tagia-zakataert Megh fizetny az Borbeltis az gogitasert Meg elegiteny [Kv; Tjk III/3. 203]. 1586: Kadar Jacob wallia, Mikor egy Nehany eztendeigh lakot volna Molnar Mihaly Az Arwak hazaba, Simon Marton ky Akara beleolle Re-kezteny, es Berbe Akara Adnj, De Molnar Mihaly azt monda hogy eo eöörömet ky Megie(n) chak elegichek, meg eotet az Arwak tartasaert az epitest sem tuggya fel [Kv; Tjk IV/1. 542]. 1602: Mindezek felett vala megh egy eöszwegy Aszony allat abban az fellal megh lrt hazban eörekszen Dotalista lewen Azzalis megh kellett alkún-no(m), megis elegitette(m) penzel dossaert, hogy bekese-gesb lehessek be(n)ne [UszT 16/69] * ~ *vmiről*. 1552: Touabba czthys Hozza teűek hog' ha az Jde^okezbę, kele-men papnak halala csnek tahat az ewo (!) vianna valo oltarmesterekys, kyk lennenek kylemben az Tonak felehez Ne Nywlhassanak; meeg Barchay g'erg'eth, mynden ke^olchegerewl meg ne Elegythenek kyt az Thora ke^oltett uolna, azt megh fizethuen [Mezőszengyel TA; BfR]. 1558: Az ky leyant akkor Thartok wala, clara newut, es Az keeth Swthew Marthanak azoknak Semmyt ne aggya-nak mert En azokat meg Elegethettem Az ew solgalattyok-rol [JHbK XLIII/21 Mikola Ferencné Melyk Anna végr.]. 1560: En kedyglen wra(m) ew Naga Akarattyabol thyzen eot ne(n)z hyan harmincz het foryntra fizettem Neky ... Egyeb elesreol ys Megh elegyettethem myndenreol [Gyf; BesztLt 10 Bl. Bagotai a beszti-i bíróhoz és tanácsához]. 1604: Az En wezöt ökremlnek az arrarol meg Elegittöt Engemet [UszT 18/168 Kis Solymosy gienge Jakabné Annazonj vall.]. 1617: (A jószágot) minden peór patuar nekwl megh ezezte Zabo Janosnak ... Zabo Janosis meogh elegette Nagi Miklost az Tiz forintrul [Diós K; JHbK XXIII/4]. 1667: az Alperes ... tartozik megh elégíteni Vas Janos Vramat karáról ... mivel az Idegen juhokat Vas lanos wra(m) hire nélkl fogatta volna be [Cege SzD; WassLt] * ~ *vmi szerint*. 1603: ha adosok löttu(n)k volna beccziwst kellett volna kemed es beccw zerint meg Elegi-töttelek volna rezem zerint [UszT 17/68]. 1606: görfj Lazlone martazonj ... meg kinaltata az meg lrt attia fiakot hogi kez most is meg Elegittenj az wegezes Zerint [i. h. 20/241] * ~ *vmiül*. 1619: Borbandi Mihaly Relictaia Die-nes Margit Aszony az vranak elseob felessegetöl ualo giermekit, ez Inuentariumban specificalt Jokrol, es minden

egjeb dolgokrolis ... kez penzul megh elegite vgi mint f. 50 d [Kv; RDL I. 107 Andreas Junck kezével] * ~ *vmivel*. 1507: Eu^a hozzot (E)n hozzam Barmot pezt kyket En Egyut el koltote(m), holta utan az harom germetet zaz foryntal Elegyceek meg es ozolyon kozykbe [Kv körm.; Nyírk VI, 186 Cheh István végr. — ^aA feleség]. 1570: Bwday Tamastul veottek volt egy pohart fl. 18. kywel az Bolgart megh Elegitettek kynek zekely peter adossa Ma-radot [Kv; Tjk III/2. 15]. 1622: Az öszwegy Azzoni ha semmből quartat nem adhat tehat egy napi dologgal eligiczie megh az praedicator [Retteg SzD; SzJk 13].

2. ~ *i magát* megelégszik; a se muljumi; sich zufrieden-geben/begnügen. 1710 k.: én bizony nem dicsekedem véle, hanem megelégttem s kötöm magamat, és azt mon-dom ami vagyon [BÖn. 481].

Ha. 1570: (ök) elegettek megh [Kv; Tjk III/2.206]. 1571: megh elegetettyk [Kővár Szt; BesztLt 3528]. 1578: meg elegechye [Fog.; SLt S. 10]. 1608/1610: meg Elygyczjk [M.gyerőmonostor K; JHbK XLVII/49]. 1654: megh elegittenj [Gerend TA; KemLev. 1427 Maxaj István nyil.].

megelégtetés (pénzbeni/anyagi) kielégítés; indestulare; (geldliche/materielle) Befriedigung/Abfertigung. 1570: Vichey Antal azt vallya hogy az ew kyrallbyrosagaban Filstich Leorincz vra(m) Mellet; Mykor Kalmar Janos Thoroczky Gergelien adossagat Theorwen zerent ely Erthe, Es Theorwen zerent valo Napot hattak az megh elegitesnek [Kv; Tjk III/2. 144b]. 1597: Galacz Frusina fiay, es leanya Galacz Anna kepeben az Vra Theoreok Gyeorgy p(ro)cator lewel mellet keotek maghokat megh allany az megh lrt diuisiot, es tutoriatul valo megh ele-ghetyst | Ezt az megh lrt diuisiot, — es tutellarul valo ve-gezest es megh eleghetst keotek magokat megh allany sub Poena Calumnie, mindenik feel [Galac BN; WLt]. 1600 k.: Ce gergelj felessegenek az Jozagbol valo megh elegitessse [MNY XXXVI, 52]. 1602: Az megh vetelnek es megh elegitesnek tempúsat ha Denotalno(m) kel az se legie(n) keső [UszT 16/69]. 1662: azon porta elégítésre való nagy summának eleitől fogva volt minden perceptiói-ról, beszédéséről és ... elköltéséről való számadás, és ha mi abban egyéb szükségre fordítottatott volna az porta meg-elégítésin kívül, annak megfizetésére akármelly privátusok ... köteleztetnek [SKR 645]. — L. még SKR 479.

megelégtethet 1. kielégíthet; a putea indestula/satisface; zufriedengeben/auszahlen können. 1593: zalagot vln Eott-ues Petermek Keozegi Tamas mind kochi, mind lada kezedbe lezen ammegh megh elegithetwnk rolla [Kv; Tjk V/1. 374]. 1629: hivata minket fellül megh lrt kösz birakat ... Nemes Gal Peter asz maga haszahoz illjen okon, Hogi ő asz ő Attia fiat, Gál Christinát az jegy ruhájárol megh elegitenē melj jegi ruhájárol megh nem elégithette uolt haszassaganak idejen Arvasagoknak miatta [Mezősám-sond MT; Berz. 17b].

2. nemi von-ban; referitor la viață sexuală; in sexueller Hinsicht. 1769: Hallottam Tyiu György szájából mondani, hogy ő-is egy emberek tartya magát, de még sem elégít-hette meg véle való közösülésekor Tobias Juonnét, kit-is egy Tábor se elégithetne meg [Bukuresd H; Ks].

megelégttet 1. kielégített; a dispune să fie indestulat; zufriedengeben lassen | megadattat, kifizettet; a dispune să

fié plätit; auszahlen lassen. 1569: Az kaamak meg latasara Emberemet bocyattam, ty k. is Aggyatok Egy Embereket (!) Menyenek ky es lassak meg En Mindent Meg Elegitettek [In Arce Hunyad; BesztLt 5]. 1570: Myklos predicator feleol Jgh vegeztek, hofi Az fertal Eztdendäre kyre zolgalt Byro vram elegitesse megh [Kv; TanJk V/3. 3]. 1572: kirem kket hogy k. az uram eo N. Jobagitt kár nelkwl elegitesse megh, mert ha így kell lenny nilwan az szazok banniak megh [Weechy^a; BesztLt 3685 J. Cheffey provisor Arcis Weechy a beszt-i bfróhoz és esküdt polgárokhöz. — ^aVécs (MT)]. 1583: Wegezetre az espotaliokat is eo kgmek meg latogathwan Ahowa Adossa marattak meg elegitettek mindeneketh [Kv; Szám. 3/X. 16]. 1665: kérem, édes Sógor uram, Kegyelmedet, találja meg Kegyelmed ő nagyságokat felőle s parancsoljanak ő nagyságok az ármásoknak kemény parancsolattal, fognák meg azokat a latrokat s elégíttenének meg ő nagyságok benünket [TML III, 358 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz].

Szk: ~ *vmiről*. 1569: az w felge jobagia dolga felwl az eletlis kgnek jrtam egyhazor es kertemis kgdet hog kmed zegenht elegytette meg az w kararol [Görgény MT; BesztLt 81 G. Aknay prov. arcis georgen a beszt-i bfróhoz] * ~ *vmi szerint*. 1569: Azert kgdet mostis kerem es Intemis tisztem zeren(t) ez w felge jobagyath kgmed elegytette meg az w hyty zerenht [uo.; i. h. ua. ua-hoz]. 1571 Kmed erchye megh az aszonyom Jobagya Jgassagath Kmed elygytette megh teóruyny zerynth [Kodor SzD; i. h. 3562 Horwath Istwan kodori (t) ua-hoz] * ~ *vmiül*. 1584: Ha valamely Chiaplar hibát thenne vagy fogiatkozast, valamy gondolatiabol az Bornak korchiomallasaban Tehag az vasarbirak ... Tartozzanak mindgiarast az karos embert megh elegitny az Chiaplarral az defectusrol keez penzewl, ha pinze nem lenne Marhaiabol is [Kv; PolgK 12] * ~ *vmivel*. 1571: keriwk kdet towaba valo baratsagunkert, hogy asz my szolgankat Elegitette meg te kg vagy asz arawal^a, avagy asz mely lowat az csigan adot a szasznak [Somkerék SzD; BesztLt 9 Vas Georg es gerendy martha Erdeli Miklósné szeoch Gáspár beszt-i bfróhoz. — ^aA ló áraval].

2. ~i *magát* kielégíteti magát; a acționa în așa fel să fie mulțumit; sich befriedigen lassen. 1584: Zigiarto Ambrus vallia, Posomba valank, ezt hallok ... Amfnemeő Pere volt feoldes Istwannak a' Zombatiakal meg nierte volt, es mikor be Akarna Menny exequitiora fel vontak a' kapūt eleotte, es be Nem bochatottak, vegre meg feniegeti feoldes Istwant hogy Maskeppenis meg elegitetti magát [Kv; TJk IV/1. 290].

megelégtetés meg/kielégítés; satisfactie, mulțumire; Befriedigung, Abfertigung. 1662: a kapitány a megpártolt nemességnek s főképpen az asszony szolgáltnak úgy engedett vala meg, hogy amiek ott volna, maradnának azok megelégttetésekre, akiknek a grófsasszony házokat felverette, javokat elpredáltatta [SKR 234].

megelégttetik kielégítetik; a fi mulțumit/satisfăcut; befriedigt werden. 1677: a' Birák mindgyárt elég-tételt szolgáltassanak az adósságot kereső félnek ... ha a' dologban valami oly homály volna, mellyen a' Birák jo lelkek-isméret szerint el nem igazodhatnának akkor végsőképpen el igazittassék, compertaq rei veritate, egyszer s' mind a' kereső fél meg-is elégittessék [AC 190].

megelegszik 1. megelegedik

megelegyedik 1. (gabona) elegyes lesz; a deveni amestecat; gemischt werden. 1796: Határunk kivált már néhány Esztendőktől fogva igen meg szokott tsalni, és tiszta buzát hijában vétünk mivel a második esztendőben rossal megelegyedek és el-gazosodik [Mezőméses TA; WassLt]. 1799 k.: a rozs is a rozs föld mívelés mián fü maggal meg elegyedek, és kitsin rostában valo palolással meg nem tisztíttathatik [Kv; AggmLt C. 114].

2. (harcban) összekeveredik; a se amesteca (in luptă); (im Kampf) sich (ver)mischen/mengen. 1704: a mieinknek a balszánya megfutamodott, úgyhogy már truppenként is szaladott a német, de ő viszont megsegítván a más szárnýáról, úgy megelegyedtenek vele, hogy alig ismerték meg, melyik az magok felekezeti és melyik az ellenség [WIN 1, 292–3]. 1705: Szelendeken^a innen találkoztanak két zászlóalja kurucra, és elsőben ezek is kurucoknak mondván magukat éjszaka, azután pedig megismervén egymást, öszvepuskáztnak és egymással meg is elegydenek volt a sötétben [i. h. 534. — ^aSzb].

3. összefolyik; a se uni, a se vărsa una într-alta; zusammenfließen. 1662: (A) Körös folyó vizének egy része a városnak felső részét megkerülvén, délről Velence nevű utcáján hozatik vala be a városba, mely folyamhoz ugyan megírt Szent László nevérol neveztetni szokott, nagy bő forrású gyönyörűséges forrődóbánya meleg vizének patakja a városon kívül hozzáférkezvén és egymással megelegydvén és ezek együtt Pecének neveztetvén, szép sebes folyamval jó be a városba [SKR 417].

4. (lakosság) összevegyül; a se amesteca (populația); (Einwohnerschaft) sich (ver)mischen. 1623: Tudom aztis hogy mikoron Iffiu Janos Kiraly el fogna az Zouathay Sorol az Maros szekieket hogy miuelnek az baniat. kit duarhelyhez kit penigh az Sofalui sohoz foglalának az Maros szekj falukban, Azutan ozton hogy valamimodon megh elegjedenek hogy eggik az masik hataran szabadon iart [JHb Valentinus Orb(an) de Kibed^a vall. — ^aMT]. 1758: Tudom bizonyoson hogy az utrizált rít a memoria hominum volt ecclesia ríte s mfg az ecclesiának olással meg nem elegyedett, mindenkor az bfró viselte az egyháziságot az falunkban s azon Rfiet adtak az bfrónak [Jákótelke K; KGy. Vas Mihály (46) jb vall.].

megelegyít 1. összevegyít/kever; a amesteca; (ver)mischen/mengen. 1583: Senky keth fele bort egy czeget alath eg' mas Vthan Ne merezellien ky korchomarany, A vagy az Jo vthan hithwant meerny Vag' a Jot mas zegeny borral vag' Vizzel meg Elegytheny husz forint bntetes alath [Kv; KvLt Vegyes III/2]. 1588: Ha ky Bort kezd, lot, es vagy vyborral Elegyti megh, Vagy zegeny bort kezd vanna, az ilien zemeliekre eo kgmek tanachul a' Vasarbirak Altal vigyaztassanak, ha kit megh tapaztálnak, ereosen meg bwntessek [Kv; TanJk I/1. 67]. 1753: Látám ... hogy a földet fel ásá ... a mely földet ... maga vizeletivel meg elegyitvén agyagot tsínála belőle [Altörja Hsz; HSzjp Juditha Kis (30) vall.]. 1760: Hallottam a' Szász Örményesi szászoktól hogy az onnan az ősszel a' mely Bort Interesbe fel szedett vizzel meg elegyitette volna [O.kocsárd KK; Ks 92].

2. vmit a többi közé kever; a amesteca (lucruri de calitate diferite); etw. unter/zwischen die anderen mischen/mengen. 1591: (A parasztság) rawazsaga most Immar ez,

hogy Az hozzw karot teob reowiddel elegyty megh [Kv; TanJk 1/1. 159]. 1619: Két törökre bízta volt az afféle pénzváltást. Hát mindenik oly ember volt, hogy azon nagy hirtelen mindjárt álpénzt csinált ő maga, és megelegyítette az császár jó oszporájával [BTN² 377].

3. *igazságot irgalmassággal* ~ igazságot az irgalmassággal egyenlő mértékben szolgáltat; a fi drept și milostiv în egală măsură; Recht in gleichem Maße mit der Barmherzigkeit sprechen. 1711: Meg tekintvén azért a nemes Tanács és sokszori alázatos instantiáját szive(ne)k Lelkének ennyire való keserűséget s — törődését; az igazságot irgalmassággal meg elegyítven ujfolag gratiájába(n), vőtte és a Városba(n) admittálta^a [Dés; Jk 357b. — ^aA parázna-ságért a városból kiűzött nőt].

Vö. a *megegyelt* címszóval.

megegyítés összekeverés/vegyítés; amestecare; Vermischung/mengung. 1760: a' Borok(na)k meg elegyítéséről semmit nem tudok [O.kocsárd KK; Ks 92].

megegyített vegyített; amestecat; vermischt. 1778: A kiknek a' Torkok fáj ... etzettel, meg elegyített és kevés soval, s' mézzel meg elegyített melegske vízzel gyakran öblögetni a' szájokat sokat használ [MvAlt Mátyus, ConsSan. gub.].

megegyül összevegyül/keveredik; a se amesteca; sich vermischen/mengen. 1558 k.: Az ozue giwtpth aranyat psd eg(y) Massaban es Mikor iol meg elegiwl, weg egy p(ro)bat belölle [Nsz; MKsz 1896. 297].

megélemedett, megélemedt 1. éltes, koros, vén; in virstä, bättrin, virstnic; alt, bejahrt. 1662: Az vezér Huszain basa mindjártas csauzát rendelé császárhoz és a fővezérhez való leveleivel, ki mellé Bethlen István is Laskai János nevű ... elmés és szép tudományú szolgálját, melly-nél arra alkalmatosabb szolgálja nem is vala Pálóczy Jánoson kívül, ki már megélemedtebb s nagyobb experientiával is bírván, hogy maga is minden dolgaiban annak tanácsával élne, maga mellől nem akarja vala távol bocsátani [SKr 165]. 1681: lattiak meg elemedet es már vensegre hailatt edgies allapattiakat es hagi Isten eő Felsege magzattyakatis ... töllek bölcis itiletiből el kívánta [Alvinc; Incz.]. 1714: hivata benünket nehaj Tekints Nemzetes Cserei Janos Vr Relictaja, Tekints Nemzets Cserei Judith Aszszony ... N. Enyeden ... jol lehet mint Tisztesseg(e)s meg elemedet Aszszonyi állat, testben valo nagy erőtelenséggel, mindazon által jőzon es ép elmevel levén eő Kglme mi elottü(n)k egy enumerala ő Kglme minden Aviticum es Accquisitu(m) bonumit [Ne; DobLev. 1/85]. 1741: Vagyon nyoma a Szent-Irásban hogy mind az meg élemedettebb, mind pedig az ifjabb Proféták néha magok meg erőltetések nélküliis jót és jollis profetáltak, hol mások, hol magok állapottok felől [TL. Onadi B. Josef gr. Teleki Ádámhoz Francofurti ad Oderamból].

Szk: ~ *idejű ember* öreg korú ember. 1692: eő kglme meg élemedet idejű ember lévén szégyenléne akkor osztan, ha emberseges emberek egybe gyűlven, re infecta mennenek el [Ne; DobLev. 1/35]. 1711: En meg élemedet idejű ember leven tudom hogy az Ojtozra^a mind be es ki Hozando terhet egyenlő módon hordoztak [Kvh; HSzJP Makszin Marton (40) jb vall. — ^aAz Ojtozi-szorosra] * ~ *idő vén kor*. 1716: én is megh élemedet üdömnék, és aval

együtt lévő betegeskedésemnek állapottjában lévén, bizonytalan vagyok abban mikor és mely órában avagy szempillantásban teczik a' jó Istennek ebből a' mulando 's nyomorult világból bűnös lelkemet magához venni [Kv; JHbk LVII. 28]. 1737: Aldom pedig az Felsighes Istent, es magasztalom hogy meg elemedet üdömnre nevezve ... abstrahaltam magamat mindentől [O.fenes K; Ks 99 Mikola László lev.] * ~ *kor öregkor*. 1778: Dumitru közel lehet száz esztendeje, hogy innen el szökött, meg elemedet koráb(an) [F.köhér MT; Born. XL. 184].

2. *vén (fa); (copac) bättrin; (Baum) alt*. 1737: az észak-sa búkkes fiatalas, közb(en) meg élemedett Bikfák is Vadnak [Nagyida K; EHA]. 1822: Terem^a Barónak(na)k valo Szép meg élemedett és Karoknak Szaruknak is alkalmas fiatal Bükfát [K; HG Consr. 435. — ^aAz erdő]. 1850: Nagy vastag meg élemedett Tölgyfák Meg élemedett fűzfa töké [Gyéressztkirály TA; DE 5].

megélesez 1. élelemmel ellát; a aproviziona cu alimente; mit Nahrung versehen. 1706: Ezalatt Rabutin Váradot jól megélesezvén megyen Debrecenre, a város előtte elfut, úgy a körül való lakosok is elszaladnak [Kv; KvE 247 VBgy]. 1709: kijöven az erdélyi német megélesezte Váradot; ismét visszament [SzZs 769]. 1710 k.: A kuruc elfutott, a várat ő^a megélesezte, praesideálta, a vidékét égette, népét vágatta méltatlan, vissza igen sietett [BÖn. 940. — ^aRabutin].

2. ~ *i magát* élelemmel látja el magát; a se asigura de merinde; sich mit Nahrung versehen. 1705: beszállott Debrecenbe az egész armada, és hogy szintén akkor egyszer elfogyott volt minden élesek ott osztán éppen respiriumot vőttenek, megnyugodtanak és meg is éléseztek magokat az útra, úgy indultanak el [WIN I, 600].

megélesít megfen; a ascuți; schärfen, scharf machen. 1587: 2 Marty Andras kowach keet Lapis vassat Elesiteth megh ... d. 8. 6. April Ismetelten elesiteth megh egy Lapis vassath megh d. 4 keet Bokor wassat elesitette megh Andras kowachy d. 16 [Kv; Szám. 3/XXXIV. 2-3 Zabo György isp. m. kezével]. 1588: Az Kovachial tartottam Zamoth ... mikorontan korong vasak megh Tonkoltanak, s megh elesitettek, es egieb foldozasert fizette(m) f. 1 [Kv; i. h. 4/V. 37 Gr. Veber sp kezével]. 1764: az szánto vasakat Bandi Josi nevű Czigany Jobbagjához vittem laga, jo hajnalban hogy meg elesíthet [Ákosfva MT; Told. 8]. 1779: A Lapas eke Vassat, meg elesittem kédszer xr 3 [Szászváros; BK. Kovács Mátyás kov. szám.]. 1829: Egy óvtksa (!) Fejszit meg flesitetem [Mv; LLt].

megélesztés megfenés; ascuțire; Schärfung. 1812: egy kapának meg elesítéséért 1 1/2 xr [F.rákos U; Falujk 73 Sebe János pap-not. kezével].

megélesztet megfenet; a da la ascuțit; schärfen lassen. 1586: Keczer Az Korong vassat Elesitettem meg f. — d. 68 [Kv; Szám. 3/XXVIII. 4]. 1590: Az Malomnal ualo zeölöbe uala egi nagi keő vonattam el ... Ahoz zerzamoth ... hasito zegeth, Bania usakath, chakanth mith megh elesitettem attam teölle fl. 1 [Kv; i. h. 4/XIX. 17]. 1595: 23 Marty Ket lapos vasot hagi meg Nadoltattam, Attam f — d 50 ... hagi az kapakat meg elesitettem Attam f — d 10. [Kv; i. h. 6/XIII. 3].

megélesztetik megújítatik; a fi reinnoit; erneuert werden. 1662: hogyha némely országnak békeséget és megmaradást szerető kiváltképpen való követeknek eszes és megért tanácsokkal meg nem élesztetett volna^a, a dolognak minémű kimenetele lett volna, ki-ki saját megtapasztalható kárával megsirathatta volna [SKr 107. — ^aA bécsi béke].

megelevenedett kb. életre kelt; revenit la viață; lebendig geworden | feltámadott; inívat; auferstanden. 1662: Elsőben is, akik ekéig magunkat a bűnre adtuk, ne uralkodjék többé e kegyetlen úr nyakunkon, halandó testeinkben, tagjainkat ennek utána hamisságnak fegyverével annak ne állassuk, hanem mint halálból megelevenedtek, állassuk már magunkat és a mi tagjainkat igazságnak fegyvereivel Istennek [SKr 717].

megelevenedik 1. magához tér; a-și reveni în fire/in sine; zur Besinnung kommen. 1757: meg fogá haját a szegény Pakulár Vaszilj(na)k s be vondoza a házba a hajánál fogva ugj meg úte hogy Pakulár Vaszil eszeszen el nyulék s halál(na)k ereszte magát, s meg is ijedtem vala hogy meg holt ... arra az szora meg elevenedek Pakulár Vaszil [O.kocsárd KK; Ks 8. XXV. 14]. 1761: Elhihetetlen dolog pedig, mely nagy sokasága volt az hálnak azon vízben, igen sokat fogdosnak mindenütt kivált a magyarok ... Mihelyt a Nagy-Küküllőbe érkeztek, mindjárt éledni kezdettek, a Marosba menvén pedig mind megelevenedtek, amelyeket ki nem fogtak [RettE 119].

2. megélénkül; a se înviora; lebhaft(er) werden. 1801: ha ... kedves vömet ölölhetem hiszem meg vidulok, s meg elevenedem [Kv; BfN I gr. Kemény Sámuel lev.].

3. átv életre kel; a prinde viață; lebendig werden. 1710: az én megtérésem után a Zrínyi szűz és meg nem fertezett hűség, és mind az én familiámnak dicsőséges érdemei, mind az enyim, melyik mintegy elnyomattanak vala, újbán megelevenedének és nagy jutalmat nyernének, amint Isten is szokott a bűnösökkel cselekedni [CsH 84 Zrínyi Péternek 1671-ben Lipót császárhoz írt könyörgő lev-ből].

megelevenít jog megújít; a (re)innoi; erneuem. 1805: a' Certificátato Lévatájában nem is condescendit, hanem resuscitatioit kér, az Ítéletet pedig mikor a' fenn élé számlált nehézségek annak meg elevenítésének ellent állának resuscitálni, a' Transmissio elő adatása nélkül, az Ítéletnek appellatioa ment, vagy nem ment volta meg tétzhetnék, meg eleveníteni, kivált mikor az ... nem a' resuscitatioit kérő Levele, és hijjánason is adatik elő nem lehet [Igy!] [Mv; DobLev. IV/893. 3a tábl.].

megelevenítés jog megújítás; (re)innoire; Erneuerung. 1805: a közelebbi feleletben a' Transmissio helyett sub A citált Transmuntum nem is a Certificatus Dobolyi Sigmondné Szánto Rosalia Aszszony nevére, hanem Sárdi Sárdi Jánoséra költ — ez hát mint nem maga Levelit ugy sem használhattya meg elevenítését nem kérheti [Mv; DobLev. IV/893. 3b tábl.]. — L. még megelevenít al.

megélhet 1. életben maradhat; a putea rămîne în viață; am Leben bleiben können. 1662: oly miltósággal ajándékozott meg a természetől, hogy ha önéki^a elesése történik a seregnyáj közül, nála nélkül nagy kaptárbéli méhek meg nem élhetnek, semmivé lesznek [SKr 70–1. — ^aA méhanyának].

2. vmiből életét biztosítani tudja; a putea să-și asigure existența din ceva; aus irgendetwas sein/ihr Leben sichern können. 1761: ezen rész anyiból álló hogy annak hasznából a relicta maga sorsához képest tisztességesen meg élhet [Hsz; BLev.]. 1763: lévén ... Galgotzi Istán Ur(amna)k bizonyos és örökös acquirált portioja Ns Miklos Várszékből Nagy Ajtán de mivel isten ő kgylmét feles magzatakkal meg áldotta ... ha meg osztoznak az ő kgylme holtá után nem élhetnek meg rajta [M.fráta K; JHb XVI-II/28]. 1770: már akár gratiázzon akár ne, én ugy monda Péter a' mennyi aranyát láttam házomnál Szimonnak, míg e' világon élni fog, minden rövidség nélkül meg élhet, gratia nélkül is [Körtvélykapu MT; Told. 3a]. 1792: mind szánto, mind kaszálo biradalma volt annyi Zoja Sára aszszonyának hogy annak hasznából bletsülletesen meg elhetet volna [Telekfa U; Pf]. 1803: Toplitán pedig ökrök nélkül az Ember meg nem élhet, a' Fenyves lévén itt nagyobbára az élet módja [Toplica MT; Born. XVc. 1/60 Sztoján Jákobutz (32) col. vall.].

megélhető életképes; viabil; lebensfähig. 1798: (Kereszteltem) Bizonytalan Apától 's Anyától idétlen de megélhető 'Su'san(n)át [Kv; RKak 88].

megellenez 1. eltílt vkit (vmitől); a interzice cuiva ceva; jm etw. verbieten/untersagen. 1581/1584: Mykor lattam volna hogy az Lazlo vram zolgay az Vram Thowaba halaznak Azert, Menek oda es megh Ellenzem eket [Újfalú K; Ks 42. B. 9]. 1582: az Jrotwanj koz foldo(n) vala senkj megj nem ellenzette rwlla [Szűkerék SzD; JHbK XX-X/27]. 1592: Chizar ferencz ezzel teobbiti ... Azomba oda juta Deuai Martonne is, es monda az embernek: Mikor ennekem az zomzedsagba meg sugtak volna, hagi zabo Thamas neked akarja az hazat adni, oda menek, es mikor ezembe veottem volna hagi aldomashoz akartok kezwni, megh ellenzelek rolla, hagi megh ne ved | Horuat Peter vallia Budai Thamas vramnakis hordottam buzat oda, de engem ne(m) ellenzettek rolla [Kv; TJK V/1. 120, 231]. 1594: az Peres feöldet frataj Janos Zantotta volth fel giepebeól, Az vtan valo eztendeóban esmet Zeóke Mate vetet volth buzath bele, de frataj Janos mind Az falu eleóth megh ellenzette volth rolla, es meghis feniegette hogy ki zantattia [M.fráta K; Told. 27]. 1606: Enneke(m) az A. mo(n)da hagi ket eóket adott volt az Jnek eórekseget, de az battia megh ellenzette rulla [UszT 20/245 Ambrosius Nagy de Farczad ppix vall.]. 1610: chiak en adtam vala kezebe az Jnek azt az szenaféuet, de abból en Reuocaltam s megh ellenzettem hagi ne biria [i. h. 12a]. 1644: Mondo(m) nekj hagi Vegie megh az Kalmanne hazat ... León Ferencz Vramnak kedve hozza s meghis Igere az f 100 es meg lén az Alkalom ..., hagi ezt ezebe(n) veotte teorek Janos, ment oda, megh ellenzette Nagj Ferenczeót hagi ne(m) engedj mert eo Attiafi benne [Mv; MvLt 291. 425b]. XVIII. sz. köz.: Nehai Balint István engemet meg ellenze a' földnek vásárlásától [Tekerőpaták Cs; LLt Fasc. 157]. 1831: el mentünk ... az Albisi Pintze hely Nevezetti Erdőre hogy az ottan levő fa vagokat meg elenzenők a Fa vágástól [Albis Hsz; BLev.].

2. vmi ellen tiltakozik, ellenez vmit; a se opune, a protesta; gegen etw. Protest erheben. 1568: Takachy gergel takach Janos Peter Brozer, Kadar Mate, Meg Eskwen Egy arant ezt vallyak, hogy bernart lamprit, Első testamentomaba az azyyonnak f. 10 hagyoth volt es azt senky

ne(m) Ellenzette; de bemat Lamprit Annak vtanna mas testame(n)tomoth tezen volt, melbe felesegenek hason felet akarya volt az haznak hadny, de azt az bemat lamprit gyermeky meg Ellenzettet [Kv; TjK III/1. 171]. 1572: Lwpsay Janos felseo Jaray nemes ember azt valla, hogy mykor Jarai Bernatne Klara azzony testamentomat teot az zeold ladat ersebet azzonnak thorozkay Janosnenak hagyva es zylwasy Janos meg ellenze rolla hogy nem engedye hane(m) meg akaria latnj my vagyon benne [A.jára TA; Thor. IV/3]. 1590 k.: mikoron Az Zabo tamas kerthy latny ment az Varos ... akkor sem ellenzettene sem te Sem Az varos, merth mikoron en az kertet oda chynalta(m) en akkor eskwth sem voltam. ez okbol megh byzonittom Engemeth sem te sem mas Nem ellenzeth meg rulla ha megh ellenzettet volna beket hattam volna nekj [Szu; UszT]. 1617: Tundo(m) hogy Boldisar Peter az Tusnadj az meni Ideot Emljtek Vgj szolgalt mint Jobagy Nem Volt Donatios Jobagy Az Vtan az fejedelem zazloja ala ada magat, es Vgy kezdte zolgálni, Becz tamasne megh Ellenze rolla, es eo teoltem megh Valtozek [BLt 3 Petrus L(ite)ratus de szentgeorgy Vice Urami (taneus) Sedis sicut(j)calis) Csik Georgio et Kazon (70) vall.]. 1625: Bizoniczia megh az Actor hogj nekj hire nem volt benne mikor az battia el attá; a' mikor hire leót az öreoksegh el adasaban mingiart megh ellenzette. J. Contra bizoniczia megh hogj tutta s nem ellenzette megh [UszT 65a].

3. (birtokot vmely jogon) magának követel; a-si revendica (un bun pe baza unui drept); (Gut mit irgendeinem Recht) für sich verlangen. 1713: egj darab Szántó földemet ellenzettem volt meg az Inél eő kgnél, melly vagyon a S.széki Sz.Iváni Also határban, Kö utra jövőben | uzoni Kús-Pál László úrtam) ... Nemzetes Henter Dávid ur(am)nál meg ellenzé azon Szántó földet melly vagyon a S. Szent Iváni Középső határban felső lábban [Hsz; Kp I. 99, 100]. 1744/1767: a Kispál Uram képében a Néhai Simon Péter Jóságát hozzá tartozokkal Szántó Földekkel és Kaszáló helyekkel edgyütt meg ellenzők penzel is kinálok [Kökös Hsz; Kp IV. 245]. 1773: Sepsiszéki árkosí gyalog katona Damokos Ferenc őkegyelme bír Árkoson alszegben ... egy bennvaló jószágot, hozza tartozandó szántóföldekkel, kaszálólhelyekkel együtt. Mellyeket in tempore emberséges emberek előtt megellenzettem, penzzel kínáltam, és nem leválta [Árkos Hsz; RSzF 225].

4. (állatot vmely legelőről) kitilt; a opri/interzice (pășunatul pe undeva); (Vieh von irgendeinem Weideplatz) verweisen. 1604: Tudom azt hogy mikor az Tilalmas Erdőt meg Zabadiottotta Horuat Kozma, akor az mi marhankotis semiben meg nem Ellenzette, hajtotak wolt be az Erdő pastorok ... az sipos Janos díznyat [UszT 18/129 Sipos Balas Nagi Soljmosi lofw vall.].

megellenzettet megtiltat; a dispune interzicerea a ceva; verbieten lassen. 1696: egész Gerebenes falva lakosi Mező Bánd Falvától eddig birattatott Hideg völgy; Arpas völgy; Almás völgy es Vargane lyuka nevű határokat, az Ngod meltosagos Tilto paranczolatjával, ket beczűletes koncellarista Deak Uraimek által Tiltottak, es elleneztek volt meg Méző Band Falva egész minden lakositol, hogy azon meg irt határokat ne bírnók, kezeket rajta ne tartanók [T; MbK 83].

megellenkezik (harcban) megütközik; a se ciocni/incăiera; zusammenstoßen. 1672: Észrevévén aztán az

mieink, hogy kinn vannak az várbeliek^a mi is kinyargaltunk, de addig az szekeret elvitték, hanem magok emberül megellenkezének [TML VI, 384 Gyulafy László Teleki Mihályhoz. — ^aMunkács várából]. 1704: Ma reggel a kurucok eléjűvén, a ráccokkal meg is ellenkezének egynehány ízben [WIN I, 199]. 1710: Balacsán Hajsziertől elkéredzék, hogy az égető tatárokat kihajtsa a faluból. Hajszieler elereszti, el is mene, bátran megellenkezék velek, s levágtatván benne, a faluból kikergeti [CsH 225].

megellik megborjazik; a fátá; kalben. 1729: Pro J: Procurator ... hogy az J ... Vagy egigjűtt vagj másutt az At Boszorkányának pronuncialta volna tagadgya, hanem az Jnek egy tehene meg elvén az A: merő természet ellen az J: Tehene kis bornyát keszte ottan ottan kémi penzen már miert es mi okon azon Tehen meg erköcsösödven magát fejni meg nem engedte [Dés; Jk 52]. 1793: látzható már 20 Tében az elésre melly (!) ez után kevés időre meg fognak elleni [Giroli Sz; JF 36 LevK 163 Pap Sándor lev.].

megelőz 1. vki elébe kerül; a lua (cuiva) înainte, a întrece; jn überholen. 1632: Pete Istuan el ere bennvñket Kvköllő varbol jtvñkbe(n) mert mi harma(n) eg' szekerem jövñnk uala, monda Pete Istua(n) Meszaros Geórg'nek (: mert jmmar megh előztek uala minket :) hog' jere jobba(n) lengeteg Geórgi [Mv; MvLt 290. 100a]. 1657: Elinulván azért, harmadszor is megszemlélők jól az ellenség seregeit, míglen megelőzők őket, az kísíró sereget és német tisztviselőt sietvén visszabocsátani [KemÖn. 210]. 1662: Az vezér a szekerek után egynehány száz lovast egy csauzzal hátrahagyván, maga a deréknéppel a szekereket megelőzte vala [SKr 625]. 1700: egi Balog Sigmond nevű Cancellarista Deák más Társával menvén Kőles Mezőben, ott foglalni kezdvén Telekiné Aszon^a számára az Falut Mikola László uram, Kis Karatson nevű Jobbágya ... az Porgolát kapuig el menvén, ott is meg előzé őket ... és ugyan bé sem ereszté [Búrjánosbuda K; JHbK XLII. 38. — ^aÖzv. Teleki Mihályné Veér Judit]. 1705: kimenvén a leshelyből^a, a hegyről néztek, hogy íziben elmentem. De már késő vala engemet megelőzni, kin azután eleget búsuítanak, de ugyancsak lsten engemet bekével bévezérle vissza Kolozsvárra [WIN I, 646. — ^aA kurucok].

2. vmit előbb tesz meg másnál/vminél; a face ceva mai repede/inainte decât altcineva; etw. eher als ein anderer/eine andere/ein anderes tun/verrichten/vollbringen. 1602: az dolgót ertwen Basta vramat mingyarast talialiak megh, es Aminth Jobban tudgyak oltalmazzak in tempore, es Job megh eleozzek eoket, hogy sem eok minket eleol vegie(ne)k [Kv; TanJk I/1. 416]. 1668: értvén az Varadi Vitézek alkalmatlansaga miat az Ország Adajanak akadalyoztatását, mindgyarast szorgalmatoskodtam abban mint tudhassak job moddal az aránt valo Ngod keglmes parancsolattja szerint cselekedni, és jo alkalmatossággal panasz tétellel meg előzni, hogy az melly falukat az Varadi Teőrőkők bé hodoltattanak, azok felől Nagodat panasz méltán ne érhesse, es az szegenyseghis ne pusztullion [KJ. Székely Moyses a fej-hez Drinápolyból]. 1786: azon foglalt lábat ... adtam egészlen Zállogba ... 342 forint Summáért, és 2 penzekért ... A ki váltás ... légyen Szent György nap előtt az Ugarlást jóval meg előzve [Nagylak AF; DobLev. III/619]. 1855: E ho elsőjén személyesen kívánva meg tenni latogatásomat: indultam volt Csapora

meg előzni e tárgyba magát — de Besenyőben ágyban esvén máig mit sem tudtam dolgaim folyásairól [Búzásbesenyő KK; DobLev. IV/1392 Újfalvy Lajos Dobolyi Bálinthoz].

Sz. 1662: maga sem hiszi, elméjét pennája megelőzte [SKr 470].

3. vmit/vminek bekövetkezését meggátolja/akadályozza; a preveni/preintimpina ceva; einer Sache vorbeugen. 1657: Ezen házasságszerzésben az fejedelem meg is indula; de félvén attól hogy az portán Lupul^a az dolgot detegálván, miben fáradozna a fejedelem, vádlására fordítaná és ezt akarván megelőzni, midőn a herceg^b követjeit Moldvában expedíálta volna [KemÖn 189–90. — ^aVasile Lupu, moldvai vajda. ^bJanusius Radziwill]. 1672: Közölje ezt^a Teleki a fejedelemmel, Bánfyval s más urakkal, hogy megelőzzék a veszedelmet [TML VI, 358 Keczer Menyhárt Teleki Mihályhoz. — ^aA török seregnek Szatmár alá való szállását]. 1743: Mi ... Torotzkó Városában lakó Hites személyek^a ... több eskütt Tarsainkkal együtt adgyuk tudokra mindeneknek miképpen némű némű fogyatkozásokat Hazánknak nagy kárára naponként őregnedni tapasztalván, akartuk hivatalunk szerént idejen korán meg előzni, azértis az Tilalmas aránt 's Gyepük aránt egyező akaratom feles köz emberekkel végeztünk (!) és ekképpen le irtuk [Torockó; TLev. 10/1. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1796: eő Exllja sem perlekedni, sem az Urral is jövődöben izetlenkedni nem akar, sőt mind azon kedvetlenségeket kívánván meg előzni admoneálattya az Urat tessék az Urnak a levált Zálóg Summát intra 8vum ... meg fizetni [Kv; JHb VI/33]. 1812: amint észre vettem Jábrótzki és Daniel urak az eddig vólt osztózasról Informatiot szándékoznak fel-adni, az első Informatio pedig minémű gyökere szokott lenni a Tkes úr előtt tudva van, ezeket hát meg kell előzni [Dés; BetLt Bajó László Osdolai Vass Antalhoz]. 1819: Szoboszalai ... más nap bé nyargalt Kolosvárra ... siessen kedves Eotsém Uram bé menni Kolosvárra, hogy a' Szoboszalai huntzfut Opinióját annál inkább meg előzzük (Császári SzD; WassLt gr. Wass Miklós lev.).

4. (egymáson/vkin) túltesz; a (se) intrece; jn/sich gegenseitig übertreffen/bieten. 1805: Ha A Kőnyörgő Tarsaság az Const. 2ik Resze 5ik Artikulassat meg tartotta volna, ma az Czigany Kovátsoktól nem Csufoltatnek, de az edgy mast meg előzni kivanok hoztak be az kost adast [Torockósztyörgy TA; TLev. 9/41 br. Thoroczkai Joseff kezével].

5. kb. vkinél jobb helyet foglal el, vkinnek elébe vág vmivel; a o lua inainte, a ocupa un loc mai bun ca altcineva; vor jm einen besseren Platz einnehmen, jm mit etw. zuvorkommen. 1572: Aztis latta hogy Egy vasar Napyan ky rakodot volt ez katalin Azonba ely Jeottek az vasarbirak es zalagat veottek katalinnak, hogy panazolkodyk volt rola hogi tudom en ez ky dolga ky al kamarayabol Zeoch benedekne, Mond hogy En dolgom en akaratom Mert Ne arwl (!) ugy mynt arwls Neeleoz megh [Kv; TJK III/3, 18].

6. vkinnek híre előbbre jár nála; a veni vestea cuiva mai repede decit el insuși; die Kunde über jn geht selbst voraus. 1667: Ebben legnagyobb mestersége Kegyelmeteknek áll, hogy az hírek meg ne előzze magokat, de abban is mit cselekedjenek, opiniomot ma megírtam^a, hogy az székelyhídi munitiókért mennek [TML IV; 103 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz. — ^aNagy Tamásnak és Bethlen Gergelynek].

◊ Sz. 1657: Ezen 1631-ben, mihelyen Rákóczi^a választaték, ottan mindjárt Esterházy Miklós palatinus haddal indulna ellene octavának és holmi praetextusoknak színe alatt, ezen szókat mondván: Nem hagyom megtollasodni repülésig, hanem míglen csak pihés, addig előzőm meg [KemÖn. 136. — ^aI. Rákóczi György].

megelőzés 1. vminek másnál/vminél előbb való megtétele; efectuarea unui lucru inaintea altora; die frühere Verrichtung einer Sache vor einer anderen/etw. 1672: Ide be, Uram fűjják az mérges követ, kinek megelőzésével ha késünk, félő, megbánjuk [TML VI, 409 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1676: Bizonyos jóakaróink megértven a dolgot, postán küldtek ide hozzánk, az Istenért kérvén bennünket, megelőzésével^a ne mulassunk, mert bizony periculum in mora, hanem Kegyelmedet postán hívassuk bé és praeveniáljuk a dolgot [TML VII, 198 Nalácz István és Székely László ua-hoz. — ^aA fej. és hívei ellen forralt praktikának].

2. vmi bekövetkezésének meggátolása/akadályozása; prevenire/preintimpinare a ceva; Hinderung/Hemmung des Eintretens einer Sache. 1658: Parancsollyuk igen serio keglđ(ne)k Marus Vasárhelljen jelen lenni el ne mulassa, hogy szegény hazánk(na)k vegső romlásának megh eleőzesere valo dolgok feleol Consultálkodhassunk Kglđdel [WassLt fej.]. 1671: Keresztyeni köteleességünk(ne)k ismérven azért ennek megh előzést es megh orvoslását, a' végre convocaltuk volt eő kglmetet ide ez mostani alkalmatossággal [SzJk 116]. 1685: Ugy látom nemely Becsületes Emberek, a' nagy kenszergető szukséget látván, és a' botrányozás meg előzést akarva(n), az ő idejében, nem lesznek idegenek, az kívánt dolognak meg engedetől [Fog.; BLt 9 Horti István Mikes Pálhoz]. 1812: Értésere esvén ezen K. F. Ig. Tanátsnak, hogy a Lakosok a' mostani hadi kőmýű állásokra nézve gyakrabban előforduló vecturák miatt ... igavonó barmaikat is ... a' közönséges terhek' elkerülhet(é)se tekintetéből, felettébb kezdették eladogatni az ebből következtető roszsznak megelőzésére ... meghagyatik Klmetek(ne)k, hogy Klmetek az abból következő sok roszszakat ... terjeszszék az Adózó nép' eleibe [Kv; TVLt 1953 a gub. Torda város tanácsához].

3. betegség kitorésének megakadályozása; prevenirea bolilor; Verhinderung des Ausbruchs einer Krankheit. XVIII. sz. eleje: az Orvosság á lónak sok féle belső nyavalyáinak meg előzésére való [JHb 17/10 lótatási ut.].

megelőzhet 1. elébe kerülhet/juthat; a putea intrece/depăși pe cineva; überholen können. 1662: Az fejedelem másnap ottan indítá tábort minden hadi impedimentumival, élésszekereivel Borosjenő felé olly véggel, ha a vezér Lippánál béindulna, ottan a Kaján útjánál megelőzhetné [SKr 182]. 1703: Szaladva jövőnk vissza, mivel a kuruc közelebb volt Kolozsvárhoz nálunknál és rendelte strásját; ha észrevőtt volna bennünket, elünkbe kerülhetek volna, könnyen megelőzhetek volna [Kv; KvE 280 SzF].

2. vmit előbb tehet meg másnál/vminél; a putea face ceva inaintea altora; etw. eher als ein anderer/eine andere/ein anderes tun/verrichten können. 1662: Az ellenség a mieink igyekezetekről a megírt módon tudósíttatván, hogy azt megelőzhesse, a port ottan a bástyák alá beraktván, az egész jancsárságnak ... az ostromra készen lenne, megparancsoltatott vala [SKr 606].

megelőzhetés vmi bekövetkezésének megakadályozhatása; posibilitatea de a preveni ceva; die Möglichkeit der Vorbeugung des Eintretens einer Sache. 1795: Mind ezeen következt okozott, s továbbrais következendő károsítottásoknak s panaszoknak meg előzhetések, 's végső elhárítatások végett Tessék ... mind Malmakat mind pedig annak Gáttyát, az ahoz jól értő Mester Emberek javasló Tanácsok szerént jóvalis alább szállítottni [Ádamos KK; JHb XIX/48]. 1826: Proponáltatt az, hogy erdeinkbe nyáron által lakni szokott farkasok és medvék csak egy nyáron is többet mint 10–12 darab marháinknál elpusztítanak, melynek megelőzhetését sokszor elpróbálván, minden igyekezetekből semmi lett [Árkos Hsz; RSzF 221–2].

megelőző I. mn 1. (időben) vmi előtt való; precedent, anterior; (zeitlich) vorangehend. 1780: ezen elhalt a halálát megelőző nap kalákában volt és a kaláka után is más háznál három fél fertály pálinkát megivutt [Fotos Hsz; HSzJP]. 1798/1799: a' Torotzkai Lakosok, és a' Méltóságos Thorotzkai Familia közt, mindenkor Judicialis Actusok és Judicium előtt forgott, Controversiák, és ezen Actiot meg előző, 's követő Collisiók voltak [Torockó; TLev. 5/16. 323]. 1827: Néhai Dobolyi István ur ... többször volt reszeg fővel mint jozonon bizonyoson tudom, és tsak halálát meg előző hosszas, betegségekben látván halálát közelíteni kezdett jozonobb lenni [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1109. 20 Ilye Juon hel (!) batrin (70) zs vall.].

2. ~ *figyelem* mindenekelőtti figyelem; atentie mare; Beachtung über alles. 1865/1866: Zsuzsika hugom iránynyába legyenek megellőző figyelemmel [Kv; Újf. 3 Újfalvi Sándor végr.].

II. *fi* vminek elejét vevő (személy); persoană care preîntimpină ceva; jm/einer Sache vorbeugende Person. 1678: az kik azon gonoszoknak megelőzői lehetnek volna annak idejében, mivel mehetnek jövőndőben Isten eleiben számadásra [TML VIII, 117 Teleki Mihály Naláczai Istvánhoz].

megelőzőleg in prealabil; voran/vorhergehend, vorher. 1852: Minden természetfénynék a' tulajdonos Urat illető részét, meg előzőleg e nemes Városba oda hordani bé magok erőjökön, hová a' tulajdonos Ur kívánja ... magokat szorosan kötelezik [Ne; DobLev. V/1345]. 1867: még holnap mennyünk le, mert ottan az árverezést meg előzőleg készülleteknek és fontos értekezleteknek kell történni [Siménfva U; Pf Marosi János Pálffy Jánoshoz].

megelőzőtt vmi előtt való; precedent, anterior; voran/vorausgehend. 1796: más lévén az akkor Transumtumba eladott Levél más pedig a mostan kért Andreanum Privilegium. Mely az előbbinek restauratioja, és Renovatioja ... és még az azt meg előzőtt ususnak is Confirmatioja [Mv; TLev. 5/16 Transm. 40]. 1820: Mlgs Baro Brantskai Josika István Ur ... Halálát meg előzőtt az előtti két három esztendőben különösen igen sok nyavalyák terhelték [Torda; JHb 48 Száknovits István Aranyos szék fungens physicussának nyil.]. 1831: A' nevezet Gujás ... az utrizált éjszaka ... és az ezt meg előzőtt estve hol járt miben foglalatoskodott ? | Az utrizált két Lovak el lopását meg előzőtt késő estve jartalé Lohátan és miben foglalatoskadál [Dés; DLt 332. 1, 6 vk].

megelőztet 1. vmit vkinél előbb megtétet; a dispune cuiva să acționeze înainte alta; etw. vor jm eher ver-

richten/tun lassen. 1657: én is Mihály deák nevű deákomat sietséggel postalovakon ... expedialám, és megelőztetém azokat megvallatni, kik jelen voltanak [KemÖn. 165]. 1679: Ugy is veszem eszemben, az mostani nem régen kiment követeknek kiérkezéseket, az ő maga válaszájának kimondását ... akarta megelőztetni ezen hadak resolútiójával [TML VIII, 503 Teleki Mihály Naláczai Istvánhoz].

2. vmit megakadályoztat/gátoltat; a dispune prevenirea/preîntimpinarea a ceva; etw. behindern/hemmen lassen. 1662: Elmúlt nyomorúságokat orvosolhatni már nem is, hanem ezután következendőkre való alkalmatosságokat az őfelsége birodalmában megelőztetni, zaboláztatni, palatinusi méltóságos tiszt szerint is kívánták volna [SKr 488]. 1795: az Nsgtok nevezett Malma az elébbeni sok rendbéli jelentett károsítottásokra s azokat meg előztetni, s el hártítottni kíváno Admonitiókra a Nsgtok Malma ... edgy Singelis alább nem szállított [Ádamos KK; JHb XIX/48].

megelőztethetik vmi vkinél előbb megtétethetik; a se putea face (un lucru) înainte de a o face altui; etw. vor jm eher verrichtet werden können. 1662: Az kolozsvári bírónak írt vala", az Istenért is vigyázatva azokra a váradi levélvivőkre, minekelőtte a török táborra mennének, azzal az ő levelével előztethetnének meg, mert Váradnak elveszésében jáma [SKr 560. — ^aStépan Ferenc].

megelőztetik 1. a fi ajuns mai repede decit altcineva; von jm überholt werden. 1662: a vezér Barcsai Ákossal s minden hadaival Lugas, Karánsebes tájára érkezett, és jöttön-jőne a Vaskapu felé, hasznosabbnak ítélt, hogy ő előzze meg ötet Vaskapuban, az ellenséget, mintsem hogy megelőztessék azoktul [SKr 519]. — L. még SKr 367.

2. vmi mástól előbb megtétetik; a se face înainte de a o face altui; etw. durch jm eher getan werden. 1662: Kik megértvén a Keresztes mezején, hogy tanácsokban, szándékokban megelőztettek, mert már a fejedelem rájuk való útjában is volna, azonnal azon kezdenék tanácskozni, ellene magokat mint oltalmazhatnák [SKr 498]. 1667: Isten bizonyosságom, minek előtte vettem volna levelét is, akartam ímia Kegyelmednek; bánom, hogy megelőztettem [TML IV, 42–3 gr. Theőkeoly Kata Teleki Mihályhoz]. — L. még SKr 397.

3. vmi megakadályoztat/gátoltatik; a fi prevenit/preîntimpinat ceva; etw. behindert/gehemmt werden. 1662: Várad várának mind az öt bástyái ellenében kőfallal bélette vala meg, csak az egy Aranyosbástyája két szárnyai arányába hogy el nem végeztethetett vala, megelőztetvén a haláltul [SKr 297]. 1665: Enyed városa az collegiumot kezdi gyűlölni, úgy mint az ki miatt esnek haszontalan költségbe; ezt pedig felette igen bannán. Járul ez is hozzá, hogy nemes emberek, s az ilyen coactio alig fér az nemességhez. Kegyelmedet felette igen kérem ezt előzze meg. Kicsid az dolog, de nagy akadály előztetik meg vele [TML III, 476 Bethlen János Teleki Mihályhoz].

megélt leélt; tráit; abgelebt. 1662: Zólyomi Dávid is sanyarú fogságban tartatik, és ím! magának is már illyen megélemedett, idejének nagyobb részét megélt állapotjában bújdósásra kelletvén magát vetni, megőszült fejét hatalmas győzhetetlen császár méltóságos lábaihoz hozni kényszerítettet vala [SKr 163].

megéltet életben tart; a ȕine in viaȕă; am Leben halten. 1589: az minemw felszegh szegenj niomorw Ember vagiok en ream szallot^a, mert az szegenj megh holt ... azzoni allat enneke(m) hites feleségem vala engemet penigh lsten megh eltet [Márféva U; UszT. — ^aA pénz].

megemberel 1. szótartó embernek tart; a considera om de cuvint; für einen Mann von Wort halten. 1573: Darochy Mihál Azt vallia hogi ... Hwthofer Iános adot volt Casparnak Marhat p(ro) fl 350 kireol Caspar adot volt ados lewelet Zeoke Andras Newere az Hwthofer Iános es Nyreo Matias zolgayokera, De nem Emberlettek meg Caspart az fizetesre, hane(m) ely Jeot Zeoke Andras es ky veotte az ados lewelet teolle [Kv; TJK III/3. 287]. 1653: ugy emberlik megh órómesben az Creditorok ha igazat tehet igereti szerent [Kv; KJ].

2. megisztel/becsül; a onora/cinsti; ehren. 1586: Theleky Leórincz vallia Tudom hogy Istua(n) p(rae)dicatome panaszkodik vala hogy heaba leot ide huniadrol az Borokert De eotweos Orban Nem Akara ky Adny, hoza egy parta Eowet zalagba de Ne(m) Akara a' zalogot Eotweos Orbannal hadny, hanem en Nalla(m) Ezen megh haragweg Orba(n) hogy eotet ne(m) emberlette megh, Az bort vgia(n) Nem Ada ky hane(m) Wresen Mene mind zekeressteol vizza az Azzony [Kv; TJK IV/1. 501]. 1597: Kadas Andrasne Magdalna wallya hallam az zitkozodast az lantosnak semmy zítakat ne(m) hallotta(m) hane(m) az masik mongia wala. Im bestie lelek kurwa ne(m) emberlel megh ... maga ne(m) elzeokeo ember wolnek [Kv; TJK V/1. 110]. 1767: Az utrizált időben Léven szegődött Hegedűsse az Magyar Legényeknek az idősb Csenteri Miháj házában musikálván nékik oda jöve Teleguczta Juvon, s ott meg emberelvén a Legények borral, midőn ki akart menni az házból a Macsukájával ... váliba úte [Betlenszitmiklós KK; BK. Rádúj Gyurka (40) zingarus vall.]. 1816: ha Néha meg is történt hogy más Városi Gazda is kívánta jó embereit meg Emberelni, s mulatságba hívni azokat olytán Gazda Személyessen Szokta volt meg hívni [Déva; Ks 118 Vegyes ír.]. 1823: minek előtte énis vatsoraltam volna kéttzeris rám ízent^a hogy vatsorát adgyak, pedig a' pohár pálinkája, Frustukja, ebédgye s a' maga idejébe a vatsorája ki járt a' három Czipoval edgyűtt de még az ételek sem voltak mind kedve szerént valok, — tsak osztán énis meg embereltem, de tsak szoval, máttzor mfkor még szerentsém lesz hozzá illő modon meg fogom emberelni hagymával s káposztalével [Alpestes H; Told. 7. — ^aAz Executor].

3. ~i magát összeszedi magát, kitesz magáért; a se aduna; sich zusammennehmen/ermannen, sein möglichstes tun. 1736: bizony jövőendőben többet szolgálhatnék, meg látom ha ókis meg emberelik magokat [ApLt 4 Apor Péter feleségéhez Ohábról (F)]. 1751: Vidrai Stéfán Szimion exponállya léányomot adtam férj(ne)k Bulzesti Stján Prekup(na)k ... mi okokra nézve magok tudgyak meg nem edgyezhettek, Léányomot verte, melly mián Sok izben hozzám futot, haza vittem meg kívánom azért hogy a Léányomot recipiállya ... Bulzesdi Stján Praekup mondgya, Ha ez után meg emberli magát azon Feleségem, meg eset vétkeiért meg engedek néki, és tuvábráis hűtös Feleségemnek tartom [H; Ks 62/5].

megemel 1. a ridica; heben. 1823–1830: a leány ... ki-jött a kapujokon, s én a felőle való kezemmel emelvén

meg a kalapomat, karommal feemeltem a rajtam levő köpenyeget, hogy a leányt ne is láthassam [FogE 292].

2. (hordót csapraütés céljából) feemel; a ridica de jos (un butoi pentru a da cep); (Weinflaß zwecks Anzapfens) aufheben. 1803: Ez Udvarfalvi Bor volt a' Hordo meg emelve maradt félben ... a' mi kevés volt benne meg nyulosodott, és a' Seprőjével edjütt elegyittetve mind Seprő el adattatott [Koronka MT; Told. 41/14]. 1841: A' melly Hordo o, bor most csapon vagyon, annak tsak mint egy fele vagyon még el kelue, az uj bor sints még meg emelve, igen drágán lévén ki tsapolva nem kél [Mv; IB. Magyari Anikó lev.].

megemelés felemelés; ridicare; Aufheben. 1812: A' Groff keresven pénzét, nem találta, történetesen keresvén az ithon nem levő Groffné Ládájában 's, tsak a megemelésről seyditven az itten dolgozo M. Vásárhellyi Lakatossal meg nyitatta 's, megis találta de sok hiijával [Héderfája KK; IB. Takács József (45) gr. I. Bethlen Sámuel tisztje vall.].

megemelit feemel; a ridica; auf/hochheben. 1767: azonn Szekerenn égy Ládát találék ... mellynek fél végít meg emeltém, és nehéz vala [Kóród KK; Ks 19/l. 8]. 1812: Keresi a' Groff a Ládát 's, tsak el bálmul midőn látja, hogy fel vagyon szakasztva és nintsen benne a pénz — megyen a Groffné Ládájához meg emeltvén nehéznek találja [Héderfája KK; IB. Bali Jánosné Kis Ersébeth (44) grófi mosóné vall.].

megemelkedik kb. felbátorodik; a prinde curaj; sich ermutigen/ermuntern. 1657: az fejedelmet^a betegen hagyók ... az gyűlés mihelt kezdetett, ottan érkezett híre az fejedelem halálának, és az miatt elszakadt inok s remén-ségek mind az követeknek, mind az fejedelem pártjainak. Az ellenkezők pedig ez hírral igen megemelkedtenek [KemÖn. 296. — ^a1648-ban I. Rákóczi György].

megemendál 1. módosít; a amenda, a modifica prin amendamente; (ab)ändern, richtigstellen. 1583: Biro vra(m) eo kglme ez theorweny dolgaban vgy procedallion ez Ala valo perben, hogy az vnio es az varos vegezesse ez dologh feleól meg zeghetetlenewl meg maraggion, chak ez czikelben emendaltak varosul megh ez el mult vegezest, hogy eggik templombolis Ne legie(n) senkinek zabadsaga az zekeket ky hordany [Kv; TanJk V/3. 275a]. 1584: Ert-hettek eo kgmek warosul az be Adoth Níreok priuilegiú-mat, Melybe(n) elegh Abusust tapasztaltanak megh Ez Nyreók dolgabannis awagy eo kglmek priuilegiumokat heliebe hagygyak, Awagy penigh az pozto Nyresnek arrat megh emendalliak hogy eo Nekikis zenwedheteo legien [Kv; i. h. 281a]. 1607: Megh emendaltak eő kegme az Tanacz Vraim az Biro Vram Polgar Vraimmal egyetemben p(ro)nüncialt terueniet ... Elseben Mert az Egi megh Sente(n)tjatzatot leani keűwl czjak edgik bizonsagis semmi bizoniost megh cziaik sortis (!) Nem bizonitot [Mv; MvLt 290. 7a]. 1617: Eo Kegmek az Tanacz minden reszibe(n) megh emendalliak az Biro Vra(m) Polgar Vraimmal egyete(m)be(n) pronuncialt Teorueniet [Mv; i. h. 22].

2. ~ja magát kb. megjavul; a se indrepta; sich verbes-sern. 1619: Énnékem úgy tetszik, hogy Márkó vajda uram csak most is nem az az ember, azmikor én idejöttem, ha-nem sokkal különb, s igen meg is emendálta magát [BTN² 248].

megemendálhat rendezhet; a putea rezolva; bereinigen/ schlichten können. 1585: Myerthogy penig ez varosban lako embernek Holdtia Hatwan hat forint, es ha illien keoz ember volna Dia zerent valo bewntest (!) vetenek eo kglmek az ollian zemelyre, De Herczegh Caspar vra(m) Az Warosnak feo Biraia eset ez vetekben Azert az vetkesnek meltosagahoz kepest itiltek eo kglmek hogy Caspar vram ez illien vetket ket Anny fizetessel zasz harmincz két forintal Emendalhassa megh, minden engedelem nelkw ez ketzer valo Dia zerent fizetesewel bwnheoggiek [Kv; TanJk I/1. 7–8].

megemészti 1. felfal, elfogyaszt; a consuma; auffressen. 1586: Az Lowaknak my haznat Weotte^a, Es megh lassa hogy Amely zenat zabot az lowak meg emesztenek, azokat az lowak múnkaia vtan gywcchie be [Kv; PolgK 20. — ^aAz isp. m.]. 1759: (A törökbüza) egy felé is nem vesztegetődött, de a' sok sertés meg emészttette', a veressek kivált olyan természetűek, hogy ha nyárban is szemmel nem táplálhatnak, szem látomást vesznek [Déva; Ks 94. 24. 2]. 1774: akkori Tisztarto Zöld Andras Uram ... a többi közül égy Süldőt tartott az Udvarban lévő Török Buza kas alatt rekesztb(en) a mellyis a Török Buza kas fenekit ki rontotta a mellyből is leg alab 15. Vékányi Törökbuzát meg emésztt [Mocs K; KS Conscr. 90–1]. 1779: A' Menes tartás mind Szötsön, mind Sorostélyon Ngd(na)k, ugy tartom, minden haszon-nélkül vagyon Szötsön a' tavalyi sok szénát (me)gemészttette az a' tsig-big ménes ... Eppen így van Sorostélytis a' dolog [Kercsesora F; TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez].

2. (el)fogyaszt, megesszik; a minca; verzehren. 1667: Két hete ma, túled elváltam, attúl fogva három ebédet, négy vacsorát emészttetem meg [TML IV, 8 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithhoz]. 1749: Puskás Josa nevű Jobbágy elfogattatván, hogy az múlt eőszen eő Kglme Runk nevű Falujabéli Sellére ... pascualtatván maga sertéseit azok közül kettőt el lővén, fraudaliter meg is emészttette [H; Ks LXII/20].

3. kb. magába szív, felfold; a absorbi; (in sich) aufsaugen/lösen. 1639: Énnem azt monda, hogy az urát megétette. Azt is monda az asszony, hogy Katnári Dávid adta neki az mercuriomot. Káposztába csinálva volt, de elsőben az káposzta az mercuriomot megemészttette [Mv; MvLt 291. 195–8 átirásban!].

4. elhamvaszt/éget; a mistui, a peface in cenuşă; einschern, verbrennen. 1662: Ézalatt hogy a város tűzének sebessége napenyésztet után, egynéhány helyeken nekigyújtogatott vala ... íme most a közönséghez jobbbhoz való szeretetekből magok kényszerítetnének azokat^a tűzzel — ó jaj! — megemészteni [SKr 588. — ^aA házakat]. 1759: E nemes eklészában az elmúlt 1758. esztendőben áprilisnek 15. napján véletlen tűz támadván, az Úrnak haragja megemésztt 24 házat [Mezőújlak K; ETF 107. 16–7]. 1768: A nevezet Isten haragja le szálván egy Csere bomából rakott ... Házára és kamarára, mely langot vetvén aztott megemészttette [Zalán Hsz; HszjP].

5. vmiből vmennyit felemészti; a mistui ceva din ceva; aus irgendetwas eine bestimmte Menge verbrauchen. 1558 k.: az tuz is Megemizt benne vgy mint 3 vagy 4 gyrat [Nsz; MKsz 1896. 202].

6. felhasznál; a feloszi/utaliza; benützen, gebrauchen. 1771: annyi erdeje vagyon Batrinának; hogy magak soha bizony meg nem emészti, másak pedig az erdejeknek hasznát nem vehetik [Redulest H; Ks 93. XIX. 6].

7. elemészti, megöl; a omori/ucide; umbringen. 1573: Keore Anna Lakatos Lérinchne Azt vallia hogi Ment volt betegsegeben Borbel Balintnehoz latta hogy Igen meg dagadot volt, Azt Monta hogi az mely Irnes Bort az vra kwideot volt az Emezt Meg eotet | Brozer Anna zekesfeverwary Borbel Janosne ... vallia hogi ... Kapa Myhalne kery volt az eo vrat azon hogy lenne Mellete Ne hadna Mond az vra hogi eo Nem leszen ... Ha egeb vetked nem volna azertis megh kellene hainod hogi Borbeli Kelemenel oly vyzet keres volt ky megh Emesse az Santaba^a az gyermeket [Kv; Tjk III/3. 59, 115. — ^aSánta Erzsébet nevű terhes szolgálóleányban]. 1592: Jöüegh Peterme, Ersebet Azzoni vallia ... Egikor Juta megh Niari Marton, es ereosen kezde magaban busulni es teoreodni Im ez esse Neste kúruak zinte megh emeztenek, zariatok ki Immar [Kv; Tjk V/1. 183].

Sz. 1584: Volman Mihaly vallia, Ez Lakatosne egkor vagy feniegete megh Megh lad vgmond hogy olliat chelekeze(m) hogy eoreokke megh emlekezel rolla, Ez fenegete vtan valtigh fekwem vgmint ket eztendeigh, és erre volt gyanosagom, Monta(m) Bozorkannak es hogy a' fwt emeszteneg megh ... De el turte [Kv; Tjk IV/1. 261].

8. átv. is elpusztít, tönkretesz; a distrug; verheeren, zugrunde richten. 1657: Édes Öcsém uram, szívem szerént akarom, hogy az Isten, még egyszer visszahozza Kegyelmeteket, mert minket, szegény árvákat, bizony megemésztenek [TML I, 97 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1661: Nem utolsó veszedelmünkre való alkalmatosság volt az magunk között való egyenetlenség is ... mely is immár teljességgel megemészti vala nemzetünket [Kemlr. 343]. 1672: de tudja csak az Isten, mint vagyok én! éjszakákon az álmatlanság emészti meg, nem alhatom [TML VI, 369 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1688: Ennékem Oly modo(n) sem(m)i fele vert Monetam ninczen, mert Engemet az Sok Modnelkül Valo epitesz meg emesztet [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.]. 1690: Az őszvetésekben az kolozsvári határon is nem kevés károkat tött^a, mert az hol zöldségit megemészttette, nem sokat arattak róla [Kv; Kve 220 BP. — ^aA sáska]. 1710: Ebben az esztendőben^a is az áprilisba esett nagy hó, és canicula végén lett nagy árvizek a gabonát egészen megemésztték, s nagy drágaság lón az egész országban minden helyeken [CsH 312. — ^a1700-ban]. 1759: 2022 Esztendő Törökbüzais vólt, de azokat annyira meg emészttette vólt a Buza Féreg, hogy még feléje sem lehetett menni [Marosoró AF; TSb 2]. 1777: ugy Tiszteletes Uramra támadtak a Farkasok^a hogy de posteritate ad Posteritatem meg akarják emészteni [Szentiván Hsz; Blev. — ^aÉrtsd: ellenségei].

Szk: ~i a bú. 1657: Magunk egészsége felől írhatom jó fiam, jó egészségben vagyunk, csak hogy engem bizony meg emésztt az sok bú [TML I, 49 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz] * ~i a félelem. 1661: az tatár elérkezett Buch uram kiment volt, csak el nem vezett. Engem megemésztt az félelem ... ha az Isten eddig megtartotta Kegyelmedet, ne hagyjon Kegyelmed, mert mind az Kegyelmeden való rettegés s mind az magamon való félelem bizony megemészti [TML II, 132–3 Veér Judit ua-hoz] * az ambíció ~i. 1676: Az nagy méreg és ambitio megemészti Kegyelmedet [TML VII, 260 Rhédei Ferenc ua-hoz] * a keserűség ~. 1657: Bizon dolog édes Öcsém uram, hogy az Isten minket valóban megaláza; az sok keserűség ugyan meg emészti, de nincsen mit tennünk, hanem valamint az jó Istennek tetszik, úgy legyen [TML I,

61 Bornemisza Kata ua-hoz]. 1704: Mindazért félhet, hogy ha haladna ez szoros arestom alól való szabadulása, és azmiatt való keserűség megemészténé [WIN I, 118] * *a méreg ~ → az ambíció ~*.

9. elkorhaszt; a face să putrezească; morsch machen, verwittem. 1831 Városunk Hágó közötti Hájós malmának nagy bontókat hozzá tartozókkal edjűtt ... meg emésztette az idő [Dés DLt 735]. 1857: a' Boholtzi szőlőjéből ... a' fenyő karot az idő meg emésztvén, számoljon a' vincellér [Nagylak AF; DobLev. V/1409 Bartok Ferenc Dobolyi Bálinthoz].

10. felél/emészt; a consuma; auf/verzehren, verbrauchen. 1591: Poztometw Janos deakne, Kata azzoni hallotta teolle, hogi az Isten vgi segillie megh eoket, az meli igazan veottek raitok az bírságot, Es hogi az Jsten megh giermekinek se haggia meg emeztenj | Barath Peterne azzonim ... hallotta Bornemisza Gergelenek sapitását, hogi meltatlan senuedi azt, az mit veottenek raitok, es mondotta aztis hogi az Jsten ollian igazan aggia megh emezteniek, az meli igazan veottek [Kv; TJK V/1. 62, 63]. 1672: Itt, úgy látom, az mi kevés van, csak az udvarbírók, számtartó, kulcsárok emésztik meg [TML VI, 141 Teleki Mihály Bornemisza Annához Kőváról]. 1710: A sokféle való ajándékozás, a sok gyűléseken való költés miatt semmije sem marada az atyámnak, amit gyermekeségtől való sok szolgálatjával keresett vala, mások emészték meg, mi csak a semmivel maradánk [CsH 152]. 1719: az ő pénzinek senki hasznát nem vészi ... vagyon föld a mely meg emészsze [BfN Bh-i cs.]. 1735: azt tudom hogi a' mennyi buza termet ugjan az udvari Cseledek emésztették meg [Nagysármás K; TKI Verdczar Mjhiaila (36) jb vall.].

Sz. 1805: Mi hogy az ő határ nélkül való kívánsaigaiknál fogva keresetünknek minden 'Sirját meg emésztetni kezdett munkásainknak regulatiojára a' Ngod plánumához mérséklelt utat ki dolgoznok, egybe gyűltünk vala a Bfroság Házhoz [Torockó; TLev. 9/38].

11. kb. rámegegy vmi vmire; a se duce pe ceva; daraufgehen. 1603: az nagy ado miat el kelletnek az hazat adnia, mely akkor az wdeoben, az zegeny varoso(n) Colosuaro(n) felette terhes uolna ... mint hogi az ado az hazat sokara megh zokta emezteni [Kv; RDL I. 75].

12. kb. megúszi vmit; a scăpa (cu fața curată) de ceva; bei einer Sache davonkommen, über etw. hinwegkommen. 1673: Péter deák asszonyunk és B(ánffy) uram nevével írta az levelet, hogy ki bírta rejá, hogy valaki jószágát ossza? ne viseljen arra gondot, felosztják azt nála nélkül is, és többször meg ne próbálja, mert meg nem emésztí [TML VI, 450 Nalácz István Teleki Mihályhoz].

13. átv lenyel; a inghiți; herunterschlucken. 1671: Nalácz urannak nincsen miért búsulni az debreczeniek dolgabúl, mert én sem ő kegyelmét, sem Kegyelmedet bizony nem értem semmi idegen értelemmel ezen dologban, hanem csak az nagy gonoszt (kiben fő az fejem) sajnálottam, de azt is megemészttem aprónként és választom bizony az könnyebb felét én is [TML V, 426 Bánfi Dienes ua-hoz].

megemésztet 1. felszívát; a face să fie absorbit; aufsaugen lassen. 1585: Herczegh Caspar vram feo Biro lewen Jgenbeol^a vgrminth Negy vedres Altalagban Zan Zandekkal Felekre^b hozta, ky korchomarlasnak okaert az idegen Borth ... Ez bewntetes kyweolis Regy zokas zerent az Atalogochkanak feneket ky Wagattak volna es a' bort a'

feoldel emesztettek volna megh, hogy ha Herczegh Caspar eszeben wewen az vetket a' tilalmas helyreol el nem vitte volna [Kv; TanJk I/1. 7-8. — "M. igen (AF).^bK].

2. elpusztíttat; a face să fie distrus; vernichten lassen. 1793: (A vádlott) Vajna István urat, hazát, vagyonát, Gyermekeit tűzzel meg emésztetni, menykövel ütetni, Ördöggel vitetni nem szűnt [Páva Hsz; HSzJP Osvát Julis katona személy (22) vall.].

megemésztetés elpusztítás, distrugere; Vernichtung. 1662: az ország népének nagy részének siralmas rabságra való vonattatása ... fegyver által való megemésztetése [SKr 576]. 1710 k.: Én Istenem! hogy tudának az emberek abból, az én ítéletem s célom szerint, vízből ilyen tüzet gerjeszteni az én megemésztetésemre? [BÖn. 999].

megemésztetik 1. felszívódik; a se absorbi; aufgesaugt werden. 1558 k.: Az purgalasa^a peng Ig lezen, Rp. veres rezes es ted eleven zenre es ves az rezre kenkoueth es koz soth, keueseth es Mikor az kénkp es az so Meg emezteteth es ved az fogoth es ved ky az rezes es uerd vekonyon plehe ... annak vtanna ted az rezes az tegelben es Mikor meg oluadoth volna az rez ves 1 libra rezhez 1 uncia por (!) ... es Mikoron latatnek Meg emeztetny az az az porban semmy nem lattatneek [Nsz; MKsz 1896. 281. — "A rézél]. 1560: A fazakaknak a kemencheben valo berakasariol Nysd meg az zayath^a es Hertelen Ne ragd bele az fazakakath ... Mert ha Myngyarast be Rakod őket az twzes kemencheben, tahat Nagy karth vallaz Mert az twzneken herтелен sebessegenek Myatta az ezwtneken nagyob rezes, az cemenh porban az fazakakban Megemeztetik es el vez [Nsz; i. h. 250-1. — "A kemenecének].

2. elemésztődik, meghal; a muri; zugrunde gehen, sterben. 1704: szegény kis Katica leányom ... ami tejet szoptott, ki kellett a hurut erőltetése mia hánni ... az hurut csak ugyan nem szűnik, és a flegma ... mia csak meg kell emésztetni, ha Isten nem könyörül [WIN I, 101].

3. elkorhad; a putrezi; morsch/moderig werden. 1737: az ország útjáról nyílik bé jobb kéz felé kerekén kötött kapu lábón ... nagy, de avatag kapu; mind deszkái ennek, mind hevederi, de kívált a kapulábok annyira megemésztettek, hogy más kívántatik helyében [Széplak KK; ETF 108. 10]. 1814: (A) Kapu a' régiség miánn meg emésztetve lévén egy alkalmatossággal ki dolt [Dés; Ks 79. 29. 796].

4. átv is elpusztíttatik; a fi nimicit/distrus; vernichtet werden. 1676: Azt mondja peng Sz. Pál hogyha egymást marjátok és eszitek, meglásátok, hogy viszont egymástól meg ne emésztessetek [TML VII, 238 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1706: Sárdi Gaspar Ur(am) eő Kglme mi előttünk referállya minden accquisitu(m) es aviticum bonumi tűz által meg emésztettek [Ne; DobLev. I/60 Debreczeni István keze írása]. 1749: az Ik ... magok feletteb valo vigjazatlansagok és vakmerő gondviseletlenségek miatt magok romladazott házok meg gyuladván feles szomszédok(na)k házok s, minden javok a' miatt meg emésztetett [Dés; Ks 78. 31. 2]. 1789: a p(rae)ntendens Asszony hijába p(rae)ntendált, mert ... mind azok az égés által mind meg emésztettek [Ne; DobLev. III/658. 1a].

megemészthet 1. a putea digera/mistui; verdauen können. 1639: Énnekem azt monda, hogy az urát megétette ... Katnári Dávid adta neki az merkuriomot. Káposztába

csinálva volt ... Megötte, de nem emészthette meg, hanem kihánta [Mv; MvLt 291. 195–8 átirásban!].

Sz. 1668: Ezt pedig én klgmes Aszszonyom a' Nagtok istenes itilire támasztom, ha valaki kívánhattaé azt én tőlem hogy szintén úgy mennek én most elődedin elő a' dologgal a' ki bujdosó kenyeremet még jó modgyával meg-sem emészthettem, vagy bujdosó turbámnak le-tétele után meg-sem pihenhettem [KJ].

2. tűzzel elpusztíthat; a putea fi mistuit (de foc); (durch Feuer) vernichten können. 1672: Kegyelmedet kérem, ne legyen olyan, mint a tűz, mely akármely csendes időben is szelet hajt magának, hogy mit éget, hamarabb meg emészthesse [TML VI, 190 Nalácz István Teleki Mihályhoz].

3. felhasználhat; a putea folosi/utiliza; benützen/verwenden können. 1678: Minek okéért kérem ... Kegyelmedet ... azon kicsin portiocskámnak helyben való megmaradásában mutassa istenes jóakarátját ... ha hol pedig Uram semmi uton-módon egyéb nem lehetne benne, én inkább kész vagyok attól való megválására is, mintsem ebben a sanyarú rabságban meghaljak, holott csak már is annyira jutottam, ha az ő nagyságok kegyelmes gratiájok nem accedál hozzám, hogy alig hiszem életben meg emészthessem, de mindezeket ... Kegyelmed ... az mű kegyelmes urunk előtt véghez vihaji [TML VIII, 376–7 Lázár István Teleki Mihályhoz Szűv-ről].

4. kb. (rossz érzést/lekiismeret-furdalást) leküzdhet; a putea birui (remuscările); (schlechtes Gefühl/Gewissensbisse) überwinden können. 1722: Talám Jsten njakára fordíttya némellj(ne)k, à kik Glorialodta(na)k a mi rajtunk történt bestelen investigation mint az jo sogor Váradi is; Ha meg emésztheti őis a menyí jármát meg száraztatt Fogaras földin és aklot meg üresített szerencsés ember lesz [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból].

5. átvenyelhet; a putea inghiți; verschlucken/heimtragen können. 1600: Nagy Pal vgy vall hywata engemet oda az megh holt ember Mondwan latom hogy Ennekem nagy niawialiam vagyon es En ezt az vereséget meg Nem emezthetem [Kv; Tjk VI/1. 500]. 1678: Látja Isten, nincs oly, akire már Kd személyéért nem mentem, sőt olyanra is magánosan, akit talán jövendőben nehezen emészthetek meg [TML VIII, 58 Vesselőnyi Pál Teleki Mihályhoz].

megemészto I. mn átvenyel is elpusztító; mistuito; verheeren. 1662: láthatd volna mintegy lángfűvő és tűz módjára akármit is megemészto mérges, külömb-külob színű köntösben öltözött ellenséget a kereszténynek közt zenebonával fenyegetést kiokádni [SKr 103].

Szk: ~ lobogás. 1662: Ekképpen e százszebesi boldogtalan gyűlésnek is vége lévén azolta a szegény haza tűzének tovább való megemészto lobogására, mintsem annak megoltására való dolgok kovácsoltatván, a fejedelem, Rákóczi György ellen való súlyos articulások ... frásával [SKr 490] * ~ tűz. 1669: Azért mégis kérem Kegyelmedet, édes Komám uram, kicsiny dologból ne gerjeszsen életének elfogyasztására megemészto tüzet [TML IV, 611 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1704: Ma reggel prédikált Zilahi uram ... Az mi Istenünk megemészto tűzének alkalmatosságával [WIN I, 254]. 1814: tovább a házomb(an) meg nem engedem lakását^a, eddigis szenvedtem, de már éppen úgy nem tarthatom Telkemen mint gonosztétvőt és a mindeneiket meg emészto tüzet, annyival

inkább mivel gyujtogatassalis fenyeget, melyet véghez is vihet [M.gyerőmonostor K; GyL. — ^aTestvérén]. — L. még Blm. 1036; BÖn. 474.

II. *fn* felélő/emészto; persoană care irosește ceva; Auf/Verzehrer. 1814: A sokszer emlegetett Jozságbán Iktári Groff Bethlen Sámuel ő Nagysága, minémű építések, jóvittásokat, avagy Károkat, pusztításokat tett akár mi névvel nevezendőkben? ... avagy kit? és mitsoda okoknál fogva lehetne ezen Jozság Jövedelmei 's termései pusztítójának, ok nélkül való megemésztojének mondaní? [K; BfR 117/1 vk].

megemészto megsemmisülés, elpusztulás; nimicire; Vernichtung, Untergang. 1662: Ez cajtház romlásából a várbélieknek igen sok károk esett vala kik azon boldogtalan órában mind a nagy hőség miatt, s mind magok mulatságáért oda bemenni, gyűlni nagy felesen találak volna, egy szempillantásban való megemészto

megemészto 1. kb. felszívódik; a se absorbi; aufgesaugt werden. 1710: Énrám ... a negyednap hideg esik, s éppen másfél esztendeig győtre, eleget gyógyítának sok doctorok, borbélyok ... csak nem használá, míg utoljára az a sok rossz nedvesség, melyből szokott a hideglelés származni, magától megemészto

2. átvenyel; a se prăpădi, a pieri; zugrunde gehen. 1602: Beke Mathyas ... valya Pokos Petemenek elég panazolkodasat hallottam ... hogy eo megh emezto

megemleget 1. (dolgot, személyt) újra meg újra emleget; a pomeni adesea (pe cineva/pe ceva); (Sache/Person) wiederholt erwähnen. 1765: még meg emlegettyük az G. Petki Anna Aszony levelek conservatioját, a mint én halogattam hogy conserva volt a leveleket, nagy kincs Erdélyben a levél [Ks Henter Ádám lev. Mv-ről].

2. fenyegetésként; ca o amenintare; als Drohung: vmit emlékeztében tart; n-o să uite; sich an etw. erinnern. 1724: Hallottam bizonyosan, hogy ha Feleségét Viszszagyák is, de bizony eből lesz ő kglm(éne)k dolga, m(ert) olyan korbátsot tsináltak, h(ogy) örökké meg emleget [M.királyfa KK; BK. Kotsis Mihályné (39) jb vall.]. 1823–1830: (A) kenőpénzt is (Schmiergeld), kivált a postillion-pénzt elhúzni nem lehet, mert úgy összemocskolja^a az embert, hogy amíg él, megemlegeti [FogE 254. — ^a A kocsis].

megemlékezés vkire gondolás; amintire, aducere-amin-te; Denken an jn. 1672: Kegyelmed levelét vöttem, rólam való megemlékezését Kegyelmednek megszolgáiom [TML VI, 220 Teleki Mihály Ispán Ferenchez]. 1725: Kigyelmed nekem tegnap küldött atyafiságos levelét ezen órában vöttem, méltó bűsülettel, Igen szépen köszönöm s' nagyra bősüllöm kigyelmed atyafiságos rollam való meg emlékezését [O.fenes K; Ks Mikola László lev.]. 1749: Kedves édes anyád róla való megemlékezésedet igen kedvesen

vevén, köszöntet [Bodok Hsz; DanielAd. 274 Hidvégi Mikó Ferenc Vargyasi ifj. Daniel Istvánhoz]. 1799: Nagyságod Gratiajába véski egyetlen egy Fiát ... A Feleségem, és Gyermekeim haladását Szível vésszék Nagyságodnak rollik való meg emlékezését [Héderfája KK; IB. Molnár György ref. pap lev.]. 1824: Az öreg Anyámékrol való megemlékezéseket Édes Atyám Uraimeknak alázatosan köszönöm [Hosszútélke AF; DobLev. V/1084. 2a]. — L. még FogE 219.

megemlékezhetik emlékezhetik vmire; a-şi putea aminti de ceva; sich an etw. erinnern können. 1556: meg emlekezhetik, the K rola hog ez el mult napokban bochathwk valla the k az mi vronkot es attiank ffit erdeli miklost [Folt H; BesztLt 8 Hamvaj gewrgy es erdeli Kathalin a beszt-i bíróhoz]. 1567: Meg Emlekezhetyk ty K. volt Ennek eleotte valo Jarasbannes My dolog tertenth vala ... az latrok kergetesebe [Szászmaté SzD; i. h. 14 Nic. Thomory Beszt. városához]. 1584: alázatosan yelenthem meg emlekqzhetyk felseged rola az thawaly eztendqben my kor ... felseged kegyelmes parancholathjabol akor ys yelenthetem wala few okath oda menisemnek hogy ha weselenj wramthwl ez kjs riz yozagocykath ... kölcygem athaljs meg zabadithatna(m) [Komlód K; WLt Petriche-wich Kozma lev.].

megemlékezik 1. (reá)emlékezik, emlékeztetbe idéz; a-şi aduce aminte, a-şi aminti de ceva; sich einer Sache/an etw. erinnern, in Erinnerung bringen. 1558 k.: emlekezzel meg az Istennek csodalatos hatalmas bölcsesegeröl [Nsz; MKsz 1896. 281]. 1560: oltalmul hagyja ... Ghermekinek es Azzoniomnak felessegenek Mester Vramat Vesse-lyen Myklost Kerwen ewtet arra Emlekeznek meg az keozottek valo vegezese-reol es zeowethsegreol [Fog.; SLt S. 10]. 1589/1590: à mykeppe(n) my eleottunk itt Mehessen^a Vas Gierg] es Zeleméri Borbara Azzonj az Mehessi hatar es thook feleol componaltanak volna, arról à Compositoriol meg emlekeznenk ... Ha emlekezwen à dologra mind à ket felnek lewelet adnank [Asz; WassLt. — ^aMezőméses TA]. 1607: Az mi nezi az mw kegimes wduezwl vrunknak Testamentumat es io Tanacziat az Successor feleöl, azt soha az libera electio ellen nem uittattuk, hanem zeretettel kertwnk az cziendezen ualo uarakozasra mindenenket az eö Felsege temeteseigh es az Orzagh giwleseigh, igerettel sem adomannial senkit arra nem zorgalmaztatuan, kire az mi hiuatalunk zerent melire eö Fel(se)getwl bizattattunk illit (!) meg emlekeznwnk [Lompért Sz; Törzs. Petrus P. Aluinci, Paulus Eörwindj, Simon Pechy Testamentariusz aláírásával]. 1710: én Istenemről nem is kívánom bűnömnek bocsánatját, ha azoknak^a keresztényi módon meg nem engedem ellenem való vétkeket és ha csak megemlékezni is akarok róla [CsH 87. — ^aGonoszakaróinak]. 1787: Áldassék az Jsten, ami atyaink(na)k Istene mind örökkön örökké, ki az ő nagy busulásában meg emlékezett irgalmasságáról melyet ígért az ötlet felők(ne)k ezer iziglen és meg kegyelmezett a Nsgtok életének emberi reménség felett [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

2. említett tesz vmiről, szóvá tesz/felemléget vmít; a-şi aminti/a pomeni de ceva; etw. erwähnen, einer Sache Erwähnung tun. 1574: Emlekezet meg Eottwes orban hogi Bonalla volna egi Arany keszentyw az Arwaktul az vegre hogi az per zalitatnek leh vele [Kv; TJK III/3. 322]. 1598:

Bachy Janos vallya egi pincze tokot attam ayande-kon Thúri Janosnak annak felette egi takaromatis ketto meczette felet el vette kireol engemet kenzergetet hogi pechetes lewelet adgiak rolla hogi soha megh nem emlekeze(m) rolla, de nem atta(m) [Kv; TJK V/1. 182]. 1635: Deliberatum Stephani Dimien de Enjed. Miel Vice Jspa(n) Trauzner Istua(n) Vra(m) ennekis Fejehöz zola az tóruenynek ugy teczek mind hogy teobzor semmi gyanuban ne(m) forgot Dimien Istua(n) hat holt dyan uagion erette ugy mint floren, hungarical 40 Es arra kösse magat hogy sem az maga foksagaert sem az Batiajéert Dimie(n) Mihaljert sem maga szemeljeben sem baratj által soha megh ne(m) emlekőzik, es nem fenyegetődik [DobLev. I/8]. 1648: Fatealak kezeket be advan, hogi soha megh sem Enlekeznek sem senkit nem busitanak [Msz; BLt]. 1653: Azt hiszem, hogy nagy igfretet is tett nékiek, hogy inkább melléje vehesse őket; sőt az elmúlt időben, hogy mellőle eljövénnek Brassótól, hiendő dolog, hogy igfrhette azt is nékik, hogy arról meg nem emlékezik, hanem örök feledékenységből létszen [ETA I, 106 NSz].

3. emlékeztetben megőriz/tart, visszaemlékezik vmire; a păstra ceva in memorie; in Erinnerung bewahren. 1574: Barbel ferench ... azt vallya hogy Meg ne(m) Emlekezyk az Ideiereol mykor volt Mert Regy dolog hogy egi Nap leot volt hazahoz Zabo Symon [Kv; TJK III/3. 314]. 1618: ne adjon Nagyságod az ország új háborúságára okot az hatalmas császárral, hanem az régi békességről és az mostaninak is az kezdetétől jól megemlékezővén igen szemelőtt viselvé, az hatalmas császáré legyen meg és maradjon meg az jó békesség örökösön [BTN² 134]. 1695: Meg emlékezzék ... arról Ouartas Ur(am) hogy a' minemű jok kezében devalialnak, azok az Ecclesia promotiojara tartoznak [Kv; SRE 33]. 1775: Apamtól gyermek koromban hallottam mondani ... No fiam emlekezel meg rolla hogy edig volt az OVarshellyi hatar itten Porkalát kapu volt [O.vásárhely SzD; Ks 25. VI Girán al(ia)s Tuducz Lup (40) jb vall.].

4. rá gondol vkire, megemlíti vkít; a se gindi la cineva, a pomeni pe cineva; an jn denken, jn erwähnen. 1656: Érke-zék kezemhez ... az Kegyelmed Fejérvárról költ levele ... hogy Kegyelmed rólam mégis megemlékezik [TML I, 20–1 Bónis Ferenc Teleki Mihályhoz Kassáról]. 1678: Hogy róllam régi jóakaró szolgáljáról megemlékezett, Kegyelmednek megszolgálatom [TML VIII, 147 Mikes Kelemen ua-hoz].

5. be/megtart vmít; a respecta ceva; etw. einhalten. 1598/1635: De eo errol az eo fogadasarol megh nem emlekezue(n), enneke(m) bózúsago(m)ra azokat az felliuul megh irt hazakat keduem ellen el atta, es az arrat az houa akarta oda tötte [Mv; APol. I. 68]. 1678/1683: Batori Gabor az maga letöt hitirül megh nem emlekezven sok keppen conditioit megh szegenven (!) felette Istentelen dolgok cselekedetiben rendköl (!) valo fitalanságokra fokadot [Ks Kornis Gáspár kezével]. — L. még SKr 434.

6. vkire/vmire gondol; a se gindi la cineva/ceva; an jn/etw. denken. 1570: Calara Theolcheres Mathiasne Ezt vallya hogy Mykor az Zabo Myklosne Igen Betegh volt megen hozzaya Iso Ambruzne Es ezt Mongia Neki Io Azzoniom Im latom hogy halálnak vagi fia, Azert az en Zolgalatomrol Emlekezzel megh ... Neh hagy pert vtanad [Kv; TJK III/2. 197]. 1585: Bonchidai Gergeli, es felesége Anna, valliak ... hallottak kalachsuteo ferench-

neteol, hog' Puskas Balas kerte halala oraian, hog' Ne hagia az felesgett hanem legyen segitsegel Tanachaua, es keolchegeuel azert Meg Emlekezuen arrol, segitette Mind keoltsegeuel s mind Thanachaua [Kv; Tjk IV/1. 401b]. 1598/1635: En Köteluero Lörinczy Zekely wasarhelyi maroszekben lako ... testembe(n) es elmembe(n) éppen es esen leven, Emlekezem megh az en utolsó udömról halalomról [Mv; Apol. I. 68]. 1603: Folduarat az kit Birok hagyom az en szerelmes leanjomnak Kozaruari Borbaranok, Gonduselessere bizom az leanyomnak az en felesge(me)t Torma Borbarat megh Emlekezik arrol hogy halando Emberek uagunk, ne hagia az zeginy aruat [SLt AB. 7 Vizaknaj Jeremias buzai^a préd. kezével. — ^aSzD]. 1735: Hogy pedig Joseph Sogor Vr(am) is rollam meg emlékeztvén, ujj modi pipat küldött, igen szépen köszönöm [ApLt 1 gr. Haller József gr. Kálnoki Borbárához Nszból]. 1787: a mint hallom Samuel napján tractamentet akar az Úr tsínálni, másokat szerte széjjel mind hívutt, s rollunk meg sem emlékezik, de hiszem hogy legyen, mert Sígmond napján én is viszá tudom adni a költsönt [Bolya NK; JB gr. Toldi Zsigmond tréfás lev. gr. I. Bethlen Sámuel-hez].

7. megemlít vkinek vmit; a aminti/pomeni cuiva ceva; jm erwähnen. 1575: Mostan penig Biro vram eo k. ha alkolmatoszagat esmery Emlekezek meg az fayedelemnek, hogy ha eo N. Io akarattia lenne az Eyely kapw Nitás neh lenne [Kv; TanJk V/3. 122a].

8. fenyegetésnént; ca o amenințare; als Drohung: megemleget vmit; n-o să uite; sich an etw. erinnern. 1572: nemel Nap mykor Gaspert az kakykaba^a vinnek, hagi Mennek volt vele, Mond hagi Megh latiatok ty Koloswariak ha lsten megh Zabadiot hagi Megh Banniatok Thy ezt Es megh Emlekeztek rola myg Koloswar lezen [Kv; Tjk III/3. 45. — ^aKalitkaba, azaz zárkaba]. 1584: Volman Mihaly vallia, Ez Lakutosne egkor vgy feniegete megh Megh lad vgmond hogy olliat chelekeze(m) hogy coreoke megh emlekezel rolla [Kv; Tjk IV/1. 261]. 1586: Niary Marton vallia, En oly voxot monta(m), hogy chak a' vezzeot Mutassak megh neky es egy Jdeigh tilchak fel Myweth, De erre az en voxomra igr zola Zechi Istfua(n) a' Czeh Mester, Im maid megh latod Marton vra(m) hogy vgy megh Mwtatom a' vezzeot Neky hogy Minde(n) ember megh emlekezik rolla [Kv; i. h. 557]. 1591: bizonj megh lattjatok reouid nap ollyath chelekedünk raitatok mind eltig megh emlekeztek rolla [UstZ]. 1603: Az Aúthorara ... oly büntetést vessenek, hogy úgy meg erezze hogy mind ő's minden gyermeky és mindennemű Nemzete rolla öröke meg emlekezzen [Kv; TanJk I/1. 454].

9. fenyegetésnént; ca o amenințare; als Drohung: gondja lesz vkire; o să aibă grijă de cineva; jm etw. besorgen. 1570: Trombitas Demeter ... Zydyta volt Zabo Janost hogy Bwntelen Megh fogatta de ha ky Zabadiwhat Meg emlekezy rola [Kv; Tjk III/2. 9]. 1573: Anna Molnar Istwanne, azt vallia hogy ... agoston Eleol megen volt, Mond katonak en leszek az Ember hagi fejedre rakatom ez Twzett, ez zokra eo neky kato Twdomant teot hagi meg emlekezek rola [Kv; Tjk III/3. 87].

megemlékező emlékező; care își amintește (de); an etw. denken. 1761: Te pedig oh szent Mindenható és a Te búslásodnak közepette is ighalmassággoddal megemlékező Úr Isten ... ne indulj fel mi ellenünk [NyIr 200 Bánffi Farkas álma].

megemlékeztet emlékeztet vmire; a aminti de cineva; an etw. erinnern. 1570: Kalmar Janos Megh emlekezette az Byrakat rolla hogy Eö erthe eleb teorwenybe, Thorozkai gergelt az 18 forintrol es kowette hogy rea bochassak az byrak otetis az satisfactoria, es vgy bochat-tak rea [Kv; Tjk III/2. 145].

megemlít 1. szóba hoz, szóvá tesz; a aminti/pomeni; zur Sprache bringen, erwähnen. 1592: Zentmiklosi Gergeli vallia ... ez Molnar Ambrusne mikor be Iwtt vala, azt monta, hagi eo neki edes Attiafia, kit chak halala eleottis megh említe [Kv; Tjk V/1. 284]. 1618: De az vezér arra mene, hogy: Igen akarjátok, hogy az ti dolgokat előmenjen mindenben, s az hatalmas császár dolgát meg sem említitek; hol vagyon Jenő? hogy semmit arra nem szólász [BTN² 94]. 1657: regalist hoztak az gyűlésre nem bánom, ha oda bé megemlít is, hogy Kegyelmed tetszését akarom ebből venni [TML I, 103 Kapi György Teleki Mihályhoz]. 1662: Nem tűrhetem ez helyen, hogy némelyeknek Várad elveszése okai felől balul vélekedéseket meg ne említsem [SKr 630]. 1697: Hallotta(m) ugyan akkor az eö Kegjelmek szolgálójoktól, valamint alútt, s valamit latva(n) azon ejjel Peter Deak uram (: az mint fellyebis meg említetttem :) Pater Kaszoni Sigmund uramhoz és az feleségéhez az Pater másnap el menvén onnan, Peter Deak rettenetesen meg verte az feleséget uizes istoranggal (!) [Kotormány Cs; CsJk 2 Albert Istvánné Katalin (45) vall.]. 1842: mikor a Tks Hadnagy Ur a' Tanácsba ezen itt fel hozott hirt meg említette s ki nyomoztatni jóvállotta ... a Fő Hadnagy Ur erre azt felelte, nem lehet félni semmit — mert Ungvári firolja a Zsidot [Dés; DLt 1480/1843].

Szk: ingyen sem említi meg egyáltalán nem említi meg. 1742: Látom mit irasson az Actor hogy az Lörincz András füvit vettem volna meg, de ingyen sem emlitti meg az osztózo Attyafiát [Magyaros Hsz; HszJP].

2. megemleget; a pomeni (adesăa); (öfters) erwähnen. 1619: Végre csak azzal concludáltak, hogy ... ők arra semmit nem néznek, adja-é az uram vagy nem adja? Mert ha nem adja, bizony úgy veszik meg, hogy az még magyar nemzet leszen Erdélyben, megemliti Jenőt [BTN² 203]. 1629: Hallotta(m) azitis etteöl az Andrástól hogy mondta, hogy, mikor eö ezreöl az Uaraszol el megjen, bizony hireuel lezen s meg említik eötett, ha ket ezereen laknakis it mind az egesz varasnak hirivel leszen [Mv; MvLt 290. 156a].

3. felsorol; a enumera; aufzählen. 1849: a' T. Rendőr igazgatóságához javaimról be adott Jegyzékből miket ki felejtettem eddigelő ezuttal meg kívánok említeni mik is ezek^a [Kv; Végr. Vall. 55. — ^aKöv. a fels.]. 1863: bé kell vallani mindent, 'a hátul a' jegyzésekbe meg kell említeni azokat, a' mik ado mentesek [Gyalu K; RAk 78 esp. rend. kiv.].

4. kb. számon tart; a ține cont de ceva; in Evidenz halten. 1758: Hiszem is, hogy ő szent felsége az én ifjúságomnak vétkét meg nem emliti, hanem ingyen való kegyelmességéből, több megszámlálhatatlan vétkeimmel együtt, azt is megbocsátja [RettE 81].

megemlítés felemlítés, szóba hozás; amintire, pomenire; Erwähnung. 1661: Rettenetesen haragudt urunk csak az megemlítésén is az dolognak [TML II, 168 Bánffi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1667: Az portán való megemlítése is

az dolognak ne lenne per sollicitationem nostram [TML IV, 54 ua. ua-hoz].

megemlített említett; amintit, pomenit; erwähnt | megnevezett; numit; genannt. 1608/1610: ha az megh említett szaz keobeol buzat Almasy Jstwannak az Aztagh el chieplese Vtan telliessegesen megh nem adna, vagy nem adhatna ... vagy megh maslana, tehát száz arany forint legyen vinculum [Szu; UszT 52-höz]. 1643: az megh említett határokon kiüül [Dés; DLt 407]. 1648: az imént megh emleltetted ebedleő palotára visza menven ... vagion rayta ... egy zeöld festékes bélétt ayto [Komána F; UF I, 930]. 1678: obligálván arra magát, hogy megh említett feleségével ... azon fassiot arra alkalmas és illendő helyen roboráltattya [Ks 68. 8/XXIV fej.]. 1696: ada meg irt Vágo Jánosné Kús Katha, megh említett Tanko Miklos Uram(na)k edgy darab Széna füvet Zálágjára Pro florenis 8. i. :e: nyolcz magyar forintokert [Illyefva Hsz; BLt 3]. 1712: kéreis minket ... Szigeti Sára Asszony, hogy menénk ki az megh irt Szőlő hegyben, és megh járván az fellyeb specificalt pusztá szőlőt foglalnok, es assignálnok megh említett Méltóságos ur eo Naga számára örökös birodalomra [Torda; JHB XV/4]. 1730: Az meg említett foglalás Vármezőn mikor eset, tudom bizonyosan [Vármező Sz; TKI Holhoz Vaszi (66) jb vall.]. 1762: Réz Sigmond Ur(am) el várván az említett helyre valo építését az pajtácskának és létét annak utánna keze alatt levő Embekekkel elhanyatta a megis említett helyről [Bethlen SzD; BK. Szabo Marton (56) jb vall.].

megemlíthet szóba hozhat; a putea aminti/pomeni; zur Sprache bringen können. 1659: Petki uramnak sok dolgai miatt csak meg sem említhetvén, mivel ez dolog késedelmet sem kívánt, Barcsai András uram által kellett beizennem [TML I, 516 Rhédey Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1669: Kende uramnak Kegyelmed most megemlítheti az leánya dolgát is [TML IV, 576 Bánfi Dienes ua-hoz].

megemlítettett említett; amintit, pomenit; erwähnt | megnevezett; numit; genannt. 1676: Jnnen vissza fordulván ismét az eléb megh említett konyha es sütő hazak felett valo felső rend házak alkalmatosságára mégjen fel ... egy egy ujj fa lepczós karfás grádicz [Fog.; UF II; 708].

megemlítettik a fi amintit/pomenit; erwähnt werden. 1657: Bizony dolog, ha az házasságbéli szövetség^a végbenmehet vala, s hihettek volna egymásnak, jó fundamentummal török ellen való hadakozásban is egyveledni kész lőtt volna, kibén azután én is néhány utakat tölttem, mint hátrébb megemlítettik [KemOn. 52. — ^aBethlen Gábor és Brandenburi Katalin között]. 1659: Noha énnekem nem kedvemből, mindazáltal Kegyelmed azon írására, hogy mégis azt is kivethesse szívéből, csakugyan említsem meg az fejedelemnek [TML I, 416 Rhédey Ferenc Teleki Mihályhoz].

megenged 1. beleegyeznek vmibe; a fi de acord cu ceva; mit etw. einverstanden sein. 1579: Sylwaszy Balas ... öröksége felől, az desy Byrakath es polgarokath megh Talalvan megh kenalta oketh wele annak felette attyafyayt es zomzedyth, es senky megh nem akarta wenny Hanem az polgarok megh engedwen hogy akynék es howa el adhatta el adgia awagh el zalogosyczia wydekbennes

[Dés; DLt 205]. 1598: Thasnadi Jacob ... vallia kertek Zilagi Jstwant Jstwan deaknak az Annia es huga hogi engedgie megh hogi meritöo helie legien az kuton de Zilagi Jstwan nem engede megh [Kv; TJK V/1]. 1607: az vtan ismet zolla hogy kendert vetne, megis engette(m) úala egybe [UszT 19/103]. 1633: Csiszmaszia Istuanis megh engede hogi eo feleolleys az fa keozfalt ki hannia es keobeol az keoz falra epithessen [Mv; MvLt 290. 129b]. 1665/1754: Az legény pedig magának estvéli hét ora után gazdjára akarattya ellen nem dolgozhatik; ha a' gazdjára meg engedi három fertályos ládát tsinálhat [Kv; ACart. 15]. 1692: az mikor külön kenyeren voltakis akkor sem engedte meg az Nagj Anyok hogj Vajna Tamasné bé fogja az ökröt [Kovácsna Hsz; HSzjP]. 1722: Vass Györgj Ur(am) ... mondotta ... ha ez a kut enyim volna en az Falutul Clákát kérmék s' ugj engednem meg hogj innen hordanának vizet [Göc SzD; WassLt Vig György (26) jb vall.]. 1777: meg engedte Udvar Biro Uram hogj 80. Szerker Fát vinnék bé Dévára [Bukuresd H; Ks 114. 61. 43].

2. engedélyez; a da voie, a permite/ingădui; erlauben, genehmigen. 1570: A kowach keoniorgeset, eo kme meg ertettek, eo kme Byro lattassa megh az kezew held es ha az warosnak karara ninch engediek meg Neki [Kv; TanJk V/3. 11a]. 1582: mi azt varosul neki engednők meg Jrtani [Dés; DLt 209]. 1589: Eggyenkent varosul voxot kerde(n) vegheztek ezt hogy minden Wdeoben es minden Wdeok Waltozasiba(n) az Mezarossy Rendnek az az a' belseo es kilseo meszarosoknak eöreökeoswl megh engedtek varosul, Zentmarton Nap vtan pwnkeostigh az hus Adast egy fontra [Kv; TanJk I/1. 107]. 1614: Beztercej hiueinknek akar mely fele minden latrokat kergetni meg engedgywk [PLPr 1612–15 fej.]. 1652: Cehül Eo kglk megh engedik Fenesy Martonnak, hogy az Remekeket el kesziczye, noha le teotte volt egy ideigh, de bizonyos okokra nezue [Kv; ÖCjk]. 1671: mikor a' Fiscusnak szüksege lészen ... akkor halászsza(n) a' Fiscus számára, Commissiojok nem lévén peng a' Fiscalis Tisztekneg meg ne engedgyék az ollyan helylyeken a' halászásat [CC 51]. 1827: A Falu is meg engedé, hogy egy jo bátorságos köből készített kováts mihelyt építsen [F.rákos U; Falujk 58].

3. jóváhagy vmit; a aproba ceva; bewilligen. 1570: Az felekgyek Theorwenyek Rend tartassat eo k. Meg Engettek az Regy allapatba lenny [Kv; TanJk V/3. 10a] | Myert peng hogy most ew kegyelme, haladekot keret, az Zek-teol, es az Zek is meg engette, ew kegyelmenek a haladekot [Székelyvásárhely; BálLt 1]. 1596: Az A egy bizonyosaghanak Cyk Geörgynek Ideót ker, ki betegh, ha pedig pentekigh megh ne(m) gyogyúl birot ker, ki megh vallassa az teorúenyis megh engedi [UszT 11/50]. 1602: Simenfalwj fabian matenak beteg haladekot kerenek az zek meges Engede de Jgy hogj ez Jöwö Zek napian törwen mogia zerint hittesse meg hogi beteg wolnt [i. h. 16/90]. 1629: Borsos Demeter A. ellen az Teorueny Kantor Kis Mihalnak ad p(ro)xime futuram sedem ludiciar(iam) feleleo napot megh engede [Kv; TJK VII/3. 141]. 1662: ezen el vagatot Gatnak uyalagh valo megh köteset ... engedte megh [Szentmárton Cs; Berz. I. 20/3]. 1715: eleint meg sem engette az eppitast az Commendans [Sárkány F; UtI]. 1808: kintelenítettének a' Legény tartást megengedni addig is mig a Remekezés végével Czéhokba bé vétettém [Kv; ACLev.].

4. tagadó formában; in formă negativă; in verneinender Form: nem tűr el vmit; a nu admite ceva; etw. nicht ver-

tragen. 1597: Kakas Jstwan zolgaloia Anna vallya. Mikoron az polgarok az Teolcheres Leorincz hazahoz ieottek wala az foliam latassara ackoron ... hallam azt hogy Teolcheres Leorincz monda az polgaroknak kegmtetek it ne igazgasson mert en azt feie(m) fen allasaigh soha megh nem engede(m) hogi erre viz follion altal [Kv; TJK VI/1. 74]. 1673: Constal hogy tsak nem regen az clót valo napokban szolga Biro altal legitime admonealtatottis az J., eo Naga hogy azo(n) Dnus A kaszalo retinek kedve ellen valo vesztegetesetöl supersedealna, marhaiait az D: A karaval ot ne jartatna, mert eo klme semmikeppe(n) megh nem engedi [Mezőzáh TA; WassLt]. 1681: Ezen Klastrom Templomáb(an), mellette levő hazakb(an) noha szép faragott ajtó s ablak kövek voltak de nemely város beliek ighen el hordották, még mostis hordgiák, mivel senki rolla nem tilalmazza ... másut effélét megh nem engednenek [Vh; VhU 574]. 1691: itt nincs semi hatalmad, mert megh nem engedem, vagy te, vagy en halok megh hamis hűti lélek bestye lelek kurva fia [Dés; Jk]. 1724: meg ne enged hogy imit amot kerengjen hanem vaj az apaja mellett vaj az batya melet lakjek had tanoljon [HSzJP]. 1726: Hadnagy Uram ... meg parancsolta ő kglme hogy mennyünk ki az városrol mert meg nem engedik az városon Pápista lakjék [Ne; Ks 90]. 1809: Sokszor a Harap égés az Erdőkben kárt tészén, annak eltávoztatására az Erdőkben hogy Tüzet tégyenek Száraz ősszel és Tavasszal a Pipával jámi meg ne engedje [KS. Girokút és Kővesdi Tisztek instr-ja].

5. enged/hagy (vmit megtörténni); a lása/permite; lassen, erlauben (etw. geschehen). 1592: megh engettek Zegedi Gaspárnak vgimint zomzednak azt a' hazat megh tartani [Kv; TanJk I/1. 198]. 1664: Szakmari Gaspar(na)k az Szüle Annia, egy test ver leven Gonos Simonnal, Gonos Judit apjával; az mely hazat Nagy Enyeden Gonos Judit el adot, ahoz igaz versege leven megh nem engedi se(m) az hazat, sem ahoz valo szanto földet, retit az ő versege ell(en) mas(na)k birni [Ne; DobLev. I/19]. 1671: kinek kinek also és felső, rendnek az ű állapotja szerént való becsületeket meg-adgya^a és azokat becsstelenséggel illetni senkinek-is alatta-valo közzül meg nem engedi, sem maga becsstelenséggel nem illeti [CC 9. — "Barcsai Ákos fej.]. 1710: Béli Pál mint igaz, hazáját szerető ember ... nem gondola maga veszedelmivel is, hanem inkább akará magát s egész házát kockára kitenni, mint hazáját szemlátomást elveszni megengedni [CsH 133]. 1765: az Balai Határra ki mentenek volt az Bírák az Portio alá valo köb-leket fel roni, és mikoron az Utrizált Földetis ruddal fel akartak volna mérni Paul Paskuj réá álla, és azt mondván hogy Semmi képpen meg nem engedem ezen földet fel mérni, és fel roni ... nemis engette fel memi [Bala MT; Ks 14. XXXV]. 1788: A' Rákosi Ferentz Uram Kútya és a' két Kapu közt hátra nyuló kőfal között a' detzka kert alatt viz folyomat nyitattok magam költségemre, s meg engedem a Rákotzi Uram telke felől a' vizet azonn a' folylyomon telkemre által jóni s kapum közt ki folylni [Kv; Pk 3].

6. Isten ~ Isten enged/hagy vmit; Dumnezeu permite/admite; Gott erlaubt etw. 1618: Ha az szent Isten megengedi, magam Nagyságod kegyelmes szermei előtt referálom [BTN² 137]. 1627: valasztottak eo kegmték Tanachul Eoreg Kanta Mihalinet Orsolia Aszont, Az ket Arua Jouainak gonduisselesere Kit Isten Engedgien meg hogi vgj viselhesen gondot Jouaczkaikokra, hogj Jstenteol Aldast es az emberektol Jo hirt n(eue)t vehessen [Kv; RDL I. 134].

1653: Szándékjok olyan volt a hajduknak, hogy Vásárhelyt ha lehet porrá tegyék, s a népet levágják ... de Isten azt nem engedte vala meg nekik [ETA I, 67 NSz]. 1656: Az magam itt való mulatásom felől írhatom Kegyelmednek, hogy, ha Isten megengedi, az jövő hétfőn megindulok [TML I, 3 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

7. elenged; a remite, a renunța la ...; nach/erlassen. 1552: az Bezterchey wraym, az mely zaz hatwan drabantnak walo fizetessely nekwnk tartoztanak volna, egy hora, aznak az masfel zaz fortyntat vgian Bezterchen oda attak az howa my hattwk ... az thobyt az ew konyorgesekre es az ew Jambor zolgalattioert nekyk Meg Engetthywk [BesztLt 30]. 1565: Zyluassy Jmrehnek myuel hogi meg egett woltt haza az tanach bely wraym az adobol engettek meg nekye [Kv; Szám. I/VIII. 120]. 1568: monda kakas Andras az birsagotys meg Engedem nekyk, de egy hogi ha ne(m) bozonthanak, de azert vicey Janosnak es Nyro Kalmannak soha meg ne(m) Engedem [Kv; TJK III/1. 218]. 1571: te keteket kyrem mynt byzodalmas vraymat vagy tyzen het dyznót Attam vala oda Az ktek erdeyre ... ktek engedné megh Az vamyat [Cege SzD; BesztLt 3582 Baltasar Zalay Gasp. Zwch beszt-i bíróhoz]. 1584: Az Zamweweo vraymnak itiletek voxok zeren az Taulj Restantiaban engettenek megh nemelj Zewkeolkeo- deóknak In summa f 7/50 [Kv; Szám. 3/XIV. 9]. 1632: Boérok Komsa Ztreza et Ona Ztreza N 2 ... Vagion egy malom egy kerekre, az megh irt két Boérok szamara iaro, melibeől az eleőt az varhoz Tizedett attanak annuatim az Fejedelem azzony eo felge engette megh nekik az Tizedett [Kercisora F; UC 14/38. 159]. 1658: Nemzetes Gyerő Monostori Ebeni Laszlo U(ramna)k böczülletes fő ember szolgank(na)k ... Erdelyi minden Varmegjekben, kapuszam utan valo Soldos allotasat minden nemű joszagiról ... megh engettük [WassLt fej.]. 1678: eo néki ... közülök, sem Eorőkös sem penigh fejek kötöt Jobbági ninczen csak édgys, hanem segénységekben meg adosodván hozája, eletéig fogották hogy szolgállyák ha kötések szerént ötletéig szolgállyak, úgy minden adosságokat holta után meg engedi [Cserefa MT; Ks].

Szk: ~i vki halálát halálbüntetést elenged. 1628: Debreceni Janos halála valo dologba, vgj mint lopasba talaltatua(n) sok Jamborok teorekedesere Beldj Keleme(n) vira(m) megi engede halalat [Uzon Hsz; BLt 5] * ~i vki hitét (perben) elengedi vkinek az eskütételt. 1574: Annak fellette ammely ket zantho foldet mondott horwatt gergely hogy birt volna elek wram az zechy foeldeon horwatt gergelyet, azokatys megh ereztette Elek wram horwatt Gergelynek myert hogy hytytys megh Engette horwatt gergely Elek wramnak mellyet az ew Naga tablaya deliberali wolt neky [Somlyó Sz; WLt]. 1628: Annak okaert megh akarua(n) hwteöltetni Eppel Janosne Aszszoniomat, Kouaczi Zeőchi Márton vira(m) feleségemmel Eppel Orsolia Aszszoniomal Egiwt hwteit megh engedek [Kv; RDL I. 137]. 1646: megh alkuvának vgj hogy az Aszony hűit Laczko Jstuanak megh engede, úgy hogy Laczko Jstvanis az teobbit le hadgya elegendgyek megh tizenket forintal [Kv; TJK VIII/4. 65].

8. megbocsát vmit; a ierta ceva; etw. verzeihen. 1570: Thakacz Antal ezt vallya, hogy Egy korba hytak volt eothe Sos Mathene hazahoz, hat oth vagon More Ambrws feleségewel, Mondanak eo neky ez vallonak, hogy Jm Azert hywatank hogy Ezek sok Jdeie hogy egy-mastwl kywlen laknak, Jm vgj zerzettwk eoket egybe

hogy Minden vettheket ky Eddegh volt Megh engettek egy Masnak | Borbel Myhal es Aztalgiarto Myhal Ezt vallyak hogy hytta volt eoket More Ambrus felesége Nagy szok zowal hogy egybe Bekeltetnek az vrawal ... Illyen Modon Alkwttak Megh egymással hogy Moreh Ambrws Megh engedych felesegenek az Jdeigh valo vethket kyt Lopasawal mywelt [Kv; TJK III/2. 147–8]. 1612: vala itt az faluban egy Balint Marta nevű Azzion, kinek torueny szerent valo ura nem vala, hanem valakitól megh hasasult volt az megh nevezet Azionj kete magat ... Thiboldi Isak uramnak Jobbagygu, hogy csak eo kegielme az tisztetol meg oltalmaz(z)a ... Kinek vetket Balasi Ferencz uramnis meg engiede Thiboldi uramnak sok torekedesere [Körispatak U; Pf Deak Ferenc falusbíró nyil.]. 1637: Petki Farkas Ur(am) az my interpositionkra [g] engede megh minden ekkédiglen eo kegmé elle(n) ualo csielekedetit Csyei Mihálnak [Csíkszereda; BálLt 41]. 1667: Nekem, édes feleségem, meg kelle engednem Szeptán Ferencz rossz emberségét [TML IV, 12 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1765: elhagjott elébbeni felesége nekie meg engedvén vétékét condonalta, s melléje ment lakni [Torda; TJKt V. 280]. 1812 k.: let illetén edgyezések edgy más között, Török István, és Török Ferenczné között, hogy a máj Napon közöttök let vissza vonást edgy másnak meg engedtek [Nagykapus K; RAK 11].

9. megbocsát vkinek; a ierta pe cineva (pentru ceva); jm verzeihen/vergeben. 1600: Balogy Farkas es Eotwes Fennsy Marton vallaki Zeoch Boldisar monda mint hogy zegeny ember vagyok en Nem perleodeom, hanem en eo kgmenek megh bochyatok ... mikor így megh engedet volna az eott talleris fel vewen kezét fogwk es Marthon vram kepeben megh keoweteók eoys penigh minekeonk kezeonket fogwan my Altalunk telliessegesen megh bochyata es engede Barbelj Martonnak [Kv; TJK VI/1. 496]. 1643: Veseljeni Boldisar Uram Jobbagia Sos Peter megh òlte ... Henter Peter Ura(m)nak egy Szasz Mihaly nevű Jobbagiat ... Henter Peter Uramis megh engede ... iljen conditional hogy veseljeni Boldisar ur(am) addegh ez megh irt Jobbagiat Moczra ne(m) boczattia az keserveseknek boszuia, míghlen egymással emberseges emberek által megh bekelhetnek [Gyf; Ks]. 1646: Kemeny Janos Uram eo kegielme töröködesere nagy nehezen Engedenek megh [Felvinc TA; Berz. 12. 92/70]. 1667: Lazár Peter Uramis az mí törekedesünkre es keresünkre meg engede, és meg bekélék ... Darabos Mihályval [Kv; Ks 65. 43. 10]. 1793: én is hibáztam sokaknak meg valloim mellyrű alázatosan engedelmet instálok Ngltol métoztassék meg engedni mint legg kisebb szolgájának [Drág K; JF 36 LevK 175 Tollas György lev.]. 1794: Engedjen meg énnékem édes kedves Húgom Aszszony hogy eddig nem irtam [Bolya NK; IB gr. Toldi Zsigmond lev.]. 1812: Édes Tiszteletes Uram! ... mennyen bé a' Feleségem Házában a Nagy Aszszonyhoz és az én képmbe Engedelmet kérvén mondja meg, hogy nekem minden részben engedjen meg a' Nagy Aszszony azt felelte: tellyességgel meg nem enged, hanem megperli a Grofot [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esp. vall.]. 1843: Klári és Josef Szeredától fogva betegek valának ha jobban lésznek kedden reggelre ott lészek — ha nem lehet — engedgyetek meg [Veresegyház AF; DobLev. V/1247 Dobolyi Sigmund öccséhez, Dobolyi Bálinthoz].

10. (vki birtokába) átad/enged; a ceda (cuiva ceva); (in js Besitz) überlassen. 1564: Jowenek Illyen Jgyenessegre

my előttünk Attya ffywy zereteből, hogy lepseny Anna Azzonnak, valamý Marhaya Maradoth volna sukj benedeknel ... myndeneket sukj benedeknek meg engede [SLt A. 35]. 1572: (A berket) hadriui Ferencz vram meg engette azzoniomnak fiurul fiura ... vizontak Azzoniom az my Jussat Reminleotte volna Hadriui Ferencz vramnak Lw kertiben molnaban, hat Myndeneket meg engedte azzoniom Ferencz vramnak Es az w maradiknak eoreogbe [Gerend TA; BK]. 1578: En batory elek adom mindeneknek twtara ... hagi en Jakchy boldisaral tottem Jlen vegezest, miuel hogy az ozlaskor es alkovaskor azalos tamas ady^a ennekem Jutot vala kyt en ew keglmének meg engettem es vizza attam, az zent Juani ket Jobagert, tudnj Jllik boda Janosert es azalos galneert fyayual [Zsibó Sz; Wlt. — "Diósadból (Sz) való jb]. 1580: az beres földtöl el walwa Az my Az Zylwasy peter hazahoz walo fwldék ... ezekben ha my ygasaga volna Almady Gasparnak es Az w felesegenek ... meg engedik zylwasy peternek [M.légen K; JHbK XVI/23]. 1584: sok Ideo mulua ozton belé hattak es az zalogot fel veottek az Biro Keztöl Es megh Engettek az feoldet Buda Janosnak azon eztendeoben [Dés; DLt 213]. 1595: Illyen valaszt teón ... Jo Janos vram) megh engedem az feoldet knek, megh ertette(m) igassagodat az feoldben [Uszt 10/3]. 1651: Találá meg a' szent generalis synodust ... Bontz-nyires nevű falu képbé(n) Phüllöp nevű oláh Esperest, kérven a' szent Generalist, hogy mivel a' Magyarok abban a' faluba(n) ugy el fogytanak, hogy két hazas embernél teób nintsen magyar; hanem mind oláhok, azért engedné a parochialis ház helyet nekie; es Meg tekintvén a' szent Generális eökeöt meg engede nekik [SzJK 177].

11. elismer; a recunoaste; anerkennen. 1562: az ifju király öket^a nagy kegyesen unszolja vala hogy szálljanak le, és ő nekik minden szabadságokat megengedni kész volna [ETA I, 18 BS. — "A székelyeket]. 1566: Felsiged az Szekelysigbely nemessigünknek szabadsagát ... meg engette vala, es abban meg tartany igitte uala [SzO II, 187]. 1636: nem impingalt abban az J. hagi Szazlo (!) ala iratta magát, es gyermekeit, mert azo(n) compositioból elucescal, hagi nemesi zabadsagát az Ais megh engette, nemely azon compositioban specificalt conditiokon kívül [Mv; Kemény, CollMSS 133]. 1827: Meg engedjük azt hogy régen ezen föld egészsen Nánásiánum^a volt [Mezőbánd MT; DobLev. V/1118. 1b. — "Értsd: a Nánási család birtoka].

12. elfogad vmit (mint lehetséges/valóságos dolgot); a accepta ceva (ca lucru posibil/real); annehmen (als eine mögliche/wirkliche Sache). 1630: (A had) felültetése és Jenő megsegítése miatt volt valami idegenség egymás között, azt egy közönséges értelemből így concludáltuk, ő is megengedte azt, hogy intempestive talált volt indulni az hadnak [BTN² 432]. 1662: Bethlen János uram nem könnyen engedi azt meg, hogy ő kegyelme vén ember volna, magunk is nem gondolkodunk úgy ő kegyelme felől [TML II, 234 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz]. 1670: Az asztalosok felől hogy commissiot nem küldöttem, meg kell engedni, megfelelkeztem volt, de most im irattam [TML V, 21 Nalácz István ua-hoz]. 1673: Annak előtte nem tudom hagi az donatariusok gostinat adtak volna; hanem mostani Kgls Aszszonyunk idejében Boer Istvan udvarbiroságában kezdetet, hagi tartoztok volna velle azt nem tudom, melyhez kepest ha kik mint attak megh kell engedni ketelenségből adtak [UF II, 569]. 1710 k.: Azt

ugyan megengedem, hiszem, hogy az a rendkívül valógyöttrődés halála előtt ... a mű bűneinkért volt [BÖn. 468]. 1774: Az^a is Maros széki ember, mint a húgom, mégis Désen figálta a maga lakását. Az az híre, hogy sok ezerekkel bír. Meg is engedem, mivel kalmaizer ember, meg tudja tartani, ha van valamije [RettE 336. — ^aKereső László].

13. udvariassági formulaként; ca formulá de politeje; als höfliche Formel: kb. lehetőséget ad vmire; a da posibilitate la ceva; Möglichkeits zu etw. geben. 1811: Jó Gróf! engedje meg, hogy azok nevébe, Kikkel jól tett Köszöny-nem-meg [ÁrE 175].

14. ~i vki életét megkíméli vki életét, megkegyelmez; a cruta viața cuiva; js Leben verschonen. 1664: Ezek az szegény két darabotok el hálnak éhel. Ha immár Kegyel-med megengedte életeket, ne kegyetlenkedjék Kegyelmed. Vagy had álljanak be, vagy valamiképen had keresessék életeket [TML III, 12 Kászonyi Márton Teleki Mihályhoz] | Mialta itt volt Czékei uram ... némelyek azt beszélték, hogy az ki magyar kapitán lészen, úgy gondolkodják ő köztök, hogy az commendánszt csak elbocsáták, hogy nekik nem fizetett, de az magyar kapitánál nem úgy bánnak, hanem életét fogyasztják el, és azt megfogatván Czékei uram, hogy megöljék, azután mindnyájan addig törekedtek mellette, annak is életét megengedte [TML III, 76 Boldvai Márton ua-hoz].

15. (pert) abbahagy, beszüntet; a stinge (un proces); (Prozeß) einstellen. 1573: Thomas feyr, et Agneta R(elic)ta Erasmi Mezaros fassi sunt Annak vtanna Adamot is Nagy sok Beo Bezedekkel meg Engezteltek volt haragyarol az Bekesseget vgy vezy fel vgy engedy meg az pert Vince Adam, hogy Egyk se Nyulion towab Az Masiknal, hanem Mindenik Az Anniatol erchye(n) es onnat fwgiönn [Kv; Tjk III/3. 198].

16. vminek birodalmába ~ vkit vminek birtoklásába bocsát/szabadít vkit; a permite cuiva să intre în posesiunea unui bun; jn in den Besitz einer Sache lassen. 1754: Hogy azon Tanorok(na)k fel fogása esett egynéhány versben közönséges Falu gyűlésiben végezte a Falu hogy semmi képpen birodalmában meg ne engedgyk Alsoné Asz(sz)-onyomat azon helynek [Gálfa KK; Ks 66. 45. 17a].

17. vmi lehetővé tesz vmit/lehetőséget ad vmire; a face posibil ceva, a da posibilitate le ceva; etw. eine Sache ermöglichen. 1666/1701 Az Fel ülésnek modgyát az mint eő kgek kívánnák, abban sok homály vago(n), mert ha azt értik rajta, hogy csak akkor üllyenek fel, és mennye(ne)k ki az Haza szolgálattára, midőn az Feő Ispán el megye(n), ez méltatlan kívánság sok okokra nézve, mert néha beteges állapattya az Feő Ispánnak azt meg ne(m) engedné, ha szintén akarnais [KvL I/188 ogy-i végzés]. 1761: ha medio tempore Baro Josika Imre Umak halála történnék ... s kívánna Legátio tenni, tehát nem tovább, és nem feltyebb, hanem a mint ezen Contractusban expres-sált Punctumoknak ereje tartya tsak tehessen Dispositioit, ha feltyebb tenne pedig mint sem ezen Contractus tenora meg engedné, tehát azon superfluitasrol valo Dispositio ne teneálhasson [Branyicska H; JHb XLV]. 1775: azon Verő ... Nehai Tit. Thorotzkai János Ur részére birattott 's vámolattott tsak a' Mlgs Familia között celebrált Divisio Vinculuma is soha meg nem engedi, hogy a' János részen lévő Jozsag György részre által mennyen [Torockó; Bosla]. 1860: ha körülményei ezen gondnokság folytatását meg nem engednék, az esetben egy alkalmas gondnokot maga helyett ajánlyon [Kv; Végr.].

Szk: az *artikulus ~ vmit* vmely törvénycikkely lehetőséget ad vmire. 1704: Az én voxom most is ez: Azmint ez-éltt való votumomban is azoxim megírtam, juxta Approb. Const. Part. 4. Titul. 1. Art. 11 et 30 combinálván egymással, amikor az articulus három exceptiót megenged, én egyre azt nem szoríthatom [WIN I, 152] * *a konstitúció ~ vmit*. 1700: nem excedallya ez az Causa a' Szék authoritassát, azért sem exceptio sem egyebek addig az hatarig hogy transmittaltathassanak a' Constitutio azt meg ne(m) engedi [Dés; Jk 314b] * *a törvény ~ vmit*. 1598: miért pengem engemet hogy illeni rutul zittal! si iuris feydedhez zolok erte ha az toruin meg engedj es nieluedhez miért hogj illeni galazatos zokkal illettelj ezt peng az hadak allat czeleketted en raita(m) azért protestalak [UzT 13/117–8]. 1606: a czüro(m)nek El bontasaert flo 16tott haza(m)nak foglalasaertis az nagi hatalo(m)nak külo(n) ualo terhen mo(n)dom ha az törüeni meg Engedj [i. h. 20/19]. 1790: azt fogja tselekedni a' mit a' törvény az hatalmaskadok el- lenek kinek kinek meg enged [Aranyosrákos TA; Borb.].

18. ~ az idő megenyhül/felenged az idő; vremea se înmoaie; das Wetter wird milder. 1574: Az Thwzeleo helieknek meg latasat es Bontasat Most az Ideo Nem zenwedj, hane(m) ez vtan hogi meg Enged az Ideo, Eo k. Byro vram kapitán vram által Latassa meg [Kv; TanJk V/3. 100a].

megengedés 1. engedélyezés; îngăduire, permitere; Bewilligung, Genehmigung. 1637: azért bizony ne(m) bantottuk, s ne(m) bantiuk^a, hanem egebb el szenvedhetetlen insolentiakert, ellenwnk zaruok emelesert, Mert à mikor Ngd kglmes Urunk paranchiol az bania talalasanak megh engedése feleől eők abbol minden bizonial hidgje Ngd, olljan szuuet vesznek s keőttenek eddighis hogy nekwn iobbagisaggal, s engedelmesseggel^b ne tartozzanak, hanem töllünk teljesseggel immunisok legyenek [TLev. 8/1. — ^aA Thoroczka familia a jb-okat a fej-hez való fordulásért. ^bAz utolsó szótágtól végig az eredetiből kiszakadt részt egy 1819/1821 évbéli kétszeres átirásból pótoltuk]. 1677: Görögöknek, Örményeknek, Ráczoknak ez Országban szabados járásoknak, kereskedéseknek meg-engedése, vagy némely időkben meg-tiltása, ál a' Fejedelmeknek dispositiojokban [AC 135–6]. 1685: Ugy latom nemely Becsületes Emberek, a' nagy kenszergető szukséget látvan, es a' botránczokból meg előzeset akarva(n), az ő idejében, nem lesznek idegenek, az kívánt dolognak meg engedésétől [Fog.; BLt 9 Horti István Mikes Pálhoz]. 1847: A szabad korszomarlás megengedése Varga Katalin által [VKp 202]. — L. még KemÖn. 193.

2. hozzájárulás; incuviintare, consimțămint; Zustimmung/sage. 1677: Ezek az francziák valóban búsulnak az lengyelországi hadak dologán, ha valahogy quartályokból ki találtak mozdulni, az dolog kitudódván, az sok austriacus emberek azt ne vigyék véghez, hogy mikor ki akarnának jóni s ezek részéről is meglehetne az török részéről való bátorságos megengedés, ki ne jöhetnének és ezekkel meg ne egyezhetnének [TML VII, 438 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. 1834: Alperesseim ... ellenn Borozda jártatás meg nem engedéséből eredett és kifolyt potentias Peremben az elmúlt 1833k Esztendőben December 9k napján kivittem ... Maros Keresztura és Nyárad Tőre az Tekintetes Elégtéző Biztosságot [Msz; SLt Vegyes perir.].

3. eltűrés; îngăduire; Erduldung/Ertragung. 1804: a' szökött Katonák dugattásától, és lappangtatásának megengedésétől ... őrizkedgyék [DLt nyomt. kl].

4. elengedés; scutire, remitere; Erlaß. 1617: az orzagh adaianak tyz tyzenkett eztendeigh ualo megh engedeseit igittek [KJ]. 1677: A' Fugitivus ... Jobbágyok a' midőre reducaltathatnak, adojokat a' kik érettek fizették, azoknak refundalni tartozzanak, ha más emberek Jobbágyi; ha pedig azon Nemes emberé, ki vagy maga, vagy Jobbágyi által praeltalhatta, maga szabadságában ál meg-engedése, vagy pedig exigálása [AC 105–6].

5. megbocsátás; iertare; Verzeihung. 1662: a palatinus nagy kemény haraggal való levelet fratván a várasra, mint s hogy nem kellene úgy az amnistiahoz, abbéli vétkek megengedéséhez bízniok [SKr 235]. 1780: tsak azon kérélek édes Fiam harmadikszor okot ne agy a meg engedesre mert már kétszer volt [Borb. II Bethlen Krisztina fiához Nsz-ből].

6. vki élete ~e vki életének megkímélése; crutare vietii cuiva; Schonung js Leben. 1677: Senki ez Országban semmi féle monetát ... cudaltatni ne mérészellyen ... valakik ez ellen cselekednének ... ha ... paraszt emberek, a' Fejedelmek Gratiajokban légyen életek meg-engedése [AC 137].

megengedett engedélyezett; ingäduitt, permis; genehmigt, bewilligt. 1782: Látván br. Kemény Simon, gr. Teleki Sámuel s mások még ketten a nagyurak közül, hogy csak vexáltak^a, instantiát küldtek öfelségének, melyben mivolta szerint megírták a dolgot. Melyre öfelsége keményen parancsolta, hogy mindennap censurája legyen, de nem tovább két óránál ... Annak felette azt is parancsolta, hogy úgy abutáljon azzal a hat héti megengedett censurával, hogy bizony eltéti lát alól, mert egy apostolt még eltéttet [REttE 417–8. — ^aWesselényi Miklósné Cserei Ilona, aki áttért a református vallásra].

megengedhet 1. engedélyezhet; a putea permiti/ingädui; bewilligen/genehmigen können. 1580: Az my a chyerles berelesről valo kewansagot nezy ... semmy vton ne(m) engedhetny Azt megh [Kv; TanJk V/3. 221b]. 1586: Az Hidelwiek kewansagat semmi keppen varosul megh Nem engedhettek [Kv; i. h. I/1. 27]. 1670: ha megírt Forgácsné asszonyomé, Kendéné asszonyom, Csemel uram felesége ... benn akarnak lakni, a szükségnek idejéig is megengedheti; de Kegyelmed jó vigyázásban legyen [TML V, 252 Teleki Mihály Katona Mihályhoz].

2. eltűrhet; a putea tolera/permite; vertragen können. 1645: Kamuthi Miklosen e Jaszagan ne hatalmaskodgyek, hanem ha my Jussokat praetendallyak az Joszaghoz, vagy egyebhez procedallyanak Jur(is) ordine ellene; mert egyaltalyaban az hatalmaskodast senkinekis megh ne(m) engedhettyük birodalmunkban [JHbK XXI/8 fej.]. 1689: Tuttomra egjebbe(n) eő kigjelmeket megh nem bántottam hane(m) ... hogj az én földemre hire(m) nélkül építettett Malmot el hanyattam, azert talám enghem kgltekis ne(m) fog karhozatni aszt mint engedhessem megh, kgltek itilelire tamasztom [Szökefva KK; Szád. Sárosi János lev.]. 1748: Mü Groff Czegei Wass György és Wass Ádám ... hogy a ... Thorda Vármegei Saulicza nevezetű Praediumunknak^a ... Határát vagy keressék vagy Vellicallyak meg nem engedhettyük [Ks 7. XV. 31. — ^aVelkér (TA) határának Mezősályi felé eső részén]. 1776: Szilágyi Sándor Uram ... szandekokban ... impediálta, aszt adván okul hogy kaszára való derék fűvinek el gázolását nagy kárával tellyességgel meg nem engedheti [Fejér m.; DobLev.

II/477. 1b]. 1830: semmi szín és praetextus alatt vagy akárminemű Rendelés mellett a' Praediumbéli Fekvő Jokra nézve sem Conscriptiot sem sequestratiot meg nem engedhetek [Nagyikland TA; Tlt Közíg. ir. 1748].

3. lehetségesnek elfogadhat; a putea accepta ca lucrui posibil; als möglich annehmen können. 1710 k.: ebből az az értelem jőne ki, hogy az Isten nem a semmiből, hanem magából teremtette ezt a világot, amely is rettenetes balgatagság, absurdum. De azt vetik: per praevisionem divinum, azaz: eleve látta, tudta az Isten, még a teremtés előtt, és így tanácskozott maga bölcsességében, hogy ez s az a teremtett állat ilyen s ilyen jó leszén, azért én azt teremtem. Én ezt is megengedhetem [BÖn. 455].

megengedhetés jóváhagyhatás; posibilitatea aprobării; Möglichkeit der Bewilligung. 1834: a' Felperes Közönség ... ellene mond az Appellatio megengedhetésének [Asz; Borb. I Asz törvényes székének végzéséből]. 1864: a' had köteles ifiaknak a' 2ik korosztály béli kilépések előtt nősülhetések megengedhetésére ... az Erd. udvari Korlát-nokságnak ... határozata tudás és alkalmazás végett, ki küldetik [Gyalu K; RAK 93].

megengedhető 1. engedélyezhető; admisibil; zu bewilligen/genehmigen. 1593: Myert hogy az legh esseo verte buza feoldet Nemely Attiamfyay fel Akariak zantatnj, es tilalomba tartatnj. Azert Az ket quartas vrain melle valasztottak Lenart Vramat es Zabo Georgyeot, megh latny itilnj ... Amire ez Negy ember itiletj megie(n) Abban Maradgion es megh kialtassek ha megh engedheteo leze(n) [Kv; TanJk I/1. 218].

2. elfogadható; acceptabil; annehmbar. 1661: Ez hírekkel némely részben én ellenkezőt írok, de csak ennyiben, mivel az többi igazok, hogy megengedhető [TML II; 150 Kemény János Teleki Mihályhoz]. 1713/1730: Hadnagy Dalnoki Daniel Atyánkfiának Hadnagyságbeli hivatallyának fojtatasabeli fogjatkozását detegalo Difficultassit meg engedhető ratiokkal enodálya nagjób részent eő kglme [Dés; Jk 395b].

megengedett 1. jóváhagyat; a face să fie aprobat; genehmigen lassen. 1816: a Novumot kíványa meg engedtetni [Kövend TA; Borb.].

2. elengedett; a face să fie scutit; erlassen lassen. 1605: Megh tekintwen Teutsch Janosnak sok sopankodasit kar vallasinak mutogatasit ... engettettek megh neky szaz hatwan kilench frtot [Kv; TanJk I/1. 526].

megengedettség engedélyeztetés; aprobare; Genehmigung. 1815: annak utánna a patak árkanak deliniálatott, ocultatatt Helynek ki nyittatását, s a pataknak abban valo belé vételit meg nem engedtetéséből származott, tetemes károknak, költségeknak fáradságoknak Executiojára nem tsak kéredzettünk bé, hanem a bé menetelt probaltukis, de semmire nem mehettünk [Asz; Borb. II Kövendi Léai Péter hűtes assz. keze írása].

megengedetett engedélyezett; aprobat; genehmigt. 1752/1785: Minthogy pedig az Exponensek nem engedték Kegyelmednek a fel osztando Jozzagokat olly békességgel usurpálni, hogy Kegyelmed az Exponenseket extra Dominium leendő acquisitióra relegálhatná, az Exponensek magok jussokhoz a Törvénytől meg engedtetett rövidebb

utonis hozzá nyulhatnának [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 266].

megengedtetetik 1. engedélyeztetetik; a putea fi ingădui/permis; genehmigt werden können. 1809: Bardocz Széki Vice Király Biro Tserei Samuelnek azon kérésit, hogy szántsándékos Gyilkosságért, és Tolvajságért el fogattatott Kurta István Státárius processus uttyán Sentenziázattassék meg, utasittatások végett ide fel küldötték

a' Kérdésben forgo gyilkosság és Tolvajság éppen nem számlálthatik azon esetek közé, melyekben a' Státárius Processussal való élés meg engedtetetik [UszLt ComGub. 1558]. 1831: Also Járni Dávid Antal nevezetű örmény Kereskedő Cridázhatása meg engedését kérte ... az Instáns környű állása leg kevésbe sem lévén qualificalva arra, hogy részére, az általa kívántatott Cridázhatás meg engedtetetnék, annál fogva kérése helyt nem talált [T; TLt Közlg. ir. 403].

2. jóváhagyattatnak; a putea fi aprobat; bewilligt werden können. 1807/1808: A Felperesek Contendálnak az insinuált Novum ellen azon okból, hogy ezen dolog Division kezdődött, azon kezdődővén maga a' praetensa Rész önként recognoscaván azt, hogy a Praetendenseknek a' felkért Jok iránt törvényes keresetek vagyon, tehát mikor azt magáévá tette, akkoron minden Documentumaival elé kellett volna állani. Azért Novumat itten, minthogy ezen dolog brevis brevium Processust tárgyoza, a' Novum meg nem engedtetetik [Asz; Borb. II].

3. engedtetetik, hagyattatnak; a putea fi lăsat; gelassen werden können. 1733: az idegen borok az kik benn maradni meg engedtetetnekis eő kglmek által assigilattassanak [Dés; Jk 433a].

megengedetetik 1. engedélyeztetetik; a fi ingădui/permis; bewilligt/genehmigt werden. 1589: Nagod myneknw paranchyola, Hogy my el menne(n)k Topa Zent kyalrya^a ... Hogy my meg Ammonealnik, meg mondanuk, Sombory Lazlo vramnak eő Nagnak az Nagod tanachyossanak, Es Arendatoranak ... hogy meg Engettesek ez még mondot Topa Zent kyalrnak mynde(n) földey, kazallo Retej, Erdey, Zanto földey berkey, Es mynden hatarynak Rectificatioia limitatioia, Es Commensuratioia my altalu(n)k [Szamosfva K; JHbK LVII. 40. — ^aK]. 1591: Az siposok feleol vegeztek eo kegmek, hoki zent Antal nap eleot ket nappal, vtannais egi nappal, megh engettesek az sipolas [Kv; TanJk I/1. 165]. 1598: Referala Fekete Pal az dolgot hogy az karot az lokeoteo parlaghba kyllieb uerte az hatamal Sofalui Tamas, zabadsagot ker rah Capita(n) Vra(m)tuł hogy ky haniathassa az karokat es megh engettetik [UszT 12/131]. 1677: Az Uj Keresztyéneknek, kik az Országban bėjötenek, es Alvinczen laknak, s' ez után-is melléjek jövendők lennének, mesterségek szerint valo minden miveknek exercealása meg-engedetetik [AC 138]. 1688: A Csith sz: Ivániak(na)k meg engedtetett, hogy a' Csitt-falvi határban lévő harangot ki vehessék a' Földből és usuálhas-sák [Csittsziván MT; MMatr. 332]. 1809: Hogy pedig a' Pataki István meg tartoztatott Szalonnain kívül másoknak, az Udvarhelyi Piatzon fel szedett szalonnák ... kivitele meg engedtetett volna, tellyességgel nem bizonyittathatik [UszLt ComGub. 1753u].

2. jóváhagyatik; a fi aprobat; bewilligt werden. 1677: Fekete To nevű helynek a' Körösben mely vagyon, álla-

pottyára nézve, mind a' közönséges uti commoditasért, mind penig a' postálkodásért meg-engedetett, hogy a' mely Jobbágyok 1640. Esztendőnek előtte oda telepedetnek, és lakásokat ot continuálták, valamig ot akarnak lakni, el ne vitethessenek [AC 106]. 1679/1681: Haczogi Valya Mihaly ... Ha annyi Taxat ad, az mint az Joszagbeli töb Taxas Szabadossim megh engedtetik szabadossaggal valo szolgaltatya [VhU 476 Thökoly Imre vál.]. 1721: Ha mit confernalnak a Makfalvi Templomhoz vagj a' perselyben hannah, meg engedtetett hogj a Mater(ne)k a filiahoz valo keges indulatjabol harmadát az abodi filiahoz adgják [Makfva MT; MMatr. 196]. 1793: Az Instans Udvari szolgálatban lévő Szemelly lévén kérésének beteltyesedése meg engedtetik [Baca SzD; GyL Miss.]. 1808: A praetendens Aszszonyok fennebb irt Feleleteket helybe hagyatni kívánnyák, de ha történnék casu quo, hogy az Appellatio meg engedtetnék, a' praetendens Aszszonyokis a' Novum után tett költségről fárattásról, és usus fructusrol lett terheltyéseket appellállyak a Törvényes Derék székre [Asz; Borb. II].

3. tagadó formában; in formă negativă; in verneinender Form: el nem türetik; a nu fi tolerat; nicht ertragen werden. 1621: Az Szena be hozasa feleol eő kglmek ennek eleoties vegesztenek felelmes heljre es haz hejara hogj rakjak semmy vthon megh ne engettesek [Kv; TanJk II/1. 329]. 1734: idegen bort be hozni ... akarmi szin es p(rae)textus alatt meg nem engedtetik [Dés; Jk]. XIX. sz. eleje: a' négy uttzabeli kalandosok voxorum pluralitate a' Juhoknak Határunkon való tartások egy átollyába meg nem engedtetni meghatározták közönségesen [Kv; Pk 1].

4. engedtetik, hagyatik; a fi permis; erlaubt/gelassen werden. 1672: az erdélyi embereknek magok helyeken jámiok is az ő felsége birodalmában meg nem engedtetett akadály nélkül [TML VI, 120–1 Teleki Mihály Spankauhoz]. 1694: (A városba) be júni megh ne engettesek [Dés; Jk]. 1738: van a Falunak hat Ló kötő helje, és az meg irt Lo kötő heljekk(en) a Dominus possessorok(na)k két paripájokot, a szabad emberek(ne)k egy Lovokot szabadson azon heljeken czöveken Legeltetni meg engedtetik, paraszt embernek pedig semmi keppen nem szabad [Nagyernye MT; EHA]. 1781 Ting hegy, Gesztena és Bonjha nevezetű tilalmas erdőkből minden falusi lakosoknak ... egy-egy szekér vesszőt karóval együtt kinek-kinek tehetsége szerint kihozni megengedetett [Árkos Hsz; RSzF 113].

5. elengedetetik; a fi scutit (de ceva); erlassen werden. 1632: R(elicta) Opra Stephanne szegeny azzony, semmie ninczen hat apro gyermekei vadnak hogy fiait inkab taplalhasa neuelhesse, szolgaltatia es adaia megh engettetett [Betlen F; UC 14/28. 97]. 1674/1681: Haczogi Micza Muntyan Peter Supplicatiojara Valasz. Jol lehet szolgalo Jobbagyra volna nagyob szükségem, de hogy mas Orszagbol ide szallot jövevények, el ne idegenedgyenek, megh engedtetett ez Supplicansnak az négy forint Taxa [VhU 471–2]. 1677: A' Mely faluk Istennek látogatásából égés miatt megkárosodnak ... az ollyaknak három esztendeig valo adojok meg-engettesék [AC 71]. 1717: Bölöni János Mester ... kíváná Az Betsülletes Céttől hogy az Remekért valo esztendei szolgaltatya engedtetnék meg [Kv; ACJk 97].

6. megbocsáttatik; a fi iertat; verziehen werden. 1702–1764: Sok dolgok az kunjorgoknak megh engettetnek az ő szorgalmaztatások miatt [Torockó; MNY IV, 233].

7. átengedetetik; a fi cedat; überlassen werden. 1778: Dosz nevezeti Erdő a Jobbágyak(na)k Zsellereknek élésekre meg engedtetett volt s mostis elik [M.fülpös MT; EHA].

8. vkinek élete ~ vkinek élete megkíméltetik; a fi crutai viața cuiva; js Leben verschont werden. 1662: Gerendi Jánosnak, Lónyay Albertnek, Szalánczy Györgynek, Szilvási Boldisárnak és Gergely deák fiscus directorának noha életek megengedtetének, de mindenekből kifordítottván, számkivetésre hazájokból kibújdosni kényszerítettek vala [SKr 82].

megengedetődik engedélyeztetik; a fi permis; genehmigt werden. 1722: A' Visitationak idején pensitállyák Tiszteletes Esperest Vraimék mitől légyen az, hogy az Praedikátoroknak elégedendő tűzi fájok esztendőn által nintsen, és ha az Ecclesiák(na)k tehetetlenségek miatt vagyon, hogy nincs mivel hordjanak, tehát inducállyák az Ecclesiákat, hogy ha vagyon olly Ecclesia erdeje, melly nem épületre való, engedtetődjék meg, hogy a' Praedikátor maga tűzére élhesse azon erdőt [HbEk Cons. hat.]. 1794: már bizonytalan hogy meg fog e engedtetődni vagy sem^a de nem igen remélni [Kv; IB. Sándor István lev. — ^aAz ogy]. 1805: A Verős kovatsoknak felette el aradván lopások s Gazdajoknak kár tetelek ennek el tavoztatására határozatlik hogy senki is se kovátsának se Segitoinek vassal fizetni 12 for. büntetés alatt ne mereszljen se Csinalgataskor az Kovatsoknak a Rendeles meg ne engedtetődgyek mert a Csinalgatásnak a mivelő is hasznat veszi [Torockó; TLev. 7/12].

megengedetettetik engedélyeztetik; a fi permis; genehmigt werden. 1671: Mara-Morosi atyánkfiak Pacificatiojokat ... a' Nagod annuentiajából ezen Articulusunkal confirmalljuk, ugyan ő kegyelmeknek, minthogy az evocatiokban a' régi usussok meg-engedetettetik volt ugy az executiokban-is procedalhasanak a' régi approbalt usussok szerént [CC 44].

megengesztel 1. kiengesztel, megbékít; a împăca/reconcilia; ver/aussöhnen. 1551: kirywek kegielmeteketh mielye az my zolgalatonkirh es barachagonkirh, engesztelye meg kegielmetek az vrat [Fog.; LeVT I, 77 Daczo Mate és Thorma János porkolábok lev.]. 1569: Az Kis gherebenes Neweó falwt, hogy Zalyta bernald balas az három falw Ellent tart vala benne hogy oda ne zalichya, Mert felnek vala, hogy azokatis, az feketereol Eeltetne, De Zep Zawawal Meg Engheztelee Eoket [Székelyvásárhely; VLt 7/692 Bernardus Zabo cuius vall.]. 1578: eo kegmek wegeztek hogy ennek vtanna minde(n) zaz ember vagy Nagy, vagy kichin, vag iffiu vag' órógb, tiztessege(n) zollyon itben az gywleosbe egy masnak, feo keppe(n) penig az mely birot es feot az vrste(n) eleinkbe Rendel, azt bechywlettel halgassak Mert valaky ez ellen valo vetekbe talaltatik, egez eztendeig honesta-proscriptiowal bwntessenek Az az egez eztendeig cedulat neky ne kwlgienek mind addig is mig az varasnak, es az meg sertet zemelynek kedwet talallya, es meg Engeztely [Kv; TanJk V/3. 169b]. 1586: Varga Lukach es Hannes fenescher valliak, Az Iffiu Hertel Andrastul hallottuk hogy az Apia megh zolitotta volt Gazdag Georgyeöt keortwelj Lopotnak, Es kazdag Georgy oza(n) oltowannial engesztelte volna megh az Athiat zabo Andrast [Kv; Tjk IV/1. 577]. 1654:

Kis Mihaly az indebitanak solutiojaert szorongattatvan pacificatioira igere magát, hogy feleségevel Szasz Katával együtt az Actorokat meg engeszteli [SzJk 72]. 1710: Azért szokott practicájához nyúlá^a, és a vejit, Vay Mihályt küldi Carafához, kétezer aranyat küldvén ajándékban neki, hogy engesztelje meg [CsH 207. — ^aTeleki Mihály 1688-ban].

2. jóindulatra hangol; a îmbuna; zu Gutgesinntheit/Wohllwollen stimmen. 1659: melly szüesze(n) igyekeztük az kegték romlasara fel gerjedet fenies Portat ez hazahoz meg engesztelni [UszT 23 fej.].

3. kárpótol; a despăgubi; entschädigen. 1590: Chiazkaj Gall firtatta volt, melj nagy karara eoneki ez az Jenge Benedek leot volna, hogy három eokret lopta volt el teolle es az Jenge Benedek ebben semmit ne(m) tagadot, hanem megh kerette hogy magát hadna megh engesztelni, karat heaba(n) ne(m) hadna [Kv; Tjk V/1. 53 Czinka Gergely vall.]. 1597: Sententia Az merth pedig az nyomodasert wis kart keődet az Actr(ix)o(n), azis megh lehetne hogy megh ne(m) elegettek es engeszteltek de mind az által mindenik fel tyrje el eddigh valo karat [UszT 12/38]. 1603: azt mondom hofi Jo okon chielekettem mert En wagiok otalma az zegen azonnak símo Janosnenak seot megis Esmertem hofi magadnak többet zantaz hofi sem mint Ennekem, Touabba seges warrajs ketteris woltal rajtok, Engem anak az Jutalmabolis semiel meg ne(m) Engesztelt [i. h. 17/63].

4. (időjárást) megnyílt; a face să devină mai blind (vremea); (Wetter) milder machen. 1816: a' Labb földekre vigyázon mert ha az Ur Isten meg engeszteli az Idött észre se veszi mikor ott topanok [IB gr. Korda Anna lev. Kv-ról].

megengesztelés kiengesztelés; împăcare; Aus/Ver-söhnung. 1621: Mennel hamareb Jdes vramjat Biro vram eő kglme Giwcze be hogj valamennel iobban lehet az Tanaczial eggiwt wegezhesse(n) es Concludalhasanak vgy, melj mind az mi Kglmes Vrunknak eő fel(se)genek megh engestelesere, mind az Zegeny hazanak megh maradasara Jowara lehesse(n) [Kv; TanJk II/1. 325]. 1660: Midőn pedig beérkezett volna az országra az budai vezér, Szejdi pasa, érkezvén be városunkba nemesemberek, az kik jelentvén, hogy rettenetes haragja volna Szejdi pasának az város ellen; megengesztelésére küldene az város eleibe [Kv; KvE 179 LJ]. 1662: Azmi pedig illeti ezeknek megengeszteléseket, annak ilyen módját látjuk [SKr 387].

megengesztelhet 1. kiengesztelhet/békíthet; a putea împăca; ver/aussöhnen können. 1589/XVII. sz. eleje: Valamikor az egez Ceh edgiben giwl tisztessages lakasnak okaert, szwksegh hofi minden személy az szeretetnek és kegiessegnek lelketől uiseltessenek. Ha penigh vagy Mester, uagy Tars szidalmazasaul uagy egiebbeppen haborusagot indítana, az lakásnak beőcziwien maradgion, ha az Mestereket ugian ottan megh nem engesztelheti [Kv; KőmCART. 26–7].

2. jóindulatra hangolhat; a putea îmbuna; zu Gutgesinntheit stimmen können. 1575: keoneregyen az feyedelemnek Mennel iobban eo k. Twgiak, Netalan az 1500 fita(n) Meg Engesztelhetyk az feyedelmet [Kv; TanJk V/3. 111b]. 1710: Ne gyalázza meg annyira az én Felséged házához mindenkor hív familiámot, sőt nekem engedjen azalatt szabadulást, amelyben az én ügyemet hazám törvé-

nyíhez értő magyarok előtt oltalmazhassam és találhassak eszközöket, melyek által Felségedet hozzám megengesztelhessem [CsH 88 Zrínyi Péternek 1671-ben Lipót császárhoz írt könyörgő levélből].

megengesztelődés kiengesztelődés; impăcare; reconciliere; Versöhnung. 1657: Az mi pedig illeti ezeknek megengesztelődéseket, annak ilyen módját látjuk [Kemlr. 324].

megengesztelődik 1. kiengesztelődik; a se impăca/reconcilia; ver/ausgesöhnt werden. 1664: Anno 1664 Die 25 Augustj Vensegűl edgiut leuen miuel ennek előtte egy nehany nappal Szasz Daniel V(ram) alias Brassaj muczkos szokkal illete volna Ceh mester vrainkat, az B. venseg'nek sok teorekedese által vgy hogy eo kglmek megh Engesztelőduen illen Conditionual, hogy Brassaj Daniel V(ram) vgian az venseg' eleot revocaluan muczkos szavait, es kez be adassalis, eo kglmeket meg követuen [Kv ÖCJk]. 1778: a császár, látván, hol esett a hiba, megengesztelődött [RettE 391]. 1793: Jollehet a' Mlgs Grof Űr száma nélkül kérlette, szép szokkal kívánta engesztelni, de mind haszantalan volt, nem hogy meg engesztelődött volna, sőt félre fordulván illetlen szokkal illette, 's le tsúfolta [Koronka MT; Told.]. 1823–1830: Az apám volt törpe, nem száraz, nem is kövér testű, szőke ember, eleven és hirtelen indulatos, hamar megengesztelődött [FogE 62].

2. megenyhül vki iránt; a se îmbuna față de cineva; sich besänftigen. 1657: haragot ... nem tartó bosszút nem űző fejedelem vala^a; melyet többek közt magán is Komis Zsigmondon megmutatott vala, mert fejedelemiségének kezdetiben bizonyos okokból őtet is megfogtatta vala ... de nemsokára megengesztelődvén hozzá annál nagyobb böcsületi, hitele és igen nagy kedvessége volt [KemÖn. 69. — ^aI. Rákóczi György]. 1703: Visszajöven a sok prédákkal az itt quartélyozó német ... oly szándékkal volt ... hogy Tordát felprédálja és felégesse, de a tordaiaknak résen lévén fülök, sok szekereket megrakván éléssel, szénával, jöttek erre Kolozsvár felé, akik elől találván a táborn, valamennyére megengesztelődtek hozzájuk [Kv; KvE 282 SzF]. 1710: A fejedelem^a előtt is Fejérvárat, mikor a templomból kijött, térdre estem, úgy adtam be a supplicációt, még sem lón semmi haszna Teleki Mihály miatt. Mlgs utoljára megengesztelődvén s maga intimáltatván az atyámnak Hegyesi András által, hogy akár egy úri paripát hozassunk számára Molduvából, akár száz tallért adjunk, az atyám megszabadul [CsH 152. — ^aApafi Mihály].

megengesztelődött kiengesztelődött, megbékélt; impăcat; versöhnt. 1658: Nagyságodhoz úgy megengesztelődött szívvvel vadnak az hajdúk, hogy ez országbeliek ellen készek fegyvert fogni [TML I, 114 Teleki Mihály II. Rákóczi Györgyhöz].

megengeszteltet kiengeszteltet; a obține reconcilierea prin intermediul cuiva; ver/ausöhnen lassen. 1574: Ilona Nehay Zeoch ferenchne Azt vallia hogi ... Marton az porozlo Inty volt Keower Marton (!) hogi kwlndene ket Embert Teowissy ferenchnehez es Engezteltetne Meg, Mert Ne(m) leszen lol dolga az myt feleole zolt [Kv; TJK III/3. 366].

megengeszteltetett kiengeszteltetett; impăcat; versöhnt. 1710 k.: Áldassál, dücsöfítessél és felmagasztaltassál, én Teremtőm, én Uram, én Királyom, én Istenem, az Űr Jézus Krisztusban megengeszteltetett édes szerelmes szent Atyám [Blm. 985].

megengeszteltetik kiengeszteltődik; a se impăca; sich versöhnen. 1662: az én uram Jézus Krisztusom ... jöjjön el és vegye magához az én bűnös szegény lelkemet! Mert csak egyedül ... őbenne engeszteltetett meg az Atyaistennek haragja^a [SKr 305. — ^aKomis Zsigmond szavai halálos ágyán].

megent 1. megint

megenyhít csökkent, enyhít; a diminua/scădea; vermindern. 1636: az uti járás, avagy akar mi dolog tételbeli munkának fáradságát-is meg enyhíti, ha tellyességgel el nem űzi-is, tsak valami paraszti dudolás, danolás, és süvöltés-is, mentől inkább tehát az mesterséges musikai zengedezés ? [ÖGr Aj.].

megenyhítés csökkentés; diminua, scădere; Verminderung. 1586: Az Espanok melle ... az tanachból valazzanak Negy vraymat, hogy mindenképpen derekason Niulhassanak illien kamak megh Enyhitesere [Kv; TanJk I/1. 30]. 1591: kerik biro vramat eo kegmet varosul, hogy mind wdeo vtan valo zankazasban, s mind egieb faitalan-sagnak czelekedetinek megh eniheteseben, tarcha magat ez eleot valo eztendeokbeli vegezsekhez [Kv; i. h. 172].

megenyhíthet csökkenthet; a putea diminua; vermindern können. 1660: Isten az, az ki ez fene módjára, melyen elharapózott veszélyt megenyhítheti [TML I, 554 Korda Sigmund Teleki Mihályhoz].

megenyhődik megenyhül; a se înmuia; milder werden. 1621: MEgh tekintűe(n), annak okajert feő Biro Gellien Jmreh vramnak eo kglmenek sok wdeőkteől foghwa(n) valo sullios tereh wiseleset ... es hogj ennelis inkab nialiaja es beteghege eo kglmenek ne eoegrehbedgiek; hanem inkab keserves es fájdalmas szjwe megh enjheődgiek. Azert megh engettek eo kglmek, hogj az Templomba(n) ... temettessek [Kv; TanJk II/1]. 1627: emberseges feő embereknek teorekedesekre eo kegeknakis ziwők megh enyhődve(n) megh engedenek ily forman^a [Gyf; BálLt 40. — ^aKöv. a nyil.]. 1666: elhiszi Nagyságtok, az mi kegyelmes urunk onnét beljebb való házához fordulván, hogy én igazat mondtam s írtam, félelme is, szíve is Nagyságtoknak megenyhődik [TML III, 601 Teleki Mihály Lónyai Annához].

megenyhül megkönnyebbül; a se potoli/ușura; sich erleichtern. 1811: Tudom, lé! a' hideg magános ágyadba, Mikor hánykolódl, most hevülsz, majd meghülsz, Végy Szűz Léány tejet, és attól meg enyhülsz [ÁrÉ 169].

megenyvez enyvvvel megragaszt; a înclăia, a lipi cu clei; verleimen. 1625: tál tokokat czinaltattunk az Asztalosokkal elseoben coteot eoreget faraghtanak ki s megh enyeztek ... Item faraghtanak ki eot tanyer tokot megh is enyezue(n) [Kv; Szám. 16/XXVIII. 55]. 1652: egy tükört

önyveztem megh d 15 ... az szanak hatulyat önyveztem megh d. 15 [Kv; ACJk 50a].

-megeped elpusztul; a muri/pieri; zunichte werden. 1668: édes Komám uram, nagy lelki keserűséggel vagyok mind egyképpen, mind másképpen, melyet nem is hiszek, hogy messze vihessek, meg kell epednem [TML IV, 382 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz].

megepedés kb. (éhség miatti) elgyötrődés; chinuire (din cauza senzației de foame); Abplagen (wegen Hunger). 1586: Amy az Vtan valo teoreokedest nezy az ezer es Nioicz zaz forinba(n) Amy le zalhatna, Biro vram kiraly Biro vrammal egiembe teoreokeoggyek Somborj vramval Aggya eleybe eo Nganak, a' keossegnnek zertelen valo megh Epedeset az Draga Wdeoben [Kv; TanJk I/1. 32].

megépít 1. felépít; a construi; aufbauen. 1546: Banffy Magdolna azony ... Egy feleel, masfeleel Bogathy Chaspar ... my atthalwnk thenek ilyen zerzeesth Az mynth Eleezer az fogoth vraym kezethel el wegezthek wolth, hogy az ke(sz)^a erdebeel ... Bogathy Chaspaar az Ew nemesz hazaat meg Eppyche [Panot^o; DanielO 5. — ^aÉrtsd: köz. ^bPanád KK]. 1574: Az felekyeknek azert Engettek vala meg az ely Mwlwt adot hogi az Zegenyek espotalyat Meg epichek [Kv; TanJk V/3. 102b]. 1600: Feies Janosne Ezt Valya mikor az hazat megh epitette volno Jsten kegielmesszegebol azon erőlködött hogi örökseget szörözön, a mi maradot töbfőtötte nem keuesitette [Kv; TJK VI/1. 381a]. 1693: Horsa Thodor itt valo jobagj bujdosóban lévén, az előtt hordott volt Csúmek való fát azt erőszakosan el hordották es ugj epitették meg a malmot belőlle [Macskamező SzD; BLt 11 Ungur Lukacz (60) prov. vall.]. 1749: az miolta azon Korod sz: Mártoni Malmot meg építették az Viz fel tojulván ugj hogy Korod között is az Viz Lankásobban foj mfnat az előtt még oda Nem építették azon Malmot [Zágor KK; Ks 15. LXXVII. 4]. 1807: Rettegi Sigmond Ur ... mondotta a több Possesoroknak, hogy lennenek Segéjségül, és épittenék meg ismét azon Malmot [Apahida K; RLt O.5 Marosán Gavrilla (56) col. vall.].

2. (házhelyet/telket) beépít; a construi pe un teren viran; (Haus/Baugrund) bebauen. 1605: Az hoostatbely Egett házak feleol Vegeztek eo kegek varosul hogy az hostatok esmet megh eppwlhessenek walamelly eorekesnek ház helie vagion kit eorekesul bir, megh eppytse [Kv; TanJk I/1. 505–6]. 1632/1720: az sok háborúságos időkb(en) az ember ugj el veszett volt hogj Sohult őtt vagi hat hazas embemél több meg nem maradott ... hogj azért a jo föld ugj pusztában ne állyon hanem ennelis inkább meg Szállják és meg epittek Pap István uramis igirvén nekünk arra magát mentül feleslebb(en) embereket Szallitson es Telepittsen az mi nevű(nk) alá az mi földünk-re, Sz. Gothárdra, en is erre valo Tekintetemből ... adtam Osvát Orbán ház helyét pro f. 32 [WassLt. — ^aSzD].

3. fel/összeállít; a ridica/construi; auf/zusammenstellen. 1774: még építették is azokon kívül a Piatzon lévő árus Emberek Szinnyeit [Mocs K; KS Conscr.].

4. (kerítést/gátat) felállít/emel; a ridica/construi (un gard/un dig); (Zaun/Damm) aufbauen/errichten. 1580: Megh tekintwe(n) penigh az epwletlenseget ky sok wdóteol fogwa esset ... wegeztek ezt hogy az epwletlensegek megh epwllyenek ... vezzeot hozzanak az álso Espotaly-

nak Seowenyt kyvel megh ipychyek [Kv; TanJk V/3. 206a]. 1584: emlekezet a' felséo Espotaly mester vra(m), hogy egy Mesterrel zolot volna kiwel Akarna meg epiteny az Espotaly Molina gattiat [Kv; i. h. 282a]. 1598: Biro vram penigh eo kgme ezt megh kialtassa hogy minden rendbelyek gyepeojeoket, vagy puzta zeoleje(n) vago(n) awagy penigh epp zeoleje(n), czen ez napigh meg epitchyek, mert ha megh nem epittjk, ez valasztott zemelyek megh ocualwan minden engedelem nekeol zaz penzel beontetik megh [Kv; i. h. I/1. 314]. 1662/1687 k.: á Csokfalvi Uraim részek szerint valo kertet a Sz. Istvani Praediktor háza körül meg epitik [Szentistván MT; MMatr. 182].

5. kitataroz, renovál; a renova; renovieren. 1585: Angalit Zaz Georgnē Vallia Zentkiraly Andrast N(em) esmerem, hane(m) eoazwegy koraba(n) a' felesetet esmerete(m)

Az haz valtigh el puztula vala, hane(m) ez Zabo Ferencz weowe ell^a es a' hazat ez epite, es heaztatais megh [Kv; TJK IV/1. 426. — ^aAz özvegyet]. 1592/1594: Tiztelendeo Birak vram ez hazban valo igassagomat cum declaratione igi mutogatom es magiarazom megh, hog' az en gazdam azzonnak az Attia Andras Kowachi vagion immar 16. eztendeye hog' birta elteigh s mind en post mortem Andreae Kowachi meli ellen te soha sem Contradicaltal, sem p(ro)testaltal sem epitesetől nem inhibealtal, nem ellenzetel holot ez varoson laktal hanem mostan latod hog' megh epitetem ... zeretned az ep hazat melinek megh kereseseben ninchi fundamentomod es Corruall kereseted [Kv; RDL I. 63]. 1599: Bernard(us) Iacobinus vallja Razman Adam veowe eleteben az Monostor vchaj hazat kezteys vala epiteny de el ne(m) vegezthete eleteben hanem holta vthan az felesete epite megh [Kv; TJK VI/1. 382]. 1614: Az Tanulo Scolakatis ... igiekezzenek heliere alaln es megh epiteni [Ks 87 egy-i végzés]. 1677: Fejérvárat a' kerítésen belől a' kinek háza vagyon, a' helynek állapottjához illendő módon tartozzék meg-építeni [AC 219]. 1815: azon pusztá Házakat és kerteket renoválva és megépítse 's azokba jo szolgalo embereket szállitson, tudakozzam hogy ki venné ki arendában ? [Szamosújlak Sz; Végr. Vall. Rátz Dániel lev.].

6. újjáépít; a reconstrui; umbauen. 1573: Myerthogy az Colosy Kamorahaz tellyessege el Romloth, wyonna(n) hattwk megh epytheny Agyak erdeneonk hogj Jth Beztercze wydyken fenyeo dezaknak zeret tehetny Mely dezakat mynden kesedelem nélkül hozas Colosra [BesztLt 3756 Stephanus Bathory de Somlyo a beszti bfróhoz]. 1617: el eget vala az az haz ... s edgiwt epete megh Zok Peter vra(m) Zok Jstuannal [Mv; MvLt 290. 26a]. 1688: Vagyon Szilye Boémakis egy Eöcsevel egygüt egy Malmok ... Volt kétt Döröczköleöis ezen patakon, melljek most el pusztultak. Ezekből is ha meg epitik tartoznak kétt kétt eöl Zeke posztoval [Fucsa F; ÁLT Urb. 33]. 1706: 17 Maii. Jü parancsolatunk, hogy amely darab kőfalat a kurucok ágyúval lerontottak és akit Rabutin porral felvettetett, építsük meg [Kv; KvE 246 VBgy]. 1774: az Oláh Csesztvei 3 Patak Malmot temető talpából én épitetem meg [Bordos U; LLt Vall. 146].

7. helyreállít; a reface; herstellen. 1580: Az my illety penigh Az tarchia hazan valo keo hydat ky bomlo felbe(n) wagio(n) wegeztek eo kegmek hogy megh epychyek [Kv; TanJk V/3. 211a]. 1585: az Templom heazatiath ky az plebanos haza feleól Sendelliel vagyon heazwa le ronchak, es chereppel epichek megh [Kv; i. h. I/1. 5]. 1591: Weres

Thamas vram io zywebeol magatol indultatwan kewantha ezt a' varostol, hogy a' Besztercey Georgy towa Gaththian alol a' mely tho hely puztuban vagion eo kgmenek engednek varosul elteigh bimy ... azt a' varos tho helyet megh Eppithy iol es eletebe(n) hasznat vcyz [Kv; i. h. 158]. 1621: Az keozep kapu fel vono hidgiat Vy fakal es vasakal meg akarua(n) eppitenj veottem hozza ket zal fat f—/70 [Kv; Szám. 15b/IX. 238]. 1625: fizettenek Kouaczj Janos Deaknak hogy az Keozep ucza(n) leueo keozepseo kutat meg epitette ... f 17 d 50 [Kv; i. h. 16/XXXV. 155]. 1633: My az Malmot azert attuk eo kegnak, hogy az faluban nem volt malom ... Epitse megh s legien eoue Birja mint Sajjattat [F.venice F; Szád.]. 1697: az ki el igette^a annak ke megh ipiteni [Szilágycseh; BK. Kómfves Gergely Bethlen Gergelyhez. — "A palota padlását]. 1789: hat esztendő alatt a Sok árvíz a malomnak még a követis bé iszopalta volt ugy hogy nem láttottanak és az Sok iszap a malmot alább nyomta Sülyeztette, fát rothasztotta, de mégis ugy el nem rothotta hogy többé meg ne lehetett volna építeni s indítani [Désfva KK; GyL]. — L. még CsVh 116.

8. feljavít; a meliora; ameliorieren. 1570: Brassay Ambrws Ewtet az kertbe vytte kapaln, Ew Montha Neky hogy hytvan pwzta kert volna, Ambrus penigh azt Monta hogi ... Ezwtan meg akaria epitheny [Kv; TjK III/2. 50]. 1590 k.: Az varos vegezest teon, Az kinek hul valami foglalassa vagion mynden Ember ki bochiassa. Enis ki bochyattam llylen okkal Akoris Azt mondotam Az Enymeth en megh epitettem megis tagitottam Jo rezzeth, Azt mondotam hogi Az kinek Az Enymeth Adgiak epichie megh vgi mynt Az Enim vagion mert En addigh Az Enymeth ki nem bochiattom kezembeol [Szu; UszT].

9. (szőlőt) épít/telepít; a planta (viță de vie); (Reben) anpflanzen. 1638: Vagion Tuzokmálban Egy fetali (!) szeoleo, az meliben szeoleo tw vagion, de az pusztául az mely mellette vagio(n) leszen fel hold ha megh Eppitik [Kv; RDL I. 114]. 1708: bir egy darab Szőlőt mely Szőlő jöllehet el-pusztult volt, és eo pusztájából fogván fel megh építette [Adámos KK; Pk 7]. 1740/1778: a Szőlő Puszta volt, és a Fiak ... magok industriájok által építették meg [Pókafva AF; JHb XXXV/57]. 1789: az utrizalt szőlő el omlott volt, és azutan maga építette meg első feleségével [Asszonynépe AF; DobLev. III/657. 1b Mich. Csegezi (65) ns vall.]. 1802: a keresben nevezett szőlőt Bálo Miklos vásárolta, és Gyp Lévén Bálo Sámuel építette volna meg [Aranyosrákos TA; Borb.] | Árenda ideje alatt a szőlőt, mely most ugyan miveletlen, meg építeni kellett, a melioratio igasságos betű szerént az arendanak ki telésével nékem meg fordittassék [Kv; JHb XX/12].

10. létesít, létrehoz; a construi; zustande bringen. 1681: Vizi Malom eze(n) malom mellett, mindgiart a malom haz felső végenel ighen szep halas tóczka lehetne; melyben á vizet csatormán vehetnék; kár hogy eddegis megh nem epetették [Brettey H; VhU 593–4].

11. megerősít; a întări/construi; befestigen. 1583: Vegeztek eo kgmek ezis hogy az Apahidanal valo Zigetet megh Epichek, kit az viz lassan el zakasztana [Kv; TanJk V/3. 270b]. 1586: (A gátat) epichek io eleyn megh hogy nagiof fizetessel ne kellessek ennek vthanna az varos (gy!) terheledőny [Kv; i. h. I/1. 30].

12. karbantart; a întreține; instandhalten. 1584: foroghnak eo kgmek eleot Az vczakban valo sok Rutsagok, saros Seppedekes heliek feokeppen Monostor vcza(n) ve-

gesztek megh epiteny [Kv; TanJk V/3. 282a]. 1585: Minden Tyzedes az eo tizedeben walo hazakat es thwzeleo helieketh minden heten el Iarion, Ahonnath veszedelem keowetkezhettek thwz miath az ollian helyert megh Inchek a' haznak gazdaia, hogi megh Epiche [Kv; PolgK 15].

13. megjavít; a repara; ausbessern. 1650: Az Felső Tanach haz Aitaia(n) leuő Zar megh bontokozua(n), Epitette megh Lakatos Gergely, Czjnalt Vy kolczottis hozzaia ... d 30 [Kv; Szám. 26/VI. 425]. 1681: Az Malombeli romlast mindenik molnar tartozik megh építeni fizetés nélkül [Vh; Ált Urb. 48].

14. (fogalmazványt) újraserkeszt; a redacta/formula din nou (un concept); (Aufsatz) neuverfassen. 1592: Ngod paranchyola hogy minem eo fogyatkozás Relatoriajaban volt mellyet ez eleottis my Irattunk volt azt megh epite-neok, azert my Nagos Vrnk az Ngod paranchyolattya tartása zarent meg epítettvk [Esztelnek Hsz; HSzjP]. 1662/XVII. sz. v.: in Anno 1622. die 18 August Sepsi Szekben Angyalos falvan egyben gyűlven az Kakas Gergely hazanal ez levelet meg építettük [Angyalos Hsz; h.].

megépítés 1. felépítés; construire; Aufbau. 1584: Megh ertettek varosul Byro Vram Zafabol mynemed keserwes Nialwalia keowetkeznek az varosra, az Seminariumnak meg Epitessebeol [Kv; TanJk V/3. 277b]. 1589/XVII. sz. eleje: az keömiuesség ... két fele Mesterekből áll: Faragobol es Rakobol ... az ki cziak Rako akar lenni, cziak az Háznak es kereszt boltozatnak dicziertes megh epitese kenszerittetik [Kv; KómcArt. 20]. 1772: az igaz hogj két Márjást ajándékoztam néki egy alkalmatossággal midőn hozzám jött a' végre, hogj Atyim Malom Mesteremmel meg szegődjék az eo Excellenciaja Malmának meg építése iránt [Kük.; JHb LXVII/250]. 1811: az én Grofomnak elegyedtem kedve' kerestibe Az Oláh Templomnak meg építésibe [ÁrÉ 86].

2. kerítésállítás/emelés; construirea unui gard; Zaunaufstellung/errichtung. 1583: az varos zena kerthinek Seowennye el romlot, Azert Az Espanoknak legie(n) gongioi az Seowennek meg Epitese [Kv; TanJk V/3. 273b]. 1598: az vetes kert dolgath Az my nezi megh zabadúl az A an(n)ak megh epitese(n) [UszT 13/66]. 1600: az el puztitoth es le wagoth kertemnek ... megh eppitesit megh kewano(m) a teörwontol [i. h. 15/79].

3. renoválás, kitatarozás; renovare; Renovierung. 1585: Volffard Jstwan Vramnak Attanak az varos Estalloianek megh Epitese kerneny tsinaltatasa f 112 [Kv; Szám. 3/XXIII. 8]. 1621: hazam az twz miatt ell eget ... ez hazamnak megh epitese eregleten uagiok [Kv; RDL I. 112] | Nemzetes hiuwnk Komis Ferencz Vduarhely szeki kiraly biranknak, meg tekentuén mind magara es nemzetére nezue az hazában beöchületes allapottiat es ertuen az vduarhelyi uarunk(na)k megh építésere ualo io inclinatioi-at ... azon uarunkott neki inscribaltuk [Törzs. fej.]. 1653: Hozzája fogának azért a klastromhoz, és az égett fát s földet kitisztították, és fát hordának az erdőről annak megépítésére [ETA I. 76 NSz]. 1677: a' Dési Öreg pusztá templomnak-is meg-építése, azon religion lévőnek bírására engedtetett [AC 4]. 1746: Az Thordán lévő Ház iránt contro versia lévén Olajos Susánna az első háznak meg építését segillye 12 szál deszkákkal [Torda; TJKT III. 39].

4. újjáépítés; reconstruire; Neubau. 1662: Az mi az elromlott kőfal dolgát illeti, annak valami módon való megépítésében az mint eddig, ha parasztembereket felesen vehettem volna elő, el nem mulattam volna [TML II, 371 Teleki Mihály Fr. Cobhoz]. 1857: azon Telken az egész ház még is uly gyenge állapotban vagyon, hogy a' merőbe meg építést kíván [Márkosfva Hsz; BetLt 4].

5. helyreállítás; refacere; Herstellung. 1578: eo kegme visseltesse(n) gondot ... az Nadason el bomlot hydnek meg epytessere [Kv; TanJk V/3. 169a]. 1582: Balas Kowach az Alpreth Malom Bironak zamadasza ... Az Malom heazattianak awag Satoranak megh Epitesere, mellieth az Nagy zel zakaztot volt fel keoltheot f. 23/51 [Kv; Szám. 3/Vl. 12]. 1586: Amikoron penigh egyben gywlnek az zamweweo vram, Akor az zeoleokre laro hídak es paloknak megh Epitesse feleollis talallianak olj modot, hogy az zeoleomywkort epwlletlensegh miat fogiatkozás Ne legien [Kv; TanJk I/1. 25]. 1732: Hidunk az elmúlt Téli nagy Jegmenes mia nagy ruínáb(an) lévén ... meg építésére Mester Ember után kívántatván küldenünk Beszterczere, tudniillik az után aki azon belső hídott építette volt [Dés; Jk 426a]. 1737: Látván ... Nemés Városunk ex Circums-tantiis ő Felsége számos Militiájá(n)k itt Désenn lejendő által takarodását a külső Hid meg-éppítéseb(en) lejendő kglmes assistentia végett Kell azonn instáltni, hogi azonn hidnak meg-éppítésere méltotassék^a ... Conferálni vagj 600. forintokat [Dés; Jk 472b. — ^aA gub.].

6. beültetés/telepítés; plantare; Anbau/pflanzung. 1734: (A) specificalt Vén hegyi kisebb szőlőt N. Fekete Mihály ura(m) első feleségével conquiralta de azon első Feleségének bonumiból lévén az acquisitionnak fundamentuma, és azon szőlőnek pusztaságából való meg építésével is (: mint hogy ep volt : magának N. Fekete Mihály ur(am) just nem appropialt [Torda; TjKT I. 30].

7. javítás, reparatje; Ausbesserung. 1772: azon hibák meg igazítása ellen akkori Gondviselőm parantsolt akkori Gondviselőm meg magyarázza ... hogj ő micso-da igazításnak s meg építésnek mondott ellene [Kük.; Jhb LXVII/218].

8. kiegészítés; completare; Ergänzung. 1571: Az Thannachnak Megh epitese feleol egenleo Zowal wgy zolnak eo k. hogi Mostan zwksegess voltat Nem Esmery lenny, chiak legenek eo k. Igenessek egymas keozet, Es halgasak Byro vramat [Kv; TanJk V/3. 40a].

megépített 1. újjáépített; reconstruit; neugebaut. 1625: Biro Georgj egj vy falui ennek eleotte el poztult es mostan meg epitet Molnanak Gattiat; ahulot ennek eleotteis malom volt akarta kötetni es ragasztani [UszT 176].

2. birt. szr-os alakban; cu suffix posesiv; in Form mit Possessivendung; vki által megművelt/termővé tett; care a fost cultivat de cineva; von jm bebaut/fruchtbar gemacht. 1600: azon kertem mellet azon cöreöksigen wala ... ket zal fwz famis, azokatis le wagtak azt mo(n)dom, hogy minde(n) karo kert le wagasaert, es minden fwz fa le wagasaert kileön kileön hatalmon wadnak ... egy ideigh az kert le wagaserth ollian megh epitettem helnek haznat nem wehettem [UszT 15/242–3].

megépítget megjavítgat; a reparu rind pe rind; nach und nach ausbessern. 1638: Az mikor Szabo Dauti el mene oda fel eperjesre ... az szeőcz Daniel szekeren mene el; s ak-

kor jo vala, s megh my ot epitgeteők megh [Mv; MvLt 291. 137a].

megépíthet 1. felépíthet; a putea construi; aufbauen können. 1571: Az Boltoknak Epitessse feleol ygh zoltak eo k. varosswl hogy semmy keppen Nem akaryak hogy fabol epichek Mert az veszendeo, hane(m) az varosnak elegh keowe Es Messe wagon, kybeol zabadon meg epithetyk [Kv; TanJk V/3. 49a]. 1586: Vegesztwk aztis hogy az mygh Dobray ferencz az eő hazatt az közből meg epithetj Addig az Attya hazaban lakhassék [Lesnek H; IB VI. 225/16. 158]. 1629: Lakatos Gaspar vehessen penzt fel az hazra hogy had epithesse megh az házat [Kv; TanJk II/1. 45]. 1813: en miholta haza jöttem, meg nem epithettem Somjora az Istálot [Perecsen Sz; IB. Botos Péter gr. Korda Annához].

2. helyreállíthat; a putea reface/reconstrui; herstellen können. 1671: most is Se a tőke Pinzt Se az Interesit ... meg nem köldhetyők ... Ennek pedig csak è volt az oka hogy à Jozzagainkat à Pogánság ben jártában igen el pus-tította volt ugy annira hogy Arbai^a és mas helyeken liúó josagainknak semi hasznával nem ilhetunk még meg nem ipithettyük oket [Baca SzD; RLt O.5 Bánffy Sára aláírásával. — ^aOrbói SzD]. 1789: ugy lattya, hogy eő nagysága inkább meg épithette, s conserválhatta volna az malmot, mint ezen mostani egyedül valo szegény árendátor [Abosfva KK; GyL. Toth Ferentz (45) árendátor vall.].

3. ki/megjavíthat; a putea repara; ausbessern können. 1578: Az melly molnok az falwkbán wadnak, azokra olly gongya legyen, hogy semmiből megh ne fogyatkozzanak, kez faiak legyen mindenkor az molnaroknak, kybol a my zezam es epytes keörleek kewantatik, mingyarast az malomnak megh allass(a) nelkol megh epithessek [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E–136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachoczky ut. Mathias Niary gondv-höz].

4. betelepíthet/ültethet; a putea planta (cu ceva); an-pflanzen können. 1662: Vagion Szentgiörgy heglén Egy hold szőlő ... mellett J(ste)n bekesseget advan, ha megh epitheti, felet eppen az Arvanak adgia eőrőkőssön [Kv; RDL I. 146].

5. átv helyrehozhat; a putea repara; richtigstellen können. 1619: Akármint magyarázza Kegyelmed az álmat, bizony lassan-lassan majd meg kezd teljesedni. Elég rosszul kocskodott volt az őnagysága rudas mestere, de mindazonáltal elég remediuma vagyon őnagyságának, csak fogadja meg is őnagysága igaz hűv székértartóinak szavát. Azt látom, hogy megépíthetjük az őnagysága szer-kerét, de bizony valóban kell az tracta hozzája [BTN² 221].

megépíthetés 1. beépíthetés; posibilitate de construi pe un teren viran; Möglichkeit des Anbaus. 1677: Vegez-tett volt ennek előtte valo időkbén, hogy Fejérvárat kiki házát meg-építse bizonyos terminus alatt, alioquin tőle el-vettetéssék, és másnak conferaltassék, melyben noha a' kitől mint lehetet igyekeztenek-is ugyan ... de ... nem a' nem akarás, és Constitutiok ellen valo vakmerőség ugy, mint egyéb okok causallyák annak az helynek derekasban valo meg nem építhetését [AC 58–9].

2. újjáépíthetés; posibilitate de reconstrui; Möglich-keit des Neubaus. 1677: látván az ... ket Attiafiak, hogi azan házak nagiab pusztulásra fognak jutni az hamarsag-

gal valo meg nem epithetes mia, semmi epulet az Tűznek miaia körüllette nem maradván [Ne; DobLev. I/25].

megépíthetetlen helyreállíthatatlan; care nu poate fi refăcut; nicht wiederherstellbar. 1789: Valjon azt a Malmot az ár víz, Gáttyával, Silipjeivel együtt funditus elrontottaé, és meg építhetetlené tette é vagy nem? [Kük.; GyL vk] | A Malom Ház meg maradt Silipjeivel edgyütt, a Gátnakis tsak egy darabotska részét vitte volt el az árvíz, igaz ugyan, hogy a Malamot erőssen bé iszopalta volt, de még is megépíthetetlené nem tette volt [Abosfva KK; GyL].

megépítődik ? felépítődik; a fi construit; aufgebaut werden. 1752: rövid időn meg építődnek [Dés; Dlt].

megépített 1. felépített; a dispune să fie construit; aufbauen lassen. 1571: Ezekben forgatvan az Mostany Ideonek voltat, kewannyak azt hogi az porteorew Molnot eo k. Byro vram Epitesse megh [Kv; TanJk V/3. 37b]. 1653: ennek az böcziwletes Var(me)gienek^a Vice Ispannya volt^b, ot kin az Taborbanis böczwlettel viselte magát, ezzel az haziaualis illy iot czielekedet, hogy az Templom tomyát is megh építette [Ne; KemLev. 1394 Ioannes Kovács de Ilosva (38) ns vall. Michael Szent Georgy Völgy kezéül. — ^aFejér m. ^bMészáros Péter]. 1736: Amaz nagy híru igaz catholicus nagy ur, báró Kornis Gáspár Szent-Benedek névű falujában meg építeté az templomot [MeTr 438]. 1738: alázatosan Compromittáltuk magunkat, hogi a mi tehetségünk szerint, igenis, az eppitendő Hidnak éppítésére Concurrálni kívánunk, de hogj egészen magunk meg-éppitessük, az a mi tehetségunktól lehetetlen lévén, arra magunkat semmiképpen nem ígérhetjük [Dés; Jk 495a]. 1772: több efféle szavaira vgj ajándékoztunk néki két Máriást, ilyen kéressel hogj forgodgják s ugyan jól építette meg az elő Excellenciaja Malmát [Kük.; JHb LXVI-1/250]. 1775: kivel építeté meg Csiki János azon deszkavágo fűrészt? [HSzj deszkavágó-fűrészl al.].

2. felállított; a dispune să fie ridicat/construit; aufstellen lassen. 1682: Kgd szolga biro Vra(m) az mű nevűnkul ugy mint felső Magyar Suki Suki Pal es Mihaly nevekkel, Kőbőlkuiti Szánto Georgy Vrat ticsa ilyen formá(n), hogj az mely oklot kertestől csináltatni akar az mi kötelendi^a földünkre meg ne építessé [SLt 0. 31. — ^aK].

3. kitaroztat, renováltat; a dispune să fie renovat; renovieren lassen. 1588: Inche megh Biro vra(m) a Saphar polgar vramat hogj Az keozep kaput a' kilseo torniot Építtesek megh, mert Immar zinte le zakadologh vagion [Kv; TanJk I/1. 75]. 1600: Az mi el romlot hazunkat megh építetni kewanuk az Articulus tartasa zere(n)th kegtek teöruenietöl iteltetni [UiszT 15/24]. 1633: Deesi varasunkban leueö Pusztá Templomot Isten enghedelmebeol megh akaruan eppitetni ... paranchiollyukis az mely ott lako Peter Mester neuö Acs Ember Feiervarat volt dolgozni ... kwlgie oda Desre [BesztLt 211 a fej. a beszt-i tanácshoz]. 1665: az nagy romlásból saját pénzemen megépíttetem palotáit, kamaráit újólag gerendáztattam [Kv; KvE 196 LJ]. 1710: Tövisen a régi pusztá templomot Apor István megépítteté, és renddel melléje cellákat építtetvén, a fejárbarátoknak conferálá [CsH 301]. 1722: Bolgár Borbára Aszony pénz(ne)k egy részivel akamá itt az Magyar Utczában ruináb(an) lévő Ne(me)s házát restauráltatni, meg építtetni [Ne DobLev. I/99]. 1827: az Exponens Özvegy a Milik Lup házát minthogy a régi rossz volt ujból

építette meg most özvegységibe [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1109. 7].

4. helyreállított; a dispune să fie refăcut; wiederherstellen lassen. 1603: Myerthogy lathyak eo kiglmeek eghez varosul, oda ki az themeteo kerthnekis nilwan walo elronthasaath es megh bomlaasaath, wegheztenek ... hogj az Safar Polghaar vraym ... minden fogiatkozasit es elbomlasit at themeteo kerthnek renoualtassak es megh eppytthessek [Kv; TanJk I/1. 476]. 1732: Hidunk az elmúlt Teli nagy Jegmenes mia nagy ruináb(an) lévén Concludaltuk meg építtetnünk [Dés; Jk 426a].

5. helyrehozat; a dispune să fie refăcut; herrichten lassen. 1578: Wegezték eztis eo kegmek, mi keppe(n) hogj ez előt is el wegezték volt, hogj az vtakat á zólók keozet meg latogatnak es meg epytenek ... Keryk azert eo kegmt Biro vramat hogj vyonna(n) latogattassa megh eo kegme, es valaky oka, az wegezes zertent meg bwntesse eo kegme, es meg epytessek vellek a kiknek illik meg Epyteny az vtokat [Kv; TanJk V/3. 169a]. 1593: vgian Ezen ouar szorosaban vallo padimenttomoszasra kellett szajatt maga(m) szuksigjre Hozott köuett oda Adnom (tunij Jllik padimonttom kouett melliet Ez foliamra felül Boltozasara kellett az öregiben raknuk (!) az tobbiuel az sorosatt padimontomostattam Es Ippittem meg velle [Kv; Szám. 5/XXIV. 6].

6. megjavított; a dispune să fie reparat; ausbessern lassen. 1575: Az kapuk Eleot valo Saranpokban az my fogiatkozas vagion eo k. biro vram Epitesse Megh [Kv; TanJk V/3. 122b]. 1577: Az wyz dolga felol, es azon valo fogiatkozasoknak megh epytessek felol eo kegmt Byro vramat Tanachyawal keryk, hogj agat bowe(n) hordatnanak es amy affele fogiatkozasokat mind az varason mind az vyzen epytetnek meg eo kegmek [Kv; i. h. 153b]. 1602: Az keritesen leweo vyz reseket rostelios helyeketis Jartassa megh biro vram eo kgame es eppettesse megh ahwn fogyatkozas vagion benne [Kv; i. h. I/1. 422]. 1676/1681: Az mi Lövdő szerszám a' várb(an) vago(n), arra légye(n) szorgalmatos gondgya^a hogi azok körül ha mi éppétes kívantatik aszt jo idejen megh eppettesse, vagi Kerekese, vagi Lakatosok, vagi fa művesek kívantatnak környülötte [Vh; VhU 665. — ^aA porkolábnak].

megépíttetés 1. felépíttetés; construire; Aufbau. 1737: Nms Várasunk külső Hidján(a)k eppítésére 's Consumatiójára fogadtuk meg Karasznai Pap Tamás és Dési Tót György atyánkfiat ő kglmeket Melly Hidnak jo fundamentummal és modalitással leendő meg — eppíttetésére ő kglmekis kéz bé adással obligáltak magokat [Dés; Jk 487b].

2. megerősíttetés; intáriere; Befestigung. 1731: Hadnagy Nztés Dálnoki Dániel ura(m) proponalta az Gatnak meg építteteset, melyel ha az Nemes Város nem gondol Malmátt, s Gáttyátt negligálni kívánnya, eö kgame oka ne légen [Dés; Jk 415].

megépíttethet renováltathat, kitaroztathat; a putea dispune să fie renovat; renovieren lassen können. 1769-1770: Kolozsvárat azt a házat, mely régen Székely uraké volt, de a város a rajta meggyülekezett portióért elfoglalta volt, megvette^a, de meg nem építtethette, mert meghala [RettE 217. — ^aRhédei János].

megépíttethetik 1. felépíttethetik; a putea fi construit; aufgebaut werden können. 1656/1667: Bako Ersebet és

Bako Borbára Aszszonyak(na)k jobbágyi öröklének és szegények s tehetetlenek lévén meg nem építtethetett volna^a [Gyalakuta MT; Ks NN. 25. — ^aA malom].

2. helyreállíthatatik; a putea fi refăcut; wiederhergerichtet werden können. 1671: Ez mostani Gyűlésünkben proponaltatván Nagd, hogy a' Váradgyai és Fogarasi hidak el-pusztultanak, melyeknek meg-épitések felől prospiciálnának úgy, hogy építtethetnének-meg, mellyet considerationban vévén concludaltunk úgy felőlle, hogy ... a' kik eddig építtették ... ez után-is azok építsék [CC 35].

megépitetik 1. felépíttetik; a fi construit; aufgebaut werden. 1588: Vegeztenek eo kgcme hogy a' foghaz keobeól építtessen meg [Kv; TanJk I/1. 75]. 1688: A Csith sz: Ivániak(na)k meg engedtetett, hogy a' Csithfalvi határban lévő harangot ki vehessék a' Földből és usuálhassák, mindazon által meg maradván jussok azok(na)k, a' kiknek igaz jussok vagyon hozzá hogy ha meg építetik jóvendőben a' Csithfalvi Templom és Torony restitultassék [Csittszitván MT; MMatr. 332].

2. (kerítés) felállítatik; a fi ridicat/construit (un gard); (Zaun) aufgestellt werden. 1679: Itt az első haznál az kerítés az o vár felől tsak fel tasmasztatott ez nyaron epitessek meg [Dés; Jk 39b].

3. helyreállítatik; a fi refăcut; wiederhergestellt werden. 1577: Az Magyar vca kis aitaia felet valo toromrol azt vegeztek eo kgcme varasul, hog ... epitessek meg az torom [Kv; TanJk V/3. 148b]. 1620: oda kj diligenter meg oculalwan, az Ispotalj hazat io modgjával valo fel epitesereől, es minden modgiarol tractálianak, vgy hogj epíttessen meg, towab ne Allio(n) puztan [Kv; i. h. II/1. 231]. 1727: A Rosa hegje alatt lévő Malom szinte három esztendeje hogj Malmos Possessor Atyánkfiái eo Kglmek gondviselatlenségek miatt el pusztult, és attul fogvais eo kgcme negligenciajok miatt az Nemes Városnak igen nagy kárára meg nem építetett [Dés; Jk 371a].

4. (szőlő) beültetetik; a fi plantat (vița de vie); (Rebe) angepflanzt werden. 1757: Pusztá Szőlő hely ... ez ha meg építenék hat ember egy nap ki kapálhatná, és meg teremhetne Ur. 5 [Vaja MT; LLt Fasc. 129].

5. átv kiigazítatik, helyesbítetik; a fi rectificat; richtiggestellt werden. 1596: az en dolgom feleől ... teóbet es beősegesben ne(m) bizonytok volth. Azert most i(m)mar az vj lilel mellet, (: minth hogy az nouum(na)k continenciaia az hogy egyzer minden teórúnybelj fogyatkozások meg epitessenek :) ki fogok es beosegesben bizonytok [UstT 11/73].

megépül 1. felépül; a se construi; aufgebaut/erbaut werden. 1584: Meg értettek varosul ... minemeo választ Adot Kendy Sandor vram az Seminariumnak meg lete feleol, Meg Jelenthwe(n) azt hogj Lengiel kiralnak^a teoelletes el vegezett Akaratia ez hogy itt ez varosba(n) meg epwllieon az Seminarium [Kv; TanJk V/3. 278b. — ^aBáthori Istvánnak]. 1712: Benedekfalvi harang vagjon Czikón, ha Benedekfalva meg épül, tartoznak a' Czikoiák viszsza adni az harangot [SzVJk 108]. 1714: A külső Templom ... annyira meg épülvén hogy az l(ste)ni Sz: Szolgalat itt el kezdődhetnék ... addig mig harmadik Papot hozhatnak ... rendeltetett a Collegium(na)k mostani érdemes Contrascribája Viski Pál [Kv; SRE 123]. 1771: mind a Serföző ház mind a Malom s mind egyéb aproság alkatmányának úgy a' Hunyadi Vár előtt valo Hidis ... az

Dévai udvar Praediumainak tilalmas Erdeiből épült meg [Kersec H; Ks 93. 10. 6]. 1772: eo Excellenciaja Malma mostani fundamentumán a' Controversiában forgo Királyfalvi Malomnak fel állása előtt igen dicsiretesen forgott, ugj hogj itt körül bé párja nem volt; Miheljti pedig a' meg épült, a' viz erre fel tojulván mindgjárt meg hibázatt [Ádámos KK; JHb LXVII/2. 95].

2. elkészül; a se termina, a fi gata; fertig werden. 1811: Azon óltár, melyet fennebb meg-ígértem, Mikor a' György Hegye' 'sengéit meg-értem, Szintén meg-épüle [ÁrÉ 51].

3. újjáépül; a se reconstrui; wiederaufgebaut werden. 1614: Az várost^a Mihály vajda mind elégette volt, még most is nem épült jól meg [BTN² 67. — ^aNikápolyt].

4. helyreállítatik; a fi refăcut; wiederhergestellt werden. 1580: Megh tekintwe(n) penigh az epwletlenseget ky sok wdóteol fogwa esset ... vegeztek ezt hogy az epwletlensegek meg epwllyenek ... vezzeot hozzanak az also Espotalynak Seowenyt kywel meg ipychyek [Kv; TanJk V/3. 206a].

5. ki/megjavíttatik; a fi reparat; ausgebessert werden. 1577: az Monostor vczay fertaliba az vtokba sok fogiatkozás vagion, hogi az Nagy Sarbol az kochyis elig mehet ky keryk eo kegmet Byro vramat, hog' az teob dolgay es gongiy keozot arra is viseltetne gondot hogy epwlnenek meg az vtak [Kv; TanJk V/3. 150a]. 1578: Az foródesnek keonyeorgessebol Megh értettek hogy az feróde (!) kemencze ige(n) Meg Romlot volna Miert hogy penig ldegen feo nepek lde leonek török keowetek is kik kewannyak az biraktol az feredeo tetelt, az waras nepenekis keozonseges zwksege ez, keryk eo kegmet biro vramat hogy Arra is lenne teob gongiy keozot valamy gongia, hogy epwlne meg [Kv; i. h. 163b].

6. megerősödik; a se întări; fester werden. 1723: Elsőben sok kár láttzott abban a' Berekben a' Malom Gáttya miatt, de naprol napra mind addig hánnya az árviz az iszapot, hogy végtére még jobban meg épül [Királyfva KK; MbK 162].

7. termővé válik; a deveni roditor; ur/fruchtbar werden. 1679/1722 k.: Oroszfalub(an) Jakab Tivadamak Balog Ferencz Vram jobbágya(na)k engedett az Falu erdőb(en) szanto földet irtani, melynek árát nem kevannyák mig az föld jól meg épül [GörgJk 102]. 1683 k.: Minden hazos ember buzat á^d addégh migh az szőlő meg éppül [Ipp Sz; SzVJk 59. — ^aA pap bérébe]. 1692: Vagyon ezen Szőlő ket szakaszokra epítve, az Udvarhaz felől-való szakaszt nem sok időtől fogva fogták fel, de az-is már szépen meg-épült [Mezőbodon MT; BK Inv. 15]. 1726: volt szőlője volte meg épülve, vagj pedig volt pusztás nem emlekezem [Sajókeresztúr BN; BLt 7]. 1732: vagion edj láb homlokos 's vapus szőlő ... mely az újj szőlővel edgjütt (: ha meg épül :) terem közönségesen rajta Um Vini 1000 [Szentjakab SzD; Told. 11/67]. 1741: az negyedik szőlő az elpusztult hegybe volt, de az felhagyatott, mivel mikor szintén meg épült volna földle le szakadozott [Mezőbánd MT; EHA].

8. létesül; a lua fiintă; a se înființa; zustande kommen. 1590: Valasztottak oly zakadek erdeo keresesere kibeol a' zenas kert meg Epwllien, Kadar Mihalt, es Vegh Janost [Kv; TanJk I/1. 139].

9. megtelik; a se umple; voll werden. 1662: Bazarában Aga Máté vajda a vajdaságot olly számos esztendőktől fogva szerencsésen bírta volna, s tárháza is ahhoz képest jól megépült volna [SKr 333].

10. meggyógyul, felépül; a se vindeca/reface; genesen. 1661: Az kis szeg lovat meghozattam; alkalmasint megépült, csak mikor köves helyen megyen, akkor látszik meg nyavalyája [TML II, 201 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1722: Az kgd Pej Gyermek Lova szerencsétlenül járt ... á mint réá tiltek volna ... valahogy úgy szökött hogj az első Lapaczkája meg romlot, ig(en) Sánta, Péter kovács biztat hogy meg épül [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1734: Sikot én ha meg épül el küldhetem De az Asztaga Tetejeről le esett edgy fára s az Mejje Porczogója bé hoppatt s az olta fekszik erőssen [Gyeke K; Ks 99 Bíró János lev.]. 1776: Fornadian Janost tudjuk hogy ... már régtől fogva betegeskedik fel keze szinte el szárodott Soha megsemmis épül [Lezsnyek H; Szer.]. 1851: Títt ... most megépült, egészséges, olyan léány mint a' pinty! [Kv; Pk 7].

11. meg/felelőssé; a se intări; erstarken. 1764: ez az Kancza az Nyáran mind Sindet de már szépen meg épült vala [Kóród KK; Ks CII. 18]. 1774: három rosz hitván Lovát itten tartotta ... itt meg épültek [Szentdemeter U; LLt Vall. 90]. 1788: Minden marhaink jól vagnak, jól megis épültenek [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1797: a kérdésben forgó ókór Tavaszszal beteg volt ... de meg fordulván a' betegségéből szememmel láttam hogy evet és ivut és alkalmasint meg épült [Sinfva TA; Borb.].

12. anyagilag talpraáll; a se reface financier; finanziell wieder hochkommen. 1588: Az patricariúst vegheztek megh tartany ... Aggyanak hazat es vgmint ft. 10. Aggyanak Neky, meliell Epwllieon, De mind ezekreol Ados lewelet kel venny a patricariustol es megh Epwllwen maradwan az varosban, az Varost megh eleghity [Kv; TanJk I/1. 77]. 1614: Kutas Gyorgj El eget Nagy Martonnak atta magát migh megh épül [Sámsond MT; BethU 33]. 1748: úgy hallottam hogy Kolosvárról, s, Egerbegyről épült volna meg Ferenczi János Ur(am) ... Hallottam hogy Egerbegyről hajtottak marhákat, meheket, Juhokat, de számát nem tudom [Torda; Borb.].

13. meggazdagodik; a se imbogăți; reich werden. 1766: A szegény Murányi János is forróhidegben meghala. Ez Bánffi Boldizsár úrnak Borsán gondviselője volt, jól megépült vala. Nem is csuda, mert jól meg tudta tartani amije volt, acquirált is szépen mind itt Köblösön, mind ott Borsán [RetE 203]. 1783: az szolgáló emberek ő Natsága keze alatt meg épültenek marhásodtanak [Buza SzD; LLt Csáky-per 110. L. 17].

14. létrejön; a lua ființă; zustande kommen. 1672: Az odaki persecutiót szenvedő szegénységet az idebé való rettenetes sok pusztára kellene behívnunk, ha eszünk volna és mind az fejedelemnek, mind az szászoknak kedve volna hozzá ... Ezen az úton épült meg az belgiumi respublica [TML VI, 65 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

15. megújhodik; a se innoi; sich erneuern. 1662: Háborgattott-e valaki fegyverétől? Nem volt-e kinek-kinek az ő fügefája alatt hónapban csendes békességes nyugodalma? Nem épült vala-e meg a föld a régi romlásokból [SKr 72-3].

16. megszilárdul; a se consolida; sich konsolidieren. 1614: azt akarja az hatalmas császár, hogy ha őhozzája tartja az hűséget Erdély, épüllön mégis az békességben, mert az hatalmas császár azért szerzett békességet ez széles világon való fejedelmekkel, hogy az ő birodalma alatt való országok megépüljenek, ne romoljanak [BTN² 74]. 1662: a szegény haza alsó-, közép- és szolgáló rendekkel nagyon megépült vala, az úri főemberek ... nagyremény-

ségű gyermekeivel is szépen kezdett vala virágozni [SKr 321].

megépülés meggyógyulás; vindecare; Genesung. 1811: Hét hétik (!) ro's Lisztel kell elegyíteni Szokott daráltya-kot, meg fogja menteni Sok betegségek-től, tisztítván gyomrokat 'S A' meg-épülésre segíti azokat^a [ArÉ 145. — ^aA kis csikókat].

megépület tatarozás; renovare; Renovierung, Ausbesserung. 1594: Balasy Ambrusnak es Balk Lorinchnek Attanak Az varos hazanal walo konyha meg Epeweltire f 90 [Kv; Szám. 6/V. 8].

megépülhet 1. felépülhet; a putea fi construit; aufgebaut werden können. 1605: Az hoostathely Égett házak feleol Vegeztek eo kegek varosul hogy az hostatok esmet megh eppwlhessenek [Kv; TanJk I/1. 505-6].

2. talpra állhat; a se putea reface/restabili; hochkommen können. 1614: Szinán pasa hada és az Erdélyből bément had úgy megpusztítá azért Havaselföldét ki miatt nem ítlesem, hogy soha megépülhessen az az ország [BTN² 43].

3. meggyógyulhat; a se putea vindeca; genesen können. 1614: Ebben az esztendőben^a voltam először vásárhelyi főbíró, azmely esztendőbe s az következőbe is rettenetes sokat feküdtem az kólikába, ki miatt mind kezem-lábam elesett vala, hogy három egész esztendeig is meg nem épülhettem belőle [BTN² 48. — ^a1599-ben].

4. termővé válhatik; a putea deveni roditor; fruchtbar werden können. 1732: A Majorság szőlő termése mind eddig vékonyan volt, de ha megépülhet, meg terem közönségesen Vr(narum) vini 400 [Erdőszengyel MT/Szentjakab SzD; Tsb 51].

megépülhető helyrehozható; care poate fi refăcut; was richtiggestellt werden kann. 1662: mindannyi hadakozása is Báthori Zsigmondnak mit hozott egyebet a két véghe-lyeknek: Lippának, Borosjenőnek megvételén kívül A szegény hazára pedig rettenetes megbecsülhetetlen rom-lást, kárvallást, és attól fogva meg nem épülhető pusztulást [SKr 83].

megépült újjáépült; reconstruit; neugebaut. 1662: Gyulai Ferenc az fejedelem grátiája s kegyelmessége által Péntekhely utcában bizonyos summapénz letétele által néhai Bonczidai János maradéki kezétől nyert vala egy nagy fundusú, telekű, nagy tágas lugasos kertű, igen nagy épületű, de a régi obszidiókori pusztulásból derekasan meg nem épült kőházat [SKr 628].

megér¹ 1. megérint; a atinge; an/berühren. 1573: Katalin Kis Boldisarne ... vallya ... Kelemen hozza wag az zekercewel ... Az Aiton essik az vagas es az Eleo Rwhan az kezetis Meg Ery keweisse [Kv; TJk III/3. 280]. 1638: Ezt lattam bizoni hogy Czikor Giörgy Nagy szeker fakat megh uet s be vitette, bizoni geörzeölte valthig az haz oldalat, s ugia(n) hullot le az tapasz, De ... azuta(n) hogj az beöczületes Tanacz imponalta volt hogi kapu mellicet Czenallio(n) Czikor Giörgj, nem lattam hogy az haz falat vontatta volna, seöt inkab ugj ereztette be az szekeret, hogy az haz falat megh ne erje [Mv; MvLt 291. 163b].

2. meglegyint/üt; a atinge/lovi uşor; leicht berühren/schlagen. 1586: Eppel Peter, Es Mezaros fabia(n) valliai, Gizbert Ianoshoz leowe a' zonzeggya gyermeke, es a' Gizbert Janosne megh Ere egy kichinne a' gyermeket [Kv; Tjk IV/1. 574]. 1638: az pap szolgálja czapa hozza elseőben az kalitkaba(n) s megis ere, Szabo Istuanis u-gja(n) csak az kezeuel czapa hozza, de teőbször nem üteőtte, hanem az Uaros szolgálja üteőgette [Mv; MvLt 291. 134a]. 1765: Morvai András eő kegyelme egy Korbáts lévén kezében, azzal hozzá legyinte az említett szász Gyermekkekhöz, s azok mellet lévén az it valo Tisztarto ur(am) Inassa aszt egy kevéssé meg ére a korbátsal [Zágorkk; Ks 18/LXXXVIII. 8].

3. utolér; a ajunge din urmă; einholen, erreichen. 1591: Krasznai Thamasne Margit vallia ... Latam hogi Zeoch Pal vianna fut vala Dekan Mihalinak, hogi megh ere, le vona es ereossen megh vere [Kv; Tjk V/1. 160]. 1601: Kapa Ferencz vallia Filstich Peter ... veres Thamas vrammal ertettek volna hogj egy Jakab Neweo olaz valamy aranyat Akarna ky vinni Sok zowok es zertottségek vthan en magamat rea vevem es el menek, Deesen megh erem az rewen ott megh tartoz(ta)tam [Kv; Tjk VI/1. 533]. 1603: Mochy Nagy Janos ... vallia Mikoro(n) en az Sorompon ky iwtottam volna kialtast hallek, hogj ele erkeze(m) ele futek latam hat Feierdy Janost igen haytiak az varos tehen paztory es mikor megh ertek volna ereossen kezdek vernj [Kv; i. h. 695]. 1626: az molnar ... hallam hogj morgolodik uala Boczkor Matthiassal, Boczkor Janos fel kele onnat az hol ül vala, es oda mene es ugj kezde ütj az molnart, Boczkor Matthias megh lata es vizza futamodek, es az molnar altal futa az hidon s az nagy palo ueginel megh erek az molnart, latam hogj ereossen uerenek az molnarhoz [Szentgyörgy Cs; BLt 3 Ficz Janos ppix vall.]. 1641: monda en nekem Araniaz Gieörgi, Thomas Ura(m) vigiaz it valami ember utannunk ne jődejon, megh irjeők megh Saruarigh eligh emberek lizeőnk mi az megh fogasanak [Kentelke SzD; BfR Kouacz Thamas (45) jb vall.].

4. megél vmit, életében része van vmiben; a avea parte de ceva; erleben, im Leben an etw. teilhaben. 1598: Kis Peterne Martha azzonj ... vallja ... eleottemis Zabo Georginek az Anya vewe be kezet Borbelj Ferencznenek, Annak vthanna vgy Jeowenek oda Balassy Ambrus Zabo Georgjel es zenteol zembe vgy kerek megh az leant, es vgy Ada nagy halat Zabo Georgy az istennek ... hogj az Jsten az eonekj megh Atta emj [Kv; Tjk V/1. 238]. 1672: Megveri Isten az ebfiakat, még megérem [TML VI, 67 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1710: Sőt inkább akarom, ma szemem előtt mind a leányom meghaljon s mind a vejem elvessen, mintsem őmiattok hazám békessége, melyet nehezen s sok pusztulás után Isten kiváltképpen való kegyelmességiből nemrégén ada megémünk, újabban felforduljon [CsH 108. — 1674-re von. feljegyzés]. 1773: Ó ugyan megholt szegény, nem érte, de én Isten jóvoltából megérem^a [RetE 313. — ^aA jezsuiták kiűzését]. 1817: Szomorán olvasom Nagyságod Leveléből azt is, hogy a G. Commandotol a F. K. Gubernfumbor a mí pénzünk iránt valo válosz még le nem jött, holott már fel küldésének el mult Hét Hete már Színte desperaltam hogy annak kí nyérését Soha meg nem érem [Százsszombor SzD; IB. Szentmiklósi István ref. pap lev.]. 1880: Várj csak, Ödön! ... Megéred te még azt, hogy az én kisvárosi életképeimet elolvasni fogod [PLev. 78 Petelei István Jakab Ödönhöz].

5. megelégszik/beéri vkivel/vmivel; a fi mulțumit cu cineva/ceva; sich begnügen/zufriedengeben. 1570: Zabo Janosne ... zep Ingeket kezeneot pamat es lepedeoket adot az Trombitasnak hogy akar Mely Emberis megh Erneh vele [Kv; Tjk III/2. 26]. 1573: egjkort puskarne Ig zolt az ket Inas feleől, en olchob zolgawalis Meg Erem, hane(m) ha Nektek kely Tarchatok ely az Eoueből | Orsola nehay Beke Matiasne ... vallia ... Mond puskar ha meg holtam volna is Bator aztvl Ne feltel volna ... Neked is eleg Marat volna benne Meg Erted volna vele [Kv; Tjk III/3. 110, 169]. 1597: amykor oda zallot reclamalni kellet volna akkor de hogy pacifice le hattak telepednj annak az haz helyek zama zarent any hatart zakazt a' teorweny akywel annj zamu ember megh ery [lpp Sz; Ks]. 1600: Thwry Caspar deak mostan Coloswarat lakozo vallja ... Az Azzonitol ezt eo magatol hallotta hogj mondotta Zeochy Istwannak vegy el engemet megh ered illyen emberel mint en ... kenalta magat hogy vegye el es velle megh ery s eleg ember eo [Kv; Tjk VI/1. 402] | Ambr(us) Palne Martha Azzoni Kobadfalwi 40 eztendeos azt feleli hogy zanto feoldeks beőweon woltak ahöz az eőreőkseghoz hogj akar mely loo feő ember megh erte volna vele [UszT 1577]. 1735: Ez szerént Subdividaltatván mind az Böldüci mind a' Csáni Határ ... senki ennek-utánna más részit ne invadallya ... hanem aszt dictaltván az igasság, kiki magájával érje meg [Mezőcsán TA; Borm. X. 7]. 1774: a' Venerabilis Curatela, és Ven. Clerus Concludálá, hogy ezután mind a' Quartas, mind az Egyházfiak ériék meg rendes fizetésekkel [Kv; SRE 230]. 1823: Csemátoni Sámuel Uram más izben ismég eljöt hozzám huzott ki a karomnál fogva egész ereiből, hogy mennyek a pituarba 10 flos Bánkot igirvén tsak hogy engedgyek néki, ekkor ismég el pirongattam a Háztol hogy mennyen haza mert vagyon Felesége, érje meg aval [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827-hez Simon Jánosné Szász Éva székely asszony (36) vall.].

Szk: *marhájjal éri meg* beéri/megelégszik ingóságai-val. 1564: Ez sem volt törvenünk hogy mikor valamy vitekbe eswnk meg mas ellen vagy vyr birsagyt az vagy egieb vitkwnkyrt öröksigwnket el foglalhassa^a hanem marhaival irté meg de mast el foglalja es wueie tezy [SzO II, 179–80. — ^aA cssz-i közszékelységeen hatalmaskodó királyi tisztviselő és főrendű-személy].

6. vmekkora összeget elér, vmennyire rúg; a se ridica la o anumită sumă; etw. betragen/ausmachen. 1568: Masod byzonsag Zabo balint Jlyen walast thwn hog' twgya hogj benko gywrko ados wala dimiennen es Zekel dimien rea Eroltette barmayt be bochywlette hogj a wal meg nem Jre az adosságal [Abrudbánya; Törzs]. 1697: még az Agybol sem kelhetet fel, en dajkalkodtam tartottam az draga üdők(en), ugy annyira hogy vele valo dajkalkodaso(m) tartaso(m), költese(m) megh ertt volna fl. 60 [Bölön Hsz; Berecz lev.]. 1762: az én itteltem szerént mikor Isten áldása vagyon a mekkora helynek láttzik tsak egy Eszten-dei haszna is meg érne leg aláb is 150 vagy 200 Forintot [Kőfarka SzD; SLt XXIV. 6]. 1810: a tizen három vékára valo Földnek az usussa meg ér 21 ~ huszon egy Magyar Forintokat és 10 ~ tiz pénzeket [Jenő SzD; Ks 76/56 Consr. 578].

7. ~i vmivel vki kijön vmiből/vmely mennyiségből; a reuși să se descurce cu o anumită cantitate; mit einer Sache/Menge auskommen. 1570: Azon valasztot vrainat hattak eo kegek hogy az Juhoknak hatart Mwtassanak,

hogy azon kywl Neh Iarianak ha megh Nem Eryk vele kyknek Jwhok vagion, Mas hataron keresenek feoldet magoknak [Kv; TanJk V/3. 8b]. 1586: Az Hid kapw emelchioie Vasazasa (!) elseőben veottem harmaz es Negi vassat Itt(em) euuel hogi meg nem erwz az eó maga Balas kovachj az eó vasabol Czinalt zaz szegét hwz vasbol [Kv; Szám. 3/XXIV. 39]. 1587: egi darab seowenj meg Czinalasahoz Harom szeker teóvissat veottem —/64 hogi meg nem erek velle esmeg Egi szekerek —/24 [Kv; i. h. 3/XXX. 12 Seres István sp kezével]. 1593: 3 weka semlie liztet weotem Mert nem ereok meg az haro(m) keobeol buzawal az kit Eorletunk wala [Kv; h. 5/XXI. 35]. 1629: Váltottunk az pohárnak aranyazására egy aranyat 3. d. 50. Az arannyal meg nem értük, hanem egy aranyat ketté vágván, teszen fele f. 1. d. 90 adtam az ötvesnek az pohár aranyazására [Mv; EM XVIII. 56]. 1702: Medgyesi Márton ... felesége elől mindenét el zárta, és annyi kenyeret adott napjába(n) neki harmad magára, hogy csak edgyik gyermekéis nem érte volna megh véle [SzJk 338]. 1748: az Urá(na)k-is marad annyi, hogy ha 3 gyermekei pénzt nem költis, megéri véle, ha pénzt ennékis [Torda; Borb.]. 1800: Csupor Mihály, és Ekárt György Ő kglmek el indulván Szebenbe ... hét vonás forinttal ... ezen Uti költséget meg nem értek hanem ketelenítettnek ottan N. Szebenben kémi 10. M. for. [Torockó; TLev. 5].

Szk: *ingyen sem éri meg vmivel* egyáltalán nem, semmiképpen sem elegendő vkinek. 1595: Azzonnyúnk 6 fge(ne)k Kochnyafara Zenet vöttem ilyen: Miert hogy mind annal süttek főztek pastetatis annal süttek Peter kóacztol hozotta(m), miert hogy ... ingyen sem erek meg 2 vttal ez zennel; zenet 8. töltőfél d 80 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 202 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

8. vmeddig kihúz/elél vmivel; a o duce/trage piná cindva; aushalten/kommen. 1592: Ezen kwwl teóltettem az vtra eóit pincze tokbeli paloczkokba es egi ple palaczka ... ket hetigh megh ertek velle [Kv; Szám. 5/XIV. 117 Eppel Péter sp kezével]. 1602: Anna Consors Andreae zilagy ... fassa est ... kerdem teole hol veotte az buzat azt monda hogy 16 friert attak neky adossagba keoblet ... chak annyit tartok megh benne, kiwel megh ére(m) [Kv; TjK VI/1. 575]. 1644: senkinek bort ne agfanak chak az katonaknak, egi negiuenes borral meg erik egi holnapig touabis [LLt Gyulafi László feleségéhez, Balási Erzsébetéhez]. 1703: éles dolgabul meg érmők husvetig [Ks 96 Kornis István feleségéhez Nsz-ból]. 1704: fája pedig annyi van, hogy fél esztendeig is megérmé véle [WIN I, 210]. 1737: az juhokkal nem tudom mit csináljak mert az menji Szena van fél telig Sem érem meg [Noszolyi SzD; ApLt 4 Hatházi Kristóf Apor Péteméhez]. 1741: az Lovak jól indultanak, az Utra Abrakot attam akivel Kocsárdig meg ériük [Pálos NK; Ks 99 Fogarasi János lev.]. 1789: Buzát Rosot, és kevés Zabot szoktak vetni de a Falubéli Lakosok aval fél esztendeigis meg nem érik [Kénos U; UszLt XIII. 97].

9. vmeddig eltart a munka vmivel; a dura un anumit timp; dauern. 1714: légy (!) aláb két hatvanf való Cűvék, az ... part mellé, és annak igen sok tőtés, hogy ha az Cűvékék mind készén lésznek is, még éri 3 hétig véllé az jóság, fél vémi, és jól meg tőteni [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.]. 1735: ha epp volna ezen szőlő száz ember meg erné ki kapálni véle egy nap [Gyéres TA; JHb XI/9. 47]. 1742: Vagyon a Dandor nevű hegybennis egy

Io nagy szőlő mellyel meg éri harmincz ember ki kapalni [Backamadaras MT; Ks 74/56 Conscr.]. 1752: ezen szőlők(ne)k termesé (!) ... két esztendőben olly bőv volt, hogy egész két hetekigis mindenik esztendőben) en) meg erte szedni és Koronkába ál(ta)l takarítani [Backamadaras MT; Told. 37/44]. 1800: a Rectificator Co(mmi)ssarius Urak a' Contributaria Tabellat tsak Jnpurumba vittek el, és otthon mind a' ketten két nap meg érik véle dolgozni [Torockó; TLev. 5].

10. csúf is bőven/éppen elég vkinek (vmilyen kellemetlen dologból); a-i fi lehamite de ceva; eine Sache satt bekommen. 1584: Perecheny Mihály vallia ... haza futot Kun Balint es dardat hozot vgy verte le Desy Istwa(n)t, Es eszt(is) mongya vala Balinth eleghé Immar Neste kwrwafy, Monda Desy Istwa(n), Elegh edes Tarsom, meg Erem en velle [Kv; TjK IV/1. 203]. 1593: Orsolia Azzoni, Vincze deakne vallia tuggia hogi Nyreo Lazlonet igen megh verte volt*, es mondotta Nyreo Lazlone hogi eo megh eri azzal az vereseggel [Kv; TjK V/1. 356. — *Teolcheres Leorincz]. 1630: Azuta(n) ki tasztak az aiton Zalaj Györgyott, Eőtüeős Ferencz penigh ki mene utanna s egi bottal megh üteögete s megh monda Eőtüeős Ianos hogj eleg apa Uram ne bancz megh eri vele [Mv; MvLt 290. 205a]. 1637: Jöüünk vala fel egy nehanya(n) Hidegh Gyorgy latnj miuel megh hallottuk uala hogy megh vertek elől találak Patkos Thamast ő monda Ambrus Gergelynek, Gergely megh Uerők ennyra az birodot, hogy megh eri vele [Szentgyörgy Cs; BLt Debreoi Palne Anna jk vall.]. 1657: meg ütem az Beres Gergely szolgálái, hogy megh éri véle [Kv; TjK XI/1. 357]. 1729: hallottam Bodola Györne Aszszonyomtól most a Nyaron, hogy azt monda, hogy az a jo Aszszony nem hajtotta a Csordaba a Disznókot de bizony tettek a rosaba Bartok Kelemenne Aszszonyom(na)k annyi kárt hogy megh éri vele [Feldoboly Hsz; DobLev. I/141 Tegzi Andrásné Ilona (40) pp vall.].

11. győzi vmivel; a răzbi cu ceva; etw. schaffen/aufbringen. 1687: Mind a Rüdeg mind a Hiz (!) Disznokat kételen gabonaval kellett tartaniak, mert a minemű malmok ezek malom porral nem győzték, korpával sem érték meg [Sziget Mm; Törzs]. 1732: szína ani vogion hogj talam az juhokat is alig erem meg vele [Noszolyi SzD; ApLt 4 Hatházi Kristóf Apor Péteméhez].

12. keléft; a mulțumi/satisfacé; befriedigen, zufriedenstellen. 1573: Kalmar Istwan vallia Illenmodon feddeodet az felesége velle, Myert vra(m) vgi Mond hogi eley (!) Zágatad egetet az Testamentu(m) lewelet Mert az my azban valah Irwa Nem chak en Rea(m) hanem Bernaldal es Layossal Nezet reank, harman hatta volt azt az my athiank, Ne talam Ideowel meg keresnek Ertette (!) egedwl teobot vagi kewesbet fognak kerry, Azzal meg erted volna eoket ha ely Nem egeted vala [Kv; TjK III/3. 170]. 1585: azon lezwnk, hogy a mit a marhaban es penzben megh talaltathatunk, awal meg erijok eoketh [BáthoryErdLev. 256 Az erdélyi hármastanács Báthory Istvánhoz]. 1670: az mi a golyóbis csináltatását illeti, Kegyelmed tudhatja, az Csarnabányának s az vashámornak is csak fele miénk, kivel csak magunk dolgát is megérjük [TML V, 356 Bomemisza Anna Teleki Mihályhoz].

13. kb. képes/győz megfizetni (vmely adósságot); a putea achita/plăti (o datorie); (Schuld) bezahlen können. 1568: Georgius Veeg fassus est hazud balog Jmre mert en egy Penzeuel sem tartozom, de ha zamot vetnek vele meg nem ernye zaz forinttal [Kv; TjK III/1. 177].

14. kárpótol; a despágubi; entschädigen. 1730: Egy szoval ki kérkedett azzal, hogy adott az Isten annyit, hogy az mig élek léssen egy pólturám: kinek kiáltották pedig azt, hogy ne menny arra az Jóságra áskálni, s — kereskedni, mert meg bánod, s, — arra ki felelt volna így: Meg érem én Mihálcz István Uramot egy kupa borra való pénz [Altörja Hsz; Borb. I vk].

15. bocsánatot elnyer; a obține iertarea/iertăciunea; Verzeihung/Entschuldigung erhalten. 1673: Az kinek hitele, tekinteti nincsen, az igen keveset szolgálhat. Akármely vétekben élő ember két heti ecclaesia követéssel megéri, én pedig három úttal kilencz hétig követtem [TML VI, 439 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez].

16. meglakol; a ispăși; (ab)büßen. 1559: ha walaky hasonlasth wagy partholkodasth mywelne ez waros kewzewth semmywel megh ne erye hanem feyewel, Ennek byzonsagara es erewssereg attkw ez my Lewelewnketh [Vizakna AF; TT 1881. 189]. 1575: vgi celekednenek hogi valaminymw Bwt kart haragot az varosra Neh hozzanak, Mert ha kyleomben chelekesnek Nem egiebel erik meg hane(m) Azzal myt az feleh ember Erdemel [Kv; TanJk V/3. 123a]. 1583: monda ennekem Kendj Ianos Menny el Ilona es mongiad balas Kowachnenak hogy mongion orvossagot ennekem Mert ha Orvossagot Nem mond ennekem es valami vezedelem teortinik semmiuel meg Nem eri hanem az feyewel [Kv; TjK IV/1. 155].

Szk: *feje-jószágával éri meg* fejével és jószágával lakol. 1571: az varosbely vrain keozwl sokan Idegen Nepekcl Tarsolkottak az kereskedes dolgaba Minden Ember Megh tartoztassa Magat aztwl Ne celekediek Varos zabadasaga ellen, Mert feye Jozagawal ery meg [Kv; TanJk V/3. 41a] * *fejével éri meg a. fejével lakol.* 1575: valaky ... haborsagot celekedik chiak feyewel Ery meg [Kv; i. h. 121b]. 1584: heted magawal Menche magat hogy eo soha csak egyszeris azzal az eo zolgalo leaniawal paraznasagban Nem vetkezett, seot mindenkeppen attol a' bewnteol tizta es Iambor. Ha megh eskezik lo, ha ne(m) feyewel erie megh [Kv; TjK IV/1. 228]. 1621: vgj vigjazzon minden Ember haza tajhan hogy valamelj ember miat, akar lakos, akar szolga, vagj Jdege(n) lesz(e)n megh comprobaltatik hogy twz tamad, ne(m) egiebbel hane(m) fejewel erje megh [Kv; TanJk II/1. 318]. — b. kb. a fejét teszi rá. 1584: Halasz Gergelne vallia, Egy tehenemet Nag veritezwe talala(m) eyel, es meg hala Mas Nap, A masiknak Syria el vesze es mikor sirankoznek: Monda feyer Kalmanne: Mennye es ha chak egy maroklat lehetis fey teyet beleolle, es eós bort bele ... es meg twrozik velle Es keossem oza(n) a' Túroiat A Niakahoz harsal egy kis ruhaba, es egy liztes sakal regel verd ky az kapudon feyemmel erye(m) vgmond megh ha annak az Curwanak hazara Ne(m) megien aký a' S'riat el vesztette es veótte [Kv; TjK IV/1. 263].

Sz. 1672: Hiszem ha mi vétek esett volna, ha én lakolnám, nem elég volna-e ? Így is én az atyafiaktól való elmaradásommal is semmi securitást ugyan magamnak nem ígérhetek, de így még is ha mit akarnak, előllok és meg éri róka bűrivel; talám feleségem, gyermekim megmaradhatnak [TML VI, 343 Teleki Mihály Sárpataki Mártonhoz]. 1678: ha mit vétettem én az Porta ellen, vagy vétek ezután is csak tessék urunknak s Kglteknek is, béme gyek én a számadásra, megéri róka bűrivel, de ne tartson Kgltek engemet szint oly bolondnak [TML VIII, 264 ua. Rhédei Ferenchez].

17. (emberölésért/bántalmazásért járó díj letételével) megfizet; a plăti (depunind taxa stabilită pentru omucidere/maltratare), (mit Niederlegung des Betrags wegen Menschenmord/Mißhandlung) zahlen. 1574: Beke Gergelne Anna vallya hallota hogi fedyk volt Nemely Emberek Kewer Martont Myert hogy ollyan zot zolt volna Theowissy ferenchnenek orrat ely Mecchy nyakastwl Mond Marton hyzem ha Montamis Nem Mecchete(m) Meg ely ha Archwl vagtam volnais Meg erne(m) fl. 20 | Balas berechk Mate Zolgaya^a, hogi az aranian Marton fia az Apia haza eleot wl volt, hallota hogi Zalay istwan vr kurwanak zydia volt es Neste leleknek, hogi Lopok volnának Mind Apya Annaya es hogi az kwldws penzeyertis hamissan meg eskwtek fel akasztatia Eoket Meg Ery Zaz penzel | Erzebet laray Matene Azt vallia hogy Zalay Istwan hittá ky onnat Illen zowal leo ky Esse lelek kwrwafia onnath, Mert ely loptad zeówenyemet, de ky vonzlak onnat Mint egi Ebet, Meg erlek zaz penzel es fey keotettek az harsongarba [Kv; TjK III/3. 365, 371. — ^aVallja]. 1751: Vándor Péter engemet mégh őlessel fenyegedett ezt mondván; az kaszámmal vésszem fejedet s megh érem száz forintal [Balázstelke KK; IB. Máty Iván (26) zs vall.].

Az adalékokban előforduló pénzösszeg az említett bűnért (emberölés, bántalmazás) fizetendő díj (vérdíj, elevendíj) nagyságára utal.

18. rajtakap vmin; a surprinde pe cineva asupra faptului; jn bei etw. erwischen/ertappen. 1586: Sophia Vrbeger Gergelne vallia Az Igyartone penigh minde(n) ezwt marhaytis egy fewaly heyba vgia(n) ezen leantol kwlte hozza(m), es az vra hire nelkw volt sok ideigh Nallam, Monta Az Azzony hogy minde(n)t ez leanna bizot de semmibe(n) meg Ne(m) Erte hane(m) hyw zolga volna [Kv; TjK IV/1. 572–3]. 1619: Én arra azt mondám, hogy: Nagyságos uram, mondja meg nagyságod vagy akárki itt a Portán, hogy csak két oszporát is ha kértem valakitől, hogy azért kedveskedném s hazudnék ? Avagy micsođa szómba ért meg nagyságod, ki nem úgy lőtt volna ? [BTN² 197]. 1669: kérem is igen bizodalmason Kegyelmedet, ezután is tartson igaz szolgájának s higgyen is annak lenni mindaddig, míg valamiben meg nem ér [TML IV, 600 Ispán Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1671: Hogy az Császár garassa, és az Lengyel Országban ujjonnan vert sustákok-is az mellyek jo ortokkal edgyütt Leopoldusoknak nevezetnek, kik eddig bé-hozattanak ez Országban, végeztük hogy az Országban minden rendektől, az ő válorok szerint el-vitessenek sub poena flor. 200. ha kiket igaz kamarán kelvén meg-érnek rajta, hogy el nem vennék, irremissibiliter exequaltassék rajtok az poena [CC 91]. 1711: Dadai József ... egynehányszor becstülletire fogalta, hogy egy szán szénát ad, — de mint egyéb dolgokban, úgy ebben is tökéletlenül hazudott, mivel egy nyáláb kórós izék-szénánál többet nem adott, üressen jött meg az szánom; akárki tarthatja egy tökéletlen, hazug, csalzi emberek, mivel már notabiliter sok tökéletlenségben megérttem [SzZs 291].

megér² 1. vmennyit ér; a valora (o anumită sumă); wert sein. 1573: Kerekes Andras fodor gërgy Lucas Hoz, Azt valliak hogi Eok Ielen voltak az Arwba mykor kerekes ferench az Bestercey geontes Georgytwl egy darab zeolet veot hassongarba fl 3 es egy on kannan Mely az Eo Intersek zerent fl. 1 d 50 meg ert volna [Kv; TjK III/3. 265].

1576: Wagon walamy Bechy czyma, es egy kys feyr ketys talan megh lry d 2 [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 14]. 1577: Meg Ertettek eo kmgk az Kolb Miklos hazaba valo fogiatkozasist hogj a' mint beczwilletek volna, azt ne(m) Emeye meg [Kv; TanJk V/3. 146b]. 1598: Bochkay wrammak w Nag: Ayandokba attam egy Aranios zwgyel-leoth es feketth ki megh ertt volna f 100 [UszT 13/45]. 1639: Negy eokrett it haggja az ki mindenik megh irne Negyuen Negyuen forintot [Mv; MvLt 291. 187b]. 1688: edgy Disznom megh lrt volna 3 forintot [Kv; Utl]. 1765: ezen katona nekem vónya Filippnek egy jo Pakulár kosókomot, melly meg ért volna 10 márvást, el szaggatá [Konca AF; Eszt-Mk Vall. 275]. 1843: (A csikót) méltóztatt a hogy éppen gondolja hogy ennyit vagy amannyit meg ér, a szerént ál(ta)l adni [Bözödújfalú U; Pf 48]. 1850: azon öt Csikok közül egyikis Remondánál alább valo nem volt, és ha azon innet valami hibát nem kaptak ... ugy bizonyosan a' 110 száz tíz Pengő forintot egygyen egy(gyen) meg kell hogy ériék [Csapó KK; DobLev. V/1292 Finuz János kezével].

Szk: *feje sem éri meg* életének sincs annyi értéke. 1796: A Falusiakat sokat büntette, huzatt vont rajtok annyit, hogy a feje se érné meg [Méra K; AggmLt B. 15].

2. megérdemel; a merita; verdienen, sich lohnen. 1710 k.: És ebből jó már ki a világnak az a szép Helénája vagy bálványa, amelyet becsület neve alatt imád a világ megéri-é, megérdemli-é azt a nagy árat és munkát, amelyet reá fordítasz? [BÖn. 411].

megérdekel megütöget; a lovi (uőor) de mai multe ori/in repetate rinduri; jm wiederholt einen Schlag/Hieb versetzen. 1662: így lakolt vala meg gróf Drugeth Homonnai János nálánál méltóságosabb fejedelmi embernek nagy gyűlölségből való méltatlan gyalázásáért ... mellyből ugyan közbeszédbe költötték vala az emberek: melly gonosz kocsis lett volna Rákóczi György, hogy ostroma hegyi gróf Drugeth Homonnai Jánost is annyira megérdeklette és meg is sanyarította volna ! mert kocsis Györgynek híjja vala [SKr 242–3].

megérdemel 1. kiérdemel vmit, érdemes vmire; a merita, a fi vrednic (de ...); einer Sache wert sein, verdienen. 1569: mostis meg Erdemlettem uolna Azt En hogj meg talaltatot volna ty.k. Egy leweleuel meg lattatok volna [BesztLt 5 Christophorus Hagimas de Berego Gr. Daum beszt-i bíróhoz]. 1570: Borbolya (!) Kalottha Janosne vallia Aztis Thwgia hogy ez peres azkor Annyekorw gyermek volt hogy Egy forintos zoknyat megh Erdemlet volna Eztendeigh valo zolgalatyara [Kv; Tjk III/2. 99]. 1600: Intik eo kmgket hogy zorgalmatosan az zegenieket megh latogassak es megh circalliak kik erdemlik megh az Alamisnat, s kik nem? [Kv; TanJk I/1. 374]. 1653: Debreceny Nyerges Janos monda: Bizony ne(m) erdemli hogy eleibe(n)^a ki mennyenek. Erre Feoldesi Mihaly monda neki: Miert mondog azt mert megh erdemli, holot ennek az böcziwletes Var(me)gienek Vice Ispannya volt, ot kin az Taborbanis böcziwlettel viselte magán [Ne; KemLev. 1394 Ioannes Kovács de Ilosva (38) ns vall. — ^aMészáros Péter viceispán holtteste elé]. 1694: panaszlais hogy nem erdemli meg töllü(n)k hogy egy bokor talpal meg ajándékozuk [Oroszfája K; BLt]. 1770: meg nem erdemlettem hogy az szakács nekem főzzen ... hanem a konyha Léány és kocsisné azok katyoltak [Bikfva Hsz; HSzJP]. 1796:

Mihály Molnárnak, az Ex(cellent)iad hozzám adott Parantsolattya szer(int) igyekeztem szolgálni ... hogy néki adattassék egy olyan Ház, a' mely mellett valami kertesskeis lévén, veteményezhessen. Bizony meg is érdemli mert ő viseli a' Malom Mesteri Hivatal(na)k minden terheit [Gernyeszeg MT; TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez].

Szk: *megérdemli, amit megeszik és megiszik*. 1596: Biro vram azt akarta hogj, mind az három rendbelj kazasokhoz, s mind az aratokhoz lassak, melliet megis chelekettem Azert megh erdemlettem az mit megh eottem es ittam [Kv; Szám. 6/XXIX. 170 Bachi Tamás sp kezével] * *még az éit sem érdemli meg*. 1782: minden munkára alkalmatlan, sőt még az éit sem érdemli meg [Zágon Hsz; HSzJP Reverendus D. Steph. Dants Parochus (44) vall.].

2. rászolgál (a büntetésre); a merita (o pedecapsă); (eine Strafe) verdienen/verschulden. 1570: Kegtek Lassa a my Job azth Myelye kegte, Merth Megh erdemly effele gonoz Ember Bwntetset [Medgyes; BesztLt 4 Caspar(us) Zeoch judex, Petrus Mezaros juratus Gr. Daum beszt-i bíróhoz]. 1573: Markos Janos azt vallia hogi Kapa Myhaltwl hallotta azt Monta Hogi ha az hitwan Embert megh Eoltek volnais Megh Erdemlette volna [Kv; Tjk III/3. 64]. 1593: Keobeolkúti Mathe vallia ... hallottam teolle, Ninh oli zeomiv halal kit en megh ne(m) erdemlenek [Kv; Tjk V/1. 382]. 1625: Falabu Janosne is tutta az leanianak kuruasagatt ... sokszor zitta az leaniat mond-ua(n) Te lustos hires kurua regen megh erdemletted volna te hogi keouel vertek (v) volna agio(n), vagi el vermeltek volna, vagi az vízbe vetettek volna [Mv; MvLt 290. 32b]. 1686: azt is mondák a pásztorok, meg érdemlené, hogy fel akasztának az kalugyerek ménes pásztorát, mert az tékozlotta el az méneseke [Kisnyújtód Hsz; HSzJP Al. Bögözi (40) ns vall.]. 1741: én mind ezekben nagyob vétkesnek tartom Kloczánét, mert ő az oka minden rossz telekedetnek, s nem is volna kár meg égetni, s meg is érdemlené [Simond MT; Ks 184 LXXXVIII]. 1760: Hát azt hallottaé a tanu ... hogy ki mondott ily szokot, hogy Nimet Josefne meg érdemlené, hogy mikor megh hal latorján vinnék ki? [Ilyefva Hsz; HSzJP vk.]. 1761: constaltván az Inek actionalt tolvajsága ... meg erdemlene hogy homlokára akasztofa süttetnek [Torda; Tjkt V. 572].

Szk: *megérdemli az akasztófát*. 1589: azt monta hogi megh Irdemlene az Akasztofat, hogj az Vrunck hazat megh lopta [Dés; DLt 226]. 1795: Horsa Vaszi régen meg erdemlette volna az akasztó fát mivel mind másokat mind az Urakot örökké lopta [Elekes AF; BK] * *megérdemli az égetést* rászolgált a tűzhalálra. 1586: En Banyay Janos Ismet vgan eze(n) hitben Eskwttem Igartho geórgre, hogy meg mo(n)giam Miert Irdemlene meg az Jgetést [Kv; Tjk IV/1. 584c] * *megérdemli a halált* rászolgált a halálbüntetésre. 1585: Anna Aztalos Istwanne Vallia ... Monda Ersebet ... bizony en tagom ez es en vagiok ennek gilkos- sa ... Az leany fel kele, es monda ... hetwen hetczr megh erdemlettem a' halalt [Kv; i. h. 454]. 1660: ez J. Berkeszi Katha inkab megh erdemlene az halalt mert ... megh sentiazoitt szemelly volna [Kv; Tjk X/3. 264] * *megérdemli a pellengérezést/pellengért*. 1592: Mohab (!) filepne Catalin Azoni vallia ... Kerde Mezaros fabianne kinek mondana azt, monda Bachine, neked mondo(m) te hitetlen kurua, mert te nylyan valo kurua vagi, megh erdemletted volna az perengert, mert az drabantok alolis vontak ki [Kv; Tjk V/1. 228]. 1633: Hallattam azt Falabu Janosnetol

magától hogy nincze(n) niluabba(n) ualo kurua az eò leanianal Katanal, mert az Czikor Kathanal inkab megh erdèmlene, akar az Vizebe uetest, akar az perengerezest [Mv; MvLt 290. 137a] * *megèrdemli a zsódot* rászolgált, hogy zsákba bújtatva vízbe vettessék. 1592: Anna, Barat Janosne zolgaloia vallia; En teollem kwlde az penzt Zabo Martonne Radnai Catalinnak, es monda nekem, mond meg en zomal neki, lhon vgi mond nyluan valo esse kurua az pinz, az eoched meg ne(m) erdemlette az sakot, de eo meg erdemly, es aggia Jsten hogi az pelengerhez keossek [Kv; TJK V/1. 309].

3. vmi (meg)ér vmit/vmenyit; a merita; (eine Sache) einen Preis wert sein. 1710 k.: Ami azelőtti közelebbi gyűlésen való Béli oltalmazásomat illeti, az igen emlékezetre és tanúságra való dolog és megèrdemli a papirosat s a pennát [BÖn. 676]. 1778: szokot ugyan ő Nsga nekünk maga embereinek külön-külön minden Gazdának két-két szánotskára való fát adatni, de aztis oly nehéz helyen, nagy árokban, a' honnan való el hordását a' Fa alig érdemli meg de a' kételenség a' szegénységet réa viszi [Bányabükk TA; BLt 11]. 1821: A verő fényben lévő oldalában némely rendben a szőlő tök el vesztenek az Észka pedig nem érdemli meg a Szőlő munkát [Koronka MT; Told.]. 1842: oly fekvésű sovány hely hogy nem érdemli meg a' fel szántást [Kakasd MT; DE 2].

4. vmi rászolgal vmire; a merita (sá ...); eine Sache verdient etw. 1834: az egész Szám adás megèrdemlené a' vissza vettetést [Somb. II].

Ha. 1586: nem Erdemlene meg [Kv; TJK IV/1. 584a]. 1592: meg erdemlened [Kv; TJK V/1. 249]. 1705: Megèrdemled [WIN I, 543]. 1710: megèrdemleném [CsH 191]. 1710 k.: megèrdemlené, meg is érdemlette [BÖn. 551, 691]. 1777: megèrdemlette [RettE 382].

megèrdemelhet rászolgalhat vmire; a putea merita ceva; eine Sache verdienen können. 1659: fejedelmem s hazám árulításának méltatlan mocskolásával nem általalottok gyalázni, vagy azzal véremnek ártatlanul való kiöntására (az mely ha úgy lőtt volna, mint ő kegyelmek írták, méltán megèrdemelhettém volna) igyekezni [TML I, 438 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megèrdemelt, megèrdemlett meritat; verdient. 1710 k.: Hogy világi ítélet szerént tőlem in privato megèrdemlett bosszuállástól tiszta vagyok, azt az Isten tudja, és bizonyítja a legközelebb említett bécsi követtségéről való elmem, bizonyíttjak a majd következendő szenvedéseim és az óvéle elkövetett processusban [BÖn. 943]. 1843: Varga Katalin ... Azon esetre ... ha ezen környékben meg nem találtnék, szükségessének véli a biztoság személyes leírása szerénti circuláltatását a felséges királyi főkörmányszéknél kieszközölni, hogy így kézre keríttvén, megèrdemelt büntetése aránt a kereset megindíthatassék [VKp 121].

Szk: ~ *bérét nyeri*. 1847: Eleget vesződött véle a tanú Pojénba, hogy ne elegyedjek sem a szolgálattétel dolgába, annyival kevésbé a tiszt uratot ne piszkolja, mivel nem fog jól jámi, de mind ok nélkül, mivel nem hajlott tanácsára, s ha nem tetszett megfogadni oktatásait, úgy is nyéré megèrdemlett bérét [VKp 188].

megèrdemlés rászolgalás; meritare; Verschuldung. 1710 k.: A lélek és test a bűn felett való perlekedéséről és

megegyezéséről, et consequenter a büntetéseknek együtt való megèrdemléséről [BÖn. 470. — ^aFejeztécm].

megèrdemlő megèrdemelt; meritat; verdient. 1748: Ez okon kelletik az Incat nékem jure p(ro)sequalnom, hogy t. i. ennek előtte való esztendőkb(en) itt a' Városon, és egjebüttis sok gonoszságokb(an) gjakorolván magát, égetéssel és egjéb kár tételekkel meg károsított ha tagadná comprobalván meg kívánom à jure, hogj meg érdemlő halállal büntetessék s meg hallyon [Torda; TJKt III. 215].

megered 1. elindul; a porni; losfahren. 1751: It olyly nagy ho hullot vala hogy tsak az hó terdig ér, alotta az Sár micsodas maga az Mgos Ur még gondolhattya többire az ország uttyá(n) tengelyig az Szekér Mihént az Szeker helyből meg ered az kerekék úgy meg rakadik hogy ágyu kerekhez hasonlő az fentőj suhul nem látzat(na)k [Abosfva KK; Ks 83 Borbándi Szabó György lev.].

2. ~ az eső elkezdd esni az eső; a incepe să plouă; es beginnt zu regnen. 1705: Ismét megeredvén az eső, egész estig mégis csak hajtották őket^a az esőben a dologra, noha nem volt semmi siető dolog [WIN I, 468. — ^aA rabokat]. 1768: az eső ... meg eredvén el hajtottatta ... azon ökröket [Melegföldvár SzD; Bom. VI. 6 Szekely Andras (75) jb vall.]. 1772: megeredtenek az esők, az utak megromlottanak és annyira elnehezdedtenek, hogy akik elmentenek a sóval némelyek üres szekereiket haza nem vontathatták, hanem az úton el kellett hagyniok [RettE 277].

megereget elagyabugyál; a bate rău; verprügeln. 1601: Fodor Gergelyne Anna azzony ... vallya Enys zinthén Akkorban mentem vala az mezarzekben hws venny az darabant megh haraguwan foga az chyontott s vgy hagyta az mezarost Archul hogy mingyarast az veer ky leowe az orchaian, ky mikor megh esett volna az mezaroson megh busula es az bardal vgy hagyta melyben, az bardnak az foka talala es az daraban haniotta essek itt keon vgy tamadanak neky az haborusagot latwan teob mezarosok, es vgy eregetek es eoteogetek megh [Kv; TJK VI/1. 530]. 1710 k.: Apor ... mondá: Matskásit az egy gatyáján kívül levetköztetvén, két jó korbáccsal a nyakától fogva a sarkáig fel- és alá egynehányszor eregessék meg [BÖn. 976].

megérés 1. beérés; coacere; Reifwerden. 1662: Már az üdő nyárra s a gabona is szintén megérésre járván, s a fejedelemnek egyb derekas akadályok is előtte nem lévén a Nyitra vize mellé érkezett vala [SKr 254]. 1741: Hogj pedig a' Málék(na) egj időb(en) lehessen megérések, minden becsülletes atyánkfiainak injungáltatik, hogj a Málé vetést idején igyekezzék végbe vinni [Dés; Jk 549b]. 1752: a' Tutoratusn(a)k 6dik esztendejében termet borok meg változtanak, mivel az időnek mostohasága tellyes meg érésre nem bósátota szőlőkö [Backamadaras MT; Told. 37/44].

Sz. 1843: De az ítéletet el kell vámi, mert aki learatja a gabonát megérése előtt, nem talál benne szemet [VKp 119].

2. nagy ~ túlérés; răscoacere; Überreife. 1773: A szőlők mindenütt bővön termettek és úgy megérték mint 1757. esztendőben, amikor a nagy megérésnek miatta féreg is termett a szőlőben [RettE 317].

3. fejlettség; dezvoltare; Entwicklung. 1819: Folyo Septemberi Holnap 18 napjan dél előtti 11 orakor szülvén Rakosi Boldisárné egy fiat, az rendes idejére született-é, az az meg volt érve, s a' meg érésnek minden jelei meg voltak é rajta vagy nem ? ... Ha meg voltak a' meg érésnek tökéletes minden jelei, ázon jelekmik (!) voltak szám-lalja elő a' Tanu mint a' szüléskor jelen volt Bába Asz-szony [Kv; Pk 2 vk].

megereszkedik 1. megsüllyed; a se lása in jos; einsinken. 1747: éczakának idején a malmok meg ereszkedtenek melljet ha nem animadvertált volna az Molnárné hogj őket meg álítsa össze romlottanak volna | annyira meg ereszkedet volt az malom hogj ha a Majorbol meg nem Segítették volna^a az malmok meg alításában össze romladoztak volna az kövek [Déva; Ks 112 Vegyes ir. — ^aA molnár-nét].

2. 1757: Németi István Ur(am) vissza tére, ezt mond-ván: várjon egy kisség Hadnagy Uram, mert s. v. meg ereszkedett az hasam vége, arra azt mondá Hadnagy Uram, ládd é eddig min te siettettél engemet hogy siessünk, már most késleltettz [Somlyó Sz; Mk IX Vall. 189]. — Széke-lési ingerre von. kifejezés.

megereszt 1. (vizet) kibocsát/ereszt; a da drumul (la apă); (Wasser) herauslassen. 1592: hog Mennel hamareb lehetne az wizez meg erezenú(n)k hogj az Molnarok az Achoknak segítették hamareb voltaert, Attam nekik f — d 50 [Kv; Szám. 5/XIV. 62 Eppel Péter sp kezével]. 1593: Az wizez hogj meg ereztettek szorgosodot megj az Malom kinek hordasat az Talygas Lowak nem Jeoztók (!) fizettem Masnak hogj Hordot egj Jdeigh [Kv; i. h. 5/XX. 154]. 1763: mentünk ... a Mlgs Exponens Ur Malma(na)k Gátyához, és ottan Titt. Rutkai János Uram a' Gátot meg jegyezvén mondotta minékünk itt vágjátok el, miis ... ketté vágtuk a' sztupaturát, és a' Vizez meg eresztettük [Szecscl Szb; JHb].

2. átad/enged; a preda/ceda; übergeben. 1550: Az Eghez reznék Az kyt ... chyeteny gabriel Byrt volna berenden hasonfelet eztrigj Myhálnak megj (e)reztettem [Berend K; BfR VI. 28/2 Kemény Ferenc biznyságlev.]. 1566: (A) Nyolcz forintot Visseleni Miklos ... tartozzek minden ok vetetlen fel venny, es ez falukbalj rezekek minden per patwar nalkewl meg ereztény [Gyf; JHb VI/14. Tholdalgy (!) Andris és Frathaj Gergel királyi assz-ok kezével.]. 1576: wys Megy tartozzek az en ... zalagos retemet ... Nekeöm Meg ereztény [Andrásfa MT; BálL 86]. 1585: Lengielffalwi Janchio Janos loffew ezt feleli ... ha walakinek keozzewletek en Jobbagimnak zalaghon feolde wagio(n) ... tahat ha megj adhatta Jobbagio(m) awagy en maghamis az zalaghiat, meg ereszszecek az feoldet [UszT]. 1598: eok fel veuen az zalagos iozagnak Capitulis Sum(m)ajazt az Zaz ftot, azt a kozaruarj riz Jozagot ... Kozaruari Gergelnek vgmint eoreokeosnek megj erezzik [Dés; SLt BC. 9] | Mikor penigh chyereni Ferenc, vagy giermeky megj akariak valtania, tartozzek Theke Ferencz vram vagy maradeky az peniz fel veonné, es az Jozagot megj erezténie [M.köblös SzD; SLt 29. Y. 9]. 1622: kire ezen Zalanczi Istuan vramat ... Hogi eo kegmek ne faraztanak czefej Benedek vramat touab teóruenjel (!) ez ket megj neuzet Zalagos iobagiert hanem teóruenjel nélkül erezténie megj Eo kgme(ne)k [Mihályfa NK; JHb LX-VI/11]. 1721: az ó kglnél zálogb(an) lévő részecskéjé

azon gjümölcös(ne)k meg ereszté [Ne; DE 2]. 1821 nem kívánván perrel fásasztani T. Dobai Sigmund Ur kedves hugát a maga által bíráto szindi egygyik Sessiot meg eresztette vala [Nagylak AF; DobLev. V/1041]. — L. meg MNY LX, 105.

Szk: vki kezébe ~. 1586: Az melj hazat Zabo Georgteol Az Jesuitak megj vetettek volt az Varossal f 1000 Azt a' Jesuitak Zabad Akarattioi zerent az Varos kezebe megj eresztettek, Az hazaknak minden kolchaywal Azert Immar az haz a' Varose [Kv; Szám. 3/XXIX. 19 Gr. Diosy not. kezével]. 1591: ky hazasitwa(n) penig az kett leyant az Tutor mynden okwetetlen tartozzek Zowatt^a Almadj balint kezebe meg ereztény es meg bocztani [Szava K; JHbK XIV. 6. — ^aSzavát] * zálogból ~. 1798: Trauzner Sigmund Vr részét a' zálogbol meg ereszté [Gergelyfája AF; DobLev. IV/797. 27a]. 1800: Tessék az Umak a Zállog Su(m)mát fel venni, és a fenn specificált földeket a Zállogbol meg ereszténi [Ne; i. h. IV/838. 2a].

3. (határt) felszabadít; a permite pășunatul (pe terenurile recoltate); (Feldmark/Flur) frei machen. 1581: Az zwreot feoleol eo kegmek voxot kerdwn vegeztek hogj az Espotaly mester zent Mihaly nap előtt három nappal kezgie el az zwretet, zent Mihaly napra penigh az Al hegiert erezzek megj eo kegmek tanachywl [Kv; TanJk V/3. 243b].

4. (állatot) tilalmasba) kicsap; a da drumul (animalelor într-un loc unde păscutul este interzis); (Vieh ins Gehege) hinausschlagen/treiben. 1840: a' mi földünkön meg eresztédék ehaz marháikat minden kár nélkül [Dés; DLt 930].

5. (etetésre/legeltetésre/pihenésre alkalmas helyen állatot) kifog; a desprinde animalele de la un vehicul (la un loc potrivit pentru a da de mincare/păscut/odihnă); (Vieh zwecks Fütterung/Weide/Rast an geeigneter Stelle) ausspannen. 1746: A' Várból a' ki hordatni akar tehát a' Kalongya között meg ereszténi ne mérészelljen [Torda; TjKt III. 48]. 1761: ottan tűzet látván a holott meg eresztettek vala ... a Nagy Tekenyősbén vadnak két ókórral, szekérrel ... a holott meg eresztettek 's tűzet is tsináltak vala [Koronka MT; Told. 26]. 1770: Innen a Faluból ki indulunk reggel, s mint egy osonnya tájban érkezünk ... F. Csobánkai Határb(a) az holott meg eresztettünk a Nyomáson, s ... ott is hálunk [Nagykristolc SzD; JHbK LI-V/10. 13]. 1799: Ejtzakai hálása meg eresztettünk a több szekerekkel edgyütt [Dés; DLt]. 1800: Haza jövet Mükésen^a meg eresztettünk a' lovak(na)k vettünk két portio Szénát [Torockó; TLev. 5. — ^aMikes TA]. 1840: város uton a' Griff madár című fogadoba meg eresztettem [Dés; DLt 1073].

6. (állatot/fogatot) visszaereszt/enged; a-i da voie să se întoarcă; (Tier/Gespänn) zurücklassen. 1591: Jeowé oda Nemet Mihaly en hozzam ... mondgia vala egj marhamat erte(m) hogj vagio(n) kedgnél Ked ereztene megj [UszT]. 1594: Horwat Janost kültte Biro W. Hányadig És mene szolni és törekedni hogy Kapúsrol^a az utan akar csak húnyadrol^b meg eresztének szegény faradt kessegünket és marhaiokat [Kv; Szám. 6/III. 9. — ^aK. ^bBh-ról]. 1621: Beoldi (!) Kelemen Taazekere elejben ... adata Bjro Vram az Vas Marton Niolec eokret Kallianig^a de onnet meg ne(m) ereztue(n) zinten Vasarhelig Vittek attam) f. 4 [Kv; Szám. 15b/IX. 151. — ^aKályán K].

7. el/megindít, működésbe helyez; a porni, a pune în funcțiune; in Gang setzen. 1600: halotta(m) az warosbeli-ektől hogj forgoth az peóres malo(m), halottam az warosbeliektől hogj eők ereztettek megj es eo zamokra iar

és alkalmatlan helyeket [UszLt IX. 76. 69 gub.]. 1705: Ugyan a cédulában azt is íratá az úr, hogy ha valahol a jóságban valami asztagok találatnának, azokat is hadd conserválnák az úr számára, mert nincsen annyira való búzája, hogy újesztendőig megérhesse véle [WIN I, 606]. 1756: arról is attestállanak a Tiszték ki hány másával^a érheti meg [Feldoboly Hsz; DobLev. I/270. 1a Bartok Áron foly. — ^aHány mázsa sóval]. 1789: annyi nem terem közép szerű termésben, hogy megérhessék vele, hanem Nap számossággal és egyéb afféle dölgekkel keresik élelmetek [Ábrahámfa U; UszLt XIII. 97].

5. elláthat; a putea aprovizionă; mit etw. versehen können. 1679/1681: Harom Major ház léven eze(n) jószág(ban) azokhoz oly majomekat tartczo(n) eő kglme^a hogi mindenik mutathasso(n) szép hasznót a majorsagbol; ne csak a vár szűkségét érhessek megh véle, de ... elis adhassanak ... benne [Vh; VhU 671. — ^aAz ub]. 1705: szőlő hegyeink(ne)k nagyobb része műveletlen maradvan(n) az elmúlt esztendő(ben) mivel annyi bor ne(m) termett szőlő hegyeinken, kivel városunk korcsomáját megérthnők: ehhez képest az idege(n) borok(na)k behozását meg engedtük [Dés; Jk 346b].

megérhet² vmi vmennyit érhet; vminek vmennyi értéke lehet; a putea valora; wert sein können. 1793: N: Enyedi T. Szántó Sándor Atyánkfia, és élete párja ... birnak an(nyi) Jozságot, a' mely 9// kilentz Ezer Magyar Forintokat kőn(nyen) meg érhet [Torda; DobLev. IV/713 Gyárfás Josef vicanot. kezével]. 1843: hogy tisztán mit érhetett meg a' lekaszált Törökbuza-, köles, és Len Termés, volta-képpen nem becsülhetem meg [Bodola Hsz; BLt 12].

megérhetik beérhetik; a se putea coace; reif werden können. 1628: 27 Junii Az búzát sok helyeken az hideg virágában megvette, hogy semmi szeme nem volt, és sok helyen az lábán hagyták, meg nem aratták; a szőlő sem érheték meg, felette keserű bor lőtt azon esztendőben [Kv; KvE 157 SB]. 1632: az Feiedelem kertiben Fejeruarat volt narancz fa, s megis viragzott, de nem tudja ha erhetete megh avagj ne(m) [Mv; MvLt 290. 70a]. 1790: ha az őszi hó harmat miá meg érhetik ottan feles Törökbuza leszsz [Sztrezakercsesora F; TL. Wessényi Dániel gr. Teleki Józsefhez]. 1836: a' Török buza nem hiszem hogy megérhessen — hatsak hoszszu jo ősz nem lesz [TSb 20].

megérik 1. beérik; a se coace; reif werden. 1590: mikor az eő vetett vetesse megh ért volna megh Arattunk benne kilench kalonghiath [UszT]. 1679/1681: (Gyümölcsöt) bővön aszaltasso(n); á mi peng nem aszalni valo (: mint à Dio es egyeb féle :) aszt jo gondviseles alatt mihelt meg érik leszedgiék és á varba(n) bé szállítsák [Vh; VhU 675]. 1735: Ha holnap ... be jűnek is az Aratók az Majorban livő Rosot Arathatyak az alat az Buzais meg irik [Kv; TKI Mihály Deák Teleki Ádámhoz]. 1756: azt tudom hogy a' mig Tiszt nem volt^a, mind maga, mind Nikuláj nevű Ettse olyan szegények voltak, hogy még azt sem várták, hogy meg érhék a' málé, ugy hordották [Galac BN; WLt Kertész Gergely (27) jő vall. — ^aMolduán Vonya]. 1765: mikor szinte meg érik vala az török buza, mondani kezdék emberek, hogy vigyázzak, mert Lengyel Samuel le akarja kaszalni a török buzamat [Kissolyos U; Márkos lev.]. 1770: En az Somjaji hegyeken Levő Szüretet elvezetem ... igen jól meg Ertek volt a szőlők [Somlyó Sz; Borb. II

Szathmari János lev.]. 1785: Meg érvén a Muskotaly körtvély mind őszve szedettem, s ezen ferslagb(an) szároz széna közü rakván fel küldtettem [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1825: Törbuzájais (!) elég terem, tsak hogy megérjék [Mv; Told. 7].

2. megerjed; a fermenta; (aus)gären. 1747: egy nagy fazek eczet agyat is küldöttem, azt is más falukból iminnen amonnan koldultattam, még itten talam egészen meg nem ért volt, de talam mig be viszik meg erik [Buzd AF; Ks 96 Mikó Ferenc lev.].

3. kifejlődik; a se dezvoltă; sich entwickeln. 1819: Folyo Septembri Holnap 18 napjan dél előtti 11 orakor szűlvén Rakosi Boldisámé egy fiat, az rendes idejére született é, az az meg volt érve, s a' meg érésnek minden jelei meg voltak é rajta vagy nem ? [Kv; Pk 2 vk].

4. vki ideje ~ érett korbá jut; a ajunge la vârsta de maturitate; in reifes Alter gelangen. 1667: Az főispánság tisztiben az kis grófot^a ő nagysága meghagyja, de mivel az vármegye igazgatására és avagy csak az haza szabadságára, törvényére való megesküvésre is az kis gróf ideje nem eléggé ért meg ahöz képest ő nagysága megkívánja, praeficiáljon böcsületes hazafiát ő kegyelme az vármegye igazgatására [TML IV, 209 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz. — ^aGr. Thököly Imrét].

megérkezés 1. hazatérés; sosire/venire acasă; Heimkehr. 1657: (Bethlen Gábor) meg kezdte betegesedni ottan hamar portáról megérkezésem után, mely vala anno 1629. januaribusban [KemÖn. 93]. 1668: Candiából megérkezésem után micsoda kegyelmességet ígérték ő nagyságok, az országnál tudva van; miben van, Úram, maig is abbéli dolog, Kegyelmednél tudva van az is [TML IV, 342 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1782: Férjemnek a Savanyu vizről lett meg érkezése után meg jelentvén^a megis félemlert rajta, ugy hogy maga hivattán ő Nga a Férjemet nem bátorokdott eleibe menni [Told. 3 Demeter Balázs Koronkai gondviselő felesége, Pap Judit (48) vall. — ^aA fenyegetést].

2. vhová való érkezés; sosire; Ankunft, Gelangen. 1797: a jelentő Levelet későre vehette ugy annyéra, hogy ... későre ... eshetett osztán a meg érkezése [Mv; Told. 42/1]. 1800: amit ertettem Sebes lofuttaba ide Detsebe lett meg érkezésivel a Tiszt ezen uton engemist ki rendelt volt, hogy ... fognok el a kerdett Személyt [Décse SzD; Ks Vegyes ir. 92]. 1806: az mult Nyáron egy vasárnap reggel diszno Csorda hajtáskor, én magamis sertésünket a midőn az Csordába le hajtottam várván a diszno pásztomak meg érkezését, ekkor láttam hogy Mészáros Ats Jofsefné Árkosi Susánna bé nézett az utrizált udvari fogadóháznak ablakán [Dés; DLt 250/1808]. 1834: Asztalos Legény Martinovits Rudolf ... a Varosra valo meg érkezésével meg kérdezvén a Fatter hogy fersrájbra jötté, mely meg kerdetése után el tagadta ... első ejtázán nem a herberken hanem rosz helyen hált [Kv; ACLev. Kül. Perc. 14].

3. vminek a rendeltetési helyére való jutása; sosirea (lucrului trimis) la destinație; Gelangen einer Sache an den Bestimmungsort. 1817: Esedezem azért mely aláztatossággal Kegyes Patrona Aszszanyom Nagyságodnak, méltotassék az én nyomoruságos állopotomat kegyesen meg tekintvén ... kieszközölni, hogy azon pénzűnk a város meg érkezéséig is adattassék ki [Szászssombor SzD; IB. Szentmiklósi István ref. pap lev.]. 1843: a' Tutaj fákat még se küldéd le ... le indíttása pedig mennél hamarébb

esnék, azért lenne jó — hogy meg érkezése addig essek, míg Én ithon lések [Veresegyháza AF; DobLev. V/1242 Dobolyi Sigmond Dobolyi Bálinthoz].

megérkezhetik 1. hazatérhet; a putea veni acasă; heimkehren können. 1662: az kozákok ... kik amikor Szucsva alá érkeztek volt, magok bizonyítások szerént is, tizenhat-ezren lehettek, de négy vagy ötödfélezer benne alig maradt, kik hazájokba megérkezhetek vala [SKr 330]. 1670: Azonban kegyelmes Uram, még az innepekig Dávid diák uram is megérkezhetik [TML V, 114 Teleki Mihály a fej-hez]. 1676: Igyekezém frásom szerént szombaton estvére visszajöjkek, de Kaplonban találtam szintén gróf uramot, ma délre érkezhetem meg [TML VII, 216 Matskási Boldizsár Teleki Mihályhoz]. 1823–1830: Történt pedig sokszor, hogy a németek nem érkezhetek meg mindenkor a rendes időre, a gubacsot vivők sem várakozhattak, hanem ennek a Tímárnak lévén ott a Duna partján egy alacsony faháza, s ott is lakván, a gubacsokat nála lerakták [FogE 168].

2. ide érkezhetik/juthat; a putea sosi/veni aici; hierher eintreffen/ankommen können. 1664: Székelyhidról az válasz, nem vélem, ide előbb szombathnál, vasárnapnál megérkezessék [TML III, 284 Teleki Mihály a fej-hez]. 1817: Szomorán olvasom Nagyságod Leveléből azt is, hogy a mi pénzünk iránt való válosz még le nem jött, holot már fel küldésének el mult Hét Hete az olta csak meg érkezhetet volna [Százszombor SzD; IB. Szentmiklósi István ref. pap lev.].

megérkezik 1. hazatér, visszajön; a sosi acasă, a veni înapoi; heimkehren, zurückkommen. 1573: Margit Rab Balasne Azt valliah hogy az gazda hon Nem volt hane(m) az vitan erkezy meg [Kv; TJK III/3. 197]. 1629: erkezik Lengyel Orszagból megh Rosas Istuan Vram az Keony Nyomatataval edgjüt hoztak Vrunk számára az Tipographiaiahoz valo szer számokat [Kv; EM XLVII, 372] | Maczkasi Uram leuelejuel ha meg érkeznek az valaszal kéndhez mindgyart küldéók, mert az praefigalt napot így immar meg kell változtatni talam [KCs IV/116 Kemény János lev.]. 1785: A szegény Gyogyi öreg Papné ma meg érkezék a vejivel, de semmi örömet nem találtanak, mert ki azt mondja hogy egy Sellérinek a ganajáb(an) vagynak léányi fel kontzolva, ki azt hogy a Homorodi lankáb(an) ölték meg, és a Marosb(a) hányták [BK. Bara Ferenc lev. Szászvárosból]. 1839: A' napokban meg érkezvén az also jóságamból, kívántam tudossítani a' felől hogy ha ma le jöhetne, hogy az eg(gyütt) végzett dolgakról értekeződhetnének [A.szentmihályfa TA; Bosla br. Miske Ferenc Bosla Ferenchez].

2. ide (el)érkezik, megjön; a sosi/veni; hierher ankommen. 1609: Ebedre megh érkezek az Beek ueletlen mert vaczorara vartak az Besliak [Kv; Szám. 12b/IV. 396]. 1657: kevés idő múlva megérkezének az khám, vezér és szultán [Kemlr. 318]. 1724: Colonellus Ur(am) az Estve érkezet meg: nem alut az elmúlt éjel féltibe, ugy félnek a tőztől (!) [Altörja Hsz; ApL 2 Apor Péterné Kálnoki Borbára férjéhez]. 1781: Szolga Mihály Uram emberei az ado irogatásra meg érkeztek volna [Ádámos KK; Pk 7]. 1795: Eddig, reménlem megérkezett vagy Praefectus ur(am), vagy Fiscalis uram [TL. Málnási László ref. főkonz. pap Debreczeni István tt-hoz]. 1815: meg tértünk az Patak Ároknak intézett Helynek ki nyitására ahovais

midőnn meg érkezünk megálván vártuk a Sinfalvi közönséget [Asz; Borb. II].

3. vmi rendeltetési helyére jut; a ajunge ceva la destinație; (eine Sache) zum Bestimmungsort gelangen. 1792: Tegnap Szászvároson is jártom a Postán meg vizgáltom a Nsgod számára Delisántzon jövő Iskatulát, de már eddig meg nem érkezett ... mihelyen meg érkezik, azonnal felküldöm Kolosvárra [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1796: Száz Nyoltzvan Nyoltz véka Mész Karatsónfalváról meg érkezet most Szombaton estve, amellyetis Vasámap Del után és Hetfűn reggel be oltottuk jo modal [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. 1806: A' Mozsár ágyuk meg érkeztek és Madarason az Ujvári Lakadalmán fungáltak, és dörgöttene kis [Mv; Ks 101 Thurocz Károly lev.]. 1809: Notát Sopiálván az ügy, meg kívánom azért addigis míg arról a rendelés meg érkeznek Procuratorságba suspendaltassék, felette terhes lévén a vád [Szu; UszLt Com-Gub. 1655höz].

megérkezte vkinek/vminek vhová való megérkezése; sosire; Ankunft. 1847: Beszéltt pedig mindjárt megérkeztek | Azt hallottam, hogy megérkeztek Varga Katalin felvállolta, hogy a fennebb megnevezett három helységeknek pereket folytatni fogja [VKp 231, 273]. 1850: a papok teendői közé tartozik ... össze imi azon Kisdedeknek neveket, kikbe a himlő bé nem oltatott, s ezen előre meg készített össze írást, a himlő olto orvos meg érkezével, neki kézbesíteni [Nagykapus K; RAK 3 esp. kl]. 1869: Több pályázati hirdetmények után, melyeknek határideje a körlevélnek valahol közel 2 hónapig stagnálása miatt, annak megérkeztek rég lejárt, köröztek egy Cultus ministeri rendelet [M.bikal K; RAK 180].

megerkölsősödik megcsökönysödik; a se încăpătina; störrig werden. 1729: már miert, és mi okon azon Tehen meg erköcsösödvn magát fejni meg nem engedte, ugj a Bomyát szopni [Dés; Jk 52].

megerő vmennyit erő; care valoarează o anumită sumă; im Wert von ... 1836: (A) körül mért helyetskét ezennel ... eőt válto Rénens Forintokra meg erőnek meg is betűltük [Dés; DLt 556].

megerőltet 1. túlterhel; a supraîncărca; über(ber)lasten. 1800 k.: a Veröben Készítsen 60 vasat ne hogy a kohoban az ezközöket meg erőltesse a Veröben is a nagy darabb Vasaknak mivelesével az eszközökben kárt, és a munkásokban az erőlkedés által veszedelmet ne okozzon [Torockó; TLev. 93].

2. ~i magát erőlködik; a se forța; sich anstrengen. 1630: azmely derék népe ide az 6 maga szerdársága alá valók volnának, azokat is elvitte az vezér az perzsiai hadra, és akármint erőltesse meg magát, de ha rea kél, 16 ezer embernél többnek szeret nem teheti [BTN² 427–8].

megerőltetés erő; Anstrengung. 1741: Vagyon nyoma a Szent-Irásban hogy mind az meg élemedettebb, mind pedig az ifjabb Proféták néha magok meg erőltetések nélkül is jött és jollis profétáltak, hol mások, hol magok állapottok felől [TL. Onodi B. Josef gr. Teleki Ádámhoz Francofurti ad Oderamból]. 1779: Toldalagi Ferenc úr ... mindenfelé el akama érkezni nagy maga megerőltetésével is [RettE 402].

[UszT 15/266 Palfi Thamas Farczadi Zabad zekely vall.]. 1714: Bajor Ferencz Uram be méne az Malomban, ben találván az Nyisztor Miklos nagy kötő fejszjét ... az mint Nyisztor Miklos kün áll volt üres kézzel, ütni véni kezdé, maga az fejszével az fia egj lapitoval, igj szolván, ki eresztette meg az malmot, az eb teremette [Berekszó H; Szer. Marian Danila (26) jb vall.]. 1770: A Silip alá takaradatt porondat mi okozta nem tudom, hanem ... a miolta a Királyfalvi Malmat meg eresztettek s az vizet a Silip-re vették el mosta a Silip alol a porondat [Ádámos KK; JHb LXVII/131]. — L. még RettE 187.

8. (kalászos gabona) vmennyi szemet eszert; (despre cereale) a da/produce o cantitate oarecare de boabe; (Getreide) trägt gut (eine bestimmte Menge Korn). 1774: Ősz elegy Buza Három Ezer kalangya, mellynek kalangyájá két vékát meg eresztett ... Tavasz-Buza két száz kalangya, meg eresztvén kalangyája másfél vékát let szemül Három Száz véka [Mocs K; Ks Conscr. 14] | meg termett ősz buza rossal elegy ezer száz kilentzven öt kalongya, és huszonnégy kéve, mely meg eresztet cséplő részen kívül három száz tizen hat köblöt [Szentdemeter U; LLt 13]. 1761: egy veka Buza után lehet 2 kalangyat prosperálni; kalangyája pedig meg ereszt 2 vékát és 1/2 némelykor harmot [Marosillye H; JHb LXX/2. 114–5]. 1796: az egész Határunkan lévő s már elő Számlált allodialis Szántó földeknek javát rosszát össze vetve, minden kalongya ros más fél vékát meg ereszt [Méhes TA; WassLt]. 1797: Egy véka ősz rós vetés után meg terem 2. kalongyát, s kalongyája meg ereszt 2. vékát [M.újfalú K; CU IX. 2/118a]. 1814: égy égy kalangya ugyan tsak közép termés idején meg-ereszt 2 ~ két véka Buzát [Septér K; BetLt].

9. átereszt/szítál; a ceme, a trece prin sită; durchsieben. 1700: Percipialtam elegies Gazos Buzát az Spotaly számara, szaz nyolczvan vékát ... be hozatván és az Huzár Vr(am) hosszu rostajan meg eresztven lött semmire kellő allya tizen két véka [Kv; Szám. 40/I. 5].

10. cseppfolyóssá tesz, felolvaszt; a topi; verflüssigen, aufschmelzen. 1586: Szalamiachot veót az saletrum meg eresztésehoz —/20. timstot veót —/8 echietet veót volt ket eitelt —/12 fat keolteót hagi az saletrumot meg eresztette —/12 [Kv; Szám. 3/XXIV. 25].

11. meglágyít; a face să devină mai moale; weich machen. XVIII. sz. v.: Az olyan marhának a ganéja meg hül, s meg reked az olyatén marhának szappan tsapot kel csinálni ... es a marhanak az allfelibe tenni, mert ez fél ora alatt meg eresztí és a ganéját meg indítja [UszLt X. 80].

megeresztés 1. átadás/engedés; predare, cedare; Übergabe. 1598: Mely valaz titelek vtan, harmad nap múlvan ... el menteonk Kozaruara es ... mindeniket kwleon kwleon az pinznek fel nem viteliert es az zallagos iozaghnak megh ne(m) ereztisiert fel(se)ged eleyben Euocalok, az felieol megh irt dologrul okot adnj [Dés; SLt BC. 9 Nemes Georgy vszb kezével]. 1638: Citalata en uele(m) az Nemzetes es Viteszlő Cziapo(n) Kükelleő varmegyebe(n) lako Szalanczi Lazlo Vramat ... az Olah Peterlaki portioának szalagianak fel nem veteleiert es az meg irt portionak megh nem ereszteseiert [O.péterlaka/Kis-enyed AF; KCsl 141]. 1697: Kolosvárat lako Ns Görög Politzán György Ur(am) ... ns Gombkötő Lőrincz Ur(a-ma)t ... Certificallya a Kolosvári Ns Tanás(na)k lég közelebb következő Szeredaj Szekre és az meg irt Summa(na)k fel nem vételéért tudni illik, és az Pusztá Eoreok-

seg(ne)k meg nem eresztéséért [Kv; KvLt I/186 Thorocz-kaj Szabo Mihály kolozsvári hűtös szb kezével]. 1739: tavally Esztendőben talaltam meg Excellentiadat, Olah Kocsárdi kevés portiomnak meg eresztése iránt, Excellentiad méltóztatottis Kegjelmesen ennékem resolvalni hogy ezen folyo Esztendőben parantsol meg eresztése irant [Sajóudvarhely SzD; Ks 99 Fekete Sámuel lev.]. 1743: Nagyságodis remenseget adott a Kantai kis funduská(na)k restitutioja és megeresztése aránt [Kvh; ApLt 4 Szotyori István Apor Péterhez].

2. (határ)felszabadítás; permiterea pășunatului (pe terenurile recoltate); (Feldmark/Flur) Freimachung. 1588: Zena Reteznek megh ereztetet Nem itilik most eo kgmek lonak lenny bizonios okokbol, akkor én az aratsnak dereka le zalwan, ereztessenek megh [Kv; TanJk I/1. 83].

3. felolvasztás; topire; Aufschmelzen. 1586: Szalamiachot veót az saletrum meg eresztésehoz —/20 [Kv; Szám. 3/XXIV. 25. — A teljesebb szöve. *megereszt 10 al.*]

megeresztet szabadon eresztet; a pune în libertate; freilassen. 1609: Keonieörgi mynekonk azon hogy megh ereztetneok [Gyf; DLt 308].

megeresztetik 1. átadatik/engedtetik; a fi predat/cedat; übergeben/lassen werden. 1824: Kőtelezdem Magomat, én Őzvegy G. Petki Joseffné, Áts Ersébeth ... arra hogy ha akkor, az mikor az Nállam Zálagban lévő Jozság ki váltodnék, és meg eresztetnék, akkor én vagy Kővetkezőim, tartozom vagy tartoznak, az el adott M. Bodoni Jozságot ... az fennebb említett Zalog summa és Jovitási árak le tétele mellett, által és viszsza adni [Mezőbodon TA; Ks 89].

2. (határ) felszabadíttatik; a fi permis pășunatul (pe terenurile recoltate); (Flur) freigemacht werden. 1588: Zena Reteznek megh ereztetet Nem itilik most eo kgmek lonak lenny bizonios okokbol, hanem az aratsnak dereka le zalwan, ereztessenek megh [Kv; TanJk I/1. 83].

megereszthet 1. vmennyi szemet ereszthet; a putea da/produce o cantitate oarecare de boabe; (Getreide) gut tragen können. 1774: égy Hellyt 60 kalangyányi ősz Buza vetés vesztiben maradt, mellyből a Beresek magok Szamokra arattak látván hogy a Tisztektől vesztiben hagyatott mellynekis kalangyája meg ereszthetett más fél vékát [Mocs K; KS Conscr. 34] | megereszthetett ... három Véka Csős Török Buza Szemül egy Vékat [Szamosfva K; i. h. 202 Th. Finta (66) jb provisor vall.]. 1821: 8 Kalangya Buza termet azon helylen — melynek kalangyája ... meg-ereszthetet bizonyosan három három vékát [Apahida K; RLt O. 2 Tyikos Vaszilika (70) vall.].

2. vmiből vmennyi kijöhet; a se putea obține o anumită cantitate din ceva; aus etw. eine bestimmte Menge sich ergeben/herauskommen können. 1774: az Malamporbul pediglen Palinkát főztenek minden Esztendőben mellynek vékája más fél kupát meg ereszthetett mellyetis (!) az ottan valo kortsomán elis költ fertállja 6 xr [Paptelke SzD/Mocs K; KS Conscr.].

megérett érett; copt; reif. 1659: Maga is látja ő kegyelme, és midőn Isten megesmertette ártatlanságomat: idejével és az igazsággal együtt megérettebb elmével fog ő kegyelme ezentül itilni felőlem, úgy reménlem [TML I, 469 Bomemisza Kata Teleki Mihályhoz].

megérez 1. kb. érzékel; a simtj; fűhlen. 1573: Ersebet Zabo Martonne zolgaloia Azt vallia hogy Eo tawali Ez-tendeobe zolgal Betbel Balintnal mykor az felesége Beteg volt, Nagy zoksor Monta es vgian halalig mynd Azt kyal-totta ... hagi Eo neky az Irmes Bor Miat kely meg halny ... Mert azonnal meg Erzette hagi Mint egi globis meg allot az giomraba [Kv; Tjk III/3. 114]. 1582: En Zabo Ferenczne kerem Luczat hog Az femben (!) Nezzen, miko-ron feyembe Nezne enys az Lucza eoleben haytam az femet (!) Azon keozbe ezerm hog az giemek Nalla megh mozdula, Lucza wenen ezebe hogy en azt megh erzettem ... el Mene [Kv; Tjk IV/1. 38]. 1676: Mart. 27. Kezdette Felesseg(em) Jutka^a első szülöttét még érezni [PatN 13a. — ^aMiskolci Judith]. 1710 k.: Miről ismerjük meg, amikor elérkezik a Szentlélek? Felele s mondá: Csudálatos nagy jó szagot bocsát maga előtt, mikor azért azt megér-zitek, tudjátok meg, hogy akkor ott vagyon [BIm. 1029].

Szk: megérzi a fejében (bor) a fejébe száll. 1631: való-ban jó bor termett ebben az esztendőben, úgyhogy ha egy ember egy ejtelt megivutt benne, megérezte az fejében [Kv; KvE 162 SB].

Sz. 1657: Imé az safránybúzt megérezvén Csáki^a uram, nemcsak nem merészelt menni azon gyűlésre, de Erdély-ben is nem mert maradni [KemÖn. 123. — ^aCsáki István gróf].

2. észrevesz; a observa; bemerken. 1627: Szörnyen el-rothada az szőlő, úgyhogy mind megéreztek az borán de jó bor lőtt azért [Kv; KvE 156 SB]. 1631: oli igen lassan iöt eleő csak az laba hegjen, hogj megh az eb sem erzette megh [Mv; MvLt 290. 239b]. 1698: (Vancsa Szim-ion) hozza ... két vagy három véka buzát én mint mol-nár feltötetem az buzát az Felseő Garatba, vélle ... az mint őrlöttem meg érzém az liszten hogy vermes buza [Vízszilvás SzD; Ks St. Kádár (56) jb molnármester vall.]. 1825: a Gornyikok ... jo előre meg érezvén és látván egy-ben tsoportozott praevicatorokat el szaladtak [Köteles-mező SzD; Tsb 47]. 1847: Visszatérvén Bécsből az őfelsége szent színe előtt való járásmozt mindjárt megér-zették, mivel ... Csehlista Mákária azt mondotta, hogy azután ingyen kapott tűzrevaló fát [VKp 154 Varga Kata-lin kezével].

3. megsejt; a presimtj; (voraus)ahnen. 1657: Megérez-vén halálának is közelítését^a, Catherinától^b és minden rendektől végső búcsút vött [KemÖn. 130. — ^aBethlen Gábor 1629-ben. ^bFeleségétől, Brandenburgi Katalintól].

4. megsnyli; a se resimtj; unter einer Sache leiden. 1599: menny inseh vagion ez varoson holott az egyeb zomzed varosok ... az hadban valo darabantok tartasat nem anera erzettek megh minth az my Varosunk [Kv; TanJk I/1. 340]. 1603: Azok közöttl peng az kit törünybe fognak, Magokrol ha el mütathattyak, es Authorat adhattyak, ki inditassabol czelekettek legyen, ő velek kegyel-mesben czelekeggének: Az Aúthorara peng az ki büntetest vessenek, hogy úgy meg crezze hogy mind ő, 's minden gyermeky és mindennemű Nemzete rolla öröke meg emle-kezze [Kv; i. h. 454]. 1618: ne gondolja azt senki, hogy az hatalmas császárnak szabljája nincsen, mert eddig is megérezte volna Erdély ennek a fenyegetésnek fízt [BTN² 131]. 1757: talan koporso bezártaig is meg fogja érezni azan verést [O.kocsárd KK; Ks 8. XXV. 14]. 1786: még a királyi kassais meg érzi a bodulást, mert magok(na)k, se nem veteményeztek, se nem kerteltek, török buzát se ve-tettek egy szemetis eddig, s mostis tsak a sok titkos tanács-

kozások(an) töltik idejüket [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1796: Biraki kötelességünkől egész térd hajto mélyly alazatossággal Instalunk Ngod előtt azon, hogy melto meg fontolásra vévén böltis elmejevel azt, hogy minemű romlás és kár következze ebből az erdők és gyümölcs fák pusztitasabol ezen helysegre 's ennek minden sorsu s rangu lakossaira, a mellyet még a Terrestrisek is sőt meg az Orszagis meg fogna érezni [Torockó; TLev. 10/6]. 1844: hiszem hogy ros az ut, de tovább nem várhatok mert egész esztendőbe meg érzem a' hátra maradást [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

megérezhet érzékelhet; a putea simtj; spüren/fühlen können. 1669: Nagyságodat azért kérem, méltóztassék úgy méltóságos dispositioja szerint az dolgokat moderálni, hogy eddig való urunkhoz s hazánkhoz viselt nagy jó akaratját jobban is érezhessük meg a mi kegyelmes urunkkal és hazánkkal együtt [TML IV, 472 Teleki Mihály gróf Rottal Jánoshoz].

megérezhető észrevehető; perceptibil; bemerkbar. 1721: A Repartitiokbannis olly proportiot keres, mellyel a Hellysegeknek, nem csak tehettsége, hanem eddég Viselt Terheis aequilibráltassék, és azoknak a kik magok Quantumok felett, mit attanak, más helysegekről meg erezhető bonificatiokkal refundáltassék [Ks 18. XCIII a gub. Kv-ról].

megérhet¹ 1. utolérhet; a putea ajunge (pe cineva) din urmă; einholen können. 1662: Magok is pedig a generáli-sok, a sok szép hadakkal Eperjesnél szintén megérhették volna őket, ha instructiójok ellen a velek való néppel fejedelem engedelme nélkül velek elpróbálni merészeltet-nék | (A hadakkal) a váradi kapitány mindjárt indulandó volna, és ha valahol a marschalkot megérhetné, hogy a szerencsáját vele el is próbálná, a vezérnek értérsére adatott vala [SKr 236, 365].

2. életében része lehet vmiben; a putea avea parte de ceva; etw. erleben können. 1710: mikor jó békességben valánk, nem tudók megbecsülleni, már most sóhajtuk, várjuk, örömet megbecsüllenők, ha valaha megérhetnők [CSH 437].

3. megelégedhetik vmivel; a se putea mulțumi cu ceva; sich zufriedengeben können. 1773: Mondottam azt is, hogy megérhette volna őkegyelme a szolgabíróssággal és postamesterséggel, azt a kis ispánságot hagyhatta volna a szegény Szarvadi Józsefnek vagy Szénási Andrásnak [RettE 316]. 1811: A Tekei 1 lo iskolával megérheti az 3. Czug, reggel, és délután elég gyakorlást tehettek [Kiscég K; KLev.].

4. (vki vmedig) kijöhet vmiből/vmely mennyiségből; a putea să o ducă pînă la zeita; (mit einer Sache/Menge bis zu einer bestimmten Zeit) auskommen können. 1663: ha annyira való élést vitethet bé hogy mindkétféle praesi-diumat ... megérheti véle, ha a németeknek is ad, mi sem ellenzük [TML II, 421 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz]. 1695: az G(ene)ralis parancsolta nékie hogy ide érkezvén mindenekről tudosicsa menyi munitio van it es meddig érhetni meg vélle [Fog.; Boér Gáspár Bethlen Gergely-hez]. 1699: minden Váras es Falukb(an) levő ő Flge Vite-zinek száma és szüksége szerént rendellyen es sza-kasztasson annyira való fűvelő helyet, mellyel fogjatkozás nélkül megh érhessek, nem pedig valami ala valo sovány

megeőrltető vki anyagi erejét meghaladó; care depășește posibilitățile materiale a cuiva; vs. finanszele Kräfte übersteigend. 1823: értékre esvén a Verös Kovátsi Társaság érzékenyebb Tagjainak az: hogi közölők némely magokat s állapottyakat meg gondolatlan Gazdák, idő előtt kovatsokan alkudtak s fogadtak magokat meg erőltető s törvénytelen fizetéssel [Torockó; TLév. 9/47].

megeőrsít 1. erősebbé/szilárdabbá tesz; a intări; befestigen, fester/stärker machen. 1625: Bartos Andras es Zeold Janos az Hid kapu felet valo boltast meg ereositue(n) ... az Rostelios Ablakot be Czinaltak [Kv; Szám. 16/XXXV. 172]. 1681: Vajda Hunyad vára ... Delről valo szegelet kő bastaya ... az vár hidgya felől valo oldala ighen el hasadozott, ki felé kezdett dűlni, S-ha meg nem erőssitit nem sokara leis szakad [Vh; VhU 502, 504]. 1716: (Az udvarházhely) egy darabja leszás kertel tamasokkal megherősítvén vagyon be keritve [Doboka; JHb III/68]. 1767: a gyalog kert négy Esztendőnél tovább nem igen szolgál mi azt az el mult Tavasza fatyu karoval meg erősítettük s egy koszoru vesz(sz)ővel [Esztény SzD; Told. 5a]. 1781: az ostor gáttya felül, még egy ujj tözvekkal meg szaporítottuk azon gátot, vagy Zápor tartott, ha mi ezen Záport meg nem erősítettük volna, nagy kára következett volna a' Malomnak [Mihálcfa AF; Eszt-Mk]. 1804: (A kerítést) mindenik ember a maga Reszin, kívül a Patakfélől a kert tövitől egy Singnre törpe Czövekre font Jaszollyal erősítse meg és Mindenik sas melle kívül belől Csere jo Tamaszt tégyen [Zágon Hsz; Szentk.]. 1851: a' gátot minden évben az erdőből kimutatando vesszőből vágatva és szállítva meg borítani renováltatni tartozom — a' Malom és Zsilip elejét hasonlólag ... szükséges töltésekkel ellátni, megeősíteni [Sáromberke MT; TSb 31].

2. katonai erejét megnöveli vminek; a intări capacitatea de apărare a ceva; die militärische Kraft einer Sache vergrößern. 1571: Myert penig az harom zek az ket olah orzag zelien vagion es gyakron teoreokek miat rablas esset, vadnak keozteotek magok oltalmara epített ereos Casteliok es Cynteremek kyket nagy keolchegekkal pusakak zakalosokak porral goliobizsal valamennyre megeositettek volt [SzO II, 331 a székelység panasza az egyhez]. 1662: mind várait s főképpen Husztot ... mind élésel, s mind vitézlő néppel is igen megeősítvén, abban kapitányul régi meghitt szolgáját, aranyosszéki Horváth Györgyöt tevő próbált jó katonaeembert, Weér János nevű várbéli gyalog hadnagyot vagy száz jó gyaloggal, néhány pattantyússokkal küldvén beléje, porral és golyóbbissal is jól megeősítette vala [SKr 162, 544]. 1706: Rabutin tart Szolnok felé ... a romlott várat megeősíti, 800 praesidiumot hagyván benne [Kv; Kvé 247 VBgy].

3. (hordót) megabroncsoz/köt; a cercui, a lega cu cercuri (un butoi); (Faß) bereifen, Reifen aufziehen. 1595: Gilggen Imre W: az mely Marhat Wrünk ö fge zamara hozot vala Beczből, indita el feier vara ... Korczollyas Istüának, hogy egytől egyik (!) meg erősítette az hordokat, kikben az puskak, palaszok és egyeb marhak voltak, kikre örög Abronczokat vert sokkat, vyat keűant ... Az kötestől 1 p(er) d 6 [Kv; Szám. 6/XVII. 69 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

4. odaerősít, rögzít; a fixa; befestigen. 1593: lakatos balintnak attam hogy az also Tanachy haz kemenczeienek az aitaia 2 sarkat Czinalt ... az kwseo kemenj aitonak sarkat meg ereositete f — d 20 [Kv; i. h. 5/XXI. 64]. 1804:

(A vallató pecsét) vala a' tisztelt Hadnagy Umak tulajdon Petséttyével közből a' szokott helyen fejár ostayal meg petsételve, és meg erősitve [Dés; DLt 198/1807hez].

5. tüzet ~ tüzet megnövel; a face focul mai puternic; Feuer größer machen. 1558 k.: Az Mercurimoth Igy kel chinalny: weg 1 fonth keneseoth 1/2 font galichkquet, ffe font kqzsoth es egesd meg elqzqz fel napeg lassu twzqz, az vian erossich meg az twzeth egy napeg [Nsz; MKsz 1896. 282–3].

6. (egyezséget/szövetséget) helybenhagy/(érvényesnek) elismer; a ratifica (un acord); (Übereinkunft/Bündnis) bestätigen/(als gültig) anerkennen. 1619: Jött az követ azért, azmiképpen az régi szokás volt, hogy új császárt adván az Isten az muzulmán nemzetnek, azt köszöntse s üdvözelve, és az régi eleiknek egymással való régen egybekötött frigyeket megeősítse | az hatalmas császár a régi szent frigyet-békességet meg akarja-e tartani Lengyelországgal vagy nem? Mert Lengyelország épen s igazán meg akarja tartani. Minthogy ez most jött ide békesség kérni s erősíteni, ezt a békességet igazán erősítse meg az hatalmas császár [BTN² 262–3]. 1662: érkezett volt a portára egy persiai követ, ki által való követségben ... a szultán Murad császár idejébéli pacificatiót, békességet kívánták a persák megeősíteni [SKr 350].

Szk: keze beadásával ~. 1626: meljnek nagub bizonsagára ö kgmek kezek be adasavalis ez dolgot mind az ket fel meg erossitit mind az ket fel penig az meg nevezet öröksigekeken ipitenek (igy!) megh boczoluin az ipitet ... mind az ket fel egi mast tartozzanak megh eligitenj [Dés; RLt 0. 5 Somogy István kezével]. 1654: az uigeziseket mi előtünk el uigezuin, mind az ket ris kezek be adasaul megis erősítet [Dés; Hr 2/15].

7. (korábbi döntést/rendelkezést) jóváhagy; a aproba; (eine frühere Entscheidung/Anordnung) bestätigen. 1629: Megh erue(n) Tanachyul eo keglmek mind ket felnek az eo Igazsagat es az A(na)k az eo igassaganak el negligalasat az It az hazban confirmaltuk helyben hagyua(n) es megh ereositue(n) az Feleken teot teoruent [Kv; TJK VII/3. 182]. 1657: az rendeléseket ... az szerint az multóság szerint, mellyel ez Fogaras földi baronátust birjuk, mind egészen, s mind penig minden cikkelyében, rekeszteiben helyben hagyuk jovalyuk, és meg erősítjük [UF II, 183 Lorantffy Zsuzsanna aláírásával]. 1840: minthogy ezen egyezmény már ki is volt ezelőtt próbálva, és jónak tanálatott lenni; azért tehát ezután leendő folytatását kívánta közönségünk fennhagyni megeősítve [Jenőfa Cs; RSzF 105]. 1852: A' Magas cs: kir: katonai és Polgari Fő kormány szám alatt kelt határozatával a cs: kir: kerületi Biztosság ... szám alatt kelt választát meg erősítette és a Recursussának semmi helyet nem adott [Dicsősztmárton KK; DobLev. V/1337].

8. elismeri/jóváhagyja vminek a birtoklását; a recunoaște dreptul de posesiune; Besitzt einer Sache anerkennen/bewilligen. 1678: azmelj porciocskat Korod nevű falucskaban vettem meltozassek mostannik kegielmes Consensusavol benne megh erőssiteni [Ks Kornis Gáspár kezével]. 1755: meltozassek Ngyd ... minket ... mint örökösöket ... jozzagunkb(an) meg erősíteni [Albis Hsz; BLév.]. 1757: a' mostan el-adott Szőlőnek örökös birhatóságab(an) Intze István vramot, Hites Társát Tőke Sára Aszszont, mind két Ag Maradékait és Legatariussit ő kglmek(ne)k, in ejusdem perennali Possesione meg-erősítte [Mv; DLév. XVII/1]. 1854: a Feleségemmel tet

edgyezés szerent halalunk utan mind kettönknek reszünk-be jutott jovaink a vér atyankfiakra kelletik szállani ezen edgyezésünköt ezenel is meg erősitem [Uzon Hsz; Kp V. 398 Kispál György kezével].

9. szentesít; a consfintji; bestätigen, guttheißen. 1662: Kicsoda késztetése, hogy öfelsége, a mi néhai kegyelmes urunk a bécsi békesség szerzésének megtartására, melyben önmaga volt fő, és maga függő pecsétivel és sok egyéb fejedelmek és fő-fő népekkel meg is erősítette, ne legyen köteles? [SKr 105].

10. hitelesít; a autentifica; beglaubigen. Szk: (címeres/ szokott) pecsétével ~. 1508: ezt my az my pechetewkel (!) ezt meg erewssytotwk, es emlekezetre adyuk [Kv; EM XXIX, 263]. 1546: Ez fellyl meg yrth dolgokath my, ygy wegezthyk, az meg yrth kethel, alath, kynek bizonsagara athwk, mynd az keeth, felnek, Ez my yelen walo Lewelywnketh, kyth, meg Erussythethyunk, az my pechetynkel [Radnót KK; JHbK XXXVIII/19]. 1570: Ezt penig Hogh thy kegtek el higgie Es Bizoniob Ligie(n) Ez dologba(n) az my peccietwnkel megh Erosssettettök [Oroszfalu SzD; BesztLt 114]. 1576: Ez az en zalagos lewelemet attam) ... Melyeth pecyeteömmelys Meg ereösyttöttem [Andrásfa MT; Bállt 86]. 1580: az wicinosoknak Cometaneosoknak Neuoket ... ez my Jelon valo Leüelünknek rendiben meg Jratattuk es my azmy Zokot peccyettünkkel meg Erosittottuk az dolognak megallasara [Pókafva AF; JHb XXVI/8]. 1598: Ezt ez vallatast Irtuk az my hitunk szeri(n)t kitt pechetunkkel meg Eoresitetunk [Pálfa Cs; Bállt 81]. 1652: ez leuel keölt ... szentersebeten^a az mojses giorgi hazanal mü is Feliel meg irt Birak irtuk ezleuelet az mü igaz hwtwnk zerent peccetwnkelis meg ereösittettwk [Borb. II. — ^aU]. 1666: fassiojatt megh irtuk ... es peccetünkkel megh erősítettük [Radnótfája MT; BLt]. 1782: Branyicskai Josika Joseff Ur Testamentumot tett és tulajdon keze irásával s Czimeres pecttyével ... meg is erősítette [Kv; JHb V/9]. 1842: Melly dolog ... hogy mindeneke a már megirtuk mod szerént ment légyen véghez aztat igaz hitünk szerént bizonyíttuk nevünk aláírásal és szokot pectsetünkkel meg erősítve [Bözöd U; Borb. II Bözödi László István székely ns kezével] * keze írásvalkélzírásával ~. 1597: Ezt az megh lrt diuisiot ... keotek magokat megh allany ... mindenik feel. Melynek byzonsaghara attuk ez lelen valo leweleontket, pechietonk es kezeonk Irasawal megh ereosssettwin [Galac BN; WLt]. 1617: Ennek nagioib bizonsaghara, és erősséghe ... aggyuk Vyfalui Gaspar Deakkal egygywt ez leuelet szokott peccietwnkel, es kezwnk irásuawl megh erősittuen [Kv; RDL I. 102]. 1641: levelünköt attuk ... kezünk írásával és peccetünkkel megeröseytvén [Szu; Szó VI, 164]. 1720: Az melyekről adgyuk ez mü Testimoniális levelünköt fide nostra médiante szokot pectsetünkkel es kéz írásunkal is megh erősítettük [Recsenyéd U; BLt 11 Dimjén Gergely kezével]. 1736: Mely dolog és örökös alkalom mi előtünk fenn specificalt bírákok előtt így menvén végben ... kezünk írásával is meg erősítettük [Illyefva Hsz; HszJP] * (keze) keresztvonásával ~. 1698: Mü Üdösb Török Ferenc es Lengyel László ... adjuk Ezen levelünköt és iratuk meg Fide nostra Mediante petsetünkkel kereszt vonásunkal meg erositetük [Szenterzsébet U; Borb. II]. 1835: Melyről adjuk ezen Zalagos Contractualis levelünköt tulajdon nevünk alá-írásával kezünk kereszt vonásával, és szokott peccetünkkel meg erősítve [Varsolc Sz; Borb. II] * szubszkripciójával ~. 1731/1768: Mind ezeket

ezen Testamentumomban meg-irattam Subscripti-ommal 's szokott petsetemmel, az alább Coramizálók előtt meg erősítvén [Kv; Ks 14. XLIIII Kornis Zsigmond végr.]. 1777: Melly Regestralas my általunk mindenekeben a fenn le irt mod szerént menvén végbe(n), irtuk meg miis, a mi igaz hitünk szerént, szokott pectsetünkkel, és subscriptionkal meg erősítvén futuro pro Testimonio [Nagylak AF; DobLev. III/503. 4a] * (tulajdon) neve alá-írásával ~. 1806: Melly esketésnek rendi és modja, hogy mindenekeben ... a fent irtak szerint ment légyen végben arról mi is jo lelkünk esmérete szerint bizonyosság tetélül tulajdon neveink alá írásával, és szokott pectsetünkkelis, meg erősítvén tészünk Tanubizonytságot [Dés; DLt 250/1808]. 1827: adgyuk mü is ezen Contractualis levelünköt Jövedöbeli bizanságnak okáért az mü igaz hitünk Szerént tulajdon nevünk alá írásával és Szokatt pectsetünkkel is meg erősítvén ki is attuk [Asz; Borb. I Várfalvi Fodor Sámuel nemes személyi kezével].

11. (vmely jogot) továbbra is biztosít; a asigura si in continuare (un anumit drept); (irgendein Recht) weiterhin sichern. 1666/1681: Suba Janos immar regen telepedett megh itt V Hunyadi varosomb(an) bizonyos szamu Taxa penz fetetesre, ki felöl (p)ro)ducaltá meltosagos Eleink(ne)k arrol valo leveleket, es Annuentiakat ne(m) akarva(n) abrogalni, hanem inkab megh erősíteni Suba Juvant ... minden paraszti szolgálat alol immunitalom ... mint ... Felseges Bethlen Gabor immunitalta volt [Vh; VhU 220]. 1677: Az Hajdu Városok, kik Hajdui szabadsággal, és némely dolgokban a Vármegyék Törvényétől megkülönböztetve vadnak, és élnek, azok, kiket Bocskai Fejedelem elsőben megtelepítvén és Nemessítvén, bizonyos szabadságokkal meg-is erősített, meg-is ajándékozott volt, ez Hazának fegyverekkel valo szolgálattykért, s' az után töb Fejedelmektől is abban meg-tartattanak és erősítettének [AC 170]. 1832: Több Fejedelmek Protectionale Privilegiumokat adtanak Tekének melyekben Civileknek írják és Jussaikat megerősítik [Borb. II].

12. vkit vmely tiszttségben megsilárdít/tart; a intări pe cineva într-un post; jin in einem Posten befestigen. 1723: Tiszt Szent Kiralyi Gerson vram(na)k o Klmének énekesbeli facultasat ... halvan ő klmének rendes hiuatalt ada a Tizt Consistoriu(m) azon hivatalba(n)^a meg erősítette [Kv; SRE 148. — ^aTi. kántori állásban].

13. átv alátámaszt; a intări; understützen. 1666: (A kölcsönkéréshez) nincs egy csepp bizodalom is, mint ő nagyságának, Naláczy uramnak ... irt levelemből udvamá! Kegyelmed megérthette, minémü ratiókkal megerősíttem annak reméltelenségét abból kijöhető gonosszal egyetemben [TML II, 627 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1807: Székely István Hűtével erősítemeg fel adását, vagy a Pásztorokat bötassá Hitre [F.rákos U; Falujk 26 Sebe János pap-not. kezével].

14. vallomást fenntart; a menține (o mărturie); (Geständnis) aufrechterhalten. 1823: Vészi Jánosné Filep Anna ... Egyebekben vallamását meg erősítette [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827-hez].

15. szilárd alapokra helyez; a consolida; auf feste Basis/festen Grund stellen. 1677: Néhai Bethlen Gabor Fejedelem ... kezdette volt plántálni a Fejérvári Collegiumot, azt mind Professorokkal, s' egyéb tudos emberekkel kezdvén meg-ékesíteni, s' mind penig külső beneficiummal meg-erössíteni, illendő jövedelmet mind pénzül, s' mind penig josszául rendelvén hozzája [AC 16–7].

16. (Isten) egészségében helyreállít; a face din nou sănătos; (Gott) seine/ihre Gesundheit wiederherstellen. 1737: En bizony Ngos Uram oli igaz hűséggel s indulattal viseltem Ngodhoz, hogy soha ez irant lekem ismeretitol nem vádoltatom mihelyt Isten annyira meg erősít minyárt személy szerint magam Udvarlok Ngodnak [Ne; TL. Onadi B. Josef gr. Teleki Ádámhoz].

17. állhatatossá tesz; a face statornic pe cineva; beständig/beharrlich machen. 1622: erősítsen megh hitómben(n) Az en Istenem [Nagydoba Sz; LLt Fasc. 71]. 1710 k.: ha engem az én Uram Jézus Krisztus megeősít, mindent tehetek ő Felsége és a te lelked által [Blm. 1015].

18. *~i magát a.* erőt gyűjt; a se intäri; Kräfte sammeln. 1705: Azalatt a tél is elérkezővén, mindkét félnek quartélyba kelletvén szállani, a télen magokat megeősítsék és Szebenből is a németet kiéhezettvén, tavasszal minden munkájukhoz jobb módjával fogjanak [WIN I, 585]. 1708: Ez esztendőben a fejedelem jó készüllettel a német ellen megeősíti magát, háromfelé tábort csinál [Kv; KvE 252 VBgy]. — b. megmarad vmiben; a se menține (intr-o situație), a stăru; bei einer Sache verbleiben. 1662: nem erősítik meg magokat e földön az igazságban, hanem egyik gonoszságbul a másikba mennek, és engem nem ismernek — azt mondja a Jehova [SKr 702].

Ha. 1572: meg ereossiteottem [Szűkerék SzD; BesztLt 3717]. 1579: meg erosituy [Néma MT; Told. 31/1]. 1581: meg Erössytwin [Burjánosóbuda K; BálLt]. 1606: megh ereossiteottvk [UszT 20/160]. 1613: megh ereossitettoek [Kv; JHb]. 1614: megis erositettwk [Uzon Hsz; BLt]. 1618: meg Erössiteotonk [Kercsed TA; Borb.]. 1623: megis erositottwk [Kobátfva U; Pf]. 1658: megh erössittöttunk [Tarcasfva U; Pj].

megeősítés 1. erősebbé/tartósabbá tétel; intärire; Befestigung. 1762: Bíró Uram poroncsolattýából a mündér ládáknak meg erősítésére vettünk másfél száz szegyet 24 x [Kvh; HSzJP]. 1796: Az also Csümlélvő kötárkának vagy is Töröküzás kas meg erősítésére nagy szegekre ... 19 Vas [Déva; Ks 95]. 1833: a hid két szélső lábainál oldalfélt a' part meg erősítésére meg kívántato fák [SLt Vegyes perir. Enyedi Sándor In'sener kezével]. 1838: Honyaly kőtő gerendák (: Sprengband :) a hid meg gyengült részének meg erősítésére tejendő ujj pármafák (: Emsbaum :) fel kötésére 20 Darab [Dés; DLt 794].

2. odaerősítés/rögzítés; fixare (de ceva); Befestigung. 1681: Nagi Palota ... mindenik ablak(na)k kívül a ramajának középin ala megh erősítésre valo hoszszu vas pant egi egi Nro 6 [Vh; VhU 548–9]. 1749: egi meg bontakozott rubintal rakott medály also nagy allyának vastagotska arany lapos drotokkal meg erősítésére mégjen egi aranj egi fertály [Kv; Told. 12].

3. aládúcolás; sprijjire, proptire, consolidare; Unterbauung, Abstützung. 1785: midőn a Bányának hertelen romlási történné igen késő volna az hogy a Bányász elsőbe a Mlgs Uraság Tisztýeinek hírt tégyen ... s annak utánna vághasson fát a Bányának meg erősítésére, s fel építésére, mert addig vagy nagy romlás, vagy még halális következhetnék a' bányának meg indulása miá [Torockó; TLev. 4/11. 1b].

4. megsegítés; ajutor, sprijin; Hilfe(leistung). 1677: megrám, hogy Forvalt az kiérkezett hadak megeősítésére megyen, Teőköllyi uram urunkhoz ő nagyságához, hogy a végbeliek felülítésére parancsolatot szerezzen [TML VII, 542 Vesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

5. átv megszilárdítás; consolidare; Befestigung. 1629: annak az vásárhelyi várnak mind építésének, fundálásának, szabadságának, megeősítésének fő oka, gondviselője én voltam [BTN² 421]. 1662: (Máté vajdának) vajdaságában való megeősítésére botot, zászlót küldött vala [SKr 302]. 1737: Őcsém Uram hogy Mélto. Groff Uramat, Mélto. Uri Házával és diszes Udvara rendivel boldog és örvendetes állapotban találja, éltetvén Isten Hazánk öröme s meg erősítésére ... ugy hozzám fel tött jó indulattýának végben vitelére aláztos szivel kívánom [Ne; TL. Onadi B. Josef gr. Teleki Ádámhoz]. 1820: Minek utánna ellenemre és ártatlan kised árvtáskám törvénytelenítésére az ellenem törekedők közbe járasok, ígéretek adományok és erőltetések mellett Vállottatások tétettek, magom is meg Szóllittattom az iránt, hogy annak igazságtalansága meg erősítésére declarálnám azt hogy ártatlan árvtáskám nem az idvezült N. Férjemtől Származott légyen [Várfva TA; JHb 48 özv. br. Jósika Istvánné Tóvissi Borbára br. Jósika Jánoshoz].

6. biztosítás; asigurare; Sicherung. 1619: Az békesség megeősítésében mindjárt eo momento porancsoljon az hatalmas császár, hogy az tatárok eo momento üljenek le; az követet itt semmit meg ne késleljék, hanem mentől hamarabb bocsássák el, hogy Moldovában hátrahagyván szekereit, szolgálát, postán ő maga mehessen a királyhoz [BTN² 263]. 1723: (Az) alkalmak(na)k nagyab meg erősítésére es meg állására szabad jo akarattyak (!) egy másnak kezét adának [Koronka MT; Told. 26]. 1729: (Az)mely edgyas között valo örökös fel bomolhatatlan Csérének nagyobb még erősítésére, meg állására mi előtünk, mind két réziről magokat Szabad jo akarattyokból kéz bé adással obligálák [Császári SzD; WassLt]. 1778: ada ... Koprontzai Ferenc Vr(am) ... ezen tsere meg erősítésére egy kaszálló rétet a Nagylaki Hatarban [Hari AF; DobLev. III/511. 1a].

7. helybenhagyás, (érvényesnek) elismerés; consimtire; Bewilligung, Anerkennung. 1619: mentem az pasához az lengyelek békességének tractálása felől, minthogy Ozga uram titkon hozzája kért vala, és azonképpen az vezér is, hogy interponáljam magamat köztök s értessem meg az követtel, hogy ők semmi újat nem kívánnak, hanem az régi békességnek megeősítését | az tatárok, láttatik sokszor, hogy megszegették az frigyét, most is penig azmeddig az hatalmas császár felől az régi frigynek megeősítése nem léssen, addig az tatároknak nem hihetnek | Ferdinandus soha az hatalmas császárral való frigybontásra okot nem adott, sőt mihelt megholt Mátyás császár, mindjárt Ferdinandus az frigynek megeősítésére béküldött és maga is megeősítette, az hatalmas császár is megeősítette véle való frigyét [BTN² 261, 264, 348].

8. jóváhagyás; aprobare; Genehmigung. 1791: Hallýúk értýük boldogítsa Isten fel tett szándékába, mivel nekünk semmi ellenünkre nintsen az Détei Sándor Uram Nemeségének meg erősítése [Sámson Sz; Borb. II Productionális perben való megjelenésre szóló intére tett válasz Juhász István falusi bíró kezével]. 1805: az Kovátsok ... az Bírákhoz minýájon be gyűjtessenek a Csinalgotas iránt tegyenek egy oly allando vegzest mely meg erősites veget előmbé küldettessek hogy következendőleg a panasza edgyiknek is uttya ne lehessen [Torockósgyörgy TA; TLev. 9/40 br. Thorotzkay Josef kezével].

9. hitelesítés; autentificare; Beglaubigung. 1572: Melj dolognak bizonisagara, es meg ereositésére Attuk az my

peczietes leweleoneket [Szság; WLt]. 1782: Melly meg kínálatsrul adom ezen Testimonialisomat tulajdon subcriptiont és szokott Petségem meg erősítése alatt [Mezőbodon MT; IB. Georgius Gámán kezével]. 1785: mint hogy Városunknak esméretes Pecséttye vagy azután is Testimoniom Contractusak, Deliberatumak, és egyéb szükséges irasoknak meg erősítésében redundál egy kevés haszon Varosunk számára, mint hogy az ettzeri petségnek Taxája 48 pénz [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 12a]. 1792: Mellj fenn meg nevezett Atjafiának mi előttünk és általunk lett osztozásak hogy mindenek(en) a meg irt mod szerént ment légien végben, müis jóvendöbeli bizonságul, igaz hüttünk szerént, tulajdon petségünk és Subscriptionk meg erősítése alatt meg irtuk és adjuk ez Divisionalis Levelünket [Aranyosrákos TA; Borb. I].

megerősített 1. szilárdabbá/tartósabbá tett; intárit; fester/dauerhafter gemacht. 1714: Vassal meg erősített egy Par Lada fl. Hung. 12 | Vörös Kordovan Börel borított Ladatska mind(en) felöl Vasas Pléhell meg erősített, belöl vaszonnal borított fl. Hung. 2 [AH 55]. 1799: öt viseltes s Szkábákkal meg erősített Jármak [Zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1842: A papiros malom ... a Sajtó mellett egy tölgyfa Csiga melynél fogva a Sajtó srófolatik ennek also végiben egy vas csap van, mely földbe eresztet és fejjéről egy vas karikával megerősített fában forog [Km; KmU-Lev. 2].

2. biztonságosabbá tett; fäcut mai sigur; sicherer gemacht. 1817: gyöngy színre festett, vas Sarkakan forgo kerek bé vonoval, kolcsos jo záral meg erősített jo ajton bé menyen az Ember a Palatába [Ördöngösfüzes SzD; Örm-Múz. 1–2].

3. átv megszilárdított; consolidat; befestigt. 1619: Mert mikor Bocskai feltámadott volt, akkor nyilvánvaló ellensége volt az német az hatalmas császármak, és fgy minden segítségére haladék nélkül jó alkalmazhatósága volt, de most mielőttünk csak az áll, hogy ilyen nyilvánvaló, csak most megerősített szent békeséget hogy bontsanak fel? [BTN² 350].

4. hitelesített; autentificat; beglaubigt. 1562: erevl En attam ez en kezem irasaval valo lewelet Es pechetemel meg Erewsütetett [Zsombor (K) körny.; MNy XL, 138]. 1572: Attuk ez my leweleoneket pechyetenkkal es az kik deakwl tudunk kezeonk Irassawal megy ereossetetey ky kedt fogaras waraba [SLt S. 10] | kyröl aggiuk my az my lewelunket az my tulajdon pechetunkel meg erősítettet [Gyerőmonostor K; KCs]. 1578: ez dolgoknak megh allasara, ez kötesnek fel feythetetlen keppen valo megh allasara es bizonsagara attuk az my Lewelwnket az my hitwnk zerint irattatwan, peczietwnkel meg erősítettet [Uzen Hsz; Kp I]. 1592: Mely dolognak nagjub ereosseghere es bizonsaghara adtam ezen Peczietes lewelemet kezem irassauall megh ereosytetett [Pecsen Sz; WLt]. 1659: Melly dolag Executioval valo viszsza foglalás Csovaltatás ... én előttem a meg irt mod szerént ment légien végben arról enis adom ezen tulajdon kezem irásával és szokott Petségemmel meg erősített bizonsag tévő Levelemet [Ne; Incz. II. 13b]. 1790: hogy ... Bartok Adám Uram ed keggelme a' szász V. Forintokat ... meg adta légien; arról adjuk miis ezen tulajdon irásunk és petségünk által meg erősített bizonyító Levelünket [M.borosbocsárd AF; DobLev. III/675]. 1801: Melly edgyesség és Compositio hogy mindenek(en) a fellyebb irt modokon ... lett

légien a mint fellyebb megfrattatott annak nagyobb elhitelére jóvendő béli bizonságul adjuk ezen tulajdon kezünk all irásával, és szokott petségünk meg erősített edgyező levelünket [M.zsombor K; Somb. II].

5. (állásában) véglegesített; definitivat (in serviciu); definitiv angestellt. 1847: a Varga Kata által megválasztott s főbíró tekintetes Boér Ferenc úr jóváhagyásával is megerősített kisbíró szedte fel és adminisztrálta Varga Katának a sok készpénzt [VKp 211].

6. hitben ~ vall konfirmált; confirmat; konfirmiert. 1862: A' Hitben megerősített (: Confirmált :) Ifjak feljegyzése [Szucság K; RAK 59–60].

megerősítget erősítget, támogat; a sprijini in repetate rinduri; wiederholt stärken/unterstützen. 1636: Istent minden napi alázatos könyörgésimben kerem, hogy Nagyságodat Kiváltképpen való kegyelmével környékezze meg, Fejedelmi székit általmának istápjával minden felöl támogatassa, és erősíttesse meg; azokat a' kik annak fel döjtetésére ok nélkül igyekeznek, szándékokban gátollya [ÖGr Aj.].

megerősíthet 1. erősebbé/szilárdabbá tehet; a putea întâri; befestigen können. 1662: a várasnak ezt a részeit is nem sok munkával úgy megerősíthetnék ... hogy az is erősségével majd a derék várnak erősségével vetekehetnek [SKr 418].

2. bizonyossá tehet vkít vmiben; a putea convinge pe cineva de ceva; jn in einer Sache sicherer machen können. 1823–1830: Ezen gyanúja után a generálisnének adta egy történet magát elő, mely ötet abban megerősíthette [FogE 158].

megerősítő szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktion: vásárt ~ pénz foglalo; arvană, acont; Aufgeld. 1807: a' bé-panaszolt Al-peresek(ne)k midőn a panaszlo felperes által töllök meg-alkudott szalonna árabol foglalo vagy-is a' Vásárt meg erősítő pénzt az egy Vforintot előre fel-is vettek, nem leszsz vala már ekkor szabad másnak eladni, ha szinte pintzejekb(en) rothadasra kezdett volt is menni a' szalonna [Dés; DLt 198].

megerősített 1. erősebbé/szilárdabbá tétet; a dispune întârirea/consolidarea; fester machen lassen. 1578: Az kys falwdy tohoz, ky immar kez, yol hozza lasson, hallal megh rakia, es kartol oltalmazza kiwal képpe(n) vidratol az gattiat is a' hol szwksegh megh ereositesse, hogy walahol az vyz megh ne furia es el ne iarion rayta, ky miatt az to wyz nelkeol megh fogyatkozok [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E — 136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachocz ut. Mathias Niary gondv-höz]. 1662: A törést pedig ... csakhamar a feles néppel palánkkarókkal súfrien általállattván s földtöltéssel belöl jól megerősítettven [SKr 232]. 1679: Közepső halas Tó ... Töltése most jó. Zugoja megh el szolgálna, csak deszkait kellene meg igazgattatni s erossetetni [Uzdisztépér K; TL. Bajomi János inv. 143]. 1817: A Malmontul Lévo gátlásokat erős Jászaj gáttal, és rástos töltésekkel meg erosittettem [Héderfája KK; IB. Veress István t lev.].

2. katonai védelemre alkalmasabbá tétet; a face mai apt pentru apărare militară; zur militärischen Verteidigung geeigneter machen lassen. 1662: Havasalföldében is nagy rút pártütés és veszedelmes háborúság támadott vala, mert

hogy Bazarában Aga Máté vajda az moldvai Lupul vajda szomszédjátul ... haddal háborgattatván, bátorságos nem lehetne, magát vitélző néppel muniáltatva, megerősítetve tartani úgy kényszerítetik vala, hogy valamikor a szükség kívánja, maga erejével is a Lupul fenekedő igyekezetének ellene állhatna [SKr 333].

megerősítés 1. megszilárdítás; consolidare; Befestigung. 1690: meg engettük, hogj ... új malmot építtethessen ... egy darab víz hatta haszontalan földnek által ásásával és azon Marus szakadekja martjainak szükséges helyeken való meg erősítésével kívántató módon procuraltathassa [BálLt 52].

2. katonai védelemre alkalmassá tevés; fortificare; Befestigung zum militärischen Schutz. 1662: Pocsaj megerősítetése, romlása, veszedelme, a benne valóknak fejek nyúztatások [SKr 537 Tartalomjelző fejezetcíméből].

3. átv megerősítés; confirmare, intärire; Befestigung. 1832: Teke^a Községe Instantiájában Kéretik privilégiumaiknak meg tartatása a Város Civilis és nem Colonialis Jurisdictionjának meg erősítése [Borb. II. — ^aK].

Szk: *fejedelemségében való* ~. 1662: Az fejedelemnek^a portáról való confirmáltatása, fejedelemségében való megerősítése is az szokás szerint bot-, zászló-, athnámeküldés által meglévén ... már a szegény ország magának pihenést láthatatik vala ígérni ez idők alatt [SKr 142. — ^aI. Rákóczi Györgynek 1630-ban].

4. valló confirmáltatás; confirmatie; Konfirmation. 1812: A Keresztyén Vallásba való Meg-erősítetések vagyis Confirmáltatások az Jfjaknak a Gyalui Ref. Ekklesiákba fungs Ref. Pap Famos György által [Gyalu K; RAK 189].

megerősített 1. megerősített/szilárdított; care a fost întărit/consolidat; befestigt. 1674: vagion talpokra bikkából allo kötesekkel megh erősítet állás, azon vagjon makkon hizot disznok szalonnaja nr. 55 [A.porumbák F; UF II, 600]. 1676: az bastyának jo ujj sindelyes heazattya vagyon mely jo megh erősítetett szarufakon es köteses labakon all [Fog.; i. h. 702]. 1761: Ágasokra mezőségi módra, szalma fedél alá építettett, belől kapu formára tizen hat oszlopokkal meg erősítettett, eszterha allyáig faragott bikká rakó fálkkal kirakattatott ... viseltes Csűr fekszik [Szászvezsződ NK; JHbK LXVIII/1. 214]. 1763: Ezen ... Házból más fenyő fa deszkából készítettett, vas sorkakkal, és jo Szebeni zárral meg erősítettett duplas Ajtó nyitatik bé a belső Tüzes Házba mely négy Ablakokkal világoskodik [Hortobágyfa Sz; Bom. XXIX. 19 Hortobágyi Gergely György conscr. 27]. 1768: Ezen vicinált Curianak also részit vésti környül középszerü Sövényből fontt és Támaszokkal meg erősítettett Lészás vagy fedeles kert [O.kócsárd KK; Ks 74. 56].

2. hitelesített; autenticat; beglaubigt. 1584: Melnek erőssgere attam ezen leuelemet ennyen kezemel Jrtat pechetemel Meg erőssyttettettett ez felywl Meg Irtt nemes személyek előtt [Csapósztygyörgy TA; Ks Myske András kezével]. 1612: Ennek Bizonsagára Es ereossigire Attuk Az my pecheteonkel meg Ereossitetet leueleconketh [Újfalu K; Ks 31. 29]. 1642: mely dologhnak nagyub bizonyosagára, es erőssgere adgyuk mi js Petsetünk es kezünk irasaval meg erősítetett Testimonialis Levelünket Fide nostra mediante [Hadrév TA; DobLev. I/12]. 1684: Mű kik ez alább megh irt dologba(n) közül fogot Birákok vagyunk

Mellyekreől mű fellyel emlitet Birákok ... adgyuk az mű peczétünkkel megh erősítetett levelünköt [Bikfva Hsz; BLt]. 1793: A' Producensek ... bé adgyák ... Boldog Emlekezettű első Apafi Mihály Erdellyi Fejedelemnek ... Gyula Fejervárat az 1676ik Esztendőben Junius 27ik Napján Zabolai ... Hadnagy Péternek és Miklosnak, maga a Fejedelem alá-írásával és függő petséttel meg-erősített s azután, az 1678dik Esztendőben Februarius 25ik napján a' Nemes Háromszék Gyűlésén minden ellen-mondás nélkül ki hirdettett Armalis Levelet [Mv; A Zabolai Hadnagy famlia prod. pere tábl. (Mt)]. 1800: Melly Törvényes meg intés, a' réa tett felelettel edgyűtt, hogy mindekben e' képpen ment légyen végben, Arról Irtam, és adtam, tulajdon kezem írása és szokott petsétem, által meg erősítettett Relatoriát, igaz hitem szerint [Ne; DobLev. IV/838. 2a].

megerősíthet 1. katonai védelemre alkalmasabbá tétethet; a putea fi fortificat; zum militärischen Schutz befestigt werden können. 1662: És hogy ezen fejedelmi székes hely is ugyan derekas bátyákkal, árkokkal megerősíthetnék, nagy szorgalmatossággal vala rajta [SKr 96].

2. átv megszilárdíthatatik; a putea fi consolidat; befestigt werden können. 1760: Groff Teleki Adám Vr ... Ngodat ... admoneáltattya ... hogy ... meg tudhassa eő Nsga, mik légyenek a miket Nsgod p(rac)teendő, s magais a maga részére való justificatoria ratioit s documentumit producálhassa, s e szerint az egymás között való atyafiságos Szeretet meg erősíthetessék [TKI St. Dobolyi et Gabr. Török tab. scribae ac. jur. notarii szerkesztménye].

megerősítetik 1. erősebbé/szilárdabbá tétetik; a fi intărit; starker/fester gemacht werden. 1679: Vagyon egy Uri Udvarház ... két fele nyילו, felszer, romladozott partazatos Kapuja No. 1. Két felől vas Sark rajta pántostol Par. 4. Egyik(ne)k ez Sarka erőssítetett megh Ket vas pánttal No. 2 [Uzdisztpéter K; TL]. 1694: Az Kapu Heveder faja penig meg hasadozva, egy öreg Sing Vasbol pant formára kiveretett lapos hosszú vas harom tekeressel meg van erősítettve [Kővár Sz; JHb Inv.]. 1751: egy Ládás fenyő Deszkából épült fejt Páhár széék mellynek is aijtaja Vas Sarkokkal, vas reteszszel, és retesz fővel meg erősítettett [Gyéressztkirály TA; SzentkZs Conscri. 5b]. 1757: a Malomnak egész oldalai a Kapsokból, és heveder fáiból ki szakadozván a Viz felé meg indult állapotta, hogy ha nem corrigaltatik és Ujjabb Csatlássokkal meg nem erősítetik, a mint kívánna az egész Köpadotis magával a Vizben ne huzza [Nagyernye MT; LLt Fasc. 129]. 1820: Falu ítélő széke tartattatván Falus-biro Sollyom János Elöl-ülése alatt a' Pál fiak által el tövekelte és gátálással meg erősítettett öblögetés itélet alá bortsáttatik [F.rákos U; Falujk 100 Barabás Áron pap-not. kezével].

2. erődítetik, katonai védelemre alkalmasabbá tétetik; a fi fortificat; zur militärischen Verteidigung geeigneter gemacht werden. 1662: főképpen a Körös és Pece között való darabja a városnak a kőkapuig úgy megerősítetett vala, hogy szükség idején, ha puskás oltalmazó nép lehetne benne, a városnak csak e részéhez is lövészerszám nélkül az ellenség nem juthatna [SKr 483–4 Várad várára von.].

3. helybenhagyatik; a fi acceptat/aprobat; bewilligt werden. 1706: Egjben gyűlvén nagyobb számmal a' T. Con-

sistorium ... végeződött: Hogj ez a rend, mely mind a' Belső Malomb(an), mind pedig a' Dézmák administratio-jáb(an) fel állított és meg erősített meg tartassék in vigore suo [Kv; SRE 96]. 1802: 1780ba Februariusi Holnap 27-én ... hasznos, és igen ditséretes Constitutioink jo rendben szedegettetvén az Mlgs Familia általiss Approbáltattak s meg erősítették [Torockó; TLev. 9/35].

4. jóváhagyatik; a fi aprobat; genehmigt/bestätigt werden. 1662: (A fejedelemnek) Kassára kellett vala sietni, hogy ... Kassa városának az hét vármegyékkel való együtt kezénél és birodalmában maradás ujabban commissió és követség által megerősítették, hogy immár a posonyi gyűlésen is minden dolgok végbementek, helybehagyattak és megerősítették vala [SKr 286]. 1785: a' K.Lonai Ref. Eklesiában Fungens Papnak Tiszt. Incze Samuelnek adatassék Hivatal, ezen egész Dolog a' Mlgs Fő Consistoriumnak jelentessék, és ha a' Mlgs Fő Consistorium által is helyben hagyatik és meg erősítetik annakutánna effectumba vétetessék [Kv; SRE 242]. 1807 k.: Az Eskettető Attya Fiu Testvéreivel a Léán Testvereinek az Also Sinfalvi praedialis helyeken lévő Torokbuza Nyilakból reszt nem adat láttam törvényesen fojt Divisionalissakból az okbólis a mint hallattam hogy a Nemes Levelekb(en) Fiu ágra erősítettet meg Léánt nem illet [Sinfva Asz; Borb. II Fodor István (50) a szék assz. vall.]. 1842: a Felperest az Alperestől örökösön elváltasztó Ítélet minden czikkeken helyben hagyatik megerősítetik [Kv; Borb. II].

5. (vmilyen jog élvezésében) biztosítatik; a fi asigurate (anumite drepturi); (in irgendeinem Rechtsgenuß) gesichert werden. 1677: (A hajdúk) az után töb Fejedelmektől-is abban^a meg-tartattanak és erősítettettek [AC 170. — "Szabadságukban. — A teljesebb szöveg megerősít 11. al.].

6. átv megszilárdítatik; a fi consolidat; befestigt werden. 1661: mihielt itt végbenviszi szándékját^a, és Erdélyt elegendendő néppel megrakja, bizony tovább is fog harapódzni az tűz, és itt erősítetvén meg hadakozásának fészke, innét kezd batorságosban és könnyebben háborgatni az öfelsége és más méltóságok birodalmát [Kemlr. 344. — ^aA török].

7. átv alátámasztatik; a fi sprijinit/sustinut; unterstützt werden. 1798/1799: a' 4dik Vallónak Fassiója meg erősítetik a' Deliberatumban-is ki-tett 9dik Vallónak tulajdon a' B. Al-Peres Úr Rationistájának Fassiójával [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 421].

8. hitben ~ vall állhatatossá tételük; a fi fäcut statomíc in credință; standhaft/beharrlich gemacht werden. 1631: az egiedül valo ... terempteo es conduiseleo cöreok Atja Isten es az megh feztitetet Nazaretbeli Jesus legien ennekem az en Christusom wdueözitteöm es keozbeiarom es ebben az hitben szent lelkenek általa megh erőssettetuen alhatatosan eletemnek utolsó oraiaigh akarok megh maradni [Nagyteremi KK; JHb XXI/1. 1 Sükösd György végr.].

megerősödés 1. erőre kapás; intärire; Erstarkung. 1657: Megmutogatván azért az alkalmatlanságokat, ellenben az megerősödsre való hasznokat, persvadeálá néki, és elvégezik az hátraszállást; napestig azért az seregek mind harcra készült állapottal állának szemben az ellenséggel [KemÖn. 72].

2. (hatalomban való) megszilárdulás; consolidare; Erstarkung/Stärkerwerden (in der Macht). 1663: Az tracta leszen megerősödsére Nagyságtoknak, jól és igen titko-

son élvén vele [TML II, 473 Teleki Mihály Bornemisza Anna fejedelemasszonyhoz] | nekünk kell, egyébaránt is nem idegeni vagyunk ő nagyságoknak, kell szívesen igyekeznünk az nagyságok megerősödsén [i. h. 477 ua. Gillányi Gergelyhez].

megerősödhetik 1. helybenhagyathatik; a putea fi aprobat; bewilligt werden können. 1586: Eo kgmek Legh elseoben Niultanak annak az Instructionnak Censuraiahoz melliet az zamweweo vram, teob fő vrammal rendelkeznek volt, az Malom biraknak gondweselek feleol, es Molnarok, taligasok Jeowedelmekreol, Melj instructio myerthogy mind az Malom Biraknak s mind a Molnaroknak panazolkodasa altal, telliessegei megh Nem ereosodhetek, Eo kgmek varosul, egy bizonios es reowid napra halasztottak, az Instructionnak iobbadon valo megh igazitasat [Kv; TanJk I/1. 28].

2. átv megszilárdulhat; a putea fi consolidat; befestigt werden können. 1619: nagy reménsége lehet benne, hogy az Bethlen familia ugyan megerősödhetik jövendőben is az erdélyi fejedelemségben [BTN² 274–5].

megerősödik 1. erőre kap; a se intrema, a-si recăpăta puterile; zu Kräften kommen. 1630: mikor megh fogokis az leany megh valla hogj eö teole valo ez gyermek a moslekos czeberben vetette s ot allot egy ideigh, s az után hogj megh ereösödeöt eö maga vitte a kamora szekre gatzis eö maga vetet rea [Mv; MvLt 290. 193a]. 1842: Egéségem rosz ... eleget biztatnak hogy ha az idő nyilik mulni fog — 's feredőre megyek meg erősedem 's jobban leszek ... én nem vagyok meg ijédve jobban meg vannak a' körültem valok [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

2. kifejlődik; a se dezvoltă; sich entwickeln. 1731: Az Gyermekek Lovakat az kik nem igen gonoszok, gyengébben kell erőltetni az tanításban, az kik pedig gonoszabbak erősebben kell hajtani, mig iffjuk lesz(ne)k, mert ha meg erőssöd(ne)k, az után vagy későbbre vagy meg sem szelidednek soha jól [JF lovászmesteri ut.].

3. megveti a lábát vmiben; a-și consolida puterea; in einer Sache Fuß fassen. 1657: az fejedelemségben megerősödvén Bethlen Gábor, foglalatatoskodék többek között ez nevezetes dolgokban, az mennyire az hadakozások is engedték, úgymint: deákoknak az felsőbb academiákban küldésében, tanéttatásokban [KemÖn. 32]. 1662: (A fejedelemségben) az is úgy megerősödött vala, hogy egész életéig, tovább tizenhét esztendőknél a vajdaságban megtartott [SKr 143]. 1678–1683: Barcsaj Fejedelemségben megh erősedek, de ... az atyafiai megh idegenedenek tölle [Ks Kornis Gáspár kezével].

4. katonai ereje megnövekedik; a deveni puternic din punct de vedere militar; seine militärische Kraft zunehmen/anwachsen. 1657: Érkezik az táborra oly hír, hogy az budai vezér Bethlen Istvánnal újabban derekasb hadakkal megerősödvén júnének reánk [KemÖn. 177]. 1662: De hogy Máté vajda igen meg volna erősdve s értékesedve s mind lovas hadat felest tartana, főképpen pedig igen változott jó gyalogot egynéhány ezret [SKr 324].

5. politikai hatalomra tesz szert; a-și consolida puterea politică; sich politische Macht verschaffen. 1710: Valának sokan a hazafiak közül, kik hozzászólnak vala a dologhoz ... mert látják vala, hogy azzal a választással Teleki Mihály factiója annál jobban megerősödnék, és a szegény hazának szabadsága napról napra evertőlödnék [CsH 158].

6. *div* elterjed, gyökeret ver; a se rászpindi, a prinde rădăcini; Wurzeln schlagen, sich verbreiten. 1653: Johannes Huntherus alá jöven, úgy hozott alá a Luther Márton könyveibe, és úgy serpált azután az egész százságon a lutheranizmus, melyben az egész százság megnyugodt és megerősödött mind e mai napiglan mely nap ezt from. Megis marad talán [ETA I, 26 NSz]. 1727/XVIII. sz.: jövendőbeli Vraink és következendő maradékink között a szép kalandosi rend meg tartassék és jobban meg erősödyék [Zilah; Borb. II].

7. szilárd véleményt alakít ki vmiben; a forma o pärere precisă despre ceva; über eine Sache feste Meinung ausformen/bilden. 1796: Jobban meg gondolkozván az úton: meg erősödtem abban, hogy Kaszát még csak a' Marhák osztályra dolgábais qua plenipotentiárussát a Hugomnak nem acceptálom semmiként [Mezőbodon MT; IB gr. Tol-dalagi László nyil.].

8. megbizonyosodik vmiben; a se convinge de ceva; sich vergewissern. 1676/1681: Szakats György híven s jamborul kötelezvé magat szolgálni, nem akarom hogy ebbeli szolgálattja jutalmatlan legyen, hanem több érdemes szolgálaimis földlem valo jo remenségben az által meg erősödyenek, adtam és inscribaltam neki es ket agon lévő s leendő maradékinak Vajda Hunyad Város-somban Alsözég nevű Uczaban egy hazat ... minden ahoz tartozo határral [Vh; VhU 340–2 Thökölly Imre ad. lev.].

9. érvényre jut; a se afirma/intări; zur Geltung kommen. 1690/XVIII. sz. eleje: kötesemet és vallásomat előre valo szabados fel tett Czélombol és rendelesemből in omnibus punctis Clausulis meg állani és meg erősödni kívánom s akarom [Ne; DobLev. I/59].

10. ~ az idő meghűvösödik/lehül az idő; a se răci vremea; das Wetter kühlte sich ab. 1662: Az káptalanok mind-azáltal a töle való válaszra sem várakozván, hogy már az idő hideg ősszel nagyon megerősödvé volna, az rettenetes sáron, vízen elsőben Borosjenőbe, s onnan alá Sarkadra úsztattak vala [SKr 397]. 1705: Egyéb iránt jűjön ha jű (az) armada úr, mert ha nem, már megerősödvén az idő, itt a lovas militia mind odalesz, miként a hó leesik [WIN I, 590–1].

11. megszilárdul; a se întări; fest(er) werden. 1753: itt meg az széleken mind fel fokatt volt az jég most már azt várnám hogj evel az hideggel meg erősödnék^a [Kömlöd K; WLT Vesselenyi István feleségéhez. — ^aA levél március 1-én kelt].

mege rősült hitelesített; autentificat; beglaubigt. 1546: kynek byzonsagara atthwk my az my Lelynketh^a az my pechethynkel meg eresylthetheth mynd az keeth felnek [Panof^b; DanielO 6. — ^aAlkalmasint sajtóhiba Levelynketh h. ^bPanád KK].

A címszó esetleg *mege rősítetett* (értsd: mege rősítetett) alakban is olvas-ható.

mege rőtlenedik 1. elerőtlenedik; a se släbi; sich entkräften, krallos werden. 1656: En Kezdi szekben Polyanban lako Sideki Peter, noha mind az regjsegtől meg neheze-duen, s mind pedig ez betegsegtől ualamenyre meg erőtleneduen, de mind azon által epp elmeuél es eszemen leuen, Teszek illyen allando Testamentaria dispositiot [BálL 93]. 1657: Sebestyen György nemes ember ... az vensegh miatt meg erőtleneduen, es bizonyos szűkségétől is kenszerítettuen ... ennek előtte adossult volt kesz penzel

kett forinttal és kétt véka búzáual [Mezőbánd MT; MbK]. 1687: ha az fen meg irt Személyek közül valamelyik személy vagy meg erőtlenednék vagj meg k-nakodnék ki mia az meg irt malom hanyatlani kezdene az megirt malom ... böcsültetödyek meg [Sóvárád MT; Sóváradi Bíró lev.]. 1700/1716: Lökös Pal ha vénsége miatt annyira meg erőtlenednék, hogy az malom körül valo onust nem supportalhatná, még életében terhét fel vállalván, az eő részéhez hozza nyulhasson, es az malomban neki succedalhasson [Kibéd MT; MMatr. 192]. 1710: hirtelen, hajnalban guttaütésben meghala gróf Apor István^a Noha a hosszas vér folyás miatt is felette mege rőtlenedett vala | a német tábor a hosszas út, rút sáros hideg esős őszi idő, és a malmok elromlása miatt a ke-nyémek szűk volta miatt igen mege rőtlenedett s fogyatkozott vala [CsH 351–2, 362. — ^a1704-ben].

2. elhiványodik, meggyengül; a deveni şubred, a se şubrezi; schundig/geschwächt werden. 1726: az uttzára szolgáló három kö ablak mellyéki(nek) edgjiknekis Semmi keresztei nincsenek ... ezen ablak mellyékek, igen meg erőtlenedtek [Ne; DobLev. I/124]. 1748: Azon Also Palota Padlása Festékes Virágos Fenyő Deszkákbol valo Cserefa Gerendákra építve, de némely Gerendái meg erőtlened-ven kellett Istápokkal meg erősíteni [Koronka MT; Told. 79].

mege rőtlenít 1. elerőtlenít, legyengít; a släbi; schwach machen, (ab)schwächen. 1660: az Üristen énrajtam különvaló mértékkel is megtetézte atyai látogatásait, mert ifjúságom ideitől fogva sok nyomorúságok között, már vénséget is elért idős koromban rabi sanyarúság által is mege rőtlenített [Kemlr. 336]. 1700: Mikor ez világbol ki mul(na)k, az Sz. Ecclesia tisztességesen takaríttassa el őket^a ketszeri Praedikatioval, es mellyik közülök hatrébb marad, ha az vénség ugy meg erőtlenitené, hogy maga táplálására alkalmatlan lenne, az ... sz. Eccleia jo gon-gyát visellye [Kibéd MT; MMatr. 191. — ^aLökös Pált és feleségét]. 1749: azon szeles üdön mege rőtlenitven azon ökrököt ugj döglöttök meg [Marosszékirály AF; Told. 25].

2. hatalmában meggyengít; a släbi puterea/autoritatea cuiva; in seiner Macht schwächer machen. 1653: (A) hitbéli változtatás mege rőtlenítette a nagy fejedelmek^a, egymástól elidegenítette a népeket [ETA I, 28 NSz. — ^aA XVI. század közepe táji hitbéli megosztottság következményeire von. vélekedés].

3. hatálytalanít; a anula; außer Kraft setzen. 1583: Kozaruary annazon ... Komornyk Myhálnak hamysan zerzeoth aal leweleth ereyben nem hadna mynden Thörwenekben ellő Elewen Nelwewel Erőtlenne teón, es mynden Czykelleben meg^a erőtlenytte mynth az fele hamys leweleth [SLt V. 13 Jmreh deak Papay a gyf-i kápt. hites not. kezével]. 1792: (Azt a végzést) Hogy ennek utánna minden Collegymbol egy egy Professor ki ne maradjon méltoztatik azt a M. Fő Consistorium meg erőtleníteni es okon: hogy az idő Tájbá a' Collegymboli Ifjusag(na)k s minden Tanulok(na)k meg visgaltatasa szokott tartani [M.bikal K; RAK 10].

mege rőtleníthet érvényteleníthet, hatálytalaníthat; a putea anula; ungültig machen/außer Kraft setzen können. 1795: Ezen bizonyíttatás a Földös Urak sem régi Leve-lekkel, sem bizonyíttással meg nem erőtleníthetvén itélle-tett, hogy ezen Sessio mint a melly az Eccle örökös földén

épült, birodalmába meg hagyattassék [Gergelyfája AF; DobLev. IV/743. 4a].

megerőtlenítették 1. legyengítették; a fi släbit; abgeschwächt werden. 1662: (Ha) mi még megrontattatunk, megerőtlenítettünk és a földre tapodtatunk, ne kényszerítettessék ki is ezen gonoszt megköstolni [SKr 118].

2. megrongáltatik; a fi deteriorat; beschädigt werden. 1662: Hogy pedig már azelőtt is lövések miatt is néhány helyeken nagyon debilitáltatva, megerőtlenítetve, repezve volnának a falak, Őrsi Zsigmond annyival inkább kezdett vala a vár megadása felől gondolkodni és arról tractát indítani [SKr 247].

3. érvénytelenítették, hatályalanították; a fi anulat; außer Kraft gesetzt werden. 1729: Kérem bizodalommal az Mlgs Guberniumot, maga Deliberatumanak elucidatioját ki adni ne sajnállyá, ne hogj valami modon, az én eddig való processusom az ilyen formale Deliberatum által, meg ne (gy!) erőtelenítettessék [Ks 25. IV. 17 Komis Zsigmond aláírásával].

megért ige 1. a intelege; verstehen. 1551: Az En kegh Vram hatta wala En Nekem hogh k: Irth wolt walamy Lech felől hogh k: Megh Erchyem, ha lehet wagh nem [Szűv; BesztLt 57 Joannes Dobay prov. Vinceh Pettionj beszti-bíróhoz]. 1569: Im felsiged Jm Megh Erty az tanwkat My wket hwitök zerynt Erössen megh kerdezwen Es meg tudakozwan ez dolgokrol, Jm felsiged Jm Megh Erty az tanwkat myt vallottanak [Kr; BálLt 78]. 1572: Az kegtek lewelet megh ertetem, wgyan ezen embertwl szwal izentem K. kyt kegtek megh ert mybe wagion az dologh [Kövár Szt; BesztLt 3612 Christophorus Hagymas de Berego Comes Gr. Dawn beszti-bíróhoz és a város hites polgáraihoz]. 1633: mind az ket fel az Deliberationak Tenorat megh ertün, Annak vtanna filstich Anna Azonjt Erös hwtel meg Eskütetük hogi az vra holta vtan minde-nemű Jokot ellő ad es Mútat [Kv; RDL I. 22]. 1683: Minemő modalitassal jarion az Parochusnak az Sabbathale az Registr(ale) (!) Protocolumb(an) Assignaltott de hogj vilagossabb legyen mindenek eleőt így kell meg-ertení [Borzás Sz; SzVJk 48]. 1756: azon Instructionalis írást, Udvarbiro Keserű Imre Uram(na)k kezében adtam, melyet midőn eő kglme el olvasott volna, és annak tenorát meg értette volna; tön ilyen Feleletett [Déva; Szer.]. 1767: Die Sta Mensis Curentis emanalt kegies Commissioját Mlgs Groff Fő Ispány Umak vettem nagj alázatosággal Continentiáját in Omnibus punctis meg értettem [Lapusnyak H; Borb. II Kádár Péter lev.].

2. vmit igaznak/megokolttnak elfogad/tart; a intelege/accepta ceva; etw. für wahr/wohlbegründet annehmen/halten. 1548: Jo Attiam fia azte leweledet en meg Ertetem ... ahol Josagodat marhadat kered [M.szovát K; MNy XXIV, 217 Nicolaus ombozy gasparnak]. 1571: Kmed erchye megh ez aszonyom Jobagya Jgassagath Kmed elygyesse megh teöruyny zerynth [Kodor SzD; BesztLt 3562 Horwath Istwan kodory Tiztartó a beszti-bíróhoz]. 1657: Valljon ha el nem mentem volna, az egész nép ma is nem kárhoztatna-é, hogy oka voltam veszedelmeknek? mentem azért hitre, az megírt nagy emberekre. Irtam, hogy kezekben voltam, ne csudál, hanem értsd meg [Kemlr. 320]. 1662: Kegyelmed levelét elvettem, difficultásit megértettük, kikre punctatim Kegyelmednek replicáltunk is [TML II, 325 Kemény Simon

Teleki Mihályhoz]. 1806: meg értvén Gyujto Sándor Ur hogy Grof Teleki Sámuel Ur ő Excellentiájának a' kérdésben forgo Hellyhez jussa nintsen a' Cseréről le mondott [Erdősztyörgy MT; WH]. 1894: Majd lesz módom, hogy erről a fráterről beszéljek neked. Akkor jobban is megérted a felháborodásomat [PLev. 167 Petelei István Jakab Ödönhöz].

3. feladatot/parancsot felfog/tudomásul vesz; a intelege/pricepe; Aufgabe/Anordnung zur Kenntnis nehmen. 1555 k.: the felseged lewelebewl Nylwabban Megh Ertetewk az my dolgwnk Myben alyon [LLt]. 1566: Az Lo feyek pedygh hwswe vthan valo chyeoteorteokeon feyen-kent thartozzanak udwarhoz gyeolny hadakozo zerzamo-kal mustrara, kyt ot meg ertyk az ew felsege parancholat-yat few embere által es ahoz tarchyak magokat [SzO II, 182 ogy-i végzés]. 1568: Ezeknek vtana meg Ertettuk a K. lewelebol hog' aminemw bizonisagok wolnanak Ötwas gergelnek hog' my hyt zerint be wennok es the K. Jrwa kwidenok, Jm my hyt zerint meg vallottattük Ewket [Abrudbánya; Törzs]. 1571: Megh Ertettek eo k. az eo felsege parancholatiat az Torbonchak es assok chinaltata-sa feleol [Kv; TanJk V/3. 33b]. 1623: Az mi Kelmes Vrnk Eo Felge Ketek által Izent Kelmes parancziolatiat az Kalataszegi szalogos Jozagok, Kemeny Boldisar Vram kezében ereztése feleől, az Ketek leueleből megh ertetem [Szamosfva K; KCs IV/102 Joan. Mikola lev.]. 1672: Nagyságod méltóságos levelét az úr Petróczy uram megad-ván, kit alázatosan vettem, ő kegyelme által lett méltósá-gos parancsolatját engedelmesen megérttettem [TML VI, 96 Teleki Mihály a fej-hez].

4. vmely dolgot/körülményeket megismer; a-și forma o idee clară despre un lucru; irgendeine Sache/Umstände kennenlemen. 1571: Az Ezer forint Regestumat keresse beh eo kegtwl tawaly Byro vramtwl mert Megh akaryak eo kegek Erteny kytwl Eo k. myt zedet fely [Kv; TanJk V/3. 29b]. 1596: Ezeket titzelendő Vraim nem egiebert zam-lala(m) ele hanem hogj nagj tekozasokat megh erche kegtek [Kv; Szám. 6/XXIX. 150 Bachi Tamás sp kezével]. 1625: ugj iteltwk ... mind kett felelekn az Gat feleől beöueben valo vetelkedeseket es feleleteket ertue(n), es ott lakos regj öregh embereknek uallasokbol es szauokbol az dolgot iol megh ertue(n), es az heljnek alapattiat is megh mutatua(n) Akar hua follion az uiz de ez okon, senkj annak hazon ueueő helietol molnatol ... megh nem fo-ztatik [Uszt 176]. 1637: Boyerok es Zabadosok^a ... Az desertak serieseb(en) vagio(n) be irua. Ezeknek is alapatt-iokat, eő Naga az Boyerokrul irtt consignatiobul megh ertue(n), mibe(n) hadgia öket, az ő Naga keglsege [Posorta F; UC 14/42. 125. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1797: meg hal-lotta és a' sok panaszaikkal megértette sok Istentelen Verekedéseit hibáit [Náznánfva MT; Berz. 3. 3. N. 21]. — L. még SKr 418.

5. megtud vmit, értesül vmiről; a afla ceva; etw. erfahren. 1540: Bathory Andras es Dragffy wram ... Azt es mondaak, hogy ez wrak ymar Nadasytol, Bebektel es myndaz egyeb kewethekthel myndent meg erthetthenek, azert az wrak the k: ew nekyk myndent yzenhetheknek [Kv; LevT I, 9 Petrus Literatus Nic. Thelegdyhez]. 1550: wk az kereztes kort haytottak volt neg' szaz ekröth, fel a Cylla mezöre, Banffi Janostwl valo feltekben, es mykoron wal-kay wrak eszi megh ertöttek volna, hog' az barmot otht tartanayak reayok kwlték es az baromba ala haytottak walkora, es megh waltasgoztattak [Szentkirály/Damos K;

MNy XXIV, 291 Lucas Mathe de Szent kiral j b vall.]. 1573: Mezaros Balint Es az felesége Orsolia, Azt valliak hogy Eok Arwltak volt meg Torozkaywal 118 forintba az hazra három fizetesbe, tahat meg Ertette palochy Es hozzayok leot Megh tyltotta rolla hogi Meg Neh vennek [Kv; TjK III/3. 250]. 1591: Az melj legent kinek neve Mester Balas Sendorfalit Dersi Mihalj deak megh fogot volt es Jobbagiawa keoteleztette volt, Melliet Capitanj vram megh ertwe(n) fogatta megh vgia(n) Mester Balast es hozatta Ide az varba(n) mielhogj feiedelem Jobbagia lewe(n) masnak keoteotte magat [UszT]. 1592: Anna Kadar Janos zolgaloia vallia: hogi ... mikor Niarine megh ertette volna hogy az vra azt mondana feleolle, hogi eo Lukachot eoelgetne, es chokolgatna, Monda Niarine ... de bizoni megh eoeltem chokolom, hogi mongianak igazat neky [Kv; TjK V/1. 201]. 1657: Az en feleségem Gemyeszegi Marta ennek elötteis hagyot volt el hűtlenül; akkor viszsza hoztam. Az utan keserves fogsagomban, nem hogy mellettem forgolodot volna, ram gondot viselt volna, hanem inkab ismét hűtlenül el hagyot. Meg ertven hol vagon, utanna mentem s hiytam hűti melle [SzJk 84]. 1666: az el mult napokbanis találtam volt megh Ngodot alazatos suplicationi atal egy Sámsondrol^a el bujdossot Kis Istva(n) nevű fugitivus Jobbágyom felől, ki megh ertven hogy keresem, nem régen a' Kolosi Aknára Millyérességre allott [Berz. 17. XII. — ^aMT]. 1671: Ha hol meg-érti a' Tiszt a' gyilkosságot, mingyárast fogassam a' gyilkost avagy vesse elégséges kezesség alá [CC 53].

6. tudomásul vesz; a lua la cunoștință; zur Kenntnis nehmen. 1559: Ez el mult napokba az En zolgaim fogtak volt meg Eg' fw orrot ky kgetmek tartomanianak Nag kart töt mind ez ideigh, kit En meg erttetem [Retteg SzD; BesztL 24]. 1570: Eo K. varoswl megh Ertettek Byro vramnak my valazt Theot az varmegie [Kv; TanJk V/3. 6b]. 1580: Megh ertettek eo kegmek az kwlemb kwlemb fele fogiatkozast az Molnok kernywl felette nagy fogiatkozassa es kara vagion az keóssegnek az Molnoknak vezteg allasaba [Kv; i. h. 225a]. 1592: Megh Erteem az a(ctor)nak az en Replicationmra walo walaz Tetelet [UszT]. 1593: meg Erteöttem az en peresemnek ellenem walo ok adasath, minemw walazt tezen az prokator hiúatal melleth [Szu; i. h. 9/47]. 1677: Mint resolválta Kegyelmed magát oda küldött punctuminkra, megértettük kegyelmesen [TML VII, 538 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1751: Ngod Levelet alazatosan vettem az Mlgs Generalis Groff Kalnoki vr(am) Levelivel edgjütt, mellyeket meg olvasvan, meg erttetem az Quartely Dislocatiojat [ApL 3 Dombi János Apor Péterhez Nsz-ből].

7. megtudakol; a se informa (despre ...); erkundigen. 1561: Az melly legen vrat el akarya hadni ket hettel eleb tartozzek vranak akarattyat meg' ielentheni Az vtannis Bwchw hetet ket hetet zolgálnj hog' az miet az mellyet fel fogattanak úuolt, el wegezzek Senki penig' eg' mesteris effele legent ky ez warosba eg' Mestertol mas mesterhez akar zolgálni menni meg' ne mereslyen addigy fogadni a mig' megly nem erti az wratol my okon es my modon ualt el [Kv; ÓCart.]. 1575: Balogdy Farkas Be hywassek. Es meg Erchye Byro vram teolle kyy legienek az teoby kyk Akamak az feiedelem Melle Menny [Kv; TanJk V/3. 123a]. 1578: migh az Eo Nagysaga lewelet es parancholattyatt kegyelmetek megh nem mutattá, addigh az vrunk Jozagat bymya kegyelmeteknek nem Engedem, nem azert

penigh hogy kegyelmetek feleol valamit ketelkednem, de Tyztém vgyanazt mutattya, hogy Nytlwabban es valoba megh Erchyem [SzO IV, 61 Michael Racz Capitaneus Arcis Várhegy^a Petrus Hersely brassai főbíróhoz. — ^aHsz]. 1589: Byro Akaratiabol Kyulte Byro vra(m) Terpe Gergelt Feyerwara, hogy meg erteneye, hogy ha vrunk eo N. Ide Jone attam Nekye f. — d. 57 [Kv; Szám. 4/VI. 142 Stenzely András sp kezével]. 1613: Azt akaryak megh Erteny hogy ha az my Igassagunkotis el Akarode Jktattatny es Donaltatni [Impérva Cs; BCs]. 1677: Ha penig valamely jászágnak állapottjában a' Dotalisták valami más oly just praetendálnának, s' nem penig csak Dotalitio jure bírnák, az olyanokban jól meg-értvén és vizsgálván a' dolgot, ha comperialtatik, a' Haeresek legitima citatione mediante inchoállyák a' jászágnak keresetét [AC 101].

8. (tanút) meghallgat/vallat; a audia (un martor); (Zeuge) verhören. 1550: tahath Ewk egy alkalmas napoth wallazzanak, Es sombory Lazloth es pokay Lazloth, Es ez vyzolyay Gergely papoth, az peres fewld zynnyreh ky wygyek, es az fewld zynyn myndenyk feely byzonysagokoth wygenek, es az byzonysagoth megh ertwen, walmellyeknek az fewldhez Job ygassaga lezen, az fewld annak maragyon [Mányik SzD; BfR 192/23. — L. MNy LVIII, 491 Isztrigyi Mihály és Székely Gergely kötéslev.].

9. ki/megvizsgál; a examina; untersuchen. 1561: az mesterek az o ceheknek meg witasara egienlj akarathol o kozotok wegeztek uolna neminemw articulosokat Es kerenek mwnket arra hogy mi azokat meg erteniojk megy hannok wetnok merteklenok, es az my tiiztnk zerent iol rendelnok az ew ceheknek meg tartasara es Bekeseseg meg maradasara [Kv; ÓCart.]. 1567: w felsége paranchiolia nekem hogy kymennek Wyzaknara és az felül megh mondot ket fel között ez dolgot es igienetlenseget ... megh ertenem es megh latnam es le zalitonam io okokból [Vizakna AF; TT 1881. 89–90]. 1569: hozak My Nekunk az felsiged paranczolattyat kyben felsiged paranczyol My Nekunk, Crazna waarmegye bely Jspanoknak es zolga byraknak hog az Wytezló tot myhalnak az my nemw dolgay volnanok hog azt my megh Ertenek [BálL 78]. 1571: Kyzdy zekbe a Bereczky vammak Prouentusat hyt zerent a Rawok meg ercheyek, es az wrnak ew Nagysagának Regestrom zerent be hozzak [SzO III, 336]. 1575: Vagion panazolkodas Az Malombely es Syteo hazbely vamolások feleol. Azert kery eo k. Biro vramat hogi hozassa be Az Malombely Mercheket lassa meg, Azon kepzen eo k. Erchyek meg az Siteo hazakban valo vamlasokatis [Kv; TanJk V/3. 114a]. 1787: Ennek utánna, hatsak erről más Rendelés nem adatik, arra különösön vigyázván a' Notáriusok, hogy a Szegény Instáló Emberek(ne)k baját, voltaképpen ügyekezék jól meg érteni [Torockó; TLv. 3/2. 1b].

10. észrevesz vmit, rájön vmire; a sesiza ceva, a-și da seama (de ...); bemerken, etw. herausbekommen. 1572: Kys mihaly ... az en hazamat meg kyssebyttette vala, akkor en meg akara(m) eotet fogatnya, De mykor eo meg ertette volna hogy az en Zolgalomat terehben eytette volna Jdeonek Jawaba teoillem el zeokek [Kv; TjK III/3. 262e]. 1590: Mikor megh értette(m) en hogi te az en lrtowányomath kit enny Jdeigh birta(m) be vetetted, nem Akarta(m) hogy esztendői haro(m) napot teölch benne, az okon hosztam el^a [UszT. — ^aA földről a búzáit]. 1591: Teglas Janosne vallia mikor megh erttetem volna en, hogi engemet igi akart megh bwueolnol, be Ideztettem erette

[Kv; Tjk V/1. 125]. 1592: Nem tagado(m) azt hogy mikor meg Erteotte(m) hogy az Jncatusok az En diznaymra ... Jobbagiokat Rea kwlték volna hogy Esmegh be haytanak, hogy azkor Enis ... oda nem kwdeotte(m) volna hogy ha ot hatalmaskodnak hogy meg ne pacial(jak) [UszT]. 1599: Myuel az harangh fejen veriskor teortenth volt egy zyniey Jobbagiom zinthe akkor Alparethon lennj Nemi nemeo dolgaért, Erti megh Jobbagiom hogy zegeny Uramra vertik fejen az harangot Alparethon [Dés; Eszt-Mk]. 1602: Fejer Peterme Angalith azzony vall ... eoyo olcholotta az zeoleot, de mikor megh ertette volna hogy azert beochewleottek olchiora minth attiafiaknak enys nem tartottam ellenth benne [Kv; Tjk VI/1. 591]. 1714: megh értvén ... Biro Samuel Ur(am) hogj idegen kéztől, idegen kéze forogh annak a joszág(na)k állapattja kihez kepest tartván attól, hogy üdövel el ne nyomullyon és idegenedjék igaz vérektől, Biro Samuel uram eo kglme sok bajoskodási után azon Detreheni portiot lé tévén az nyolcz száz forintakat Arannyul kezéhez vette volna [Mezőőr K; Born. IX. 2 Hunyadi István táblai fródeák kezével].

11. rajtakap vkit vmin; a surprinde pe cineva asupra faptului; jn bei etw. erwischen. 1579: valakyt meg ertnek hogy Az wegezes elle(n) chelekedyk minden zemely walogatass nelkwl meg bwntessek [Kv; Tanjk V/3. 186a].

12. ~ik egymást egyetértésben/békességben élnek; a se inlelege; sich gegenseitig verstehen, in Frieden leben. 1758: (Udvar István és felesége Csuka Panna) egymás közöttis haboruán elők nem voltak, egymást rendesen meg értették mint betsülletes házasságnak rendihez magokat alkalmaztatni kíváno emberekhez, illet [Betlensztnik-lós KK; BK. Christina Csatlós cons. Emerici Ersek (33) jb vall.]. 1764: (A férj és feleség) Egymást mindenekben értsék meg és minden aprólék dologban egymás ellen ne tsattanjanak fel [Kv; SRE 209]. 1773: itten az lffjak az Öregektől nem halgatnak, edgy m.ást meg nem értik, edgy szoval Nagy egyeneltenség Ura/ikodik a M Letaiak közt [M.leta TA; JHb II/13].

13. idegen nyelvű/titkos szöveg jelentését érti/felfogja; a inlelege/pricepe un text redactat în limbă străină/cifrat; die Bedeutung eines fremdsprachigen/chiffrierten Textes auffassen/verstehen. 1619: Monda^a mindezekre, hogy: Ezt immár így értem, igen szeretem s javallom, ezt így az hatalmas császár meg nem értette; hanem az levelet fordítsák meg, én béviszem az 'hatalmas császárnak s értésére adom valóba [BTN² 344. — ^aEgy török főméltóság]. 1675: Az páterek levelinek némelyikét azért küldtem párba, rettenetes nehéz olvasó volt s közte német frás is, hogy elig-elig tudtuk elolvasni. Így is considerate hallgatva olvassa Kegyelmed bár, mert nehéz megérteni [TML VII, 109 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1705: Ezt pedig németül monda, azt gondolván, hogy én nem értem meg, mit mond a generálnak [WIN I, 601]. 1775: Mikor németül beszéltek, mind megértettem [RettE 352]. 1823–1830: Az első titkok titka volt a Nagy Dánielné anyja, a második Örie, az harmadik Bethlen Sára leánya, s midőn mi hárman valamelyikről beszélünk, hogy mások minket meg ne értsenek, 1-ső, 2-ik, 3-ik titkok titkát neveztük [FogE 151].

14. (beszédet) érthetően meghall; a auzi și inlelege (o convorbire); (Rede) verständlich vernehmen. 1584: Hozzw Istwa(n) az Nagiobik vallia hogy elseobe az zajgast halla(m), ky tekintek Mert meg ertem az Istwa(n) deak Zowát, S mondek: The vagye Koma, Monda Istwa(n)

deak, En vagiok [Kv; Tjk IV/1. 312]. 1710: Béldi Pálné, minthogy okos, gyanós asszony vala alattomban igen lassan az ajtóhoz mene, és fülét a kolcs lyukához tartván, noha csak suttogva beszélnek vala odabe az urak, megérté, hogy Bánfy Dénes felől beszélnének [CsH 116]. 1762/1845: Vetődém kevés idő múlva Lúdasról Bükösre a' Vén Kemény Lászlóhoz, 's őtt egy éjjel addig hallgatódzám, mig meg értém, hogy Pelnicz Bethlen Eleknet éppen azon este mátkásította el [Hermányi, EDem. 291].

megért in 1. átv is érett (gabona); (despre cereale) copt; (Getreide) reif. 1749: Apor Péter ... megért gabonája az Istennek [Bodok Hsz; DanielAd. 274]. 1788: már akkor szinte meg ért Törökbuzájkint ... nem mi, h(ane)m a Padiak szedték meg [Nagyrápolt H; JHb XXXI. 34]. 1794: az eo Nsgok akkori Tisztye meg ért Gabonámot Complex társaival hatalmasul gazoltotta tapodtotta [Ádamos KK; JHb XIX. 41].

2. jól fejlett (gyermek); (copil) bine dezvoltat; (Kind) gut entwickelt. 1819: Rakosi Boldisárné Iffiasszonyok ép erőss, egészséges és meg ért gyermeke született légyen [Kv; Pk 2].

3. érett korú (ember); (om) matur; (Mensch) reifen Alters. 1561: melly dolgok az cheheli nemes ig'enessegek romlasara ualok, ne tamadhatna Es hog' az kozonsages ioknak wegezeserol mykor torekednek hog az iffiwsagnak keuel zolalkozasok az ides es megy ert emberek ellen erot ne venne es az io erkolch ektelen es rwt Negedségre ne hailana [Kv; ÖCArt].

4. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: ~ elmélőszű megállapodott (ember); (om) cu judecată; (Mensch) abgeklärt. 1662: Jenőben becsületes megért elméjű és török szomszédságban nagy ismeretességgű és tekintetű kapitányt, Petneházy Istvánt talált a fejedelem [SKr 155]. 1672: Kegyelmed okos, megért elméjű ember, mindeneket meggondolhat [TML VI, 145 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1823–1830: mi a szolgálónknak sok hasznát nem vettük, mert volt az úrfinak egy Göttingában fogadott, Johann nevű, megért eszű német legénye, az minden szolgálatot véghezvitt [FogE 227–8] * ~ elmével kb. hidegvérrel; cu singe rece; kalten Blutes. 1662: Megért józan elmével veszni hagyna bennünket Rákóczi uram [SKr 471–2] * ~ erkölcsben viseli magát józan életet él; a duce o viață cumpătată; nüchternes/besonnenes Leben führen. 1599: Bokor Ferenc Bamfj mihaly Jobbagia ... ezt valla ... mi vtatul fogva hazas ember meg ert erkolczbe viselj magatt Jamborull minden dolgaib(an) [Bh; BL 1] * ~ ideje érett kora vkinek; maturitate; js reifes Alter. 1678: Ez Uram úgy volt s hogy Kegyelmedet Apagyí uram ebben más formában informálta, megért ideje ellen cselekedte [TML VIII, 152 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz] * ~ ítéletből megfontoltan; cu chibzuință, chibzuitt; besonnen. 1628: Tón azért mi előtünk Ersebet Azoni illien vallast elő nyelweüel meg ert itiletből [Kv; RDL I. 136].

megérteget gyak megtud, tudomására jut; a afla; erfahren, zur Kenntnis gelangen. 1585: Az Capitanok walaki feleől paraznasagot, orsagot es effele Zarwas Wetket megh ertnek, vagy nilwan valo Sorokat (igy!) ergetetnek, Azokat a' zemellicket tartozzanak hwteok alatt az Ortalj Mondoknak, wagy a Waros Procatoranak be mondani [Kv; PolgK 18]. 1645: It Kis Budako(n) liueo olah attjafiaz ez el mult

üdükb(en), az Beszerikajokbul ugjan alkalmas kart valuan, az mely Papiok akkor tayba(n) itt lakot az Vejuel eggiüt arra vagio(n) mind(en) erős Gjanosagok, neminemeő Circum stanciakbul az kit igen világosonnis, megh kezdettek ertegetnj, az Mellyeket Törma Peter Vramnak erte-sire adua(n), az minemeő tanaczjot eő keglme leuelibul magays eő keglme adot nekik az szerint procedaltak [Kisbuda BN; RLt Retteghj István lev.].

megértekezük megkérdez/tudakoz; a se interesa (de ...); erfragen/kundigen. 1571: az Nyireo vrain feleolis Erte-kezzenek meg eo k. Es az Regy Rendtartast az poztoznak valcagaba Ne Engдие eo k. Meg zegny [Kv; TanJk V/3. 67a]. 1573: eo k. varosswl ... Zebenbeol vegenek Ertelmet Ez dolog feleol, Azert ... ketteot az ldesb Vrainba kwl-gienek Be Zebenbe, Es Ertekezzenek meg eo k. varosnak Newewel polgar Mestertwl kiral birotwl es Tanachtwl vegenek Ertelmet hogi ha volte valamikor keoztek az Compulsoriaual valo vallatas [Kv; i. h. 85b]. 1578: Az minemeő lizth ide be kewantatik az haz zoksegere, mind az magwnk aztalara s mind az abrakosokera, arrol megh ertekezzen, ydeien gondot wisellyen rea, hogy abbol fogiatkozas ne essék [Kisfalud AF; OL M.Kamara Instr. E-136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachoczuy ut. Mathias Niary gondv-höz]. 1592: hittalak azert en tegedet nem az vegre, hogy megh fogianak, hane(m) hogy megh ertekezzenek eo Kegemek teollm mi vegre haborgaczj te engemet [UszT]. 1597: Gellien Jmhrehe Kalachsewto Kata azzony ... wallia en mondek: Kegmetek iol megh lassa mit chielekeztek, kegmed azzonim az leantol iol megh ertekeztek, ha meghis aze akarattia hogi Globicz Mihalihoz nem akar menny [Kv; TJK VI/1. 59]. 1598: Biro V. kulte Haido Janost tordara az kamora ispanhoz hogj megh ertekeozzek tulie mikorra menne be V. eo felsege tordara attam) nekie ... f. — /25 [Kv; Szám. 8/V. 169]. 1659: vegye kézhez Kegyelmetek az várat^a és Boldai^b uramtól megértekezvén kik hozzájukhoz hívek, és abban az derék helyben való szolgálatra is alkalmasok, elsőben Ébeni István uramat instellálván az vicekapitánságban, ő kegyelmével egyező értelemből állason olyanokat porkoláboknak s hadnagyoknak az várbán [EOE XII, 213 fej. — ^aVáradot. ^bMartinus Boldai de Várad, a fej. helyi bizalmasa].

megértendő belátandó; de értelmes; einzusehend. 1662: a tömösvári Csengizáde és jenei Ali passával vagy hatezer lovas néppel a fejedelem parancsolatjából látogatásokra indult volna, noha azért ők, amint ki-ki megértendő lehet-ne, igen jó végre jőnének, de ha elejekbe ki nem küldenének, s magokat nem alkalmaztatnák, a város elveszne [SKR 504].

megértés 1. érthetővé tétel; intelligere; Verständnis. 1710 k.: Ezeket^a a következő tragoediának argumentumál le kellett írnom szükségképpen, írásomnak mind elhívására, mind megértésére nézve [BÖn. 674. — ^aA Bethlen-családon belüli viszályokat].

2. megtudás; aflare; Erfahrung, Vernehmung. 1566: akaria felseged megh erteny feo nepeknek neweth es lako helyeth es, melynek megh ertese myt hozzon lsten wtan csak az felseged zywenek tyttkyaban (!) all [SzO II, 191]. 1664: én most érkezém udvartól, expediatatván Kegyel-metekhez az ő felsége Kegyelmetekre committált dolgok-

nak megértésére [TML III, 110 Teleki Mihály Kászonyi Mártonhoz].

3. felfogás; pricepere; Auffassung. 1657: esze vala az ordinanciának megértésére, bévételére, bátorsága az jó pédaadásra^a [KemÖn. 79. — ^aBethlen Gábor szavai Béli Pálról]. 1710 k.: Az üdő nem valami nagy test, sem nem lélek, hanem az Istennek teremtet állati körül való gond-viselésének a nap és hold teremtetések által magától az Istentől az embereknek adatott mértéke, órája, a világi dolgoknak, az emberek egymást között való igazgatásának, és az Isten akaratjának és jobban való megértésének segítségére [BÖn. 451].

megértet vki számára vmit érthetővé tesz; a face pe cineva să înțeleagă ceva; etw. für jn verständlich machen. 1619: Ezt tudom, Nagyságod Dániel deákkal bőségesben megértette, miben állott az dolog [BTN² 181]. 1623: De-hogy ezt^a Jobban es Jn effectum vihesse az Egez Tartomant^b be hyuassa egy Napra feyenkent es Ez My Eő fele-ol-leők valo keues distinctiokot zep rendell eleykb(e) aggia velek Joll meg Ertesse hogy nekik lezen Nagiob keőny-nyebsegekre haznokra hogy Rendell fognak zolgalny [Törzs. Bethlen Gábor gazd ut. — ^aA jőszág szolgáltatás-t. ^bFogarasfőde lakosait]. 1731: mindenik Tizedés mellé egy egy írástudo Senator Atyánkfia adhibealtassek, kez-kezb(e) adattatvá(ri) ezenn mostani Conclusumunk; Az jővő Vasárnap ... Házaként el járkák, el olvassák, jól meg értessék kivvel kivel! [Dés; Jk]. 1769: a Popák a kösséget intsek és Fenitsék az El szőkéstől meg értetvén véllek jól hogy ... el szőkni, vagy más a szőkésre hitegetni szőkteni mely veszedelmes és vétkes dolog [UszLt XIII. 97]. 1804: az Instructiot ... a' Harangazo előtt szorol szora fel Olvasván meg értettük s' ő általa a' ki Nevezetteket Certi-ficáltuk [Remete Cs; Bor. n. XVd]. 1833: Tiszteletes Szász Ferentzné Kováts Juliann a Aszszony Rusz Nyihaila nevű Emberét Magunk elieibe hivatvan nekie a fen irt Inst-ructiot szorol szora fel olva stuk s' vélle anyai Nyelvén meg értetvén általa Földes Aszszonyát az Instructio tartása szerént certifikáltuk [Ne; DobLev. V/1196].

megértethet érthetővé tétel; a putea face de înțeles; verständlich machen können. 1620: nagyságod azt igen jól meggondolja, hogy soha énnek em abban addig semmi jó módon nem lehet, valameddig én haza nem megyek és ez dologról^a az erdélyi nemes emberekkel, urakkal ... nem beszéllek, és ez dolgot vélek meg nem érthetem s jóaka-rókat nem szerzek ehhez [BTN² 394. — ^aA porta ama javaslatáról, hogy ki legyen Erdély vajdája, ha Bethlen Gábor magyar király lesz]. 1805: méltotasság meg maga válaszában magyarázattáyt világosan meg imi, hogy vél-lek azt tökéletesen meg érthetessük [Torockó; TLv. 9/40].

megértethetik érthetővé válhatik, megértődhetik; a se putea deveni de înțeles; verständlich gemacht werden können. 1662: azon tiszt magának^a sokkal nagyobb ár-talmára, veszedelmére lett vala, mint ide alább megértet-hetik [SKr 479. — ^aNadányi Mihály ítélmesternek, akit II. Rákóczi György kivégeztetett]. — L. még SKr 498.

megértetik érthetővé válik; a deveni de înțeles; verständlich werden. 1662: Melly dologban^a hogy a mi nemzetünk s annak igazgatói eleitől fogva illy restek és

gondviseletlenek voltak, ide alább megértetik annak hasznát és gyümölcse [SKr 159. — ^aKovacsóczy István kancellárius feljegyzéseinek elveszésében].

megérthet 1. a putea întelege; verstehen können. 1591: Tapazto Janos vallia Boba Catus Zaz borboliaual eggiwt kwldenek el engem fizetesert Reodre, adanak egi wuegh bort, es valami viazzat hogi oda vigiem ... Monda az nezeo, vgi vagion hogi egi zepleos azzoni, ellentis tart az Annia benne, hogi egibe ne mehessenek, sok ellenkezeoys vadnak, de soha el nem kerwihetik, hanem egibe mennek. Meli dolgot ha en megh erthetem volna, mi okon kwldnek oda, en soha el ne(m) mente(m) volna [Kv; TJK V/1. 133]. 1659: ezt a levelet hozá egy békési ember, melyben Domakos István levele is vagyon; a felsőt pedig az dobegyháziak küldték, mi felől írtak legyen, megérthet [TML I, 322 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

2. (vmely dolgot/körülményeket) megismerhet; a putea cunoaște unele lucruri; (irgendeine Sache, Umstände) kennenlernen/erfahren können. 1619: Hogy penig ebben is ilyen copiosusnak láttatom frásomba lenni Nagyságod kegyelmes szemei előtt, Nagyságod kegyelmesen megbocsássa, hiszem Nagyságod is úgy érthet meg minden dolgot, ha innet Nagyságodnak úgy adják értésére, azmint vagyon [BTN² 231]. 1639: én oda hivato(m) Director Vramot jól tudgia eo Keglime a dologh mint va(gyo)n kegldis vilagoso(n) megh értheti [Homoródsztpál U; Szád. Redej Janos Nagy Tamás udvarhelyi váraprovisorhoz]. 1658: Szomoru memoriále főképpen nékem M.-Vásárhelyt lakó öregbik Szabó Ferencznek bizonyos okokra nézve, melyeket ezután megérthetsz frásomból szép rendel, ha elolvasad [ETA I, 167 NSz]. 1720: En Uram hosszszason exponalam az dolgot, mert kevés szoval nem lehetet ... ezekből meg értheti miben legjen dolga njávaljás(na)k [Vh; Ut]. 1729: hogy pediglen azon dolognak folytatását adnaturálni kívántam ... se lsten se ember meg nem itilhet, mivel ha az Aszszony is az iránt való helyes okaimat meg értheti, mellyeket ugyan csak az Asz(szonyo)m(na)k fogok detegalni ... reménlem maga is az Aszszony helyben fogja hagyni [Darlac KK; ApLt 1 gr. Haller János gr. Kálnoki Borbárához].

3. megtudhat vmit, értesülhet vmiről; a putea afla ceva; etw. erfahren können. 1562: király szálla Segesvárra, és ott nagy gyűlést tétete; és oda az erdélyi urakat mind elhivatá ... hogy megérthesse: kik legyenek a székelyek feltámadásának okai? [ETA I, 19–20 BS]. 1572: Immaron Ennekem wgy techyk hogy Illyen Embernek mynt Farkas Wram Illyen walazt tetelet megh kel wamonk De Myhelt megh Erthety Kegtek hogy haza Jeot Kegtek kwlgien hozaya es erre az walaztra Emekeztesse kegtek [Torda; BesztLt 3704 Lucas Pysthaky és Colomanus Fekete a beszt-i bíróhoz és hites polgáraihoz]. 1608: (Jóságában) bizonyos szemeliek potentiose inuadaltak uolna: az mint Kgltek beouebben ez mi lewelwnkbe includaltatott Supplicatioibul megh értheti [BLt 9 fej-i rend. Cszz-hez]. 1635: Azoltais bekewel elue(n) egymás keozot, ez nyarban ismet ugy indítottak ez Scissiot^a, az mint Nagod az be adot supplicatioikból ... megh érthetj [Kv; KvLt Céhir. I. 15. — ^aA csizmadiai kiválását a vargák céhéből]. 1662: megírtam vala az csfikiaknak, felkeljenek s megfogják Lázár Istvánt. Mi választ írtak Nagyságodnak in specie megküldtem, abból megértheti Nagyságod [Sszgy; SzO VI, 269]. 1702: Hogj ha valaki kérdeni akarna közzülünk,

vagy masunnan jóne, es tamadna olljan Ember, ki bennünket akarna fel útletni, es lazasztani effele dologra es Rebelliora, mihelt megh erthettyük megh fogjuk ... Vrainknak hírré adjuk [Torockó; Thor. XIX/16]. 1711: Micsoda hirtelen való Zavar es Zenebona Tamadvan Molduvaban az Includalt lévelekből kglm(e)d Uram megh értheti [Csíkszereda; Bm. XXXIX. 50].

4. rájöhet vmire; a putea da seamă de ceva; etw. herausbekommen können. 1587: Az Louáknak haznaia mi legien, kennien megh érthetni [Kv; Szám. 3/XXVI. 11 Suweges Gergely isp. m. kezével]. 1618: Mert ha ő ezfélebe törekedett s azt az én uram megértheti, bizonynyal tudom én, hogy annál inkább, valamivel tud az én uram az hatalmas császárnak kedveskedni, de azon lészen [BTN² 142]. 1676: én is Kegyelmedet kérem hogy szíves törekedését az úr dolgaiban ne kimlíje, hadd érthessék meg azon rossz szájú emberek, hogy hazudnak benne, kik azont hirdetik, hogy Kegyelmed lött volna oka ... az Béli uram ellen való vádnak [TML VII, 263–4 Mikes Kelemen Teleki Mihályhoz].

5. indokoltnak láthat; a putea găsi justificat; begründet sehen können. 1894: Igen izgat, megértheted, ha nem magyarázom tovább. Majd lesz módom, hogy erről a fráterről beszéljek neked. Akkor jobban is megérted a felháborodásomat [PLev. 167 Petelei István Jakab Ödönhöz].

6. kb. tisztában lehet vmivel; a putea fi in clar cu ceva; von etw. klare Vorstellung haben können. 1640: melléje mene az legénnek, s azt látám, hogy váltig dolgozódának olyformán, hogy ... hiszem megértheti kegyelmeitek [Mv; MvLt 291. 233a]. 1659: meg értheti keglték, minemű fel gerjedet haragia legyen az feő vezérnek, ez szegeny megh romlot haza ellen [UzslT 15 fej.]. 1662: Megértheti, mennyire való tekintetek, szabadságok legyen az ország-nak és fejedelemnek minden jó kereszténység jovára czélzó dologban [TML II, 315 Teleki Mihály Wesselényi Ferenc nádorhoz].

7. ~ik egymást tisztába jöhetnek egymással; a se putea lămuri reciproc; voneinander klare Vorstellung haben können. 1776: én eddig is jó szívvel le mentem volna hogy mind ezeket szembe létemmel igazítsuk de egy felől egy, más felől más bajaim nem engedték, de ugyan tsak ha Isten éltet a fűven igyekezzen le menni, hogy szembe lévén jobban meg érthessük egy más [Mezőbánd MT; MbK X. 45].

8. idegen nyelvű szöveget érthet; a putea întelege un text in limbă străină; fremdsprachigen Text verstehen können. 1758: Tudtam, hogy sok szép könyvek vannak német nyelven s azon kaptam, bárcsak megérthessem, melyet Isten jóvoltából el is értem [RettE 78].

megérthető tisztán érthető; care se poate auzi clar; klar vernehmbar/verständlich. 1776: Ez után a M. Groffné Aszszony a Kis Aszszont félre híván ott a Segrestyéb(en) mit mondott Léányának azt nem hallottam, elég az, hogy a Kis Aszszony magát resolválván a' hitlésre a' Ritualában praescribált Conditók, és Szok szerint kérdezvén, mind a két részen való személyeket, bátron, tisztán, meg érthető szokkal feleltek mind M. B. Urffi, mind pedig a' M. Kis Aszszony, és egybeeskettettek [Mv; Gyl. Emericus Tompos franciscanus praesidens (55) vall.].

megértő 1. vmit felfogó/értő; care este suficient pentru a întelege/percepe ceva; etw. auffassend/verstehend. 1710

k.: Apáczai ... tudta azt, hogy ... a tudománynak holmi magvai vadnak a fejemben, és talis qualis könyveket megértő latinításom vagyon [BÖN. 552].

2. *egymást meg nem értő* a másik félle szemben értetlen; care manifestă neînțelegere față de cineva; für die andere Partei unverständlich. 1765: Jöven előnkbe Nánási Andrásnak és Rátz Kalárának Hazasságbeli igen tövisses Causajok tapasztalta Vener. Consistoriumunk mind a két félnek igen ifijui éretlen és egy mast meg nem értő allapotját [Kv; SRE 213].

megérzés (meg)tapasztalás; constatare; Erfahrung. 1705: teczetet Segesvárra közönséges Gyűlést promulgálnunk. Parantsollyuk azért hogy az eo Felsege Atyai Kglmességét és Gratiajat amplectalvan inkább, mint sem Indigna(tio)jának boszszu álló fegyverének maga s Hazánk veszedelmével való megh érzésére okot szolgáltatván szokás szerént az praefigalt napon és helylen comareallyanak [KvLi I/192 gub.].

meges is ráesik, ráveti magát; a se arunca pe ...; darüber/darauffallen. 1662: Márkosfalván a Rákóczi árvák praefectusának, Máriássy Ferencnek csűrös kertben levő asztagit nagyon megesték vala, kiket ott érvén és lepvén maga Bakos Gábor, ott is számost levágtak vala benne [SKr 237].

megesendő bekövetkezendő; care urmează; eintretend/treffend. 1733: Gombási Szócs Samuel ur(am) s Felesége tartozzanak most az közelebb meg esendő karacson napjara az pénz felét ... le tenni [Mv; MbK VI. 2]. 1747: Nemes Íratos] alias Szabo János uram ... kére, és levala tiz magyar forintokat ez jövő esztendőben meg esendő Szent János napig [Alvinc AF; Incz. X. 19]. 1764: kénтеленíték ... tizenháron (!) Magyar forintokat ... fel venni közelebb nap esendő Virág napjáig [Mv; Told. 30].

megesés 1. bekövetkezés; survenire; Eintritt. 1817: Mind ez oraig semmi ollyas betegségét, és Nyavallyáját a' kérdezett Személynek nem tudom, a' mellynek meg esése alatt maga cselekedetinek tudója és Úra ne lehetne, holott az illetén különös Nyavalyák(na)k hire szokott futamodni [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

2. végbemenetel; efecturare; Zustandekommen, Vollziehen. 1820 u.: én Hajdu Sándor törvényes osztaltj vitettén vegben itten Egerbegy Varossában* a Néh(ai) Tolvaj Ferentz Házás Társa Nagy Judith Egerbegyi külső és belső Massaiból, de mivel ezen osztálj meg esésekor Meg Néhai Id. Tolvaj Ferencznek két magtalanul deficiált gyermekei^b életben voltak ezek(nek) részei az osztálj alá belé nem jöhetnek [Tolvaly lev. — TA. ^bKöv. a nevek fels.].

3. teherbe esés; faptul de a rămîne însărcinată; Schwangerwerden. 1757: Demjén Boricza Leány korában ... ment szolgálai Posta Mest(er) Uramhoz, és ott meg esett, de hogy hites Úra lett volna, azt bizonytal tudom hogy nem volt, mivel a' meg esése után Eklésiát is követett a' Templomban [Kv; Mk IX Vall. 195].

4. bűnbeesés; păcătuire; Sündenfall. 1678–1683: Ez Alhatatlan vilagh sok vezedelmes tőrei között ... az felseges Jstennek, szükséghez szegiczigit ... buzgo giakor imacsagal kerni, mert sem voltak sem lesnek, olj mester politicusok kik magokat, ugi tudgiak vezereelni, megh esestől hogi ne felljenek [Ks Kornis Gáspár kezével].

5. *elke ~e együttérzés; compătîmire; Mitgefühl*. 1704: Bethlen Miklósné asszonyom a fia által a statusoknak egy memorialét hozza, kit is térdén állva, keservesen sírva porrigála és recommendála, mellyek sokaknak hasonló könyves szemeket causála és rajta való lelkeknek megességét indítá [WIN I, 139].

megesett 1. megtörtént; care s-a întâmplat; geschehen. 1662: De hogy a fejedelem mind a szegény haza fia in már megessett rettenetes romlást, s mind a hazán eshetendő, következő pusztulást ... is szeme előtt viselvén, a nagy kényszerítő szükséghez képest is, magát annyira megalázta volna, igen dicséretesen cselekedte volna [SKr 395]. 1673: immar akkor azon az vegh helylen meg eset siralmas romlas az naponkent valo szomorú siralmas állapotokból sajdihtatik vala [Szentpál KK; Ks 90]. 1749: Mint-hogj penig midőn sok p(rac)vie tött intésekreis magok házáat ne(m) corrigáltak, és nagyobb gondossággal a' meg esett romlást az lk p(rac)ventalni nem igjekeztek, annyit télesen mintha szántsándékkal támasztották volna a' tüzet [Torda; TJKT III. 265]. 1751: Bulzesdi Sztán Praekup mondgya, Ha ez után meg emberli magát azon Feleségem, meg eset vétkeiert meg engedek néki [H; Ks 62/5]. 1764: az házat sepevén ki, a puskát a szegeleiből mely miá nem seperhettem félre akarván tenni, az ugy el sült, ezeken kívül penig semmi egyéb lövésre való célom nem probaltotván következik, hogy a' meg esett gyilkosság semmiképpen Deliberatum Homicidiumnak nem declaraltatik [Torda; TJKT V. 246–7].

2. végbement; care s-a desfășurat/realizat; zustande gekommen, erfolgt. 1760: A násznagy köszönt s nagy paresiával perorált, s emlékeztette az annak előtte megessett mátkaságra s eljegyzésre [RettE 98]. 1792: ha ... Törvényesen meg esett ki jártatás szerént káromat az ő Exlaja Törvényletlen, és erőszakos hatalmaskodó Tisztye által méltotztatik refundáltottni, ugy igenis köszönöttel acceptalo(m) [Ádamos KK; JHb XIX/35].

3. teherbe esett, félrelépett; (fatá) însărcinată/gravidă; schwanger geworden. 1708: edgy Udvarb(an) meg esett Ersok nevű Asszony [SzJk 854]. 1747: az J inquiraltasson ... super eo: hogj azon meg esett személlyel Kovásznai Jutkával nálla laktában sem edgszer sem mászszor sem éjjel sem nappal nyilván vagj titkon tilalmas és különös conversatioja s communioja nem volt [Torda; TJKT III. 131]. 1755: Vegezetre néhai Atyánk elméjében jobbanis meg fogyatkozván, rá veszik holmi kárunkat nagyon munkalodni kíváno Emberek hogy Házasodnék meg, es jovalanak néki egy meg eset személyt, kiis fatyat vetet [Albis Hsz; BLev.]. 1794: Duka Ehva (!) meg esett személy [Koronka MT; Told. 42/1]. 1836: Eskettem öszve Kidei özvegy Sárközi Mojsest Budai m(e)g esett személy Szilágyi 'Susánnával semmi erőltetés n(e)m volt [Búrjánosbuda K; Rak 6].

4. megtévedt, bűnbe esett; care a păcătuít; in Sünde gefallen. 1588: Amy Nezy az Eottweos Andras dolgat Abbanis obserualliak az Vrnük eo Nga parancholattiat es tecczeset, Vegheztek azért városul hogy ma Biro vram Cedulat Jartasson, Eottweos Andrasnakis Cedulat kwlgieon, hogy Jeoyeón be, es tisztesseges helie megh leszen, Mert ez cleot sem Akartak Abba(n) megh hoboritan, hanem Azzal Akartak eltetny, Amint az teob megh esset Attiok fiayt [Kv; TanJk I/1. 81]. 1674: Lelkem Uram, kérem kegyelmedet, kedvezzenek az megessett személyeknek is [TML

VI, 658 Teleki Mihály Béli Pálhoz]. 1820: Meg tekintvén ezen mostani büntetést azt hogy a meg esett Személyt Brotár Simon lévén Szerezsétlen voltát Panaszszából Ügyelemre vévén azért az ennek előtti (!) tett Törvény szerint a Társaságból ki nem rekesztetik, de úgy mind azon által hogy se ő se más ne hibázzék Itéltetett [Törkök; TLv. 9/27].

Szk: ~ volta vki bűnös volta/bűnössége. 1688: meg esett voltomért még ez egyszer törvény szerént ne cselekedgyék [Dés; Jk Férfi rab kérelméből].

5. bekövetkezett; care a avut loc; erfolgt, eingetreten. 1727/XVIII. sz.: hivatott ... bennünket egész kalandosul mostani becsületes Atyánk Tunyogi György Uram az ő kigyelme házához ezen 1727 esztendőben meg eset Pünkösöd inepé harmadik napján, kalandosi szép rend tartásnak rendes igazgatására [Zilah; Borb. II].

6. beesett: care prezintă o scobitură/adincitură; eingefallen. XVIII. sz. eleje: Az gömbölyeg telles Szügyű lö nyilván egészséges, a meg esset Szügyű pedig kész benna [JHb 17/10 lótaratás ut.].

megeshetett megtörténhetett; care s-a putut întâmpla; was erfolgen konnte. 1730: Ratioimat commendalom az Tisz. Exactoria Ventilatiojára meg eshetett fogjátkozásaimról, jo Uraimat devote követvén ... vagjok és maradjok ... alázatos öreg szolgája Fűző György [Kv; Szám. 56/XIX. 29].

megeshetik 1. megtörténhetik; a se putea întâmpla; erfolgen können. 1585: Ferenczy Antal vram es Volfard vram valliak hogy eok Nem emlekeznek bizonnial arra hogy Hozzw Marton azt monta volna az Zek zynin, hogy eo Abban a' haz rezeben mellyet az Attia hazaban Adot volna Olaios Georgnek fel venné az Euictiot, es Euincalna Olaios Georgiot; Az zo azert megh eshetet keozteok, de amy (!) elmenkbeol ky Ment [Kv; Tjk IV/1. 413]. 1644: Munkaczi Borbeli Istua(n) ... fassus est Baczio Janosnak az fejen az meli sebet fel metelenk, az vtes vala de oldalfelt vala egi egi kis niazas mint egi kes meczes ollian vala, annak nem kellett volna keotes avagi giogitas, az megh eshetet, cziaak az vonakodasokbanis [Mv; MvLt 291. 418a]. 1671: Az-is megeshetnék, hogy valamely értetlen ember arestaltathatna valakit, annak utánna oda hadná perit s' amaz arestaltatott személy méltatlan szenvedne a' meg-fogató miatt [CC 78]. 1681: Megh eshetik ez is, hagi valamely Tiszt az Földes Úr Kárara az Korcsomas helyeken nemely üdöb(en) a magha borait árultathattya [Erdőhátság H; VhU 198]. 1762: Sok kézzre fordulván az l(nct)a(na)k Levelei könnyen meg eshetet Compulsorium Mandatuma(na)k el teveljedése [Torda; TjkT V. 136]. 1868: Lajos Bátyám okvetetlen mennyen fel, mert ha fel nem megyen, igen könnyen meg eshetik, hogy mások fel mennek 's olyan egyességre lépnek mindnyájunk nevében a bel birtokosokkal, a' mi mindnyájunknak rövidségére leszen [Szu; Pf Gálffy Sándor lev.].

2. végbemehet; a se putea efectua; sich vollziehen können. 1782: azon Gyeplüknek fel osztása virgas veszekedés nélkül meg nem eshetik [Siménfva U; Pf]. 1791: az egész aratásan itt kell tartani az egész jóságát s kételenítettünk az kiknek Semmi modgyok nem leszen ételmet adni, mivel usorásunk nintsen annyira valo, hogy azokkal edgyütt 3.4 nap meg eshessék az aratás, a mint tudom tsak három Falub(an) vagyon az Natságod Embereiből Biro a kiert

usoráznak [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.]. 1794: kívánák a Mlgs Testvérek, hogy ezen ... summákat, melyekkel edgyik a másinak tartozik, egybe vessük a végre, hogy ki mennyit tartozik fizetni meg állitván, mű előttünk a ki fizetés meg eshessék [Kv; JHb XX/40. 10]. 1839: a' még fűventiben Buza béli kárt tsak most lehet valojaban meg betsültetni a' hely színén ... Tessék ennellfogva a' Tektes Udvarbíró Urnak 3ad Napon a' hely színén meg jelenni az lehető kár ki mutatasára, hogy a Betsű meg eshessék [Ne; DobLev. V/1226]. 1844: Kötelességemmel tetetett ... akkorra^a egy bizonyos házhoz gyűjtessem teljes Ecclesiát, hogy még akkor papi választás eshessék meg [Bözd U; Pf Arkosi Mihály esp. lev. — ^aMájus 22-ére] | e fel olvasott rendeletben érdekelt tárgyak többnyire olyanok, melyeknek ... tárgyalása csakis Fő Kir. Biro elnöklete alatt tartando Köz Gyűlésen eshetik meg [UszLt XI. 85/1. 12].

3. megtartathatik; a se putea ține; abgehalten werden können. 1781: A főispán Teleki Ádám úr betegsége miá nem esheték meg a marchalis szék József császár hűségére homagiumunk depositiója végett usque ad 11-um Octobris [RetE 415].

4. ~ rajta/vkin előfordulhat vkivel; a se putea întâmpla cu cineva; vorkommen können. 1663: Az dolog eddig volt, édes Teleki uram, ha ma rajtam, holnap bizony máson is megeshetik [TML II, 430 Ébeni István Teleki Mihályhoz] | Először kérmé azon Kegyelmed ó nagyságát, küldene úti levelet beküldendő szolgálomnak, mert ... míg ő neki hírével leszen, amazokon megeshetik ... sok gonosz akaróim lévén, meg fogják háborgatni [i. h. 444 Teleki Mihály Teleki Jánosnéhoz].

megeshető 1. megtörténhető, bekövetkezhető; care se poate întâmpla; erfolgen können. 1681: Az Jozzagokban akár holott megeshető minden nemű excessusok felől ... tudakozzan a D. Officialis [VhU 72]. 1701: Generosus D. Samuel Cserepi de Déés Ductor ejusdem oppidi Dees ... solemniter protesta azon hogy ... a Deesi Tanacs az ő kglme Hannagysag beli Ratiojat el nem akarja igazítani; ha akarja miért procrastinallya. Melyből ha mi oly az embereke(n) l(ste)n itiletiből megeshető akarmi nevel nevezendő, repentinus Casus következnek se l(ste)n se ez világ előtt Maga es Posteritási ne causaltassanak [Dés; Jk]. 1713/1750 k.: Minden Tractusokban es Ecclesiákban a Praedikatorok Mesterek, mikeppen viselik magokat vagy erköltsőkben vagy Tanításokban meg eshető restségek miatt, mikeppen alkalmaztattyak magokat a Halgatokhoz, e contra a Halgatók is mint obtemperal(na)k és fizet(ne)k Tanítójok(na)k szorgalmatosan vigyazni kell arra is [RGyLt A. 12]. 1803: 2-do. Hogy ezen pásztorok, midőn számadások és kezek alatt lévő nyáját pásztorkodások által kezik alá vészik, minden megeshető veszélyektől híven szorgalmasan őrizni tartoznak [M.hermány U; RSzF 191].

2. esendő; supus greselii, slab; fehlbar. 1763: a Nagod Gratiájához kívantam szegeny fiamot Nagod melle adni minthogy az én fiam is gyarlo es meg eshető ne tekintse Nagod az eo véteit mindenekbe mert ember vétek nélkül nintsen enis a Nagod Gratiáját haladással emlegetni kötelességemnek tartom [Retteg SzD; TL árva Bágyi Susanna lev.].

3. elkövetkezhető; care poate sosi/veni; bevorstehbar. 1741: azon Padina nevezetű Territoriumot ... nem subdi-

vidalhattak, hanem hadtak es halasztottak mentől közöleb meg eshető alkalmas Terminusra [Veresegyháza AF; DobLev. I/156].

megesik 1. megtörténik; a se intimpla; geschehen, stattfinden. 1573: Emlékezhetik .k. rea hogy mikor az dologh meg essett wolt, az ketek darabantyeol (!) kyk vram eo Nga Jobagiat feyeregyhazon^a megh wertek wolt chak hamar az vtan megh jelentetem k.nek ezt az dologt [Sajó BN; BesztLt 3766 Horwat Myklos Nagy Sayoy Tyztitarto Thymar Gergely beszt-i bíróhoz. — ^aBN]. 1599: Zekely Isthwa(n) Betfalui, Zabad Zekely megh eskowe(n) azt wallia En Wargha Balas zolgaia wolta(m) akkor a mikor ez a dolog megh esetk [UszT 15/197]. 1630: minek utanna, hogj az veres vagas megh eset volt, az kapu közben halla(m) hogj az ket Inas beszilli vala egj masnak s monda Mihok hogi bezzegh megh ütem am ezzer a soczett, hogi mindgijart az kapunak haniatlek ugj mond [Mv; MvLt 290. 194a]. 1734: Az beres ökrök iránt irtam vala ... hogy tavaly is nagy romlások eset a' fagyos uton valo zaklatásból, most is meg esett, s meg sérült benne, 2 meg is holt [Szamosfva K; Ks 99 Veres János lev.]. 1759: azon kort-soma háznál estenek gyakorlatossag(g)al sok féle zenebonás dolgok, ugymint meg esett azis hogy nemelyjek oda mentenek azok közzül kiket el illasztottanak onnan, kiket penig meg marasztottanak némelyj oda menők előtt az ajtot bé zárták [Szentlászló MT; Sár.]. 1769: meg esett mikor az ország utyán nagy Sár lévén, az rétre bé tsaptak az utozok [Apahida K; JHbK XLII/24]. 1793: Sokszor meg esik hogy Esztendőbe nem tsak egyszer, hanem töb-ször is, az árviz el borítja Tér helyeinket s Falunkat [Kakasd MT; DLev. 2. XIII/b. 16].

Sz. 1653: Egy Nagy Albert vala fő ember Küldte vala Móses^a ezt Lengyelország felé, hogy hadat gyűjtjön. Elmenvén, nem tudom mennyit gyűjtött is volt ugyan, de azalatt hát megesett Bécsbe az évjárás [ETA I, 83 NSz. — ^aSzékelly Mózes].

2. bekövetkezik; a se produce, a avea loc; eintreten/treffen. 1584: Domini Senatores deliberarunt Mierthogy az egyik vallo ... sokzor hallotta azt Zabo Catotol, hogy eo rea az Annariol marat volna halala vta(n) az Bozorkansagh es attol az Bozorkansagot meg tanolta, Mely vallasa tantum fecit hogy Bozorkannak mongia magát, Ez vallasához penigh hogy eo olli(an) zemely volna, illien dology accedálnak ... hog egy Azzonnak harmad Napra p(ro)fetalta megh hogy megh Bannya azt hogy Ne(m) engedet valamj fat neky, Es harmad nap mulva meg eset raita Az Niaualia [Kv; Tjk IV/1. 278]. 1666: Az itt való rendeletlen praesidiumnak penig, nem lévén ennyi fiscalis jószágból közel egy darab füvelő helye, Suknál, Bonczidánál kellett lovokot legeltetni és így, az mikor akarja, akkor hajthatja el lovokat; azután, ha praedálni akar, ki áll ellene? Mindezekről, Kegyelmedet kérem, az mi kegyelmes urunkat tudósítsa, hogy azután ha megesik, én ne okoztassam [TML III, 580–1 Ébeni István Teleki Mihályhoz]. 1742/1760: Vass László Uram ki jöve oda s mondam No Uram, Szilágyi Uram bizony minden órán el foglalja az házamat, arra meg nevetvén magát az Ur, azt mondgya, de legény nem esik olyan hamar meg mivel sok pénz kell azért [Pujon SzD; WassLt G. SzászVárosi (70) zs vall.]. 1762: A. intette, és okoson tiltotta az I. eőkegyelmet, hogy ne gyujtana meg az bokrot, mert az tűz széllyel terjed, a' mint megis esett [Torda; TJKt V. 104] | Régen jövendőlik,

hogy kiforgat a szász bennünket a praedominatióból, ihon megesék! [RETE 145].

3. végbemegy; a se produce/effectua; sich vollziehen. 1598: Kwn Jakab hyd kapubelj darabanth vallja Mi ko-ro(n) Jmmar itben az harcz megh eset volna, Jstwe (!) kesen az kaputis fel vontak vala, es en az kis ajton menek kj tehat ot az palo vegnel az az olah molnar legenj mas molnar legennjel Swkj Janossal bezel [Kv; Tjk V/1. 245]. 1782/1799: minek utanna az Erdőknek fel osztása meg esett, a' Falusiak is ugy meg szűkültek fa dolgából, hogy a' magok szükségeketis nem igen érik bé véllé [Torockó; TLev. Transm. 366]. 1793/1794: a' Sárdianusok^a felelik: Mind a' Törvény, mind pedig a' Praxis azt tartya, hogy az Exmissusok ante executionem, ahoz reportáljanak a' kihez exmittaltattanak, azért inhaerealván előbbeni kéréseknek most is azt kívánnák hogy ezen Osztály ne folyjon mig a' Reportatio meg nem esik [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 15b. — ^aA Sárdi-örökösök]. 1811: Nesztászia Muntyán észre vevén hogy határ kertje el vétetődött ... Gligor Lázár önkéntesen ajánlotta Nesztászia Muntyánnak, hogy ha nékie 3 Rforint Kaláts pénzt adánd, tehát ki fogja kalátsolni. Nesztászia Muntyán meg ígérte hogy ő azon kívánt kaláts pénzt meg adándja, tsak hogy elsőben jöjjenek előmben, és a' kikalátslás essék meg én^a előttem [Nuksora H; JF 36 Prot 1–2. — ^aMakkai László viceinspector]. 1825: Melj Örökös vásár és csere mi előtünk meg esvén arrol, frtuk, és adgyuk ez Contractualis Levelünkét [Nagylyak AF; DobLev. V/1100] | A Dellei esketés meg esett még pedig olyan jól, hogy jobbat mi sem készíthettünk volna [Csapó KK; i. h. V/1098]. 1846: két helyeken a' határ ki járása, ki gődrőzése meg esett [Karácsonfva MT; Told. 70].

4. megtartatik; a se tñe; abgehalten werden. 1720: Margit napja előtt meg szokot esni az Szasz Megjesi sakedolom ugj mint a' barom Vasar [Folyfva MT; Told. 76]. 1781: Szokasé az itt ebbe a Helységbe, hogy ha szintén Legény s Leány részéről egy háznál esikis meg a Lakadalmi vendégség, de ugyan tsak mind a két részről egyaránt költenek ... ? [T; Bosla vk].

5. létrejön; a lua fiinj; zustande kommen. 1776: Meg esvén az irt Exponensek között a' Mátkaság, tanálatotté annak valaki ellene mondója, vagy nem lévén akkor Senkiis ellenzője ... ? [GyL hiv.]. 1815: a szalanna lopás iránt előttem esett a békesség mind Armanka Szinyivonnal, mind a Földös Urral meg esett a békesség [Mezőbánd MT; DobLev. V/983. 4a Szabo Sigmond (56) szabad székelly vall.]. 1827: a mai napon azon minor potencias perre nézve, melyet Néhai Ladnotzi Horváth Sámuel Ur Néhai Testvérem Dobolyi Josef Ur ellen egy Koppándi Hajos Malomért ... folytatott ... a' Tkts Törvényes Generalis Szék által ki rendelt ... Békeltető Birák Urak közbe jöve-telekkel ... a' békesség meg esett [Ne; DobLev. V/1124].

6. keletkezik/lesz vmi rajta; a apárea, a se face/forma; entstehen. 1670: most is, megvallom, jó lovat adott Kegyelmed; igen bánom, egy kis hőttemet talált rajta indulni, noha bizony váltig kímélem, de az jó lovon szokott meg-esni [TML V, 153 Keczer Menyhárt Teleki Mihályhoz]. XVIII. sz. eleje: Az ficzamosdas kétt féle egyik az elejin, az másik az hatulján s mindenik köröm házban esik megh [JHb 17/10 lőttartási ut.].

7. készül; a se face; gemacht/verfertigt werden. 1808: az a Testamentum törvényes, a melly leg alább két három személljek praesentiajokban esik meg [Harasztos TA; Borb. II].

8. ~ *rajtavlkin* vkivel megtörténik; előfordul; a se intimpla cu cineva; bei jm vorkommen. 1591: hallottam Bornemizza Gergelneol ... nincz mit tennwnk ez megh essek raitunk [Kv; TjK V/1. 62 Zahani Jmrehne vall.]. 1601: Fodor Gergelyne Anna azzony vallya Enys zint-hen Akkorban mentem vala az mezarzekben hws venny

Az mertekben az ket Darab hwst hat penzre megh Akara Niomtattny az Mezaros Daurert Georgy egy darab boka chyontal ... megh haraguwan zitkozodny kezdte, es foga az chyontott s vgy hagyta az mezarost Archul hogy mingyara-st az veer ky leowe az orchaian, ky mikor megh esett volna az mezaroson megh busula es az bardal vgy hagyta melyben ... es az daraban haniotta essek [Kv; TjK VI/1. 530]. 1609: magannis megh eset uolna az beöntetis [Dés; DLt 315]. 1659: akkor hisztek ti mindent el, mikor meg-esik rajtatok [TML I, 324 Teleki Jánosné Teleki Mihály-hoz]. 1710 k.: valami a szász tanácson ma megesik, holnap a magyaron is meglehet [BÖn. 954].

9. elesik, lebukik; a cădea; hinfallen. 1676: Jól mege-sém az lóval idejövét [TML VII, 301 Teleki Mihály Na-lácz Istvánhoz]. 1710 k.: valamíg Németországban s széjjel peregrináltam, noha bizony sokat nyargaltam, éjjel is bolondul postálkodtam, de csak egyszer sem estem el, úgy hogy majd elhittem magammal, hogy én soha lóval meg nem esem, de azután otthon egyszer egy róka, egy-szer egy őz, még másszor egy nyúl miatt, meg más alkal-matossággal háromszor megestem [BÖn. 569].

Sz. 1710: Örültemek azalatt, akik baráti nem valának, hogy most egyszer megesik a jégén, mert már Bethlen Gergellyel is felbomlott vala a barátság, nem lévén szük-séges Telekinek Bethlen Gergely szolgálatjára Béli Pál romlása után [CsH 207–8].

10. bajba jut; a fi infrint; in Not geraten. 1678: A ki itt mi köztünk megesik, nem áll könnyen lábra [TML VIII, 214 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1710: Csak az egy Kornis Gáspár marada meg, kit Teleki Mihály le nem ejthete lábáról, és ha sokáig él vala, vagy ő elvesztette volna Teleki Mihályt, vgy Teleki ötöt, egyik megesett volna [CsH 152]. 1710 k.: Keservesen szemlélem s gondolom ... mint járanak nemrégén amaz nagy talentumok-kal bíró confessor, próféta, Otrokócsi, amaz nagy törvé-nyeket igazgató politikus, Szirmai, és amaz Bukari töm-lőcből vallások elhagyásával szabaduló tíz prédikátor atyámfia? Mivel vagyok én azoknál jobb? még olyan sem vagyok mert azok százannyit is szenvedtek, mint én, és egyenesen az evangéliumért, mégis mint megesének [BIm. 1014].

11. ~ *vkinek* kijut vkinek (a bajból); a avea parte (de suferințe); (Not) abbekommen. 1658: Nekünk, szegény árváknak, bizony valóban megesik, melyen bizony szívem szerént búsulok [TML I, 175 Bornemisza Zsuzsanna Teleki Mihályhoz]. 1659: ha Barcsai talál fejedelem lenni, megesik nekünk [i. h. 462 Pekri Sofia férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1668: Megh esék nekünk, mert ahun él le-ovenek édgvet kezdőlünk [Diós K/Kv; Ks 65. 43. 10]. 1744: hallam hogy beszéllek meg eset szegény Hüvejes Jánosnak mert őszve vagdalták [Mv; Told. 27]. 1763: Somai Sándornak ugyan meg is esett, mert szinte most foly az investigatio utána [RettE 183].

12. ~ *vkinek vmi* megárt/kárára van vkinek vmi; a face rău cuiva ceva; etw. jm schaden. 1658: Igazán, Nagyságos Uram, megesett nekem ez a kapitánság és félek, tovább is jobban meg ne essék, küldössá ne legyek utána [TML I,

326 Teleki Mihály Kemény Simonhoz]. 1678: Micsoda gyalázatos ember is lennék én, ha Nagtök ellen való dol-goban avatnám magamat; másképpen is az Nagtok válto-zása kinek esnék úgy meg, mint nekem ...? [TML VIII, 21 ua. Bornemisza Annához]. 1705: kétszáz rákok egészben elégették egy karófarkig az egész falut És az én új házaimmal együtt mindenek megégtének, és így nekem megesett az hűség" [WIN I, 623. — "Rákóczi Fe-renc iránt]. 1766: Nekem bezzeg meg esék az Instantzia irás [Nsz; LLt].

13. ~ *vmiben/vmi* ellen hibázik/vétkezik vmiben; a greși, a comite o greșală; in etw. fehlen, sich gegen etw. verge-hen. 1577: Az ket lato vrain helyebe ... valazottak a' ket vasar byrot Tellyes authoritat adnak eo kegmek, hogy a kik meg esnek az vegezes elle(n), es nyilwan az vetekbe meg talaltathnak, Azokat az elobby vegezes zarent bwntessek meg, mind zalog vetetel mind egieb Rendelt moddal | ha ez vtan valamibe effele dologba(n) meg es-nek^a, eo kegmek minde(n) irlgalmassag nelkwl bwntetik meg eo kegmek [Kv; TanJk V/3. 149b, 150b. — "A mézárosok]. 1578: wegeztek hogy mykor affele zóket Job-bagy ide Jeo vagy varasba vagy hostatba es be zal, Az tyzedes tartozzek mingyart capitannyanak meg mondany ... ha kit penig így ky akamanak vinny, es az a' kit kermek kezesseket allathat ket zaz forintig, hogy eo fizyety meg ha meg esnek az teorwembe az Byro es tanachy, az olliant teorwennelkwl ky ne aggiak eo kegmek [Kv; i. h. 175b]. 1579: Keryk azert biro vramat hogy haggia megh ta-nachybely tarsainak hogy hwtek zarent az titkot se felseo se also tanachybol ky ne Jelenchiének, Mert eo kegmek valoba gondot Akamak annak a bwntetessere viselny, valaky leze(n) aky meg essyk benne eo kegmek keozzwl [Kv; i. h. 198b]. 1670/1740: Végezék aztis hogyha ezekb(en) a végezésekben kit ide fel végeztünk valaki meg esnék, és a Biro vagy Eskütket meg akamák zálogolni, és az az Ember támadna a Birora, vagy Eskütketre, annál inkább ha fegyvert vagy pálczát fogna hozzájuk az olyan Embert három forintra büntessék meg [Homoród-sztpál U; WLt].

Szk: ~ a próbában hívát követ el a próbamunkában. 1672: Gyulai Samuël Ur(am) megh esvén a probab(an), megh bwntettetett ket lott ewstel [Kv; ÖCJk].

14. teherbe esik; a rămîne însărcinată; schwanger wer-den. 1640: Szabó János beszélé az úton, hogy ... ez az Koncz Judit is odajöve és mondá Szócs Jánosnak: „Istentelen, hányszor megesküdtél azon az dologban. János uram tudod-e, hogy mikor én megestem, mindjárt megmondottam én tenéked” [Mv; MvLt 291. 218a átirás-ban!]. 1713: Jo Ersoktol az ki meg eset hallották hogi Kis Janostol eset volna meg [Kv; TjK XVI. 103]. 1748: Jolle-het az Incta nem tagadja vétékét, de inferaltatik, hogi a' kivel dolga volt azzal biztatta hogi el vészi Feleségül, s, ugy esett meg [Torda; TjKt III. 216]. 1752: Egy Lador nevűreis emlékezünk ... egy Némettől esett volna meg az Annya [Szentmargita SzD; Ks 16. LXXVIII]. 1772: tsak Szombaton járván fel Vasámap reggel követ(ett) Ekklesiat Horvat Josefne Neh. Szőlősi Samuelnek elmaradtott özve-gye ki is mondotta hogy meg esett Neh. Ferjének Testvé-rétől Szőlősi Mihálytól [Gyalu K; RAK 173]. 1805: Hal-lottam, hogy megesett volt és Török Tamással elis szókott volt [lkafva Hsz; HSzJP Fetés Gábor (58) gy. kat. vall.].

15. félrelép; szerelembe esik; a avea relații cu o femeie; einen Seitensprung machen, sich verlieben. 1748: Szath-

mári Györgj nevű ifju ember Balás Ilona nevű Léánnyal megesket, követte(ne)k Ecclát in Templo | Asztalos Sándor özvegy ember szolgálójával megesvén, ketten követtek Ecclát ... ugj hogj el is vészi a szolgálóját Feleségül [Gyalu K; RAK 171]. 1827: If Legény Kupa János meg esett Víg Kisoval [M.bikal K; RAK 144]. 1838: Ifju Legény Matyas András 29 Eszt. Meg esett Kovács Sárával [uo.; RAK 255].

16. ~ a szíve megsajnál; a i se face milă de cineva; Mit-leid haben. 1662: a nagy jeles fejedelem ember^a veszedelmén s méltatlan esetén, siralmas sorsán nagyon megesvén szíve a kegyes úriasszonynak^b, maga hintószekerén s lovain kísértette s küldte volt Ecsed várába, s onnét vitték Nyírbátorba, ahol nagy méltóságos pompával és tisztességgel temettetett vala [SKr 90. — Báthori Gábor. ^bCsáki Istvánnénak]. 1756: essék meg rajtam a' Nms V(ár)(me)gjének könyörűlő Szíve [M.köblös SzD; RLt]. 1794: Essék meg szíve az Inclytum Officiumnak ilyen példatlan Árváknak sorsán, és ne engedje, hogy az igazság el nyomattassék [Kv; CsS]. 1847: Nékem is megesvén a szívem siránkozásokon kész voltam hideget, meleget, éhséget, szomjúságot érettek kiállni [VKp 155 Varga Katalin sk.].

17. ? leereszkedik; a se lăsa în jos; herab/hinabreichen. XVIII. sz. eleje: A melly Lonak a marján alul van megesve a nyaka, nem tanácsos hoszszu utra a felén indúlni, az ilyen ló a menyiszer lépik, annyiszor a fejivelis rea inti [JHb 17/10 lótarási ut.].

◊ Szk: ~ a sebl/sebhetés (vkin) megsebesül; a se răni; verwundet werden. 1583: Rosa, Georg kowachne vallia Ami koron Immar ez Mihal Kowachon meg eset volt az Seb ... Gal kowach Monda: Bizony Nem vg captam vala hozza hog Miwellie(n), hane(m) vgy hog ez ket kedde(n) Ne mywellie(n) de Nem tudom ha talaltam vagy Nem [Kv; TJK IV/1. 132]. 1588: My Eleőteőnk Rathony Boldissar es Rathony Istva(n) Nemes zemelliek hyteők vthan igit wallanak ... oda zagwlda, es el fwamek eggik Az embe-reknek es Erdeőtelejk Marton hozza eőkele, es vgy eőke-le Chyan Janost hogy Immar Az Seb meg eset wala chyan Janosson [Perecsen Sz; WLt]. 1606: Latta azt (is) hogy osuat Janosne egy darab faűl hosza hagított Jmreh Lúkcachhoz, s talaltais wtnj, de ekkor mi(n)d osuat Janoson s mind az felesegen megh esett volt az seb, de Jmreh Lúkcachon az vthan esett [UszT 20/196 Elizabet Consors Joannis Nagy de Gagj Inquilina Joannis osuat vall.]. 1652: En az veszekedeseink indulattian ott sem voltam, hanem annak vtanna mikor az sebhates megh eset, ki miat meg kellett halni, annak vtanna mente(m) oda mint ortalom [i. h. 8/64. 60] * ~ a veszélyi rajta veszélybe jut; a fi in pericoll; in Gefahr geraten. 1776: A levelet még 1-a Decembris 1775 datálta az agens s most küldötte kezemhez ugyanő. És minthogy azt írja, hogy ha 20 napok alatt magamat nem expedialom, tehát nekie fel kell adni öfélégeknek, s egyáltalában azért tartóztatta eddig kezembe küldését, hogy magamat ne excusálhassam, hanem essék meg rajtam a veszély [RettE 364].

megesket, megesküti 1. (vallomástételhez) esküt bevesz; a lua cuiva jurămintul, a pune (pe cineva) să jure; (zum Geständnis) Schwur/Eid abnehmen. 1572: Ez zemlyeket megy Eskewtwyn meg vallattwk [Dés; DLt 184] | Menenk felső Jaraban ... az nagod parancholattia-ual meg Esketők eőket kyk vgian Azon lgin vallanak mint

lupcsai menyharth Bolyai mihaly es Bagameri Giorgine [A.jára TA; Thor. IV/6]. 1577: paranczolt wala nag(isagod) minekwnk hogi el mennenk tima falwy hatarra az pörös erdőnek szenerre, es ott az minemw bizonyosagokat mi előnkbe hosznanak es Intenenek aszokot mi be wennök es meg esketnök [UszT]. 1590: az minemw bizonisagokat mi eleonkben hoznanak, meg eskwtneok eoket ... az vallok-nak vallasokat kik ez keppen keouetkeznek meg irtuk [Krakkó AF; KCs IV. 62]. 1630: aminemw tanukat Vas lános Vram hiuatta, azokat eleozor meg eskwtuen hwteok uta(n) ualo uallasokat ... recipialtuk [Cikud TA; WassLt]. 1646: My azert engedelmesek leven az Ngd kegielmes poronczolatiának ... megh esketők es hűti utan valo val-lasat, igit uőtube (!) az mint követkőzik [Cege SzD; WassLt]. 1656: paranczolt Ngd mű nekunk hogy az kiket az exponens mi előnkbe(n) hina az uagy hiuatta: azokat megh eskűtnők es hűtők szerint ualo uallasokat Ngod(na)k rescribálnok [Kászonsófalú Cs; BCs]. 1664: Rakoson lako Tordai Samuel Nobilis. Hiva minket Kapitán Ura(m) vallato peczetivel Czipkes Istva(n) Ne(me)s szemelj hazahoz hogy a mely vallokot mi előnkbe(n) az Exponens hivatna mi azokat megh esketnök es vallasokat megh irtuk [Asz; Borb. I]. 1672: bizonios Utrumokra T. N. Betlen Miklos Ur(am) reszire megh akarta valatni es eskűtni kgdet [T; Törzs. J. Mikola vice jud. nob. com. Torda kezével]. 1738: Mi ... megh esketok es hűte után meg kerdeztük Tudadi Lattadi kik vertek Fel Az Olasz Ferencz Ur! molmat es kik vidtek el az szalanat Eczakanak idején [H; BK sub nro 1011]. 1809: sok szorongatás után Noda Mátét megeskették, és ugy vallotta ki [F.rákos U; Falujk 43 Sebe János pap-not. kezével].

Szk: erősen ~. 1550: My Zekel myklos. Es Kaytot Ferencz, Es dolcy (!) miclos manykroly^a, agywk Emleke-zetwly myndeneknek twttara hogy my elewnkbehy hywa kynch tartho wrwnk poroncholattiyawaly Iztrydy myhaly, pokay lazloth, Es Sombory lazloth, wgy mynth kez byra-kat Es my ewketh eressen megy esketwen, tewnek illyen wallasth [BfR 192/23. — L. MNy LVIII, 491. — Mányik SzD]. 1722: el mentünk Kézi Vásárhelyt a Város házához es az kiket az Exponens eő kglme előnkben hivatott, azokat hogy elsőben is erősen meg eskűtnők [Kvh; HSzjP]. 1796: a melly Vallokot ... előnkben allitatt erősen meg eskettük ezen alabb irt kérdésekre hűtők Után szoritattuk [Msz; MbK 106] * erős hitre ~. 1570: az Megh holth Banffy Menyhar (!) Jozagy keozwi Mynden falwbol Newezetes Zemelyeket Be hyttwnk Azokath Ereos hytre Meg Eskettwk es azoknak vallasok wthan Nylath wetettwnk Rea czedwlanek [Bh; Eszt-Mk Magyarói cs.]. 1588: Mindenik tanut ereos hitre meg eskeotuen [DLt 222 Temesvári János reg.]. * erős hittel ~. 1570: Ez kewettke-zendeő Nemes zemeleketh hywok my ellonkbe Erkedre

Mellekett my ereos hittel megy eskettwen rend zerynt my ellottwnk yllen wallasokat tewenek [Erked K; JHbK XIII. 23]. 1617: az kiket my Eleonkbe hyuat azokott Ereos hyttel megh Esketneok [Kozmás Cs; BLt]. 1650: Vduarhely Varosaban Lako Töltserős Mihajne Erseböt azon ... hiuata mőnköt Ezőn Vduarhely szekben Svköben ... Mi azert el mentőnk es az mely bizonsagokat az Expo-nens azzony elonkben allatott azokat erős hűttel megh eskőthők es az előnkben adatot Vtrum szerent meg ker-dőtők | Martonosban lako nemes es Nemzetes Vice kiraly bjro Galfi ferenc vram vtromaval el mentink es az melj ualokot az exponens mi előnkben hiut mj azokat eros hitil

megh esketik [UszT 8/64. 57a, 79a]. 1653: az mely bizonyásokat ... my eleonkben alittatott, azokat erős hittel megh eskwtven, hwt szerint valo vallásokat be vettvk [Bodza Hsz; BLt]. 1728: az mely vallokat ... mi előnkben hivata és állita, mi azokat eörös hittel meg Eskettük és ... hűtek után valo fossiojakat ... így irtuk meg [F.árpás F; TKI BB. XIII/15]. 1754: mely Tanukat bizonyság tételül ... elénkben allatott azokat elsőbenis erős hittel meg esküttven ... szorgalmason meg kerdezven hűtők után valo tótt (így!) vallás tételeket irtuk meg [Jakabfva Cs; BCs] * keményen ~. 1826: Özvegynehai Tekintetes Dobolyi Istvánné Foszto Rachel Aszszony által meg nevezett, és általunk Törvényesen előnkbe idéztetett Tanukat leg elsőbenis keményen meg eskettük; annak utánna az alább meg irando kérdő pontokat nékiek külön külön fel olvasván, azokat szorol szora kinek kinek szokot nyelvén meg is magyaráztuk [Ne/Koppánd AF; DobLev. V/1109. 1–2] * kemény hittel ~. 1797: (Az) alább ki irt Bizonyosságokat ... a magok hitek, és vallások szerint valo kemény hittel halhatolag meg eskettven le tett hitek után vallottak [DobLev. IV/783 1a].

2. eskű alatt megvallat; a interoga după prestarea jurământului; unter Eid vernehmen. 1576: a kiket meg esketenk azont felelek, hogy negyed része eoket illetj [Eresztvény Hsz; HSzJP]. 1606: azt monda nagy Pál azkor hogy ha meg eskeőtnekis az thelekfalj hatarnak ez az hatara [UszT 19/33 Antonius miklos de Sandorfalua lib. vall.]. 1641: az falunak nagjub részét megh eskettven ... eők azt ualliak, hogy soha eő köztők ... nem lakot más Pap Mihaly neuű ember [Inó Sz; GyK X. 30/8]. 1673: az praefectus uram szolgáljának boersága felől munket meg eskettek volt [UF II, 528]. 1708: ök azt mondák à három Expressus emberek hogy az iránt valo Expensája a' Falunak ha szemely szerént minden embert meg esküt(né)nek a Faluban sokra menne [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.]. 1714: Hivata munkót ... Lengyelfalvj Orbán Elek Ur(am) ... Lengyelfalvára^a ... hogy a mely embereket ő kglme előnk(b)e hivatni fog, azokat esketnők megh, es ventalnók az ő klme Lengyelfalvj jóságát [Orb. —^aU]. 1778: őtt Falut eskettek meg és egy egy Falubeli embereket egyszersmind eskették meg [Kéménd H; JHb XXXI/51. 70]. 1820: ezenn Mokányakatis meg eskették a Cancellisták [Aranyosrákos TA; JHb 48 Gán Juon (40) zs vall.]. | hát ked meg eskütté, mert engem meg esketének az ingert [uo.; i. h. Kovács Anna Budai Péterné (46) vall.].

Szk: erős hittel ~. 1636: az mi nemű vallokat ... mj előnkben küldé azokat mi erős hitel mi meg esküttők az utrum szerint [Bencenc H; JHbK XIX/27] * gyanúra ~. 1746: az alszegi Pasztorok tiltották ki az ökreit Daud(n)ak a nagyoké közül azért hogy gianora meg eskette az ökör pásztorokat [Kersec H; Ks 112 Végyes ir.] * hit szerint ~. 1600: az kiket eleonkbe(n) hivatuat azokath hitt zerent megh eskwtmeők [KvAkKt 343].

3. esküvel bizonyítottat vmit; a pune să dovedească ceva sub jurământ; etw. mit Eid beweisen lassen. 1568: Eskesenek heet heet paratz Emberth megh, de maas Ember Jobbagyt, Azok mutogassak megh Mellyk mellyke lezen [Gyf; JHbK XII. 8]. 1570: Karaznay Janos ... vallya, hogy ... hallotta mykor lgh zol volt pechy Istwanne lweges Andrasnak, Jo komam Ne eskes megh megh Mondom Annelkwis Mind biro vram eleot Mind az polgarok eleoth hogy tyz hean harom Zaz lweget atthal vramnak En Nem akarom lelketem vezteny sem Eo erte sem Masserth

[Kv; TJK III/2. 208]. 1632: monta az szás hog' im ele ne(m) adgiatok de be megiek az faluba s meg tartoztatlak, s megis eskettek erte [Mv; MvLt 290. 89a]. 1637: Szabo Pal monda hogi bizoni megh esket az lakatert, eleget fededődek uelem [Mv; i. h. 291. 120a]. 1667: tégnapis arra esketének engemet megh, hogy az mely szilva fának az teorseoke à mesgye szelen vagyon, ennek eleotte tiz esztendeovelis azon helyben tudom à mesgye szelen à mint most tudom [Kv; RDL I. 148a Andreas Dési alias Asztalos Colosvariensis vall.]. 1741: cseléditis meg esküték arra ha vane több Buza az udvamál [Szemerja Hsz; HSzJP Casp. Tompa de Kis Borosnyo (37) ns vall.].

4. esküje erejével kötelez vkit vmire/vminek az elvégzésére; a obliga pe cineva la efectuarea a ceva sub prestare de jurământ; in mit der Kraft seines/ihrer Eides zur Durchführung einer Sache verpflichten. 1546: mind kethen walazaak keeth Jambor zolgayokath, ez dologra, Banffy Bernald Eskesse meg, az Erdelyi farkas zolgayath, farkas (így!) Eskesse meg az Banffy Bernald zolgayath hogy Ez dologban, ygazan yarnak, Es zolgalnak nekykh [Radnót KK; JHbK XXXVIII/19]. 1588: Az patariust vegheztek megh tartani ... Emellet ... hazat es vgmint ft 10. Aggyanak Nely, melliel Epwllieon, De mind ezekreol Ados lewelet kél venny a patariustol es Az patariustis megh eskettek hogy minden zermamokat a' beteghsegek ellen fogiatkozas nelkwl conficial, semmiben Ne(m) chalardkodik, el sem zeokik az varos penzewel [Kv; TanJk I/1. 77]. 1590: Voltak ennekem 3 Roh louaim, kiket az eőbbj feleségemmel kerestem uala eggiwth, hogi megh eskettek vala az Adossok, hogi az mith uelle kerestem ele adam, az minth penigh ennekem allottak az Louak felennire sem bechülleőtek uala [Kv; Szám. 4/XIX. 17–8]. 1592: Sigmund lewele: Dichyri az waros hiwsegeth Ad illien zabadsagot, hogy akar mely hataron leweo zeoleo hgiekreől, feöld beert, s kilencedet ne vehessenek, Mely zabadsagot semmi zyn alat Egy feidelemis megh ne zeghessen, semmi kenzergetessel ighirettekkel, Seöt ha valakit erre megh eskwtnekis semmit az hwt Ne keőtelezhessen heaba valo legien, mellyet Sigmund, teorweny zerint erreöl deliberawan adoth ky [Kv; DiósyInd. 26–7]. 1619: arra vagyon legelső gondjok is az ország véneinek az fejedelem választásában, hogy arra eskötik egyikre meg, hogy azt az országot addig való szabados hűtiben megtartja, senkit hűtiben, vallásában meg nem háborgat [BTN² 298]. 1635: Engemet szemyen megh eskute az kathona Turi Ferenczy ... hogy senkinek ne(m) mondo(m) [Mv; MvLt 291. 56b]. 1636: mikoron volna(n)k Pusztá kamarason^a ... jelente mi nekwnk ... Nemes Andrasfalui Jstua(n) deak, hogj ... kissebik varga Mihalyt ... esketnők meg ... hogy ... az hol lako helyet mutat neki holtaig az Jstua(n) deak Ura(m) ... foldeőkről el ne(m) megien [SLt AM. 45. —^aK]. 1753: megis eskütték ököth hogj a dologban igazán el járjanak [Maksa Hsz; Törzs. Joh. Gocsmány (23) vall.]. 1800: szoros parantsolattunk érkezvén az Vármegyéről hogy Tirokat fogjunk melly végre is Embereket tartoztattunk be, és megis eskettük hogy Segítséggel légyenek [Torockó; TLev. 5].

Szk: erősen ~. 1619: Kire ugyanott erősen megeskete, hogy igazán megírok mindent Nagyságodnak [BTN² 212] * erős hittel ~. 1659: erős hűtől megh eskettuk Daniel Uramot, hogy mindent elő ad es neuez a mi Diuisiora nézendő [Kv; RDL I. 143]. 1670: erre erős hittel megeskete, senkinek meg nem jelentsem, kivált B(ánfy uramnak) [TML V, 8. Nálaczi István Teleki Mihályhoz].

5. felesket; a lua cuiva jurămintul; vereidigen. 1561: az q cehekbe ket few Ceh mester leg'en eggik zaz es az masik mag'ar leg'en. ezeket meg eskessek [Kv; ÓCART]. 1570: Valasztottak eo K: Ez meg Nevezet vraitait Az tarha hazan Iaro Mezarsekre valo Barmoknak, hozza Lata-sahoz Azon keppen az vagohidon is meg latasahoz, Azon tawaly Instructiwal, Biro vra(m) Eskesse meg eoket az Tyztre [Kv; TanJk V/3. 12a]. 1571: Az vonasoknak Iga-zitasara valasztottak eo kegelmek keozzwleok kiket megis Eskwttenek ... Az Thanach bely vramis valaszanak Ne-gyet keozzwleok, Es azon keppen Megh eskwssek eo ke-gelmek az vonas dolgara azt kewannyak az zaz vram [Kv; i. h. 30a]. 1653: Die 4 marty voltam Fejervárat, és ifju Rákóczi Györgyöt az nap eskették meg a fejedelemségre a templomban [ETA I, 149 NSz]. 1658/1799: Barcsai Ákos ... visszaméne Segesvárra, az országot penig maga hűsé-gére megeskettvén, megsatoltatá úgyanyira, hogy vagy szegény vagy gazdag, minden házas ember s minden öz-veg asszony két-két forintot adott kételenségből [Mv; EM XVIII, 452]. 1692: Az megyebírái és szentegyház fiai hűtösök legyenek, kiket az választásnak idején mindgyárt az ordinarius parochus pap eskessen meg az megyebíró-ságnak és szentegyház fiúságnak hivataljára az anya szentegyházának mindenütt elkövető hűtnek formájából [Kozmás Cs; SzO VI, 432]. 1705: A lovas és gyalogtiszte-ket a minapiban mind fejgyűjtven a generál palotájára, az ő felségétől küldött szép oblatiót és adhortatiót előtők elolvasták és az új császár hűségére őket meg is eskették [WIN I, 456]. 1730: Szűcs István Tizedes elő kglme hely-b(e) ... rendeltük Ifjú Daroczi Mihály Atyánk fiát az második Tized(en) kit Notarius Atyankfia eskessen meg [Dés; Jk 395a].

Szk: erős hittel ~. 1606: Mikes Benedeket hogy meg-hallák, hogy Kálnaki Jánost királybironak választották Sepsiben, Orbaiban is annak választák és erős hittel meg-esketé az szék királybíróra [Csemáton Hsz; DanielÓ 9 Mich. Daniel lev.].

6. (házasulandókat) összead/esket; a cununa; trauen. 1570: Igartho Thamas vallya ... Eo veofelye wolt es lattha hogy Jgen Tellyes volt az Meny azzon, mert Terhes volt, Es Nem vytték volt az Egyhazhoz Megh eskwtny, hanem vgian otth hon eskwtte volt Megh [Kv; Tjk III/2. 123]. 1597: Balogdy farkas ... wallia illien hirtelen-sseggel az papok megh nem esketik eoket [Kv; Tjk VI/1. 6]. 1631: monda az legený ... meggiesfalua(n) eskette megh egy haromszeki pap [Mv; MvLt 290. 246b]. 1641: Bone Andras matkajától megh unatkozot, azért Abso-lutiót kivan, mondua(n) hogi nem volna oli pap á ki ötöt velle megh eskütne [SzJk 54]. 1675/1687 k.: Az Vajai Eccleab(an) á tós gyökeres házasságot ért szánto vető ifiú nőtelen legények, á kik magok házoknál laknak, egészsz bérel tartoznak á Praedikator(na)k Mesternek, melyet recognoscálnak á Megyeben lévő Betsületes öreg embe-rek előtünk Visitatorok előtt, ha penig meg házasodnának á megyében d. 12. tartozik á Praedikátor megeskettnei [MMatr. 111]. 1691: együtis masuttis ... avval Diffamalta volna, hogy eo neki semmi vetke nem leven, egy eripat adot Derecskei Istvan ... Almási István bocsületes Desi Praedikatorunk(na)k csak azért választotta el, azért Eskette megh az masik Felesegevel [Dés; Hr]. 1784: meg is má-tkásodám véle háromszor ki hirdete a Pap de meg nem eskütenek mert Reformata volt s nem lén Chatholica [Gelence Hsz; HSzjP Joh. Fodor de Haraly (42) gy. kat.

vall.]. 1805: parancsoltatik, h(ogy) a' házasság által öszve kelni akarokat addig meg ne eskessük, míg mind a' két részről valo Szülék(ne)k meg egyezésekről bizonyosokká nem leszünk [M.bikal K; Rak 37].

7. ~i magár kb. összeadatja/esketteti magát; a face să fie cununat; sich trauen lassen. 1649: Berkeniesen Iako Nagi Gíorgh feleségevel maga eskütte megh magokat ket Birak előt az Földes Azzonioknak Betthleni Janosne tanaczia-ból, vagion masfel eztendeje hogi ugi laknak, azért effelől kel consularni Pispök urunkat holot extra Eccl(es)iam vadnak, es be akamanak az reconciliatjora menni, de az Eccl(es)ia differalta, immar giermekek is vagion [SzJk 68].

Ha. 1659: megeskütnek [TML I, 364 Bornemisza Kata lev.]. — 1842: meg eskettünk [Vaja MT; VH]. 1763: meg eskettenek [Mv; Told. 33/25]. — 1672: meg eskettem [TML VI, 110 Bethlen Miklós lev.]. 1656: megh eskutte [Kv; CartTr II. 933 Hunyady Janos (35) vall.]. 1570: meg eskettwk [Bh; Eszt-Mk] | meg eskettwk [Gyalakuta MT; BálLt 1]. 1574: megh esköttök [Dés; DLt 246]. 1589: Meg eskettwk [Szentegyed SzD; WassLt]. 1594: meg eskettwk [Kézdiszék; Törzs] | megh eskötték [Dés; DLt 246]. 1600: megh eskeottwk [UszT 15/15]. 1611: meg eskettuk [Kv; RDL I. 90]. 1615: megh esküttük [BLt 3 J. Lazar de Z. Tamas^a Fr. Gal de Czik Z. Geörgy ns kezével. — ^aCs]. 1637/1639: megh Eskettük [Kv; RDL I. 111]. 1645: megh esküttük [Szamosfva K; Told. 26]. 1650: m(e)gh Esköttük [UszT 8/64. 58a]. 1651: meg eskettuk [Torda; Borb. II]. 1656: meg eskettük [Abafája MT; Told. Huszár lev. 17a]. 1666: megh eskeöttwk [Szk; BálLt 50] | megh eskettük [Homoródsztpál U; BLt]. 1668: megh esküttük [F; UF II, 398]. 1669: megh eskettük [Szotyor Hsz; BLt]. 1827: meg eskettük [Mezőbánd MT; DobLev. V/1118. 1b]. 1585: megis eskettek [Kv; TanJk I/1. 5]. 1670/1752: megesküt-ük [Dedrád K; LLt]. 1678: Megh eskütték [SzJk 181]. 1726: eskettik meg [Ne; Ks 90]. 1766: eskettek meg [Tompá MT; SLt XLVI. 6 Emericus Botos (43) ns vall.]. — 1657: megh Esketem [Páncélcseh K; RLt 1]. 1592/1593: megh eskethe [Szásznyfres SzD; Ks]. 1576: Meg eskeotók [Jobbágyfva MT; BálLt 78]. 1577: meg eskötök [UszT]. 1588: meg Eskwtteok [Fejér m.; SLt V. 14] | megesketeok [Vécke U; BálLt 81]. 1607/1675: megh eskütök [A.csemáton Hsz; HSzjP]. 1609: meg esketök [Kük.; Kp III]. 1620: megh Eskötök [BSz; Ks]. 1621: mögh esketök [Szucság K; JHbK VIII/27]. 1627: meg esketeok [Lőrincfva MT; Told. 21]. 1628: meg eskütök. [Dob.; SLt CD. 8]. 1636: megh Esketeok [Zsombor K; LLt]. 1638: megh eskwtteok [Teremi KK; Ks 69. 50. 44]. 1639: megh Esketeok [Vajdasztiván MT; Borb. I] | megh eskeotók [Szászceggő SzD; Borb. I Fr. Giered Vice iudex keze írás]. 1650: mégi eskütök [Sz; UszT 38a]. 1654: meg esköteok [Balavásár KK; Ks 19/III. 25]. 1659: meg esketök [Gyula K; RLt 1]. 1667: megh eskötök [Bögöz U; LLt]. 1668: megh esketök [Báld K; BfR 57/51]. 1786: meg esketök [Msz; GyL hiv.]. 1643: megh esketek [Szászceggő SzD; Ks 41. G]. — 1604: (ök) meg eskettek volth [UszT 18/176] || 1594: meg esketneok [Kézdiszék; Törzs]. 1615: meg esketneok [Msz; BálLt 57]. 1622: megh esketneok [Uzon Hsz; BLt]. 1627: megh eskütök [Ne; BálLt 82]. 1628: megh eskutnok [Lisznó Hsz; BLt]. 1631: megh eskütnéok [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 69]. 1652: megeskutnok [H; JHb XXXV/76]. 1654: meg eskötök [Balavásár KK; Ks 19/III. 25]. 1656: megh eskötök [Kv; CartTr II. 933]. 1664: meg Eskütök [Noszoly SzD;

WassLt] | megh Eskütnök [Sárvár SzD; Born. XXXIX. 4]. 1668: megh eskettnök [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1675: megh Eskütnök [Abrudbánya; Törzs]. 1678: megh eskütnök [Kük.; Ks 19/III. 35]. 1713: megh eskütnök [Dob.; RLt]. 1714: megh eskettnök [Msz; BK]. 1729: megh eskettnök [Bő MT; Berz. 1. 14/1]. 1805: eskettnök meg [T; Born. G. XVI. 14] || 1738: eskese meg [H; BK sub nro 1011]. 1691: megh eskussuk [K; SLt AM. 36]. 1713: megh eskessük [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 69]. 1801: megh-eskessük [Msz; Told. 10]. 1600: megh eskessek [UszT 15/118]. 1668: eskessék meg [TML IV, 331 Bánfi Dienes lev.]. 1753: megh eskessék [Hévíz NK; JHbT] || 1633: megh eskütni [Mv; MvLt 290. 122b]. 1659: megh eskütni [TML I, 371 Bomemisza Susanna lev.]. 1662: megeskütni [SKr 580]. 1667: megeskettj [Kv; RDL I. 148f]. 1712 k.: megh esketni [T; Törzs]. 1727: megh eskütni [Szotyor Hsz; SzékFt 35]. 1761: megeskütni [Tordátfva U; Pf] || 1550: megh esketwyn [K; MNY XXIV, 289]. 1572: megh Esketwen [A.jára TA; Thor. IV/6]. 1573: megh Esketuen [Gyerőmonostor K; KCs]. 1575: megh eskwtwen [Kv; TanJk V/3. 108a]. 1586: megh Eskwtven [Csz; BK Misc. 1145–78]. 1631: megh eskütue(n) [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 69]. 1635: megh esketuen [Kvh; BLt]. 1649: megh Esketvin [Kv; RDL. I. 135] | megh eskütvén [Msz; TGSz 51]. 1653: megh eskütue(n) [Ne; KemLev.] | megh eskwtuen [Bodza Hsz; BLt]. 1656: megh eskütvén [Dicsősztmárton; Bállt]. 1699: megh eskütvén [Hátszeg; UtI] | megh esketue(n) [Hagymásbodon MT; Bállt]. 1702: megeskütvén [H; Szer.]. 1710: megeskütvén [Csh 320]. 1711: megh eskütvén [Karatna Hsz; HSzjP]. 1765: megh eskütvén [Bereck Hsz; HSzjP]. 1801: megh eskütvén [Százpatak Hsz; HSzjP].

megesketés 1. felesketés; luarea jurámintului; Vereidigung. 1662: Az puskások és nemesség megesketését, az mennyiben lehet, nem kellene halogatni [TML II, 256 Kemény Simon Teleki Mihályhoz].

2. összeadás/esketés; cununie; Trauung. 1776: A Dispensatio Szóllott á Tisztelendő Egrestói Plebanus Úrnak, hogy vagy maga meg eskesse, vagy engemet facultalljon a' meg esketésre [Kóród KK; GyL. Gabr. Martonfi (31) rk káplán vall.]. 1866: a' szabadságos és tartalékban lévő Katonák meg esketéséről szollo Anya Könyvi Kivonatok minta példányai küldöttek ki oly meg hagyással, hogy azokat minden Egyházbá azon utasítással külgye ki a' T. H. Esp(eres), hogy T. Urak ... az Esketési Bizonyítványokat ... annak mintájára adják ki [Gyalu K; RAK 109].

megeskettett I. mn esküt letett; care a depus jurámintul/a jurat; vereidigt. 1767: azon Tihaj határunkra erőltetésekképen meg eskettét emberek ugy esküttenek meg, hogy a melly helyen állanak az Tihai föld [Galgó Sz; JHbK LIV/1. 20 Fet Von (60) jb vall.]. 1801: a Relatoriaban meg eskettét Személyeket ... Szorgalmazatosan még kérdeztük [A.jára TA; BLt 12 Kis Sárasi SzentKirályi Ferentz hites assz. kezével]. 1849: bár ki is könnyen gyaníthatja hogy a' meg esketet tanuk részre hajlolag vallottak [Kv; Végr. Vall. 96].

Szk: erős hittel ~. 1786 u.: (A föld) 1786ban Vegben vitétet Föld mérés alkalmatosságával akkor élt már nehai erős hittel meg Eskettét Szt Imrei Régi Föld mérő Emberek által kinek kinek Földe végéhez meretett [Szentimre MT; BalLev. Szt Imrén Resideáló Sellyei Katso Mihály mp Nemes Maros szek(ne)k Hites Assessora kezével].

II. fn esküt tett személy; persoană cu jurámintul de-pus/care a depus jurámintul; Vereidigte(r). 1820: Nem voltam meg esketve mostanig egyszerűs ... hanem közhirből hallottam azt, hogy első Eskető Vice Notarius Koronka László Ur az általa meg esketteknek mondott volna annyit, hogy valljanak most a' mit tudnak szép szerént, mert ha nem majd erőszakasanis meg kell mondani [Aranyosrákos TA; JHb 48 Biro Gábor (62) hites assz. vall.].

megeskethet esküt vehet be; a putea lua jurámintul cui-va; Eid abnehmen können. 1634: Nyerges Thamas kerte előt ... hagi menjen el hazatol hagi ne eskethessek megh bizo(n)sagül ... elis ment volt hazül a hit előt de az utan ugia(n) megh kellet vallani [Mv; MvLt 291. 23a].

megeskető (házasulandókat) összeadó/eskető; care celebrază cununia; trauend. 1792: K.Vásárhelyen tartott Generalis Sz. Synodus végezte hogy a' Menyasszony Papja eskesse meg az égybe kelő Személyeket a' Stola pedig illeti a' meg eskető Papot [HbEk].

megeskettel, megesküttet 1. (tanúvallomáshoz) esküt bevesz; a lua jurámintul (in vederea depozitiei); (für die Zeugenaussage) Eid entgegen/abnehmen. 1599: el menek oda az meg neuzezt helyre^a es az my nemw vallokatt my elonkbe, hozzanak, azokott meg esküttettuk, kiknek vallasok ez zerenet kouettkoznek [BLt I. — ^aBh-ra]. 1600: Miklost az eo kgme Maiorat megeskewttete az kenez es ily valla^a [Kv; Tjk VI/1. 413. — ^aKöv. a vall.]. 1610: Mw azert ... engedelmesek leuen ... az kiket mw eleonkbe hyt azokat meg esküttettwk es vallasokat az mw hitwnk zerenet fel Jrtuk [Gysz; Törzs]. 1735: az Convocált Fatenseket annak rendi s — módgya szerént meg esküttöttük, és az elonkbe adatott Utrumokra meg examináltuk [Altörja Hsz; Borb. I].

Szk: erős hittel ~. 1608: az kiket elonkben hiwatot Beogeozy Andras Uram, azokat erős hittel meg eskettetteök, meg kerdezteök, kiknek vallasok eskizippen keöwettezek [UszT 20/357]. 1620: Komis Bodisarne, Kereztury Kata Aszonj ... az minemv vallokat mj Elönkbe hivatna Azokat Erös hittel megh esküttettök es vallasokat megh Jmök my Azert ... el menek es erős hittel megh Eskötök [BSz; Ks]. 1635: Hiüa az mi kglmes vrünk vallato parantsolatiaual Doboca varmegieben neminemw falukra az kiket mi elönkben hiüa mi azokatt ereos hwttel megh esküttettwk [RLt O. 5]. 1764: azokat elsőbbenis erős hittel meg esküttöttük [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 149]. 1780: erős hittel meg esküttük az elönkben adatott utrumokra [Peselnek Hsz; HSzjP] * hite szerint ~. 1592 k.: ez eott szemelt ... hitek szerint megh esküttettwk hogy ra hittak ez orara [UszT].

2. (tanúvallomáshoz) esküt bevétet; a dispune să se ia jurámintul (in vederea depozitiei); (für die Zeugenaussage) Eid entgegen/abnehmen lassen. 1582: Mikoron egzer az fogoly Catus Azzony megh eskwt volna ez Boregeto Peterne Rezere, Az vthan Bakoneis meg akara eo Rezere eskwttehtny, De mongia vala hog eotet kenzeritessel eskettette volna megh Boregeto Peterne es Adomaniert [Kv; Tjk IV/1. 93]. 1831: Tordai Mihály beszéltte nekem, hogy nehái Gál Péter(ne)k ... Regiussa is volt, azután pedig Bizonyáságnak megis eskettette hasonlóképpen nehái Szakáts Adám Uramat is — a' ki mind Regius, mind

Fatens volt [Szenterzsébet U; Borb. II Agilis Idösb Török János (61) vall.].

3. eskü alatt kikerdez/vallat; a interroga (pe cineva) dupá prestarea jurămintului; unter Eid ausfragen/vernehmen. 1569: Monda ennekem, zerető Janos vr(am) ... kyne Meny az hazbol, ne Jary kyn, hogy ne lassanak, Mert Meg eskwttetnek [Nsz; MKsz 1896. 371]. 1587: Mikor az varmegie Jspany Cirkalny Jeottek vala, hogy az kenezeket heted magokkal megh eskwttettek, iartunk oda hatod Napig es keoltettwnk fl. 1 d. 25 [Kv; Szám. 3/XXXII. 8].

4. eskü alatt megvallattat; a dispune să fie interogat după prestarea jurămintului; unter Eid vernehmen lassen. 1665: Nem lehet egy paraszt ember tanú az ő ura ellen, sem melléte, a juristák regulái szerint ... Mindazáltal a házánál csak megesküdtesse Kegyelmed, eszében sem veszi azt minden ember [TML III, 488 Udvarhelyi György Teleki Mihályhoz]. 1758: A múlt télen ugyan megeskettettem, de mit fateált, nem tudom, mivel még a relatoriát kezemhez nem vehettem [RettE 56]. 1806: éppen tsak két fatense van a' Felperesnek olyan kiket az Alperes meg nem eskettett, ezek közzül is a' Farkas Maria fassioja be nem vehető, mert ő alutt, és ... nem hallotta mik folytak az ablak alatt [Dés; DLT 250/1808].

5. esküvel bizonyíttatja vminek az igazát; a dispune să confirme prin jurămint veridicitatea a ceva; die Wahrhaftigkeit einer Sache unter Eid erweisen lassen. 1584: Pay-sos Istwan vallia ... oth voltam akor, Amikor ferkely Miklos meg Eskettete az eo nalla lakot es meg terheswlt leiant Azon ha eoteolle fogantatot volna a leiannak giermeke, de azt vallia a leiany hogy Barat petemel lakoth egy Nemeth es attwl valo volna [Kv; TJK IV/1. 226]. 1600: Dancz Mihaly fassus est ... ha megh eskeottettek volna is eowek montuk volna [Kv; TJK VI/1. 407]. 1606: Az Zatalokj adossagbais megh esketették hogj sem(m)j marhaia ne(m) maratt [UszT 20/287 Martha relicta agilis quondam Anthony Mihaly de Fenjed lib. vall.]. 1661: adak tanaczul hogy ha megh Eskettettük annk utanna semmit nem kereskedhetünk raitok [Sófva BN; Ks 41. K]. 1754: a Dési Makai Familia kereste azon házott, s engemetis meg eskettett aránta [Ne; DobLev. I/264. 3a Mich. Jenei (68) vall.].

Szk: keményen ~. 1679: Az én tetszésem szerint Kglđ ott megtartóztatja, ha az levél mellett Rédei uram levele nem lesz nála, azonban keményen megeskütteti az izenet felől is [TML VIII, 498 Teleki Mihály Tövisi Dániel somlyai kapitányhoz].

6. esküvel kötelez vkit vmire, esküvel megfogadtat vki-vel vmit; a obliga pe cineva prin jurămint să facă ceva; jn durch Eid zu etw. verpflichten. 1586: ennek vthanna oly zemelinek Czedulat a' vamurol nem Adnak, Akinek ez varosban fwsty, es haza eoreokseghe ninnen, Ha kinek penig fwsty leyend Cedulat Aggyanak, De az Notarius megh eskwttesse hogy a' Cedulawal ideghen ember marhayat semmy zyn alat nem zabadittia [Kv; TanJk I/1. 23–4]. 1598: hogy Tatrosla iutek ott talala(m) Simo Janost, mo(n)da hogy Az fogliokkal egietemben zabadült megh, az Vaida^a el ereztette az kj megh maradott benne, s megh eskettette eóket hogy teobbe orzagokra ne(m) me(n)nek, eggit ioeue(n) haza [UszT 13/37 Martinus Sillo de Cichio^b pp vall. — ^aA moldvai vajda. ^bCsicsó Cs]. 1602: az Tanach kyweol valo zemelyeket kihez ketsege lehetne zabad legyen megh eskeotettj ezen hogy senkj borat chedulaia-wal Alnakul be nem hozza ... kire mind Tanachbely smind Tanachion kyweol egyarant keotelesek legye(ne)k [Kv;

TanJk I/1. 418]. 1623: mindeneknek elotte az Relictat es mind azokat kjet az dologh Illet meg Esküttettuk Hogi mindenemw Jokat, Igaza(n) minde(n) Reitegetesnelkul eleo ad az mi az diuisiora valo [Kv; RDL I. 122]. 1675: Őtet megeskettette László György, hogy másnak rajtam kívül meg ne mondja [TML VII, 22 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz]. 1702–1764: Ebben az esztendőbe az urak tisztey eskettettek megh az verös kovacsakat az művelesre [Torockó; MNy IV, 234].

Szk: erősen ~. 1603: Vezegtek ő k V(arusul) hogy az felekiek minden egy tehentől tiz tiz penzt Egy egy Jühtol adgyanak őt őt penzt. Erre penig az Ado szedő Wraim erőse(n) meg esküttessek az feleky Keneszt, hogy hiue(n) el Jar benne, és Regesto(m) szent hozza be [Kv; TanJk I/1. 451] * erős hittel ~. 1587: Ereos hittel megh eskwttetew^a Hogy eo valamit az eo megh holth Vrawal Maglas Tamassal eleleigh birtanak ... mindeneket eleo mond [Kv; KvLt Inv. I/2. 1. — ^aMaglas Tamas özvegyét]. 1610: Aznak vthana Bwrkör Catha Azzont Ereos hwttel megh eskwttetwk hogj mindenemő Jokat az ozlasra elleo hoz [Kv; RDL I. 6]. 1627: Annakokaert Bekesi Gaspar vramat Ereos hwttel megh Eskettettwk hogy akar mi neuel nueuzendeo marhak volnának, vgi mint Penz, Arani, Ezwst, Ingo, és ingatlanokat Eleo nueuz, es ad [Kv; RDL I. 135].

7. feleskettet; a face să se ia cuiva jurămintul; vereidigen lassen | hűségüket bevétet; a face să depună jurămintul de credință; Treuid einnehmen lassen. 1590: taczett varassul eo kegmeoknek, hogy Ennek vtanna zegeodet zolga legien egy, kinek lt a warasson zalagya legie(n) Ezt az Instructionak megh tartassara megh eskwttessek, es a zeren biryanak velle [Kv; TanJk I/1. 133–4]. 1596: eo kegmeok varosul akarwan mindenben az regi modot keo- vetni, fel hiwattak biro vramat Tanachawal, az Notariussal egietembe, ki eleot az neki Adott Instructiot el olwastat-tak, es Juxta formam Iuramenti recepti, solemniter megh eskwttetek, es ekkeppen az Notariussagnak Tiztiben confirmaltak [Kv; i. h. 272]. 1605: Kerik Biro Vramat Tanaczaual, hogy ő k az vtyulan valasztott Wrainkat mind az Vasarbirakat 'smind penig az Oszto Birak Wraimjat, az előby mod szent meg esküttessek [Kv; i. h. 499]. 1662: sok intések ... után, ajánlják hűségüket, mi is egy hópénzt ajándékon adánk, s megesküttetünk, mely csak reggelig tartott az ebeknél [SKr 380].

Szk: vki hűségére ~. 1601: biro vram tanachawal egyetemben minden leowevenieket az feyedelem heosegere es az varoshoz valo engedelmessgre megh eskeottessek [Kv; TanJk I/1. 393]. 1662: a' Praesidiumot Nagd hűségire megh eskütöttük, de ... az Belső várban meg bennünköt bé nem bocsátották [KJ] | Fogthúy János a tiszti alatt levő nemességet, háromszáz nemes embert, a fejedelem hűségére maga elsőben megesküdven, mind megesküdttete vala [SKr 513]. 1704: Ugyan ma lön szabadulások Fejér Mihálynak és Lévainak, kik is itt az úr vártáján voltak rabok, kiket is az úr parancsolatjából megeskettették az úr és az ő felsége hűségére [WIN I, 293] * vkit magához ~. 1656: az Olahokot Ozdy Tha(m)as ur(ram) hazahoz hiuat-ua(n), halat fedzette(n) nekiek uendéglette eőkeöt annak utanna az asztal szegeletin keresztet metczt, es kezwnkeöt ra tetette, es magás ra teötte, es mwneöt magához még eskwttetet, es eő magáis Ozdy Thamás nekwnk még eskwt [Kv; CartTr II. 904 Steph. Razmany alias Ada(m) (41) vall.].

8. (házasulandókat) összead/esket; a cununa; trauen. 1570: Sophia Varga palne, Azt vallyia, hogy Az Menegzeo zent Janos Nap eleot valo zerdan leot volt, Es az gyermek zent Marthon Napba leoth volt, hogy megh eskwttek voltis Nem az egy haznal, hane(m) vgian az Zeoch Balint hazanal eskettek volt megh [Kv; TJK III/2. 123]. 1704: Tudgyaé kegyelmetek ... micsoda Pap eskütötte meg ököt és ha akkor az Papista hitre állott volna [Szentlélek Hsz; HSzJP vk]. 1776: B. Henterrel Kornis Annát mégis meg eskettette a Barátoknál a Segestyében [Szentdemeter U; GyL. St. Henter (37) vall.].

9. ~i magát összeadatja/esketteti magát; a face să fie cununat; sich trauen lassen. 1817: sem az esperest, sem az ide valo pap nem akartak meg esketni ... hanem azt mondták, eskettesem meg magamat Czigányoson, és én így találtam osztán ezt a papo(t) aki meg esketett [K; KLev.].

megeskettetés, megesküttetés 1. eskü alatt bevett tanúvallomás; depozitie luat sub jurămint; Zeugenaussage unter Eid. 1814: a' színbe^a Dobai Mihály Uram Barátosinét egy Talpal meg is verte, a' mint ez előtti meg eskettetésemkor meg mondtam [Dés; DLt 56. 25. — ^aAz árusító színben]. 1820: engemet meg Eskettetésem előtt senki semmire se onszolhatott [Kercsed/Aranyosrákos TA; JHb 48 Gái Julianna (24) „főző” vall.]. azok a Vallok meg eskettetések előtt Tóthi Urhoz gyűjtettettek, és ottan előbb ki kérdeztettek [uo.; i. h. Biro Gábor (69) hűtes assz. vall.].

2. feleskettetés; depunerea jurămintului; Vereidigung. 1578: Az wassarbirak meg eskwtteset halaztottak eo kegmek e leowe gywlesre [Kv; TanJk V/3. 160b]. 1662: Hogy az puskásoknak Kegyelmed megeskettetésekre és az nemességnek is napot terminált ... jól vagyon [TML II, 250 Kemény Zsigmond Teleki Mihályhoz].

megeskettetett eskü alatt vallomást tevő (tanú); care depune mărturia sub jurămint; unter Eid Aussage/Geständnis ablegend(er Zeuge). 1813: Az ezen kérdésben ki szemzett, es meg nevezett Kozma Kosztán állt meg eskettetett Tanúk többire jó Barátí, és atyafiai voltak [F.berekszó Sz; BFr III. 12/9 Bontye Gavrilla (45) col. vall.].

megeskettethet 1. eskü alatt vallathat; a putea dispune să fie supus interrogatoriului sub jurămint; unter Eid verhören lassen können. 1762: Békési ... fassiojat ha fel vészszük Primo eredett azon részeges, és s. v. ringyo Patricariusnetol, vagy annak az szaván, ki el szökvén meg nem eskettethettem, magát személy szerint [Torda; TJKt V. 95].

2. ráeskettethet vkire; a putea dispune să se ia cuiva jurămintul referitor la cineva; auf jn beeciden lassen können. 1594: Szechy Marton vallia, Az megh holt Eotweos leghenj Beleniessj Andras ... monda, Medgiek megh bekellem(m), meg keowet(m) Baisz Martont, mert ream berlette Balassj Gergel, eo miattok kel el veszne(m) azon felek, mjert hogy Nem eskettethete megh Andras Catora [Kv; TJK V/1. 467].

megeskettethetik tanúnak eskettethetik; a putea fi luat cuiva jurămintul in calitate de martor; als Zeuge vereidigt werden können. 1820: Tóthi Ferentz Umak mondása kézbezelem szerint csak azon okból esett hogy engemet a

Bároné ellen tőjendő vallamásra inkább felbuzditsón, én pedig szerentsémre othon nem lévén fel nem buzdíthatam annál fogva meg se eskettethettem [Aranyosrákos TA; JHb 48 Bárdutz Mozsos (31) ns vall.].

megeskettetik, megesküttetik 1. tanúvallomáshoz eskettetik; a fi luat jurămintul cuiva in calitate de martor; zur Zeugenaussage vereidigt werden. 1760 k.: Meg esketteten az bé jártatot bizonyságok Constál hogy^a [H; Ks 62/6. — ^aKöv. a részl.]. 1761: Azon fatensek között többire mind a kik az A Ur Inquisitoriajban(an) meg eskettettettek ... én nékem külembező módon vallanak [Torda; TJKt V. 70]. 1808/1809: már mind két részről elé allitott Bizonyságok meg eskettettek 's meg halgattattak [Szu; UszLt ComGub. 1753u]. 1814: Ezen ... Tanuk ... mindnyajon az irt Petsétnék erejével mi előnkbe törvényesen idéztetvén, megeskettettek meg kérdeztettek és vallottanak mindenekben a' meg irtak szerint [Dés; DLt 56. 29]. 1820: Mint-hogy én ... meg nem eskettetem, se a' véghez vitt Eskettéseknék: se az Authentizálásoknak mivoltokrol szollani nem tudok [Várfva TA; JHb 48 Budai Péter (42) fogadós vall.].

2. eskü alatti vallomása bevétetik, eskü alatt vallattatik; a fi interogat sub jurămint; unter Eid verhört werden. 1764: a melly fatens p(rae)tendaltatik oculatusnak lenni ... az, háromszor meg eskettetvén a két felek részéről, mi nemű difformitasokat subinferal, az Inquisitoriabol constal ergo látni valo, hogy beszédin nem lehet fundálni [Torda; TJKt V. 203].

3. feleskettetik; a fi luat jurămintul; vereidigt werden. 1601: Zeoleomereoket valazottanak eo kgmek varosul az ket Nemzetbeol eskettessenek megh rea, es az beochyeoltetesben az tanach autoritassa nekeol semmi kepen ne merezelyenek procedalni [Kv; TanJk I/1. 383]. 1662: Barcsai Akos az eleibe íratott conditiókra megesküttetett vala [SKr 478]. 1710: mikor megesküttették^a, pápista mód szerint gyertyákat gyűjtván meg, a gyertya hirtelen magától elalutt, mikor pedig ... lóra akart ülni, a süvege fejiből kiesett [CsH 383. — ^aII. Rákóczi Ferenc az erdélyi fejedelemségre].

4. összeadatik; a fi cununat; getraut werden. 1739: midőn Farkas János ... leányát Kerekes Mihály(na)k emaritálta volna, igen alá valo és semmire kellő kötösben (!) az hitleskor per fraudulentiam öltöztetvén abban eskedetet meg [Torda; TJKt I. 159–60]. 1776: Kit Kért arra az Aszszony Kornis Ferentzné Aszszony ő Nga, hogy lenne Közben járó Mlgs Praepost Umal, ne eskettessenek meg addig mig a' mátkaság dolga, Mlgs Gröff Lázár János Urfi ő Ngával el nem igazítottok? [Nsz; GyL vk].

megesküdött, megesküdt 1. felesküdt; cu jurămintul depus; vereidigt. 1612/1613: Sombori More Gergely falus hitős biro, az ő birasagara megh esküt hitire így vall^a [Szászszombor SzD; KJ. — ^aKöv. a vall.].

2. házasságot kötött; cununat; eine Ehe geschlossen. 1785: Borosbenedek visitatiojakor: meg nem esküdött személyek ha meghalnak „számár temetéssel temettesenek” [RGyLt 49].

3. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: ~ ellenség esküdt ellenség; دشمن jurat/de moarte; geschworener Feind. 1704: a német a magyarnak megesküdt és megbékélhetetlen ellensége lévén ... akármit fogadjon diplomákban ... azt megszegni véteknek sem tartotta

[WIN I, 313]. 1782: Praefectus Dési Sigmond ... a szegény községnek meg esküdt ellensége, és minden dolgait s inventióit úgy igazgatta, hogy az el nyomorodott népre több több romlás, és tereh viselés szaporodjék [Thor. XX/4] * ~ *ellenségesség* esküdt ellenségkedés; dűsmánie pe moarte; geschworene Feindseligkeit. 1664: Az német nemzetnek nemzetünkhöz való kedvetlenségét, de főképpen az evangelium és keresztyén vallásunk ellen való megesküdt ellenségességét ki experialhatta jobban hazánkfiak között! Kegyelmednél? [TML III, 189 Szalárdi János Telemi Mihályhoz].

4. vmire fogadalmat tett; care a făgăduit să facă ceva; ein Gelöbniß abgelegt. 1783: Mélyly alázatossággal instalog ... méltotassanak e felette rettenetes Casusban effiaciter belé tekinteni, és ... illy példa nélkül való rettenetes ember-égetéssel és ölésével való fenyegetései ellen de securitate providealni, és a' Faluban ollyan rendelest tenni, hogy ezen veszedelemre meg eskütt ember ellen nékem adistentiával és mellettem méltó vigyázással légyenek a' Falusiak [Mv; MbK XI. 68].

megesküszik 1. vallomástételhez esküt letesz; a depune jurămintul în vederea depozitiei; zum Geständnis Eid ablegen. 1558: Balas Janos Megh eskewen azth walla hogy mykor ewrzew wolth lattha hogy Annos három darabanthal Jacchyk wolth [Kv; Tjk I/1]. 1566: Balas phyl raway, Zebeny polgar mester Jobagya megh Eskywek, es ezt valla [Rovás NK; NszÁlt Lad. 63 Nr 672 Nova col. post. — Dani János kijegyzése]. 1570: Dosa balas zeowerdj Lofeu meg eskeowek es ezt felele | Gergely Mester meg eskwek, es ezt feleli [Gyalakuta MT; BálLt I]. 1573: Ola bikaliak ... meg Eskottek Es hytok zerynt Ezt ualiak [KCs. — *K]. 1580: forro kalara Azzoni nehaj vjtezleo Illiessy Kozmane Nagj beoleoni, meg eskwt es azt wallia [Miklósvár Hsz; HSzjP]. 1592: meg esküen hitti utan azt uallia [A.jára TA; Berz. 7. LXV/6]. 1599: Kendy Ferench vr(am) Jobbagy Eszek mynd meg Eskünek, igj vallanak [Alparét SzD; Ks]. 1607: georfy Jannos Kereztt vurfaluj (!) ... megj Eskjuek es hitj vtan azt wallia [UszT 20/355]. 1675: Boros Laszlo ura(m) Job(ba)gj megh Esköüenek hwtök uta(n) ugj vallanak mint az első [Doboka; Törzs]. 1697: Mú ugj vetütk eszunkb(e), hogy az első kerdendő Utrum mű ellenünk volna, Azert arra az első Utrumra meg nem esküszünk, meg sem vallunk, mivel úsmerjük lenni ellenünk [Mezőbánd MT; MbK 87].

Szk: erös hitel ~. 1578: Eros hwttel megh Eskwyn ... wgyan Azont walliak az mint az Elseo wallo [Poklostelke SzD; JHbK VIII/14]. 1581: Gereb tamas ... Eros hitel meg esköuen ezt walla [Bürkös NK; SLt V. 12]. 1610: Eros heöttel megh esköuin heottly vta(n) Igy val [Dés; DLt 320]. 1643: Gal Balas ... Erös Hitel megh Esküek Hity uttan igi val [Koppánd AF; DobLev. I/13]. 1723: a' mezö csávasi Öreg emberek erös hitel meg esküvé(ne)k és tönök ily vallast [Mezőcsávás MT; MMatr. 43].

2. eskü alatt vallomást tesz; a depune mărturie sub jurămint; unter Eid Geständnis ablegen. 1582: Mikoron egzer az fogoly Catus Azzon megh eskwt volna ez Boregeteo Peterne Rezere, Az vthan Bakoneis meg akara eo Rezere eskwttethny, De mongia vala hog eotet kengeritessele eskettette volna megh Boregeteo Peterne es Adomaniert ... De Bakone biztattia vala hogy valamint Akkor eskwttel, lassad hog most hamissat Ne mongy hane(m) mongy Igazat es amyt Tucz, mert ha Igazan eskezel fele-

lek feleolle hog senki Nem banth [Kv; Tjk IV/1. 93]. 1737: A kérdésre már harmadszor esküvém meg ezt mondhatom^a [Gáncs/Retteg SzD; TKI. — *Köv. a vall.]. 1746: Tudjae vagy Hallottae a Tanu hogy Groff Iktari Bethlen Samuel ur Jobbagyi ... azért nem esküttek meg hogy az utrum directe azok ellen voltak az kiket Fatealni elé hivtanak [Dob.; IB].

3. esküvel bizonyítja vkinek az igazát/vminek a valóságát/megtörténtét; a dovedi/confirmă prin jurămint dreptătea cuiva/veridicitatea unui lucru; js Recht/die Wahrhaftigkeit/das Geschehen einer Sache unter Eid bezeugen. 1553: Azkyk az Retnek az hatarat ky attak Megy Eskesnek hogy czarno akymtol Ereke arron vette meg^a [Sólyomkő K; KCs. — *A szóban forgó rétet]. 1570: az karos fyzkwty Ember az Kyrál hataran Megh Eskwth hogy eo lowa Nyoma az [Vermes BN; BesztLt 68 Lucas Pistaky a beszt-i bíróhoz és hites polgáraihoz] | Margit Thakacz Istwanne hallotta az Ew hazanal Azt Mongia volt eo neky Nagy Janosne, Byzon Jgen felek Jo keresztania(m) hogy az en Eochem hamissan Theon hytet az zeoleo feleol, De Jgen felek hogi ha Az anyamat Rea ereztene(m) azys megh Eskennek hogy ky alta az en Rezemeth, Ezt Nagy Syrwa Bezelly volt [Kv; Tjk III/2. 142]. 1574: Nehay eottwes Istvanne hallotta hazaban Breda^a hamis hitw Zakanne Az olah penzeiertis Meg eskwl az leanyod zemeis abba apada ky [Kv; Tjk III/3. 407. — *Toliban maradhatott: azt mondtal]. 1595: azon eskegjek megh hogy Janos Gereb Vra(m)nak sem hyre sem tanacha benne, kire ne(m) eskjüék megh [UszT 12/107]. 1606: ök kezek megh Eskenny hogy az melj niomott oda uitek Uy szekeilyre az eo marhayok nyoma ... chjak hogy eökis ha nyomott mutatnak megh eskegiének az alperes falu hogy az karos emberek marhaja nyoma. arra az alperesek azt mondak hogy ... nem eskonnenek azo(n) [UszT 20/103]. 1633: hallam hogi Cziaszar Istua(n) megh eskeöuek, hogi lsten eötet telljeszent haromsagh ugi segellje, hogi eo Somosdi Mihailira ne(m) haragzik [Mv; MvLt 290. 135a]. 1728: Nemzetes Thordai Petki Samuél Uram hűtes Társa Darabos Kis Anna Aszszony ... kész is volt azon meg eskönni, hogy ... egy rétyét ... adta el ... Grof Banffi Susanna Aszszony(na)k [Ó-Torda; JHb XV/21]. 1760: á fiak p(ro)ducaltak minden literalékot egy ládáb(an) es Jurementumokot le tették hogy ... egyetis bőlölők el nem rejtettek ... Hasonló képpen a relictals meg eskütt azon hogy sem(m)it el nem titkolt másnak nem adott el nem rejtett [Oroszfalu Hsz; BLév.].

Szk: erös hitel ~. 1740: azon szolga, mind Feleségestől, erőss Hittel meg eskütenek azon, hogy 35 Rh forinttyok és 17. krajczárok, gonoszúl vészett el, Ntzes Jakócs Péter atyánkfia ö kglme Házánál [Dés; Jk 531a] * *hamissan* ~. 1584: Margit Borgias Matene valia, chak igy zola hagine Moldouasnenak, The vgmnd Ne(m) vehed vala el az fr 60, ha en melletted meg Nem eskeze(m) vala, de Ne(m) monta igy, hogy ha en melletted meg Ne(m) eskeze(m) vala hamissa(n) [Kv; Tjk IV/1. 363]. 1592: szidott engemet gyalazatos szitockall hamis hyteő beste lelek kurua fyanak, ky en ne(m) vagiok az en allapoto(m) szarent Jambornak tudo(m) magamott soha en hamissan meg ne(m) esküttem [Kv; Tjk V/1. 300]. 1634: mondgia uala Cziki Georgy Mihalyko Janosnenak, Hamissan eskuttel megh jo Azzonyo(m) [Mv; MvLt 291. 11a]. 1831: Egyed László sok haszontalan beszédű és tselekedetű ember volt — egy alkalmatossággal barázda dolgába hamissan meg esküvén, hamis hitbe találtatott — mellyért az Hitesség

által megis büntetett [Szenterzsébet U; Borb.] * *heted-magával* ~. 1606: Deliberatúm heted magával meg Eskögyek az A hogy Az Alperesnek be haitasa miat holt meg az eo menes loua [UszT 20/97] * *kétszer/kétszer* ~. 1771 kész vagyok a szent Sacramentumra kétszeris meg eskünni [Dés; DLt 321. 32b G. Hanczi (56) vall.] | kész kétszer meg eskünni is hogy a Csalányiak^a nem tsak egyszer maszszor hanem mindennap a Város tilalmas erdejét a Városba be hordgyák kereskedés véget [Dés; i. h. 43b St. Jakots (59) ub vall. — ^aCsatán (SzD) lakosai] * *ötvendmagával* ~. 1589/1592: hoza minekewnk az witezleo was Giergy Czegei Kiraly eo felsege Juramentalis leuelet, kiben eo neky zent Ferencz napian kedden ez el mwltón Eottwened magawal Nemes zemelyekkel, meg kellet volna it Bonczida(n) eskenny, De miért hogy kyalry eo felsege zolgalattyaban kellett wolt lenni was Gierginek, az napot eo felsege halaztotta wolt haladek levele altal ez may napra mely napon was Giergy mi eleottewnk meg eskewuek hogy conekeye Mohalyrol, Pwlionrol. es Geoczbeli rezereol Semmi teob originalia sem egieb fele leweley nem volnanak az Noua Donatioknal kikkal oltalmazhatta volna ezeket was Annos ellen [Bonchida K; WassLt.] * *térden állva* ~. 1635: terden alua az en Istenem előt meg memek eskenni, hogj te soha ollian élető Aszoni ne(m) woltall [Mv; MvLt 291. 61a] * *vki mellett* ~ hitet tesz vki igazáért. 1583: Cathalin Vincze Lazlonę vallia ... az fogolj Catushoz en magamtot Menek be es Dorgalom vala Myert eskwt volna es vallot volna ket fele, Mond aZert eskwm en megh Boregető Peterne ... mellett hogy ennekem Mind Ing vallat s mind kezkenő s mindent igirt ... Igiretekel vit arra Amit vallottam visza [Kv; Tjk IV/1. 94]. 1617: Torok Borbara kobatfalui jurata: Antalfi Tamasnetol hallotta ... hogi zitta az maga leaniat, hogi jere híres kurua leania eskegiel meg batiad mellett az foldert, hogj az bükbeli tanorokat attuk neki, nem az zanto foldet [Kobátíva U; Pf Fr. Benczer de Medeser nob. és Th. Böleoni rector Scholae Tarcziafalvenis jel. a fej-hez]. 1727: Hallottam ... hogy Kirillának edgy harisnyat adott volna Russorán Timoffi csak eskegyék meg mellettek [Russor SzD; Ks 37. II/41].

4. tisztító esküt tesz (esküvel tisztázza magát vmely gyanú/vád alól); juramentum purgatorium; a se dezvinováji sub jurámint, a depune mărturie pentru a se dezvinováji; einen rechtfertigenden Eid ablegen. 1573: Sophia nehai varga Peterne, Ilona nehai Karacon Janosne, Azt vallik hogi mykor Be ldezte volna az harangozot cheob gérne es haza leot volna az tanach haztwl ... Mond oh vrsten ha meg eskesik byzon ely vzyz az Eordeg Mert byzon lgen vere anyamat [Kv; Tjk III/3. 107]. 1677: Nyom követesről ... Ha pedig határokon nem csak nyoma, hanem maga találtaik a' nyuzot marha, ugyan az árrát fizesse-meg a' Falu, avagy meg-esküdyenek, hogy nem köztők valo cselekedte [A 231–2]. 1761: (A fogadás) Feleségihez hat poltra Lopás fért, ők ugy mind ketten keszek voltak meg eskünni hogy nem igaz meg is szolga Biro vr(am) egy német forintot rántot rajtok [Harangláb KK; Ks CII. 20 Jos. Szarka de Kővesd (44) ns vall.]. 1809: rá eresztvén a' Pásztorokat az Hűtre, meg esküvének azon, hogy ők a' lovat meg nem ütették [F. rákos U; Falujk 36 Sebe János pap-not. kezével]. 1812: Az all peres azt felele hogy ... ő készsz meg eskünni három testverivel és feleségivel hogy a' nem cselekedte [Petrilla H; JF 36 Prot. 4–5. — ^aKecskelopást].

Szk: *háromszor* ~. 1570: Orsolya Sos Janosne ... vallya ... Zabo Balint ... háromszor eskwt megh hogy Nem eo dolga^a [Kv; Tjk III/2. 56. — ^aEgy leány teherbejeitése] | Angalyt Danchyak Leorinchne, Ezt vallya ... háromszor megh eskwt eleotte hogy eo neky hyrewel Ninch sem azt nem Twgya howa Menth^a [Kv; i. h. 66d. — ^aA tolvaj]. 1676: Esküdt meg háromszor előtem: Isten ő kegyelmét úgy segélje, ura s hazája ellen soha sem practicált, sem senkivel nem tractált [TML VII, 211 Matskási Boldizsár Teleki Mihályhoz].

5. perdöntő esküt tesz; a depune un jurămint decizoriu; einen entscheidenden Eid ablegen. 1568: Mezaros Martone, Meg eskegyek azon hogy az Tukoth Henteler Matyasne vitte oda, es ő neky sem hire sem tanachya nynchen aban, hogy az tuk vayda Jacabneie legyen, ha hul penig meg ne(m) mer eskeny, valakik oth voltanak hatalmon maradnak [Kv; Tjk III/1. 186]. 1584: Azert ezen megh eskegyek vas Andras, egy eo maga, hogy eo nem a vegre ment oda, es hogy Segitseggel nem volt, Byro Gaspamak, az el zeokesben ... ha megh eskezik megh menekedik, ha megh nem eskezik hatalmon marad [Bonchida K; Ks 42. B. 21] | az Alperes meg eskegyek hogy ez Nagy B(e)ne(d)ek inuadalwan es rea tamadwa(n) s werwe(n) maga otalmaba vgian in flagranti crimine chelekette raita a' sebet Ha meg eskezik, Absolutus lesze(n) plenarie Az Actor Actioitol, ha penig meg Ne(m) eskezik, chak serel-meteol vehesse(n) orzag teorwenie zere(n)t igazat [Kv; Tjk IV/1. 213]. 1588/1589: Perechyenben ... lakozo chyan Benedek, Bathori Elekne Azzonyom Jobbagia, wgyan Perechyenben Jeott nemes wdwarhazamra ... zidalmazott, rwtolt es ... mely zydamokat holt Diomerth fel nem veottém volna kyertt Az theorwenteöl feyet kewanom chyan Benedek megy eskewgyek igr eo magah, ha Ezen Jstenteöl walo filtiben megy meer eskenny, Tahat Marthon vram Chian Benedeknek dyan marad, Az mel-tatlan keressessert, Ha penig Jstenteöl walo filtiben megy nem eskennek Az chyan Benedek, hogy az eo haza feoldere nem ment volna, hat Az Jspannak egy forinthon marad [Somlyó Sz; WLT]. 1598: Tetczik minekeonk az bizonisagokbol hogy nagy suspitio Sarkeozyhez, hogy teolle eshetet az kes gyakas, azert Sarkeozy Janos megh eskeodgyek azon, hogy nem az eo kezeleol, es kesiteol eset az gyakas ha megh eskeozik hat Sarkeozy az moralysagbol megh menekedik, es igr zall az kessel valo gyakas az hegedeos Janchira [Kv; Tjk V/1. 163]. 1699: tettzet a' Törvény(ne)k ... hogy Maroti Györgyel hogy ne(m) paraznalkodott Csengeri Boricza esküdyek meg [Dés; Jk 299b]. 1813: (A) Czéh Gyűlése arra botsattotta volt, Baratosi Josefínét, hogy a' hány Talpra meg esküszik, hogy Ujvari Samuelné által titkon el adattatának volna, tehát mind azokat kész ki fizetni [Dés; DLt 56/1814. 12].

Szk: *harmadmagával* ~. 1550: Mi ille(n) torvnt Tónk koztok hog az harom zemily^a Meg eskegienek harmad harmad magokkal hog az bestercei Ember, w nekik ados [Nagymon Sz; BesztLt 2 Nicolaus Kwny officialis de nag mo(n) a beszt-i bírőhoz. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1575: Azert teccyk eo kegnek hogi Mindenik az eo Magok zemelyeben harmad magawal Meg eskediének Azon hogi Eok partas katalin hazabol es Marhaiabol semmyt ely ne(m) vittek [Kv; Tjk III/3. 362d]. 1600: Az A tisztartoa penigh eskegyek megh harmad magawal az Vice kiraly Birak elött, meni wolt az Buza, hany kalangya [UszT 15/80]. 1602: Farkas Mihaly harmad magawal eskeodgyek

megh hogy semmyneomeo p(rae)textus alat nem rezesek az penznek el vezeseben, sem nem tudgyak ky miat vezet el [Kv; Tjk VI/1. 623]. 1700: Az Ik Aknai Szeremi Mihály es Orosz Janos harmad magokkal magokkal puris dignis personis akar kikkel esküdgynenek meg hogy az A. Aknai Andras Deak Ura(m) ökreit a' Lomposo(n) le nem vágták

ha meg esküsznek az A kereseti alol simpliciter absolvat(na)k [Dés; Jk 305b] * *hetedmagával* ~. 1567: Szekei Antalné Sophya Azzon Az eo heoty szerynt ezt vallyha hog eo oth volth hog falseo banyan heted Magawal Eskeoth meg Szeoch vynchene, es vg Mentette meg az berterchen (!) valo Eoreoksigt [Magyar kikes^a; BesztLt 86. — ^aKékes SzD]. 1593: ez az Anna ennekem feleségem wala ... coys en hozam gianakodnek hogj enis az en elemeth ne(m) tiztan wiseltem volna Lengiel orzagban Jarasomba(n) ... Vraym ebben teorwenth lathanak azth ytle a' toruenj hogy en heted maghammal megh eskeogiem, hogy en Jambor wagiok, es tiztan wiselthem az en Jletemeth [UszT]. 1598: kwléon kwléon mñdenik heted magaul megh Eskegiek Jamborokul hogy eök az Tott Mihály halalaba(n) nem rezessek, ew kezek mja megh nem holt ... ha megh Eskeznek ment Emberek leznek mindenik [Ajára TA; Berz. 7. LXV/8]. 1604: heted magaul meg eskeogiek Jamborokul ... Az teöb marha(na)k el vezeseben es az Actornak Attyafjanak halalabannis Artatlan [UszT 16/56] * *kilenc(ed)magával* ~. 1550: Kys Erkezek az hagiöt Napra az harom semily meg eskwuek kilenc Magokal Jamborokkal Mw wg ertwk hog az harom semily meg eskwuek hog az bestercej ember nekik ados [Nagymon Sz; BesztLt 2 Nicolaus Kwny officialis de nag mo(n) a beszt-i bíróhoz] * *negyedmagával* ~. 1592: Mely dologrol az al Peres bizonitottis, de mynt hogy az bizonsagok vallasa Nem tettzet elegedendeonek Jlyen teorwent pronu(n)talak volt cok hogy ezen coteod Nap Moni Mihalne Negyed Magawal Eskegyek Meg azon hogy Janos deak twlaydon az eo Marhaiara Eoreoksegere kerte az egy hian (zaz) forinthat eo toelle ha meg eskezik Moni Mihalnye tartozzek Meg fizetni nekj [Szilágycseh; Borb. II] * *száz nemes emberrel* ~. 1585: Olayos Georgy ... Ekeppen uallot Thot Eory Balas aztis mondgya uala uachyora felet nag Ereo esküýessel, hogy ... ha zaz nemes emberrel kellene meg eskünneyis kez volna rea es ha igazan nem eskünnek bator minden Marhaya el üezne meg azt monda hogy gyermeksegeteol fogúan semmy chyalardsaggal es alnoksaggal Eo nem ele [Kv; Tjk IV/1. 490b] * *a (tanú)bizonság/vallás mellé/mellett* ~. 1569: Tõrden zerent talaltak hogy wicey Janos az bizonsag mellet meg eskegyek, chyak o maga, es vg legye(n) qüe az föld [Kv; Tjk III/1. 255]. 1570: eo Kek theorwen zerent Mongiak hogi Janos deak az egy Byzonsaga mellet megh eskedik [Kv; Tjk III/2. 172a]. 1590: Az bizonsagok mellet az Actor megh eskegyek [UszT]. 1592: Ilyen teorwent teotteonk hogy Janos deak egy eo maga zemelyeben mahoz tizen coteod Nap az bizonyasagok melle meg eskegyek [Szilágycseh; Borb. II]. 1604: Az vallás mellet megh kel eskenni az Actornak [UszT 20/265]. 1699: Minthogy az J. Teci Mihály documentuma nem sufficiens: tettzet a' Törvénynek tanu bizonyasaga es Specificatioja melle esküdgiek meg [Dés; Jk 298b] * *tiznegyedmagával* ~. 1600: Sebeök Petemek a minemeö teorwenie leött wolt Oswat Peter Bethlenfalui elle(n) ... tizen negyed magawal teorweny itelleti zerenth meg eskwth, es tiztasagat be atta [UszT 15/130] * *vki mellett* ~. 1743: az

törvény harmad magával itt Szász Nyiresen Kimpán Onisiformak hitet itilvén, hogy eö az Mán Andrejka pénzit se el nem lopta, se nem részesült benne, melyre Kimpán Onisor az én fiamot is ... rá vette hogy esküdgiek meg mellette, a mint hogy meg is eskütt [Szásznýíres SzD; Ks].

6. esküt tesz; a depune un jurámint; einen Eid ablegen. 1583: Sala Imreh es Zeoleomero Marthon vgian eoekigiemekkel egywt lewen Az oculalasba(n), Azont valliak hiteok vta(n) akire meg eskwttek [Kv; Tjk IV/1. 180]. 1587: En azon hwtre mondom az melyre meg eskeottem hogy en nem Emlekezem rea hogy semi vegezes arrol de meg czyak Emlekezet sem volth hogy az azzonnal Rewai Annanal dosban Jozag maragyon [Hadad Szt; Wlt]. 1606: Petrus Kosa de Vduarhelj, Azon hwtre az kire megh eskütt ennek eleötte valo megh vallasakor, Az mit Akkor vallott mostis azt vallja [UszT 20/207]. 1628: En azon hitre mondo(m) az kire megh esküttem hogi en nem tudom ha zalogh uolte Bojer Petermel auagi eorökös az a peres öröksegh [Récse F; Szád. Komsa Popa (70) vall.]. 1661: az hűtöltetést halasztak tali ratione, hogy ha ki megh esküszik, az uta(n) avval ne(m) kereskedhetni [Kv; Ks 41. C. 1 Val. Benkó lev.]. 1746: ezt mondák hogy ök mig az urak eö ngyn(a)k híré nem tészik nem esküsznek meg [Szentmária K; IB. Román Antoni (30) jb vall.]. 1810: a' kik oda mentünk vala nem merenk meg eskünni és öki-gyelmik sem esküvének rea [Barót Hsz; HSzjP].

7. ráesküszik vkire, terhelö esküt tesz vki ellen; a depune márturie sub jurámint impotriva cuiva; gegen jn einen Belastungseid ablegen. 1642: Azt azután csötörtökön hallottam az Kapusiné anyjátul hogyha az ö leánya el hagyja az urát — s el is hagyja penig, mert igen háborán tartja az leányát, de az kezét reateszi Kapusi Istvánnak az fejére, s megesküszik rajta, hogy most is éli Szöcs Miklós-nét [Mv; MvLt 291. 349–51 átrásban !]. 1838: Tktes Komáromi László ur azt mondotta, hogy a' kezét a' fejére rá teszi Tktes Dobolyi Bálint Urnak, s meg esküszik arra, hogy az Thordán el vezett pénzét, nem más, hanem Tktes Dobolyi Bálint Ur lopta el [Nagylak AF/Ne; DobLev. V/121. 9b Fosztó Samuel (47) ns vall.].

8. földre való esküt tesz (saját/vki tulajdonának esküszik vmely földet); juramentum super terram; a jura/a declara sub jurámint cui apartine o anumită bucată de pământ; für ein Feldstück Eid ablegen. 1588: egy eoreokseget czinaltam wala ket kezemel feyzemel, mellyet perel wala teollem Farkas Janos Sombori vram Jobagia az teorweny ennekem meg Jelte myert hogy igassagom volth hozza, ith nem igazlotta Farkas Janos hanem az eo vra Sombori falwiara fogta, ottis az eoneon Jobagy ennekem meg itelteik így hogy az kezembe twtzh vegyek Eowembe zekerczet vallamra kapat vegyek vgy eskegyem meg az en eoreoksegemre meg kereolwen az mint az teorweny talalta akkeppen sok Jambor eleot ... meg kereoltam az en eoreoksegemet Az ko^a mellett terdig az feoldbe astak vgy Eskeottem meg az En eoreoksegemre [Zsákfva Sz; Wlt Luc. Barlas jb vall. — ^aHatárkö]. 1600 k.: Mierthogy az zek deliberatioja zerent Semien Janos megh nem eskött, az Zek az Byro Andras r(elic)taiat bele zabadiitia az feöldbe [UszT 15/97]. 1625: ennek elotte ualo wdeokban mikor Goro Andrassal pereltunk petkj Janos kapitansagaba(n) akkor harom embernek teoruint itiltek hogy falu kepeben megh eskwggiek hogy az zen egeteö neu hely nem eöuek [UszT 9a]. 1634: Balog Peteris kesz lött uolna raita meg eskünnj hogy az Balog uezsihez valo^a ... ki mutatak es

hatarozak Petkj Istua(n) Uramnak ... azokat az helyeket, es Ueszek hatarat az Negyedfelmegie felől [Csz; Bállt 61. — ^aA havasi rész]. 1767: igazé az, hogy veréssel fenyegettek, 's erőltették a Tíhoj lakosokat hogy igazság ellen is meg esküdyenek hogy övék a határ midőn ez előtt circiter 20 esztendőkel egy nagy darab határt foglaltanak volna a Galgoi határból? [Dob; JHbK LIV/1 vk] | egy Lázár Gyémán nevű Tíhoi Udvari Tiszt egy néhány Tíhoi emberek(ne)k a botskorokban Tíhoi földet kötettett ... és korbátsal hajtotta őket hogy esküdyenek meg ugy, hogy amely földön állanak, az Tíhoi föld, és Tíhoi földön állanak a lábokkal [Galgó Sz; i. h. 14 Puskás Luka (60) és Puskás Nutz (67) jb vall.].

Szk: egynehányadmagával ~. 1746: én egj néhányad magammal meg esküttem ... hogj az p(rae)nsioban forgo Rét az Sügjecseszk várátok után valo [Runk TA; SzentGy Krencse Szimjion (68) jb vall.] * *harmadmagával* ~. 1600: Mierthogy az felperes azzonyth az bizony-sag nyilwan megh tartia, hogy eő neki saiat eőreksighe az peőres hell, es az Alperes azzonnal ne(m) eőrek arro(n) wago(n), hanem chak zalaghkeppe(n) három forintba, Deliberatum, Hogy fel peőres azzonoth illeti, de ea conditi-one, hogy ez ieőwendeő Cheőterteke(n) in facie sedis harmad magawal megh eskedgyek, az megh lewen, tegye le az zalagjat három forintot, es biria minth saiatit [UszT 13/139–40] * *ötvénedmagával* ~. 1630: nagyob igassag-nak okáért egész szekül itelők azt, hogy az Posoriczai Boerok esküdyenek meg ötvéned magokkal videkunkbeli emberseges Boerokkal, hogy egész Braza az ö Boersago-kan vagyon epítve, és ő nékiek ... Erdejek, Havassak folyovizek ... mind övék és az eo Boerságokon vagyon [Fog.; UF I, 126].

9. határ/gyepű vonalának helyességére esküszik; a jura cá linia de hotar (in discuție) este corectă; für die Richtig-keit einer Grenz/Flurlinie Eid ablegen. 1592: Kayanto feleol walo hatar iart lewel, mely hatarra a' Coloswary Biro megh Eskwt [Kv; DiósyLnd. 39]. 1618: Ezek utan eleo alla Varga Miklos, es Jmreh Marton protestaluan, ezt mondak Kortomaz Georgi úram, im megh Eskwul de ez. utannis, Embereket üszwnk ki, megh lattattiwk az giewpt, kire monda Kortomaz Georgi, mit gondolok üle [Vajdasztván MT; RDL I. 12]. 1734: Comparealvá(n) az Hejly színire kozep Almasiak^a ugy egyeztenek Balsaiak-^b hogy Balsáról hét becsületes örög cmberek esked-ge(ne)k meg medig vagjon és mi válószttya el azon Contraversiás Határt az Balsai Határtól, Mert az Közép Alma-béli Lakosok azon meg nyugosznak [BK sub nro 171 Perva Juon (78) jb vall. — ^{a-b}H].

10. esküvel megfogad vmit; a fägädui ceva sub jură-mint; etw. durch/mit Eid angeloben. 1587: Eskeggiek megh az be Irando^a zemely ezekre: Hogy ... Az Biraknak tanachnak, es az Varosnak io parancholatith, Weghezessith ... megh tartia, meg Eorizy [Kv; KvLt Vegyes III/65–6. — ^aA város könyvébe befrándó]. 1588: En meg hallottam vala hadadban az fogsagban az en fiam nagy kinnyat vgy kenzeritette(m) meg eskenny hogy nem banthom az Som-bori Jobbagiat [Zsákfva Sz; Wlt Lucas Barlas jb vall.]. 1597: Bota Janosne wallia Thúdom hogi egizer el zeokeot wala Sardine az vratol panazolkodasatis hallottam hogi ne(m) lakhatik soha velle mert ige(n) habortian tartia nem regennis megh eskewt volna raita hogi megh eoli [Kv; Tjk VI/1. 95]. 1600: E tawazzal ieőtt wolt hazamhoz Chi-ki Martha ... s a teőb bezed keőzeőt mondék neki, Niawa-

lias Palo(n) bizony Istennek nagy ostora wago(n), Monda arra Chiki Marta, a ne(m) Iste(n) akarattia, hane(m) eő-ne(n) magha wetsighe, megh eskőtt Orsiknak hogy el wezi, s ne(m) wette [UszT 15/124 Pos Mihaly Almassi vall.]. 1630: Ram haragut megh is eskut, hogy megh Eoll erette [Csíksztrmárton MT; Bállt 48]. 1633: Hallottam Er-senies Janostol azt hogi egiczter megh leani koraban megh niomta uolt Szabo Jacobnet ... de ő akkor azert ne(m) uutte dolgat uelle uegbe(n), hogi Szabo Jacobne azo(n) meg es-kv't neki hogy ... mihelt az ura haza viszi J(ste)n ötet ugi segillie hogi ualamikor neki kelletik, mindenkor enged ne-ki [Mv; MvLt 290. 125a]. 1694: Pesti György Uram megh talált eskünni hogy soha többé uiszsza nem fogadgya^a [Kv; ACJk. — ^aAz inast]. 1743/1747: mondotta Vas Adam Uram ha meg esküszől te Eltető hogy az embereimet és engemet nem Vexalsz tehat nem bantalak [Szentegyed SzD; WassLt Lad. Morossan de Mikola (38) ns vall.].

Szk: átok alatt ~. 1796: ötsem uram ha én a' világ Pap-ját mind őszve gyűjtetem volnais nagyobb hitet azak sem mondatlak volna velem, mind én ked előtt, és ketek előtt ... mind én a' midőn átok alatt meg esküttem néki, és őis nékem [Ilencfva MT; DLev. 4. XLA] * *erős hittel* ~. 1710: erős hittel azon esküvék meg Thőkőty, hogy az országból ki nem menne, hanem itt ontaná ki vérit a hazá-ért^a [CsH 231. — ^a1690-ben]. 1737: meg-haraguván ... erőss hittel meg-eskütt, hogj többé a Nms Városnak se szó szőlőja, se bolondja nem leszsz, és leis ült [Dés; Jk] * *kézen megesküsznek egymásnak*. 1591: Zilagi Georgi vallia. Latam hogi mikor az korczoman ket olah ennek ... Kis Thamas be ieoue, es kezét foga az olahoknak, azonba azon olahok kezen megh eskwuenek egimasnak, hogi attiafiak leznek egimashoz [Kv; Tjk V/1. 71].

11. esküvel kötelezi magát vmire; a se obliga la ceva prin jurământ; sich durch Eid zu etw. verpflichten. 1542: en wg erthem az mw porkolabynkthol az waynkthol, hog azon ewk megh eskewtthek, hog ha kewol walo ellensege lenne az haznak ewk kethfelol walo ellensegre nem wyslenenek gondoth hanem chak az kewlsewre [Fog.; LevT I, 17 Petrus Orozy Zalay Janoshoz, Poson m. ispán-jához, Fog. vára urához]. 1569: Az leweleknek Eleő Ada-sarwl Jgy Jgyenesedenek, hogy Kwn Ferench Ew maga Ezen megh Eskedgyek, hogy Minden leweleketh kik Iszt-rigyi Janost Jllethnek, kik Ew nala wolnanak ... megh Adna [Mányik SzD; IB VI. 225/13]. 1573: senkinek eo k. Biro vram vam lewelet Ne aggyon seh Lakonak sem zely-lyemek, kylëmben hanem Meg Eskwdiek azon hogi Ide-gen Ember kezebe Nem aggya vele elny [Kv; TanJk V/3. 71b]. 1576: Az ven Janos Cigan fia, Thamas Cigan ... meg eskőt hogy soha az város Neue alol El Nem al [Dés; DLt 193]. 1587: Az Teosereknek Alkolmatlansaga feleoll-is kik az Meszarosok eleot fel zedik az Barmot a' piazcon

Az Vasarbiraknak lo Instruotiot Attanak kinek megh tartasara meghis Eskwttenek [Kv; TanJk I/1. 46]. 1610: Kws Miklos, eskwt uolt meg Balasy Ferencz Vramnak ... hogi Jobbadgia lezen | Miert hogy Kws Thamasnak megh eskwt az Battya, Kws Miklos hogy az kezessege bele ne(m) hadgia, ha bele hadna, s ell zeok(ne)k az eo vratol, Kws Thamas mindenwt kergethesse, es megh foghassa [Bordos U; UszT 52-höz]. 1648: Actrix dicit ... allas kezest auagi eskedgiei megh hogy vegigh allod az Tőrueni ki menetelit [Kv; Tjk VIII/4. 289]. 1682: eginehani izb(en) megh esküttel, hogy semmibennis tova magadat nem elegited [Kv; RDL I. 161].

Szk: *erős hittel* ~. 1613: Erreol monar tamas Ereos hwttel meg Eskeott hogj helt all [Valkó K; Ks 42. E]. 1634: Egi galgoci mihali neveo zolgaia ... Ereos hwttel megh Eskeövek hogi ... Czeffey Lazlo Uramat Eö kegi-mett fiurul fiura holtigh zolgalia [Noszaly SzD; Ks 42. F]. 1652: Ere penigh maga szabad io akarattia szerent rea mene Nagy Andras fel aduan my keoz birak nekj az heö-teöt es ereos heottel megh eskeouek hogi ilete föttáigh semmi eodeo foltaban az Gavai Peter Vr(am) es posteritassj feoldekreol es neuek alol ... el nem szeokik idegenedik [Sófva BN; Ks 41. E. 22].

12. hűségesküti tesz; a jura credintā; Treueid ablegen. 1559: az en kgmes vramnak elecsander vajdanak kgmetek ... Jo zomzetsagal vagjon, En is w Naganak megh eskwttem [Retteg SzD; BesztL 27]. 1562: 1528 esztendőben János király ... megvereték Török Bálint által Ferdinándustól de mindazonáltal a Tiszán innét Erdély felől Ferdinándus nem birhata, mert azok minden hűséget tartának János királynak, a mint neki megesküdtek vala [ETA I, 13 BS]. 1585: mind Niolcza(n) egie(te)mbe meg eskegyenek, Es Mennel hamareb lehet Indüllianak [Kv; TanJk I/1. 1]. 1595: Rodolphus chiazarral eo felsegewel Az mi kgmes vrunk fejedelmwnk Bathori Sigmond ... confederatiot teoth volna Megh eskottek azert eghez Zaz emberwl feienkent eo kgmek varosul, Az Articulusban exprimalt es eleikben Irwa Adot Forma lur(a)me(n)ti zert [Kv; TanJk I/1. 255]. 1611: Eskevének meg az kolozsváriak második Mátyás királynak, ki is német nemzet volt [Kv; KvE 143 SB]. 1662: (A váradiak) nem másnak senkinek, hanem Rákóczi Györgynek, az ő kegyelmes uroknak esküdtek volna meg és erős hittel is volnának kötelesek [SKr 397]. 1677: A' Váradi Városi rend-is Fejedelmek Compulsorium Mandatumára meg-eskünni tartozanak [AC 248].

Szk: *a város közibe* ~ a város hűségére esküszik. 1595: Hogy penigh ennek vtannais az io rendtartasnak esze Ne vezhessen, Biro vram, Minden Cehekét hiwattasson, publicallia eo kgme, hogy minden Ceh Ceh lewele rendtartasa veztese alat vgy vegie(n) be az keozteok valo Iffiusagban, kik megh hazasottak vagy elseoben Az varos keozibe meg eskeggiek es magat be Irassa^a [Kv; TanJk I/1. 251. — ^aA város Polgárkönyvébe] * *vki hűsége mellé/hűségére* ~. 1602: Keresztur falwarol az kik czfazar ő felsegy hűsege melle, keseben Eskwttek meg ezek^a [UszT 17/42. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1662: Azon besztercei gyűlésen jelenlevő státusok, országrondei a Barcsai Ákos hűségére a megírt móddal, conditióval megesküdtek vala [SKr 478]. 1710: megijesztetvén Carafától ... csak meg kelle eskünnie a császár hűségére [CsH 209]. 1781: minden falusi bráknak s eskütteknak jelen kellett lenni, nem úgy, mint mikor Mária Terézia felséges királyunk hűségére megesküdünk [Rette 416].

13. felesküszik; a depune un jurământ; den/einen Eid ablegen. **Szk:** *a fejedelemségre* ~. 1653: 1589-n ... Báthori Sigmond a fejedelemségre megesküszik [ETA I, 40 NSz] * *a (fejedelmi) kondíciókra* ~. 1662: Rákóczi fejedelem nem nagy munkával végbevitte vala, hogy Barcsai mellől elállván, az ország ismét mellé állana, és így maga is a fejedelmi condíciókra megesküvén, az ország is ugyanazon a gyűlésen ... hozzá eskünni rendeltettek s esküdtettek vala is [SKr 500–1]. 1710: a fejevári templomban fejedelmi székben ültetik ifjú Apafi Mihályt^a, ott esküszik meg a condíciókra, azután az ország is deponálja

a homágiumot nekie [CsH 158. — ^a1681-ben] * *az ország hűségére* ~. 1608: Jöve be Kolozsvárra az fejedelemségre Báthori Gábor ... Megesküszik az ország hűségére, és aznap erősen lőtenek, doboltanak, trombitáltak, harangoztanak [Kv; KvE 138 SB] * *az országnak* ~. 1613: Eo felsege^a Mindezekre esmett vioban mindenre az országnak megh eskedgiek, ugi hogi minden rendekett zabadsagaban megh tartt [KJ. — ^aBáthori Gábor]. 1630: Eskevék meg az országnak Bethlen István a nagy templomban [Kv; KvE 160 SB]. 1710: az erdélyi hadak mind a keresztényszigeti mezőben lóháton ülven, ott nagy pompával, dob, trombita, sípszó, puskaropogás alatt a templomban fejedelemségre inauguráltaték^a, megesküvén a condíciók szerint az országnak [CsH 230. — ^aThököly Imre 1690-ben].

14. házasságot köt; a se cununa/căsători; Ehe schließen. 1591: Keozegi Janos ... vallia ... hallottam zaiabol ... ily igaz voltam en az en komamnak társomnak hogi megh az feleségemnek kiwel megh eskwttem, annak sem voltam igazb es hiueb [Kv; TJK V/1. 93]. 1593: Margit azzoni Molnar Gergelne vallia Kerdem Annat hogi ha vra volna neki az az ember, azt monda hogi eo neki hwteos vra, harom eztendeie miolta megh eskwt [Kv; TJK V/1. 251]. 1603: vegeztek hogy ennek vthanna senky se ferfy, se Azzonyalat hazassagra magat ne Adhassa, valamegh az Arwakkak, Awagy azok nem lewen az Attia fiakkak az varosnak teorwieen zerenth az eo portioiokat ky nem Adgyak ... hasonlo keppen ha az varosy papy rendek kiweol, mas idegen pap által megh eskwnnenek es vgy vinnek veghez meniegezejeket tehat az olyannis amittalia minden portioiat [Kv; TanJk I/1. 434]. 1631: azt mondotak hogj Meggies falua(n) esküttenek megh s mondak hogj hiszem job hogj aztis my igiuk megh az kit az papnak fizetnenek [Mv; MvL 290. 247a]. 1641: lelkiem esmereti ellen, nem akarok megh eskünni eo kegmével s nem is esküszöm, hanem absolutiot varok az sz. szektől [Keszű K; SzJk 53]. 1657: Ott elvégeződven az tracta, Bécsből visszajűvén az követekkel. En is utamban oda térvén megesküvém mátkámmal; és azután ... vittem haza feleségemet [KemÖn. 152]. 1776: unszolám továbbra-is, hogy küldene Dispensatioert Mlgs Püspök Urunk ő Exjához. A vala pedig szándékom, hogy a' mig azt meg jártotná, addig ki jőne Groff Lázárnak Contractussa, és Maga-is meg eskennék Groff Lázár, Groff Kornis Annával [Szentdemeter U; GyL. St. Henter (37) vall.].

15. eljegyez vkit; a se logodi; verloben. 1776: Kételen hogj Groff Lázár engemet el vegyen, mert mi egymásnak meg eskettünk [GyL. Adalbertus Biro sculus ex Csik Kartzfalva ... nunc ... residens in Pago Csokfalva vall.].

16. (főlöskégesen) esküdzik; a se jura inutili; (überflüssig) schwören/beteuern. 1665/1754: Ha ki kényszerítlen meg esküszik, büntet(ése) egy heti bér [Kv; ACArt. 14]. 1703: tettett az ő Felsege szekinek ... hogy a kik ez uta(n) bestelenül szolla(na)k, Lelkezöndnek es inconsiderato hirtelenségből meg esküsznek az ő Felsege széki előtt ... poenaba(n) incuráltya(na)k [Dés; Jk 342b].

17. *meg nem/sem esküszik* nem állít vmit bizonyosan; a nu afirma ceva in mod sigur; etw. nicht sicher behaupten. 1590: mondek en Martonnak, En bizon meg nem eskenem hogj dolgod nem leoth volna annak az feleségewel, Monda eo erre, bizonj meg enis nem eskennem meg en magam feol [Kv; TJK V/1. 42 Veres Janos vall.]. 1735: Nem tudom bizonyosan es meg sem esküszöm [Dés; Jk].

Ha. 1595: meg eskezzem [M. fráta K; SLt. U. 42]. 1610: megh eskezeom [Dés; DLt 321]. 1833: meg esküszem [Marosgombás AF/Ne; DobLev. V/1202]. 1591: megh eskesel [UszT]. 1568: meg eskezik [Kv; Tjk III/1. 186]. 1573: Meg eskwsik [Kv; Tjk III/3. 218]. 1584: meg eskezik [Kv; Tjk IV/1. 228]. 1599: megh es'kezik [Dés; Eszt-Mk]. 1606: megh eskezik [UszT 19/12]. 1670: meg esküszik [SzJk 108]. 1705: meg esküszik [Dés; Jk 350a]. 1851: meg esküszik [Nagylak AF; DobLev. V/1323]. 1757: meg esküszünk [Torockó; Bosla]. 1600: m.eg eskeoznek [Kv; Tjk VI/1. 397]. — 1568: megeskwitem [Egeres K; BesztLt 50]. 1598: megh eskitte(m) [UszT 13/43]. 1723: megh esküttem [Hévíz NK; JHbT]. 1591: eskwttel megh [Kv; Tjk V/1. 126]. 1639: eskettel r megh [Mv; MvLt 291. 175b]. 1644: eskottel meg [Mv; i. h. 400b]. 1590: eskwtte megh vagy ne(m) [UszT]. 1598: m.egh eskwt [Pálfa Cs; EHA] | megh eskütt [UszT 13/43]. 1600: megh eskut [UszT 15/101]. 1601: megh eskott [UszT 15/80]. 1610: meg eskeött [UszT 52-höz]. 1619: megh eskut [Kozárvár SzD; SLt CD. 4]. 1632: megh eskütt [Kozmás Cs; BLt 3]. 1804: esküdt meg [Frákos U; Falujk IV]. 1573: meg eskottenek [O. bikal K; KCs]. 1589: megh eskeottenek [Kv; TanJk I/1. 94]. 1594: meg'h eskötték [Dés; DLt 246]. — 1573: eskwel Megh [Kv; Tjk III/3. 74]. 1570: (6) Megh eskwel [Kv; Tjk III/2. 47]. 1571: meg eskwel [Bükkös AF; KCs I. 52]. 1574: meg eskwel [Erked K; LLt Fasc. 29]. 1579: meg esküűek [Kv; Szám. 1/XVIII. 24]. 1586: meg eskwuek [Kv; i. h. 3/XXV. 3]. 1590: megh eskwel [UszT]. 1594: megh esküűek [Dés; DLt 246]. 1597: megh eskwel [Kozárvár SzD; SLt BC 6]. 1599: meg eskuek [Bh; BLt 1]. 1600: meg eskwel [UszT 15/173]. 1602: megh Esküűek [Marossztkirály MT; Bállt 1]. 1607: meg Eskwuek. meg Eskiuek [UszT 20/351, 20/356]. 1612/1613: megh esküűek [Szászszombor SzD; KJ]. 1629: meg esküűek [Mv; MvLt 290. 34b]. 1631: megh esküűek [Tötör SzD; Ks 42. F]. 1637: megh Eskeüűek [Noszoly SzD; Ks]. 1675: megh Esküűek [Doboka; Törzs]. 1606: megeskwen [UszT 20/310 Bandj Matth löuetej lib. vall.]. 1572: Megy eskwnek [K; KP]. 1573: megh Eskwnek [Fráta K; SLt S. 11]. 1574: meg eskwne- nek [Erked K; LLt Fasc. 29]. 1588: megh Eskeowenek [Gyerőmonostor K; KP]. 1597: meg eskwnek [UszT 12/67]. 1623: megh esküűenek [Dés; DLt 350]. 1633: esküűenek megh [Mv; MvLt 290. 122b]. 1656: meg eskwuenek [Szárhely Cs; LLt Fasc. 69]. 1684: meg esküűe- nek [Ribice H; Ks 93. 23/3]. 1693: meg esküűének [Kendő MT; MMatr. 230]. 1746: meg esküűe(ne)k [Torockó; Bosla] || 1629: megh eskennem [Mv; MvLt 290. 184b]. 1591: (6) megh nem eskednek [UszT]. 1620: megh esküű- nek [Páncélcseh SzD; RLt O. 5 Szabo Mihály (60) jb vall.]. — 1570: Megh eskwt volna [Kv; Tjk III/2. 142]. 1593: megh eskwt volna [Kv; Tjk V/1. 403] || 1634: eskugiem megh [Mv; MvLt 291. 14a]. 1776: meg eskegyem [Kóród KK; GyL. Christ. Kovács conj. St. Miklos (55) vall.]. 1851: meg esküűgyem [Nagylak AF; DobLev. V/1323]. 1590: megh eskegiek [UszT]. 1591: megh eskegiek [UszT]. 1598: megh eskegyek [Kv; Tjk V/1. 273]. 1600: eskedgyek meg [UszT 15/21]. 1699: Eskedgyek meg [Dés; Jk 300b] | eskudgyek megh [SzJk 317]. 1751: esküűjek meg [Ohába H; WH]. 1589: meg eskegyenek [Kv; KvLt Vegyes I/2. 29]. 1593: eskwgienek meg [Kv; Szám. 5/XXI. 17]. 1600: meg eskeodgyenek [Kv; Tjk VI/1. 397]. 1604: megh eskegienek [UszT 17/12]. 1656: megh eske-

gyenek [Szárhely Cs; LLt Fasc. 69]. 1736: esküűgyenek megh [Szentegedy SzD; WassLt]. 1767: meg esküűgyenek [Galgó Sz; JHbK LIV/1. 9] || 1569: meg mer eskwdny [Görgény MT; BesztLt 81]. 1570: megh eskenny [Kv; Tjk III/2. 142]. 1597: megh eskenni [Kv; Tjk VI/1. 43]. 1601: megh eskeonny [Kv; TanJk I/1. 393]. 1604: megh es- ken(ny) [UszT 17/13]. 1629: megh eskenni [Kv; Tjk VI- 1/3. 83]. 1724: meg eskeni [Kisborosnyó Hsz; HSzjP]. 1728: meg eskünni [Dés; Jk]. 1746: meg eskünni [Toroc- kó; Bosla]. 1811: meg eskünni [Görgény MT; Bom. G. XVI/2]. — 1568: meg eskennóm [Göc SzD; WassLt]. 1582: meg kel eskenne(m) [Kv; Tjk IV/1. 24]. 1752: meg kellett eskünnöm [Királyhalm NK; Ks 67. 46. 24c] || 1558: Meg eskewen [Kv; KvLt Diversae I/26]. 1568: Meg Eskwen [Kv; Tjk III/1. 171]. 1572: meg esküen [Kv; Tjk III/3. 30e]. 1573: Megy Eskwen [Sajóudvarhely SzD; RLt O. 5]. 1588: megh Eskeowen [Gyerőmonostor K; KP]. 1589: megh eskwui [Dés; DLt 226]. 1597: megh Eskeo- win [Galac BN; WLt]. 1598: Megh Eskwyn [Poklostelke SzD; JHbK VIII/14]. 1599: meg eskue(n). meg eskuue(n) [Bh; BLt 1] | megh eskwue(n) [UszT 15/197]. 1736: meg esküűen [Szentegedy SzD; WassLt].

megeskütt l. megeskut

megesküvés 1. felesküvés; depunerea jurământului de credință; Vereidigung. 1659: Az vármegye meg nem esküvésén nem igen törődik urunk ő nagysága [TML I, 473 Teleki Mihály Pekri Sőfiához]. 1662: Gyulai Ferenc pe- dig, a fejedelem hűségére való megesküvés dolgában akadályszerzők kik volnának, gyanúképpen megírván Rhédei Ferencnek mint azon vármegyének főispánjának ... azon esküvést végbevitetni, megparancsoltatott vala [SKr 527].

2. esküvő; cununie; Hochzeit. 1776: Groff Lázár is még harmadszor-is ki jött, s, akkor tettek volt Terminust Groff Lázárnak meg mátkásodására ? meg esküvésére ? én azt nem tudom [Szentdemeter U; GyL. St. Henter (37) vall.].

megesküvő megházasodni készülő; care se pregătește de cununie; im Begriff sein zu heiraten. 1710 k.: Teleki ... maraszta ebédre, a bőjtöm miatt nem maradék, ezen ő megharaguvék ugyan valójában s mond: Az ördög látott ilyen mátkájával megesküvő legényt [BÖn. 752].

megeső 1. megtörténő; care va avea loc; erfolgend. 1740: facultatitak Notarius atyánkfia ő kglme, hogi ezen Vacantia alatt, meg eső Perceptumokról, és Eroatumokról Substitutus Hadnagi atyánkfia ő kglme p(rae)sentiájáb(an) Connotatiokat tehessen [Dés; Jk 532a].

2. eljövő/következő; care va surveni; folgend, eintretend. 1681: Az Lovas szabadosok ... Taxa pinzt fizetnek; kiknek terminussuk ez: hogy mindenkor azo(n) eszen- dőb(en) megh eső Sz:Györgi és Szent Mihály napján ple- naria satisfactiot tégyenek [VhU 199].

3. hibába eső, vétkes; (care se face) vinovat; schuldig, schuldhaft. 1684: akármelyik felyebb <meg> írt dolgokban megeső fél, ha akkor ... magát megésmeri, hogy vétett az cé(h ellen), meg békélhetik kevésel is [DFaz. 12].

megesősödik (az idő) esőssé válik; a deveni ploios; es wird regnerisch. 1657: megindulásunk előtt az idő mege-

sősödék az vizek néki áradának [KemÖn. 179]. 1768: tsak hamar az idő meg essősedvén egy néhány barazzánál többet nem szánhatta(na)k [Katona K; Born. VI. 6 Király. Pista (34) j b vall.]. 1852: Mű jövő Pénteken kezdünk szürethez, ha az idő meg nem essősődött s hívesült (így!) meg lehető borunk lett volna, de így félő savanyu lesz mint a' korpaczibere [Kv; Pk 7].

megesőstül az idő essőssé válik; a deveni ploios; es wird regnerisch. 1711: a széna csenálasnak ideibé a mi hitván-ság fű volt is abban le kaszáltatta(m) vala egy kevésset, az Űdő még essőstülven azt oda vészetté(m), annak utánna az Űdő fel álván az aratás is bé érkezét [Vacsárcsi Cs; BCs]. 1840: az idő meg essősült [Dés; DLt 933].

megestvéledik rásteledik vkire; a-l surprise pe cineva seara undeva; vom Nachtdunkel überfallen werden. 1837: Itten megestvélyedtünk, tovább nem vihattuk a megvizsgálásunkot. A további meglátásunk halasztatott a jövő tavaszra [Jenőfva Cs; RSzF 120].

megesz 1. (embert/állatot) szétmarcangol/tép; a sfisia; zerfleischen/reißen | felfal; a minca; auffressen. 1599: monda Kerestelj Albert szerető Ferenczj vram en Azert ieótta, az mely ket eokéot Adtal wala az Eggiket az farkas meg eotte [UszT 14/17 Simonphi Mihaj Etedi szabad szekelj vall.]. 1603: Bizonsag Kadiczj Janos nagi galamb falwj ezt wallia, minket mihaj ferencz peczi-ettel hiwa kj az mezőre ... hogf meg lassuk, hogy ha dög miat holt wolt meg az czitko auagj, wad miat ... latok hogj harmadat közel meg Eöttek wala az farkasok [i. h. 17/39-40]. 1629: ez az Fazakas Marton ... keres vala egj Czikot, kire monda(m) hogj latta(m) egjet hogj megh et az Farkas [Mv; MvLt 290. 169b]. 1688: 1687béli barány is holt meg nro 1. melyet akkor meg nem nyüzhattunk az medve rá Talalván(m) mind börestől egészen meg őtt [Bucsum F; MvRKLev.]. 1705: Az Tyukokban van no 12 Az töbit az ölyü ötte meg no 5 [Holttmaros MT; Told. 27]. 1732: tanáltam a Pakulárt hogj hajította visza a Johokat azt mon-gja, hogj meg et a farkas kettőt a Patak marton meg ta-náltam a bendőjét [Szásznyíres SzD; Ks 27/XVI]. 1734: az hol mondták lenni az lovat ugyan ottis ette meg a farkas [Torda; TJKt I. 42]. 1794: A Lovak ... nappal a kertekbe Legelőnek éjjelre hogj a Farkas a Csikot meg ne égye az Istallob(an) hálnak [Szilágycséh; IB. Fogarasi István lev.]. 1823-1830: rettenetes erős hideg téllal virradott fel az 1795-ik esztendő, úgy hogj januárius és februárius hó-napjaiban gyakran beszéllették, hogj itt is, amott is a far-kasok fejérmépet ettek meg és csak egy lábát kapták meg a piros csizmában [FogE 132].

Sz. 1710 k.: Azt mondjátok róla, ha kinek valami rossz emberek társaságában valami nyavalyája esik: aki korpa közé teszi magát, megeszik a disznók [BÖn. 444].

2. **biz** első szem-ű tárgyra von.; referitor la un comple-ment direct exprimat printr-un pronume la pers. 1.; Bez. des Akkusativobjekts in 1. Ps.: bekap, felfal; a minca/devora; auffressen. 1687: valami berbécsek, félek, magamot is megesznek, ha kglmed meg nem segft [ItK XVI, 447 Bethlen Miklós Bánffy Farkashoz]. 1688: az Ebekis ott ettek volna megh, avagy hogj talan ott kellett vala meghalni [Dés; Jk]. 1716: job volna hogj engem itt ennénék megh az Idai kutyák [Nagyida K; Told. 22].

1880: Ha a far kasok meg nem esznek, Ödön, úgy még fmi fogok neked [PLev. 70 Petelei István Jakab Ödönhöz].

3. **lelegel**; a **pašte**; abweiden | elgazol/pocsékol; a prá-pádi/distrüge; vanderben/zugrunde richten. 1667: mivel az Idegen juhokat V/as Ianos vra(m) hire nélkül fogatta volna be az menyiszenát megh őtt volna, annakis az árrával tartozik Sorban Ftojra [Cege SzD; WassLt]. 1744: min-denkor az Vr Manháiz gazolták ették még a füvet [Szászsz-jakab SzD; Told. 11/81]. 1756: (A berbécsek) nékem is meg ették egy darab málémot, de még szollani Se mertem, nem hogj bé hajtott; um volna őket [Galac BN; WLt Kertész Gergely (27) j b vall.]. 1781: Mihály István azt felelé, hogj ő nem fizeti meg^a, n.ert az falu bikája ette meg a zabot az falu, minden embe r elnezte, hogj a falu bikája az gabo-nában jár, s minden embernek kárt tett az gabonájában, senki bé nem hajtotta, eltűrték minden kártételt [Jenőfva Cs; RSzF 178. — ^aAz elkárosodott zabot]. 1809: Bokros helyeken Sarjadzó, Ne vedékeny Gyenge Sarjadzásoknak teteit az ott járo kallang'o Marha meg észí és a Tsemeték jövést tapasztalható képpen akadályoztatya s pusztítya [Szentháromság MT; Sár.].

4. (termést) tönkretesz, **táj** kárré tesz; a distrüge (recolta); (Ernte) verderben. 1730: ā regi asztagbol ... ā buza fereg mind meg őtte a buzáját Csak az rosa 's kon-koly maradt [Noszoly SzD; ApLt 4 Ső János deák Apor Péternéhez]. 1777: Ami nézi ezen esztendőnek fertilitását, egy jól folyó és bőv esztendőnek mondhatjuk Gabona is jó és bőv, zabon kül, melyet a balha mindenütt megett [RettE 383].

5. **~i a moly** szétrágja a moly; mánincá moliile; die Motte zerfrißt. 1592: Harminczkilencz deogh bwrt, kit elis zaggatot volt megh molis éott volt megh, attuk el f 2/57 [Kv; Szám. 5/XIV. 384 Eppel Péter sp kezével]. 1645: dolomant is rakosgattunk, hogj az molj megh ne egje [Tekerőpatak Cs; LLt Fasc. 120]. 1648: Jtem Debreczeni István udvarbíroságátul maratt, és inventalt juh és bárány, czávélt beöris találatott az házak heán nro. 81 idest niolczvan egj ... az beörítés penigh az bárány és promiscue az czavált juh beöröknek megh eotte nagibó részint az molly [Komána F; UF I, 993]. 1704: Nékem is itt a szegen állván egy nyusztos süvegem, a feleségemnek is egy nyusztos kozák süvege, mind megötte őket a moly [WIN I, 232]. 1743: Két Vad Kecse Bőr ezeket a moly meg őtte [O.fenes K; JHbK XXIX/28]. 1823: Egy kitöltött Hattyu, melyet a' Moj meg ette [Nsz; DobLev. V/1080].

6. **~i a rozda** tönkreteszi a rozda; mánincá rugina; der Rost verdirbt/frißt an. 1582: Az waros zege az kytt ky vonatam kytt az Rosda megh nem eott, volt megj Ezeor [Kv; Szám. 3/V. 26]. 1719: az én pénzemhez bizon senki se bízzék, mert nékem nincsen; ha volna is vagyon föld; hogj a rozda meg egye. Ő bizony a pénzt senkinek sem hadgya, hanem egye meg a rozda [BfN Bh-i cs.]. 1736: en kinaltam Eltétő Vramot, hogj meg fordítottam a Tinot az kit az Aposa adot a Szőlőirt, a mint hogj eő keglme igirte voltis nékem hogj vissza agygya, ha meg fordítottam a mit az Aposa adott érette ... azt Felelte Eltétő Ur(am), hogj tegyem az hijjuban azt a kapát akkivel azt a szőlőt akarom kapálni, hadd egye meg a rozda [Szentegyed SzD; WassLt Ács György (60) j b vall.].

7. **fel/kiold**; a dizolva; auflösen. 1580: Achelt ezws-tőzny. Wegy egy lot valazto vyzet es egy löt (!) kenesöt es egy keues ezwsöt, vesd az valazto vyzben ezeket, had

egie meg, es Iry uelle valamit az Mit akarz, zarazd fel, Jo lezen [Nsz; MKsz 1896. 369].

8. szétmállaszt; a roadé/distruge; ver/auswittmen. 1726: a' kő falnak a' Teteje mind körös környül rossz, edj darabig, az sok esső meg ette; el mosta [Né; DobLev. I/124].

9. felél/emész; a cheltui pe hranā; aufzehren. 1841: Várj ... mert meg etted Pálfi Ferentznek az 1000 forintját [Nyárádtó MT; Pf]. 1847: Ilyen rovatalok történtek Abrudfalván és kerületeibe, úgy Kerpenyesen is. Azomba az rovatal útján begyűlt pénz nem ment mindössze a Varga Katalin kezébe, mert annak nagy részét megették a felszedők [VKp 290].

10. (emberi testet) elpusztít; a minca/distruge (corpul omenesc); (menschlichen Körper) verderben. Szk: *~ik a nyüvek*. 1644: Monar Giorgy megh sűtögette vala az keűzepső feleségének az czombját ... sirua mondotta szegenj hogi edtet az niűuek eszik meg | Tudom azt hogy az Niűuek megh evék az közepeső Feleseget ennek az Monar Giörgynek [Mv; MvLt 291. 417b, 421] * *~i a tetű*. 1570: Kwty Antal aztis vallia hogy szoksor (!) halt eo Nala az gyermek hogy az hazból Thelbe ky vitek, Az Thetwekis megh eottek volna ha hozza ne(m) latot volna [Kv; Tjk III/2. 40]. 1593: Margit Azzoni, Borsai Peterne vallia ... hallotta Georgiteol hogi ezt mondotta, ha az Jo Azzoni nekem nem feozne, nem mosna, az tetwis megh enne engemet [Kv; Tjk V/1. 354]. 1739: parancsolyon Ngod Erős uramnak Kanahájnak (!) had külgyön egy fűsűt mert az tetű megessi az fejit [Abosfva KK; Ks 99 Török Zsigmond lev.]. 1752: ugj oda hatta volt Marinka a gyermekeit, hogj az sebek és tetvek el töltették volt, hogj a tetvekis meg egjék, ugj an(n)yra hogj nem szenvedhettem ... hanem ... meg mosagattuk őket [Abrudfva AF/Abrudbánya; Ks].

Sz. 1710: Méltó s igaz vala szegényeknek^a kívánságok, de ... a fejedelmet újabb haragra indíták ellenek, aki megizeni: ha nem kell a szabadság, elküldi kővári tömlechen őket, amint Zólyomi Dávidot, ott egyek meg a tetvek őket, amíg meghalnak [CsH 132. — "Az 1676-ban börtönbe vetett Béldi Pálnak és társainak].

11. szük kb. falja fel a kutya, egye fene; (in injuri) minca-l-ar ciinii/ciuma; (im Fluch) der Hund soll einen fressen, hol's der Teufel. 1607: Bartalis Georgy hosza wtet uala ... Az mikor wti sem zonetkil wtę mert sok leon az vetekedes, mo(n)da Benedek Peter, El veztel toluaj eb, verez zajú eb ... egien meg az eb [UszT 20/302 Nicolaus Botos de Medeser pp vall.]. 1672: Isten Kegyelmedet kedves jó egészségben sok esztendőig éltesse s adja Isten, ne Kegyelmed jőjön mi hozzánk, hanem én menjek Kegyelmed udvarlására és szolgálatajára, az én részemről egye meg az eb a testit, az ki nem kívánja [TML VI, 310 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1689: azzalis diffamalt, hogj az Fiamot is megh ötte a Fene magamotis egien meg [Kovácsna Hsz; HSzJP].

12. átv vmi agyongyötör/elpusztít vkit; a consuma/chinui; jn etw. vernichtet/zu Tode quält. 1736 u.: bár vele^a együtt én is holtam volna meg, mert szegénynek halála után sohasem volt szűnete rajtam az sokféle nyomorúságnak, kárvallásnak, keserűségnek, változásnak, melyek is nem csak debilitáltak, hanem ugyan már megettének [MetTrCs 449. — "Gr. Apor Istvánna]. 1823–1830: harmadik ... egy korhel, sok szép Jozságát el pusztította; a' katonaságból is el tsapták; a' Szűlői kényeztetés meg ette [FogEK 570].

Szk: *~i a méreg*. 1881: A Rétivel való ostoba tréfámat a szedő rontotta össze. A levél alá R. L. volt jegyezve, ami azt is teszi, hogy r. l.: rendes levelező, meg azt is, hogy Réthly Lajos. Aztán a barmok R. K.-t szedtek. Szerettem volna rákenni. Megetté volna a méreg! [PLev. 89 Petelei István Jakab Ödönhöz] * *~i a mirigy*. XIX. sz. m. f.: A ki nem teszen most így Egye meg azt a mirigy Így, így, így, így, így, így ! Egye meg azt a mirigy Hipp! happ! happ! happ! happ! [Asz; EMKt Egyes versek gyűjt. — "Táncszó].

13. vkit mindenéből kipusztít; a-i minca cuiva averea; js Hab und Gut vernichten, jn um alles bringen. 1772: Széplaki Lajosné Aszszonyom ... Szidalmazván az Exponens urat Ebágyán Szűlt Burduhóssza, Budakon nints mit egyék s ide jött hogy az Jobbágyomat meg egye [K; CsV].

14. vkit megnyomorít, tönkretesz; a distruge pe cineva; jn zugrunde richten. 1583: Kowach Iános vallia ... Monda erre az Zilagi Iános felesége, De vgmond vgia(n) lge(n) teorteók ty reank es az en Zegeny Vramra vg lrigettek hog ha lehetne meg Ennetek [Kv; Tjk IV/1. 194]. 1595: Veghre ki jeűe Georgj utan Sofalui Caspar, egj kjs bot uala kezebe, megh tarogata vele Georgiet, monda hogj megh eőd az my atiankfiait, de bizonj megh banod [UszT II/2. A. 40]. 1599: Arra is Emelekeze(m) hogy az Leany azt monda mikor az palchaul kiment vala rea hogy Az teokelletlen zaros gagiaiu teokelletlen ageb meg con engemet [i. h. 14/39 Anna consors providi Francisci Rigo lib. vall.]. 1614: Minden ember az ő maga, őstől maradt házában-várában békével lakott, törvény volt az országban, de mihelt az hatalmas császár hűségétől elszakadtatok, magatok öttétek-pusztítottátok meg egymást, nem az hatalmas császár [BTN² 73]. 1697: jőve Gergely Miklósné az Ablakon (!) alá, kiálta hogy mennyek ki az lstenert, ki menván, monda Gergely Miklósné, jere velem ha lstened vagyon, hiszen azt az nyomorút Aszszont meg ette az ura [Kotormány Cs; CsJk 2 Bálint Peterné Ersebeth (60) pp vall.]. 1752: oda érkezék Gligor Vaszi, kérdi Krácsontól, talám meg lőtték, melyre monda Gligor Krács: meg eve | Ne szalagj gjilkos, mert meg évéd a' Férjemet [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 32].

15. szinte ~ vkit kb. ennivalóan kedvesnek tart; a minca (pe cineva) din ochi; jn für zum Anbeißen lieb halten. 1848: Igen szép volt az úri gyermekek maszkarádaja, különb féle nemzeti öltözetekben, köztök a Kis Bethlen, Esterházi, Jósika pepi, sat — szinte megetté az ember őket [Kv; Pk 7].

16. bab boszorkány megront vkit; (in superstij) a distruge prin vrăjitorie; jn verhexen. 1574: Kalara Kwpa Iánosne Azt vallia hogi ... egi lean leot oda, es Syrwan panazolkodik volt hogi Im az twdo hires kwrwa Serenchem vezteo chiakne(m) meg Eonek ez Estwe [Kv; Tjk III/3. 362a]. 1691: Balo Lászlone Ilona mint A. proclamaaltata Balo Imrenet Margitot mint Inctat diffamalt salvum sit boszorkanyosnak, az Urat en öttem volna meg [Páké Hsz; HSzJP]. 1739: Néhai Koncz Páltól is sokszor hallottam, hogy azt mondotta nékie: „te etted meg Faluvégin^a az feleségemet” ... de meg nem perlette soha érette Faluvégin [Bögöz U; Ethn. XXIV. 86–7. — "A boszorkánysággal gyanúsított Faluvégi Mihályné] | Gyergyai Boldizsárné mondja vala Faluvégi Mihálynénak: „engemet, mint nyilván boszorkány megesz ez az Faluvégi Mihályné [uo.; i. h. 88 Magyar Istvánné Mojzes Sász (36) ppix vall.] | Koncz Pálnétól is hallottam ilyen szót, hogy Berei Sára megetté őtet és nyomorút csinált belőle [uo.;

h. 89 Magyar István (36) ppix vall.]. 1771: Peter Anutza ... a Bövöléshez Bajoláshoz Boszorkánysághoz igen jól ért ... meg haragudat réám ... annakutánna ... a fiamnak a Lába ugy meg dagadot hogy a Lábra valóját alig vehette réá ... ezt meg értvén Csobai Samuel ő Klme en velem edgyütt az Anucza házához el menvén ezt mondá Anutzának Csobai Uram No Anutza meg etted az Bölkenyi Komám(na)k a fiát, meg gyógyítsd mert ha nem, meg égetlek borso szalmában ... tsak hamar a fiam labai daganattya meg szűnt [Dés; DLt 321. 29 Joannes Bölkenyi alias Horvat (55) ns vall.].

megeszik 1. (táplálékként) elfogyaszt; a consuma (ca hrană); (als Speise) verzehren. 1568: Barbara Georgy szekeres consors ... fassa e(st) hogy eő Bornemizanetol Jqth volt ky, es kényd volt qtet ez valot feyerwary durko, hogy myt hazudanak oth en ream, es ez vallo mond hogy en semit nem hallotta(m), es mond feyerwary Durko, az (!) mongiak hogy vatszy peter chywkat hozot en hozzám, es en főztem meg s en velem otté meg de oda nem hozott [Kv; Tjk III/1. 226]. 1583: Ersebet Dabo Thamasne^a egi fel kappant eönk ot megh | Barbara Kassay Kalmar Tamásné vallia ... vgia(n) az kappan hustis meg Eowe Kendj Ianosnal Balas Kowachne [Kv; Tjk IV/1. 153, 157. — ^aVallja]. 1590: Hallotta(m) hogy eo nalla is eottenek megh az szalonnaba(n) Bikafaluaban [UszT]. 1603: Nicolaus Kosa fassus est ... Darabos mente magat hogy eo meegh ne(m) eott ne(m) izik, vgy monda Horwat Adam hogy nem is ereoltete(m) kegdet Ezenben minthogy vala meégh egy Darab soldor az Aztalon kenalam Balast, hogy egiek, es veon benne egy falatot es megh ewe [Kv; Tjk VI/1. 669]. 1635: hizem megh eod az okrómt, de bizony enis nem feleyletem el [Mv; MvLt 291. 40b]. 1717: Edig elé az ökrök két kalongya szénát öttenek meg [Méhés TA; ApLt 2 Makai Mihály Apor Péterhez]. 1768: Málénak Erogatioja ... Kolosvári és Ajtoni^a hizo sertések edtek meg szeműl Metr. 28 [DobLev. II/390. 8a. — ^aK]. 1792: Minden féle marháé Nsgodnak eddig elé egészségesek, s az időhez képest jolis teleltének, az ugyan igaz, hogy feleszenát ettek meg, mert az idei szalma igen ros, osztán a sok lágyulás mián nemis lehetett tsépletetni [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

2. (táplálékként) hajlandó elfogyasztani; a fi dispus să consume (ca hrană); (als Speise) geneigt sein zu verzehren. 1623: Zekely feoldy modon Czynaliak az Saytokott teömléőkeött ne ollian Vtalatos gyalazattaiara valo saytokott az minemweket Aztalunkra fell attak mostis kitt az ebwnk sem Eött megh [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1710 k.: Kenyerünk háromféle volt^a; igen szép fehér francia zsemlye ... de ez ritka és igen drága volt ... hanem a második rendbéli kenyérral éltem Erdélyben az olyat az asztali vagy alábbvalól szolgám sem enné meg, de itt jó volt [BÖn. 575. — ^aHollandiában]. 1752: A Commendans Retirol ros izszopos Fenek szénát el hoztam ... Marha sem ötte meg [Kv; Szám. 69/XXVII. 11]. 1756: Balog Uram ... parantsola, hogy agyanak harmadik rosta alját 4 vékát fél rostálván az kenyérét nem hogy ember meg ette volna de az Sertesek(ne)k vetteket azok Sem ehatték meg [Butyásza Szt; TKI]. 1823–1830: Így hát más külső országon sok dolgot szoktam megenni, amit annak előtte nem ettem [FogE 203–4].

3. ~ és/s iszik a. étellel-itallal jóllakik; a minca și a bea pină la saturație; von Speise und Getränk satt werden.

1771: Ez a szegény Apor István úr Szörnyű hypocondriacus volt. Sokszor mikor hozzám mentem úgy találtam, mintha olyan halálos betegségben lett volna, nyegelt, hol egy, hol más baját mondogta. De én látván, hogy csak a melancholiával vagyón baja, addig beszéltem, hogy felkölt az ágyból ... ebédhez ültünk, úgy megevett s ivott, mint akárki, jó kedve volt [RettE 260]. — b. (vmennyi) ételt-italt felél; a consuma o anumită cantitate de mincare și băutură; (etliches) Essen-Getränk aufzehren. 1596: Tuggiak az lambor zolgak minemw faratsagom volt ennekem ott ... Azert megh erdemlettem az mit megh eöttem es ittam [Kv; Szám. 6/XXIX. 170 Bachi Tamas sp kezével]. 1667: tekozlasat en eo kglnek nem vettem eszemben egyebet hane(m) az mit megh eött s jvut [Jobbágyfva MT; BálLt 50].

4. megenni s meginni való enni-inni/dorbézolni való; bun pentru a fi consumat in cheful; zum Essen-Trinken/Zechen bestimmt. 1614: Báthori Gábor és Imrefi János azt merik vala mondani, hogy: Az esze lélek országa, Erdély nem ország, hanem csak megenni s meginni való, más országot kell keresnünk, azmelyben uralkodni kell [BTN² 57].

◇ Sz: megeszi kezét-lábát a-și frînge miinile; außer Fassung kommen. 1710: A fővezér csaknem ette meg kezét-lábát, hogy meg nem segíhlte az általmert hadat, de nem volt módja benne a nagy vizek miatt [CsH 59] * soha a kenyeret meg nem eszi nem lesz hosszú életű; va avea viață scurtă; es wird kein langes Leben haben. 1728: igirte nekünk Sorbán Mihály hogj ha az erdőre be kap minket meg fizet nekünk soha az kenyeret meg nem eszük [Altörja Hsz; HSzjP Borbandi Miklos (30) jb vall.].

Ha. 1717: meg eszem [M.köblös SzD; RLt]. 1644: eszitek megh [Mv; MvLt 291. 404a]. — 1586: meg eöt [Kv; Szám. 3/XXXIV. 35]. 1606: eöt megh [Kv; i. h. 12a/1. 38]. 1688: ött megh [Bucsum F; MvRKLev.]. 1705: ett meg [Koronka MT; Told. 27]. 1596: eöttwnk megh [Kv; Szám. 6/XXIX. 173 Baci Tamas sp kezével]. 1621: eötték megh [Kv; i. h. 15b/VII. 20]. 1625: meg öttek [UszT 64a]. 1782: megis öttenek [Mezőbodon MT; IB. G. Gámán lev.]. 1831: ettek meg [Dés; DLt 332. 5]. — 1593: megh eotte [Kv; Tjk V/1. 339b]. 1726: meg otte [Dés; Jk]. 1745: meg ötte [Vasassztiván SzD; ApLt 4 Zilahi Balog Pál Apor Péterhez]. 1748: meg ötte [Torda; TjkT III. 241]. 1596: eottwk megh [Kv; Szám. 6/XXIX. 79 Bachi Tamas sp kezével]. 1724: megh öttük [Lezsnek H; Szer.]. 1749: megöttük [Szásznyíres SzD; Ks]. 1844: meg ettük [Bágyon TA; KLev. Bentze István (23) vall.]. 1573: meg éttek [Kv; Tjk III/3. 99]. 1574: Eottek meg [Kv; i. h. 359]. 1590: eötték megh [Kv; Szám. 4/XIX. 23]. 1592: ettek megh [UszT]. 1597: öttek meg [Kv; Tjk V/1. 137]. 1625: eötték meg [Bözöd U; UszT 89a]. 1633: meg eötték [Mv; MvLt 290. 119b]. 1688: meg ötték [Kv; Ut]. 1691: meg ötték [M.bece MT; Told. 25]. 1749: ötték meg [Szásznyíres SzD; Ks]. — 1710: megevé [CsH 93]. 1632: eueök meg [Mv; MvLt 290. 94b]. 1583: ewek meg [Kv; Tjk IV/1. 156]. 1588: meg Ewek [Zsákfva Sz; WLt Luc. Barlas jb vall.]. 1776: meg evék [Négerfva SzD; Bfn Bánffy Péter lev.]. — 1749: meg nem ött volt [Szentbenedek SzD; MvRKLev.]. 1589 k.: megh eottek vala [Szu; UszT]. 1774: meg ettek völt [Szentdemeter U; LLt Vall. 30] || 1716: ennék megh [Nagyida K; Told. 22]. — 1598: eotte(m) volna megh [Kv; Tjk V/1. 212]. 1754: et volna meg [Veresegyháza AF; Told.]. — 1584: meg Eotte volna [Kv;

TJK IV/1. 365]. 1650: megh öttek volna [UszT 41] || 1850: meg egyenek [Nagylak AF; DobLev. V/1282]. — 1814: megegye [Banyica K; BfR 117/1 Andr. Csatt (58) ns vall.]. 1723: együk meg [ApL1 1 Apor Péter lev.]. 1744: egyétek meg [Bölön Hsz; INyR]. 1748: egjétek meg [Torda; TJKt III. 241] || 1584: megh Enny [Kv; TJK IV/1. 254]. 1587: megj enni [Kv; Szám. 3/XXVI. 33]. 1633: megh enni [Mv; MvLt 290. 119a].

A Ha. alatt felsorakoztatott adalékok részben a *megezz* címszó alá tartoznak, hiszen alakilag a két ige a legtöbb módban, időben nem különbözik egymástól.

megezzik-megiszzik, megezzik-iszik 1. felé; a consuma proviziile cuiva; aufzehren/essen. 1705: Herbeville campmairsallus is bejű. Két hétig hevervén itt nagy ármádával, mindenünket megezzik, isszák, semmink sem marad [Kv; KvE 245 VBgy]. 1765: mások a faluban tudták, hogy az ő^a keze miatt sokan holtak meg parancsolt a gubernium és militare brachium által a maga házában Gyulatelkén detineáltatott, s most is ott van arestumban. Már mindenét megették-megitták a katonák, mivel míg nem jön parancsolat, mit csináljanak vele, addig ott lesznek [RettE 187. — ^aDujardin József].

2. elprédál/veszteget; a risipi/prápádi; vergeuden. 1724: minden javait Gónos Istvánnak, melljek maradtanak volt Váro Juditra, Idősb Jérémiás ette, itta meg [Ne; DobLev. I/106. 8b Anna Balog rel. quond(ám) Martini Dobolyi (50) ns vall.]. 1725: Meg halván Váro Judith, ki vesztegette, ette, itta meg azon jókat, ki hánya imide amoda zálogban ? [i. h. I/113 vk]. 1758: Ezen sínylődése alatt még az nagyatyám nagyatyjáról, Dobai Székely Péterről maradt szép ezüstös kardunkat, egy nagy talpas pohárral, melyben legalább volt 60 lot, megette-megitta [RettE 60].

megezzkából 1. megiszkából

megezzméli magát 1. feleszmél, észreveszi magát; a se bāga de seamă; sich auf etw./eine Sache besinnen. 1657: Ily tréfás dolog is esk: hogy egy kurtán az német sáncához nem messze nékilepedvén gabonát csépel, túl megerülték, a lóra nem kaphatván, ott megnyomták ... maga lovára ülteték, fékemlőjét lefordítván, annak végét egy német fogta, s három avagy négy előtte; im ez megezzmélvén magát, hogy nem egészséges helyre viszik, az lova kantárát, az kötőféket az lova fejéből kitesztotta, s pofáján az lovat megütvén, vissza úgy elhozta az ló [KemÖn. 242]. 1662: Annyira meghányta vala a hálót a fene boszszús nemzetség, hogy ha a vicekapitány is meg nem eszmélléné magát, annyival inkább csak könnyű lesz vala megszámlálni, akik visszamehetnek vala arról a csatáról Jenőbe [SKr 317].

2. tudatára ébred valaminek; a-și da seama de ceva; sich einer Sache bewußt werden. 1828: Midőn ... már ezek-is^a feltséperedtek és tsaknem emberkort értek, és megezzméltek volna magokat az eránt, hogy Nagylakon nékiek is vagyon Nagy Annyok ... hozzám jövé, kértek engemet atyafiságosan, hogy ütositnám őket ezen dologban^b [Nyárádszereda MT; DobLev. V/1144 Ertei Pál ref. pap Dobolyi 'Sigmondhoz. — ^aA két árva. ^bAz örökség dolgában].

megezzmélkedik (ajúlástól) magához tér; a-și veni in fire; (aus der Ohnmacht) zu sich kommen. 1629: latam

hogy ott az Horuat Jstua(n) ablaka alatt sokadoznak azo(n) közbe(n) ugj wtek Horuat Jstua(n)t hogy le deőle Horuat Jstua(n) megh ezmelkeduen be mene hazához | (A szolgálot) az haz keozepet talaltuk el terűle, mikor onnat fel keolt volna es megh eszmelkedet volna azt mondotta hogy Sara Aszonj jeot rea egy ostor volt az nyaka keorűl tekerve, le foghta megh szidta miért mondotta megh hogy rea jar [Kv; TJK VII/3. 95, 118].

megezztimál felbecsül/értékel; a estima; ab/einschätzen, (be)werten. 1625: hittuk az ket huteos feoldmereot felseo Lombra egy puzta Zeoleoccke zalua(n) az Varosra, hogy meg estimalliak [Kv; Szám. 16/XXXIII. 23]. 1627: Wicej Mathenak Jutot kwleomb, kwleomb, vas szerszambol, es Egieib dib, dabbol, mellicet megh aestimalua(n) teszen Egy summaba(n) tt f. 18 d. 7 [Kv; RDL I. 132]. 1628: Egienkent megh aestimalua(n) mind Egiwt tesznek Egi summaba(n) tt f 43 d 67 [Kv; i. h. 137]. 1787: Kérének a' Titulalt Urak Mind két részről bennünket hogy a' meg irt Falunak Hűtösseivel mennénk el s igazságosan aestimalnok meg a' Colonialis Sessfokon most actu talaltato épületeket, Ugy az Erdőkben mostan találtató Fát hogy mit érne [Ród K; RLt O. 2].

megezztimáltatik felbecsültetik; a fi estimat; abgeschätzt werden. 1786: (A malomban) A Kö pad Szemöldöke tsak tűzre Valo lévén aestimaltatot ... Hf 3 Dr. 6 Két Sem mire kellő Malom kö rosszszaságak miatt nem aestimaltat tak meg nem lehetvén Semmi hasznokat Venni [Aphida K; RLt O. 2].

megétel 1. megevés; mincat; Aufessen. 1669: küldené Kegyelmed bizonyos emberét az gróf Tökölyi uramhoz ő nagyságához Késmárkra, hogy az ott való híres doctor csinálna oly alkalmas eszéköt ... hogy ... feletébb való keserűségével vagy édességével az ételnek vagy italnak maga principalis ízét ne rontaná el, hanem az megétele, vagy itala után operálódnék bár másod vagy harmadnappal utána [TML IV, 484 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: Látá Éva, hogy a gyümölcs szép volna a meglátásra, jófű a megételre [BÖn. 470]. 1763: (A vádlott) Hites Ferjének oly ételt intoxicalo szerszámokból készített, probalgotván annak megételével Urát, hogy ha l(ste)ni dispositio által férje maga élete, s' etelere nem vigyáztat volna, az által kellett volna kénos halált szenvedni ... a melly miatt Hites Ferje elis hadta [Torda, TJKt V. 177].

2. megetetés; hránire; Füttern. 1588: Az Taualj Zam adaskor a' melj Zena maradt vala az el keolt az Ház Zuksegere, es Lovaknak Johoknak megh etelekre | veotem 17 Keobeol Zaboth mind az Lovaknak, diznoknak, Thiükoknak, Pavaknak megh etelere f. 5 d. 52 [Kv; Szám. 4/V. 8, 36 Gr. Veber sp kezével].

megetet 1. (táplálékként) elfogyasztat vkivel vmit; a face să consume ceva (ca aliment); von jm etw. verzehren lassen. 1639: Kallai Giurkane haba Czenalta volt az ganeyat s ugi etette megh az apammal [Mv; MvLt 291. 188a].

2. (takarmányként) elfogyasztat; a face să mănince ceva (ca furaj); (als Futter) verzehren lassen. 1747: Illyesfalvi^a Jepure Praekup ... menván Szinaja latni látván hogy Szenajat igen el husztak, és meg etettek ... kerde Pap

Togyert hogy ki hordotta az ő Szenajat az őkrök eleibe [Ks 27/XVII. — ^aSz]. 1759: tsinált vala ... Oláh Nyágu egy kevés szénát, és asztot ottan békességesen meg is etette azon télen [Zágon Hsz; Szentk. Dobri Nyágu] (80) zs vall.).

3. lelegeltet; a lăsa să pască ceva; abweiden lassen. 1570: Raczfey Krastel, Stephen vallják, hogy Eoneky-kes volt Lenek es keolesek ... es aztis Mind megh etettek volt, De eok Rayta nem találtak senky Barmath, hane(m) az utan Kys Myhaltwl hallottak [Kv; Tjk III/2. 191]. 1592: Azért hiuatta(m) teóru(n)hez az Alperest Az 1592 ezten-deőben mindzent nap előtt egy hettel egy az taiba, wzte fel az fia matę mint egy tizenket eókrét az erdőre hol vagion egy tanorokom tarsaial az eókrejt bele erezte, mint egy három zekerre valot benne megh etetett [UszT]. 1595: Mostan pedig ... ezt chelekette aúagy chelekettette hogy loúauál egy darab zena fyüemet megh etette [i. h. 10/119]. 1600: Tudom eztis hogy a mikor az falu előtt tudakozoth az azzony ki etette megh az eő fwit, Tibald Gergelly fia Peter azth mo(n)dotta hogy eők etettek mind eőweket [i. h. 15/87]. 1601: Vagion sok panazolkodas az felekiekre hogy az vyonnagh levagatott Erdeonek Chemetejt barmokkal es Juhokkal megh etetnek [Kv; TanJk I/1. 385]. 1703: beszállván az Stainville regimentiből két compania kaszálo helyeinkben ... menni fűvünköt, kaszálo helyeinket etették meg lovaikkal s marháikkal ngtoknak s kglteknek istenes consideratiojára bizzuk [Csíkszereda; SzO VII, 111 Cszs, Gysz és Ksz panasza]. 1808: a fel szántot be kollátolt helynek Nap Kelet felől valo szelin ... szemletem mindenkor, hogy ezen helynek posztás helyeit ezen helyen lévő juh Pasztorok a Bikkos erdő szeliig meg etettek szabadoson legeltettek a juhokot senki nem ellenzette [Zágon Hsz; SzentkZs Peter Samuel (45) barátosi gy. kat. vall.]. 1813: elég nagy az a hej el kerülhetik hogy egy kis buzánk mellett lévő fűvünköt ne etessék meg [Déva; Ks 117 Vegyes ir.].

4. (makkot sertéssel) feletet; a scoate porcii la jir; (Eicheln von Schweinen) auffressen lassen. 1606: Reghj wdeótúl az en emlékezetemtől fogáa vgj tudo(m) hogy mi(n)denkor az Keczet megiebelyek tartottak diznajokot az Veres Patakban, valamj búkes erdeje vagio(n) azt mi(n)d eók etettek megh [UszT 20/71 Clemens Antal de Varallia (56) pp vall.].

5. a nyűvekkal ~ nyűvekkal elpusztított; a lăsa să mănince viermii (de viu); von Maden auffressen lassen. 1633: Szabo Jakabne Azzoniom aual feniegetet hog' ha ualमित szolok, oli helire tetet hogi az niűuekkal etet megh [Mv; MvLt 290. 121a].

megétet 1. megmérgezi; a otrăvi; vergiften. 1567: Antoni-us Kwthj etete meg az en leanyomat [Kv; Tjk III/1. 117]. 1573: Anna Zēch Peterne ... azt vallia hogi eo Nem hallota Kalmar Albertnetwl azt Monta volna hogi az Eo leanyat Borbel balint meg etette volna es azba holth volna meg [Kv; Tjk III/3. 111]. 1582: En fylep Janosne magdal-na uallom hogy senky lelket aual ne uezesse hog Jgyartho geörg etette volna meg feleséget | Durko chizar Balinthne ... vallia Rengeo Anna ... Mercuriomos Neste lelek kwrwafianakis ziitta, hog Azzal etette meg az feleséget [Kv; Tjk IV/1. 58a, 70. — ^aIgyártó Györgyöt]. 1639: aha Istentelennek az leana mostis megh akara vala etetni ... az kutia fel kapa ki ment az hazból az kutia azis ugy okadot [Mv; MvLt 291. 196b]. 1691: a Partialis előtt azzal

vadolta a' férje ötet, hogy meg akarta etetni [SzJk 248]. 1722: Tudgyaé nyilván az Tanu ... Hoszszu aszon^a lakott Nimeth Sigmond Uram(na)k halála miből történyt ... kivaltképpen etetes miat holt volna meg es hogy az Felesege Nemes Szőlősi Sofia Aszszony etette volna meg [Szentk. vk. — ^aKK]. 1793: megis mutatá a féreg követ, ily szokkal, hogy ezzel engemet meg akar etetni [Páva Hsz; HSzjP Vajda Györgyné Temérdek Sára (60) gy. kat. vall.]. 1812: hallatam hogy Szigyártó Gligorné eger követ akart a' Patikából vétetni, a' mellyel az urát meg étesse [K; KLev.].

2. ~i magát megmérgezi magát; a se otrăvi; sich vergiften. 1807: Etsedi méreggel megétette magát, és meg holt szerentsésen [Dés; KMN 271].

3. (állatot ártalmas táplálékkal) megetet; a da de mincare (furaj dăunător animalului); (Tier mit schädlichem Futter) (ab)füttern. 1766: aertes el dögölvén, az A. ur károsítottat, továbbá két fatensek referallak az Inek ditsekedésit, hogy ő etette volna meg meleg moslékkal [Torda; TJKT V. 334].

4. (takarmányként) elfogyasztat vmit; a face să fie consumat (ca furaj); etw. (als Futter) verzehren lassen. 1662: Az mely szénát pedig az németek megétették, az helyében még mást nem adtak [TML II, 233 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1688: Mi olta quártélyba(n) bé szállottak a Montecuculli Ur(am) eő Nga Regyimentyéből valo vitézek három szekér szénámat megétették [Kv; UtI]. 1721: (A) Deesre be szállott Nemet Tisztek és köz-militia az Városon kinél kinel mennyi szénát étettek meg pénz nélkül, azon dolognak Investigáltására az Első Tizedben rendeltetett Kados Szabo András [Dés; Jk 369b]. 1764: eő Naga szénáját lopták a mikor hozzája fértek; amint hogy egyszer a Tehen Pásztort ... rajta is kaptam ... de ... ismét loptott és a kerten által vetvén a' Marháját oda hajtotta; s ott etette meg vélle [Kóród KK; Ks 19/1. 6]. 1849: Az Szénát Prostyan Nikuláj etette meg maga, és mások marháikkal [Héjasfva NK; CsZ. Szanya Demter (59) vall.]. 1850: egy kasatska Törög buzámnak felét verettem el ... az Császári Dragonyos Lovakkal etették meg [Nagylak AF; DobLev. V/1282].

5. lelegeltet; a lăsa/duce să pască ceva; abweiden lassen. 1745: az Also Kománai Lakosok ... Sarjumat mind meg étették, és el tapodták [F; Ks 67. 46. 24b]. 1767: hajtásd Sos Patakra a falu Csordáját, mert meg akarja etetni, s (prae)daltatni Sos Patakban lévő Groff Haller Urto! itartatott helyt [Mocs K; JHbK XLVIII/1. 13]. 1772: (Kis Sándor) a maga ökreit ki botsátván a Réten az én kaszálatlan fűvemet ugy meg étette hogy mi hasznát sem vehettem kaszálomb(an) [Dés; DLt 321. 60a G. Gazmér (22) ns vall.]. 1778: őkegyelme a Lokertet Bongordot s még a Malom alatt valo Rétet is magá hatalmasságából etette meg [Bethlen SzD; BK. Márkosfalvi Szabó András ts szám.]. 1792: akkor parantsolta, hogy a kik bé nem vetik a fölgyeket, azak, ha vagy dologgal, vagy más uton a fűveket meg nem váltják, azok(na)k a fűveit az Udvari Béresek ökreivel etessék meg [Déva; Ks 73. 74. VII. 98]. 1821: Csika Bernát adja fel hogy lá ripa Balaszi nevű helljen lévő kaszáloját Gruja Fuka meg etette volna ... betsültetett kár 22 portio Széna ezt pretendállja Grujától [H; JF 36 Prot. 28].

6. (makkot sertéssel) feletet; a scoate porcii la jir; (Eicheln von Schweinen) auffressen lassen. 1625: akkor Makk leót uala Tamas bwkiben az Matis falviak az Mus-

naikkal egeótti itetek megh, az fayates en ugi tudom hogni keoszwł erdeoltek [Nagygalambfva U; UszT 155b].

A címszó 3–5. jel-hez csak viszonylag későbbi adalékok kerülhettek, mert a XVI. sz-i szövegek esetében az ékezet jelölésének hiánya bizonytalanná teszi az adalék *megetei* v. *megétei* olvasatát.

megétetés 1. megmérgezés; otrávre; Vergiftung. 1573: Aztalos Antal vallia hogy sem az pincebe valo verem asas feleol sem Nemes Ember Rekkentese feleol, sem Zok ferench Megh Etetese feleol semmyt Nem twd [Kv; Tjk III/3. 69]. 1710 k.: Bethlen Farkas ... erdélyi főgenerális ... csatákon kapott tizenhét sebhellyel ment koporsóba életének ötvennyolcadik esztendejében, egy istentelen úr megétetése által [BÖn. 488]. 1760: vádolvan azzal Kurtán Josef Feleségét hogy Egér követ Hozatott leányával, a' Leánya azt mondotta volna, hogy maga meg étetésére szerzette [Kv; SRE 195]. 1793: Ettől a czivodástól fogva néhai Gróf Toldalagi István Ur kezd a meg-étetéstől tartani, 's nekem is mondotta: Fijam, Máris, valahogy étetőt ne adjatok nekem [Koronka MT; Told.].

Szk: *re való matéria méreg.* 1735: Citatoria Relatoriam-bol világosan Constál, hogy engemet micsoda hallatlan mérges meg étetésre való materiakkal, úgy mint Fejer mázzal, egér kövel eleitől fogva kívánt el veszteni és meg ölni [Dés; Jk].

2. lelegeltetés; ducerea animalelor la păscut; Weiden. 1594: Ky Vitte az polgarokath Valami keoles megh itetisnek kara latny [Dés; DLt 246]. 1770: a Falusiak beszéltek egy más között, hogy a közeleb mult Őszi Porgolát kertek el rontását, és az Tilalmas meg étetést ők parancsolták meg szolgabíro Uramnak [Ks 20. XII. 10].

megetethet lelegeltethet; a putea lăsa să pască; abweiden lassen können. 1596: ez az darab zena fw ozatlan eo vele, nem tuggyuk mire walo gondolathiabán, azra az fwre kwldötte louait, Jo rezet meg etette az kit meg nem Etetheteth benne, azt kazaltatta es arattatta, Sakokkal hordatta hazához [UszT 11/69]. 1705: Ma is, úgy mint eddig, kimentenek a lovas németek mind zsákmányra és ha mind így bánnak a fűvel, itt közel nemsokára meg-ethetetik a fűvet Szeben körül [WIN I, 432].

megetetődik lelegeltetődik, a fi lăsat să fie păscut; abgeweidet werden. 1785: Réteink ... ha ... Lovaink által meg nem etetődének kétszeris Esztendőnként kaszálhatok volnának [Torockó; TLv. 1/1 Transm. 10a].

megettetet lelegeltettet; a lăsa să pască; abweiden lassen. 1730: Az mely helyen etetteti meg Auditor ur(am) Lovaival az fűvet, azon helyen annak utanna ha mi fű fog termeni marad az Varos Usussára [Dés; Jk 398a].

megétettet lelegeltettet; a lăsa să pască; abweiden lassen. 1698/1699: En eo kime(ne)k s jobbgyi(na)k soholt se fűt se sarjujat lovaimmal megh nem ettettem [Cege SzD; WassLt]. 1756: Tompos János Uram L. B. Komis Ferencz Urat citáltatya ... Törvényre ... a' Sebes árkon aloll lévő kaszáloját ... az Exponens ő kgl(ne)k nagy kárára ... Czövekes kötélről, és Njűgb(en) elgázoltatta és legalább két szekér szénára való fűvét meg etettette [Balavásár KK; Ks 17/LXXXI. 20].

megétettetés megmérgeztetés; otrávre; Vergiftung. 1736: azt subinferállyák, hogy az Inctának szolgálójától hallották Urának meg-étettetését, és mindnyájan erre reagálnak; ennek fassioja pedig Aszonya ellen nem acceptátatik [Dés; Jk 198b]. 1737: Balogh Ersébeth Hiteles és számos Relatiokból, maga Urán(ak) meg-étettetése iránt is nagy suspiciob(an) esvén, Hadnagy Atyánkfia Törvényre Citáltatta [Dés; Jk 257b–8a].

megétettetik lelegeltetik; a lăsa să fie păscut; abgeweidet werden. 1782: azon hely a holott a fen említett Gabonák le kaszáltattak s el galázaltattak, úgy a Rétis mely Marhak által meg-étettetet eddig elű az Nemes Suki Lakosok birtokok alatt volt [F.zsuk K; SLt XLII. 5. 15 Molduván alias Morzsán Alexa (36) zs vall.].

megett 1. (egértől/féregtől) megevett, tönkretett; ros, distrust (de șoareci/insecte); (von den Mäusen/Würmern) aufgefressen/verdorben. 1780: (A sertésekkel) meg etetünk 20 napok alatt 13 kőből ... még az asztagba gergelictől nagyon meg ett rosot [Buza SzD; TSb 24]. 1814: tsépeltetett is vagy két hat hat esztendő elegendes, de már szinte rothadásba indult, és egerektől megett és elvesztetett Buza Asztagokat [Banyica K; BfR 117/1 Kertész Úrsz (60) hortulanus vall.].

2. molyoktól ~ molyette; mincat/ros de molii; mottenfräBig. 1756: Molyoktól meg ett készített nyúl Bőr 5 [Nagyrapólt H; Jhb XXXV/35. 13].

megett, mögött 1. vki/vmi háta mögött; in dosul cuiva/a ceva; hinter (D). 1583: Orsolia Theoreok Martonne vallia be tazita(m) az aito balassi gergely all volt az Aito meget [Kv; Tjk IV/1. 155]. 1585: Zeold Markos vallia, Nallam vala zallasba Az Lengjel Lazlo Zolgastol Estwe kesen az kemence meget wleók vala, be leowe az Lazlo zolgaia Pal es veon egy fegywert le a zegről, es az el futa velle [Kv; i. h. 532]. 1605: hat Jó kj az fekethe palne gyermekeuel az aiton az peter deakne fja penig az kemence megöth wala [UszT 19/87 Peterf] görjgine Anna Zent mihalj vall.). 1626: ueotönk uolt Mate Gergeljeoltj egj Darab ben valo erokseget az chutak mathe chure meget valot [Kászonjakabfva Cs; BCs]. 1632: Az Swteő ház megett egy filegorias kutt [A.porumbák F; UC 14/38. 175]. 1687: az Tompos Imre Csűre hata mégett vagon egy darabocska kővécs [Menaság Cs; EHA]. 1749: ez Molnár ház háta mögött ... föl tötték az Kértött [Gagy U; Ks 83 Péterffy Sándor lev.]. 1767: Tudom, hogy egy éjtszakának idején Nagy hejegetés, hogatás s szekér tsikorgás volt a' hátam megett [Kökös Hsz; Kp IV. 243 Joh. Kovács (50) pp vall.]. 1783: A Gabonás megett vannak Törökbuza kasok jo nagjok Nro 2 [Kéménd H; Jhb XXXI/28]. 1808: az itten lévő esztenának hata meget vala egy Nagy fen allo bikfa [Zágon Hsz; SzentkZs Barta László (56) barátosi gy. kat. vall.]. 1843: Varga Katalint esmérem, mert én voltam véle Bécsben ... háromheti mulatás után adtuk be Katalinnal együtt őfelségének kérelmünket. Melyet elvévén, a háta mögött állott titoknak adott, és nekünk azt mon-dotta, hogy segítettünk, amit lehet [VKP 104 Petrinka Gyorgye (40) bucsu-száti (AF) közlakos, disunitus vall.].

Hn. 1503: Az kerek t(ő) Meghet hozyuben [Szentlélek Hsz; MNy LX, 105]. 1614: az wrmes megett valo réttben (k) [Nagy-moha NK]. 1642: Szernyő kő hata meget (k)

[Farkaslaka U]. 1664: a' köz bercz Meget (k) [M.décse SzD]. 1682: A' Szentegyház Erdeje alatt a Kápolna hegy meget (sz) [Galac BN]. 1691: az Szent egy Haz megöt (sz) [Fületek KK]. 1693: A kerülő meget (sz) [Szabéd MT]. 1715: Az nyerges meget (k) [Bányabükk TA]. 1728: A Kis hegy meget (sz) [Egerpatak Hsz]. 1748: mál megett (k) [Bere MT]. 1752: A Küs Rétnél a Reketisek vagy Kalodás meget (sz) [A.tők SzD; THn 6]. 1766: Szőlők megett nevezetű hely [Szásznyíres SzD; Ks 33. II. 16]. 1767: A Bréth megett orotvány föld [Kisszölös KK; LLt 129]. 1771: a' Vágás meget nevezetű helyben (sz) [Diós K; BHn 67]. 1772/1812: Az Czinterem megeth (sz) [Nyárádszt-márton MT]. 1780: Getze hát megett (sz) [Kissolyos U]. 1785: A Kert megett (sz) [Balla Sz]. 1810: a Tekenyös megett (sz) [Melegföldvár SzD]. 1825: az Almafánál a fejrő kő megett (sz) [Nagymoha NK]. 1842: Csere megett az irtás közt [Csekelaka AF]. — A jelzet nélküli adalékok az EHa-ból valók.

Sz. 1676: Bizony félek rajta, azt is megtudja hamar ... hogy parancsolat vagyon megfogása felől. Ki tudja, mire fokad. Én nem tudom, mit cselekedjem, mert előttem tűz s hátam megett víz [TML VII, 188 Vesselőnyi Pál Teleki Mihályhoz].

2. vminek a túlsó oldalánál; in partea cealtalt; auf der anderen Seite. 1573: Anna Zas Imrehne leania Azt vallia hogi az Zamosrol Jeonek volt az Takach Andrasne leanyawal Mond hogi ... az kis gaspar leania az Bor Janosne három leania Tyz orakor Ezel az Kerites Meget lachodnak vala egi legennel [Kv; TJK III/3. 116]. 1592: Miert hogy varosul vegezteg vala hogy az hideluey kapitának bastiat Chynalyonak az vy vitza Megett az Zamos Zelin, vettem 50 zal fatt p(ro) f 2 [Kv; Szám. 5/XIV. 244 Eppel Péter sp kezével]. 1750: a' Fel hegy nevű szőlő oldala megett maradt még egy darabotska tsegelys Tziher, melyi is Gyepűk tartására hagyatott [Koronka MT; Told. 14/38]. 1780: a Falun végig Borzás felé menő Ország uttya némely helyen olly sáros sephedékes lévén, hogy saros időben ... kéntelenítettnek az uton járok a kertek megett a Falut meg kerülni [Ádamos KK; Pk 7].

3. vki háta ~ vagyon vmi vki múltjához tartozik vmi; a avea ceva in trecutul său; etw. gehört zur Vergangenheit js. 1662: Valamelly serények és buzgók voltunk ez ideig testünk gonosz kívánságának üzésében: szintén olyan, sőt annál is nagyobb igyekezettel ... gyakoroljuk magunkat az igaz kegyes életben és elfelejtvén, amellyek hátunk megett vagynak, a cél felé fussunk az Istennek Krisztus Jézusban való mennyi hivatalának jutalmának elvételére [SKr 717].

4. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: más ember/vki háta ~ lakik idegen ember udvarán lakik; a locui in curtea altuia; im Hofe eines Fremden wohnen. 1631: mondotta aztis Halom Kata hogi ha csak egy kis olat czenalhatís, de nem lakik soha eő teőbször senki hata meget [Mv; MvLt 290. 58b]. 1652: Futo Balintne mas ember hata meget lakik [Türe K; GyU 96]. 1681: Ruszan Mihaly ... Ennek haza ... megh éghet volt, a felesége most mas hata megeth lakik, maga csak imit amott csapongh most megh engettetet, hogy haza jöven mindgiart épeczen, es adgyo(n) Taxat f 6 Klaka 4° [Hátszeg H; VhU 133-4. — "Nap]. 1732: Sándor János beteges ember Semmit Se bir, más ember háta megett lakik [Szásznyíres SzD; Ks 40. XXVIII] * más háta ~ lakó idegen ember udvarán lakó; care locuiește in curtea altuia; im Hofe eines Fremden

wohnend. 1681: Más hata meget lako jövény Seller Pers. 24 [VhU 76] * más háta ~ nyomorog/zsugorog idegen ember udvarán nyomorog; a trăi in mizerie in curtea unui străin; im Hofe eines Fremden Not leiden/darben. 1629: eo nem szokta más ember hazában lakni es mas hata meget sugorganj [Kv; TJK VII/3. 32]. 1664: nyavalyás bujdoso feleségem más háta megett nyomorog Huszton, így kétfelé nem lakhatunk [TML III, 110 Boldai Márton Teleki Mihályhoz] * nemes ember háta ~ megfoghat vkit nemesi telken (is) elfoghat vkit; a putea prinde pe cineva și in curtea unui nobil; jn (auch) auf einem Edelhof/gut festnehmen können. 1591: Az Bagy Katona Antal leot kezes Az olah falui Janos Balasert Es fiaiert ... ha teorten-nek menny mind aknako(n) hamorokos^a Es mind Nemes Emberek hata meget s minde(n) szabad helieken megh foghassak eoket, s ha az Kezes Eleo nem allathatna tehat Capitany vra(m) feiehez joszagahoz nywlhasson mind addig migh eleo nem allathatiak, az Jobbagiokat [UstZ. — "Tollhiba hamorokon h.]. 1614: az latrokat ... ez Patens levelwnket ... hirre advan Nemes Emberek hata megett, egyenlő ertelemből szabadon kergethessék megh foghassak, es meghis bwntethessék [PLPr 1612-15. 116] * vki háta ~ lappangtat/lati vkit vki saját jószágán rejtget vkit; a ascunde pe cineva in gospodăria proprie; jn auf seinem eigenen Gut verborgen halten. 1677: Ha kik residentia nélkül valo csavargo embereket ... hátok meget tartnak és lappangtatnak ... a' dolog megbizonyosodván két száz forinton convincaltassanak | Bujdosó, lézzegő tsavargo, helytelen köteles szolgaság nélkül valokat, valakinek hátameget tartani sub poen flo. 200 tilalmas: Zászlók alatt-is, ha ollyakat Kapitányok, Hadnagyok lappangtatának, poenaja [AC 216-7, 253].

5. hát(a) ~ a. vki távollétében; in absența cuiva; in js Abwesenheit. 1610: (Az alperes) Valamire ualo gondoltaban azzal feniegetett ott nem lettemben hatta(m) megeth. hogy az nyeluemet ki mechj [UstZ 32]. — b. kb. a háttérben; in urmă; im Hintergrund. 1705: Rákóczi uram a magyarországiakkal Somlyónál hát megöött lött volna és jelen akkor^a ne lött volna, azt mondja [WIN I, 607. — "A zsbói csatában]. 1710: a lovashadak pengig hátul a völgyben rendelt sergekben állottanak. Az ármáda pengig vévén esziben, mit akar hátok megett Károlyi, amely sok száz szekerek vele valának, egynehány rendben állítá s sáncoltatá a maga háta megé [CsH 364. — 1705-re von. feljegyzés]. — c. vki tudtán kívül, titokban; fără știrea cuiva, in secret; ohne js Wissen, heimlich. 1619: nem tagadhajuk, az én uramnak sok gonoszakarója vagyon maga háta megett is [BTN² 239].

megette vminek a háta mögött; in dosul a ceva; hinter (Dat.). 1656: Az Sarkany patakja feleől valo rend hazaknak megette vagyon egy rekesz kert, melyre nyilik be fa sarkon forgo fel szer ajto [UF II, 176].

megetti vki/vmi háta mögötti; care se află in dosul cuiva/a ceva; hinter (einer Sache liegend). 1831: az ugy nevezett Erdő megetti gabona termő hely ökör Tilalmassá változtatása [M.szovát K; EHA]. 1842: A ref. templom megetti tanorók fölrontandó az őszönn [Csekelaka AF; EHA]. 1843: Varga Katalin meglátván az erdőgondnok urat, azonnal egynehány emberrel az oldal megetti erdőbe elillantott [VKp 77-8]. 1851: a' Csűrös kert megetti káposztás kert — ennek bójáró nagy kapuja | A' csűr megetti

szénás kert — az ide bėjáró gyalog kapu fenyő deszka [Erdősztyörgy MT; TSB 34].

megevés mincat; Aufessen. 1710 k.: Maga az Isten is ... az ebek és madarak megevésével azért fenyegetődik az Írásban [BÖn. 426]. 1728: A Tektes Ne(m)es Universitas az Makra hajtando sertesek(ne)k fogadott Pásztorokatt ... a Pásztorok a Farkastul való meg évestől, vagy el kapástol felelnek [Dés; Jk 379b].

megevő szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ kenyér mindennapi kenyér; piinea cea de toate zilele; tägliches Brot. 1787: Bátorokodom alázatosan instálni Nsgod a szegény gyámoltalan öreg Bátyámért ki már két héttől fogva szorult mellém a Nsgtok kegyességekb(en) bizván leg alább a meg évő kenyérre réáis szolgál, ki-vált a kertbe a Méhek körül vigyáz [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

megévődik 1. a fi mincat; aufgegessen werden. 1796: Lép tüz ... kettő meg évődött [Doboka; MkG].

2. lelepelődik; a fi páscut; abgeweidet werden | lerágódik; a fi ros; abgenagt werden. 1785: határunkon a ketskék(ne)k vagy egyebb féle Marhá(n)ak szabados járási miatt az ujj jövések meg évődtek és úgy el tseplyesedtek^a hogy kevés vagy semmi nevedekést nem ígértek azokat ki nyestők és erős őrzet s tilalom alatt tartjuk [Torockó; TLev. 4/11. 1b. — ^aAz erődök].

3. kb. elrongálódik; a fi distrus/deteriorat; abgenutzt/gebraucht werden. 1711: Egy selyem palástot mely is az haborus údó miat bányák(an)^a rejtetvén el senyvedet, meg évődött [Kv; Pk 6. — ^aTorockón].

megévődik tönkre megy; a se distruge; zugrunde/kaputgehen. 1846: fa hidhoz Schrobok meg 12 darab az otskákból fenn maradt, melyis a' régiség mián meg lévő évödvé [Dés; DLt 858/1847].

megévődött elrongálódott; distrus; zerfetzt. 1571: őt rongyos meg évődött gyapju [Gyéressztkirály TA; SzentkZs Conscr. 8b].

megexaminál 1. kihallgat/vallat; a audia/interoga; ausfragen, verhören. 1595: Zam veweo vram valoban, meg examinalwan ... Czedulat attanak eo kgmeok hogi igaz ... ameli penzt minden fogiatkozás nélkül be vannak hamar valo Jdeon [Kv; Szám. 6/V. 21]. 1646/1650: az Inasokat mind be hiuatuan az Cehben, megh examinalvan Eoket, es az kik vetkesek voltak, az esgez Ceh-eleot, az drot vono szeken kemenyen meg plagalltatták [Kv; ÖCJk]. 1656: Török Mihály Vram ... Doboka Vár megyenek egyik vice Ispánnya küldé minket Soó Faluára^a, hogy az melly vallokat ... mi előnkben citalnanak, mi azokat ... megh examinalnok, és hvtkő uta(n) valo vállasokat Relatoriaban megh írok [Galac BN; Ks 41. B. 35. — ^aBN]. 1680: melly tanokat mi erős hitel megh Eskütetük es az előnk(b)e) adat vtum Szerint megh examinaltunk [H; JHbK XVI/21]. 1698: az mely Tanokat az Meltoóságos ur Pecsetivel mi előnkben Convocáltaknak mű Azokat elsőbis erős hitel megh eskethők es annak után az utrumnak Continenciaja szerint Szorgalmatosan meg examinalok [Vassassztiván SzD; WassLt Farkas Gabor ns nyil.]. 1723: Luka Vaszily nevű jobbágya ... hiva minket ... Torda-

vármegyébe(n) M: Hodákra^a az maga lako házáb(a) némű, nemű szemellyek fassiojok bevételire a mely fatens szemellyeket mű előnk(b)e) allita, azokat mű erős hittel megh esketvén, az előnk(b)e) adatott utr(um) szerent meg examinaltuk, és hűtők után előnk(b)e) le tött fassiojokatt le irtuk [VGy hiv. — ^aMT]. 1767: mi előnkben a mely Fatensek Convocáltaknak ... mi azokat elsőbenis erős Hittel megh eskettük Hitek után az előnkben adott Utrumokra szorgalmatosan meg examinaltuk, és azakra tett fassiojokat irtuk meg a következő mod szerént [Betlensztkmklós KK; BK].

2. kikérdez; a interoga; ausfragen. 1657: Visitatiojokban jo lelkismerettel valogatás nélkül szorgalmatosan meg vizsgálják, és ugyan megis examinalják az papokat, mennyire valo tudományok legyen az Jsten Könyveből, Mi atyankot, az Apostoli Crédot, Tiz Parancsolatot, Az Sacramentumoknak, és egyhaz fenyteteknek rendesit olahul el tudgyake mondani [UF II, 182].

3. megvizsgál; a examina; prüfen, untersuchen. 1595: Amy Nezy Azokath, kik az varos keonyweben magokat be nem irattak volna, vegheztek ereol coreokeosseon, hogy a' Capitanok minden fertalbol Az tanach eleibe hozzak az eo fertalbely lakosokat ... ky az vdeo vtan Jeot ez varosra, vagy hazasodot it megh, Amikor az Be Iratasnak modgiarol az varos veghezet, es ahoz Nagy keonywet chinaltatot, tehat ezeket eleob meg examinalwa(n) minemeo zemely, ha ninche(n) valam Nyiawalia es tereh alat kinek it lakasa miat kar az varosra ne(m) Jeohetne [Kv; TanJk I/1. 258]. 1677: a' dolgot szorgalmatosan examinallyák-meg, 's ha comperialtatik igaznak lenni a' meg-irt tilalmas dolgokból lött vádoltatások, elsőben meg-intetessenek [AC 3].

megexaminálás felülvizsgálat; verificare, suprarevizie; Überprüfung. 1599: Myert hogy kewanatik az Zorgalmatos vigiazassis az mostany felmes eodeonek allapotiahoz kepest ... Tetczet azert hogy eo kgmek keozzeol az Zaz vram keozzeol minden Nap mindenik kapwkon, ket ket zaz ember vigyazzon regelteol fogwan mind egez nap estigh, kiknek tellyes authoritasok legien az zolgagnak valo paranchiolasra, es mindenek megh examinalasara [Kv; TanJk I/1. 341].

megexaminálhat kikérdezhet; a putea interoga; ausfragen können. 1672: az elmúlt napokban találá júni egy ifjú legény rab, az ki magát váradinak mondja ... én ugyan meg is fogattam vala, vasban is járt vagy egy hétig s gondolván azt, hogy ott találkoznak Kegyelmed körül oly emberek, az kik meg fogják ismerni, ha ugyan váradi fog lenni és Kegyelmed jobban is megexaminálhatja, a végre küldöttem be Kegyelmedhez [TML VI, 205 Katona Mihály Teleki Mihályhoz].

megexamináltat kivallattat; a dispune să fie interoga/supus unui interogatoriu; verhören lassen. 1705: azt az embert ... az úr felküldvén, azt izente, hogy mivel hír nélkül jött bé magát úgy lopta be csak, azért az nem igaz ember, hanem spiók az ilyenek és az ellenség exploriatori. Azért a többit is felkeresteti és őket megexamináltatja és confruntálja, addig el nem bocsátatja [WIN I, 602].

megexamináltatik 1. megvallattatik; a fi audiat/supus unui interogatoriu; verhört werden. 1645: Miuel az fogoly

Olah nem comprobálta ... hogy az Sarkeozi Janos A. marhaját mely szauatossagh szerent raita akadt meg, attól az személyteol veotte à kit vezetet per torturam megh examináltassék honnot mentek az marhak kezében [Kv; TJK VIII/4. 37]. 1647: Diosi Mihalyne Aszoni(om) ki hozatua(n) az Captiva Szolgaloiat suspiciot felel hozza, hogy leanyanak ladaczikajat fel nytv(n) negy gwrwjet uette uolna el, Keuannia hogi per tortura(m) examináltassék megh, es adgya eleő az gywrwkeőt [Kv; i. h. 232]. 1670: Ezek az megh irt vallok erős hüttel megh esküven, megh examináltattak az Utru(m) szerent [Asz; Borb. I]. 1735: Mind a ketten ... Serényen megh examináltatván tesznek illye(n) fassiot [BSz; TKI]. 1765: Ezen fellyeb nevezett fatensek ... minyájan mind az tizen egygyen Compelláltotta(na)k, és általunk Iuráltotta(na)k, s megh examináltotta(na)k [Záh TA; Mk V. VII/19 Marosbogáti Horvát István hites assz. kezével].

2. kikerdeztetik/faggattatik; a fi interogat; ausgefragt/ins Verhör genommen werden. 1599: Myert hogy kewantatik az Zorgalmatos vigiazassis az mostany felemles eodeonek allapattiahoz kepest ... kewantatnek penigh hogy minden Jeoweweniek az kapukon megh examináltattnanak: Tetczet azert hogy eo kgmek keozzeol az Zaz vrain keozzeol minden Nap mindenik kapwkon, ket ket zaz ember vigyazzon reggelteol fogwan mind egez nap estigh [Kv; TanJk I/1. 341]. 1677: Olah Papok más Országból jöven bé, megh examináltassanak [AC 264].

megexcindáltatik (föld) kiasfítatik/szakítatik; a fi separat/desprins/detaşat (o parcellă); (Feldstück) ausgesondert werden. 1693: Biro Samuel uramis ... adgyon György Déák Ur(anna)k egj darab széna rétet, mellyen jo fűnek idején teremhessen Foeni Curr. 8, mellyis meg excindáltassék és meg határozatassék [Mártonfva Hsz; DobLev. I/36].

megexekútoroztat végrehajtásnak vet alá; a ordona să fie sechestrat; pfänden lassen. 1778: Ngod az Exponens Jobbágyok, és 'Sellérek között sokakat keményen meg-Executoroztatott, azoknak kárt, költséget okozott [Msz; Told. 3a].

megexkuzál kiment; a scuza; entschuldigen, rechtfertigen. 1607: az Kgltek nehez panazokkal irt leuelet megh értuén, noha magunk irasa nelkwis, az euentus mind azokból minket hamar ualo napon kgmetek zeme lattara sufficienter megh excusalna, de irasunk altalis uagy ket zoual zwksegeseznek itelwk ualazt tennwnk kgteknek [Lompért Sz; Törzs].

megexplikál megmagyaráz; a explica; erklären. 1619: Gáspár vajdának egy levelét küldtem Felségednek azmelyet mindjárt meg is mutaték az vezérnek Valóban meg is explicálám, hogy azmint azelőtt őnagyságának mondottam, az maga leveléből kitetszik, hogy most is Ferdinandust siratja és Felséged előtt való dolog felől embertelenül ír [BTN² 367].

megexplikáltat megmagyaráztat; a dispune să fie explicat; erklären lassen. 1822 k.: a 34 articulust az erdőkre nézve fel olvastattam, megh explicáltattam [K; KLev.].

mezüstlőz 1. ezüsttel bevon; a arginta; versilbern. 1592: Kalotaszegi Benedek ... vallia leoue mihelemb ez

Istuan Deak, kezdé kermi hogi eo neki ezwsteoznek megh egy zabliat [Kv; TJK V/1. 187].

2. ezüsttel megfest; a colora cu argint; mit Silber färben. 1789: (A) Stellásik fenyő Deszakkból diszesen egyben eresztve veress Márványfestékekkel vagy(na)k meg festve a' felső részen való Párkányozások és három felől való különös Stellásítsák(na)k két felől való oszlopai, és az felső részekén való Cziráddák, nem különben 2 rendbéli aprobb fíjokok(na)k szélyei meg vagy(na)k ezüstözve [Mv; ConscrAp. 87].

mezüstlőztet ezüsttel bevonat; a da la poleit, a dispune/face să fie suflat cu argint; versilbern lassen. 1661: Az hegyes törre ha szüksége vagyon Kegyelmednek, tudósítson. Mivel Kolozsvarra mivelteni nem küldhet most ember, itt közel gorombás ötvések levén, csak egy hegyestőr vasat szerezheték vala, annak formájára ezüstöztettem volna meg, de ha szükséges, Kegyelmednek megküldöm [TML II, 92 Rédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1671: Ugyan szégyenlem ... csak az nyeret sem tudám megkésztetni Kegyelmednek ... csak öt virággal való varrását is, azonkívül az ezüstözést, bizony 40 talléromban fel telt volna Úgy is próbáltam, itt csak borítsák meg, otthon ezüstöztessem meg, de reá nem vehettem [TML V, 430 ua. ua-hoz].

mezüstlőzött ezüsttel bevont; suflat cu argint, argintat; versilbert. 1714: Körtvéj fabul valo s feketére festett kisb Almarion, ezüstel boritot Vasas fűleivel, 7 fejr onbul való meg ezüstözött, s figurakkal ékesített fíkok(k)al egjütt fl. Hung 26 [AH 54]. 1804: Egy meg ezüstözött Tengeri Csiga Kürt [Hosszútélke AF; Kath.].

megfacsar 1. kicsavar; a stoarce; ausdrehen/drücken. 1570: Recepta Contra frigus doloris Vega apiomot partem 1, Petrisoliumot partem 1, kaprot partem 1, Levestökömöt partem 1, Törd özve Jol, es annak utanna ös^a erős echetet Reaia es fachard meg, oztan Annak az vízseuel hínkek meg az gyermek Ruhaiat es fekessek beleie, es Meg gyógyul, P(ro)bat(um) est [Nsz; MKsz 1896. 372. — ^aErdő: önts].

2. megcsavar/teker; a suci; drehen. 1812: a' jo Grófném a' veres alatt a' szemerem testemet meg fatsorja és azt mondja le vágja és a' helyét hév vassal meg sütteti [Héderfája KK; IB gr. I. Bethlen Sámuel vall.].

megfaggat vallat; a interoga/descoase; ausfragen, verhören. 1638: az tavalyi esztendőben hogy ilyen részegessé vált vala ez az Varga Miklósné, mondottam Varga Miklósnak, hogy „édes sógorom, bizony az háromféle véték igen együtt jár — hanem faggatnád meg vagy vallatnál felőle, ki tudja mint lenne az dolog [Mv; MvLt 291. 142–3 átirásban!].

megfagy 1. (víz) jéggá fagy; a îngheța; vereisen. 1653: Szent Mihály nap tájban oly hideg volt, hogy a kádban a víz megbírt, úgy megfagyott [ETA I, 149 NSz]. 1668: 4dik April regeltől fogva eset az ho derekason egez diligh kovetkezet esos hidegh ... az Samosnak ket szely meg fogyt es ugy folt szayal mint derek telben [Kv; ACJK 41b]. 1680: az hideg is megh vett volna az elmúlt telen ha eő klme fát nem küldött volna két ízben is az hazzamb(an) ugy megh fagyott az Viz hogy forro vízzel is

nehezen olvasztottam ki [Étfva Hsz; KaLt Apor István ir.]. 1713: az mely Puszta Malmot Illyei Udvarbiro Ur(am) Varczán fel épitet mint hogy csak most a Telben kezűlt el egy nap sem forgot, most sem froghat, mert az idők kemensége miatt az viz egészen meg fogjot [Marosillye H; Uil].

2. (hó) lefagy; a ingheȝa; (Schnee) erfrieren/erstarren. 1762: A múlt héten igen szépen kezdett vala menni a hó, de Mátyás^a meggátolá s nem hogy elment volna, sőt két versben annyi esett, hogy csak az egyik rendbeli is elég lett volna télen. Mely szerént oly felette nagy hó vagon, hogy a marha eldől benne, kívált az hol a régi meg nem tartja, mivel az erősen megfagyott volt [RettE 134. — „Jégtörő” Mátyás, február 24]. 1839: De itt rend kívül sok ho és, éjtzaka képtelenül meg fagy, az itatora alig tudjuk hajtani a' Marhánkat [M.valkó K; BetLt 4 Bálint János lev.].

3. beáll a fagy; a se lăsa/face ger; Frost tritt ein/bricht an. 1573: Hwszar ferench Azt vallia hogi ... Azkor semj vyz Nem volt az toba, hogi oztan meg kezd fagyny latot valami egi nehan approlek halat halwa benne, ha az eleot vyzet vetetet volna az azzony Bele, ky Nem apadot volna [Kv; TJK III/3. 181]. 1675: Az német penig minden bizonyal eljű, ha megfagy [TML VII, 114 Vesselényi Pál, Kende Gábor, Kubinyi László Teleki Mihályhoz.]. 1807: Egy kevéség az éjtzaka meg fagyott és egy kevés hois esett | Meg fagyott reggelre jotskán^a [Dés; KMN 269. — ^aDec. 8-án].

4. agyonfázik; a degera, a-i fi cuiva foarte frig; zu Tode frieren. 1800: Januariusnak 2dik Napján ki mentünk hogy fertály nyilakat^a lémitalyunk ... olyan hideg volt hogy szinte meg fagyunk az nagy hó, és hideg miá [Torockó; TLev. 5. — „Erdőnyilakat.]. 1832: instalom alázatosan a' Tekintetes Sogor Urat a' Bárány bőrek iránt a' mit küldhet külgyel (!) el most mert el kell vesznem egészen bőr mere valam sints, meg fagyok a' telen soha ki nem telehetek meg jedtem [O.asszonynépe AF; DobLev. V/1184].

5. halálra fagy; a muri de inghet; zu Tode erfrieren. 1657: Ez útban láttam, lován ülve megvőtte az fullajtárt az hideg, halva esett le; az német cirkáló fennállva fagyott s holt meg [KemÖn. 50]. 1710 k.: Az atya is бүркөsi prédikátorságában részegen kiesvén a szánból, úgy fagyott meg [BÖn. 532].

6. (holttest) jégge dermed; a ingheȝa bocnă; (Leiche) erstarren. 1603: Bizonság Kadicz Janos nagı galambfalwj meg Eskwek hitj wtan ezt wallia, minket mihalj ferenc pecziettel hiwa kj az mezőre mikor Eszebe wőtte volna hogj egik czitko nem volna az töbiwel latok hogj harmadat közel meg Eőttek wala az farkasok, az labay Igen megis hwlték volna ... hideg wala azeit de meg nem fagiot wala [UstT 17/39–40]. 1736 u.: Akkor is ott voltam mikor somlyai házánál megholt^a, csak fejár csipkés bulya vászon ingben, lábaválóban nyujtották ki, mivel átok alatt úgy hagyta volt, úgy is tették koporsóban, de azon éjszaka hogy megholt ... szörnyű hideg idő lévén, akkor is a ház ablakát mind levették, s egészen megfagyott a teste [MetTrCs 479. — ^aMikes Kelemen 1686-ban].

7. megkapja a fagy; a degera; der Frost greift an. 1671: Ide, Uram, nehezen szűrhetni; délig olyan az szőlő, mint az csont, úgy fagy meg, délután ha megolvad, úgy szedhetnek Az szegénység még holnap kezdi derekason el [TML V, 638 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz.]. 1780: ebben az rettenetes erős hidegbe mind meg fagná^a talám

mikor le küld addig engedelmeskedik az idő [Borosbene-dek AF; SLev. — „Az alma.]. 1841: én a' Törökbuza szedést fel tiltván Törökbuzájok a' hideg mián meg fagyott [Dés; DLt 405].

8. kb. megdermed; a impietri; erstarren. 1811: Te-is szegény som-fa! melyet ma ültettem Ne szomorkodj, hogy sok ágad le-mettzettem; Vagy talám most alszol, 's fáj-dalmad nem érzed, Meg-fagytak ereid 's sebedet nem vérzed [ÁrE 54].

9. ~ a szíve megdermed a csodálkozástól; a incremeni (de mirare); vor Staunen erstarren. 1844: Nappalrá virad-ván csak el bámultam, hogy hallám ... a Pogásás Ládát az Ut mellett látták ... erre meg fagyott Szivem és mindgyárt gondoltam, hogy abbol a Pogásából kerekedik valami és engemis ér [Bágyon TA; KLev. Koptyl Vaszi (20) jb vall.].

megfagyal megkapja a fagy; a degera; der Frost greift an. 1730: Az Mult vasarnapra viradolag olyan der lőt hog az szőlőt megfogyolta (!) hogy tova valo irisit nem várhatni [Kisselyk NK; TKI Mihály Deák lev.].

megfagyás befagyás; inghetare (a apei); Zufrieren. 1788: négy öt napoktól fogva szándékozom szüntelen Szebenb(e) vissza indulni, de az Olt vize(ne)k Zajja 's fagya akadályoztat; talán készül vagy a' Jégnek kivágása vagy jobb(an) is meg fagyás által út, hogy a Szakadati révén által verekedhessem [TL. Málnási László ref. főkonz. pap gr. Teleki Józsefhez Kercsesóráról (F)].

megfagyal befagyaszt (működésképtelenné tesz); a ingheȝa; zufrieren lassen (außer Betrieb setzen). 1780 u.: karátson tájban Hámarainkat a' hideg meg fagyalván a lovainkat teletetni szerte széllyel az országban Ki adgyuk es egész Martiusig oda vadnak, mig Tavaszra kelve Hamoraink meg indulhatnak [Torockó; TLev. 14/2].

megfagyott fagyott; degerat; erfrostat. 1710: Szörnyű hideg téli idők valának, úgyhogy magunkot, lovainkot csak meg nem ölt a hideg, a fák alatt megfagyott vadalmát szedtünk ki a hó alól, s jóízűen megettük [CsH 233].

megfakad 1. kifakad; a se sparge; aufbrechen/gehen. 1696: az Feleségem ... az Pleuritiben igen nehezen meg betegedék ma tisztá véres nyenetségetis pőköt mellyből reménylők, hogj azon mérges kelevény meg fokadott volna [Gemyeszeg MT; BK. Kemény János Bethlen Gergelyhez és Elekhez].

2. kireped, megszakad; a se crăpa; bersten. 1779: Indulatos is volt s ugyan haragjában effervescálván egy cselédjére, úgy mondják, az epéje megfokadott s abba holt meg [RettE 397]. 1811: Hasonlítom Székely Nemzethez^a e' pontba, Egyik sem nyomja-le másikat a' fontba. Igaz, hogy a' Székely tisztább és csinosabb, De a Szász fősvényebb és takarékosabb ... Minthogy a' nagy Fákbl építeni szereti, Eröss emelésben magát ugy meg-veti, Mig erőlködében a' béle meg-fakadt, Innen van a' Szászok közt annyi meg-szakadt [ÁrE 69. — ^aA szászt].,

megfalaz (kerek) kerékfallal ellát; a obăda, a pune obadă; mit Felgen/Radkranz versehen. 1581: Karykanak weottem 3 Apro vasat ... Esmeg falazot meg Kerekes Mihaly Ket Kerekét kyert fyzete(m) d. 50 [Kv; Szám. 3/1.

6–7 Eppel András mb kezével]. 1589: Kerekes Mathe varos kereket meg fallazta wyona(n) es egy tengelt chinalt att(am) f — d 40 [Kv; i. h. 4/VI. 42 Stenzely András sp kezével]. 1591: 1. kereket törtek ell meg falaztak, s torozkoj vasat veottem az kerekhoz d34 [Kv; i. h. 5/VII. 8]. 1592: Chinaltattam Kerekes Janosal egy wy kereket az taligara d 50 ... Item hog egyik kereket meg falazta Attam f — d 27 [Kv; i. h. 5/XIV. 59 Eppel Péter sp kezével]. 1621: Falaztak megh egi Taliga kereket f — d 25 [Kv; i. h. 15b/VI. 5 Nagy Bálint mb szám.]. 1768: bé hívák ... kerék falozni azon Tengejbe valo kerekeket meg falozta [Martonos U; Pf].

megfalazás kerékfalazás; punerea/montarea obezilor; Felgenmachen. 1766: hat vj kerékért és két szekérben valo kerekeknek meg falazásáért Felső Bajamb(a) küldött 26. vagj huszan hét véka Buzát [O.kocsárd KK; Ks 8. XXV. 18]. 1767: egy alkalmatossággal paraszt ebéd táján valami kerek meg falazására bé menvén az Udvarb(a) ... Zolljami Joseff ottan ... szunjadozni kezdte [Abosfva KK; Ks 4 Ignat alias Morár Thodor (30) jb vall.].

megfalaztat kereket kerékfallal ellátat; a pune pe cineva să monteze obezile unei roți; mit Felgen/Radkranz versehen lassen. 1587: Esmeg falaztattam meg egy O Kereknek Talpat attam f — d 15 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 20]. 1621: Az egik hatulso kereket uyonna falastatua(n) meg Kerekes Janossal fizettem neki teőlle f—d 25 [Kv; i. h. 15a/VII.]. 1638: en hordotta(m) mind az Negj kereket az kerekeshoz hogj megh falaztata eőckett [Mv; MvLt 291. 137b]. 1658: Falaztattam megh ket kerekeket Beres szerben fizettem az Uy kereszteny kerekeshoz fl. —/40 [Borberek AF; WassLt Perc. 50].

megfárad elfárad; a se obosi; müde werden. 1572: mostan az kentelkj vidikiek ltt wy wamal fa hozasba zolgalnak es zolgalatnak miatta Mind Marhaiok s mind w magok megh farattanak [Szűv; BesztLt 3608 Thorma Janos wywar] wduarbiro a beszt-i főfróhoz]. 1579: az ő maga loa mek faradot vala anyera zolek wele hog az Napon lt maradgyon zenat zabot adatek neky [Kv; Szám. 1/XVIII. 34]. 1596: en hogy boros is voltam megis faratata(m) volt ... aluttam [UsszT 11/53 Nicolaus Fulo de Ders pp vall.]. 1679: maga az csauz aludt, mert igen megfáradt volt, de az tolmácsával beszélt Monay Úram [TML VIII, 432 Ispán Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1736: Ha innya kezdett az fejedelem ... ott senkinek nem lehetett magát menteni, addig kellett innya, míg kidőlt asztaltól, maga pedig egy veder bort megivutt, még sem részegedett soha el, csak levette fejéből a bársóny kozáksüvegét, s mintha megfáradott volna, úgy gőzölgött ki a feje tetején az bor ereje [MeTr 336]. 1778: Ugy hallottam volt, hogy Öcsém Uram(na)k meg ütette volt az szemét, vagy az orrat a Lova, talám igen meg fáradott volt a katona, és elszunyadt volt a Lo hátán [Dédács H; Ks 96 Gyulay Ferenc lev.].

megfáradott, megfáradt kimerült, elfáradt; obosit; erschöpft, müde geworden. 1601: Az megh farat louat Mathe Uram Zekre vitte [Kv; Szám. 9/XV. 32]. 1657: mindazáltal az megfáradott s éhezett Manszföld hadát meg kelle valahány napokig nyugodtni s proviantolni, és azután indulánk | az hadakra való gondviselést nem continu-

álhatom, küldene azért mást, ki gondot viselne, és az megfáradott hadat is újítaná [KemÖn. 74, 250]. 1710: Kucsuk basa kétezer válogatot török hadakkal beérkezik estve későn Segesvárra; akinek is Kemény János ha mellette levő hadaival eleibe ment volna ... azt a kevés számú megfáradott hadat dissipálhatta volna [CsH 51].

megfarag 1. kifarag, megácsol; a ciopli; zimmern, ausschnitzen. 1597: Veottem az zen vtza kis Aitohoz egy lab fat mellien a' hidnak fel tekereioie iar f—d 17 Attam az Achinak hogy meg faragta es oda chinalta f—d 15 [Kv; Szám. 7/XII. 13 Filstich Lőrinc sp kezével]. 1600: Zwret Eleott hozattam Merabol száz Abronczot, hogy megh faragták attam teőlle d 40 [Kv; i. h. 9/XII. 75 Ígyarto Simon isp. m. kezével]. 1609: Veottem egi Gorbaj Emberteol az Hiducza kapu hidgiahoz, 33 darab fat f 4 d 62 Az acziok haton faragtak meg mas fel nap, fizettem nekik f. ketteo [Kv; i. h. 12b/IV. 169]. 1625: Fizettem Kolosi Georginek ... az Teőmleőczj kuttianal, Egi vy Agast megh faragott az gemivel egjetemben es felis emelt ... d 15 [Kv; i. h. 16/XXXIV. 229]. 1679: Egi kerék agiának való fa, megh faragva No. 1 [Uzdizstpéter K; TL. Bajomi János inv.]. 1773: jobban meg faragván vekonyították és rövidítették a Fakat vgj vihették el osztán [Hesdát TA; JHb II/3]. 1796: Az Istállorol ... helyesnek találta voxomat és annak renovatiojára is továbbra időt szakasztani magáb(an) határozta minthogy a talp fája készen meg faragva is vagon [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

2. kivésés; a dăltui; ausmeißen. 1580: Az my az Magyar irast illety Az hydo(n) ... Nem akarwa(n) valamý dissensiora Jeowendeore is okot adny Az vnio elle(n) vegeztek eő kegmek hogy zazulis vgyan Azon igekel faragyak megh az varas keolchyege(n). Azon keppe(n) egieb keozonseges Monume(n)tumoko(n) ha egyik Nemzetnek nielwe otth vagio(n) Az massyké is legie(n) otth [Kv; TanJk V/3. 228a].

megfaragás 1. kifaragás; cioplit; Ausschnitzen/zimmern. 1587: az keozep kapwhoz Gemnek valo Gerenda fat veottem kiert attam —/38 az achinak az megfaragatasol fizettem —/16 [Kv; Szám. 3/XXX. 16 Seress István sp kezével].

2. kivésés; dăltuire; Ausmeißen. 1635/1650: Szigethi Thamas nevű Eotues Legenj ne mivelhessen addegh valamégh az beczületes Čehet nem Contentallia, az rea jmonalt Egy Gira Ezüstreol, Mivel eo volt fw oka az Sarga rez Gywrónek megh faragasanak es Somanczolasanak. Es maga foglalta be az keovetis az rez Giwrűben, Melliert eo gklk miuet fel títottak [ÖCJk].

megfaragott kifaragott; cioplit; ausgezimmert. 1597: Hogi az kamarakhoz valo meg faragot labfakat el ne lopiak az vczan, a templumba hordattúk be fizetünk 2 embernek f—d 6 [Kv; Szám. 7/III. 35].

megfaragtat kifaragtat; a da cuiva/a pune pe cineva să cioplească din bardă; ausschnitzen/zimmern lassen. 1592: hozattam keweli petemeteol het zaal fat f 2 d 85 Ezek á fak a kapu közézőt vadnak Achi Lukachial kezén megh faragattam, az faragatasol megh semmit nem attam [Kv; Szám. 5/XIV. 162 Eppel Péter sp kezével]. 1623: az jstallók faytt mind ez telen faragatassa megh, keőteőztesse igen zepen Egyb(e) es vgy rakassa zepen ell hogy mihelt az

Ideó Nylyk azontoll Cziak alathassak Rakhassak fel eő-keő! akor Arra gongia nem lezen [Törzs. Bethlen Gábor gádz. ut.].

megfáraszt kifáraszt; a pricinui oboseală; erschöpfen, müde machen. 1595: Waralyai Istúan Wrúnk szolgálai ment postan Warad fele, lo lo volt alatta, de Wasarhellig meg farasztotta [Kv; Szám. 6/XVIIa. 66 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1657: az sok nyughatatlankodás is igen megfárasztott [KemÖn. 250]. 1736: mikor jó mesteri voltak^a, mind az legény az leányt, mind az leány az legényt alkalmasint megfárasztotta [MetTr 333. — ^aA leány és a legény a táncnak].

megfarmatringoz megver; a bate (cu pofil); (durch-)prügeln. 1765: hogy a szegény ember erővel, vagy vagyon kedve, vagy nincs, a fegyvert felvegye ... a fegyvernek, szerszámnak, mondurnak az árát megadja mégis a regularis szoros hadi disciplinát felvegye, amint hogy sokakat megfarmatringoztak, megvesszőztek a nagy ostoba vén emberekben [RettE 191–2].

megfartat kikutat; a căuta/scotoci; ausforschen. 1751: No most a Menyetske adj te is egy kalátsot Lukáts Gazda Uram sús ludat malatztot Rongyos erszényedet ved elé fartasd meg Pelisznyet (!) penzedből most ajándékoz meg [Hétfalu Br; EM LI, 127 betl. játékl].

megfateal megvall, vallomásban megbizonyít; a márturisi; (ein)gestehen. 1597 k.: harmad fel Curiat (?) Adott az Regius en kezembe, kit az te magad valloies meg fatealnak [JHb XXIII/3]. 1774: Az 17dik Punctumban is meg fatealtuk, hogy a Tisztek magok Számokra dolgoztattak [Mocs K; KS Conscr. 35].

megfatealhat megvallhat, vallomásban felfedhet; a putea mărturisi; (ein)gestehen können. 1745: Ez^a pedig tiszt uramék inquisitiojok után lött értesemre és oda nem fatealhattam meg [Kórispatak U; Ethn. XXIV, 164 G. Semény (43) un. pap ns vall. — ^aAz előbbiekből mondott vallomás részlete]. 1774: Mén Lovakot, Paripákot ... attak vgyan O.Csesztvén ell, 'a holis Meg fateálhattyk, mind árrát, mind számát [Szentdemeter U; LLt 20].

megfattyaz *ts* törvénytelenül teherbe ejt; a face ca o femeie să devină gravidă în afara căsătoriei; ungesetzlich schwanger machen. 1700: Rűcs Györgnét, az Simo György leanyatt tudgja hogj meg fattjoztak [Szentdemeter U; Ks 90].

megfattyazás bitangszülés; nașterea/aducerea pe lume a unui copil nelegitim; Bastardgeburt. 1700: Nagyob Birtón Mihaly leánya megh fattyazasáért adot fl. 1/2 [Csőb U; Ks 90].

megfattyazik 1. törvénytelen gyermeket szül; a naște un adulterin/bastard; einen Bastard gebären. 1700: az Simo Györgj leanya meg fattjazott [Szentdemeter U; Ks 90]. 1744: Bálsa Mihály fattyu Gyermek mert mikor viselősis volt az Any(nya) véle ... a Török fölgyre recipálta magát Cebére^a es ott fattyazat meg [Meszteákon H; Ks 112 Vegyes ir. — ^aH]. 1765: most két olyan szolgáló lakik az eő kegyelme udvarában akik mind ketten Fattyat

vetettek, sőt az edgyik az eő kegyelme Házánál fattyazott mek (!) [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 160]. 1771: Széki Erskok fattyat kapván Ecclesiát meg követven azutan is meg fattyazat és azért nem követet Ecclesiát [Dés; DLt 321. 21a Elizabeta Gaspar cons. Ioannis Gyöngyösi (36) ns vall.]. 1781: Nagy Anyámtol ugy hallottam hogy Zágonból egy Leány Besenyőre vetődik, ott meg fattyazék [Komolló Hsz; HSzjP].

2. törvénytelenül teherbe esik; a rămîne grea în afara căsătoriei; ungesetzlich schwanger werden. 1752: Boér Klára ... egy rut oláh legényhez adván magát meg fattyazott tőle [CsS]. 1768: ez a Testvére is, Jutzka az oda valo Szász Kántortol meg fattyazott volt [MkG].

megfattyazott törvénytelen gyermeket szült; care a născut un copil nelegitim; einen Bastard geboren. 1718: Al Peres Segesvár székb(en) (c)ommorált Kurke Anka Czigánne Mojle Kurke relicájja Megh fattyazot kurva [Fejér m.; Ks 90].

megfázás meghűlés; ráceală; Erkältung. 1778: Az aerre, vagyis Levegő égre nézve, igen ártalmas az ilyen forró nyavallyában, veress és hojjasos himlőben fekvő beteget igen nagyon bé melegített, s' meg rekesztett aerü Házban tartani ... szükséges ... mikor szép tsendes idő van a' házat jól ki szellőztetni, tsak a' hideg szél a' beteget ne érje, mert a' meg fázás is veszedelmes [MvÁlt Mátyus, ConsSan. gub.].

megfázik a ráci; sich erkälten. 1661: Azomban meg is fázik Kegyelmed mente nélkül [TML II, 166 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: Egy kis dara jégesőske lőn, meg kezdém fázni, s a hideg ellele [BÖn. 527]. 1736: Azonban még a fő asszonyokban is sokan nem csizmát viseltenek, hanem amaz ránczos veres sarut szász módon; télben szőrből botosok volt, az kit az csizmára vagy sarura húztak, hogy az lábok meg ne fázzon [MetTr 342]. 1778: leg alább az orra a szegény katonának meg nem fázik a sátorba, mivel már Házakba szállatt kgtlek [Dédács H; Ks 96 Gyulai Ferenc lev.]. 1843: jaj mind meg fáztam [Dés; DLt 65].

megfázódás megfázás; ráceală; Erkältung. 1735: illő hogy Excellentiatok az estvéli aérben künn járván illendő köntessel a megfázódástol promuniallya magát [Ks Borosnyai Nagy Márton lev. Nsz-ből].

megfázódik megfázik; a ráci; sich erkälten. 1724: Vton járók vagjunk meg fázódunk vagj két darabotska tüzi fát akartunk vinni [Rétén NK; JHb]. 1756: azon eczaka lszonyu nagy hideg s' Dér lévén ... igen meg fázodván bé mentem az házban melegedni [Remete Szt; TKI].

megfed 1. befed, fedéllel ellát; a acoperi; bedecken, überdachen. 1573: Feierdy Matthias azt vallia hogi ... Az my Ideőtvl fogva es az vchaba lakik latta hogi az Molnar vagi kecher Meg fedtte az hazat, De meg Nem poznuialta | Vadalma Gergel azt vallia hagi vagion harom Extendeie hogi eo Ment volt lakny Sellarwl az hazba ky feleol Molnar Matenak perj vagion ... Es latta zent gergy Napra Meg fette volt az hazat Sassal [Kv; TJK III/3. 273–4]. 1585: Hagio Andras fedet volt megh zalmaual Seowent Zep Miklosne feleol [Kv; TJK IV/1. 499]. 1610: Az Kedey

Janos hazarais my teóllünk kere zalmat osuat Janos hogy megh fedgye [Uszt 12b]. 1680: ezen kertb(en) vagyon hat tölgyfa oszlopokra csinalva egy gyümölcs aszalo, mellynek hejazattya Suppos de az Tüzre nézve igen félelmes, szükség hogy az Suppot hanyak le rolla, es fedgyek meg sendellyel avagy deszkaval [A.porumbák F; ALt Inv. 27]. 1688: Az Aszszony ... első háza alatt vagyon egy kőből rakott Pincze, Kőből fel rakott ket felől valo Pincze gatorjaval edgyütt: melyis fényő szél deszkakkal van meg fedve [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 4]. 1699: Vagyon ezen kert bé kerítve nehult jó szarvasas Sendelyezes alatt néhány rosz regi Sendellyel meg földve [Szentdemeter U; LLt Inv. 29]. 1734: az Ns Curia körös körül palánka bé kerítettett, szalmával meg fedve [Datk NK; JHbB D. 1 gr. Bethlen Farkas inv.]. 1791: a Gabonástis meg kellenék fednünk, mert a fedele rosz, és kárt vallunk [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 2. be/megborít; a inveli/acoperi; zudecken. 1675/1687 k.: Az megye közönséges consensusából végeztetett hogy a Praedikátor mester asztagját meg fedgyék a megye buzájának a szalmájából [Kibéd MT; MMatr. 202].

megfedd megdorgál; a dojeni; rügen, tadeln. 1572: Vagion panaz az leh teot chaplorok feleolis hogy az Bor hordokat es Iwokat egyk Borol Maswa Igazitiak, kinek akarjak Borat ocharliak Nemelliet Dicheryk, Es Igy charlarkodnak eo k. fedye megh eoket [Kv; TanJk V/3. 62a]. 1586: Was Gergely ... vallia, Mikor megh Akarak vezeezyny Az eotweos leghent Ben valek Az chehben, vgyan zechy Istua(n) hazanal Akori Czeh Mesterünknel, Mikor voxra Mentenek volna sok fele Mene Az vox, kinek Arra Mene zowa hogy Ne banchak hane(m) mywet tilchak fel ky penigh azt monda hogy megh Veriek, ky penigh azt hogy chak á vezeezt Mutassak megh Neky, es megh fedgyek [Kv; Tjk IV/1. 555]. 1591: Peregzeni Georgi ... vallia, Lattam azt hogy zwnetlen forgottak Aztalos Imrehne hazanal mind Drabant, mind Deak, kireol az Capitanakis emlekeztem, az Capitan megis feddette rolla [Kv; Tjk V/1. 83]. 1632: s ugyan őmaga is megmondá az aszszony, hogy ott volt Szőcs Mihálynál, s még én igen megfeddém vala [Mv; MvLt 290. 79–82 átirásban!]. 1771: Hallottam Teremtettével káromkodni a Tiszt Tudos Berek-szászi Moyses Uram Béressét, a melyért ő klme meg is feddette volt akkor azon szolgáját [Dés; DLt 321. 28a Moldován János (36) zs vall.]. 1780: Birtalan Andrától hallottam ... hogy nagy szoval fenyegeti vala Kováts Péter Uramot ... s még ugyan Sz. Istváni Nemes Péter ő klme megfeddém hogy mit beszélt mert most itt sok ember hallja s még kglmeket annak bujját vallyák [Tarcasfava U; Pf]. 1827: Sorog Vram a mínapiiban ... azt mondotta ... hogy a Zabolai fiait kevés idő mulva engem meg kineznek ... mert a Sorog Ur nékiek, ha jól meg vernek, 200 forintot ígért; melyért a Procurator ... Ur Sorog Vramat meg is feddette [Asszonynépe AF; DobLev. V/1122. 1b Borberek József Dobolyi Zsigmondhoz].

megfeddés megdorgálás; dojenire; Rüge, Tadel. 1876: Kebli tanácsunk megfontolván hogy Törös János, ha Csonkáné által sértve érezte magát, a törvény útján kellet volna elégtételt keresnie, nem pedig az utcán békésen járót megtámadnia s gyalázó szókkal illetnie, őt Csonkáné becsülete megsértésében hibásnak találja, azért megfeddésre s az asztalpenz 1 f 60 kr megtérítésére ítéli [M.bikal K; RAK 328].

megfedtet megdorgáltat; a dispune să fie dojenit; rügen/tadeln lassen. 1662: Szent Ezékiás király, hogy egykori csuszamodásából a babylóniai király követinek minden kincsét, tárházát megmutogatta vala, mellyet ám Isten neheztelvén érette, az Ésaiás próféta által megfeddette és meg is fenyegette vala [SKr 333].

megfedtetés megdorgáltatás; dojenire; Rüge, Tadel. 1803: Illyetén meg feddetések előre bocsátása mellett a' fen említett regibb és ujjabb számadásoknak revisioihoz fagunk [Kv; FésCjk 23].

megfeddetik megdorgáltatik; a fi dojenit; gerügt/getadelt werden. 1662: Ez diéta néhány hetekig tartott vala, amellynek utolján egy ötvös, Thoroczkai nevű, káromkodásért megszenteltetett, és ... meg is köveztetett vala. Az több evocátusok pedig a státusok, tanácsurak, tábla fiai által erősen megfeddettvén, fenyegettetvén, törvények a fiscustól leghagyatott vala [SKr 193].

megfeddettetik megdorgáltatik; a fi dojenit; gerügt/getadelt werden. 1840: Hajdu Kováts János ... feddettessék meg — hogy többé keze alatti rab Bátorinéval kénye szerint ne bánhassan [Dés; DLt 36/1841 Dósa István városi szb kezével].

megfedelez befed; a acoperi; überdachen. 1815: a Kerteket ... zab szalmával jó moddal megfedelezze [Várfva TA; Pk 7].

megfedés 1. befedés; acoperire; Überdachung. 1617: el eget vala az az haz s edgiwt epete megh Zok Peter vra(m) Zok Jstuanal, meegh enis ot valek az mégh feőde-sebe(n) [Mv; MvLt 290. 26a]. 1778: vitetetté engedelemmel onnan Sátét a Pap ház meg fedésire? [H; JHb XX-XI/51. 5 vk]. 1820: A Papi Udvaran lévő pajta megfedésire vettem szalmát [Mezőcsávás MT; MRLt. — Tomai László kijegyzése]. 1854: az két udvaron levő épületekbe valami szélvész által az fedelek meg bomlanának egy esős időbe ... meg fedésére légyen segítségül [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1375 Dobolyi Bálint kezével]. 1871: A csúmek megfedése mely fodozásnak nevezhető későbbi időre halasztatott [Barjánosóbuda K; RAK 113].

2. beborítás; invelire, acoperire; Überdeckung. 1776: Dikuj Ilia, Bune Pétru, Alekusan Gligor, és Kimpián Vaszilja ... ki ki az magok Számokra egy egy szekér Nádót vittek Asztagocskájoknak meg fedése végett [A.kápolna KK; BK. Dikuj Szávu (30) jb vall.].

3. (szőlő) elfedés; acoperire; Abdeckung. 1823: Also Éván Szőlő hegybe Utolsó munka a' Meg fedés [Pipe U; Told. 31].

megfedet 1. befedet/fedeleztet; a dispune să fie acoperit; überdachen lassen. 1592: Az Varos kertiben az hitwan zenawal az kertet megh fedettem [Kv; Szám. 5/XIV. 148 Eppel Péter sp kezével]. 1633: hoga vy hazat czinalt volna, en ne(m) tudo(m) sem latta(m) maga vagio(n) husz eztendeje hogy en mellettek lakom, hanem tudo(m) hoga zalmavall neha megh fedette [Mv; MvLt 260. 134a]. 1675/1688 u.: az Udvarház körül valo kertekre, s tanorokokra szorgalmatos gondod legyen, azokat io idein be kerteltesd, a ki most van, meg fedesd, hoga annal hamareb el ne pusztulyon [Borb. I]. 1736: Méltóságos Aszszony

Ngod a mint parancsolta volt hogy az Simon Andras jóságára valo épületeket meg fedetném és arra valo Embereket fogadván bé szegődgyem becsülletes jo Embereket fogadtam [Nagykászón Cs; ApLt 2 Kádár András Apor Péterméhez]. 1754: a Házat is immár kettzer fedettem meg [Déva; Ks 75. VIIIb. 110]. 1794: az esső és hoo fuvás bé hat a' hijjuban, és a' Stakaturát meg vesztegetie vagy nem? ha tapasztaltatnék ide hátrébb lehetne a' tisztelt Proprietarius umak, kinek leg nagyobb kára subversál benne, intimálni, hogy zsendellyel fedesse meg azon épületét [Kv; CsS]. 1804: A Csűrnek edgyik farát el bontván meg kellett fordittatnom, egésszen ki fedettem a Léttzei szőmyen romlottak lévén a magam erdőmből meg léteztettem ... ujj szalmával egésszen megis fedettem jó móddal [Ádámos KK; Pk 5].

2. be/megborított; a dispune să fie învelit/acoperit; be-decken lassen. 1678/1681: in tempore be hordatván a Takarmánt az Asztagokat megh fedesse, kártol oltalmazza [Vh; VhU 669].

megfedetett megfedett; acoperit; überdacht. 1763: Ezen udvarba ... mennek bé dél felől egy régi hitván s már a földnek színén egésszen ki rothadt, negy tsere fabol fel allitatot, és delre hajlott s regi sendelyel meg fedetett két felé nylo kötött galam bugós Kapun [Hortobágyfa Szb; Bom. XXIX. 19 néhai Hortobágyi Gergely György conscr. 16].

megfedetik befedetik; a fi acoperit; überdacht werden. 1699: Vagyon Tisztarto lova Jstállócskája mellyis fűz vesszőből támasz nélkül Sáással meg fedetve építettett [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.].

megfedett befedett; acoperit; überdacht. 1681: Ezen túl csak közel fordulólág vagyon fenyő fa talpokra, ugyan fenyő boronákbul fel rótt, fűrészes deszkákkal meg fedett és padlott három eörző ház | Innen elébb menván, vagyon az vas három gáttýára nyíló, fenyő fábul csinált mellyékű, vastag deszkákbul álló, ugyan afféle deszkákkal meg fedett, fa kilincsetlen fél szeres kapucska [CsVh 89–90]. 1699: elébb menván ezen külső Udvar Cserefa tamszokkal környűl vétetett, Szalmával mediocriter meg fedett Sátoros kerti mellett, harmadik vesszőből font parasztkapun, méntünk bé bal kéz felől edgy akolb(a) [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.]. 1760: Ezen Udvaran tanáttatatt egy Négy Szegeletű régi Suppal meg fedett Ház elol valo kisdred széknel formáju Tomattzal [Kissáros KK; SLt PQ. 10] | egy karokra, sovénnyel font hitvány deszkákkal meg fedett kaliba forma házatska [Mv; Told. 15/44]. 1763: ezen Udvarházba dél felől hat vékony tsere fa oszlopokra, s feljűl fenyő fa deszkával meg tornáczozott, Sendélyel alkalmasint meg fedett, magos Filegoria [Hortobágyfa Szb; Bom. XIXa. 19 néhai Hortobágyi Gergely György conscr. 14]. 1806: Zsendély fedél alatt lévő Galambugos Kapu két rendbéli zsendélyel meg fedett ... kert [Búzásbocsárd AF; HG Conscri. 11].

megfedettethet befedethet; a putea dispune să fie acoperit; überdachen lassen können. 1846: Csipkés Istvánné és Bentze Mosecsné kérelem Levelek mellyben azt kéri, mint kik áruiknak essőzének széknek szoval minden zivatarok(na)k kitette (!) vagynak hogy pálinkát áruo sátroknak oldalait állitathassák rako fa közé és fedettethessék meg ... meg engettett [Torda; TVLt 158].

megfedődik befedődik; a fi prevăzut cu acoperiș; überdacht werden. 1865/1875 k.: A' papi ház meg fedődött zsendelyel 1865e ... meg vevődött hozzá 47. darab külömböző hosszúságu gerenda [Szucság K; RKAk 104].

megfehéredik l. megfejeéredik

megfehérit l. megfejeérit

megfej a mulge; melken. 1574: Neste leany Zabo Gasparne Zolgaloia Azt vallia hogi ... az eo Azzonya kwlte eolet az hazhoz meg feyny az Teheneket, eo meg feyte estwe Regel es az teyet azzonyanak vitte [Kv; TJK III/3. 398]. 1629: egykor az eokreok mellet leweo Inas nem jeoue be, hane(m) kún marada halnj az monda reggel hogy eolet megh nyomtak az boszorkanyok az Eokeor szarvarol az ui Istrangot le szakasztottak engem valtigh gyeot-re, rollam el alua(n) az Tehen ala üle megh feje vgyan chorgot [Kv; TJK VII/3. 122]. 1729: egyczer Csudálkozva(n) az A: hogj az Tehén meg nem áll az Gazda Aszszonyának, se Bornyának maga meg feji es minden rugas nélkül a Tehén az Anak meg allott s meg fejevén ugjan az A: az maga inán leis töltötte azon Tehennek az Tejit [Dés; Jk 52]. 1770: hétfűn estwe tehenemet meg is fejtem [M.hermány U; RSzF 210].

megfejel lábbelit fejel; a căputa/încăputa; vorschuhlen. 1644: monda Czizmadia Martonnak, hogi rokkon (!) Feield megh az czizmat szeredará [Mv; MvLt 291. 407a].

megfejeltet megjavíttat; a dispune să fie reparat; ausbessern lassen. 1805: Az Udvar kapuja a Hertzeg Ur birtaka alatt le esett és azt Hertzeg ur fejeltette meg és állitotta fel a mint most van [Csekelaka AF; KCsl 16].

megfejeéredett fehér színűvé vált; devenit alb; weiß geworden. 1807: Egy egészen a' vénség miatt meg-fejéredet 13. markos Kantza a' hátulsó ball Lapatzkájára egy kerék forma Bellyeg vagyon sütve [DLt 422 nyomt. kl.].

megfejeéredik 1. kifehéredik; a se albi, a deveni alb; weiß werden, sich entfärben. 1558 k.: ved az tey zinq vizeth es distillald megh hath utal, meglen az veres rez plehe ... Meg feieredik Mind kivöl es Mind belöl [Nsz; MKsz 1896. 286]. 1736: mindenek felett gyönyörűséges volt, mikor három szál darutollat köves medályban rakva tettek az ifjak süvegekben. Akkor sok darvakot tartottanak fejedelem, urak, fő emberek udvarában, és mivel az darvak többire szürkék, kiszédtek az tollokat szép gyengén, s fa olajat öntöttek az tollu tokjában s ismét helyre rakták az kiszédett tollakat, úgy fejéredenek meg [MeTr 347]. 1817: Három vég vásznat most fejérettetek de még nints meg fejeervede, mert az idő tsak mostoháskodot [Héderfája KK; IB. Útő Bálint tt lev.]. 1880: nadrágod megfejeéredik a zsírtól [PLEv. 77 Petelei István Jakab Ödönhöz].

2. megőszül; a încrunți; ergrauen. 1678: Nem dicsekedésből irom, de ifjú legény koromban is nyelvem miatt orcám nem igen pirula meg; már hajam, szakállom meg-fejéredett, írásom Kegyelmed kezénél lévén, gyalázattal fordulna orcámra vissza, ha imitt-amott való beszédem ellenkeznék írással [TML VIII, 157 Haller János Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: Nem esik a királynak jobbízún a zsemlye, tokaji bor ... hal, vad, madár ... mint emennek a

málé, s a szilva vagy kökény-cibre s a forrásvíz; sőt ennek erős, egészségesen megfejtéredik a szakállá, amaz a nagy konyha s patika mellett üdö előtt elsorvad [BÖn. 509].

megfejtéredett megőszült; incárunjt; ergraut. 1809: Bersányi György sárga meg fejéredett haju [DLT 553 nyomt. kl].

megfejtéredett 1. kifejtéredett; a albi; (aus)weißen. 1558: Wegy kalcionalt sooth; borkueth es timsooth Egienlokepen chalch(ional)va ezeketh, oluazd meg anny echetben keuerve, ozton ebbe hetcher heuitue oluazthua olchad az veres rezeth, lezen zep feier es lagy Minth on, Merth az soo tartarom tinsó es echet reeznek poklossagith Minde-nestol fogua el vezy es Megfeierity [Nsz; MKsz 1896. 286]. 1561: Ha ualamelly mester valaminemw ezwtet meg oluazt es azt o tolle plikben el akaria vinni az kie az mester azt meg proballya ha az proban igazat tart az ew ielet az ki meg frisseli Rea wsse ha penig' az probat meg nem allya tehat se ielet ne wsse rea se meg ne feieritche hanem vgian ollyan modo(n) aggia ky az mint meg' otti [Kv; ÖCART.]. 1680: Ezen Simma vászonb(an) 483. Singet meg feieritettek az többi nyers [A.porumbák F; ÁLT Inv. 16]. 1855: A jobbágy felesége a kender kinyövi, eláztatja kitilólja, meghéhelí ... megfonja, felmatolálja, meg-szövi és megfejtéredett [ÚjFE 181].

2. kimeszel; a váruí; (aus)weißen/tünchen. 1597: Hogi az gyermekek nagj auditoriúmat meg feyeritetek fizetünk f — d 50 [Kv; Szám. 7/III. 32]. 1625: hogj meg feieritettek az Circulust, bort hozattam az meszben [Kv; i. h. 16/XXX. 19]. 1648: (A ház) falai tapaszosok, mezel megh vakolua, es kiawl beleöl megh feieretue [A.porumbák F; UF I, 884]. 1744: az egész ház de novo Szépen el készitve belől, meg feyeritve az eleivel edgjütt [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 12]. 1763: az Oldal Házban ... kemezcéje hasonló képpen süket paraszt kályhából való és mésszel meg fejtéredett vagyon [Hortobágyfa Szb; Born. XXIXa. 19 néhai Hortobágyi György György conscr. 14–5].

3. (arcnak) halvány/fehér színt ad; a(-si) da cu suliman (pe față) ca să devină mai alb; (Gesicht) bleiche Farbe geben. 1558 k.: Az azony embernek orchayath Meg ffeieriteny auagy Neki zinth adny^a [Nsz; MKsz 1896. 283. — ^aKöv. a recept].

megfejtéredett 1. kifejtéredett; albi; Weißung. 1558 k.: Az veres rezeth ruid es chodolatos Megbizonytatoth es lgaz megfeieritese [Nsz; MKsz 1896. 284].

2. kimeszelés; váruire; Ausweißen/tünchen. 1770 k.: késztendő ház meg fejéredésére való mésszért 37 1/2 k [Kvh; HSzjP].

megfejtéredett 1. kifejtéredett; a da la albit; bleichen lassen. 1785: Also Arpási^a Gondviselőmnek Benecs Sigmund ö klmenek fejérediteni való vég vaszon és matring Czémak küldettek ... Recomendaltatik Benecs Uram(na)k hogy igyekezzen az Arpasi vásárra meg fejéredett [TL. — ^aF].

2. kimeszeltet; a dispune să fie văruit; (aus)weißen lassen. 1595: megis feierettetem az egez Nagy zobath fizetem töle az harom Azzony embernek ... d 30 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 255 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1785/1797: Jankó Ferentz Uramra maradván eő kglme viselte gongyát ezenn kápolnának külyyel egészen újra meg vakolatá fejéredetté [Zágon Hsz; HSzjP Andreas Hajdu (68) gy.

kat. vall.]. 1819: Császár Sámuel huszár alhadnagy ur ... a templomot kívül belül ... szépen kimeszeltette és megfejtéredett [Szemerja Hsz; i. h.].

megfejtéredett kimeszeltet; a dispune să fie văruit; (aus)weißen lassen. 1595: A plebanus hazanal ... ket zobat meg padimontomoztat(n)k meg feyeritettétük [Kv; Szám. 6/XIII. 44].

megfejtéredett ki/megfejtéredik; a se albi, a deveni alb; weiß werden. 1720: Az két véka buzából tsinált kását el küldöttem ... az Kásá szürkés, az buzája úszógós lévén attol eset, midőn főzni te(czen)ek belőle lagy meleg vízzel kel fel mosni s meg fejtéredik [Hévíz NK; Ks 95 Fogarasi Péter lev.]. 1736 u.: mivel a darvak többire szürkék, kiszédtek a tollakat szép gyengén, s fa olajat öntöttek a tollú tokjában, s ismét helyre rakták a kiszédett tollakat, úgy fejtérednek meg [MetTrCs 464].

megfejtéredett mulgere; mul; Melken. 1770: Nagy vigyázatlanságom volt nékem, hogy én hétfűn estve tehenemnek a csordából való hazajövéseit és gyertyánál való megfejtéred törvénykérral nem allegáltam elegendőképpen [M.hermány U; RSzF 210].

megfejtéredett a putea mulge; melken können. 1629: teob-bire fejetlen marada az vneo nem feihete megh annjera mulatot fen [Kv; TJK VII/3. 147].

megfejtéredett fejszefokok fejszefokokkal megver; a bate/lovi cu muchia toporului; mit dem Nacken der Axt des Beils schlagen. 1726: ha el érném, meg küzdenénk ketten, vagj meg fejszefokoznok egimást [Feltorja Hsz; LLI].

megfejtéredett 1. szőlőtőkét téli elfedésre előkészít; a pregăti butucul de viță de vie pentru îngropat pe iarnă; Rebstock zur Abdeckung vorbereiten. 1570: Nylas Illes hity zeren vallia hogy Twgya egy Zeolet veot Mogioro Esthwan Alch Gaspertwl, Es az zeolet Byrta valamj Ideigh, Es egy kort ky keletre az zeolet megh haytatta Az theob mywet Mint zwretygh azonba hatta, es Mykor ely kellett volna fedny eotet kerte hogy megh feyche Es ely fedye [Kv; TJK III/2. 174].

2. megnyúz; a jupui; (ab)schinden/häuten. 1635: monda Debrecczeni, közel ne joy, mert bizony megh feytlek [Mv; MvLt 291. 40a].

3. (feladatot) megold; a rezolva (o problemă); (Aufgabe) lösen. 1870 k./1914: pædagogiai szempontból vitatható — régi divatu eljárás volt, mely szerint a leckeorán, a rendszeres érdemfokozat szerint ültetett tanulók közül azon hátrább ültet, ki az előtte ülő által meg nem fejtett kérdést megfejtette, amannak helyére ültették, azaz lehuzatták [MvÉrt. 23].

megfejtéredett vminek a rejtett értelmét feltáratja; a dezlega ceva cu ajutorul cuiva; ausdeuten lassen. 1667: Bocskai uram ez inclusat küldte ide. Próbálván nyolcz vagy kilencz clavissal, el nem tudám olvasni. Küldje vissza Kegyelmed Gyulafi uramtól, maga talám meg tudja fejtetni [TML IV, 178 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

megfejtéredett 1. lefejtetik; a fi dezghiocat; abgebrochen werden. 1827: 600 véka cső málébol a magnak való meg

fejtettvén az udvari cselédekkel meg válagatva lett szeme 58 1/2 véka [Budatelke K; Born. F. lh].

2. *dív* lerontatik/romboltatik; a fi destrāmat/deteriorat; niedergerissen/eingestürzt werden. 1561: (Az) ides few nepek leg'enek kyk az mellettek ualo iffiakat okossagokkal es io thanachokkal segítsek Es a iozagos erkwichel eg' mashoz hasonlok leuen mykeppen az kwlombkwlomb fele tagokbol egyben zerzet test vizza vonas part wtes haborgas mydenen fele istentele(n)segy az kiuel az tarsagnak (!) kötelessege megy feitetnek táuol leuen, zeretettel elnenek [Kv; ÖCART.].

megfejtett megoldott (feladat); (problemā) rezolvatā; gelöst (Aufgabe). 1870 k./1914: ki az előtte ülő által meg nem fejtett kérdést megfejtette, amannak helyére ültették [MvÉrt. 23. — A teljesebb szöveg. *megfejt* 3. al.].

megfejtő vminek rejtett értelmét kihámozó; care dezleagā (énigme); ausdeutend. 1680 k./1715 k.: ezen nap ahoz a' segestyehez juta, az hol a' praedecalaralt homályos titkoknak megfejtő Lumen nevű Kalugyere lakik vala [Rosnyai, HorTurc. 83].

megfeket 1. (alapot) lerak; a pune bază, a funda; (Grund) legen. 1696/1722: azon helyet ... malom helynek hitták ... az hol az malmot meg feketették [Vízszilvás SzD; WassLi Sovágo Ambrus (42) jb vall.].

2. (állatot) lefeket/hevettet; a lása sá se odihnească culcat; (Tier) lagern/auf den Boden niederlegen lassen. 1780: látám hogy ... ökrei a Toth György szena fűvén meg vadnak feketve [Tarcsafva U; Pf].

megfeketedett sebektől megfeketült/kékült; invinejit de loviturii primite; von den Wunden schwarz/blau geworden. 1729: Lengyel Györgynét is meg vervén ā Németék láttam ā meg feketedett Testit [Sövényfva KK; TSb 51].

megfeketedik 1. (fém) feketévé válik; a se innegri; (Metall) schwarz werden. 1655: Tudom hogy jóvé hozzám egyszer Szindi Márton, es vön elē egy néhány aranyat, kere hogy meg próbállyam, megh próbálām az edgyiket, az tűzb(en) megh feketedēk, hamisnak találām [Kv; CarTr II Paulus Tolva ötös vall.]. 1743: Egy pár Czafrogra valo ezüst fonal Varrás régi meg is feketedett [O.fenes K; JhBK XXIX/28].

2. megsötétedik; a se intuneca; dunkel werden | elfeketedik; a se innegri; schwarz werden. 1704: Ugyan ma az úr mostan született kis fiacskája a néhány napok alatt mind dagadozván es fogyadozván elnehezedett, mert a karjain a bőr feltáskásodván a csontrol, a bőr között mintha ruhahíval rakták volna meg, olyant szednek ki belőle es meg is feketedett egy darab [WIN I, 106]. 1727: Luka es Júvon ... mentenek lakni Pap-Telkére Luka a mikor itt lakott, lovat tanitván a loval le esett, es ā fogat meg ütven s az ütés miatt meg feketedvén ki vonatta hogy inkább meg ne esmerjik [Kendilóna SzD; TKI]. 1736 u.: Boér Sámuel oda jöve lóháton előnkben; meglátván az úr,^a keztyű vagyon kezében sarcastice bánék véle ... Több pironogató szavai közt mondá neki az úr: Jól teszed öcsém, keztyű viselsz nyárban, mert olyan a kezéd mint a cigány purdénak, most meleg vagyon, annál inkább megfeketednék, ha keztyűt nem vonnál rája [MetTrCs 463. — ^aGr. Apor István]. 1765: (Az executorok) Biráinkot, s

lakossainkot gombolyékba kötözték, hogy nemis mozdulhattak, úgy meg szorították tekerő fával a kötést, mint az fával meg rakott szekeret, hogy ábrázatunk, s körmeink meg feketedtenek, mint az holt szén [Kisenyed AF; Eszt-Mk Vall. 298–9].

3. megfeketül; a se innegri, a deveni negru; schwarz werden. 1844: Az 1843 beli máléről az a tapasztalás, hogy mind meg feketedik a' kas közepibe [Széplak KK; SLt Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

4. *orcája* ~ szégyenkezik vmi miatt; a se rușina de ceva; sich schämen wegen etw. 1619: Az én orcám^a az hatalmas császár előtt megfeketedett azmiatt^b [BTN² 347. — ^aA török vezér szavai. ^bMert amit jelentett a szultánnak, az nem vág egybe az erdélyi követ jelentésével].

megfeketít feketére fest; a innegri; schwarz färben. 1693: A Relicta kevanvan ujobban az Uranak jobbik köntösit. Noha Deliberalunk volt, hogy tisztesseges köntöst csináltak neki őszve kelesek után, de annakutanna elucescalt bizonyoson, hogy azon köntösit feketítette meg Ura gyaszára [Ne; DobLev. I/38. 9]. 1736: Az keservekek mentől durvább fekete posztóban öltöztenek ... Az asszonyok kendervászomból burkot csináltak az fejekre, azt megfeketítették, hamuszín volt, azt a hátokon leeresztették [MetTr 405].

megfeketül 1. megfeketedik; a se innegri; schwarz werden. 1825: Vadmák, Székfü es borza virágotis szarasszának árnyékba a' Kertbe a' Filegoriába jo helyen van. tsak úgy kell száraztatni hogy egymástol meg ne feketüljen [Kv; IB gr. Korda Anna ut.].

2. elsötétedik; a se intuneca; dunkel werden. 1584: Ember Antal vallia hogy fazakas Boldisar felesége Nyelwet latta hogy meg feketewlt volt es Azt (is) hogy vert peőkeót [Kv; TJK IV/1. 215].

megfekszik 1. lefekszik/megbúvik vhol; a se piti/ascunde; sich niederlegen/verstecken. 1783: a Vásárra ottan lévően az Utt, meg támódta a Fiamatt hogy a Vetésitt tapodta volna es el vette a Sűvegit Nanya Makavéj Elég hamis keresetekén elő ember, mert az én Fiammalis így bánt hogy meg fekűtt a Veteseben es az en Fiamis azon menven el Régenben máigis oda van nálla a Fiam Sűvege [Faragó K; GyL. Oprika Lup (60) jb vall.].

2. szk-ban; in constructiū; in Wortkonstruktionen: *megfekszi az ágyat* (hosszasan) nyomja az ágyat; a zăcea bolnav; (lange) das Bett hüten. 1797: verése miatt két hetig az ágyat meg is fekűttem [Názánfva MT; Berz. 3. N. 21] * *megfekszi a megkínóztatást/verést* verés miatt ágyba kerül; a zăcea in pat din cauza bătăii primite; infolge Prügelei in das Bett kommen. 1774: Tisztarto Uram két versben egy más után 25ött 25ött vagatott ream ... melly verést két egész Hetekig meg fekűttem [Mocs K; KS Conscr. Argyes Danyila (40) jb vall.]. 1794: ekkori meg kinoztatását ... Kozma Péter meg is fekűtte [Marossztkirály MT; Berz. 6. 51. S. 74].

3. *ts* ráfekve fogva tart; a reține stînd culcat pe ea; sich darauflegend festhalten. 1705: láték egy nagy dániai kutyát, mint egy szeléndek megmondák nékem, hogy olyan féle genus, aki ex natura arra terem, hogy fogoly madarakat is megfekszi es úgy állja meg [WIN I, 631].

4. *dív* elakad; a se impotmoli; steckenbleiben. 1653: Ebben, ez a székeleyek dolga megfexkvék akkor, hanem az

után haza jövénn, Bástát újabban megtalálták [ETA I, 89 NSZ].

5. *megfekszi a mellét szívére vesz vmit; a pune (ceva) la inimă; etw. zu Herzen nehmen. 1888: ha olyan igen megfekszi a Kolozsvár^a a melledet — hát én nem bánom, írd az Ellenzékbe vagy akiket inkább szeretsz [PLev. 141 Petelei István Jakab Ödönhöz. — ^aKolozsvári újság].*

megfektet (állatot) lefektet/lehevertet; a lăsa animalele să se odihnească de amiază; (Tier) sich lagern/auf die Erde niederlegen lassen. 1816: midőn a három falu csordáját nyáron által delelni meg fektettük, itt fektettük meg [Fejér m.; Told. 30].

megfeled elfelejt; a uita; vergessen. 1849: vallomásaim rendén edigelő említeni meg feledtem [Kv; Végr. Vall. 30].

megfeledkezhetik elfeledkezhetik, elfelejthet; a putea uita de ceva; vergessen können. 1629: Kis Janos Deak Ura(m) fassus est En miuel Deak leuen, sok ideigh valo dolgat hogi el ne felejcsek fel szokta(m) ími de az peresek(ne)k dolgok, minden reszeben mint forgot, miuel nem volta(m) keőteles szamot rea tartani, megh feletkezhettem [Mv; MvLt 290. 174a].

megfeledkezik 1. elfeledkezik vkiről/vmiről; a uita de cineva/ceva; etw. vergessen. 1592: Ach Gergeli vallia: Engemet hiuanak ki az saitot hogi megh lassúk, es megh bechwillik tudom hogi megh leon az bechw, de ne(m) tudom mire bechwillk, mert megh feletkeztem rolla [Kv; TJK V/1. 234]. 1656: Kegyelmednek két rendbéli levelét vettem; hogy Kegyelmed rólam meg nem feledkezett, megiszolgálom [TML I, 31 Kemény Boldizsár Teleki Mihályhoz]. 1659: bár rólam se feledkeznék meg ő nagysága [i. h. 329 Kövér Gábor ua-hoz]. 1726: többenis voltak Jobbagyók, de az neukról meg feletkeztem [Mezőbánd MT; Berz. XV/14. 3]. 1730: többet is foglaltak^a de felőlők megfeletkeztem [Vármező Sz; TKI Hothoz Vaszily (66) jb vall. — ^aJobbagyot]. 1786: az Thoroczka Lakosak közül ... Groff Thoroczka Sigmund Ur eő Naga részin sok Szegények lévén a Taxáért és Szolgálatyáért a Darabantaktol es Hajduktol hurtzaltattak ... akkor is recenti példátis tudtam volna mondani de én bizony az neukról meg feletkeztem [Torockó; TLev. 4/13. 10].

2. *is elfelejt; a uita; vergessen. 1669: Alvinczi uram levelét megfeledkeztem volt, hogy páriáltassam [TML IV, 585 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1742: a mint Talvalyis Gál János Uram tseledkedett, Harmadidénis mi három utolsó Fatensek csépeztünk ... mi jött volt részünkre meg feletkeztük [Kv; AggmLt C. 12]. 1755: melyek, micsodások voltak már megfeletkeztem [Gernyeszeg MT; TGsz 35]. 1761: de régi idő lévén az szomszédjait azon Foldek(ne)k kik bírták meg feletkeztem [EMLt].*

megfélelesít megkezd; a incepe; anfangen. 1854: égy más Hordo. Borral teljes — de megfélelesítve [Sárd KK; WassLt].

megfélelesíttetik megcsönkíttatik; a fi descompletat; verstümmelt werden. 1848: Házi portékáimnak nagy része a Temetéskor pelda nélkül való moddal meg lopattak, most az Házbol lett ki rekesztes által még nagyobb mér-

tékben el lopattak megfélegesíttettek [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1274].

megfélelegít 1. megkezd; a incepe; anfangen. 1732: kett fazek vaj volt azt nem merem meg felegitteny [Noszoly SzD; ApLt 4 Hatházi Kristóf Apor Péterhez].

2. *megcsönkít; a descompleta; verstümmeln. 1747: Az Naznanfalvi^a negy szekér szénara valo kaszalo helyet, az közönséges egj Corpusban lévő Nagy Völgybéli széna füvet akarván meg nem felegiteni, az Verőfényen anyit az melyen sine difficultate anyi széna meg teremhessen, onnan kíványon excontentalni [Berz. 14. XVI/28. — ^aMT].*

megfelejt elfelejt; a uita; vergessen. 1765: néhai Veres Daniel Ur(am) és mi voltunk a Divisorok, nekünk ... valami Leveletskéket mutogattak, de mikről valók vóltanak már meg felejtettük [Kökös Hsz; Kp I. 225 Sam. Sigmond sen. (46) ppix vall.]. 1794: Egy nagy ökör pajtatis tsináltatott ... pénzen fagadatt Áts Mesterek állítottak fel menyit ért meg felejtettem [Mezőmadaras MT; BKG Dem. Kupán (38) vall.]. 1797: régi lévén a dolog meg felejtetem neveiket is a Faluknak elő számlálni nem tudom [O.fenes K; JHb]. 1802: hogy egyéb fegyver lett volna nálla nem tudom, mert köppenyegezen lévén el takarhatta ha voltis, hogy pedig pistolyis lett volna nálla hallottam akkor hevenyibe, de kitől meg felejtettem [Mv; Born. XXXIX. 53 Joh. Virág (74) vall.]. 1844: Vitéz Mozes másod magával bé jövénn egyik közülek, melylyk meg felejtetem, kért egy fertáj bort [Torda; KLev.].

megfelejtkezhetik megfeledkezhetik; a putea uita (de ceva); vergessen können. 1676: Az mi az tanács Gyulai uram felett való beszélgetését illeti, emlékezem reá, hogy interdicáltaték az salvus passus adás; tovább ha volt, arról megfelejtkezhetem [TML VII, 155 Béli Pál Teleki Mihályhoz].

megfelejtkezik 1. elfelejtkezik vmiről; a uita de ceva; etw. vergessen. 1677: Továbbá is, hogy Kegyelmedet bústítsam, az Kegyelmed deákja talám megfelejtkezett volt az Danka leveleiről emlékezetet tenni, hogy megküldtem [TML VII, 446 Béli Pál Teleki Mihályhoz]. 1730: énnékem árulnak egy keresztet, ihol vagyon ezé vagj nem, én arra mondek, én bizony nem tudom mivel meg felejtkeztem rólla [Torda; MvRKLev.]. 1754: a többit név szerint kiknek adta ő Nga, arról már meg felejtkeztem [Gernyeszeg MT; TGsz]. 1771: Bogatsiné Aszszonyom akkor Frajja lévén eő Ng(na)k, holmi édgyet mássábol a Kamaraszék ablakán hánta ki, s magának kaparította el, de ki által arról meg felejtkeztem [Kendilóna SzD; TL. Cseh Benjámín de Micske vall.]. 1778: volt ő Excellenti-ajanak itten Kokban az Atyámmal együtt Tizenkét sellére, de ... azoknak házok hol és ki szomszédtságában voltak rolla meg felejtkeztem [Mezőkók TA; JHb XI/23. 3]. 1804: A Tks Aszszonyynak ... a Házhoz meg kívántato feles mobiliái voltak ... egyébb Marhák mik maradtak, meg felejtkeztem azokról [Marosztimre AF; DobLev. IV/875. 5a].

2. *is elfelejt vmit; a uita ceva; etw. vergessen. 1731: nevet nem tudhatom meg felejtkeztem [Zágon Hsz; Szentk.]. 1761: Mondottaé ő Nga a Cancellistáknak hogi a ... meg edgjezés irattatnék bé az munkába avagj*

Relatioba jól nem emlékezem arra, azis meg lehet hogy hallottam, azis hogy meg felejtkeztem [Branyicska H; JHb XXXV/46. 13]. 1767: Lóra valo Szerszámok és Czafrangokis Emlékezem hogy voltanak, de Szám szerint mennyi és mitsodások, Már megfelejtkeztem [Désfva KK; Ks 21. XVIII. 78]. 1803: Szabo Mihály az Apossáté vagy Anyossát (: melyiket meg felejtkeztem :) holtig dajkálta és elis takarította [Szenterzsébet U; LLt Vall. 69]. 1810: mellyik nap esett meg felejtkeztem [Dés; DLt 82].

megfelel 1. feleletet ad, válaszol; a rāspunde; antworten. 1618: Erre Kamuti uram sok szóval felele meg, hogy nem adták őkegyelmének követségébe s ő arról semmit nem tud szólni [BTN² 95]. 1630: mikor Kalos (!) Giorgi az feleséget megh wteogette volt, cziak hamar az uta(n) talala(m) eleol az Vekonj Janos hazanal, es kerdem, Miert vereketettek az Vraddal, megh felele es monda: megh uert, de az szoknia aljauul fel uoottam az wtest, es nem igen fait [Kv; RDL I. 19]. 1699: Kgyld ennekem feleljen megh, es adgja Opiniojat [MvRKLev. 6 Bethlen Miklós lev.]. 1710: a bán^a ... kérdi Bethlen Miklóstól: „Őcsém-uram, Erdélyben szoktanak-e termeni ilyen vadkanok?” Bethlen Miklós megfelel: „Kegyelmes uram ... ennél sokkal nagyobbak is termenek” [CsH 72–3. — ^aZrínyi Miklós]. 1831: Vonutzat eleget larmáztúk, hogy állana a Guja mellett, de arra még csak meg sem felelt [Dés; DLt 332. 4]. 2. visszavág, odamond; a riposta; schlagfertig erwidern. 1657: Bethlen István Budára menvén, azon az fejedelem^a is nem kevésbé rezzene meg, és kezde kapni kétfelé, s az embereket édesgetni, engemet meg hívata Szamosújvárra, és megjelentvén elmenetelit, magát mentegeté, s ajánlá is, kire én is megfelelők mondván: Úgy vagyon, felette sok megbántódott emberek vadnak, és sokakban megtanáltatik igaz volta amaz mondaság: Impedit ira animum ne possit cernere verum [KemÖn. 171. — ^aII. Rákóczi György]. 1667: Azt is mondá^a: De ugyan nem jó, fejedelemmé tenni embernek magát s némely falukat oltalmazni akarja fejedelem ellen is. De bizony rendesen megfeleltem: Megbocsásson a jó Balog Máté uram, de afféle mesterséges vadoknak hagyna békét [TML IV, 242 Nalácz István Teleki Mihályhoz. — ^aBalogh Máté]. 1710: mondék neki: „Az én atyám ... igaz szolgálja volt mind a fejedelemnek, mind az országnak” Ezzel kijövék a házból. Nem tudom, ki ... hallám, azt mondá más embernek: „Ejnye, bestye fickó kurva fia, bezzeg emberül megfelelő a postamesternek vajon ki fia lehet?” [CsH 159].

3. vallatókérdést megválaszol; a rāspunde la interrogatoriu; auf Verhörfrage antworten | vallomást megtesz; a face mărturisire; Geständnis ablegen. 1573: Miert az felperes Meg Nem elegendet az egi kezeseknek leh Tetelelew, hane(m) Mind ketteot Jelen lenny akarta ... Azert tartozik eleh allatny harmad Napra, hane(m) allathatia Eomaga allion eleh es felelien meg erte az peresnek [Kv; TJK III/3. 285]. 1592: nem Igazan felelt volt megh biro Andras ellen kire rea hitta volt Mihaly Kowacz Ferenczy Gaspart az vice kiraly birak eleott [UszT]. 1599: nem tartozunk sem bizonyitanj erreol sem luralnj, Mert eo maga historice ezenkeppen felelthe megh hogy az dologh Indultatott [Dés; Eszt-Mk]. 1606: Zent lelek Bogartfalua protestálnak minthogy eő nekikis birodalmok vagjon Jth az erdőben es Jnnel elnek twzre valo faualis, az Zek Jtletire tamazthiak hogy ha meg tartoznake felelnj auagj nem ha meg kel felelnjk az Zek Zenen ne legjen kesoő meg felelnik [UszT

20/170]. 1623: Jeottek illien dolgokis eleonkbe myndenik szekreol inkab mikor az faluk megh feleltenek nemelleyek akkor auagj betegek voltanak auagy hazoko(n) kiüül, auagy egieb oko(n) eleo nem Jeohettenek igassagokat nemis <doce>alhattak akkor [Csíkszereda; Törzs]. 1677: A' Hadi Expeditioknak alkalmatosságával, ha mely Nemes ember másokon valamely potentiát, vagy egyéb tilalmas dolgot cselekeszik, szabad légyen véle, ha a' Zászlo alatt akarná meg-perleni-is, tartozzék a' patrator meg-felelni Vármegyének Zászloja alatt; ha kívántatik a' Hadi Biro Székire-is transmittáltassék, és a' dolog decidaltván exequaltassék-is [AC 95]. 1697: Residentias Ember lévén Desen lako(m); de az en Nemessj szabadsagom nem restringaltatt arra hogy ezen a' Forumo(n) megfelellyek hanem a' Vármegye Szekin [Dés; Jk 250b]. 1761: Erre az punctumra is meg feleltem az több punctumakra tölt fassimommal [Branyicska H; JHb XXIV/45. 12].

Szk: *feleletét* ~i vallomását megteszi. 1592 k.: Azt monda hogy eo az eleott megh felelte az eo feleletet azert mosta(n) ne(m) tartozik felelny [UszT].

4. (vallomással) bebizonyít vmit; a dovedi ceva (depunind mărturie); (durch Geständnis) etw. beweisen. 1600: Senten(tia) sedis. Miert hogy Gyeörgyfi Martonth az bizonsaghy nylyva(n) megh tartotta, hogy Gyeörgyfi Balinthnak igaz gyermeke igaz fia, Farkas Antalnt penigh nylywan megh feleltek hogy ne(m) Gyeörgyfi Balinth leania, hane(m) fattiu ... az teörweny mind hazba eorek-sigbe Zabadtia, es neki itelte [UszT 15/39]. 1681 k.: Az Bizonsagok ne(m) felelik meg hogy Mihaly vayda Erdelb(e) valo be jouetele uta(n) szeokeot volna el Gaspar Peter [Kv; KvLt I/183].

Szk: *vkinek* ~ vmit vallomásában vkiének bizonyít vmit. 1600: Az warosis tiz zemelt Zombatfalwais tizet külseo falubelieket hianak, es walakinek azok megfelelők, aze legye(n) az malom [UszT 15/264].

5. válaszbeszédet mond; a rāspunde la o alocuțiune; Gegenrede sprechen. 1705: Haller uram egyszer csak felkele, azután bémenvén az úr házába a násznagy^a a menyasszonyt elbűcsúztatá, én pedig rea megfelelők [WIN I, 412. — ^aNalácz Lajos]. 1736: Az kézfogás elmúlván, az násznagy eléállott, és az örömatyát és örömanyát egész házát és vendégeit válogatott szép bőv szóval köszöntötte és feláldotta, melyre az örömatyák nevel az főgazda válogatott szép szókkal megfelelő [MetTr 381–2].

6. (levélre) válaszol; a rāspunde (la o scrisoare); (Brief) beantworten. 1619: Ezközben hozák, Kegyelmes uram, Gáspár vajda uramnak egy levelét ... Az első részét tudom, hogy néz arra, azmiképpen elmenetelibe igen kért vala, hogy kapitiháját, egy rossz görögöt instruáljak, ki hogy most is rossz ember, arról írtam volt Gáspár vajda uramnak és arra felelt meg [BTN² 294]. 1663: Nagyságodnak két rendbeli méltóságos leveleit alázatosan elvettem ... mely írása Nagyságodnak noha rövid, de igen fontos, és így hogy talám bővebb szókkal, mint sem Nagyságod méltóságához illenék, kell reá megfelelnem [TML II, 451 Teleki Mihály Bornemisza Anna fejedelemasszonyhoz].

7. (Isten) feleletet ad; a da rāspuns (Dumnezeu); (Gott) Antwort geben. 1671: Isten iflelit is kívánja Kegyelmed; de édes Uram az Isten most meg nem felel minekünk [TML V, 460 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1679: Kgd levelét édes Komám uram, szolgálom meghozta ... Isten s az maga lelke feleljen meg Kgdnek reá [TML VIII, 555 Lónyai Anna ua-hoz].

8. (a feladatoknak/követelményeknek) eleget tesz; a face față (sarcinilor/cerintelor); (Aufgaben/Forderungen) genughtun. 1620: Az el múlt Eztenedebely Director Vraim-is Tiztekteől búciüzva(n), eő kglmeket Ismet Tiztektebe(n) Confirmáltak ... Ennek vtannajs Tiztektek Zorgalmatos-saggal felellienek megh [Kv; TanJk II/1. 292]. 1623: hogy ... az Udvarbirosagnak tiztinek ... megh felellyen ha beöczwleteben es jouayban megh fogiattkozny es károsodny nem akar keuantatik hogy az jde ala megh jrtt modok zerent viselyen gondott jdeyn [BGU 117–8]. 1659: kglteket keghsse(n) intyük hozzank tartazo hitinek kötelességének megh felelve(n), abbul senki mirges beszidire, intisire ki ne tantorodgyek [UszLt 22 fej.]. 1699: az en kedves Felesegem Kapi Anna az üdőtől fogva, az mi ült a az nagy Istennek bõlts rendeléséből, a szent házasság-al (!) egybe szerkesztettünk, az en hozzám valo eő kötelesség(nek) ... megh felelt [Mk Macskásy Boldizsár testvérehez]. 1737: Mikor szorosabb kötelességgel köteleztettem vala Ngodhoz, succedálván a Ngodtól fenn tartandó Alumniara, ugy látszik hogy kötelességemnek vékony tehecség szerint meg felelni igyekeztem [Ne; TL. Onadi B. Józséf gr. Teleki Ádámhoz]. 1852: a' tisztelt követelő nő és férje ezen kötelezettségöknök soha meg nem feleltek [Nagyak AF; DobLev. V/1330].

9. (vminek) helytáll; a respecta (ceva); (für etw.) einste-hen. 1659: Ímmár azért noha bizony sok kárommal es fogyatkozásommal, de mégis igiretemnek meg akarván felelnem, örömet kimennék [TML I, 384 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1662: Ezalatt a fejedelem ... Hosszúfalva nevű faluban s annak határain táborozván, hogy a csfkiaknak tett biztató ígretinek megfelelni tanáltatnék ... hadaival die 21. Octobris megindult [SKr 666–7]. 1823: ha történetből leszszál Bajam a' mennyire lehet Betsü-letemnek meg felelni igyekezem [Alpestes H; Told. 7]. 1837: Jo szívú barátságánál fogva küldöm Szekerem az ígért törökbuca után ... Küldök itten egy kis Kötelező frást nagyobb securításul — hanem leg nagyobb kötelező írás az én betsültem, és annak mégis felelek [Ó-Torda; TLt Praes. ir. 38/844 Kassai F. Mihály ügyvéd lev.].

10. vmiből kielégít vkit; a satisface pe cineva din ceva; jn aus etw. befriedigen/abfertigen. 1758: éppen lehetetlen meg felelnem azok(na)k belőlle akiket Ngd reám dirigalt ugjmint kő faragot, Kőmies(t) kiketis ugy lehetne ex-continentalnom ha most actu vagy 200, forint volna kezem-nel [Kendilóna SzD; TKI Perlaki András Teleki Ádámhoz].

11. összhangban van vmivel; a fi in concordanță cu ceva; mit etw. im Einklang stehen. 1717: Ugy látom, hogj az én tökéletes Nzetes Brullyai Györgj Vramhoz valo szere-tem(ne)k, mellyet nagj kárommal meg nem bontattam volna, eő kgle részről az szeretett meg nem felelt [Ne; DobLev. I/91]. 1775: Daniel Polixéna nevének valójában meg is felelt, mert sok különb-különbféle ajándékival bírt az Istennek [RettE 347]. 1817: (Az) Altzenai Közönség Leveléből sajnosan tapasztalni kéntelenítettünk azt: hogy annak abban le tett Kinyilatkoztatása az Igazságnak meg nem felel [F.gezés AF; Told. 30].

12. megegyezik, azonos vmivel; a fi identic cu ceva; übereinstimmen. 1680: Ez idei bornyuk(na)k szama azert nem felel megh az fejős tehenek szamanak, mert egjik fejős Tehennek bornyuja megh halván, idegen bornyu szopta [A.porumbák F; ÁLt Inv. 37].

megfelelés (vmely feladatnak) eleget tevés; satisfacerea (unor cerințe); Genughtung. 1668: Elhiszem bizony, hogy ily rövideden irok, csudásnak látszik, de megértvén okait, úgy hiszem, Kegyelmedhez való kötelességem megfele-lésének itlli [TML IV, 403 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1677: végeztet, hogy mivel a' Fejedelmek fizetnek né-kik, ugyan a' Fejedelmek válaszszanak és állassanak-is, mind Fejérvári, s' mind Váradi Káptalanokban, és Colos-Monostori Conventben, jo lelki ismértű, és azon hivatal-nak meg-felelésére elégséges tudományu alkalmas em-bereket [AC 207].

megfelelget rendre válaszolgat; a răspunde rind pe rind; nach und nach antworten. 1678: Tegnap reggel fővezérel lónk szemben, ki bizony haragoston láta, kérdési is olyak lónek, többi között Kglmed felől is indulatos két kérdést tón fel, melyekre Isten kegyelméből mind megfeleltettünk [TML VIII, 134 Bethlen Farkas Teleki Mihályhoz].

megfelelhet 1. vallatókérdést megválaszolhat; a putea răspunde la interogatoriu; Verhörfrage beantwortet können | vallomást megtehet; a putea depune mărturie; Geständnis ablegen können. 1683: készületlen voltam ehez hogy megh felelhessek [Dés; Jk]. 1705: I. ... dicit: En Rab lévén, most meg ne(m) felelhetek, mivel kész-ületlen vagyok [Dés; Jk 348a]. 1776: méltóztassék Nsgód azon Executiot ... addig Suspendaltatni, mfg magam de-fensiojára Inquiraltatván ... Procuratorom által meg felel-hetek [Sf Korondi Kedei Jánosné Lázár Klára lev.]. 1793 k.: Instálunk alázatosan Nagyságodnak, és a Tekintetes Nemes Vármegye Törvényes Székinek, méltóztassanak ezen Causában levő Inctusok(na)k törvényesen meg hagy-ni, hogj Leveleiket (| mellyeket Repulsiojok meg állittása véget citáltanak :), mi velünk közöllyék; hogy Mi is a rendelt üdöre, azon okokra ellenvetőleg meg felelhesünk [DobLev. IV/730. 3b].

2. (levélre) válaszolhat/választ tud adni; a putea răspun-de (la o scrisoare); (Brief) beantworten können. 1667: Kegyelmed levelét szolgálja megadá, melyre hogy szintén Kegyelmed kedve szerént való bőséggel meg nem felel-hetek, oka, mert az ki annyi frást parájljon senkit, sem találék, magam penig rá nem érkezem ezennel [TML IV, 78 Betülen Miklós Teleki Mihályhoz].

3. vmilyen követelménynek eleget tehet; a putea face față cerințelor; (irgendeiner Forderung) genughtun können. 1621: Azert hogj eő kglmek ezeknek az zwksegeknek megh felellessenek, vetettek Adot Egi vonasra f 2 [Kv; TanJk II/1. 321]. 1623: Ha Istenteöll magara bocsíattattott nyaualiak myatth tiztinek megh nem felelhet vgy a' mint keuantattnek ... egy jo seren értelmes jfiu emberit keresen maga melle vkit vice Vduarbironak substitution [BGU 118]. 1666/1701: szegény Hazánk már annyira jutott, hogy Colosvár már veg Bástyája, melly nyomorúlt sorsunkra nézve kénszerítettünk eő kgeket nemessi sza-badsággal Condecoralni, hogy igr eő kgekis mind annak az vég helynek, s mind ez nyomorodott Hazának szolgál-lattyokra alkalmasob(an) megfelellessenek [KvLt I/188 egy-i végzés]. 1670: Sigmond Márton(n)e Anna Nagy prokatora altal Szeke(n) lako Varga Mihaly altal, Ura elle(n) Sigmond Marto(n) ellen proponallya hogy Ura tehetette(n) ferfiságával aszszoyn ember(ne)k megh ne(m) felelhet [SzJk 109]. 1673: Gyaláron lako Berivoja Peter ...

mivel az Banyaban valo foglalatossaga miat Szabadosi hivatalyanak nem felelhet mindenkor ugy megh, az mint kivantanek ... Annakokáért ... az Szabadosi hivatalul avagy szolgaltatult fel szabadit(m) [Vh; VhU Thököly Imre ad. lev.]. 1702: Ión Céh Atya Pesti György Uram, es Céh Mesternek választák vox szerint eo Kegyelme mellé Szekely Janos Uramatis kiketis Isten segellyen hogy Céhünk jóvára Tisztek(ne)k megh felelhessenek [Kv; ACJk 47].

4. helyállhat; a putea respecta ceva; standhalten können. 1843: az Atyám Roth Károly Urral 40 ezer Téglának elkészítésére egygyeztet vala meg, de ... mert a Szeme világától az Isten megfosztotta parolájának meg nem felelhetet [Dés; DLt 1358].

5. kb. méltó lehet vmire; a putea fi demn de ceva; einer Sache würdig sein können. 1657: Nem olyan vagy Te, oh mi Istenünk, mint az ember: nem haragszol örökké és nem porlódól vég nélkül mivélünk, kinek mi semmiképpen meg nem felelhetünk [KemÖn. 333]. 1710: A király^a azért, noha tudná, hogy a császári méltóság jure electio birtmék, és ha választásra kellene menni, méltán ő praetendálhatná magának, mint az imperialis fejedelmek között hatalmasabb elector a császári felségnek mindeknél jobban megfelelhette, de ellenben előtte viselvé, hogy Carolusnak nagy potentiája lévén és sok fegyvere ... azért ultro a maga jussát odaengedi Carolusnak [CsH 460. — ^aA porosz király].

megfeleltet megvallat; a interoga; ausfragen, verhören | vallomást bevesz; a supune unui interogatoriu; Geständnis einholen. 1563: 1563 esztendőben feleltettük meg a várost^a és mentettük magokat a gonosztevő emberek: hogy ennek előtte való két esztendőnek utánna a tordai gyűléstől fogva ezután azért a bűniért senki nem kergetheti és nem büntetheti őket [ETA I, 21 BS. — ^aMv-t]. 1594: Megh erlettem miel mentj magat az en peresem hogy tudoma(n)t teott volna Király Biro Vramnak Vgy Emlkezem rea hogy az Circalasra Zent marton nap tauat Mene nek kj azon extendeoben. Olahffalwatt penigh nem tudom ha Beoyttbe(n) vagj farsangba(n) vagj tala(n) Hwsűetben feleltetik megh [UszT]. 1604: Az mw előnkbe hyuth bizonyasagokoth meg feleltettwk [Kézdiopolyán Hsz; Bállt 81]. 1605: talalanak megj kemetek poronchiolattiabol hogj ualakiket mj eleonkbe hinak azokat megj feleltesswk es feleteket megj irassuk [UszT 20/333]. 1610: Ambaris Gergei Bertalan Istuan Diak Jakab Bibarczfaluiaak hianak mikeot (!) Bibarczfaluara ... hogj az Eo ki fogasok zerent az kikeot eleonkbe hianak megj feleltetneok [i. h. 4/4]. 1613: az kiket az Exponens my eleonkbe Citalt megj feleltettwk es uallattuk [Cszs; LLt]. 1677: Midőn Circálásra akarnak menni, a' Székelységen lévő Szekeken, elsőben törvenyes Széket, avagy arra való közönséges Gyűlést hirdessenek, a' Fő Tisztek, és ugy indullyanak a' választottakkal edgyűt, hit szerint az embereket meg-feleltessék [AC 238]. 1756: Szinten Kárátson előt fel küldöttem vala Inquisitiona Gaz réz és Kápra nevű Havasomba s ottan szabad embereket feleltettem meg kik nagyobbára harminc Negyven esztendőől fogva plajási hivatalokban járták azon említett havasomot [Szárhegy Cs; LLt Árva Boer Soffia kezével].

megfeleltetés vallatá.; interogatoriu; Verhör. 1650: Akarok kegielmeteknek lelönteni hogi hozza m'nekwnk az

Vice Király Biro Vram peczietit Uduarhely Varosaban Lako Töltserös Mihajlne Erseböt azonon nemes személy az meliell hiuata m'neköt Ezön Vduarhely szekben Svköben az Nemös Laios Ferencz hazahoz nemw nemw bizonsagok(na)k megh feleltetesire [UszT 8/64. 57a].

megfeleltethetik kb. vminek eleget tehet; a putea face față de ceva; einer Sache genug tun/genügen können. 1662: ha ez szomorú alkalmatossággal az ott fenn megírt igazgatásbéli jó rend és gondviselés lenni nem tanált volna, azelőtti fejetlen lábságban hogy csak tizedrészenyre is annyi sok kívánságnak megfeleltethetnék, lehetetlen léssen vala [SKr 570–1].

megfélemltet megijedt/rémült; speriat; erschrocken. 1811: Mint a' meg-félemltet Nyul az Agár előtt, Ha láttya, hogy hozzá az agár közel jött, Hol félre, hol elé intézi szökésit, Hogy el-kerülhesse annak a' tsipésit [ÁrÉ 91].

megfélemlik megijed/retten; a se speria; sich erschrecken. 1657: Faragót^a is elfogták az mi hadunk pedig az első szerencsétlenségen igen megfélemlék [KemÖn. 200. — ^aFaragó András kapitányt]. 1662: És noha Bethlen István nagyon biztatja, bátorítja vala őket: ezek már eloszolván, a fejedelem hadai is ... annyira megfélemlének, hogy minden szívek oda lenne | Az török nemzetségen esett nagy veszedelem miatt, s a nagy szárazságot is látván a gyulaiak, úgy megfélemlettek vala, hogy még a vezér onnan való megindulása előtt gulyájokat s gyermeköket inkább mind Szolnokba költöztetnék [SKr 177, 183]. 1705: mikor még a generális Tordán volt, az másik Tordának a végén voltanak a kurucok egynéhány százan, a generállal pedig lévén circiter harminc katona lovas német és trombitás is, mely midőn a felülőt megfújta volna és a kurucok meghallották volna, megfélemlenek és visszatértenek [WIN I, 647]. 1738: egy ember hirtelen meg halt ... meg nem engettem hogy az Templom körül temessék, azon okon az falusiak is egy kis suspiciot vettek, s meg félemlettek, s azon háznál levő, s egyedül maradtott Aszony embert ... az faluból ki akarták tudni [Gyeke K; Ks 99]. 1785: Itt ezen a földön igen meg félemltet a nép, a mult hétenis a Marason tul lako szegény Magyarság majd mind által jött a Marason [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

megfelesedik megszaporodik; a se inmult; sich vermehren. 1603: Vermes Marton ... vallia ... a zolgamhoz hozza leo a' Dardawal Feierdy Janos de nem talallia vizza ieowe az zolgam mys megh felesedenk hogy rayok menniconk, hogy latak hogy mys feles(n) vagiunk, vgy vgrandozanak által az kerte(n) [Kv; TJk VI/1. 695–6]. 1649: Mivel pedig az Nemessegh megh felesedet kosztunk, ennek előtteis my eo kgmekkel eggiert ettünk es egyenlő ertelemből Esztendőként, kétszer volt bor fogás köztünk [Dés; DLt 424]. 1666/1681: A holot az Rabok megh felesednenek Varamba(n), minden masodik heten rend szerint szolgallyanak [Vh; VhU 337]. 1704: Ma jött levél Brassóból, akiben írták, hogy a kurucok megfelesedvén rá akartanak volna menni a Graven úrral lévő hadakra, de a mieink praeveniálván, egy hajnalban rájuk ütöttek és ... kétezeret benne levágtanak [WIN I, 80].

megfelelésgesedik megházasodik; a se însura; heiraten. 1661: Tudósítson Kegyelmed, ha megfelelésgesedék-e

Kegyelméd? nem-e? [TML II, 31 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1801: (Az) Iffiak ... meg feleségesednek minek előtte hogy csak meg gondolnák, hogy mi légyen a' Gazdaság [Kv; ACLev.]. 1823–1830: ír nekem gróf Bethlen Elek úr egy levelet Marosvásárhelyről, melyben azt írja, hogy nyolc hónapja hogy az hazában megféle-gesedett, gyermekesedett [FogE 297].

megfélésegesít megnyomorít; a schilodi; zugrunde rich-ten. 1797: ő a' katonaság el kerülése végett, magát meg félszegesítvén, imitt amott lappangott, lézengett, s tolvaj-ságokba elegyedett [Déva; Ks 115 Vegyes ír]. 1822: Cse-lédnek valót eleget találtam, de ... mihelyt megmondottam nékik hogy mellyik Udvarba lakom, Szutsákba, el-ijedtek, azt mondván hogy Szarvadi Farkas Ur miolta a' világra jött, bár sok ezer cselédi, Tisztartói voltakis soha senki tölle fizetést nem kapott, sőt mit hozzá vitt, az is mind nálla maradt, e mellett valamennyit még meg félszege-sített, némeltyik keze mián megis holt [K; KLev. Kibédi Gergelyfi Bénéiamin (28) ns vall.].

megfélésegetés megnyomorítás; schilodire; Verkrü-peln. 1819: Nyikolaje Praeda panaszsza fel vétetik Ilie Denyeszk ellen egy Sertésse egészen agyon veretéséért és egy másnak meg félszegittésért meljeket betsültetett 5–5 Rfokban [H; JF 36 Prot. 8].

megfélésegettetett megcsönkített; dezintegrat; verstüm-melt. 1777: Beke Adviga es Beke Orsolya ... sorte Divisi-onis ad aequales duas partes fel osztottak volt az Al Cser-natoni Jóságokat, melynek ma egyik részén Kegyelmed ... Krizbai Mozes Uram lakik ... Feleségével más meg félszegitetett Jóságot ... mi birjuk három Atyafiakul, de miénk ma sokkal kisebb a kégyelmeitekénél, holot egyen-lőknek kénék lenni a Régi Divisio szerint [Hsz; BLev.].

megfenekedik elakad; a se impotmoli; steckenbleiben. 1795: (Az) arviz a Küküllő rendes folyamatját, az ottan lévő regibb, s már el pusztult Malom Czövekjeivel aka-dályoztatván, a közös gáton annak idejében le jönni szo-kott Jegeket az gáton alol meg fenekedvén s aztat Zajjal mint egy meg hánván, ekképpen öszve todult temérdek jég meg mozdulásával az Exponens Aszszony eő Nsága ... nagy költséggel fel épült drága vámos hidgyát nagy erővel érdekelvén majd majd végső pusztulásra s veszedelemre hozná [Ádamos KK; JHb XIX/49].

megfenekelhet megvetheti lábát; a cistiga o pozitie so-lidă; Fuß fassen können. 1710: Az oláhok békivel mara-dának, s jó hasznát vevék, hogy semmi erős város, vár nincsen országokban, ahol megfenekelhet vala a német [CsH 214. — 1689-re von. feljegyzés].

megfenekeltet megveret; a dispune să fie bătut; verprü-geln/schlagen lassen. 1829: minthogy nem fogadtak szot^a, vagy harmot a D Biro által, meg fenekelttettem [M.gyerő-monostor K; KCsl 16. — ^aAz emberek].

megfeneklett 1. meghonosodott; inctätjenit; eingebürg-ert. 1678: maga ő kegyelme^b az benne^b levő német praesidiumot levágatta s egy néhány becsületes fő s nemesi rendekkel közinkben jött s munkálodni fogja ennek utánna hűségesen az igen igen ez országban megfeneklett szabad-

ságtalanságnak elfordítását (így!) [TML VIII, 220–1 Teleki Mihály a fej-hez. — ^bSemsei Pál. ^bTorna Várában].

2. befészkelődött; cuibărit; eingenistet. 1744: Mind az természetlen Esztendők, mind pedig Házamban meg feneklet tiz hónapig grassalo betegség sok rend kívül valo költést causalvan ... alázatosan Instalok az T. Eccla(na)k bár csak ez egyszeri obvenialo Interest fl. 6 concessalni méltoztassék [Kv; Pk 6].

megfeneklik 1. elakad; a se impotmoli; steckenbleiben. 1710 k.: Amint Middelburgról Zierikzeere csak egy kis vitorlácskájú hajón éjjel mentünk, a refluxus egyszer a szárazon hagyta, mert nem is a tengeren voltunk, de én a setétben azt tudtam, hogy a tengeren feneklettünk meg és már csak elveszünk [BÖn. 581]. 1790: a Maroson valo által járásis igen bajos, mert hol jég menés vagyton, hol zajos, hol meg feneklik a hajó [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1800: ott a' hol most a' Benedekfalvi Mal-mok gáttya által van kötve a' Kelentzei Határhoz, oda töttek volt egy Malmot a' Ködiek ... mellyet a' Kelentzei-ek meg nem szenvedvén a' vizre el bortsáták, nem ment igen messze a' Malom, mert meg akadott, és meg is feneklett [Benedekfva Sz; BFr II. 58/21 Mercse Togyer (56) ns vall. Vervölgyi Bányai János kezével].

2. feltorlódik; a se ingrämdä; sich aufstauen. 1772: A kérdésben forgó Martnak olly nevezetes suhadását és omlását nem tapasztaltam ... a' Királyfalvi Malomnak fel állása előtt még többet omladozott mégis addig soha a' miatt a' Küküllő Feneke fel nem tölt ha szintén az omlásnak némelty része meg feneklettis; az is abból esett, hogy a' fel tojlás miatt a' viz meg restülvén, nem mos-hatta le [Ádamos KK; JHb XX/27. 48].

3. leülepedik; a se depune; sich (ab)setzen. 1735: Mlgs Cecilia Kis-Aszszony gyomráb(an) megveszett téj feneklett meg az melly vagy hánvás vagy laxálás által ha ma-gától nem evaculodik; sok változást most vagy ezután caussalhat [Ks Borosnyai N. Márton lev. Nsz-ből].

4. befészkel magát; a se incuiba; sich festsetzen. 1653: immár Bástá megfeneklett vala az országban [ETA I, 75 NSz].

5. megakad (a nyom); a nu se mai vedea (urma); (Spur) aufhören, abbrechen. 1810: a' fogado kerítésibe volt a' nyom meg fenekelve, nem akarván tovább vinni^a hazafelé indultunk [KLev. — ^aA nyomot]. — A nyomkövetésre l. AC 108, 231.

megfenésedett fekélyes; ulcerat; geschwürig. 1829: azon bőr^a, tökeletes veszedelmes és meg fenésedett volt [Dés; DLt 829. — ^aMarhadögben elhullott ökrér].

megfenésedik elüszkösödik; a se cangrena; brandig werden. 1848: János ... fél lába megfenésedett volna, és le kellett vágatnia [Kv; Pk 7].

megfentőzött küllővel ellátott; inspijat; verspeicht. 1692: öreg szekerbén valo kerek keszen falazva nro 1// meg fentőzött öreg kerekék nro 8 [Görgénysztimre MT; JHb Inv.].

megfenyeget 1. (szóval) fenyeget; a ameninta (verbal); (mit Worten) drohen. 1568: Marta c(on)sors Jacobi Kazy iur(ata) fassa e(st), Ezt tud(om) peyko Mihálhoz oda Joth az gyermek es vra(m) vgyan meg fenyegete, hogy oda ne

Joyon [Kv; Tjk III/1. 238]. 1584: az egyik vallo sokzor hallotta azt Zabo Catotol, hogy eo rea az Anniarol marat volna halala vta(n) az Bozorkansagh az fazekasnet meg feniegette hogy chontorkaibol ky vagattia nyelwet [Kv; Tjk IV/1. 278]. 1594: az Peres feöldet ... frataj Janos Zantotta volth fel giepebeöl, Az vtan valo eztendeoben esmet Zeöke Mate vetet volth buzath bele, de frataj Janos mind Az falu eleötht megh ellenzette volth rolla, es megh-is feniegette hogy ki zantattia [M.fráta K; Told. 27]. 1668: Aztis tudom hogy it Vyfaluban, az Sido Istvan hazabol egi sueget es egi doloma(n)t el lopot vala. meg feniegettek Istuan deakek es meg vitte [Kászónújfalú Cs; CsÁlt F. 27. 1/30 Szabo Daud Kaszonszekj vy falui (28) pp vall.]. 1679: itt ajtonb(an) hogy Kglme laszlot ki küldötte volt a minap, egész falu hallatara a' Büköczök meg fenyegettik öllssel az olta soha bizony annyi tehetségem nincsen hogy ki küldhessem [Ajton K; WassLt Ebeni Éva lev.]. 1754: kérdettem hol az ökreim melyre eszt felelé hogy el ment az silipes ökreikkel én osztán meg fenyegettem ... az után osztán ötödnapra elé hozta az ökreimet [Veresegyháza AF; Told. 28]. 1764: Lukás Bukur Oltszemeffalvát meg fenyegeté az Attyával edgyütt ... ilyen szokkal hogy az Falunak edgyik végít meg gyujtyák es a másik véginel füttöznek [Oltszem Hsz; Mk II. 12/65].

2. (kézzel/bottal) fenyeget vkit; a amenința (cu mână/bita); (mit Hand/Stock) androhen. 1574: Ersebet Kadas Ianosne, Ilona Kadas Istwanne Azt valiak hogy ... Mond az Kewer Marton, Al hatrab te Azzony, Az myt En Monta(m) Mostis azt Mondom hogy vgy talal Ream kywol hogy orrodat Aiakastwl ely Mecchem azt ely higged, egi Botochka wolt Nala Meg feniegeteis veleh [Kv; Tjk III/3. 365]. 1596: Latam hogy az Zalasdi Danjel Vra(m) zena fyueben valanak az hat eökreik, Barrabas Lükachot el kyldé hogy be haicha hogy izi uala az Kis hidnal latam hogy naj Peter eleybe mene, latam hogy megh fenyegeté [UszT 11/3].

3. kb. megfegyelméz; a disciplina; disziplinieren. 1623: Meneswnkre igen zorgalmatos gondott viselyen ez kj adott decretumunk zerent Az 10 tanított gyakran magahoz hyuassa megh fenyegetesse lasson igen jól hozzayok es tanyczia zepen eökeöt [BGU 122].

megfenyegetőzik fenyegetőzik; a amenința; drohen. 1667: Úgy értjük, más szándéka, az mint megfenyegetőzett, mikor kiment.^a Hiszem az ő kegyelme jószágát senki nem bántotta [TML IV, 189 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz. — ^aZólyomi Miklós Törökországba].

megfenyegettetik fenyegetésben részesül; a fi amenințat; an Drohungem teilhaben. 1662: az egész vármegyén nagy panaszkodás vala: ki hogy jobbágyitól megkergettetett s futva szalasztatott, s ki hogy nagyon megfenyegettetett, szidogattatott volna [SKr 516]. 1704: Ma reggel hozának ismét az úrnak a csergődiék öt szekér bort és egy szekér káposztát, kik is a borokat lerakván és az úr szavával ez eddig való szófogatatlanságokért megfenyegettetvén, fáért küldém őket [WIN I, 251].

megfenyít 1. megdorgál; a mustura; rügen, tadeln. 1570: Feyrdy Kato vallya ... hogy Jartanak az ew hazahoz Zabo Janosne es Trombitas Demeter ... Hallotta vgan Eomagatul hogy azt Monta hogy zep Ingeket kezkenéot ... adot az Trombitasnak ... Mykor ez fele dolgait Latta

volna, Eo Bwchwt adot nekyk hazatwl Es Az azzonnak Atthiafyainak hyre Theotte hogy megh fenyecek rola [Kv; Tjk III/2. 26]. 1573: panaszolkodnak az Barnazybok feleol hagi Lowok az Bwza keozet Iar Bwzakbais Zok kart teznek, feniche meg eo k. Byro vr(am) [Kv; TanJk V/3. 82a]. 1579: Byro vram hywassa be az Mestert es haggya megh neky hogy megh fenychie az gyermekeket hogy semmy kialtással vagy gyalazatos zowal ne illessek az megh mondot papot^a [Kv; i. h. 192b. — ^aA rk lelkész]. 1633: lattam gyermek koraba(n), hagi Zabó Jacobne az ferfiu gyermekekkel egiött el buttak es egimas hasan fentergettek en megis fenitette(m) neha rolla [Mv; MvLt 290. 124b]. 1672: ha penig vago marhaja volna es csak valami rancorbol nem akarna vagni a' Czeh Mester avagy a' Decany fenytte meg hogy a vagast el ne mulassa [Dés; Jk]. 1769: senkiis maga Jobbágyit ne biztassa s efféle cselekedetekre ne batoritsa hanem inkább keményen meg fenytte [UszLt XIII. 97]. 1797: azért jöttem ide, hogy egy néhány rendbéli tetemes hibáidért külön meg fenytisek [Náznánfva MT; Berz. 3. N. 21].

2. megbüntet; a pedepsi; bestrafen. 1670: Az kapucsit maga ú nagysága kétszer is megvendéglévn, ma elbocsátá ... kérvén azon, hogy fenytse meg az végbelieket [TML V, 144 Székely László Teleki Mihályhoz].

megfenyítés megdorgálás, szidás; mustrare; Rüge, Tadel. 1662: Az Isten kegyelmes velünk bánására, dajkálkodásra, szentséges ígéjében s az egyházi fenytékekben akár vigasztalások, akár kemény fenyegetések s megfenyítések által ne kő, hanem viasz, azaz olvadékony, könnyen hajló szívet viseljünk, mint Jósias [SKr 718]. 1790: parantsolattik Kmeteknek, hogy először is a' Földes Urakat arra bimi igyekezzék, hogy ... ezenn hasznos Jonak bé vétettetésit elő mozdítani kívánnák; a' Falus Birákot pedig és Eskütteket ezenn hasznos Rendelésnek szoros meg tartatására, es az az ellen Vétőknek meg fenytítésére kényszerítsék [DobLev. III/676a gub.].

megfenyített megszidat; a dispune/face să fie mustrat; ausschimpfen/rügen lassen. 1657: megfrák, hogy az fejedelem élete reménten ezt értvén nem tartóztat-hatám magamat, hogy nagy zokogással ne sírnék, melyet ajtómön álló inasim meghallván, kezdettek zsi bongani sírásomön kit értesemre adván öreg legény szolgálám, örömet megiasztom, sőt büntetem vala is őket, de úgy annál inkább kicégéreződik vala, azért elsőbb szolgálám által megfenyítettém és elnyeletém vélek [KemÖn. 300]. 1665: Kegyelmedet mégis mint uramat kérem ... az ármások hadnagyát kemény fenyegetéssel fenyttesse meg Kegyelmed s fogassa meg őket [TML III, 358 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz].

megfenyítettetik megdorgáltatik; a fi mustrat; gerügt werden. 1843: ezen meg nem jelenésből a tetszén ki, hogy a gomyik hibás ... rendelés tétetett, hogy ezen gornyik Zalatra küldessék be, és az engedetlenségért fenytessék meg [VKp 120].

megfenyül megfélemlik; a se speria; in Furcht versetzt werden. 1599: egjebet nem vöttem ezembe hanem cziaak az Barabas Mihalj Zauat, monda hogy az en menes louamot ket Ember egy mezeöben nem felek hogy meg foghatna merth az farkas az vemhet meg harapdosta es vgj meg

feniewltek hogy Inkab sem lehet [UszT 14/15 Jakab Ferencz farczadj jb vall.].

megfér 1. elfér; a încăpea, a avea loc; Platz haben. 1760: Vaygon á parte Meridionali, et respective Occidentali egy jó nagyságu akol, melyben 100 Marha meg fér [Novaly K; BLt]. 1777: ugj hallottuk hogj akkor azon helyen Erdő volt, és tsak annyi tisztáson volt az hol az Kalljfbák meg fértek [TL. Gliga Kosztán (50) és Kffor Maffnye (50) prov. vall.]. 1829: vaygon egy szegeletetske, melyenn egy földbe áoszt kalibátska meg férme [Dés; DLT 729].

2. összefér; a se împăca; verträglich sein, sich vereinbaren. 1835: A szakácsi fehér sipka helyett vállközépig lecsüngő bozontos haját avas zsirral pazarul kikenve, a tűz előtt hajszálairól nagy cseppekben gördül le a zsir. A csundaság a háziasszony csinos rendszerével sehogy sem férme meg, de ... azért békével túri [Újfe 179].

megferedezik megfürdik; a face baie; baden. 1781: még csak kéttzer feredezem meg 's már egészen el mult rollam az bajom [Sáromberke MT; TSb 13 Bethlen Zsuzsánna lev.].

megferedik megfürdik; a face baie; baden. 1589: Byro vra(m) Paranchiolta hogy Az feredeos feredot Chynala hogy Bathory Boldisar meg feredet aitam feredosnek fa vetelere f. 1 [Kv; Szám. 4/VI. 54 Stenzel András sp kezével]. 1593: Philep Janosne ... vallia ... Catüs azzonj ekkeppen zolla czinalna förödöt, es egj fekete kakast úónne holna ala, aúagy kezebe(n) es uele megh förödnék, Annak után(n)a se(n)ki ne(m) arthatna neki som(m)i-b(en) [Kv; TJK V/1. 339a]. 1654: Jm Edes Fia(m) küleot-te(m) egy oruossagos keöuet, mely bizony igen sokatt érme, kerlek Edes fia(m) az l(ste)nért el ne uezessetek vagy teörjetek ... az Menyem az Nyakab(an) uisellie mind éjel es nappal jó hoszszu Sinoron ... ha szinten megh ferednékis melliet ne ne(m) jovollok, le ne tegye [Oyf; BeszLT Kemény Jánosné Kállai Susanna aláírásával]. 1661: Küldj be Beszterczére, hozasd ki a förödő kádat, hadd förödjem meg, mivel igen megtörödtem [TML II, 83 Teleki Mihály feleségéhez, Veér Judithoz]. XIX. sz. eleje: kenödygék meg jól azután feredgyék meg Gyenge pállagban [HSzjP]. 1855: egyszer kiáltya a kapitány Dobjetzki feleséginek, hogy a Grof előtt ne feredjék meg ... de a felesége még is bé ment a fürdőbe [Marosgezse AF; DE 5].

megfereszt 1. megfürösz; a face baie cuiva; baden. 1568: Margareta vxor Johannis Thuri ... fassa est ... soha o ne(m) latot ferfiat ky olyan zwe zerebt bant volna feleségewel mint ez gruz peter ez azzonnyal bant. Mert minden nap haro(m)zer ferezette meg [Kv; TJK III/1. 146]. 1584: Keomies Antal vallia, Egy giermekem ige(n) beteges vala, hiumam hozza(m) az Catalin azont, Azt monda hog meg vezttettek ... chelekegietek ezt, hogy ige(n) zepen megh zewriek az feredeyet hogy semmy zeor benne ne legie(n) es abba ferezwk meg [Kv; TJK IV/1. 276]. 1664: Isten vissza hozván Kegyelmedet, az postamestert meg fereszse Kegyelmed, valami franczat ne hozzon be [TML III, 316–7 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. 1705: Tegnap, amikor hat órakor a kisfiunkat megferesztették, semmi gondja nem volt [WIN I, 548]. 1724: az Isten tudgja

menyit busulok laczika nyavalyáján az erős kenés neki nem jó hanem Csak gyengén kell kenni melyit hasát had kenegessek evel az rutás kenővel s egy kis Savanyo vizbe had feresztenék meg [Ilyefva Hsz; ApLt 2 Apor Pétermé Kálnoki Borbára férjéhez]. 1748: Telegdi Peter mikor meg betegedet mikor meg feresztették is láttam, Soha pedig nem tapasztaltam nemis Sajditattam valamit Moldován Marton és felesége Illona felől hogy szeginy Telegdi Péternek halálát munkalodták volna [Déva; Ks 112 Vegyes ir.].

2. (holttestet) lemos; a spăla (mortul); (Leichnam) abwaschen. 1756: Keregutz Györgyet halva en feresztettem meg [Bencenc H; BK Misc. 1143].

3. (húsvétkor) meglocsol; a uda (la Paști); (zu Ostern) bespritzen. 1736 u.: Az szüleatyám, öreg Apor Lázár, nagy fő ember lévén, mégis a fia Apor András, Lázár, István ... ott Torján elmentek a faluban, a falusi közönséges leányokat húsvét másod napján elvitték a vízre, megferesztették [MetTrCs 456].

megferesztet megfürösztet; a pune pe cineva să scalde (oile); (ab)baden lassen. 1849: Meg feresztettem a birka Juhokot ... fizettem ... A feresztőknek 2 Rft 30 xr [Nagycsán TA; Bom. F. le].

megfereszthet megfüröszthet; a putea fi îmbăiat; (ab)baden können. 1736: (Gróf Apor Istvánnak) Ezüstből való borhűtője volt nagy öreg, egy hat esztendőes gyermeket megfereszthettek volna benne [MetTr 318].

megférgeedik megnyüvesedik; a viermănoşa; madig werden. 1749: Gabona felesetskén volna s tavalyi majt mindenik Jozságbán meg kezdötek vala fergesedni jól lehet eleget száráztattam [Gagy U; Ks Péterffi Sándor lev.]. 1754: ha néha neha teremis^a meg fergesedvén idő nap előtt el hull [Úzdisztpéter K; CU. — ^aMakk]. 1791: a trágyázás hold fogytán vagy tölte felé essék, nem pedig újságra, mert különben a földön elterített ganéj megférge-sedvén azok által minden zsirjától megfosztatik és haszontalanná lészen [Backamadaras MT; NNyv 352].

megférgegül megférgeedik/nyüvesedik; a viermănoşa; wurmig/madig werden. 1625: Adtam el az Vam buzabol miuel meg fergeswlt vala Cub 13 [Kv; Szám. 16/XXXII. 7].

megférhet elférhet; a avea loc suficient pentru ceva; Platz haben können. 1728: ezen belső Jozságtatskán is egy kis Gazda meg férhet ha házat kivannanak reája építeni [Marosztgyörgy MT; Pf]. 1778/1813: Deserta egész Sessio vaygon a' Falu közepiben ... Ezen egy Gazda Ember minden meg kívántato épületeivel égyütt meg férhet [Kettősmező Sz; JHb LXX/6. 116]. 1847: gonosz tévő fiam a' téglá vető helyről engem ki szorított; de ha meg férhetnek is ottan edgy olly határ ronto, 's tzigány-nyaival edgyütt törökbuzát es mindent lopogato, sött az utazoknak uttyokat is álló emberekkel nem lehetek [Dés; Dlt 617].

megfertelmesít meggyaláz/erőszakol; a silui/necinsti; vergewaltigen. 1662: Abban bíztam, hogy ha kiszorulok is, mégis táplál egy ideig, de ott is mindenemet, mind magamnak, jószágomnak elpusztították, sőt asszonyokat,

leányokat fertelmes[ítettek meg az ebek [TML II, 351 Ébeni István Teleki Mihályhoz].

megfertezett átv beszennyezett; pátat; beschmutzt. 1710: Ezeket többire hittel erősítette nekem báró Hoher uram, a Felség udvari cancelláriusa ... az én igaz érdemnek megújulásáról azt mondván, hogy az következnék, hogy az én megtérésem után a Zrínyi szűz és meg nem fertezett hűség és mind az én famíliámnak dicsőséges érdemei, mind az enyim ... újabban meglevenednének és nagy jutalmat nyernének [Csh 84 Zrínyi Péternek 1671-ben Lipót császárhoz írt könyörgő lev-ből].

megfertéztet 1. megerőszakol; a silui/viola; vergewaltigen. 1629: hallomast hallottam, hogy az J. Zolgalojat megh fertéztette volna es Borbely Palhoz futot az leanj | Brassay Czismasia Gyeorgy ... Szolgalo leanyat ereo szak szerent megh fertéztetue(n) hogy nem akart engednj chypadosta es szajat be dugta tapaztotta [Kv; Tjk VII/3. 124, 198]. 1685: Enyedi Peter meg részegedvén, raytam erőszakos keppe(n) ugi tötte ezen gialazatott, es ugi paráznított es fertéztet meg [Kv; Tjk XIII/1. 261]. 1747: Czigany Adam ... I(ste)n és Haza Törvénye ellen Produz Laczko nevű Czigánynak edgj Csets szopo Leánkáját meg fertéztette [Torda; TjkT III. 119]. 1769: Tyu György a Tobias Száv feleségét Ejtzakának idején erőszakoson meg fertéztette [Bukuresd H; Ks]. 1811: Kozma János ... azt vallotta, hogy Kudor Pálnak hűtös Feleségét meg Fertéztette ... Tehát mint házasság ronto Vasámap reggeli harangozás előtt a' Templom előtt lévő kalodaba tétessek [M.bikal K; Rak 86]. 1823: a Törögbuza közé bé hurtzolt, s ottan le nyomva keszkenyöivel számát bé fojtotta, és erőszakkal meg fertéztetett [Radnótfája MT; Tlt Praes. ir. 65/1827-hez Szöts Aniko vall.].

2. (paráznasággal) beszennyez; a intina/pingári (ducind o viață desfrinată); (durch Buhlerei) verunreinigen/beflecken. 1623: Halabor Borbara azzonj Ura ellen azt docealna, hogi parazna volna és a(z) szent házassagnak tizta rendit megh fertéztette volna [SzJk 15]. 1691: (Feleségem) talam még tizta agjamatis meg fertéztette mivel a' mint eszembe(n) vötte(m) más férfiakat az e(n) hazamb(an) honn ne(m) letemb(en) vendeglett [i. h. 254]. 1745: Illyen actiom vagyon az J. ellen, hogy ő maga Házassági kötelességéről el felejtkezvén à Sz. Házasságnak tizta ágyát, rút fertelmes és utálatos paráznaságával meg fertéztette [Torda; TjkT II. 99]. 1772: az Incntais sok keresztyén emberek(ne)k, és Ecclesiank(na)k botrankozására Urának ágiát megh fertéztette az megh irt leghennyel ... paraznalkodot [Kv; Tjk XVIII/2. 198].

3. ~i magát a. megerőszakoltatja magát; a lása sã fie sedusã; sich vergewaltigen lassen. 1752: Boér Klára egy fitsorral meg tsufolta, fertéztette magát [Kolozs; CsS]. 1792: Nem különben jöven Tordáról szekerekkel és egy tekergő kotsis Legénnyel a' Bágyoni vásáros utnã a' Török buzák köze bé mentenek, és ott a' Papné a' tekergő Legénnyel magát meg tekertette es meg fertéztette [AszLt Törv. ir. 492 Reg. nro 59/1792. 416]. — b. (paráznasággal) beszennyezi magát; a se murdãri (ducind o viață desfrinată); (durch Buhlerei) sich beflecken. 1593: Ilona Pathkos Janos felesége, enis zolok ... miertih hogy en Jambor wagiok eö enghemeth igy hagioth el, maghath ygy megh fertéztette, paráznasagban ejtette maghath, ha ezekben valami tagadast tenne, a' mith lehet bizonyitok, a'

mellet kez wagiok Orzagh torwene szerinth fejere rakny [UszT].

megfertéztetés beszennyezés; intinare; Verunreinigung. 1710 k.: Keservesen emlitem, mennyi keresztyén felebarátom tisztességes ágyaira és azokhoz köteles személyeknek megfertéztetésekre igyekeztem [BIm. 1010].

megfertéztetett (paráznaság bűnével) beszennyezett; intinat (datorită vieții desfrinate); (mit der Sünde der Buhlerei) befleckt. 1578: Akarwa(n) is az varasnak zabadsaga mellett elny es halny feokeppen penigh igyekezwe(n) az istennek tyztessége ... elő winny Es az tanachyot affele zarwas bwnnel meg fertéztetett zemelyekteol meg tyztetany ... Igy wegeztek Koppa Gaspar es Hennigh Iacab felol, Miert hogy comagok ... paraznasagnak bwnyt meg wallottak [Kv; TanJk V/3. 178a].

megfertéztetik beszennyeztetik; a fi intinat; verunreinigt/befleckt werden. 1661: Nyilván vagyon az egész világ előtt, méltóságos úri rendek! mennyi sok nyavalyákkal és nyomorúságokkal sanyargatták meg ez nyomorult haza, kőfalai lerontatának, az templomok és szent hajlékok megfertéztetének [KemIrc. 340]. 1710 k.: Nem tudnak jól cselekedni, mint a párdúc és a szerezsen, a természetből adott színeket nem változtathatják ... és mind elméjük, vagy lelkek, mind lelkek ismereti megfertéztetett [BÖn. 472].

megfest 1. a vopsi; färben. A. faanyagra von. 1609: Aztalos Luchy az Scholabany Az Tomion ket Bakott vytot megh megis festette ... d 25 [Kv; Szám. 12b/IV. 28]. 1653: Orelt Aztalos Janos Myelete ... Az Magiar Collaboratomak Egj bellet aytot d. 40 Feketen festette megh neki Collaboratorsagaier — d. 10 [Kv; i. h. 26/IV. 24–5]. 1657: foldoztam egy padot megis festettem feketen d 20 [Kv; ACJk 48b]. 1681: Aszszony Háza à feli gerendás; Zölden festet deszka menyezetes; a' menyezett alatt az fal, az ablakok mind ket felől s fellyül is ighen Czifran megh vannak festve, az ajtok falaival együtt [Vh; VhU 637]. 1705: (A) Ladaknak hozza volt 5 sing szelessege s sing, magassaga a mint az öregh deszkából ki tölt Most Num: hatot csinaltunk Ezeket mű festettük megh vad veressel gyontároson [Kv; ACJk 61]. 1817: bé menyen az Ember a Palataba ... A Padimentuma, es Padlása gyalult fenyő deszkákból valo, jó állapotban, és épségben, a padlása meg van festve [Ördögösfűzes SzD; ÖrmMűz.].

B. kelmére von. 1589: Attam Nyreo Lazlonak hogy az Zazlot meg festette es az varos Czimeret reaja Chinalta, es az Chyllagot eztendeonek zamat Czinobriomal meg Irtã f. — d. 85 [Kv; Szám. 4/VI. 28a Stenzely András sp kezével]. 1701: Minden féle Posztót Erdélyi modgyára csinálhatnak, és Zöldön festik meg [Kv; PosztCart. 5]. 1850: a' Szövetet Schindler megfesté ... csakugyan ha setétetske is, de használható lesz [Kv; Pk 7].

C. bőrrre von. 1672/1681: Enis Contentus vagyok ha ... minden esztendőben harmincz kezce avagy Czap bőrköket ki készít kordovanyra, es megis fest Sargara vagy Veresre [VhU 449 Thoköly Imre vál.].

D. csempére von. 1587: Az faszakasok Czinaltak meg az kemenchiet vrunk zallasan meg foldoztak vj kaljhakatis Czinaltak bele es fekete festekel meg festettek, fiszette(m) festekel eözwe —/39 [Kv; Szám. 3/XXX. 34 Seres István sp kezével].

2. kifest; a zugrávi; ausmalen, tünchen. 1726: én Varro Marton nevű varraját az Asszonyok nem ismertem, hanem annak híre hallottam a ki a Lonai Hazakot meg festette volt [Kv; EM XLVII, 260 Ebesfalvi Bátki Mihály, br. Bánffy Zsuzsánna szolgája vall.]. 1838–1845: faltőhúzó: „kis megfelelő-ecset, melylyel a szobafalak tövét, néhány a padolaton is még egy keskeny szalagnyit fejeztek meg festenek meg” [MNyTK 107].

3. (mintásan/tarkán) fest; a picta; malen. 1625: Kepiro Istuannak hogi az belseő ora Tablaiait meg festette veote(m) eniuet peche olayat veottem d 15 [Kv; Szám. 16/XXX. 19]. 1656: Ezen bastyá haznak felseő menyezeti külön külön fele festekekkel, tarkazatosan megh vagyon festve [UF II, 175]. 1681: Nagi Palota gerendas, festet Tablákra valo deszka menjezetes; szép czifraso(n) megh vagyon festve [VhU 548–9]. 1765: (A kapufélfa) az Uttza felől igen szép formájú figurákkal virágokkal ki vagyon mettve és azon metzés is veres, sárga, testszin, feje és fekete színekkel megfestve [HSzj kapuzábé al.].

4. *vérevel* ~ a. vérevel vörösre fest; a vopsi in roșu cu singele lui; mit seinem/ihrer Blut rot malen. 1670: Szidalmaz Szilagy Janos az Kotsist hamis lelkűnek Kutya lelkűnek, mondvan Isten enge(m) úgy segellyen megh öllek ma, megh fested vereddel az havat [Görgénysztimre MT; RLt I Borbara Szilagy (40) vall.]. 1757: Pakular Vaszil derekasan meg vala verve, egészen őszve volt romolva, abrázotyát, fejét ... meg festete volt vérevel, egy szóval halálra kinozta volt [O.kocsárd KK; Ks 8. XXV. 14]. — b. vmiért vért hullatni kész; a fi gata pentru a-și vărsa singele; für etw. sein/ihr Blut zu vergießen bereit sein. 1662: Mellynek^a ha az árultatás olly hamar és böcs-telenül meg nem nyitotta volna kapuját, előbb megfestet-tük volna vérünkkel bokrárt, mintsem néztük volna sze-gény hazánk az olly csorbáját [SKr 468. — ^aJenő várának].

megfestendő szk-ban; in constructii; in Wortkonstruk-tion: *vmiit vérevel* ~ vmiért vért hullatni kész; a fi gata pentru a-și vărsa singele; für etw. sein/ihr Blut zu vergießen bereit sein. 1662: Hogy azért ne lattassék ugyancsak teljességgel semmit, avagy csak nem igyekezni is e nagy szoros állapotokban cselekedni s próbálni, minden fizetett hadaival táborát Jánosd^a nevű faluhoz szállította vala, tanácsát minden szorgalmatossággal azon forgatván: a vezér táborát mint és melly felől üthetnék meg, és a vár-béli obsdió, szorulás alatt levőknek, kiknek mezeinek bokrárt hogy vérevel megfestendő volna, nem csak egyszer ígérte volna, mi móddal lehetne segítséggel [SKr 430. — ^aB].

megfestés vopsit; Bemalung. 1597: Az waross Satorat ... feoldosztadtam (!) meg Az Sator Gombianak megh festisitül asztalos peterem ... /10 [Kv; Szám. 7/XIV. 36 Th. Massas sp kezével]. 1844: az ajtók, ablakok, és salu-gaterek meg festésire nézve is esett hibákat jo lelki esmé-rettink szerint visgálnuk meg [Kecsed SzD; DLt 921].

megfestet a pune pe cineva să vopsească ceva; färben lassen. 1672: Sinkaj István Fogarasi Szám tartó Uram első uttal administralt fekete süeget nő 90. mellyeket még tavaly adtanak uolt ki ő Nagok, hogj uyyannan megh festesse, semmire kellő roszszak volta(na)k [Utl]. 1705: Ma reggel az úr felmene a generálhoz condoleálni a csá-

szár halálát, és immáron mind a német tiszteteknek, mind a magyaroknak az elejek feketébe akarván öltözni, a fekete posztókat és matériákat a görögöktől igen elszedték, úgy-hogy az mi urunknak és az asszonyunknak is csak valami színes matériákat és posztókat kellett megfestetni [WIN I, 446–7].

megfestetik kifestetik; a fi vopsit; bemalt werden. 1662: Némelly házaknak pedig a falai apró kovacsokövek, né-melleyek ugyan csak fehérén hagyattatván, némelleyek külön-b, szép színekkel megfestetvén, nagy szép forma virágokkal merőül ollyannal rakattattak és borítottak vala meg csudás mesterségekkel, de megmondhatatlan pepecs-léssel [SKr 259].

megfestett vopsit; bemalt. A. faanyagra von. 1656: Ezen ebedleő palotabol job keze fordulván menek fel eőt lepcsős fa gradicon. Nilik be jnett job keze egy vas sarkon panthon forgo partazatosson bellett tarkan megh festett ayto [UF II, 122]. 1699: Az Asszony eő Nga Háza

Ezen haz(na)k fenyő fakbol es Deszkaibol csinalt parasztoson meg festett jó padlasa folyo gerendaival ed-gyütt [O.csesztve AF; LLt Gyulafi László inv.]. 1745: Az Pap ülő székin Szönyeg, az háta megett Székely Szönyeg, Eneklő Pulpitus ibidem veressen és Sárgán meg festett cum Inscriptione 1744 [Újszékely U; UnVJk 116]. 1754: A kuriára nyílik jó zsendelyes fedél alatt erigáltatott, cse-rea melyékű cifrán kimetszett, megfestett, munkás, egy rendbeli galambúgos kapu [Vice SzD; ETF 108. 17]. 1761: (A palota) falán lévő ablak mellett a' kő falb(a) bé vágva zöld és barát szín festékekkel meg festett Fenyő fűrész deszkával bértett ... Köntös tarto két csinos Almáriumok [Szászvevessződ NK; Jhbk LXVIII/1. 203]. 1785: A Fedele ... ezen Kastélynak nem tserepes mindenütt, mert a közé-pén Kolosvár felé veres festékekkel meg festett Zsendéllyel vagyon meg zsendelyeztetve [Szamosfva K; Bm. XXIXb. 20. 14–5].

B. kelmére von. 1847: A' posztocsináló által megfestett fonalat küldöm, egy kissé setétebben ütött ki a mustránál, de tán haszonvehető lesz így is [Kv; Pk 7].

megfestettet megfestet; a pune pe cineva să vopsească ceva; bemalen lassen. 1597: B V hagiababol zegeztettem es chinaltattam az Tanachihaznal az also hazbeli padzeket, megis festettem giontaroztattam [Kv; Szám. 7/XII. 21 Filstich Lőrinc sp kezével].

megfésül 1. a pieptăna; kämmen. 1734: az Urfiak mikor ki jöttek a Collegiumbol fejeket meg mosta, meg fésülte [Szentpál K; TKI]. 1823–1830: az úrfít ... minden szombaton fésülték, mert copfot viselt s a feje termett. Mindennap pedig a szolgája fésülte meg sok veszekedések s káromkodások között [FogE 116].

2. megtépáz; a bate trăgind de păr; rupfen. 1831: ő így felele: majd el jó az idő, meg fésüllek én tégedet [Kvh; HSzjP Fülöp Sámuel cfvis vall.].

megfeszít 1. kifeszít/nyújt; a întinde; ausstrecken/span-nen. 1740: Hogj a' talp bört meg-feszittyük, az, a régi cleinktőlis új practizáltatott [Dés; Jk 233b].

2. keresztre feszít; a crucifica; kreuzigen. 1710 k.: Amely zsidó nép Krisztus Urunknak virágvasárnap azt kiáltja: Hosanna a Dávid fiának! ötöd nap múlva azt ki-

áltja: Feszítsd meg, az ő vére műrajtunk és a mű maradék-kinton [BÖN. 423].

Sz. 1784: Parantsolja Ngod ... hogy minden pénzéből Perceptumról s erogatumról demonstrációt készítvén küldjem fel ... de azt én kívált egy hirtelen ha meg feszít-nének se tudnám lelki sérelem nélkül [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

megfeszítés kifeszítés/nyújtás; intindere; Ausstrek-kung/spannung. 1740: A bőrök meg feszítése, à modo in posterum intercaltássék^a [Dés; Jk 333. — ^aA tímárcéh-beliéknek].

megfeszítettett keresztre feszített; crucificat; gekreuzigt. 1631: az megh feztített Nazaretbeli Jesus legien ennekem az en Christusom wdueözitteöm es keozbeiarom [Nagyteremi KK; JHb XX/1. 1 Sükösd György végr.].

megfészkelődik 1. letelepedik; a se stabili; sich nieder-lassen/ansiedeln. 1790: Rutkai Vr(am), látom magais igen szereti Tövisset, s nem örömetst válna meg tölle, de kéntelen, mert szegény; Hunyad Vármegyéb(en) szándékozik meg fészkelődni [Celna AF; TL. Málnási László ref. fő-konz. pap gr. Teleki Józsefhez].

2. beleáll (a fájdalom); a se instala (durerea); es reißt (einen in den Gliedern). 1823–1830: Ezen 1794-nek karácsonyi vakációján igen terhes betegségbe estem, hirtelen csak fájni kezdett minden tagom, azonban a fájdalom a lábam és karom bogjaiba fészkelődött meg [FogE 130].

megfeszül erőlködik; a se sfortja; sich anstrengen. 1776: Eddig 12 ezer forintot praetendált rajtam, már most 29 ezeret, de az az csudám, honnét eruálja azt az szömyű summát, holott ha megfeszül is, több 2716 forintnál soha az én kezemben ötlet pénz nem fordult meg [RettE 364].

megficamodik 1. árv is ficamodást szenved; a suferi o luxatie; eine Verrenkung/stauchung erleiden. XVIII. sz. eleje: Az mely lonak husos à Köröm hazba, nagy hajlandosságha van à kapczazásra, à félék szoktak gyakran meg ficzamodni, inat ütni, mert nehezen hajlik meg à Siklajába | az első lábán való körömhazbeli ficzamodást így orvosold ... törd vissza körmét mind addig még meg roppan ... A ki pedig à bokájáb(an) ficzamodik megh ... az egés-séges lábát kötesd à farkához s ugy ugrasd megh | az ember is kétt keppen Szokot meg ficzamodni à fejében és à bokájáb(an), az fejből ki nem vehetni, mert amint az kergeteges borjunak, az ugy (!) kergén van az holjagja, s nehézi ki vágni [JHb 17/10 lótatási ut.].

2. kificamodik; a se scrinti; verrenkt werden | megcsik-kan/rándul; a face o entorsă; verstauchen. 1718: Magam akartam Nnak ... az mult vosamap udvarlani de az erőtlensig nem engedte, mivel ... valami nagy nadat kezdetem kaszalni az bal valamban az karom meg ficamodot mostan is roszul van [Szentpál K; TKI Mihály Deák lev.].

megfigált meghatározott/szabott; stabilit, fixat; be-stimmt, festgesetzt. 1618: Thwry Andras vram, mjnd pe-nigh maradeky ez megh neuezett kett rjet mind addigh byrhassak az megh Desfaluj Gaspar vra(m) vagi maradekj ez megh figalt hatt forintt Eotuen régi pinszt egiszersmind ... megh adgiak [Mihályfva AF; JHb XXI/18].

megfillat kb. felkutat; a examina; aufsuchen, ausfor-schen. 1765: (Földvári Ferenc) a Földvári Pál fia ... Ennek az atyja volt (szintén Pál, ennek) Ferenc, ennek György, ennek felesége Almádi Borbára, Almádi Gáspár leánya. Volna csak kedvem s az időtől is ne félnék, hogy végít nem érem, de bizony megfillatnám őket [RettE 182].

megfirtat kifaggat/vallat; a descoase; ausfragen, verhö-ren. 1590: Chiazkaj Gall kezdte firtatni mert lopta volna ell három eokreiet (!), az Jenge Benedek elseobe tagada az factumat, Mi oztan eleh fogok vgian erossen firtatok megh, vgj valla hogi reze vagion az el lopasba [Kv; TJK V/1. 54]. 1612/1613: ennekem tagadhatatlan attiamfia az ros azazoni allat az Nagi Orsolia, iőt vala hozzam hogy terhes vala, en erőssen megh firtatam, es vgian azt monda mind eltigh hogi Czereni Gaspar czinalta [Szászssombor SzD; KJ].

megfixáltatik lekötetik; a fi fixat; gebunden werden. 1558 k.: Feyerites. Rp. Mercuriu(m) sublimatumoth, rusi-kat, saletromoth salamonikumot egienlo kepen 4 lothot, sal alkali 1 lothot, es egesd meg korniwl valo twzon, hogy Meg fixaltassek az rusika, az az, hogy allando es feieriten-do legien [Nsz; MKsz 1896. 281–2].

megfizet 1. kifizet; a plăti; auszahlen. 1546: mykoron az tooth meg chenaltatyak, az wagy az thoon az molnoth meg eppythykh, thahath az my penzel walo fyzethesse lezen annak azth egyenlee kelchegel esz fyzetessel fyzes-ek megh Egykes feleeth fyzesse, az massyk feelesz fe-leeth fyzesse [Panot^a; DanielO 6. — ^aPanád KK]. 1551: Emlekezhetygh (!) the k: Rolla, hogh my nemw fakat Az wr ott wagatott wala, kyrwl myndh Megys fyzettek volt, Azyrth Abban Eggys Jo Nynch [BesztLt 49 J Dobai Vincencius swch besz-i bíróhoz]. 1555: adom emlekezete myndeneknek hogy en Appaffy lazlo attam az borzobaly rezemeth az beztécheey (!) Wraymnak Wrwk arron es ennekem megh fyzeteth tellyessegel negyzaz foryntoth nemes Zemelyek elwth [Apanagyfalu SzD; i. h. 4]. 1578: Nemes zemely pysky Myhaly Galdj ... ezt valla ... Miklos deak ... az Jegy Ruhatt nem tudom hogy ha az Jozagh haznabul fizetteye megh auagi nem, azt sem tudom menytt fizetett [M.gáld AF; KCs]. 1584: Elisabet Teremy czigler peterne wallia egy hazat veonk es Annak az Arrat kel-letek meg fizetewn [Kv; TJK IV/1. 330]. 1591: el Jeowe az fizetes nap ... megh kelle fizetneonk az diwt [UszT]. 1666: ha magok eő kglmek megh találának halni poste-ritássok is eő kglmek(ne)k ... tartozzanak az két száz negyuen forintokrul contentatiót tenni és megh fizetni Kőué János Ur(anna)k [Altörja Hsz; Borb. I]. 1799: Groff Teleki Imre Ur a Krakkai Jozágért kétszer fizette meg a subsidiumat [Ne; DobLev. IV/815 Vajna Antal Szántó Sándorhoz].

Sz. 1835: még azt mondotta Sós Peti Pista fülem hal-lottára: Adjon tsak a' Báro — megfizetjük mikor szoll a' Kakuk utoljára [Zsibó Sz; WLt].

2. lefizet/tesz; a achita/plăti; bezahlen. 1598: Nacz Mi-haly ... wallia ... volt ennekemis bantasom az sombori harminczados zolgaitol noha az igaz harminczadot megh fizette(m) volt [Kv; TJK V/1. 184]. 1602: senky borat be ne hozhassa, seot zeoleiet se zedhesse megh Addigh megh nem Adajat tellyessegel megh fizety [Kv; TanJk I/1. 418]. 1667: Tusa Jakab Anno 1657 Az Lengjel orszaghj Hadi

expeditioban ... tatarok keserves rabságban esven abból való szabadulásának sanczat hogy meg fizesse magától arra Elegethelt [Martonfva Hsz; HSzjP]. 1677: A' pusztá falu helyeket ha élők, szántyák, vetik, és arendas helyek voltak eleitől fogva, tartoznak vagy az arendat meg-fizetni azoknak Földes Urai, vagy a' szokot dézmát fiscus számára engedni [AC 75]. 1760: Binder Istvan Uram az mester asztali penzt becsülettel meg fizette meljet a becsületes Che-is acceptált [Kv; Fés CLev.]. 1766: Nem én voltam az aki feleségemet öllessel fenyegettem, de az A. az aki nem tsak fenyegetett hanem maga irántam fel tett szándékát is véghez vinni igyekezte, midőn házam körül lesseket dorongokkal tett aszt mondván: ölyétek meg mert 40 forint a díja s meg fizetem [GörgJk 206]. 1786: En az Meltóságos Thoroczka Ferentzné Aszszonyom részéről 18. Eszten-deig voltam Taxa szedő, de én soha az én kezem alatt olyan engedetlen Vakmero Embert nem tapasztaltam tsak edgyetis az ki az Taxát meg fizetni nem akarta volna [Torockó; TLev. 4/13. 18].

3. (kárt/költséget) megtérít; a pláti (pagubele), a ram-bursa (cuiva cheltuileile); (Schaden/Kosten) (rück)vergü-ten. 1565: My ky wagynk koz Byrak Kemen Matyas es Kabos Gaspar gereomonostoryak warzay Jstwan wayda espan gaspar kalota zenkyraly Aggwk myndeneknek Twttara hogy monostoron ket nemzetsegy kozot esset wolt Nemy nemew habwrwsagy es egenellenseg egyk Barta nemzet masyk Benche nemzet, mellyek mynd az Kemen wraym Jobagy my elotwnk Jowenek llyen egenessegre es Bekesegre, hogy az Benche Imre az mely serelmet tot Barta Balynton, Jamborok meg lassak es meg Intezek myt ezen mynd seb es egyeb weresegs ... azokat tellyessegel Imre meggy fizesse [Gyerőmonostor K; KCs I. 49]. 1578: ha az Haz Helien ualamj Epölles lenne meg böczöluen az Epölletet tartozom azt oh kme meg fwzetnj [Perecsen Sz; WLt]. 1589: akor lllien zokkal zidott A... kire azt mondotuk ne zigh Jo Mihaly Vram ha mi kart teotteonk kezek vagiunk meg fizetnj [ÚszT — "Köv. a szitok]. 1691: mondja meg mit füzetel miaja s tartozik meg füzetni, az mely lovat Brassoban el igazítottak Konya Istvantol [Zabola Hsz; HSzjP]. 1736: hitelesen elé adando költségitis tartozik az I az Actornak meg fizetni [Torda; TJKt I. 115]. 1852: Tessék a' követlő Aszszonyoknak az el foglalt részeket Tisztába hozni fizesse meg saját hanyag-ságából eredett káromat, költségeimet fáradtságomat [Nagyfal AF; DobLev. V/1351 Dobolyi Bálint nyil.].

Szk: ~ mind egy batkáig. 1653: 1634 esztendőben fia-mat Szabó Ferenczet Kolosvárra háziasítám ... nagy me-nyegzőt szerzénk, és minden költségnek két részét meg fizettem kolosvári módra. Csak borért adtam 66 forintot, flor. 66; egyeb költségeket is megfizettem mind egy bat-káig [ETA I, 146 NSz] * késpéznül ~. 1580: addig az mig az Eo költséget faratsagat kez pinzw meg Nem fizetik es nem refundallyak az meg Neuzot (!) Katalin azzony es Keserw Janos. addig az Eo portioiokat meg Nem addya zalanczy gyorgy [Pókafva AF; JHb XXVI/8].

4. (adósságot) visszafizet; a pláti (o datorie), a restitui (bani); (Schuld) zurückerzahlen. 1573: Bonchiday Gergel, Baniay Eothwes Janos, Eothwes Antal ... valliak hogi, Az Mynemw ados lewelet adot az Zemlyesiteo^a pechy Matiasnak az zeolébely Adossag feol Twgiak hogi Igazan vagion Irwa Noha pecet Ninch rayta Es azt a (!) ados lewelet atta Pecine Gergelinek az veuynek (!) azzal tellesitette ky neky az fl. 150 Adossagot, az kyt akkor

kellet meg fizetny Az mynt alkwassok volt [Kv; TJK III/3. 125. — "Steph. Zemlyesiteo]. 1581: ha ... hertelen kellene az pinz kolchylenezzenek elő kegmek addeg es, ismegh az adobol fyezsek meg [Kv; TanJk V/3. 241b]. 1642: melj adossagott magok sem tagadnak, az B. Tanacz eleott is forgott, Hvteos Notarius vram keze irasa is approbalia, meliet tartozzanak meg is Fizetnj, melik fizesse meg ide alab meg iriuk [Kv; RDL I. 128]. 1693: a Relicta Hocmar Janosne Asz(szonyna)k, Nehai Inczedi Sigmond Urarol szallot adossagot ... fizette meg fl. 24 // [Ne; DobLev. I/38. 4]. 1748: a fiam harmad idén fizetett meg 20. forint adósságot Ferenczi Ur(am)nak [Torda; Borb.]. 1819: a' Szegénységet hurtzollyák, vonszollyák a' Királyi adományért, krumpli, árpa, árrát kész pénzt, mellyet az éhség idején vettek, most egyszerre kell meg fizetnie [Vályebrád H; Ks 118 Vegyes ir. Gencsy Aloysis uráknak lev.]. 1822: Hogy az néhai aldott emlekezetű Kedves Atyám adosságát meg füzetni tartozom, meg esmérem [Nyárádszibenedek MT; Told. 7].

Szk: ~ mind egy fillérig. 1565: hol kedgy ferencz^a es Zekel Jstwan azt mongyak hogy En nekyk tyz foryntalt wagyok ados, Nem yol mongyak ... ha kedgy En wagyok ados walakynk Jewien Jde, meg fyeztem neky mynd Egy fyleryglen [Kv; BesztL 5 Konth Janos a lekenceiekhez. — "Csak így!].

5. törleszt; a achita/lichida; tilgen, ab(be)zahlen. 1573: Kwtasso Mate ... azt vallia hogy Eo adot volt egy darab zeolet ... Kalmar Imrehnek ... fyzet meg beune valam (!) Reszerent penzel es Ezwt poharal ... es hogi meg Nem akaria volt adny az azzony az zeoleo Arranak Maradekiat, hia biro Eleyben [Kv; TJK III/3. 193]. 1642: Veleo Jstuan ielentj hogi ez uasarlant meggy Fizette mueleseuel, de nem bizonios [Kv; RDL I. 128]. 1649: Viczei Peter vr(am) senior citaltatva(n) Dioszeghi Mihali Deakot hatod fel forint adozsagert az I allegallia azt hogy nemely reszet meggy fizette [Kv; TJK VIII/4. 418]. 1652/1655: En Csep-reghi Mihály ezeket a' fellyül irt zalagimat adtam Ozdi Thamas Uramnak eott száz forint summáb(an) így hogy háromszor fizessem meg. egy részét Virágh vasárnapi, az masikat Aldoza, az harmadikat Antal napjára [Kv; CartTr II. 875–6].

6. tartozást lerő/kiegyenlít; a achita o datorie; (Schuld) abzahlen/begleichen. 1507: (Che)h Janost en meg Elygy-tetem mynden Barmombol e(s) mynden hazy ezkozbol. Annak utanna, ha kynek (tartoznek?) az marhabol fyezsek meg [Kv körm.; NyLrk VI, 187 Cheh István kezével]. 1598: ha kinek Ados volnek addegh senkinek semmit ne Aggianak hane(m) az keozbeol meggy fizesse(ne)k [Gerend TA; Törzs. Gerendj Pál végr.]. 1691: Deliberatum ... aztis mondja meg mit füzetel miaja s tartozik meg füzetni [Zabola Hsz; HSzjP] | várd meg Uram mert meg füzetünk, tavaly is sokat meg füzettetel az Faluval még az is fen vagyon de' meg meg füzetünk [Zágon Hsz; i. h.]. 1736: tartozik Nagy Gergely Czako Marton ur(na)k meg fizetni, quietaltatvan magát [Torda; TJKt I. 116].

7. fizet, fizetséget megad; a pláti/da leafa/simbria; (Gehalt) bezahlen. 1570: Arra azt felelte chynek Balint Jo Janos vra(m) Ahoz en hagiót Nem vagiok, De Im haza megek meggy Mondom Anyamnak ha Ew Mongia Mind addeg Adok myglen elegh lezen, Eo az Beochwleoknek sem fyezthet meggy hane(m) palochy attha Megh [Kv; TJK III/2. 167a]. 1585: Az Jskola Mesternek tólt vala ky az fel Eztendő az mestersege(n) Zent Andras napyan addgy

meg fizette(m) [Kv; Szám. 3/XXII. 81]. 1593: Az odorban valo búzából az zolgáknak fizessenek megh [UszT]. 1594: az swtő azzonj Emberek ... fizessen meg az En zerelmes Vram az Swtőnek tuggiak mibe vagion zegeőtsige, es az En zerelmes vram fizesse meg neki [Gyf; JHbK XXI/12. 5]. 1596: Biro vram paranchola hogi az leginieknek tudni illik az varos drabantinak megh fizessek, az kiket az monostori Bwkre kwldeot volt, valami latrok vtan [Kv; Szám. 6/XXIX. 69 Bachii Tamas sp kezével]. 1696: (A typographiát) kezéhez vőtte Totfalusi Kis Miklos Uram ... eő kglme ... munkájáért illendőkeppen meg fizet az Eccla [Kv; SRE 47]. 1762: az Agens(ne)k emberül meg fizettem s kértém Dolgama minél nagjeb attentioval lenni [Hosszúaszo KK; Told. 4]. 1831: (A gulyásnak) Négy hetekig a' fijamat Pistát, az ő kérésére által engedtem volt ... az igérvén Dregan Vonutz hogy fiamnak ... minden hétre mig nalla — mellette léssen Négy. Négy huszasokat fog fizetni. — de hogy fizetni nem akart, mellőle el vettem, s az mellette eltöltött Négy hetekért is még máig sem fizetett meg [Dés; DLt 332. 3]. — L. még CsVh 55.

8. vmiért várt értéke szerint fizet, vmit kielégítő módon díjaz; a retribui/plāti (aşa cum se cuvine); (etw. entsprechender Weise) (ent)lohn. 1551: Az keg. zablyayanak mynden myet megfizettem [Nsz; LevT I, 90]. 1570: Megyessy Esthwan Borbely Marthon zolgaya ezt vallya hogy mykor Kowach Kalaranak Laba megh Theort volt ... az vra Borbely Martont kwldy oda hogy Be keozze az Labat ... Mond az Byronak Myert keossem en ezt ha nem Twdom ky fizety megh Munkamat [Kv; Tjk III/2. 57]. 1596: Az hül eő kegme azt mo(n)dgya zolgalatra laktam volna otlogio(n) s zolgalatomat megis fizettek volna, En soha zolgalatba ott ne(m) laktam [UszT 11/78]. 1740: Kivánván Stabalis Officialis Uraimék, hogj a Conventio szerint a' Serviczet meg-fizessük [Dés; Jk 528a]. 1810: a' mester emberek mind meg vagynak alkua az Kőmivesnek asztalosnak lakatosnak meg van egy része fizetve az alkalom szerint el készitvén egy más után munkájokat jo moddal meg kell fizetni az ide valo Török buza árarából [Héderfája Kk; IB gr. Bethlen Sámuel ut.]. 1848: 'Sibói Krisán Mária részére szállást fogadott ... igérvén hogy ezért illendőleg meg fizetendő [Kv; Végr. Vall. vk].

9. (követelt összeget) megad; a plāti (suma cerută); (verlangte Summe) auszahlen. 1841: A Tordai hidon egy egy Marhától 3 kr. jól lehet eléggé erőskedtem hogy Ura-sági Borokat viszünk, de semmit sem érvén, kéntelen voltam meg fizetni [Pókafva AF; Bom. F. IIff].

10. ilan vki követelésének eleget tesz, megelégt; a satisfactio pretenziile cuiva; js Forderung genügt. 1557: az vitezől Zúky Janos ew risztyrül az szowaty dezmarul ennekem adot fl. V. az vtolsó fizetesben azírt tellessigél megh fizetet [Zsuk K; SLt XXXVI Nag' Jmre nyil.]. 1568: Gregory Torozkay Georgius Takach Franc(iscus) et Simon Ambo Tymar vocati ... fassi sunt ... Ezt Tugyuk hogy, Torozkay Gergel az zölqől Alch Antalnak ada p(ro) f. 40, es abban az 40 fban, hayta Kalmar Janosnak f. 18. Equis azt monda, Alch Antal, hogy eő Meg fizet Kalmar Janosnak, de Kalmar Janos akkor Jelen ne(m) volt, Ezth monda akkor Alch Antal, hogy semy gongia Ne legyen arra, Mert vagy penzwl vag hogy, de eő meg fizet Kalmar Janosnak [Kv; Tjk III/1. 230]. 1570: Zabo Ambrus ... vallya Aztis hallotta ... zekely petertwl, hogy az pyachon mykor egybe Talalkoztanak Zabo vinchewel, azt Monta nekj kerlek Jo komam, vary megh egy kewes ldeglen (!), megh

Latod hogy Jamborul megh fizetek kegnek [Kv; Tjk III/2. 15]. 1592: Catalin Teoser Martonne vallia monda az Azzoni, bizoni en most meg ne(m) adhatom, mert nincsen penzem, hane(m) mihelt Jsten meghozza vramat io embersegl megh fizetek az lo Azzoniomnak [Kv; Tjk V/1. 267]. 1737: két rend bili Sertesek beritis kéri Erőssen töllem ... En nekem nincs miből meg fizetnem ha Gabanacskaol meg nem fizetek ez utan [Somlyó Cs; ApLt 2 Lestyán János Apor Péteméhez]. 1852: Birtsa Vonya ha fizetett volna vagy írást mutasson vagy hiteles bizony-ságokkal hittel bizonyítsa bé, mivel Birtsa Kúlaré ha bé fizetett az originális Contractus hátára réjá írtam hogy meg fizetett [Nagylak AF; DobLev. V/1375 Dobolyi Bálint nyil.].

Szk: mind egy fillérig ~ vkinek. 1598: Almasi Balas ... wallia. Thúdom azt hogi ameli ket eokreot Balogh Mihali Mehesen veot wala saiat penze(n) veotte maga zawara ne(m) Nehez Matiasera ... mind egi fillérigh megh fizetet Balogh Mihaly Nehez Matiasnak [Kv; Tjk V/1. 206].

11. ~ vkit megelégt vkit; a satisfactio/muljumi pe cineva; jn abfinden/befriedigen. 1647: Az teőb meg említet és fel írt adosságokat, az Relicta mind magara ualalta, hogy eő kegielme azokat excontentalya, miuel feyer ruha marhat magánál tartá, hogy kesz penzül, az Creditorokat meg fizeti [Kv; RDL I. 134].

12. megvált; a rāscumpāra; ablösen/kaufen. 1551/1585: (A jószágot) valamikor Mikola Pal meg fizetendi meg tartozzik Orsolya Azzony Bochyatani Minden perpatwar nelkw [Gyf; JHbK XXVIII/29]. 1674: mivel az bor szűkőn terem az korcsomat szarazon fizetik meg ... mely penznek egy reszet Husvetban, másreszet Pünkösdben, harmadat penig Karacsomba szoktak administralni az tiszték kezében [A.porumbák F; UF II, 627]. 1706: Annuatim a harom Satoros Innepen harom hordo bort Tar-toz(na)k ki korcsomarolni Fiscus számára, nem korcsomarolvan penig az szaraz korcsomat cum flo 3. fizetik meg [Adorján MT; Bom. G. VII. 4]. 1771: Csudálkozom én az olyan embereken, az kik azt jovalják a királynak, hogy az alattvalókat sokféle keresett úton-módon taxálja és enerválja. Ilyen volt Bethlen Gábor, ilyen Lázár János a protectionale quantumot is behozá, mely abból áll, hogy minden cseléd s 15 esztendősen felül való fia, leánya a parasztemberek egytől fizessen minden esztendőben 18 krajcárt. Már most a jobbágyot 20, a zsellért tíz krajcárral minden esztendőben megfizessük [RettE 254].

13. megjutalmaz; a rāsplāti; beschenken. 1730: mikor el veszett azon kereszt, a Tömlecz Tartót Balog Istvánt kérte azon hogj az Rabokkal keresztesse meg fizet érette ha meg talállyák [Torda; MvRKLev.].

Sz. 1587: Sophia Varga Jacobae vallia, Ezt pesti Janostol hallotta(m), Im az Vram megh lattia hogy a' Cebol is ky rekeztetik olliat mondok, hogy meg Nem fizet [Kv; Tjk IV/1. 614].

14. pénzt ad, fizet vmiért; a da bani, a plāti (pentru ceva); bezahlen. 1633: azt az hust ismet Uyolag megh mere Meszaros Geörgi s egi kiczid darabbal teőbnek talalkozek az hus annal az menire Komis Jstva(n)ne megh fizetet vala [Mv; MvLt 290. 139b].

15. (pénzt) előteremt/kitesz; a face rost (de bani); (Geld) aufreiben/beschaffen. 1671: Hiszen, lelکم Komám, maga Kegyelmed lelke tudja, én az eb fiát nem szerettem, de mit tudtam tenni? Feleségem sok kérését untam el. A pénzt is nehéz leszen megfizetni, de bezzeg az azért való

bestelenkedést neheztem [TML V, 621 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz. — ^aA török földre szökött Bethlen Domokost]. 1828: Az Alperes Özevény az árenda pénzt siralmason fizette meg Horvát János Urnak [Ne; DobLev. V/1129. 1b].

16. megadja az árát (tettének), meglakol; a ispási, a pláti pentru ceva; búfen. 1591: Beke Georgi vallia, Latam hogi Haczkoi Thamassal egi feierbeli ember kit Bonczidai vasarbirónak erttetem, vezeodik vala es az legini keru vala azt az Bonczidai embert hogi beket hadna neki, ne venne el fegiueret, nam eccer megh fizetet vala teolle. Annak vtanna latam hogi azt az legint vagdaluia hozzak vala [Kv; Tjk V/1. 87]. 1700: Hallam kuti Georgytól ... szida Kovacz Palt. megh hid hoszu lelek bestie lelek kurafia hogi bizony megh fizeted aszt [BLt]. 1710: De ő nyavalyás bfván mindahhoz, hogy semmi halálra méltó dolgot nem cselekedett, és ha mi fogyatkozások voltak benne azokért már megfizetett feleségének rabságával, s annyi jóvainak elpraedáltatásával ... gonoszakaróinak magát keziben ejti s elveszti [CsH 119]. 1762: a' Főbe ütés után hogy láma esék énis meg futamodám arra felé, s hallám hogy Adám Czigánjné mongja vala Török Mihálynak várj meg Török Mihály mert meg fizeted eszt [Balavásár KK; Ks 17/LXXXI. 13]. 1788: De bezzeg most van dolog a Slőzer Szász-könyvinek Engel által (: képzelt :) Réccensiojával! Bezzeg ő is szegény jól meg fizet érte, hogy gesztenye kikaparo matskává engedte magát tétetni [MNy XLVI, 156 Gyarmathi Sámuel Aranka Györgyhöz Göttingából]. 1800: Ez így meglévén, mely dolgaimért — azt felelé a fenn frt Lőrincz Menyhárd — megládd Imre Gergely gazdám, erre megfizecz: a házodnak a hammát a szélllel elfutatom [Jenőfva Cs; RSzF 167]. — L. még BÖn. 692; WIN I, 267.

17. árú megtorol vkin vmit; a se rázbuna (pe cineva); a pláti (cuiva) polița; vergelten | ellátja a baját; a bate (zdravén) pe cineva; jm heimgeigen/helfen. 1571: Az Wram kowachianak wala walamy pery Jw wolt Az wton Az nazodiki az kegtek Jobbagy Jgaz wtaban Megh fogtak, es haborgattak kyth Mys Jwendoben Az lamboroknak wyzontak walo zomzedsagal Megh fizetünk [Szászárma SzD; BesztLt 3522 Lippaius Casp. Zwch besz-i judex regiushoz]. 1594: Biro vram ... kialtassa megh, hogi senki ... semmi wdeoben, az kertekbe ne talatassek hogi ot kborollion, tarlozzon, mert valakit megh foghatnak, erdeme zerent megh fizetnek neki [Kv; TanJk I/1. 239]. 1629: mikor Aniammal ... az Nyrö Gaspar hazaba(n) laktunk ... fel futot hozzank gyakra(n) ez az Simonfine s utanna fel iöt az Nenie, Szida ereössen, hogj az Gergeliel valo kuruasagaert bizony megh fizet neki s megis fizetett neha neha valoba(n) neki [Mv; MvLt 290. 189b]. 1634: megh futamek az fogoly legeny Gombasi, s monda aha esses, nagy busut tol ma raytam de bizony megh fizetek [Mv; i. h. 291. 20b]. 1668: Tsak bánom hogy ... az leovés alatt egy hével, lével reá nem menék, s, fizettünk megh nekíe [Diós K/Kv; Ks 65. 43. 10]. 1728: igrte nekünk Sorbán Mihály hogi ha az erdőre be kap minket meg fizet nekünk soha az kenjeret meg nem eszük [Altörja Hsz; HSzJP Borbandi Miklos (30) jb vall.]. 1767: kiknél volt Fegyver, azt ki adta, 's ki fenyegetődzött hogy jöjjön ide az illyen teremtettem megh fizetünk [Hsz; Kp IV. 242]. — L. még BÖn. 871; CsH 216–7.

18. árú jóért rosszal fizet; a pláti binele cu răul; (Gutes) übel bezahlen. 1614: 1608 esztendőben ... hozák bé az

hajdúk tanácsa és némely urak Báthori Gábort az fejedelemsegre. Kiknek némelyiknek — mint Kornis Boldizsár — meg is fizete jó szolgálatajért, mert azután kevés idővel elűtteté az fejét az kolozsvári perengér alatt [BTN² 57]. 1704: Örményszékest, minthogy kuruc possessorok is bírtnak benne, mind felprédálták és marhájakat elhajtották, noha itt az őfelsége hűségében voltak az nagyobb possessorok ... Azonban, Alamorról is a marhákat mind elhajtották, jöllehet mind Haller István uram, mind Székely Ádám uram itt benn voltak, és így fizetik meg hűségüknek jutalmát [WIN I, 214].

19. (föld termésével) visszafizet/ad; (despre pământ) a pláti cu o recoltă bună; (mit der Bodenernte) zurückzahlen/geben. 1818: ha pénz fizetődött a Superaedificiumokért azt a pénzt meg fizette eddig dupláson az a nagy lábföld, melyből sok asztag rakodott és sok méz gyűlt a kasban, a miolta a Ioszáj az Ötsém Uramék kezínél van [Szentbenedek AF; DobLev. V/1014].

20. Isten ~ neki a. Isten megáldja/jutalmazza vmiért; Dumnezeul îl răsplătește pentru ceva; Gott segnet/belohnt für etw. 1566: kegyes adományat felsegednek az hatalmas Isten ezer keppen hasznoson meg fizeti te felsegednek [SzO II, 207 egy-i végzés]. 1658: Az Istenért kérem Kegyelmedet édes Öcsém uram, hogy ne nehezteljen tudóstani, bizony az Isten is megfizeti Kegyelmednek, mi is meg szolgáljuk, ha élünk [TML I, 243 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1737: Isten onnan a' felől az Egekből áldja-meg Szilágyi András Uramát egész Házával együtt, es fizesse meg ő kgl(ne)k e' Jótéteményt^a [Kv; SRE 168 G. Verestői not. kezével. — ^aA ref. ekl. számára való házadományt]. — b. Isten megbünteti/veri vmiért; il bate Dumnezeul pentru ceva; Gott bestraft/schlägt für etw. 1614: Ezközben Báthori András az Portára béküldé előljáróba Gávai Miklóst és Budai Ferencet követésen, de azmég azok ide bé szerzék az békességet, ezalatt ... Mihály vajda Havaselföldéből késén össze kijöve Báthori Andrásra némely erdélyi urak hívására és árutatására, kiknek az isten rend szerént megfizete azután [BTN² 47]. 1619: az őkegyelme Kamuti uram mód nélkül való dispositioja miatt semmi látó dologra, sem köntösre, sem egyéb-re nem költöttem, hanem Erdélytől fogva ételünk-re italunkra lovastul, szolgálstul ... de Kamuti uramnak is fizesse meg az Isten [i. h. 249]. 1710: Megfizete Isten Székely Lászlónak is. Irtoztató nyavalya szálla a köldöki-re, ki kezde rothadni, senki sem tudá meggyógyítani [CsH 148]. 1772: (Keczei Sándor) arra vette a táblát, hogy utánam investigáljanak mint egy malefactor után Fizesen meg az Isten nekíek [RettE 291].

Ha. 1770: meg fizetött [Köpec Hsz; EMLt Köpec lev.].

megfizetendő megtérítendő, kifizetendő; care trebuie achitat; zu bezahlend ist. 1636: az Relicta Orsolya Aszszoni ... Adossagotis mind be várandot, mind megh fizetendeot igaza(n) megh mond [Kv; RDL I. 109]. 1662: Teszen esz megh fizetendeo adossagh ... f. 63 d. 3 1/2 [Kv; i. h. 147]. 1673: Jgy mind az ket rendbeli adossagokat fel circalvan es az meg fizetendöket megh fizetven az Be varando adossagok felöl így concludalunk [Kv; i. h. 154].

megfizetés 1. kifizetés; plátá, achitare; Auszahlung. 1560: Az byrsagnak meg fizeteserol meg uetelerol Art 31 [Kv; ÓArt]. 1579: Megh ertettek eo kegmeK Az Eppel Janos kewansagat az eo sallariumanak meg fizettese felol

[Kv; TanJk V/3. 199a]. 1693: Ennek a' nevezet summának ... megfizetésének terminussa legyen tizenötöd nap a' dato [Kv; SRE 18]. 1746: Minthogy most de p(rae)senti az Incus az repulsio meg fizetere vagy pedig letételére elégtelen ... a Széknek fel keléséig jo Kezest állítsion [Torda; TJkT III. 60]. 1784: valakik külön házban laknak és külön aeconomiaznak, tartoznak mindazok a határbért is különösön megfizetni [Árkos Hsz; RSzF 153]. 1828: az Allperesek a Lutzai Elek Testamentumából foljo 4000. forintoknak meg fizetése terhe alol fel oldoztatnak [Mv; DobLev. V/1131a tábl.]. 1854: nem akarom, hogy szurett kedves és jó feleségemnek ... páradás el temettetésemre tett költségeknek kintelenitito meg fizetése által is könnyeket facsarjak ki szemeiből [Kv; Végr.].

2. lefizetés/tétel (összegé); depunere (a unei sume); Abzählung. 1673: Hogy ha azon föld (: az mint megh lón :) Török keziben esik ... ottan szabadságok lenne annyi erő jóságot el foglaltatni és az Ezer ... Aranyinak meg fizetésiig békessegesen bimi [Szentpál KK; Ks 90]. 1782: Találván azon Posta Rét nevezetű kaszáloinkban Tizenhat számból álló Alsó Suki öröket, azokat bé hajtattuk, kiknek ki Váltására hajto pénz meg fizetése mellett erőltettük ... azon Also Suki Lakosokat [F.zsuk K; SLt XLII. 5. 56]. 1807: Kérem ... az Leányt illető Jóságokra tartazó Leveleket Regestrálván, ha miket ... szükségesnek látnak, azokat Párban kiadatni ... azok Taksája meg fizetése ajánlása mellett [Fesküllő K; Somb. II]. 1839: requirala engem Szokott jussam meg fizetése mellett Dimény Getzi ő klme, hogy mennék el Bosla Ferentz ő klmehez a vegre; hogj admonialnam harmad napok alatt az Prudentia Bányán lévő részeit Dimény Getzinek váltasa magához, és fizesse ki azon Bányából [Torockó; Bosla].

3. (kár/költség) megtérítés(e); compensare (a unei pagube); (Schaden/Kosten) Rückzahlung. 1666: Molduua Orszaghi Dormanfalui Nicora keresi Kaszon Felső Faluj Birot Pál Mihalyt ... gonoszul el uészet louanak megh Fizetésiért [Törzs. Em. Kaszony jur. not. sedis sic. Kaszon kezével]. 1671: Az nyom követésről és el-loppt vagy nyuzott Marháknak meg-fizetéséről irott ... Articulusok tartassanak meg illyenképpen^a [CC 86. — ^aKöv. a rész.]. 1677: Az el-veszet marháknak nyoma, és faluban el-loppt marháknak árrok meg-fizetése dolgában az Országának közönséges végezéséhez tartsa magát a' Székelység-is [AC 155]. 1764: ha Circumstantiak illyen világosok, s' a karos is réa eskszik ... a poenát, az kárnak meg fizetésit nem declinálhattya [Torda; TJkT V. 204]. 1808: ugyan azon Contractusunk szerént tartoznak a' pásztorok az egész kárnak megfizetésével [F.rákos U; Falujk 34 Sebe János pap-not. kezével]. 1809: nyilván és déli napp fény-nél világosabb az panaszoltatnak(nak) cselekedettyek ... meg kívánom hogy Instantiam Szerént költségem fáradságom s fájdalommal meg fizetése mellett prosequaltassanak [Szu; UszLt ComGub. 1856-höz]. 1836: meg kívánja az meg vexált Alperes Özvegy ... Hogy ... az felperesek keresetek aloll ... az okozta költség és fáradságnak meg fizetése mellett fel oldoztassék [Ne; DobLev. V/1213. 4b]. 1850 k.: azon erdőből kár meg fizetéséből ... réám is háromlot 105 Rfl és 12 Xr [Szászújós SzD; TSb 35]. — L. még RSzF 164, 182, 200, 261–2.

4. megadás, visszafizetés; restituiere, achitare; Rückvergütung. 1571: ffele esztendeics el mult my olta chak bezidjvel tartia az napot eleb eleb halogatvan holot az felső Baniay Chiöff Wrbanne nem varhatna tova az 36 forint-

nak meg fizetesi [Retteg SzD; BesztLt 3514 Barius Janos Rettegi porkoláb a beszt-i bírőhoz]. 1572: Erthywk leueletekbeol, hogy Drumar Myhaly Smelcher Gabriel Es Akler Balynt kyknek my tewlonk Adossagoknak meg fizeteseben fel eztendeyg walo haladekok wolna, ez alat penig eoreoksegeket Atton Adnak, es ez orzagbol ky me-neo zandekok wolna, Haggywk azert Nektek hogy Arestallyatok meg mynden eoreoksegeket, hogy az Prorogationak Jdeyg el ne adhassak [i. h. 3628 St. Bathorj de Somlyo a beszt-i bírőhoz és az esküdt polgárokhoz]. 1606: ha penig annalis teob adossagat Mongia, producallya ados leuelit s ha myuel adossa tezen Meg kel latny kyre haranlik meg fwzetese [Radnót KK; SLt TU. 1]. 1638: az adosságnak megh fizetisire gondot viseltwnk [Kv; RDL I. 114]. 1707: Kús Ferencz Uram felele, hogj tekencse Sze-genjseget es ne kenszergesse most megh fizetesire, mert megh tobbetis kentelenitetik kermi eo Kglmetől Szegensegehez kepest [Csehétfva U; Pf]. 1791: Adamosi Hellység-re esett tereh béli költségnek ki potlására akkor kentele-nítettven az irt Hellység ... bizonyos Summa pénzt fel költőnőzni, s annak tsak igen rövid idő határa alatt léjén-dő meg fizetésére is magát költőlnőzi [Ádamos KK; JHb XIX/32]. 1842: köteles leszen ... most két Bomyai lévén arra vigyazni, hogy azokat az irt adossag meg fizetésére fordítsa [Törzs. Dési taxalisták 76].

5. törlesztés; achitare, lichidare; Tilgung, Ab(be)-zahlung. 1667: Anno 1667 die 14 Februari számot vetvén Feiardi Miklóssal, igaz számvetés szerént marada adósa jövőndő megfizetésre f. 9 d. 55, id est kilenc forinttal, ötvenöt pénzzel [Kv; KvE 202 LJ].

6. megváltás; rascumpărare; Ablösung. 1561: (A fő cehmesterek) mynden mester miet meg' lassak es igazan meg' proballyak. hogy senkf semminemw miet tizenneg' lottosnal alab ualo ewzwtbol ne merezellyen mielnf ha vakmerpen el menne benne hog' alab ualo ewzwtbol myelne mestersegenek el wzetesevel bwntettessek kwlomben penigy be ne wetessek hanem vionnan valo megj fizetesueul az mestersegenek [Kv; ÓCART.]. 1742: Az uj gyalog katonak(nak) Munderozására esvén Nemes 3székre ... H fl. 3085/20 ezen Summanak edig valo meg nem fizeteséért interes ... H fl. 36 [ApLt 3]. 1760: a megnevezet púsztia szőlőt adom, és transferálom ... L Báró Bárós Jenőj Korda György Urnak ... ill Conditioi alatt, lo Hogy ... á ... pusztia Szőlő Földön építettendő Szőlőnek örök bősűje szerint valo megfizetésivel is redimálhassam mind magam mind posteritásim [Aranyoslóna TA; JHb XXIX/43].

7. honorálás, díjazás; plată (pentru un serviciu prestat), onorariu; Entlohnung, Honorar. 1585: Eniedi Barbely Jakab ... vallia ... mikor Hadad alatt meg uertek uala az meg holt masodik Janos kiraly hadat, Akor Werthi Thamas sebbel Jött haza ... nagi sok niomorusagokbol giogittotta meg, kinek meg' fizetesere mikor nem volna elegsege Zabád akaratiaibol atta Ennekem Barbély Jakabnak', hog' az meg en elck ... mindenben Zabádon elhessem [GyK. — "Bizonyos „porond sziget”-et].

8. fizetés, fizetség; leafă, salariu; Lohn | (megszegődött) fizetség megadása; achitarea retributiei; Bezahlung des (ausbedungenen) Lohnes. 1587: Keouietkezik az Zolgalo Leanioknak meg Zegeodeott Rúhazattoknak megh fizetések | Keouetkezik az Leanioknak megh Fizetések ... Az eggik Arwa leannak Catús neweonek veottem egy zokniat ... Az eggik Arwanak az Catának veottem posztott nekie

egj zokniahoz [Kv; Szám. 3/XXVI. 53, 60 Suweges Gergely isp. m. kezével]. 1588: Az Leanioknak megh Zegeodot ruhazatioknak megh fizetése. 1. die January Zegeodtem egj Leant, meljnek neve Ersebeth ... Fizettem megh ruhazatiaban 3 Jngett, 3 Sing galler giolchiot Tezen f. — d. 72 l feore valo giolchiott f. — d. 22. l Barson Partha d. 20 l haifono d. 12 [Kv; i. h. 4/V. 39 Gr. Veber sp kezével]. 1664: Mint idegen nemzet közt, noha mutatják az német vitézek hűséget, de az ő hűséget minden hórul órára való igazán megfizetés hordozza [TML III, 76 Boldai Márton Teleki Mihályhoz].

megfizetetlen 1. kifizetetlen; care nu a fost achitat/plătit; nicht bezahlt. 1587: attam 125 Czeoweknek walo fákatt p(ro) f. 2. melj megh fizetetlen [Kv; Szám. 3/XXVI. 6]. 1676: Nemis tagadgya ekedig meg fizetetlen nem volna^a [Kv; RDL I. 100. — ^aA papi bér]. 1621: Az el mult Ezendeobef(n) Conferaltak uolt eo kegmek az Zaz Cantornak fl 10 egi felső ruhara, De nimelj vraink akarattiból Vogner Mihaltól uóttwnk 6 sing es Egy fertaly Lazur poztot singit p fl. 3 ... vagion megh fizetetlen fl. 06. d 75. Eo kegmek fizetessek meg valahonnet [Kv; Szám. 15b/IV. 13].

2. megadatlan/térítetlen; nerestituit; unbeglichen. 1570: Magdalna fodor Myhalne, Azt vallyia hogi harom forintot adott volt keolchen fazakas Symonnak, Melyben megh fizetetlen Marat volt halalakor d 28 [Kv; Tjk III/2. 143]. 1598: Ez el mwlt eztendeoben vrunkak eo felg(ene)k amely ket ezer, es negy zaz forintot adott volt az varos keolchjeon ... vagion megh fizetetlen benne f 292 [Kv; Szám. 8/IV. 40].

megfizetett kifizetett; care a fost achitat/plătit; be/ausgezahlt. 1618: adtam az sátor áraba 28 ezer és hétszáz oszporát. Ezt is azért ítélem szükségességnek megími, hogy ... ha Nagyságod érette küld, az itt való megfizetett pénzszám ennyi [BTN² 121]. 1680 k.: Kész, megfizetett vágót fája maradot 201 ól [CsVh 69]. 1761: A mi az eddig még meg nem fizetett Ingo Portékákat illeti, azoknak árátis nem kérem [Nsz; JHb XLV]. 1801: ha pedig ... a fenn említett Contractust elő nem akamám mutatni, abban a történetben a most megfizetett 200 vforinttal én Contentáldogyam [Havad MT; Told. 21].

megfizethet 1. kifizethet; a putea plăti/achita; be/auszahlen können. 1573: Zekeres Iacab azt vallia Mond Kakas^a myt fyzech lo azzon ha egy chatomamat hazam eleol ely vontattad hyremnelkwl azt se(m) fyzetted meg, Mon (!) puskarne Maga ha Meg ne(m) fyzette(m) meg fyzethete(m) meg [Kv; Tjk III/3. 238. — ^aKakas András a vádlott Puskáménak]. 1597: myert czelekeodyteok ezt hogy Igy nywzatok meg tehenunkelt es monda, Az Az ola: hogy hizem ha nywzattw(n)k vagyon tehenünk Keresztwrfalwaban: es meg fizethetywk [UzT 12/66]. 1786: az kik Szegénységek mián meg nem fizethették a Taxát, az Mlgs Uraság Tisztyei meg kötöttették és Szent Györgyre ki vitték és ottan ... Raboskodtatták [Torockó; TLv. 4/13. 45]. 1851: Horváth Eleknek a' Restans Tizedbéri árendáját nem fizethetem meg, valameddig Törvényes ítélő szék előtt ügyem el nem láttatik [Nagylak AF; DobLev. V/1323].

Szk: pénzül ~. 1761: (Az asszony) pénzül meg nem fizethette az bor árát, hanem egy kendőt, és párna haját hagyott zálogb(an) erette [Torda; Tjkt V. 46].

2. lefizethet; a putea plăti/depune; ab(be)zahlen können. 1711: azon kérék édes eőcsém hogy ha lehetséges, az Pater Jesuitákkal vexelt ne csinály mivel nem látok semmi jot benne, oka ez hogy interest kívánnak talám réá és így ha költségben vered magadot, hirtelen meg nem talalyuk fizethetni, végtére per patvar következik belőlle [Szentpál KK; Ks 96 Haller Gábor lev.]. 1761: Oláh Rákosi Hudre Gligomak ... Lázár Juonnal egy bunda ködmen felett volt egy más között való koczkodások, kiis meg fizetvén négy forintot Hudre Gligomak ... az ötödikétis meg nem fizethette, egyben haborodtanak [Torda; Tjkt V. 50].

3. megadhat, visszafizethet; a putea restitui; zurückzahlen können. 1595: Andras kouacznak az minemw szaz huszon heted fel forint adossaga uolna ... sem ezwsti, sem penze ne(m) volna, kiűel megh fizethetne ... vitezleo Czieffei Janosnak [Abrudbánya; Ks 42. B. 22]. 1597: Sala Istwan wallya. Az zegeny Vitez Ferenczet neotelen koraban zolgaltam it Coloswarat eginehany embernek wolt ados azt monta ennekem hogi most megh nem fizetheti hanem mihelien az matkaiat haza viheti s az penz akit welle adnak kezéhez kelhet mingiarast megh fizeti [Kv; Tjk V/1. 139]. 1791: jővének mi előnkben Bágyoni Simonfi Gabor vram és kedves elete Párja Tit. Ajtai Huszár Judith Aszszony ... kértének es effective Lévalának Tiz vforintokat költsön illy conditio alatt hogy mind addig mig a Pénzt meg fizethetik ... Praestálnak minden forint utan egy nap szamot Szőlő munkával [O.asszonynépe AF; DobLev. IV/623]. 1823–1830: Én Bécsben Dienes Sámuel agenstől kértem volt 30 forintot kölcsön, úgy hogy Marosvásárhelyt az anyjának fizessem meg. Ezt én mindjárt meg nem fizethettem [FogE 294].

4. törleszthet; a putea amortiza/achita; tilgen können. 1653/1655: Csepregi T. Mihály Ur(am) busulásának ... okát ezen szokkál jelenté. Egy jo akarom minap szükségben(en) megh talála, hogy adgyak neki egy kevés pénzt ... hogy Creditorinak ... megh fizethessen [Kv; CarTr II. 874]. 1756: Libertinus Régeni Kis György Uram ... jelenté ... hogy modgya nem volt tellyességgel hogy Creditoranak megfizethessen [Ne; DobLev. I/271. 1a].

5. kiegyenlíthet, megtéríthet; a putea restitui/achita; begleichen können. 1648: ha tsak egy hetigh valo tauul létemet értenékis, anny Restantia esnek az szolgálat dolgabol, hogy etelemmel ha megh fizethetnem, külömben nem ha mi kart fognak vallani [Alvinc AF; Szád. Casp. Bodo P. Zenas de Balliokhoz]. 1760: a Vákai Határon egy meg nyuzott téhen találtatván, hogy a' Vákaiak nem fizethették meg, a' Vályabrádiaknak kelletvén le fizetni ex eo lassan lassan foglalni, harapozni kezdették [TL. Patingány Z. vall.]. 1780: (A többől a halakat) az ott valo Szőlősi nevezetű rossz ember mind ki lopta 's tékozlotta ... tudom hogy semmije nintsen 's meg sem fizetheti [Császári SzD; Ks gr. Toldalagi Kata aláírásával]. 1839: a' még főüventiben Buza béli kárt tsak most lehet valojaban meg betsültetni a hely színén ... Tessék ennellfogva a' Tektes Udvarbiro Umak 3ad Napon a' hely színén ... meg jelenni az lehető kár ki mutatasára, hogy a Betsű meg eshessék és az expensek az kárt meg fizethessen [Ne; DobLev. V/1226].

6. megválthat; a putea răscumpăra; ablösen können. 1770: Bodó Páll el árvásodván nem volt modgya, hogy Testvér huga szegőtséget a Melgos Udvarnak meg fizethesse kéntelenített azon ... pártikula jószágotkát Örökös fundusából kiszakasztatni [Madéfv Cs; Ks 65. 44. 13].

7. tlan haszn-ban; folosit ca verb absolut; ohne Objekt: fizethet, tud fizetni; a putea plăti; zahlen können. 1584: Marta Ersek Balint felesége vallia Giermek Agyban mikor volnek ez Zabo Catot hittam vala Babanak, es eo bant vele(m), de mywelhogy sokat kewan vala Nem fizethetek vala meg Neki [Kv; TJK IV/1. 222]. 1665: Az kővári praesidiumnak Nagyságod kegyelmes parancsolatjából Katona Mihály uram fizetett meg ... Ez után is, kegyelmes Asszonyom, az ott való fizetés mint leszen? én alig látom módját, Nagyságtok meg fizethessen [TML III, 527 Teleki Mihály Bornemisza Annához]. 1849: van Krizsán Máriának pénze miből megfizethet [Kv; Végr. Vall. 64].

8. meghálálhat; a putea fi recunoscător; jm für etw dankbar sein können. 1698: az eo kglme Daikalkottatasat en az en Jouaimbol es joszagombol megh nem fizethet(n)em hanem az I(ste)n eo felsege legien megh fizetője az eo kglme Jstenes Cselekedetinek, mind azon által ... Nem akarok hala adatl(an) lenni Ezen denominalt belső helliet ... hagiom es Testalom megh irt Georgy Mihály Deak Uram(na)k [Csatószege Cs; CsÁlt F. 27. I/44].

9. (meg)lakolhat vmiért; a putea ispăși pentru ceva; für etw. büßen können. 1674: véték az jövevényt fosztogatni, káros is az hazába pénzhozó embert idegeníteni és mivel az oláh a tizne a mintét (így!) igen tudja, az jövő nyáron a kegyelmed és más juha az havason megfizetheti az olyant [Zabola Hsz; SzO VI, 342].

10. ~i magd? megszedheti magát; a se putea îmbogăți (repede); sich bereichern können. 1852: 3. év óta mind azzal ketsegtettek a' huntzfutak viszája jönnek lakta helyekre s hadgyam nyáron át, ne Tartsam itt őket fizethesék meg magokat s most mégis annyira kívánnak hurtzolni [Nagylak AF; DobLev. V/1375].

megfizethetés visszafizethetés; posibilitate de restituire; Möglichkeit der Rückzahlung. 1760: Ugyanezen esztendőben ... hala meg amaz nagy gazdagságú Barcsai Gergelyné, Nalaczi Sára úriasszony is, aki is a Bánffi Dienes úr adósságait magára vállalta volt. Melynek meg nem fizethetésétől annyira megijedett volt, hogy csaknem desperatioba esett [RettE 111].

megfizethetetlen, megfizethetlen 1. kifizethetetlen; care nu poate fi plătit; unbezahlbar. 1661: császár parancsolatjából levelet bocsátott ki váradi Szinán pasa az Váradhoz való holdolás felől ... az reánk vetett, tőlünk megfizethetetlen summából leengedni nem akarnak [Kemlr 343].

2. lefizethetetlen/róhatatlan; care nu poate fi achitat; un-
abteilbar/bezahlbar. 1663: akarvan eo kglme Mikola ur(am), mind minket az országgal olya(n) busulástol es magatis megh fizethetlen sancz adastol oltalmazni, eo kglme ez hazabol ki menve(n), Assecuratiuk ... semmi nem jovaiba(n) megh nem haborittatik [JHbK XIX/21 fej.].

3. visszafizethetetlen; care nu poate fi restituit; unzurückzahlbar. 1591: az meni sok megh fizethetetlen adossagy ... Thakacz Andrasnak wolnanak Ez Nagy Adossagnak meg fizetessere ... Elegek nem wolnanak^a [Déva; JHb 53f. — ^aAz árvák.]. 1697: mostis az meg fizethetetlen adossagert embereinket s marhainkat miképpen szanyargattyak az Creditoroc (!) keptelen csak hallaniis [BK].

megfizethető kifizethető; care poate fi plătit; auszahlbar. 1845: Kérelmesek juhaikba az himlő miatt károk

törtétekis, a Szokott taxának felit a Bácsok által megfizethetőnek véli [UzslT XI. 85/3. 38].

megfizető I. mn kifizető; care plătește; bezahlend. 1673: Adgjuk tudtára mindeneknek ..., hogj bennünkét alázatos könyörgő supplicatiojok által találván megh itt Fogarasi városunkban lako és esztendőnként honorariummal tartozo, 's megh fizető görögök, hogj megh engedtük hogj ... akarmely helyen szabadosan arulhassanak [UF II, 534].

II. fn (vmit) megjutalmazó (lény); fiintă care răsplătește pentru ceva; Belohner. 1670: Fizesse Isten Kegyelmednek hozzám való affectioját és szeretetét. Én már Kegyelmednek soha meg nem szolgálhatom, hanem az egy Isten leszen megfizetője Kegyelmednek [TML V, 414 Keczer Menyhárt Teleki Mihályhoz]. 1698: az eo kglme Daikalkottatasat en az en Jouaimbol es joszagombol megh nem fizethet(n)em hanem az I(ste)n eo felsege legien megh fizetője az eo kglme Jstenes Cselekedetinek [Csatószege Cs; CsÁlt F. 27. I/44].

megfizetődhetik 1. kifizethetetik; a se putea plăti, a putea fi plătit; ausgezahlt werden können. 1680: aza(n) ... sum(m)a penz nem hogi megh fizetődhetnek eo klgmektől, de sött Naprul Napra nevedeknek, nevedeknek annak sum(m)aja Interessevel edgiutt [Ne; DE 2].

2. megadattathatik, visszafizethetetik; a putea fi restituit; zurückgezahlt werden können. 1764: leváltam ... a Nms Ref Nenyedi Collegium cassajából, 100. Mforint Interestnek Capitalissat interesre (így!) ... hogj ha casu meg nem fizetődhetnék, Ez országban akárhott (!) talaltando javaimból ... a' Nms Collegium contentumot vetethessen [Ne; DobLev. II/350].

megfizetődhetődik visszafizetődhetik; a putea fi restituit; zurückgezahlt werden können. 1734: Minden esztendőben be ment az Joszagombol 1500 forint Circiter öt száz ha ram költödöt is ezerel az adosag meg fizetődhetődött volna es így en meg valamit az adosag fizetésin kívül Praetendalhatnak [TKI Teleki Sámuel nyil.].

megfizetődik 1. kifizetetik; a fi plătit; ausgezahlt werden. 1676: f. 110 //, fizetődött meg benne három arany s restal még f. — 96//80 [Kv; RDL I. 155a]. 1693: A Relictanak testalvan üdvözült Úra ... fi 100 // fizetődött meg ez Szerent^a [Ne; DobLev. I/38. 4. — ^aKöv. a részl.]. 1724: jurallyon eo kglme hogj az az bor ... meg nem fizetődött [Asz; Borb. I]. 1729: egészen meg fizetődött az tizen ott forint [Kv; ÖCJk]. 1763: mind ket felek, hogj az penz Popa luon(na)k meg fizetődett légjen kívántak Protocolatni [Torda; TJKt V. 174]. 1797: a' szék ... azt ítélte, hogj a' 24. Mforintok meg fizetődjének [F.Árpás F; TL. Adám Gliga (68) col. vall.].

2. visszafizetetik; a fi restituit; zurückgezahlt werden. 1577: ha mit keolchylenez eo kegmekis, meg kel annak fyzeteodny e leowendeo adobol [Kv; TanJk V/3. 155a]. 1648: elucescal az Boitos Szabo Tha(m)as resolutiojabol, hogi megh ne(m) fizeteodeót az adossagh [Kv; TJK VIII/4. 324]. 1662: osztassék fel azis^a az ket reszes Atiafiakkal ugy mind az által hogj az varas adossaga mely raíta vagion elsőbennis megh fizetődglek [Kv; RDL I. 147. — ^aAz eladott közös ház ára]. 1764: A mi a bé adott Viski Péter vram két Leveleinek Continentiáját nézi, abból tsak

az jó ki, hogj Penz László kèrvén az adosságát ... megfizetődött volt egy része [Torda; TJKT V. 196]. 1840: ezen bé nem fizetett 155. Rf. — midőn meg fizetődik Kamatjával égyütt, akkor mégyen osztályra [Nagykapus K; KszRLt].

3. megtérítetik (kár); a fi plätit o despägbüre; (Schaden) vergütet werden. 1594: Az Ghonosz vtaknak meg latasara, es itiletire mint shogj shol kel epteny, valasztotak varosul illie(n) vraitam^a Kiknek varosul oly Authoritast Adtak hogy mindenewwe Az vizet el Arkoltathasak ereztethessek ... vgy mind azon altal hogy kinek kinek feolde(n) Amy kar esnek, illendeokeppe(n) meg fizetodgiek [Kv; TanJk I/1. 238. — ^aKöv. a fels.]. 1773: a havason Károk esett Füvekb(en), mely károk meg fizetodott vgyan, de mostan ... tartottak több es Nagyob Kártételektől [Hesdát TA; JHb II/3]. 1848: A' nagy vad sertések ára mind meg fizetettek. Vad malacz elvesztett (!) ötven négy, ebből meg fizetődött négy [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

4. megtérül; a se compensa; vergütet/zurückerstattet werden. 1797: 19 forintya amint az Sogora fel irta s mutogatta van kin hitelbe ezen Hordo ugyan alkalmasint Meg fizetodik ezzel de meg palinkatis Négy Kupát árult el [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. 1817: Nagyságod ... ha még nem absolválta Veres János Itélettel nélkül ne is Absolválva Hiszem az az ámito ravasz ember amennyivel ki akarná Nagyságodat elégfteni, azzal az ellene tett Esketés, és Authenticatio is alig fizetődik meg [Szászssombor SzD; IB. Szentmiklósi István ref. pap lev.].

5. díjaztatik, jutalmaztatik; a fi recompensat; (ent)lohtnt werden. 1607: Keönycereögrwnk Nagtoknak, es ty kgtcknek, hogy Nagtok es ty kgtck ... mutasson modot annak az summanak megh fizeteseben, honnet fizetodögiwnk megh ... hog igi ... sok kwlömb kwlömb fele szwksegeinkreis lehetnénk elegesegsek [Kv; RDL I. 80]. 1767: En Jován Ignát ... mondottam ... Dnlis Bironak Atyim Pászknak: imhol Atyim Avrámnak meg fizetődik utbéli fáradsága, de másnak nem, melyre aszt felelé nekem: neki meg fizetődik [Dupa-piatra H; TL. Jován Ignát (57) jb vall.].

megfizettet 1. kifizettet; a pune pe cineva să plătească; auszahlen lassen. 1557: nem Todom my modon es my okal attam volna en Knek az kewes Joszagot hogy ha megys en vellem akaryatok az adoth meg fyzettetny [Apanagyfalu SzD; BesztL 70 Apaffy lazlo nagyfalwrwl a beszt-i tanácshoz]. 1595: Biro W. paranczolattjara czjnalt az O Warbeli Kadar György .7. feredő vannat az feredő hazban, és ő kme megis fizetete velem. Attam ... f. 5 d. 60 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 25 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1610: Betlen Gábor itt létében hogy ő kglmek az zászlókat csinálták, vitettek volt ő kglmek 1 vider bort, kit ő kglmek megfizettének ki tött d 40 [Mv; EM XXI, 535]. 1722: Végben menvén ezen két Processus(na)k Conscribalása, Szolga Biro Vraitmékkal Computust inevalván, a mi bor, hus el költ ... parancsollyan Ngsd iránta honnan fizettessem meg [Pókafva AF; Ks 95 Borsaj N. Pál lev.]. 1773: Kérés azon hogy azon tizen nyoltz forintotot fizetné vagy fizettetné meg [Várfva TA; Borb.]. 1780: azon 70 forintoskatis, Excellentiad mint akkori Fő Ispány a Communitas-sal fizettette meg [K; IB. Kászoni Nagy János szb nyil.].

2. visszafizettet; a dispune să se restituie; zurückzahlen lassen. 1804: (A pénzt) senkinek ki ne adja, mert különben a következő visitatioiok fel adjuk az Esperestségnek és

magával fizettettyük meg [Marossztimre AF; DobLev IV/875. Sb Gazda Ferentz (54) ref. préd. vall.].

3. megtérített (kárt); a pune pe cineva să plătească o despägbüre; (Schaden) (rück)vergüten lassen. 1766: (A molnárok) ha valamely szegénynek a Malomban vitt gabonáját el darálnak, vesztegetnék, tehát az Incl. Provisoratusnak incumbal, hogy eöket érdemek szerént Castigálylya, és a kárt meg fizettesse [Déva; Ks 78. 20/6]. 1832: Hogy mind azoknak, a mellyeket a Néhai édes Atyánk ... halála előtt el vított — említett Testvérem fele részét nekem betsű szerént meg fizettetni vagy meg-fordíttatni határozottassanak [M.köblös SzD; RLt Pataki Mihály foly.]. 1845: Székelly Aniko Hajadon ... mint szökött kártevő szolgáló Gazdaszszony és nemtelen személ ellen törvény-szerűleg lépén fel Esedezem alázatosan a Tekéntetes Tanács méltotasson az Expositával, a' fenn Specificalt káraitam ... megfizettetni rendelni [Dés; DLt 591].

4. tlan vki követelésének eleget tétet, kielégített; a ordona satisfacerea pretențiilor cuiva; js Forderung genugtun lassen. 1672: az Vayda megh parancsolta volt az Szucsmai Vorniknak hogy megh fizettessen az debitor successorival de az Vornik ... halogatvan az dolgot megh nem fizettetet [Gyf; Hurm. XV/II, 1349 fej-i rend.].

5. fizettet, fizetséget/fizetést adat; a dispune plata salariului cuiva; entlohen lassen. 1571: Az praedicatoroknak fyzetessen meg eo kegek Ez adobol, hogy Neh panazol-kodyanak Teobser [Kv; TanJk V/3. 44b]. 1670: Udvarbi-ro, gyalog is vagyon vagy húsz. Azoknak is, ha hovok telik megfizettessek-e az jószág jövedelméből ... vagy ne ? [TML V, 38 Teleki Mihály Naláczai Istvánhoz]. 1681: Az vas futatásnak alkalmatosságával salak is szokot esni. Mint hogy azért mi az mivesekéim meg fizettettünk, az salakot is hitelesen mi hasznunkra fordicsa [Szu; CsVh 107–8].

6. díjaztat, honoráltat; a dispune plata onorariului cuiva; honorieren lassen. 1852: 4. rendbe fáradtam ezen Tárgy aránt a' Biztos Urakhoz, mostani időben látom tsak egy lépést se kívánnak az emberek fizetés nélkül tenni, énis, az utánni, idő vesztésegem meg kívánom fizettetni [Nagylak AF; DobLev. V/1335 Dobolyi Bálint kèrv.].

7. pénzzel kárpótoltat; a dispune repararea prejudiciilor cauzate cuiva; (mit Geld) entschädigen lassen. 1766: Petrucz János Udvari Biroságot viselvén Ribicsorai Glis Thodor nevezetű Jobbágyát Aszszonyunk Eö Excellentiájának katonának el fogatta volt, de szabadságát meg igitte, ha Petrucz Györgyre hamis kalácsot vészen, és minden névvel nevezendő czégéres vétkeket reája fog ... Glis Thodorra ... Udvar Biro Uram a hamis kalácsért Negyvent Csapatott és Petrucz Györgynek ártatlan szenvedését meg fizettette [Grohot H; Ks 40/9 Román Juon (40) jb vall.].

8. meglakoltat (vmiért); a face să ispășească pentru ceva; jn fūr etw. büßen lassen. 1781: Ezen Mezeire régen haragszik Bánffí Sándor úr s azért ő is vasra verette ökegyelmét. Elhiszem, hogy az Erdélyin tett verésnek is okálú ötet teszi, ha csak lehet. Aminthogy úgy volt, véle is fizettet meg, jól is teszi [RettE 414].

megfizettetés megtérítettetés; dispoziție de despägbüre; Schadenentschädigung. 1747: irtam ... Kopacz Peter Vram(na)k, az Utban el károsodot bornak meg fizettetésé iránt [Szentdemeter U; Ks 83 Péterffí Sándor lev.]. 1826: Csörgő Elek Inst(antiaja) melyb(en) Ersek Sándor által

fogadojába lett meg károsodása után ... jovainak ... betsült árrának meg fizetetését kéri rendelni [TVLt Közj ir. 909].

megfizetett ki/megfizetett; plátit, achitat; bezahl. 1759: A Kosesdi Posta Háznál ... A Staffetákról szálló Protocollum, melyben 127 Staffetának Taxájából tsak 15 tanáltatik meg fizetettnek lenni; a' többi restál [Kosesd H; Ks 78. XVIII. 13].

megfizetethet megtéríthet (kárt); a putea dispune despăgubirea; (Schaden) entschädigen lassen können. 1796: Instalunk Ngod előtt azon, hogy melto meg fontolasra veven azt, hogy minemű romlás és kár következék ebből az erdők és gyümölcs fák pusztításából Máltozások Ngod bennünket authoralni ... hogy ha ... találkozának olyan vakmerő meg atalkodtak a kik a törvénnyel nem gondolnak ... meg büntethessük erdemek szerént, és a Kártis vellek is super meg fizetethessük [Torockó; TLev. 10/6.].

megfizettetik 1. kifizettetik; a fi plátit; ausgezahlt werden. 1580: ha wdeo forgasaban ... Kemeny Georgj, az megh neuezett Jozagot Kemeny Boldisartól megh waltana szeoke antal az mit Rajta eppitene zeok antálnak az meg fizettessek [Gyerőmonostor K; KCs IV. 52]. 1662: Goronczki János nevű lengyel exuláns ember a tatárok által elfogattatván, néhány száz tallér sarca a kolosváriaktól megfizetettvén, szabadulást úgy nyerhetett vala [SKr 659]. 1722: tiz esztendő(k)nek el múlása után ... tartozzanak az Emptorok az zálogosított jóságot remittálni ... Ha mit a pusztá Nobilitaris fundusokon fognának ... éppiteni, tempore redemptionis azon éppítés estimaltassék és eö kglmék-(ne)k megfizetessék [Ne; DobLev. 1/99].

2. visszafizettetik; a fi restituit; zurückgezahlt werden. 1664: Mindénfele adosságokis à közből ante divisionem fizettesse(ne)k meg [MbK]. 1791: azonn terhes Summa pénz még mais a költsönözönek a Hellység tehetetlensége miánn meg nem fizetettvén ... kénlenítettnek az fenn irt falusi Lakosak ... ezenn ... Just avagy Jóságot ... eladni [Ádamos KK; JHb XIX/32].

3. megtéríttetik (kár); a fi plátit o despăgubire; (Schaden) entschädigt werden. 1732: Az Sáros hidon tul, az Deberke hidján, innen lévő Viz Csinalta nagj árok mia az ország uttyán nem járhatni, mely mia az Szomszedos Emberek Veteseikb(en) nagj károkat Vallottanak Concludaltuk hogj Csatani Ispán oda az hol az regi vtt volt jo erős sziles hidat kesztitessen ezen a heten, alioquin ha eö kglmén mulik el s miatta több kár következik eo kgl(ne)k imputaltattatik s fizetettik meg eö kglmevel kinek kinek kára [Dés; Jk 431a]. 1778: Adjutant Uram(na)k Vévén az Nemes Város egy hordo bort melynek hordaja el tévelyedvén annak árta termináltatva(n) őtt Marjasokb(an), Hadnagy Atyánkfia eö kglme által fizetessék meg [Dés; Jk 379 b]. 1795: A Jozágnak akármelyik résziben, és akármimemű Beneficiumában valami Deterioratio esnék a ki váltáskor fizetessék meg [Kv; JHb XX/41]. 1819: Ha a Czéhnek Tagja közül valamelyiknek Háza véletlen tűz által el égne 10 Rftal tartozék a Czéh az illyen Mester Embert fel segilleni; ha pedig a' Czéh Cassájában annyi nem tanáltatik, a fillérezés, vagy a Czéhbeli Mester Emberek meg hívása által is meg fizetessék a Czéh Mester által [Kv; MészCLev.].

megfodorít felbodorít; a bucla/cirlionta; auflocken/kräuseln. 1736 u.: A kisasszonyok, sőt elévaló nemes leányok Az hajokt kétfelől leeresztve, gömbölyegen csinált vassal megmelegítvén, megfodorították [MetTrCs 466].

megfog 1. kézbe fog/vesz vmit; a apuca/prinde (cu mina); etw. in die Hand nehmen. 1585: Catalin Kochis Albertne vallia, Nem lattam hogy az Alperesek wteottek volna Molnar Mihalnet, De lata(m) hogy Boczy Ersebet chak a' giolchahoz Niula es megis fogta vala Az Inget Somogy Sara penigh le Nioma Az feoldre [Kv; Tjk IV/1. 484]. 1598: Giúlay Miklosne Margit Azzony ... wallya: Latam azt hogy ... az Hegedws feiebe(n) akaria vala az Zappanios legennek az Hegedwt verni, en megh foga(m) az hegedwth ... es igi el valazta(m) egimastol eöket [Kv; Tjk VI/1. 162]. 1602: az Aszonj le yle az ladara s az puskat palastotis le tewe, nem tusakodot oly modon, hane(m) chak meg foghta wala [UszT 16/73 Anna relicta quondam agilis Stephani Albert de felső bodogaszonfalva vall.]. 1629: az retez felől ... azt mondgia hogy csak megh fogta az kezeuel es ugy vonta le az lakatott [Mv; MvLt 290. 144b]. 1745: az Ó Thordai Piaczon az J. ó Kglme az A. nyakán ezen jelen valo keszkenőt fogta meg, és é felől mondotta, hogy magae [Torda; TjkT II. 46]. 1783: égy Felfalvi ember tsak meg fogá a köntössemett s ... azt kérdé töllem hogy ha elfogtáké Nanya Makavéjt [Faragó K; GyL. Marsinyán János (50) zs vall.]. 1831: meg fogta az arrát mintha az arra vére meg indult volna s az ajton ki mene [Sepsimartonos Hsz; HSzjP Étfalván lako Nicula Sándor (57) zs vall.].

2. marokra fog, megmarkol/ragad; a prinde cu mina; an-fassen/packen. 1567: Anna, Rlta Pauli Eothwos fassa est ... Magdalena dixisset Ez e a io leany a' ky el rantottha a laytrat az en Anyam alol eleg eből thanitodt ... Ac Zarkane ... respondisset Quod teged tanitottak eből Tunc filia Magdalena dictu(m) hoc fecisset En Maid Meg fogom az foltos gereznath raytat Es ky tollak [Kv; Tjk III/1. 94]. 1574: Olah Myhal azt vallia hogy fely hely ferench hogy ely Mennyen De wuch Istwan meg fogta az Mellien keonteset Ne(m) bocatia [Kv; Tjk III/3. 391]. 1591: ez az en peresem ezt chielekette en raytam az pala(n)tott ky szette kezembe(n) ott megh fogott es ereosse(n) taszigalt [UszT]. 1632: Ust giarto Istua(n) az maga aita(jaba(n) al uala ... azon megh fogak ki rantak az ajton [Mv; MvLt 290. 87a]. 1726: Tordai Marton ur(am) a szekér rudgját meg fogá Vanka János más Jobbágyokal edgyütt tasztitá a szekeret [Mezőbánd MT; Berz. XV/14. 5]. 1741: Sipos István ... meg támadá Balog Lászlót ... de meg fogok a vas villát a keziben ne hogy valamiképpen belé üsse [Szilágycseh; IB III. 106/16]. 1784: láttam szemeimmel mikor Jakab Pálnit Széjes Josef a haját meg akará fogni Csáki Györgynek [Béta U; IB. Agilis Iljés János (15) vall.]. 1851: ha a' szolgám és egy Szabo Jófes nevű ember lábamat meg nem fogták vala — a' vizbe buktam volna [Dés; DLT 87].

Szk: nyakon ~. 1637: lattam hogj megh foga a kovacz legeny niakon Istua(n) Deak Uramatt [Mv; MvLt 291. 119a]. 1753: Rosnyai Joseff Ur(am) sok szo után meg foga az Melgos Groff ... Tisztartajat ... az ország utyán nyakan [Marossztygyörgy MT; Ks 48. 67. 31] * torkon ~. 1637: az Kovacz Legeny torkon igio(n) megh fogta vala s az kis kertre deöiteötte vala [Mv; MvLt 291. 119a] * üstökön ~.

1767: André ismét nekí fordula Vaszillyinak s üsteken meg fogá, tépte, nyötte, verte, üstekelte [Majos MT; Told. 26].

3. fog és kézben tart; a prinde și a ține in mână; (an)fassen und in der Hand halten. 1597: az azzony az agifeőnel all wala egi ingbe(n) az legenys egi ingbe(n) gatiaban all wala az azzal eleot, az kezewel fogta wala megh az gatiatiatis az agiokon [Kv; Tjk VI/1. 33].

4. megérint/tapogat; a atinge; berühren. 1584: Labanak semmy Niaualiaia Ne(m) lewen delkor ez Zeold Ambrusne hozza ment, es labanak terdet megh fogta es tikmony swltigh raita tartotta ... ky miat fel ora Mulwan az laba meg veszet es meg horgadat [Kv; Tjk IV/1. 259 Baka Georg vall.]. 1697: Egykor Peter Deakne Aszszonyo(m) uett vala egy Sajtot Pater Kaszoni Sigmond uramnak, ki miatt nagy rút hirbe nebe keueret uala ... monda Peter Deákné ki huiatám az Praedicatorjól az Patert, még az kerítés mellett olyan sokáig beszélgettünk ketten, még meg fogá az államot, meg rázá, s monda héy Lelkem hogi te engemet el nem felejtettél [Szentgyörgy Cs; CsJk 7–8 Szeben Györgyné Katalin (40) pp vall.].

5. lefog; a imobiliza; festhalten. 1573: Mihal Kowach Madarasy az Nyarad Mellet Azt vallia hogi penteken vecemye korba volt hogi harman Indwlak volt Zamosfalwa fele Aratni ... Mykor Mennenek az plebanos Towanal ket legený Eleykbe Tamad karokai Meg futamnak eleotek Az egyket leh vtyk az Azzonyembert meg fogiak, Eois az Thora zalad vgi Menekedyk meg [Kv; Tjk III/3. 415]. 1586: Anna Medvessy Matene vallia, latam hogy eo zwe choportozanak sem wteotte sem verte egy mast, hane(m) chak megh fogha az fel perest, es towab theowe a Sakrol az eggik Alperes Azzony, forgachne [Kv; Tjk IV/1. 610]. 1606: latta(m) hogy Jgen vity Kadar andras Pal myhalytt azon megh fogák eőkeott es el valasztak egy mastol [Vágás U; UszT 20/189 Geörgj Deak Jakab vall.]. 1630: ugi foga megh Erszenies Petert az Marton Deak szolgaja, hogi viszi vala el essek vele, s ugi teőrek megh az orra Erszenies Peternek [Mv; MvLt 290. 218a]. 1712: Nekünk olljan paramcsolatunk vagon hogi ha Cserei Mihaly Ur(am)nak Szolgája jún ide meg fogjuk meg kőtozzük [Kál MT; Eszt-Mk Cserei lev.]. 1796: mindgyárt osztán meg is fogták tépték, huzták vonták Nykolajt s hozták ... egyenesen Panitba, hogy pedig valakit agyon akart volna Nyikoláj vágni azt nem láttuk de módgya sem volt nékie abban mert az emberek meg lepték volt, vgy hogy nem is tehetet semmit, kezét, lábát, üstökét íngét a' Panitiak meg fogván [Panit Sz; TSb 2]. 1843: hátulról keményen meg fognak, és az ország ut szélire hurtzalnak, és meg akarnak fosztani. — s le a gyaljni [Kercsed TA; KLev. Szilágyi Márton (35) vall.].

6. elfog, fogságba vet; a prinde; gefangen nehmen. 1559: Ez el mult napokba az En zolgaim fogtak volt meg Eg' fw orrot ky kmetek tartomanianek Nag kart töt mind ez ideigh ... kezbejs attam törwen zerent, az w Bwneiről lakolt mert fel akasztottak [Retteg SzD; BesztLt 24]. 1567: az azzon allott kj. k.teknel fogwa, vagon, legien oth fogwa ameddig en .k.tekhoz kedden be megiek, akor had erchiem enis k.tek elót az azzon allottól, hogy honneth költt az marha hozza akeryt öttet megh fogtak [Nagysajó BN; i. h. 74 Horuath Lukach Sayoj tt a beszti bíróhoz]. 1581: az farsangossokat kiket al orczaba talalnak valakik leznek megh foggyak es az kalitkaba vigiek [Kv; TanJk V/3. 235b]. 1590: ty fogtatok megh az gylkost ty

szabadítottatok eljs, mint hogi megh fogtátok ugj megis kellett volna eorzenetek [UszT]. 1600: Veres Georgy vallya vgy kezde kyaliany ez Tott Antal hogi Bilyler Thamas vezette volna eotet el es fognak megh, my minth eorokseges embert az Capytanokkal meg nem foguk [Kv; Tjk VI/1. 430]. 1639: Fekete Janos monda, hogi nem igaz ember hanem fogd megh vid a Birohoz eő magatis [Mv; MvLt 291. 195a]. 1677: Ha valahol Csavargo, szeginységen erőszakkal élődő ... emberek hallattatnak lenni, és vagy valamely falunak határán lappanganak, vagy falukra bé-mennek, azon falusi Birák ha bimak vélek meg-fogni tartozzanak sub poena quingentorum flor. és a' Tiszteknek kezekhez vinni [AC 133]. 1690: En ream Tolvajt kiallot megh fogot Polgar keziben adot, kalodaban vertenek [Csomakörös Hsz; HSzjP]. 1796: a' Gujas ffa felemelvén a' kapát a' fokával főbe akarta ütni Vadas Györgyöt, s Vadas György is akkor azt kiálltotta, fogjátok meg kentek mint gylkost ... s a' Panitiak mindgyárt meg is fogták abba a' helybe ahol a' hatalmat tsinálta [Panit Sz; TSb 2 Bonyhai Mihály (32) col. vall.].

Szk: gyanúralgyanúval ~. 1654: Az Tolvaj peter halalart foghtak volna megh gianuval petrica juvánt mivel az attia fiak eo rea gianakosznak [Ispánlaka AF; Thor. X/9 Moldován Gligor (30) jb vall.]. | Tolvaj peter halalart foghtak az attiafiak az serelmes felek megh gianura ... petrica Janos nevu jobagiot [uo.; i. h. Popa Oprinka (60) jb vall.]. 1747: Ulmán Petru gyakrabban nevezet Boje Mihály fiaival társalkodot, gyanura vgy foga megh a' falu más két ide való emberrel együtt [Radulest H; Ks 112 Vegyes ir.] * törvényre ~. 1558: Byro wram azon kewnewreggyen ew felsegenek hogy ha walamely zolgaya ew felsegenek valakyth megh wer ah wagy egyeb hathalmath thezen, az Regy zabadsaghonk zerenth Zabád legien megh fogny az Byronak az olljan hatalmash Thewrwenyre [Kv; TanJk V/1. 48].

7. elkap, utolér; a prinde; erwischen. 1736: Mikor osztán megfogta,^a akkor ujjolag kétszer-háromszor az leányval együtt tánczolva az sorban állókat meg kerülte [MeTr 332. —^a A legény az egeres táncban előle menekülő leányt].

8. katonának fog; a lua cu forța in armată; jn mit Gewalt zum Militär nehmen. 1613: Az kikkel pedig nem birhatnanak es reaiok tamadnanak harminczadosunk es zolgai mellett ... tartozzek fel tamadni, es azokat az Embereket meg fogún Zazlonk ala be vinni [PLPr 36 fej.]. 1676: annyi bajom volt miatta, ki nem tudom írni ... a disznók kiadták a katonaságnak a dolgot s nagy zúdulás volt miatta ... levén gonoszakaróim ... elannyira feltekerték a katonaság előtt, hogy soha azelőtt zászló alól ki nem fogtak ilyen ember gyermekit Mondta azt is, mustrakor megkérdik, miért fogták meg, mint van s hogy van [TML VII, 131 Vesselenyi Pál Teleki Mihályhoz].

9. visszatart; a reține; zurückhalten. 1588: mihelt haza Jeowe Hadadba Kopaczgy Ferencz be hiwata engem, s meg foga mindaddig oth tarta mig Negy Embert vettem kezesegen Negywen Negywen forintig hogy en soha semmit nem kerek az Sombori Jobagian az en karomert [Zsákfa Sz; WLt Lucas Barlas jb vall.]. 1591: Calori (!) Janosne Orsolia vallia Egi keues wartatua jw Keczkemeti Georgi, ereossen feniegeti es zidogattia vala de Zeoch Mathene megh foga es kerni kezdi hogi ne menne sohova, Monda Keczkemeti Georgi, el megiek, megh eolcom az essezet, mert nem hagi bekert az en hazas tarsomnak [Kv;

TJk V/1. 116]. 1630: egj keves vartatua(n) haza akart Szanto Marton meni, de az Aszony megh foga hogj halad-hasso(n) az Ura, de nem tarthata megh [Mv; MvLt 290. 200b].

Szk: *törvényről* ~ a törvénykezéshez való folyamodástól visszatar, törvénykezéshez való folyamodást meggátol. 1598: amykor eo kgmet biro vramat erre az tiztre valasztottwk akkoron eo kgmenek igerteok magwnkat varoswl, hahol eo kgmenek biro vramnak, es az zolgaknak ... kedveket nem talaliak, es nem chendesithetik, tehat theorwenteol senkit megh nem akarunk fognj hanem igazsagot es theorwent akarwnk mindeneknek zolgaltatnj [Kv; TanJk I/1. 316].

10. (kóbor) állatot be/elfog; a prinde un animal rätäcit; (herumschweifendes) Tier einfangen. 1568: Georgius szöch iur(atus) fass(us) est, hogy Egy Tyukom Ment vala al-tal, az Andras Katho hazához, oth meg fogtak [Kv; TJk III/1. 233]. 1570: polgar Myhal Also fyley ... vallya, hogy latta egy Lo Bwdosik volt az filey hataron, Azonba Menth oda az Zylwassy Imre kenezze, kerdette hogj ha lattanak egy Bwdoso lovat otth valahwl, Eo kerdette Mynemw az Lo, Azt Monta hogy egy Nagy kek lo, vram kwlde hogi megh fogyag, Azonba be haytotta az faluba az Mezeorel az lovat, es megh fogta ely vytte onnath [Kv; TJk III/2. 111]. 1595: menth rah Lazlo Gergelj ... Johaymra eggiet megh fogott Johaymba teób tarsaiuál egyetembe ... el is vittek az Jühot kit megh fogtak volth [UszT 13/77]. 1664: Egy fako kancza lovat foganak megh az olla budaky-ak azon felle minesbul valot [Szászfellak SzD; Born. XXXIX. 4]. 1732: Sertessét ... nem kell vala meg lötetni hanem kell vala meg fogni [Dés; Jk]. 1771 Szász Mihály egy ökröt kerengetni kezdte a' végre hogy meg fogja [Vadad MT; VK]. 1796: Mihajesd fele méntenek, ottan sok lovak voltak a mezőn egy pej szőrű gyermek lovat meg fogtának [Déva; Ks 115]. 1843: a' négy el bodorgott ketske gidok között az egyiket meg fogjuk [Dés; DLt 1482].

11. (madarat) foglyul ejt; a captura/prinde (o pasăre); (Vogel) einfangen. Sz: *ha más ember kiszagattja a madár szárnyát, könnyű azután ~ni kb. könnyű legyőzni vkit, ha más ártalmatlanná tette.* 1619: azmely madár valakit az ő szárnyával sújtol-csapdos, hiszem hogy jobb, ha más ember kiszagattja annak az madárnak szárnyát, könnyű oztán megfogni [BTN² 354] * *meg sem fogta a madarat, immár mellesztimíntha régen megfogta volna a madarat, már melleszt kb. előre iszik a medve bőrére.* 1653: Áruló kurvafiai ! hiszem nagy dolog, hogy meg sem fogták a madarat, addig immár melyesztik; avagy nem tudják é azt, hogy az én Istenem, az én ellenséget megvervén, nékem adja a diadalmat [ETA I, 32 Nsz]. 1710: Rákóczi Ferenc is arany numismákat verete, Herculest íratván rája, a hétfejű hidrának mint szedi a fejeket, magát Herculeshez, a római császárt a hidrához hasonlítottán. Mínta régen megfogta volna a madarat, már mellyeszteni akarja vala, de közel sem úgy succedála a dolog [CsH 361].

12. (méhrajt) befog; a capta (roiul de albine); (Bienen-schwarm) einfangen. 1597: En segetette(m) harmát az rainak megh foghni az Kis Bodo Gergely kertibe(n) [UszT 12/37]. 1765: Esméri é a Tanu Nemes Kolos vármegyében Szász Banyiczan fejlő Monasteriában lako mostani Unitus oláh Papot, Popa Vont ... Azon Monosteriában szállani szokot Méh rajakat ki szokta meg fogni ? [K; BfR A. XXI vk].

13. csapdával/fogóval el fog; a prinde in capcană; mit Falle ab/einfangen. 1853: a potz egereket irod hogy el pusztitanak holmikat, egyet meg kell fogni egér fogoval, és azt meg pergelni s ott el rakni büdösen a' pintzébe és szüntelen kergetni így el vész [Kv; Pk 6].

14. (folyadékot) tart; a reține (un lichid); (Flüssigkeit) halten. 1681: Vas Bányák ... Az vizes kereket renovaalni kellene. Viz fogo selyépjének eleitis ujonnan kellene csinálni; mivel ighen el sorvatt, es a vizet roszul foghja megh [Vh; VhU 578].

15. rajtakap, tetten ér; a surprinde pe cineva asupra faptului; ertappen. 1597: Chengeri ferencz ... wallia ... az mikor megh fogok az azzont ez fogoli legenniel akkor latam hogi az agifeonel all wala egi ingben az azzony, Az legeni penigh az aztal elcot al wala egi ingbe gatiaba [Kv; TJk VI/1. 25]. 1610: Gabriel papot es azon az Jozagom fogtak volt megh Portik balasneual, melj Vetsegeert az papnak Lazar Jstuan minden Jozagat el dulatta, mint hogj az eo hazanal kaptak uala megh [Alfalu Cs; Törzs. Nagi Antalné Orsoljazzonj vall.]. 1620: az mely hatalmaskoda-son öttet (!) megj fogtak volt [Bikfva Hsz; Blt]. 1780: (A legényt) Brádon a vásárba a Görögötől valami gyöngyöt el lopván, meg fogták, rajta kapták, tömlőtbe dugták [Grohot H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1826: (A) Csere Oldal és Bonyha nevezetű csereerdeinkben ... némely praevicató-rokat ottan megfogván ... eddigelé igen csekély büntetés-sel bírságoltuk [Árkos Hsz; RSzF 117].

16. átv visszafog, fékező; a reține/frina; zurückhalten, bremsen. 1664: némely uram nem gondolván meg, mire me- gyen frásának vége, pennájának orrát nem fogja meg, hanem ha mit emez-amaz embertől hall is, úgy írja, mint valóságot [TML III, 90 Teleki Mihály Kászonyi Mártonhoz].

Szk: *fogja meg a nyelvét hallgasson.* 1752: Jovallom pedig Imetsnének, hogy á gaz, mocskos nyelvét meg fog- ja, á Feleségemet ne nyelvéllye, ne mocskollya, mert nem egy bordáb(an) szöttek vele [Torja Hsz; ApLt 5 Apor István Apor Józsefhez] * *fogja meg a száját 'ua'* 1768: halgas fogmeg a' szadat [Tarcsafva U; Pf]. 1803: azt mon- dá Fodor Sigmundne Balo Klára Aszszannak te Sárga Béka fogd meg a szadat a Léányomrol | fogja meg á száját a' Léányomat ne Sántázza 's ne tsufallya [Aranyos- rákos TA; Borb.].

17. eltilt vkit vmitől; a interzice cuiva ceva; jm etw. verbieten/untersagen. 1573: Eo k. meg Ertettek plebanos vramnak Irassa által valo Inteset De eo k. az tyztesse- ges Mvltasagtwl Nem Akamak senkit meg fogny [Kv; TanJk V/3. 71b]. 1584: Az Ado zedeo vraimis panazolko- tanak hog a' pechetlestéol az zolgakat meg fogtak volna varosul, es lnnet bizodalmost wewen a' keossege resten hozna be az Adot, vegesztek eo kgmek hog mikor elseobe be pechetlik valakinek hazat a' zolgak Es a' pechetet az ember le vonna, tehat az elseo engedelembé Mennyen, ha masodszor az pechetes meg leszen az haza(n), es vi- zontagh le vonza, tehag ket penzt vegienek raitha | a Jesu- itak Escolaiabol az Nemessek mind nappal, es mind eyel wdeo vta(n) fegweres kezzel lamak, kibeöl hog az varosra veszedelem Ne keowetkezzek, Az Vrak erreolis lntenek meg a' Iesuitakat hog mind Nemest smind Nemtelent ez fegwer hordozastol meg fognak hane(m) tartanak disciplinaban eoket [Kv; i. h. 278a, 279a].

18. (erdőt) megtilt/tilalmassá tesz; a interzice păscutul vitelor în pădure; (Wald) verboten machen. 1588: Jlyen Nyomorwsagonkis vagon hogi ith zinte az falw zelen

vayon egy kis Erdeo mellyet soha my twdasonkra ha zinte mak volt is a falwtwl ell nem zakazottak sem meg nem tiltottak hanem marhaczykank zabadon rea iarth, mostan Sombori Lazlo vram azth meg fogta nekeonk semmi marhainknak nem zabad rea menny, Az biraianak meg hatta hogy ha az eo Jobagia barma rea megyen be hayczia de azert alattomba ell boczyassa, ha az myenket ... meg kaphattiak hat Somborra hayczyak [Zsákíva Sz; Wlt Mich. Talas jb vall.].

19. megvon vkitől vmit; a retrage ceva de la cineva; etw. jm entziehen/vorenthalten. 1572: Az Takachok kewansaga feleol eo k. azt Mongiak hogi zabad vasart senkytwtl meghe ne fogyak [Kv; TanJk V/3. 64b.]. 1588: Biro vram senkitedől meghe Nem fogia pechetit, ha ky Jdezesre zolgot kewan, Aggyon zolgot, Aky penigh pechetet, Aggyon pechetet, Az Idezeteo fel Amint velle Akar Eelnj vgy ellien [Kv; i. h. I/1. 67]. 1612: Arannak es Ezwstnek ki vitelet ... minden rendektwtl meghe akariük fogni ... senki Plie Araniat Ezwsteott, es Teoredekbeyss ki vini ... hirwnk nelkwtl szabad ne legien [Kv; PLPr 2].

Szk: kezét ~ja vkinek mestersége gyakorlásának jogát megvonja vkitől. 1657: haluan az Egesz Czeh kezét eo Kglk^a meghe fogák az Bardot el fogak tölle mind addigh valamahig az Böczületes Czehnek keduet keresi [Kv; MészCLev. — ^aA tolvajsággal bélyegzett céhtagnak].

20. felfog, megért; a pricepe/înțelege; auffassen, verstehen. 1710 k.: De minthogy a véges elme ... csak annak mehet végére, aminek vége vagon, az aetemitasnak vagy örökkévalóságnak pedig nemhogy vége volna, de kezdeti sincsen: azért az arról való elmélkedésnek nem az a célja, hogy azt éppen kitanuljuk, megfogjuk ... hanem más oka, célja és haszna vagon [BÖn. 443]. 1823–1830: Írt is róla, de nem tudtam rajta elmenni. Nevezetesen azt írja, hogy komlós korpát komlós térszta nélkül nem tudnak csinálni, nem tudtam tehát megfogni, hogy a legelső komlós térsztát hol lehetne kapni [FogE 218]. 1880: Nem tudják megfogni: micsoda emberfeletti protekció folytán közöltetett — micsoda mesés összeggel kellett lekenyezreznem Beóthy Zsolt urat, hogy kinyomtatassa [PLev. 78 Petelei István Jakab Ödönhoz].

21. (munkaeszközre) ráteszi a kezét, dolgozik vele; a pune mîna (pe o unealtă); auf ein Werkzeug die Hand legen. Sz: szegényli a fogó nyelét ~ni szegényli a (saját) mesterségét. 1805: (Az) egyenetlenségek nem volnának ha a Veros kovats Gazda a fogo Nyelit nem szegyenlené meg fogni de ma a Veróskovacsok közül edgy sincsen a ki a tulajdon mesterségét Tudni ne szegyenlene [Torockó; TLv. 9/41].

22. (rozsdá/festék) befog, elszínez vmit; (despre rugină/vopsea) a păta; (Rost/Farbe) etw. abfärben/fangen. 1580: Was Araniazas. Wegy 1 lot galichküet, 2 loth timsoth, 1 loth feier galichküet Megkel solualny, hogy Tyzta viz legien, vgy kel beleie vetny, es az keneső Megfogia es kend be arannyal [Nsz; MKsz 1896. 569]. 1656: vagon duplas onnos zomanczos (: kinek az zomanczatt az rosda meghe fogta :) Beczi esgez kilinczes tsapo zaros forditos aytora valo zár nro. 7 [UF II, 112].

23. (átok) vkin beteljesedik; a se împlini (blestemul); (Fluch) sich über jm bewahrheiten. 1739: Faluvéginé^a azt mondja ... még eddig az kit megátokoztam, az én átkom azt megfogta [Bözöd U; Ethn. XXIV, 88 Gyergyai Boldizsárné Osvát Anna (32) pix vall. — ^aFaluvégi Mihályné bozorkánysággal gyanúsított asszony].

24. ~ja magát megtartóztatja magát; a se abține de ceva; sich (einer Sache) enthalten. 1584: Azert hogy a' gonossagh Naprol Napra Ne giarapoggyek seot az gonosz embereknek bewnteteteset latwan a' gonoz eletteol magokat meghe fogiak Vegezteit hogy Walahol effeleket tudhatnak, Iarianak el teorweny zerent dolgokba(n) es Aky mith erdemel, vgy bewntettessek [Kv; TanJk V/3. 286a].

megfogad 1. alkalmaz, felfogad, szegődött; a angaja pe cineva; anstellen, dinglen. 1561: Senki penig eg' mesteris effele legent ky ez warosba eg' Mestertol mas mesterhez akar zolgalni menni meg' ne mereslyen addigy fogadni a mig' megy nem erti az wratol my okon es my modon ualt el [Kv; ÓCART.]. 1568: Paulus Somogy fassus est Eszt tudom, hogy ez istuant Jg fogatta vala meg ezten-deyg, hogy neky. f. 8 ad, Mentet dolmant es inget gatyat kettőt kettőt [Kv; TJk III/1. 173]. 1608: egizer Kis Pal fogatta vala meghe eotet egi hettre hogi az Kornis Janos chwribe chepellyen, es Kis Pal helyet chyeplett volt [Muzsna U; TSb 21]. 1699: Mines Pasztornak fogadtuk meg Debreczeni György és Derecskei Mihály Atyankfiat. Egy egy lo Beri //72, tanito penz egy egy lotul //2 [Dés; Jk 281a]. 1710: Tudode láttade hallottade nyilvá(n) bizonyoson 1708. Esztendőben mikor az Rákosiak meg fogatták Csipkés Jánost Soldosnak az Szebeni Csitedella sants asására, hány forintokba(n) fogatta meg az Falu és hány véka buzába [Aranyosrákos TA; Borb. I vk]. 1773: Wass Feretz Ur(am) kit fogadtak meg szoptato Dajkának kis Fiatskája mellé ? [Msz; BetLt 7 vk]. 1850: ha az Isten haza viszen meg fogadam azt a' Musnai Féliit ... többet 5 — leg felyeb 6 forintnál nem adak belsőnek [Kv; Pk 6].

2. bérbe vesz; a lua ceva in chirie, a inchiria; pachten, mieten. 1585: Anna Zekeres Caspame vallia, Az zwret eleodeden Takach Georgne Akarattibol Zeoch Casparnetol fogatta(m) vala meghe a' hazat, de el hagia(m) az hazat [Kv; TJk IV/1. 443]. 1632: Mikor Geörgi Deak az hazat töllem meghe fogada akkor azt monda hogy eőneki attiafia az azonnak az vra [Mv; MvLt 290. 97b]. 1672: az A. szeőlejéből mellyet fogadott volt meghe mivelni, ki verte, és ha belé megye(n) veréssel fenyegette [Kv; TJk XI/1. 189]. 1682: bizony én ki nem megyek Szent György napigh az házbul, ha az Gazda el adgyais, mert én addigh fogadtam meghe az házat [Kv; RDL I. 162 Simeon Medgyesi (56) ns vall.]. 1796: (A legelőt) mikor a Berszányok meg nem fogadták az Úveg Csüriek vagy az Oltszemiek fogadták [Úvegcsür Hsz; Mk II. 3/88. 5].

Szk: bérbe ~. 1568: Duruttia Nagy demeterne ... fassa e(st) hogy ok az felső földet fogattak volt meg berbe Toth Mate leanyatol, es az vtan Aronys meg wptek [Kv; TJk III/1. 212]. 1573: Meszaros Markos es az felesége Anna, Azt valliak hogy Zent gergy Napba Mwlt eztendeie Mytwl fogva az Torozkay hazaba Laknak berbe fogattak meg Eot flba eztendeig torozkaytwl [Kv; TJk III/3. 250]. 1763: Manyika Juon ... a' három szekér gabonát el hozta, itten Providus Szakáts Abrahám szekerét bérbe(c) meg fogatta s el küldvén el is hozotta, a' maga számára [Gálfva KK; Mk V. VII/1. 22–3].

3. felbérél (vkit vmire); a angaja (pe cineva pentru ceva); (jn zu etw.) dinglen. 1568: most bomemizane kezén meg fogatta az haydúkath hogy meg lessek feyerwary durkoth es az orat ayakastol el metedgiek [Kv; TJk III/1. 228]. 1619: az dívánba hallottam meg nagy titkon, hogy az német követek igen titkon egy olaszt fogadtak meg,

kinek in paratis ezer tallért adtak, és attól írtak az hispániai királynak és római pápának, hogy most az ideje, lássák mit cselekednek [BTN² 358]. 1766: azon fattyu gyermek(ne)k formája, s Abrazattya Mutattya, hogy Docz luon, nem pedig Petrucz György légyen Édes Artya ... hallottuk, hogy Iffiabb Petrucz János pénzelt fogadta volna meg az említett kurvát, hogy vallyon Petrucz Györgyre [Grohot H; Ks 40/9]. 1809: különb különb időben és alkalmatossággal hirhesztette is azt, hogy az Alperesek ajándékbeli ígéretekkel fogadták meg őtet [Dés; DLt 146]. — L. még CsH 461.

4. (intést/tanácsot) elfogad/meghallgat/tart; a ascolta (un sfat); (Mahnung/Rat) annehmen/behalten. 1584: Margit Bachi Mihaly felesége^a egiebet Nem hallottam, hane(m) chak a' sikoltast ... a' hazon valo dobbanastis halla(m) de Nem tudom ky chelekette, Boldisar ky Akar vala Menny hogy lassa kichoda, de az felesége Inte hogy Ne Mennie(n) ky es meg fogada, Azt monda hogy holnapis vegere megie(n) [Kv; Tjk IV/1. 334. — ^aVallja]. 1597: had lassam, immar mytt fogadnak megh s mytt tanolnak [Dés/Néma SzD; SLt BC. 7 Lucas Fodorhazy de Nema ns vall.]. 1600: valamit az Hadnagyok parancholtak enneke-mis, ne(m) tehette(m) rola, megh kellett fogadno(m) [ÚszT 15/25]. 1610: osuatt peteris ... monda el ne Jöy mert ha el Jözy betörök az feyed, az penigh megh fogada es megh tere mas fele mene [Betlenfva U; i. h. 40b]. 1732: kérem az M:Úrat hogy ... ha teczik az M:Úr(na)k jovajan egy jo dolgat, ő Ngok(na)k hogy mihéz leg job legyen tartani magokat ő Ngok(na)k és tudam aszt meg fogadgyák ő Ngok a mit fog jovalnj az M:Úr [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.]. 1755: ha meg nem fogadja a' mit fogok parancsalni, másként veretem meg [Germeszeg MT; TGSz 33].

Szk: ~ja vkinek a beszédét/szavát. 1598: mind(en) iora intoe bezedet megh fogaggiatok [Gerend TA; Törzs. Gerendj Pál végr.]. 1618: jöbb volt, hogy megfogadá nagyságod az én szómat [BTN² 158]. 1761: az ökröket az ő Törökbuza kárából ... ki nem hajtotta s ebbéli haragban haszantalonkodott Botkor Thodor, hogy miért nem fogadta meg az ő szavát [Majos MT; Told. 35] * *parancsolatot* ~. 1664: az uram parancsolata ellen mit cselekedhettem? hiszen maga is Kegyelmed, akárki is, hittel köteles urának, fejedelmének parancsolatát fogadná meg [TML III, 295 Boldai Márton Teleki Mihályhoz]. 1723: mű az Aszszonyok parancsolattját megh fogattuk [Marosoroszfalu MT; VGy. Batza Nőnucz (43) jb vall.]. 1749: Szolga Biro Batsfalusi Uram ... mind a Falus Birot, s mind a Matsukásokot Kalodába vetette én velem^a, semmi ok nem lévén reá egjéb, hanem az hogj miért nem fogadták meg a porontsoltját s miért nem hajtották ki a Falut a Sáskákat öléseire [Besenyő AF; Told. 3. — ^aVonya Vojk (50) zs-rel] * *tanácsot* ~. 1653: Ezt a Básta tanácsát a vajda megfogadta, és a harczot hátrahagyta [ETA I, 57 NSz]. 1710 k.: Ebből meglátszik, hogy mi lett volna, ha a gubernátor az én ... 1701. októberi tanácsomat megfogadja [BÖN. 881].

megfogadhat alkalmazhat, felfogadhat, szegődthet; a putea angaja; dingen/anstellen können. 1561: Egy mester meny myet fogadhasson, mynemw modon fogadhassa meg^a az Mestert [Kv; ÓArt. Mut.]. 1618: ha itt való tolmács felől nem procedál Nagyságod, itt az kapitihája szegyeint vall miatta Ha tetszenék Nagyságodnak, írma Nagyságod egy commendatoriát azféle tolmács felől; az

neve helyét ha meghadnák, és interim keresnék, talám kevés fizetésre is megfogadhatnók [BTN² 123]. 1797 k.: A keményeket most rakatom, Amellyek(ne)k is meg tsinálására alább Hat Német forintnál az kömvest meg nem fogadhattam [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. 1831/ Czako Janos vr ... ezeket mondotta ... kínálkozik^a kotsinak de nem fogadom meg mert tolvaj, a' Néhai Sigmond testvéremnek ládjából régebben pénzt lopot ki s ezzel magát előttem jegyesnek tévén nem fogadhatom meg [Dés; DLt 332. 17. — ^aA gulyás].

megfogadott alkalmazott, felfogadott, szerződött; care a fost angajat; gedungen, angestellt. 1746: Rethinger Jánosnak ... Gubemator vrunk ő Excellentiája Devara meg fogadott Serfőzőjének ... Se Egetbort, se sert ... distráhálni ... nem szabad [Déva; Ks 107 Vegyes ir.]. 1809: En szemeimmel láttam mikor a Tkts Biro Kis Aszszonyok Bérésse Fiafalvi Joseff a ... Nagy Aszszony^a megfogadott legényét az Udvarbol el hívá [Homoródszímárton U; ÚszLt ComGub. 1749 Kitsi Jánosné Almási Jutka (48) zs vall. — ^aNéhai Tekéntetes Biro Palné Geréb Kata Aszszony]. 1843: Adoszedők Veres István és Pekárik József kérenek engemet mint meg fogadat volt Segédgyeket, hogy ... Kortsmáros Bako Andrászhöz mennék bé [Dés; DLt 586. 22].

megfogadtatik alkalmaztatik, megszegődttetik; a fi angajat; angestellt/gedungen werden. 1841: ezen gyűlés alkalmatosságával megfogadtattak tehenpásztoroknak ezen 1841-dik évre gyalog katoná és jubilált káplár Miklós János és ugyan Miklós József az tavalyi bérre, azaz egy téhenre 3 krajcár váltóba és négy kupa gabona, s azonkívül a kaszáló kötél fű [Taploca Cs; RSzF 201].

megfogant 1. (növény) gyökeret ver/megered; (despre plante) a se prinde; (Pflanze) Wurzeln fassen/treiben. 1680: az Patakocskán tuul tiz oltovanyok vad(na)k ... szepen meg fogantak [A.porumbák F; ÁLt Inv. 10]. 1772: Szederj, és Eperjék vagynak é? Eperjék némely Udvarokban vadnak, és Szederj fák is az Erdőkben; talám meg fogannának, ha az ültetéshez tudnának az lakosok [Fejérvíz H; JHb 36 Balt. Herna szb ut.]. 1813: (A virágoskertben) az hol meg fogantak igen szép magossan fel nőtt gyertyán Fa spalirok állnak [Koronka MT; Told. 18]. 1823–1830: Meg is fogantak volt a fák szépen [FogE 128].

2. (oltás) hat; (despre vaccin) a se prinde, a-și face efectul; (Impfung) wirken. 1825: Hány Gyermekbe fogant meg a' Himlő Hányban Nem? [Nagykapus K; RAK 36]. 1834: 10 Juli Kolos Megye rendes Sebésze Tks Sofalvi Dániel által a N. és Kis Kapusi Ev: réf: Eklésiákba inoculáltattak öszvesen 53an ... Nkapuson meg fogant öszvesen 25be [uo.; RAK 30].

3. kb. oltásra reagál; a reacționa la vaccinare; auf Impfung reagieren. 1842: bé oltattattak Tehén himlővel: Botha Daniel fia Ferentz ez meg is fogant. Nagy István Leánya 'Su' sánna, meg fogant [Burjánosóbuda K; RAK 123].

megfogant 1. gyökeret vert, megeredt (növény); (plantă) care s-a prins; (Pflanze) Wurzeln gefaßt/getrieben. 1792: ezen a már el muló héten^a a szőlők homlításán, Cseresznye oltásán, az eddig oltott s meg fogont oltoványok(na)k alkalmas helyen való ültetésén ... voltam

egész erővel [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev. — ^aMárc. 10. körül]. 1794: meg fogant és ki tépet Füz fát ... találtak 237 szálát [Melegföldvár SzD; SLt évr.]. 1834: Meg fogant Somfa Csemete [Mezőújfalu K; BetLt 7].

2. oltásra reagált (személy); (persoană) la care s-a prins vaccinul; auf Impfung reagiert (Person). 1842: bé oltattak Tehén himlővel: Botha Daniel Nagy István Leánya 'Su'sánna ... ezek én előttem vi'sgáltattak meg, 's meg fogantaknak találtattak [Burjánosbuda K; RAK 123].

megfogás 1. (ló)kifogás (ménésből); prindere (a unui cal din herghelie); Herausfangen (aus der Pferdeherde). 1598: valamj lowak fogni ala menteonk volna az Tarchja hazara lowainkban ott megh fogank de nemeljet legh kywaltkeppen penigh az Nagy ferencz fia lowat megh nem foghatwk hanem az Menes pazorok leonek segitsegel az megh fogasaban [Kv; TJK V/1. 263].

2. elfogás, kézrekerítés; prindere, inhățare; Aufbringung, Ergreifung. 1582: Theowissy Menyhart, Kowach Isthan, es Kowach Mathias az varosnak eskwt Drabanty ... Azt valliak tuggiak hog farsangba vala, De ferfiu Ruhaba sem lattak^a, mert az meg fogasaban ot Ne(m) voltak [Kv; TJK IV/1. 32–3. — ^aRengő Annát]. 1625: Jobbagiomat az orzagi uta(n) megh fogta sôt az megh fogas uta(n) miklos emre magais uerte az megh fogasert az mayor potentian keuano(m) conuincaltatni [UszT 75a]. 1677: Latrok kergetésekre, meg-fogásokra ... tartoznak insurgalni mindenüt sub poena flor. 200 [AC 262]. 1721: az Tavas fêlt fogván én meg egy Tolvajt ... akkorj meg fogásnak utánna az jobb lábomon ... ki kezdet Sebesedni [Ne; Ks 95 Jenei Mihály lev.]. 1730: Az Sz. Benedeki kerülőnek adtam az Mikeházi oláh Pap fia meg fogásáért d 34 [Szentbenedek SzD; Ks 26. XIV].

3. megfőkezés; domolire, potolire; Bändigung, Zügelung. 1662: Ez cajtház romlásából a várbélieknek igen sok károk esett vala ... jó néhány ácsembereknek is, kik a szarufák megett való tűznek megfogására felháltak vala, ellővöldöztetések [SKr 603].

4. felfogás, megértés; pricepere, înțelegere; Auffassung, Verständnis. 1710 k.: A világ még csak 6000 esztendői sem ért a teremtetőst fogva, hát mikor telik el egy millió esztendő? kimondani ezt, leírni ezt ... meglehet, de értelem, idea, elme megfogása és conceptus nélkül [BÖn. 450].

5. vki keze ~a vki eltöltése mestersége gyakorlásától; interdicția exercitării meseriei; Verbot der Ausübung des Handwerks. 1672: valamikor Szeres volna s nem akar vaghi büntessek elsőben cum f. l de ha megis vagmerősegre veti magát a' keze fogattassek meg a' vagastol, valamig a Czeh rendit el ne(m) követi ... Akkor legye(n) penig a' keze megfogása, mikor a' marha legszeb, job, hasznossab es kövreb lészén [Dés; JK].

megfogat 1. kézbe/kézzel fogat, megértet; a pune pe cineva să prindă ceva (cu mina); mit der Hand fassen/berühren lassen. 1759: mondja Bartok Kelemen Ur(am) Las-saé klgmed Anyám Asszony itt is a loszágban(an) egj darabot el adott, ezt miért tselekszi kegielmed itt is illy tsufondarossan kerekitti el melyre felele Bartok Mihályne Asszonyom én bizony fiam nem attam ott hanem tsak az h(á)z szeigi, de meg fogának Bod Andrásné Asszonyomék s oda huzának a szilva fához s meg fogaták a szilva fát hogy addig adgyam [Albis Hsz; DobLev. 1/282. 3a].

2. (lovat ménésből) kifogat; a pune pe cineva să prindă (un cal aflat în herghelie); (aus der Pferdeherde) herausfangen lassen. 1731: rendre fogatván meg az kanczákat nékik, kézen kell hágatni őket [JF lovászmesteri ut.]. 1740: Mikor Nms Városunk tagjai közzül valaki Lova után küld, azon Lovakat meg-fogni 's fogatni tartozik minden nap ordinarie kettzer reggel és Delljest [Dés; JK 534b].

3. elfogat; a dispune să fie prins/arestat; festnehmen lassen. 1568: Megh Byzonythattwyk my azt hogy myhal akarattyabwl fogtak megh az Bankath Meg kel Maraztany f 40 hogy terwyn neikwl hatalmaswl fogatta meg az Bankat [Bongárt BN; BesztLt 63 Lucas Pystaky de Bongarth a beszt-i bfróhoz]. 1570: Vayda Demyen vallya Mykor be hytta volna Thywadart az kenez az Teorwenre nem vart az Theorwentwl, hanc(m) megh fogatta es be vitette, az Thoromba [Kv; TJK III/2. 12–3]. 1572: (Kys Mihály) az en hazamat meg kyssebyttete vala, akkor en meg akara(m) eotet fogatnya, De mykor eo meg ertette volna hogy az en zolgalomat terehben eytette volna Jdeonek Jawaba^a teollem el zeokek [Kv; TJK III/3. 262e. — ^aSzolgálatának letelte előtt]. 1600: Tudom hogy Hoggiay Andras, Mako Gyeörgy zolgaival reank iéöwe, engem megh fogata s fogva Zeölös Gyeörgy hazahoz wiwe [UszT 15/201 Soldos Balinth Zombatfalui zabad zekely vall.]. 1628: ötet megi fogotta volt Beldi Kelemen [Bikfva Hsz; BLt]. 1633: Monda az biro ... ha tudod valahwl itt az varoson letet, ihon ... fogasd megh mingiarast [Dés; DLt 376]. 1718: Fogatatt meg az megirt Urfi ő klgme maga két Czigánj Jobbágyat [M.bece AF; Told. 2]. 1812: az alperesek a Fellperes Urnok ... egy öss örökös allodialis Szántó Földjét erő hatalammal meg szántották ... a mikor is ott in facto delicti találván a Felperes Ur az allpereseket azonn hatalmaság tselekedetébe, maga földjén legotton megis fogotta ... s ... detentiobais tétette [M.bölkény MT; Bom. G. XIII. 16].

Szk: gyanúval ~. 1644: En az penznek el veszeseben nem tudok semit ... Hanem ezt hallattam hogy gianoval fogatta megh mind az Inassat s mind penigh Szigiarto Gergeljnett | Hogi nylua(n)sagal ra fogta volna Csiszar Mihaline, Szigiarto Gergelinere az penz lopastt en azt nem hallottam, hanem gianoval, gianakodat ra, s ugian gianoval fogatta meghis [Mv; MvLt 400].

4. át/lefogat; a dispune să fie imobilizat; umschlingen/niederhalten lassen. 1795: poroncsolt az Hadnagy Ur Antalnak elé adni az ökrök árrát, de elő nem ada azonnal Kopi Istvánnal velem meg fogatá darakon is [Ozsdola Hsz; HSzjP Kopi István (68) gy. kat. vall.].

megfogatandó elfogatandó, elfogatásra kerülő; care va fi prins; festzunehmend. 1677: A' Szászságnak Vármegye fundusán lévő jóságiban megfogatando akar mely latrokat, a' Vármegye Tisztei kezében, és nem másuvá tartozzanak vinni [AC 121].

megfogatás elfogás, letartóztatás; prindere, arestare; Festnahme. 1638: paranczol nagod, hogi ... Desi birohoz menven az megh irt Czismadia Istvan Ur(am)n(a)k hazaban, szemelye szerint valo megh fogatasert es tömlöczben tetetesiert ... nyolczad napra az Nagod szemleleleiben ... elő allani tartozzek [Dés; DLt 400]. 1677: Engemet ő nagysága mások előtt megfogatással fenyegetett, ha el nem megyek [TML VII, 440 Teleki Mihály Baló

Lászlóhoz]. 1710: a Haller urak és mások, kik részesek nem valának a Bédi megfogattatásban, a fejedelmet kérti kezdek, ne sanyargassa ártatlanul, hanem bocsáttassa el őket [Csh 131].

megfogathat elfogathat; a putea dispune să fie prins; festnehen lassen können. 1591 k.: En penig mynt olljan poténtiariusokot meltan megh fogathattam [UzT]. 1627: ha pedig eo kegymit kedue ellen el hagynam, tehát engem eő kegyelme myndenűt es mynden helieken, nemessigemnek mynden szabadsaga ellen, megh fogathasson, megh Tomloczozhessen, es meg bwnthessen [Gyf; Berz. 15. XXIV/10]. 1677: Katonák és egyéb vitézli rend hatalmasul senki földéről Jobbágysokat el-vinni ne mérészellyenek; kik ha olyakat cselekednének ... szabadoson meg-fogathassák, és vagy a' Fejedelmek Udvarában, vagy utánnok valo Fő Tiszteknék kezekhez küldgyék, érdemek szerint valo kemény büntetésre [AC 228]. 1681: Keri Balas atyankfia ... ighire es köte magat arra hogyha ez fellyeb be irt conditiokat be nem tellyesittenek falustol ... nem obstalvan Nemesi praerogativaia, ott az hol, ugy az mint, akkor az mikor azzal az kivel eo kge akaria, megh fogathassa, mind magat személyeben, s mind pedig iovaiban arestaltathassa [IB. Thuroczy András fogott köz-bíró Dészfalván lakó val. — "KK]. 1702: obligálá magát ... Poroszka Thodor Nmzs Mihálcz Miklos Ur(am)nak, és ő kglme Posteritássinak örökkös jobbágyságra ... ha pedig aurfugialna ... ő kglme minden Törvény nélkül akár hol megh foghassa, vagy megh fogathassa [Altörja Hsz; Borb. I N. Márton ludi-magister gymnasy Altörjensis keze írása]. 1765: Hogy ha pedig ezen Conditiok ellen tsak legg kűssebbis vétene ... Székely Elek eo kglme azokat nem observálván illo Casu az édes Annnya ... megh fogathassa és Szebenben küldhesse [Torda; Pk 2].

megfogathatik elfogathatik; a putea fi prins; festgenommen werden können. 1671: az ollyan fraudulentusok minden helyekben a' tisztek által meg-fogathassanak az Nagyságod parancsolatjára [CC 64].

megfogatik 1. elfogatik; a fi prins; arestat; festgenommen werden. 1572: Kwtas Jacabne Marta, Azt halotta Bekennetw! mykor az torombol ky kertek volna, hagi Im az lo azzon azert fogatot megh hagi Bozorkannak Montad volna [Kv; TJK III/3. 43]. 1657: (Pécsi Simon) az judaismust publice kezdvén exerceálni, juxta regni constitutiones esmét convincáltaték, legitime megfogaték, javaitól priváltaték [KemÖn. 16]. 1677: az adósnak örökségéből légyen az elégtétel; ha pedig az-is fel nem érné, személyében-is meg-fogassék az adós [AC 190]. 1732: akkor Borbára még meg nem fogatot ha nem imit amot járt [Kv; MvRKLev.]. 1750: külömb(en) nem lehet ha csak meg nem fogatik, mert ugjanis szabadon léven, egy vagj más feigverhez kapvan az örögd nem aluszik [Bölon Hsz; ApL 3 Donáth György Apor Péterhez]. 1832: Aki meg fogatik excessusokért ott^a ítéltessék meg [Borb. II. — "Tekén (K)].

2. keze ~ vmiben akadályoztatik, gátoltatik vmiben; a fi impiedicat să facă ceva; gehindert werden. 1734: Az Templomb(an) Copulálándoktolis 3:3 májrás fizettetik ... Ha penig háznl léssen a Copulatio léssen Csak egy Taller ... de ezen dologbannis senki keze meg nem fogatik hamaga (!) jo akarattýából többel kíván beneficiariuskodni [Dés; Jk 556a].

megfogató elfogató, letartóztató; care dispune prin-derea/arrestarea cuiva; festnehemd. 1671: Az-is megeshetnék, hogy valamely értetlen ember arestaltathatna valakit, annak utánna oda hadná perit s' amaz arestaltatott személy méltatlan szenvedne a meg-fogató miatt, azért az illyen Casusban szintén ugy poenakat felelhessen hozzá, az arestaltatott személy [CC 78].

megfogattott elfogatott; prins; arestat de către cineva; festgenommen. 1704: Ebből azt collimálták^a, hogy akármí módon lött, de az egyszer megfogattott rab úrnak processusát csakugyan approbáljuk, holott sokkal ellenkezőképpen volt a dolog [WIN I, 159–60. — "Wesselényi óvatos voksából a rendek]. 1710: Semmi ... nem esék nehezebben a magyar rab uraknak^a annál, hogy a császár nem magyar törvény szerint ... hanem ... austriai törvény szerint láttata és mondata sententiát reájuk, holott a magyar királyok hiteseek voltak arra, hogy országgyűlésiben magyar törvény szerint láttassanak törvényt afféle személyekre ... a császár, mint kegyes jámbor ember, könnyen rá is hajol vala, de a német udvar ministerei halálos gyűlölséggel lévén a magyarok ellen, és a megfogattott rab urak jószágaira ahétozván, a császár elméjít elfordíták [Csh 82. — "1671-ben Zrínyi Péternek és társainak]. 1716/XVIII. sz. köz.: (Ha két héten belül a földesúr) meg fogott Jobbágyának dolgot el nem igazittya, az Tisztek szabadoson azon Dns Terrestristől azon meg fogatot Jobbágyat meg foghassák és érdeme szerént megis büntethessék [TLev. 11/1 egy-i végzés].

megfogattat elfogattat; a dispune să fie arestat; festnehen lassen. 1649: Fogattatot megy Biro Vram ket Lakatos inast, kik az bolt Kamarakat nitogattak [Kv; Szám. 26/VI. 511]. 1674: Hadnagy Ura(m) eo kglmeis fogattatván megh egy legénynt lsten ellen valo rut szitkaiért ... pálcázásra sententiázottat [Kv; Szám. 34/L. 10]. 1710: Teleki Mihály ... oly kegyetlen tyrannussággal kezd az erdélyi directiohoz, hogy ... senkitől Erdélyben úgy az emberek nem féltének, mint Telekitől. Nem is mer vala senki keze alá szöllani, mert mindjárt a fejedelmet haragtotta ellene s megfogattatta [Csh 153].

megfogattatás 1. elfogattatás; arestare; Festnahme. 1638: czizmadia Jstvnak ... megh fogattatasaert es ruhazattyanak megh mondot hazabul hatalmasul valo el vitetisert (!) ok adasa az nagod személye eleiben evocalok [Dés; DLt 400]. 1710 k.: (Sárosi Jánosnak) a generális aperta és a jezsuiták occulta informatiójára a császár parancsolta megfogattatását [BÖn. 879]. 1745: látám Csimponjer Davidot reszegen fel tekert puskával közinkben jöve észre vevén hogy meg fogottotását idgyekezük haza mene [H; Ks 112 Vegyes ir.]. — L. még UF II, 225.

2. fogságra/rabságra jutás; inrobire; in Gefangenschaft Geraten. 1662: Az már megirt siralmas sarcoltató békesség ... után ... hallatlan, eléggé meg nem siratható például való megfogattatása édes nemzetünknek mint következett vala, amint azt maga Kemény János ... história szerint valóságosan megíratta, aszerént értsed szórul szóra [SKr 373–4]. 1677: Azon hadak közül valakiknek megfogattatások mint lehessen ... nem látjuk [TML VII, 523 a fej. Teleki Mihályhoz].

megfogattathat elfogattathat; a putea dispune să fie arestat; festnehmen lassen können. 1593: Eö kgie az el zököth Jobagiokat myndenwth kergettehesse es megh fogattahassa [Perecsen Sz; Wlt]. 1622: A. replicat. Nem elegh ratio az mit az I mo(n)d hogy falus biroual fogatta megh eokreinek el vezeseiert, aual sem fogattathatot volna megh twzes marhas embert, mikor teoruent igirtek felölle [Torda; TJkT I. 164]. 1654: ha eo Ngoktol el szökne(m) ... mindenüt ... eo Ngok megh fogattathassanak akár ki altalis [Fog.; KemLev. 1430 Daud Janos kezével]. 1657: (Ha) Mező György elszöknek es el bujdosnek ... tehát Vas Janos Ur(am) mindenüt kergethesse es kergettehesse, megh foghassa es megh fogattahassa es földere viszsza hozattahassa ... Mező Györgyöt [Cege SzD; WassLt]. — L. még CsVh 87–8.

megfogattathatik elfogattathatik; a putea fi arestat; festgenommen werden können. 1677: Szegődöt Szolgák esztendejeket jámborul el-töltvén, Testimonialissal bocsátassanak-el Uroktol: Alioquin akarmely tiszteltől-is meg-fogattathassanak [AC 269]. 1695: En Tekei Tivadar ... ha ez magam fejem kötését valamely rész(en) fel bontanam mind szabad és szabadságtalan helyéken ... meg fogattathassa(m) [Marossztkirály AF; WassLt Sz:Györgyi Mihály skólamester keze frása]. 1737: a Nms ember Semmi úton(n) modonn ... meg nem fogattathatik; Sem arestáltathatik, akárki vádjára és panaszára sem [Dés; Jk 246b]. 1745: Szávu ... meg nem fogattathatván á felesége tétett detentióban [Torda; TJkT II. 90]. — L. még AC 41, 110.

megfogattatik 1. elfogattatik; a fi arestat; festgenommen werden. 1647: hittel keöte is magatt, hogy ... Banfi Sigmond Uramat el ne hadgja ... ha el hadnaja es elbudosnek ... mindenüt megh fogattasek [BfN Körtvélyesi cs.]. 1669: Az kik ... Jámbor emberekre támadná(na)k, azokat megvernek, sebhettek az olyan malefactorok ... meg fogattassanak [Dés; Jk]. 1673: Belenyesi Szabo Istva(n) Vr(am) ... Hadnagy Vr(am) által megh fogattassék, és az toronyba(n) be vitessék, és mind addégh ott fogságban tartassék valamig igaz Divisiót ... az kikkel illik nem celebrál [Kv; PolgK 143]. 1677: Esméretlen, Uratlan, ez Országban bujdosó és lézzegő emberek ha lopnak, a' szeginységet zaklattyák meg-fogattassanak szabadossan [AC 216]. 1692: három szekről mennyen el hogy ha itt tanállyak fogattassék meg és esztendeig tartassék tömléczen [Kovácsna Hsz; HSzjP]. 1759: ez előtt cir(citer) két esztendővel Grohoti Petrucz Ignát Abrugbányán, egy kantárnak, Szűgyelű és holmi Szijaknak el lopásáért meg fogattatott, és ... meg veretett [Bulzest H; Ks 112 Vegyes ir.].

2. keze ~ a. keze lefogatik; a fi immobilizate miinile; seine/ihre Hand niedergehalten werden. 1628 u.: hozzam hittel keöteles igaz szeretetinek megh hülesett es masokhoz valo gonoz indolattat es czielekedetit, evelis confirmalta, hagi mas uttal bócziolletes ember által megh fogattatua(n) az keze, oltalmaztattam megh hagi kesivel által ne(m) vert [SzJk 30–1]. — b. eltiltatik mestersége gyakorlásától; a fi interzis cuiva exercitarea meseriei; die Ausübung seines Handwerks verboten werden. 1672: valamikor Szeres volna s nem akar vagni büntesek elsőben cum f. l de ha megis vagmerősegre veti magát a' keze fogattassék meg a vagastól^a, valamig a Czeh rendit el ne(m) követi [Dés; Jk. — ^aMarhavágástól].

megfogattatik elfogattatik; a fi arestat; festgenommen werden. 1621: Ha penig az szolga szolgáló masüia futna es el menne, Biro V. eö kglme erejewel mindenwnnt ki adattassék; Es ha az Gazda vgj akaria, vgj mint szegeödeöt szolga meghis fogattattassék [Kv; TanJk II/I. 312]. 1747: mindenik Juctus az sz:Mihályfalvi hatarb(an) fogattatott s, veretteett meg [Torda; TJkT III. 165].

megfogaz fogazattal ellát; a dinta; verkämmen/zinken. 1702: Hét uj követ vontam fel Egy korongot csináltam Ismét korongot uolag csináltam és meg is orsoztam Ismét az másik korongat is orsoztam meg Két bél kereket is meg fogásztam [Bácsfalu Br; BrALt Satele Tárii Birsei V, 25 (Baciu)].

megfogdos 1. megmarkolász/tapintgat; a pipäi in repetate rinduri; anfasen/betasten. 1591: Dorottea Zekeres Jacobne vallia, Zayabol hallotta(m) feyerdieneek, Am megh tapogata(m) megh fogdosa(m) Az Chizar Tamaset, Ne fellie(n) bar Akj hozza megie(n) [Kv; TJk V/I. 115]. 1625: Lattam hogy Incze Istuane megh fogdosta oklandj Mihálnak az cziomia között, vgj Jacziodozott velle [Bözöd U; UszT 89a].

2. megszorítgat/szorongat; a stränge de mai multe ori; (wiederholt) drücken. 1823–1830: (Lovositz városában a templomban) bennmaradtak valami szegény öregasszonyok, kik ott alamizsnát is kaptak. Ezek köszönet végett egymásnak jobb kezeket megfogdosták, s úgy oszlottak el [FogE 179].

3. rendre el/megfog, összefogdos; a prinde/inhăta unul după altul; nach und nach einfangen. 1562: A király az erdélyi urakat mind elhívátá hitetlenség alatt, hogy megérthesse: kik legyenek a székelyek feltámadásának okai? És a sors eské a székely urak közül Lázár Istvánra, Kornis Mihályra ... és Bernád Ferenczre; kiket akkor mind megfogdosának, kik közül némelyiknek fogságban lón halála [ETA I, 19, 20 BS]. 1585: mikoron Chionkara fel Jutank ... Monda(m) valkay Istwannak kwlgieönk el valakitt, Mert Amaz Juhazok minket kemlenek kwldenk el tizenhat legend hat mingiarast reayok tamattanak teob tarsokkal egietemben. Mikoron oda Jutank, tehát harmat el eytettek ... az teobby el zaladának es vgj fogdósok meg kwett [M.valkó K; KP. Tolnial (!) Gaspar jb vall.]. 1594: Ez el múlt Eyel ölteke vala meg az Apahidj Jobbagyinkat: Zomosfalúan, az Gyilkosokra vittek az szolga Birakat Napestig ... azon forgolotak hogy az gyilkossakot meg fogdossak [Kv; Szám. 6/III. 13]. 1686: ez akkor reggel vala mely nap azokatt az Kereszturi Mihály vr(am) jobagit meg fogdosák [Mezősámsond MT; Berz. 14. XVII/15]. 1710: Teleki Mihály a fejedelmet arra ingerli, hogy akik Béldi Pállal egyetértettek, megfogassa és megnótáztassa. Fogarasban azért országgyűlése lévén törvénytelen úton megfogdosának az urakban ... s megnótázzák őket [CsH 148]. 1773: a Napokb(an) elmenvén a Gyogyiak azon erdőre favágni, a (!) Ur Fő Biro Uramtol rendeltetett Sitárokat őket meg fogdosták fástól szekerestől ... s ... el viték Enyedre Fő Biro Uramhoz [Csáklya AF; WH]. — L. még CsH 91, 149, 211; KemÖn. 251; SKr 676; TML VII, 98.

4. (állatot) összefogdos/terel; a prinde pe rînd (animale); (Tiere) zusammentreiben. 1664: az minés lovakat s

marhakat ... az olla budakyak fogdosak megh s űk falustul praedalak el [Szászfellak SzD; Born. XXXIX. 4 Eleksza lovon (33) jb vall.].

megfogdostat 1. fogdosással gyógyított/kezelt; a dispune sã fie tratat prin masaj; durch Anfassen heilen/behandeln lassen. 1640: Szabó Andrásné beszélé énnem, hogy neki Szabó Istók mondotta, hogy Novák Farkasnéál harmadnapri gyermekágyban igen betegen feküdt és Novák Farkasné cigányokkal meg akarta fogdostatni [Mv; MvLt 291. 218a átírásban !].

2. rendre el/megfoghat; a dispune sã fie prins unul după altul; nach und nach einfangen lassen. 1662: Az én tökéletlen jobbágyim közül sem egyik faluból, sem másikból egy sem jöve be hozzám; csak tökéletlenkednek, magok dolgát sietik, azzal, hogy osztán félre állhassanak, ha lehet. Kegyelmedet kérem, riasztassa meg és fogdostasson meg benne, ha ugyan be nem akarnak jöni hozzám [TML II, 337–8 Ebeni István Teleki Mihályhoz]. 1704: ma men-vén ki egyszer zsákmányra mind németek, magyarok és szászok ... két falut felvertenek és felpredálták ... Kik után bójóván az emberek akik bejöttek felesében, azokat a generál megfogdostatta [WLN I, 209].

3. (állatot) összefogdostat; a dispune sã fie prins (un animal); (Tiere) einfangen lassen. 1748: A tyukok(nak) számát, nem lehet tudni, mivel meg nem lehetett fogdostatni [Mezősályi TA; Ks 7. XVII. 2].

megfogdostatik (kínvallatás rendjén) fogóval fogdostatik/csipegettetik; a dispune sã fie piscat/ciupit intruna (la schinguiure); (während der Folterung) mit der Zange gezwickt werden. 1593: Mierthogi constal Mondro Petermek nielue vallasabol az eó ... gonoz chelekedeti, ki zanzandekkel vrara tamadot, es megh eolte ... Azert ... lo farkon megh hordoztassek, fogoual megh fogdostassek^a [Kv; Tjk V/1. 449. — ^aFolyt. a kínzások részl.]. 1646: (A gyilkos) megh fogdostatua(n) fogoual s az ket keze el vagattatua(n) feje el üttessek | (A fogoly) mint Tolwai megh fogdostassek, es ki vitessek karob(an) tettessek [Kv; Tjk VIII/4. 61]. 1647: Czigan Andras Czigan alias Vajda Fereucz new Czigan ugj vaghta hogy à mia cziak hamar megh holt Azert elseöbe(n) hew fogoual megh fogdostassek annak utanna vagattassek negye mint ollian Toluaj es Gilkos [Kv; i. h. 207].

megfoghat 1. megmarkolhat/ragadhat; a putea apuca; anfangen/packen können. 1638: Istuan Deak Ura(m) ... vemi kezde ... kapot az vsteökebe(n), de hogy kopasz vala nem foghatta meg az vstököt [Mv; MvLt 291. 130a]. 1784: azon mod Széjes Josef fel ugrik a padrol s hozzá kapa Csáki Györgynek az asztalnál a hajához, de Csáki György hirtelen felre hajolván nem foghatta meg a haját [Béta U; IB. Agilis Közepső Széjes István (43) vall.]. 1793: ő Klimeis fejéhez kapott Dénes Kriska aszszonyának, hogy haját meg fogja, de azt már, hogy meg foghatta-e vagy sem? nem vehettem észre [Dés; DLt].

2. (lovat ménésből) kifoghat; a putea prinde (un cal aflat în herghelie); (aus der Pferdeherde) herausfangen können. 1598: Andras Deak vallya ... mikor valamj lowak fognj ala menteonk volna az Tarchya hazara lowainkban ott megh fogank de ... az Nagy ferencz fia lowat megh nem foghatwk [Kv; Tjk V/1. 263]. 1599: az mely menes louat ... Kergeten Jnkab hizzwk hogy az barabas Mihaly

Menes louaj voltanak ... de meg nem foghatank benne az besthieken de ha meg foghatthuk volna is nem haznaltunk volna vele mert most el vonna barabas mihaly alolunk [UszT 14/15]. 1777: Szelistyetöl nem meszsze réa tanáltam Muntyán Péterre hogy ő a Szelistyeiek(ne)k egy néhány lovaikat egy nagy mart felé keringeti vala, és lasu beszédél azokat szelidíti vala hogy ő egyiket meg foghassa közülek [Roskány H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1782: Lovát, Marháját ... ha meg nem foghatták, Lövdöldözzék föbe [Koronka MT; Told. 4].

3. (madarat) lépre csalhat; a putea momi (pasărea); (Vogel) locken/ködern können. Sz. 1659: úgy gondolom, hogy megfoghatjuk a madarat [TML I, 358 Vér Sigmond Teleki Mihályhoz].

4. elcsíphet/kaphat; a putea pune mina pe cineva; er-wischen können. 1586: az varos Erdeyet ... valaky ennek vtanna Felne, raita kaphatnak minden kegielem nelkw az Espanok megh foghassak, es be hozhassak, es fel Akazzak [Kv; TanJk I/1. 29]. 1594: Biro vram kialtassa megh, hagi senki ... semmi wdeoben, az kertekbe ne talaltassek hagi ot koborollon, tarlozzon, mert valakit megh foghatnak, erdeme zerent megh fizetnek neki, az kit penigh megh ne(m) foghatnak, puskaual megh leoueoldozik [Kv; i. h. 239]. 1621: az koborlasoknak semmj bwntese Nem leue(n), Nem hogj megh zwnnek, de seöt inkab Newekednek az kertek, majorok fel teörese es koborlasok. Azert ... mind az Barnasiboknak, mind penigh az szolgaknak imponalliak eo kglmek hogj vigiazzanak és az kiket megh foghatnak ... hozzak be hogy erdemek szerint bwntetödgjenek megh [Kv; i. h. II/1. 329]. 1689: az Mihály Deák Ur(am) Felesége hivatta el Hersénybül Opra Vlád Fiát Sztójkát, ki el jöven este Vacsorakor az süto kemencze mellett paráznalkodott Mihály Deák Feleségével ... vévén eszekben az Béressek hogj Sztójka Vlád az ház(an) vagjon, es ott is halt, az Ajtott kötéllél ki kötötték hogy megh foghassák ... de Sztójka Vlád az kamarából az ablakon ki ütötte magát és el ment [Kopacsél F; BK. Lupul Szurlásul (?) relicta Sztánka (30) jb vall.]. 1763: Tudom azt, hogy Mányika luont, egyszer Fiával együtt Titt. Praefectus Uram negyed vagy ötöd magával az utrizalt Also erdöb(en) ott kapta, de el szalasztatta, Sürti lévén az erdő el vesztettük s meg nem foghattuk [Gálfva KK; Mk V. VII/1. 28–9 Muntyán Máté 40 zs vall.].

5. (szökésben levő bűnözőt/jobbagyot) üldözhet és elfoghat; a putea urmări și prinde (pe criminalul/iobagul fugit de undeva); (auf der Flucht befindlichen Schuldigen/Leibeigenen) verfolgen und festnehmen können. 1563: En Zeki pal Adom emlekezetre Mindennek akinek illik hogy thotte(m) illyen vegezesth swki Isthuannal ew kegelmeuel ... hogy helyembe (!) allato(m) kerestel balintott vagy lobbagiol vagy zabadosol Akarya Zolgaltatni swki Istuan illyen okkal hogy ha el zoknek Kerestel balint hat Swki Istuan ... zabado(n) megy foghassa mind Warason Mezon es falun [SLt G. 5 Zeki Pál és Suki István egyezséglev. Kerestel Bálint szolgáltatása ügyében]. 1569/1577: az feo kezes Dienes gergely az Swky Istwan Jobagya Igy zola No andras mester Im ky veottwnk kezessegen kétt zaz forint keotel alat keoteode teis arra magadat, hogy ha te minket az kezessegen bele hadnal Tegyedet mind faluban varasban Malomba(n) mindenwth megh foghassunk es az kettzaz forintot raitad megh wehsswk [A.zsuk K; SLt XY. 24]. 1590: Myert hogj szokott

az lenni hogj az gonoszúl teúeó embereket megh foghatni, Jol ch'elekettek ... hogj megh tartosztattak az gylkost [UszT]. 1616: Vgi keüdütem magamat ezek az Jambor szemilliek előtt, Hogy Ha en megh mozdulnek az w kegielme Fwldirwl, engemet ... minden Hellicken mint Hüti Hagottat megh foghasson [Melegföldvár SzD; SLt EF. 3]. 1646: ha hutet fogadasat meg nem allana ... meg foghassak erdeme szerent megis buntethessek mint a' fele huti szeget embert [Maksa Hsz; Eszt-Mk Cserei lev.]. 1677: Hogy ha valakinek Jobbágya, Urának manumissioja nélkül extrahál Armalist magának, annak semmi ereje ne légyen ... ha penig sem Zászlo alat, sem egyéb bizonyos helyben nincsen lakása, hanem csak széllyel vándorló és bujdosó, valahol talállya szabadon meg-foghassa ... ha penig kün valo helyen talállya, meg-foghassa ugyan, de azon Territoriumnak Tiszviselőjének kezéhez vigye [AC 79].

Szk: *fejét ~ja*. 1594: ezen leuelnek ereyeüel, egy vyce byro melette leue(n) ... mingyarast exequalhasso(n) fratay Janos Vra(m) ha marhas ember lezen, marhayaboll exequalyannak ... ha hun marhaya nem lenne feyetus megh foghassa [M.fráta K; SLt U. 41]. 1595: Antal Georgieot Banffi Istuan vrunk kezebwl ki ueüek kezessegen ket zaz forintigh Vajda Istuan Vrunk haza ieoueteleighlen, hogy azkorra eleo allatiak vra eleiben, ha hün penighlen eleo nem allatathatnaiak tihat az ket szaz forintont el maradgianak feieket megh foghassak mind addigh megh az kat szaz forintot az w keotesek szerent le nem tezik vgymint ez dologhban fw kezések [K; RLt O. 5].

6. elfoghat; a putea prinde/aresta; festnehmen können | fogságra vethet, fogsággal büntethet; a putea întemnița; gefangensetzen können. 1559: Az Byro es az folnagy megh se Bewntethesse fogsághal az oly emberth Az kynek marhaya wagyon, thewrrwen nekewl, hanem ha ky hatalmath mywelne, azth megh foghassa Megys bewntethesse [Vizakna AF; TT 1881. 189]. 1569/1571: Ez ellen Erdely lenartne azzoniom prokator által azt felele ... ez Andras Mester mynekwnk feoldeo(n) lakonk es zolgank volt hirunknelkwl minket kérdetlen az my zolgankat meg nem foghattatok volna teottetek volna hire ha kinek ez en zolgam myt vetett en teorwent teotttem volna feleolle [Dés/Mv; SLt XY. 24]. 1577: ha valamely zamado tyzt yseleo az zam wetelbeol adossa maradna, es meg ne(m) igyekeznek mingiart fizetny, thezag zabado(n) megh foghassak [Kv; TanJk V/3. 155b]. 1592: Carol kiraly Originalat Laios Confirmahta hogy minde(n) Latrokat Nemesst Nemtelent ez varos hataraban meg foghassanak, bwnthessek eöket [Kv; DiósyInd. 56]. 1605: Sententia Sedis Mjert Tarczialaly Alberth az Nemes Ember gjermekek teüruennelkwl meg fogta, az factumert meg foghatta de ha meg fogta teürueniheöz kellett volna tartanj [UszT 19/87]. 1645: ezeken az kezeseken az negyven forintot megh vehesse es vetethesse ... magokhoz is hozza nyulhasson es nyulathasson ö keglme es megh foghassa ... s mind addigh fogva tarthassa ö keglme valamigh az külön külön negyven negyven forintul nem satisfaciallyak eö keglmet [Dob.; Ks 42. G]. 1677: Arestálásokban valo meg-külömböztetések, s' Casusok, melyekben a' Nemes Embert-is meg foghatni [AC 252]. 1710: a nemesembert törvény nélkül senki meg ne foghassa [CsH 205].

Szk: *szuszpiccióra ~*. 1645: ā paraszt embert cziak suspiciorais megh foghatnj [Kv; TJk VIII/4. 11]. 1646: A ... respondit ... iuxta articulu(m) regni 1619 megh uagion hogi suspitorajs meghfoghatni az Embert [Kv; i. h. 106].

1677: Paraszt embert privatus Nemes ember suspiciora mint foghat-meg [AC 265].

7. tilalmasban rajtakaphat; a putea prinde in opritură; in dem Gehege/der Schonung ertappen können. 1650: az kiket az az reten megh foghattanak meg tömlőczőztenek benne [KvAkKt 340]. 1847: Varga Katalinnak ... beszéde következéséül az emberek kezdettek is az uradalmi erdőkből fát hordani, de akit az erdőgornyikok megfoghattak ... az ... tömlőcbe tétetett [VKp 232].

8. birtokba vehet; a putea lua in posesiune; in Besitz nehmen können. 1609: Adanak Zeüuerdi Janosnak eörekbe egy darab szena fyüet ... Az feöldet es szena flüet ha zinte ... megh ne(m) foghatnak es megh ne(m) adhatnak [UszT 20/349].

9. megtilthat; a putea interzice; verbieten können. 1598: Noha az baromnak deogeos volta nilwan vagyon eo kgmek eleott, mind azaltal minthogy sok vton Jarok találkoznak az varosra leony az baromnak vagatasat megh nem foghattjak, hanem az mezarosok, az elebby zokas zerent vagyanak, az elebby lato mester vrainhoz penigh eo kgmek valasztottak megh ketteott hogy elegessebek lehessenek megh latogatasara [Kv; TanJk I/1. 316].

10. visszafoghat; a putea împiedica pe cineva (să face ceva); zurückhalten können. Sz. 1677: Az ember senkinek nyelvét meg nem foghatja [TML VII, 460 a fej. Teleki Mihályhoz].

11. felfoghat, megérthet; a putea pricepe/înțelege; auffassen/verstehen können. 1710 k.: hogy az elme jobban megfoghassa: mondjuk véghetetlen vagy örökké megálló üdönek^a [BÖn. 460. — ^aAz örökkévalóságot]. 1793: az Kajáni takarodásra meg kívántato ázalék állapottját, hogy mibe légyen meg nem foghatom [Hada Sz; JF 36 LevK 318]. 1820: panaszkodtak a' Popa Nadálljos Csipeszkeése ellen, meg nem foghatom miért [Körösbánya H; Ks 119e]. 1833: Enis Ádám ös Apáknak azon rést orájába származott számos Lajhárjai közzül vagyok a' kik a' Level-írást restellik. — s hogy az olyan közönséges Bún — nem foghatom meg: honnan van [Mv; Lok. Koronka László lev.].

megfoghatás felfogóképeség; capacitate de a înțelege ceva; Auffassungsfähigkeit. 1846: három hét tanítás után az én jelen létemben ki kérdezettek a Templomban, és az ő értelme meg, vagy fel foghatásához képest a' meg elégedésig feleltek [Bádok K; RAK 257].

megfoghatatlan 1. érzékelhetetlen, érzékkel felfoghatatlan; imperceptibil; unfühlbar. 1710 k.: Egy mázsa viaszból csak egy tőhegynyi darabocsa vagy részecske is ugyancsak viasz. A valami, akármí légyen már az, de ha valami valóság, deákul ens, és egész, deákul totum nevezeti alatt az ember elméjébe adatik: annak akármely legkisebb és in infinitum megfoghatatlan részecskéje is nem vesztheti el azt a természetet, nevet, amellyel bír a valami, a totum [BÖn. 436]. — L. még BÖn. 448.

2. elmét meghaladó, felfoghatatlan; de neinteles/neconceptut; ungreifbar/begreiflich. 1710 k.: Mű ugyan, erőtelten emberi elmék, úgy csináljuk magunknak az örökkévalóságnak valami ideáját, képzelését és conceptusát, mintha a véghetetlen üdönek, duratiónak megszámlálhatatlan és elmével is megfoghatatlan sok ezernyi ezer millió szempillantásnak ... sokasága, mintegy tengere volna [BÖn. 447–8]. — L. még BÖn. 436, 465, 467, 989; BIm. 1036.

megfogható felfogni/megérteni képes; de értelmes/pátruns; faßbar, verständlich. 1841: Melyeknél fogva az ily átlalok által nem láthatott s okát meg nem fogható s mai napig sem tudó szoros környüállások nehéz igája alatt nyögő jobbágysai Felségednek esedeznek^a [VKp 62. — ^aKöv. a kérelmek fels.].

megfoglyosít (madarat) foglyul ejt; a prinde/captura (o pasăre); (Vogel) fangen. 1694: 14. (augusti) foglyosítottam meg egy karulyomat, melyet az gombkötő tanított [VassN 187].

megfoglyosítatik fogollyá tétetik; a fi capturat; gefangenommen/zum Gefangenen gemacht werden. 1757: a Jobbágys mind Déakok által fogyasítottak meg, akik ide viszzá hozattak [Almás H; BK ad nro 144].

megfogó elfogó; care prinde; gefangennehmend. 1677: a' latrot meg nem fogo Falu, ugy a' Nemes ember-is flor. 200 büntettség | Latrot a' meg-fogo falubéliek el találván szalasztani, intra quindenam tartoznak megfogni, s' Tiszt kézhez adni, sub poena flor. 200 [AC 128, 262]. — L. még AC 137, 252.

megfogódik 1. visszatartatik/fogatik; a fi reținut; zurückgehalten werden. 1664: az ő felsége hozzánk mutatott kegyelmességében bízván, most is reméljük ... ő felsége kegyelmességét, hogy ilyen spiczben levő állapotunkban is ő felsége intercessiója nem fogódik meg érettünk az török nemzet előtt [TML III, 296 Boldai Márton Teleki Mihályhoz].

Szk: szava ~ szava megfogatik (hallgatásra kényszerítetik). 1630: hogj fogsagba(n) vala az leany^a ... az Aszony nepek kerdezik vala, hogj miért nem mondotta megh az Annianak^b azt monda az leany hogj ugja(n) megh fogodot az szava nem mondhatta megh: megh bolondította volt az lsten [Mv; MvLt 290. 190b. — ^aLeányanya. ^bTerhességét].

2. (határ) lezáratik; (despre graniță) a fi închis; (Grenze) versperrt werden. 1656: Neminemü mátráczok felől ír Kegyelmed. Most minthogy az lengyelországi passusok meg fogottak, mástól szerzenem nem lehet, de az magaméval Kegyelmednek kedveskedni kész vagyok [TML I, 6 Bonis Ferencz Teleki Mihályhoz].

megfogott I. mn 1. (kőborlásából) befogott (ló); (despre cal de prapas) care a fost prins; (aus dem Herumschweifen) eingefangen(es Pferd). 1766: azután tudakoztam a Kantor János Fiától hová tette a meg fogott Lovat melyre nekem azt felelte hogy ő el tsapta világodaskor [Héderfája KK; BfR VI/125. 18 Pitz Pista (16) jb vall.].

2. elfogott; prins, captiv; festgenommen. 1565: Mindeeknek eleotte feyerwary Amburus az meg fogot embereket, minden Marhaiokkal bekesseggel el ereeze mihelt haza megyen [Kv; BesztLt 42 egyezés Feyerwary Amburus és a beszt-i polgárok között]. 1590: Myert hogj szokott az lenni hogj az gonoszúl teuő embereket megh foghatni, Jol ch'elekettek ... hogj megh tartosztattak az gylkost, de myert hogj az megh fogott fogliot megh nem eöriztek ... Egizer valo holt dyan maradnak Az el' szabadulassa miatt az gylkosnak [UszT]. 1643: az banya felben aluan ... mely dologh miuel fiscusunknak nem keues karauai vagion parantzoljuk ... az megh fogott Banyaszokat mindgiart

boczatassa el őket [Thor XVI/2 a fej. Thoroczky Lászlóhoz]. 1651: az akkori ot valo Prasmari Falnagyt vette ki az Teömleczbeol az megh fogot Szaszokat [Lisznyó Hsz; BLt 53]. 1677: A' Meg-fogot latrot ha azon Falubéliek tanálnak el-szalasztani, a' kik megfogták volt, intra quindenam tartozzanak ismét meg-fogni, és Tiszt kézhez adni [AC 125]. 1716: Az idege(n) marhák bé hajtásáb(an) ugj vigjazza(n) hogj rea(m) Girás pert ne hozzon hane(m) ország törvénye szerént ad 3tiu(m) certiffaltassan és törvény szerent procedallyon ellene; ugj josszágomba meg fogott potentiarius ellenis [Szászkerd K; LLt Lázár Ferenc instr.]. — L. még AC 262.

II. fn elfogott személy; persoană prinsă, prizonier; Festgenommen(e)r. 1677: Urokat feyverecekkel szolgáló embereken, latrok kergetésére, vagy meg-fogattnak őrzésére, keresésére menő embereken kívül, egyéb rendbéli Oláhság puskával és egyéb feyverecekkel jámi ne mérésszellyen [AC 234].

megfogtat el/megfogat; a ordona/dispune prinderea cuiva; festnehmen lassen. 1568: Clara Rlta Luce Nagy fassa est Bekenne fogtassa meg immar, ha iambor azzony, az oruos Annat [Kv; TJK III/1. 120]. 1586: En barbelj Jannos ... ezt vallom mikor Mezzaros martonet be idezteg (!) walla waros zamara yeowe hozam az aszonj es kere engemet hogy Igyarto gjörg'hoz menek kerne(m) hog' ne foktatnaja meg de olyan walazt tón lgiarto gjorg' Jo Jannos vra(m) ne(m) en raita(m) al az hizem meg mutattya az teorweny ha meg kel fogny awag' ne(m) [Kv; TJK IV/1. 584d]. 1590: ha v(ala)mi factum esnek házamtól, zolgaymtól itt letemben, eo kmeke ne fogtottnák megh zolgamat, mert en kezes lennék Erette [Kv; TanJk I/1. 131a Zentpaly Janos lev.]. 1609 k.: Barbelj Janos monda hogj megh fogtatlak Zantaj Vram | Ki merne engemet megh foktatnj bizony megh fogtatlak [Dés; DLt 311]. 1630: megh hagia Ur(am) hogj megh fogtassalak [Mv; MvLt 290. 212a]. 1696: miért fogtatta volt megh ... szolgáját, — s — miért Raboskottatta [Mv; BálLt 85]. 1732: Hogj Grabaricsné Aszszonyom Rádics Borbara Aszszonyt meg fogtatta, és én kezem alá küldötte égj házban vélem tartottam ... sött gjakran vélem az enyemből is étettem ... de osztán égj üdőben kezdet ... hasártoskodni, sött ugjan ott detentiob(an) volt becsületes iffiu után is kezdette vetni magát [Kv; MvRKLev.].

Szk: enyészto névvel ~ méregkeverés gyanújával elfogat. 1575: Meg Ertettek biro es kiral biro vra(m) Miért hogi az alperesek p(ro)cura(tora) Arra fogot volt ky byzonsagra hogi meg byzonitia azt hogi az felperes Nilwan valo or es Enyeztoe Newel fogtatta volt meg az alpereseket [Kv; TJK III/3. 362d] * gyanúra/gyanúval ~. 1573: Ilona Nehay teorek Miklosne Azt vallia hogi hallota Kalmar Albertne Monta hogj ganakodyk Borbel balint Inassara hogi az mely Irnes Bort az eo leanyanak vit volt azzal betegwlt meg leania, Azert ha az Inas Ide leo meg fogtatia ganwra Es meg kerdy teole ky akaratia hogi neki atta [Kv; TJK III/3. 111]. 1654: Petrica Juvant az Tolvo peter attiafiay ... fogtatnak megh gianuval az Eocziek Tolvaj peter halalaert Mivel eo rea volt az attia fiaknak gianusagok [Ispánlaka AF; Thor. X/9 Andoni Mihaly (40) jb vall.] * *presumpcióra* ~ gyanúra elfogat. 1648: Daroczi Ferencz *presumptio*ra megh foghtatuan az Actrix Aszont az Incta(na)k szolgálóiat mivel Aszszoniát el hatta volt [Kv; TJK VIII/4. 315].

megfogtatás el/megfogatás; prindere; Festnahme. 1582: Biro v es az tanachy walaztasabol menenek Ember Janos es Bonycday Gergely Bonycdara az lakatos Janos felesége nek meg fogtatasaert es Marhayanak el wételéért [Kv; Szám. 3/V. 11 Lederer Mihály sp kezével]. 1645: Banyai Janosnak nem volt olyan teorvenye hogy az It Captiualtathassa, hane(m) Exequutiora kellet volna mennj es ha semmie nem leot volna ugy nyulhatot volna személyihez a varos priuilegiuma szerent, de hogy az ellen p(ro)cedalt megh foghtatasab(an) az Jnek az priuilegiumanak violatiojanak poenajan volna erette [Kv; TjK VIII/4. 7]. 1703: ki fogtatta, kötöztette meg, ki szantzoltatta, és mortificálta eket, és ezen ... személyek szolgáttanak valami okot az megh fogtatásra ? vagy nem ? [O.magura SzD; Told. 24]. 1732: Grabaricsné Aszszonyom ... Radics Borbara Aszszon(na)k akkori Tiszt Biro ur(am) erejével meg fogtatásán igyekezet [Kv, MvRKLev].

megfogtathat el/megfogathat; a putea dispune prindearea cuiva; festnehmen lassen können. 1587: lathwan Az Varosban az bwnnek el Aradasath Valaztottanak ket feo vrimat ... tudni illik Eötweos Andrast, Benchel Andrast Hog' ez ket feo vrim az Istennek tiztesseget ... corizek oltalmazak, ha mely zemelyheöz Bizonios Sorok (!) erteodnek, az bwnnek megh czelekedeseben (igy!), Azokat citalliak, seot iobbodon ertekezwen az bwnreöl meghis fogtathassak [Kv; TanJk I/1. 48]. 1592: Keet lewel, Eggik Caroly Orignallia, Masik Sigmonde Adtak illien zabadsagot ... hogy minden Lotrokat, orwokat, mind Nemest, mind Nemtelent, ha kiket ez varos hataraba megh fogtathatnak it^a itilhesse a' Biro megh, Es it bwnthessse erdeme zerenet megh [Kv; DiósyLnd 26. — ^aKv-ott]. 1645: malefactores in loco delicti reprehensos (: hofi ualami annalis nagiub gonosz abbol ki ne iüion :) megh fogtathattak az Varos biray, es az Tisztek [Kv; TjK VIII/4. 25]. 1670: ha akar mi utonnis eo kglmét defraudalni ügyekezne(m), és az eo kglme adosságát az megh mondót mod szerént megh ne(m) adnám tehat mint hamis hűtűt eo kglme minden helyeke(n) ... szabadosan prosequahasson, megh foghasson fogtathasson ... miglen eo kglmét kararol plenarie contentalom [Kv; TanJk II/1. 762]. 1760: ha pedig valamelyik kezesnek akor az időben az 40 magjār forintokat fel érő java nem találhatnék az kezes(ne)k maga személyében hozza nyulhasson az nemeshez nön obstantè nobilitári p(rae)rogativa meg foghassa fogtathassa és ad plenáriam satisfactionem detentioanis tarthassa tartathassa [Retteg SzD; GyL. Rettégi Geréb István belső szolnoki hűtes assz. nyil.].

megfogtatik el/megfogatik; a fi prins; festgenommen werden. 1603: Ezt az 40 flos adot minden az ö Dicaia szerent meg fizesse Ha ky peng ... meg nem fizetne tehat feleségestől gyermekestel meg fogtassék, és mind addeg fogú tartassék mig ne(m) az reiaia vetett adot meg fizetj [Kv; TanJk I/1. 456].

megfogtató el/megfogató személy; persoană care dispune prinderea cuiva; Festnehmer. 1671: Foglyokat quindenáig tarthassanak a meg-fogtatok [CCMut.].

megfogý 1. megfogyatkozik, elapad/fogy; a se imputina/epuiza; sich verringern/mindern. 1671: Uram, azon is kérjük Kegyelmedet, az nagy drágaság miatt költségünk

igen meg fogyott ... kérjük Cserényi urammal, mutassa jó akaratját, intercedáljon mellettünk, ne fogyatkozzunk meg, meg gondolván az itt való rettenetes drágaságot [TML V, 532 Daczó János Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. 1727: Régen az Néhai Rákoczi György Fejedelem Lengyel országban való menetele és hadának oda valo veszése alkalmatosságával, és akkor az országban fenn forgo sok egyéb változásokbannis ... Korod nevű falu igen megh fogyott, és megh pusztult, hogy tsak három vagy négy Gazda emberek ha maradtak benne [Ks 12/III Fületelkiek vall.]. 1736: Gyermekkoromban peng úgy megfogyott vala az nagyságos név Erdélyben, hogy gróf több nem vala Keresztszegi Csáky Lászlónál, nagyságos urak peng voltanak ezek^a [MetTr 316. — ^aKöv. a fels.].

2. megkisebbedik, összezsugorodik; a deveni (mai) mic; sich verkleinern, zusammenschumpfen. 1797: ezen Kis Körös Erdő ... mig meg nem fogyott, és kisebbült az Erdős mián Nagy Körösnek nevezetett [Szentgothárd SzD; WassLi Conscr. 365].

megfogyás megfogyatkozás/apadás; imputinare; Verringerung/minderung. 1716: A Tavaszbuzza vetését ugj igiekezze vettetni ..., hogj ha a szükség kíványa annak a Tarlojában ősz buzát vettethesse(n), mihelyt a marha egj kevesse meg tapadgja mivel az ugarlásra ne(m) érkezik a jóságba(n) való marhak(na)k ige(n) meg fogjása miat [Szászkerked K; LLt Lázár Ferenc ut.].

megfogyatkoz ts megkárosít; a págubi; (be)schädigen. 1596: az adozdedo vrim minden zemelywalogatasnélkewl telliessege(n) fel igiekezze az adot zedny, mert addigh ew kgmek adot nem akarnak vetny ... ne(m) akarnak eo kgmek varosul megh fogiatkozny Byro vramat [Kv; TanJk I/1. 274].

megfogyatkozás 1. fogyás, megcsappanás; imputinare, scădere; Abnahme, Verminderung. 1705: A' T. Consistorium egjb(en) gjűlvén, látván a' T. Consistorium tagjainak meg fogyatkozását, tettett ő kglk(ne)k magok közzé, ezeket a' B. személyeket be vinni; hogj a' secularis személyek ... huszonnégy számra ki tellyenek^a [Kv; SRE 91. — ^aKöv. a nevek fels.]. 1710: 9. Februar ... tettzet volt ... a Méltóságos Fő Curator Uraknak a Collegium dolga véget és Professorban valo meg fogyatkozása iránt iratni [Kv; SRE 113].

2. csökkenés, apadás; scădere, descreştere; Verringerung, Rückgang. 1722: talattnak mégis olly fukar és felettébb usorás emberek, kik ... felettébb és szerfelett taxállyák a szegény meg szűkült kölcsönözö embereket ... á kozonseges jonak nagy kárával, és az Szegenység erejének a Contributiókban valo nagy meg fogyatkozásával [Kv; Ks 18/XCIII gub.].

3. megcsonkulás, fogyatékosná válás; ciuntire; Verstümmelung. 1765: Mind két felek Inquisitoriai ... importállyak hogj Tordán lakó Hegyi vagy Székely Ferentz nevű Jobbágy legényem ... kezének tsonkulása s fogyatkozása ... azon véres szándeku meg holt Murvainak rajtam tett vágásából esett ... meg kívánom ... hogj néki az eo vágása miatt rajta történt meg fogyatkozása, szenvedése és költsége annak^a bonumailol compensaltassék [Torda; TjKT V. 257. — ^aMurvainak].

4. hátrány; dezavantaj; Nachteil. 1672: Bizony édes Bátyám uram, nekem nagy megfogyatkozásomra leszen,

hogy kegyelmed itt nem leszen [TML VI, 323 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

megfogyatkozhatik megcsonkulhat/károsodhatik; a se putea deteriora; beschädigt werden können. 1658: És mivel azokat a' szent király és próféta az maga ügyének és szükségeinek mivolta, ideje és helye szerént írta s énekelte s az közönséges kinyomtatásban is az szerént vadnak helyhezette: ahhoz képest azokkal élni és buzgólkodni akaró némely egyigű keresztények csak folytában olvasván avagy énekelvén magoknak megfogyatkozhatnak [Keml. 328].

megfogyatkozik 1. elfogy/apad; megcsappan; a scádea; sich verringern/vermindern. 1570: Bonchiday Gergel, Es Eothues gergel ... vallyak ... Eothues ferencz panazol-kodky volt nekyk hogi Nem twggya myt kellien az kwthnak mywelnly hogy Ely apad az wyz beleole ... Azt felelte az kwt aso hogy En azkoris Mondom vala Tarsomnak hogi az honnat Egy kewes wyz Jeo wala Rea, Arra Jobban asswnk Mert nem lezen Jo kewes wyz lezen benne, De eo vgian Nem akara, hanem azt Monda hogy Elegh Melysege vagion azon alol, vyzeis elegh lezen Nem fogiatkozyk megh elegh vyz gywl bele [Kv; TjK III/2. 194]. 1687: Mivel penig az Malmot epitet Agak hun meg szaporodnak hun megh fogyatkoznak mivel hogy mindenik részre vamtalan örölnék, erről igj alkuvának hogi ... Az melyik Agh bővebben öröl bővebben hozza az gat Agatis az lapoczka fatis [Sóvárad MT; Sóvárad Bíró lev.]. 1704: az Arany s Ezüst Banya honnanis az előtt szokott a Nemes Ország tárhaza bővölködni, meg fogyatkozván ... akarunk egy Millio Réz pénzt verettetni [UpszL. 77. 78 gub.]. 1730: (Az) Arany pénz és nagjobb ezüst monetak meg fogiatkozván Városunkon; minthogj apro pénzek bővebben jöttek elő; égiszer a ... Lejtmant(na)k kellett adm(ini)stralnom többire apro pénzt [Kv; Szám. 56/XIX. 28]. 1778: a Királyi adonak fizetése ... a' Falu közönséges erdejének Fabéli hasznából tölti ki; melytől minek utánna a' Falusi szegénység meg fosztatott, kentelenített, azokat marhája fajzásból ki potolni, s a' miá marhainkiss megfogyatkoztak [Bányabükk TA; BLt 11].

2. hiányt/szükséget lát/szenved vkiben/vmiben/vmi nélkül; a duce lipsă de cineva/ceva; an jm/einer Sache Not leiden. 1573: az Mezaros vram ... Jo hwzt vagianak Meg ne fogiatkoznak az varos hwsnel kwl [Kv; TanJk V/3. 79a]. 1575: eo k. viselienek oly gondot Rea hogi az egyhaz penze legen Megh hogi az egyhaz fiay meg Neh fogiatkozanak az eo condviselekben, vihessek veghez ely kezdet dolgokat [Kv; i. h. 119b]. 1586: Chizar Andras vallia, Mikoron Igyarto Georgy Rengeó Annawal perlene egykor Igiarto Georgy igy zola ennekem, Koma Vram kerlek hogy eskewgg'el vgy es valliad azt Amyt en Mondok ... Amegh Elz, Adegh meg Ne(m) fogyatkozol [Kv; TjK IV/1. 587]. 1663: Akaram Vram kegdet tudositani az my keppen kegdt koztünk hadta uolt az kegdt johait mostan Vram igeny megh fogiatkoztanak az szena felol [Szárhegy Cs; Ks 41. H]. 1672: Ha az Varos husbol megfogyatkoznak ... es a' Szeres mester hust nem vagna, akkor az Hadnagy, annak akar ökrét akar tehenet a' Szükségre levagathassa [Dés; Jk]. 1677: Illetlen exactiokra és fizetésre is a' Causansokat ne kényszerítsék, és ha mely causans a' Procuratoroknak képtelen kivánságok miatt, meg nem alkatván, Prokátortól megfogyatkoznék ... denominálván az olyan

Prokátort a' Birák előtt ... azon Birák ... limitállyák-el, micsoda fizetést érdemellyen érette a' Prokátort, és ... tartozék azon fizetésért igasságossan procuralni | A' Váradi Kovácsok ugy industriálkodgyanak, hogy a' Vár és Város az ő munkájok miatt meg ne fogyatkozzék [AC 209, 248]. 1765: Documentumb(an) meg fogyatkozván, pronunciáltatott vala ellenem igen terhes Sententia [Torda; TjKt V. 264]. 1780: külgyen édes Aszszony Anyam egy kis tzedulátskát s tudam hogy ökegyelme szolgál a kenyérral ... külgyen édes Aszszony Anyám hogy meg ne fogyatkozzam [Kp III. 203 Újfalvi Sámuel anyjához].

Szk: ~ vminek a dolgából. 1672: Minden Mester Ember a' maga Szeriben vagion egy ökröt ... hogy a' Varos Nepe meg ne fogyatkozzék hus dolgából [Dés; Jk]. 1683: hogy ez mostani fén forgo Korcsomaras jo rendben vitessek réndeltük ... Assessor Uraimek eo kigyelmek közöttül Doboly Janos es Gidofalvi Peter Deak Uramekat, kikis ... ügy Industriálkodgyanak (!), hogy az Varos az Bor dolgából megh ne fogyatkozzék [Dés; Jk].

3. károsodik, kárt lát/szenved vmiben; a se păgubi; Schaden(er)leiden. 1573: Azonnis keryk eo k. Byro vramat hogy Izennyen plebanos vramnak, Eo kegnek legien gongya Rea az predicatorok Tartasara, Ne fogiatkozzék meg Az Egyhazi zolgalat az Templomokba [Kv; TanJk V/3. 73a]. 1642: Istennek kgmes oltalma ala ayanlo(m) kgmeteket es igiekezem rajta hogy en miattam kgmetek semmi nemű igaz igieben megh ne fogiatkozzék [Sófva BN; BeszL. 115 P. Gauay a beszti főbíróhoz]. 1743: Természeti szokása lévén ezen sedriának, hogy az olyan gabonának valo oppignorált vagy quoquo modo elocalt szanto földeket régi usussa és praxissa szerint, akkoron szokta az legitimus Praetendensek(ne)k adjudicálni, midőn az gabona belőlők fel takarodik, nem pedig medio tempore, az mikor az Zalogosito Fél ki adott pénze iránt periclitálódik és Economiájábanis meg fogyatkozik [Kv; TjK XVI/3. 90]. 1803: a' Gazda maga Matériáléjában, kivált az Verőbéli munkások miatt meg fogyatkozik, és csonkulást szenved [Torockó; TLev. 9/35].

Szk: becsületében ~. 1623: Nem kyczyn bwsulással lattwk sok karaynkatt es fogiatkozasunkotht gonuiseletlensege (!) myath, melyeket hogy ell tauaztasson ha beöczwleteben es jouayban megh fogiatkozyk es karsodny nem akar keuantatik hogy az jde ala megh jrtt modok zerent viselyen gondot jdeyn [BGU 117-8]. 1653/1655: (Csepregi Uram) emlité micsoda dolga volna Ozdi Urammal, hogy más adosságaért az eo kglme Zálagban vit aranyit tartaná el nagy kárára ... En ezt halvan jnterponálám magamat es Ozdi Uramat hivatván, Ammoeválám hogy adgya meg Csepregi Uram(na)k az aranyokat, hogy böcsülletib(en) ne fogyatkoznék megh [Kv; CarlTr II. 873 Gasp. Veres Marti past. eccl. orth. vall.] * *igasságában* ~. 1597: miért az ideőt az Jste(n) el hozza az wy magistratusnak walaztasara addigh ez a caissa Marthon deak es ew ellenkeozeo felei keozt chendessegben legien ... ackor ew kegmeke warosul oly gondot viselnek hogi ... Marthon deak igassagaba megh ne fogyatkozzék [Kv; TanJk I/1. 303]. 1671: Iffiaibbik Rákoczi György Fejedelem idejében, mikor tudniillik a' Fiscalis jóságok connumeraltattak volna ha kik igasságokban akkor megfogyatkoztak volna, novum cum gratia mellett procedálhatnak [CC 73-4] * *javaiban* ~ → *becsületében* ~.

4. el/leszegényedik, inségre jut; a sáraci; verarmen. 1572: Kerem keg: mynth zerelmes Bizoth Komam vra-

moth ... hogy ez en Jobagynomnak igassagath megh erthwen cyelekeggyek wgy keg: hogy ne nyomokoggyek meg nyavalys ne fogyatkozok meg [Kv; BesztLt 3704 Paulus Banfi losszohy de mogyoro Gr. Dawn beszti bíróhoz]. 1580: A my az zolgaknak valo buza adast illety ... az porozloknak mykor bwzat rendelték volt, mywelte volt eo kegmek az wdoknek my woltahoz kepest, hogy az dragasagba ne fogyatkozzanak megh ... de nem vgy hogy orokes teorwenne walek [Kv; TanJk V/3. 213a]. 1584: az Zegensegnek sok kwleón kwleón fele zewksegey wadnak az Wdeonek oltosaga zerent semmibeol sem Borbol, sem buzabol penzt Nem teremphetnek, hane(m) az sok keoltsege myat Az varos telliesseggel meg fogiatkozot [Kv; i. h. 281a]. 1602: ez mostani Zwk wdeoben felette igen megh fogyatkozitunk, es iaro marhank sem wala, mely wtan elhetünk volna [Sóvárád MT; Berz. 15. XXXIX/1]. 1610: felette igen megh fogiatkozua(n) en magamat es apro arua giernmekimet nem uolt miuel tartano(m) es taplalno(m) [Tövis AF; BálLt 62]. 1634: az Borsos Uram boranak az arrat az ellobbi feleségevel fel rakot adossagba(n) fizettek ha az mas feleségeuel fel rakot adossaga nem volna, nem fogiatkóznék eo ugy megh; de abban kel fizetni [Mv; MvLt 291. 25b]. 1791: Csongvai András Uram az Anyossától Csipkés Borkától megvásárolta volt egy belső örökségit ... és kellett érte fizetni háromszáz forintokat. és panaszkolta hogy erősen meg fogyatkozott a miatt hogy annyi pénzt kellett fizetni az Anyossának [Várfa TA; Borb. II].

5. *átv* is elérőtlenedik, meggyengül; a-*ši* pierde puterile, a slábi; sich entkräften. 1614: az német-magyar had miatt oly igen megfogyatkozott volt az török császár ereje, hogy ha Bocskai István akkor^a az német ellen kardot nem fogott volna, csak másod esztendőben is közel az magyar birodalom az magyar korona alá visszajött volna [BTN² 55. — ^a1603-ban]. 1658: Popa Sztáncsul. Ez igen tudatlan öreg ember, szeme világais megh fogyatkozot [UF II, 200]. 1661: megmeztelenítettett Erdély az ő lakosítól, megfosztattot aranyától, ezüsttől, és megfogyatkozott erejében is [Kemlr. 340]. 1664: gyakorta az hol az emberi erő, tehetőség megfogyatkozik, ott szokta az úr Isten az ő hatalmas erejét s dicsőségét kijelenteni [TML III, 186 Szalárdi János Teleki Mihályhoz].

Szk: *elméjében* ~. 1710: (Apor István) a commissiók által rajta esett méltatlan gyalázaton elszomorodván, szörnyű betegségben esik Fejérvárat egynéhány hetekig. Utoljára még az elméjében is megfogyatkozott vala [CsH 297]. 1755: a szegény Atyám ... magát itálra és vesztegetésre adta és elméjébenis meg fogyatkozot volt [Hsz; BLev.]. 1761: Nagy Bentser Pálné mind elméjében, mind pedig erejében meg fogyatkozott volt [Medesér U; Ks 20. XIV. 10] * *tisztességében* ~. 1595: Az J(ncta) bizonicha hogy az A hatta el a feleséget ... Meg itili az vtan a' teorueny, mellyik félnek megien teorüenyé másik ellen, ha tisztességeben megh ne(m) fogiatkozik az A [Uszt 10/49].

6. (meg)csalatkozik; a se inßela; sich täuschen/enttäuscht sein. 1607: ennek Vtannais ... az Orszaghnak adományunkkal fizetesswnkkal, es egieb zolgalathunkal lehetne nek iob zyuel es serenysseggel, kire my magunkat minden wdóben igiriwk es anyanluk csak hogy mys ty nagtokban, es ty kgtekben megh ne fogiatkozunk [Kv; RDL I. 80]. 1660: Kegyelmed állapotját tentáltam oda be; úgy látom, nem irremissibile Kegyelmed dolga is, de az időtül várván,

én is nem importunuskodtam ... én bennem penig Kegyelmed meg nem fogyatkozik [TML I, 555 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1663: Az én kicsin szolgálatomban Kegyelmed, Uram, meg nem fogyatkozik, valamiben tudok, jó szívvvel szolgálók Kegyelmednek [TML II, 463 Gillyány Gergely ua-hoz].

Szk: *reménységében* ~. 1640: Kigteol edes Batjam Ur(am) jo es kedues valaszt varok, s kerem megh se hadgjon jo remensegemben fogiatkozno(m), holot Ur(am) enneke(m) ... Kgdben volt s vagonis kivaltkeppeen valo remenseghem [Barcsa H; GramTr V. 360 Barczay Zsigmond Bornemizza Pálhoz]. 1809: (A kérelemnek) a Felséges Királyi Udvarhoz és Ő Felségéhez is fel kellett hatni, az honnan ohajtvá vártuk azon Felséges Királyi Kegyelmet hogy az Adozás terhe alol ki vétetünk, és Törvényeink szerént azzal nem terhelhetünk, de ohajtott reménységünkben meg fogyatkozunk [Asz; Borb. II].

7. lankad; a lincezi; nachlassen. 1615/1616: Mindeneknek ... adgyúk emlékezetre hogy talala meg minket az Nehai Rögör Fenessi Martonne Süuegh Borbara asszony keue(n) ezen felette szorgalmatossan hogy neminmű igassaganak elő vitelere ne fogyatkoznank meg vagy inkab ő ne fogyatkoznak megh, hanem imok megh azt miczoda valaszszal boczatot volt minket az Colossj praedjicator souanak ki szolgáltatasa és meg adassa felől [Kv; RDL I. 100]. 1662: A Szabolcs vármegyei hét hajdúvárosokbóliek idejénkorán megintettek vala: ellenségesen ne kezdenék magokat viselni ha magok javára tartozó szolgálátokban vakmerőképpen meg kezdenének fogyatkozni, s mi kár nyitná fülüket, magoknak tulajdonítanak [SKR 207].

8. kifogy vmiből, nélkülöz vmit; a nu avea parte de ceva, a nu beneficia de ceva; etw. entbehren. 1619: Az adót küldje bé az urad, nem azért, hogy az hatalmas császárnak az ti adótokra szüksége volna, de hogy azkik az uradnak itt az Portán gonoszakarói vadnak, hadd dughassuk bé szájakat véle ... Hiszem ha az hatalmas császár pénze kellek az uradnak, csak lássuk módját, nem fogyatkozik meg az urad az hatalmas császár jóakarátjában [BTN² 281]. 1667: Értettem, ad 15. praesentis hirdetet gyűlést írtam ... az vice tisztéknek követek választása felől de az mi az én magam személyemet nézi, bizony akarnám, ha most az Kegyelmed tanácsával élhetnék, de minthogy az késő, jó akarátában, kérem, meg ne fogyatkozzam [TML IV, 142 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

9. kb. csalódást okoz; a deception; eine Enttäuschung verursachen. 1618: Tóth Mihály uramat ugyan cogálnom kellett az sok fogyatkozások miatt, hogy az Nagyságod rendelte 300 dutkát megtöbbitse kétszáz dutkával, mert azt bizony csak félig se vőtte jó néven. Nagyságod kegyelmen megbocsássa, nem az én dolgomra adattam, hanem az Nagyságod dolgára, hogy Nagyságodnak ilyen nagy, előitem álló dolgaimban ne fogyatkozzam meg [BTN² 165]. 1619: mindeneknek az Nagyságod parancsolatja szerént idejét is vártam ... azon lesznek, hogy az vékony szolgálatomba az Nagyságod kegyelmes szemei előtt meg ne fogyatkozzam [i. h. 184].

megfogyatkozott 1. elapadó/fogyó; care se termină/epuizează; weniger werdend. 1672: tovább is ajánlom az Kegyelmed ajánlott kegyes és soha meg nem fogyatkozott gratiájában s patrociniumjában cselédimet mind az aprókkal együtt [TML VII, 362 Keczer Menyhért Teleki Mihályhoz].

2. megszűkült; care s-a redus; weniger geworden. 1800 k.: Az mostani Környűt állásokra a Metallurgia folytatására meg fogyatkozott Erdő es Vaskő Szűk voltára nézve ... ennek Consultatioja végett bé gyűlvén a Verős Kovátsi Corpus ... azt a határozást tette^a [Torockó; TLev. 9/3. — ^aKöv. a hat. szövé.].

3. el/leszegényedett, ínséges; sähräcit; verarmt, notleidend. 1661: egy Posztelnik Sztoján nevű bojár az fiával Csuhodár Sztoján nevű ifju legénnyel jöven városunkban Constandin vajdától ... jelenté, hogy tovább nem szolgálhatta ő Nagyságát, mivel igen megfogyatkozott állapottal volna [Brassó; Veress, Doc. XI, 7–8 Brassó városa a fejehez]. 1662: Gellyér Menyhart ... megh fogyatkozott állapottal léue(n) Kére Kouacz Ferencz Ur(am)tol fl. 3 egy hold szántó földre retivel edgyűtt tiz esztendőkhig várás fejében, hogy Kovacz Ferencz, felesége es maradeki az specificalt esztendőkhig szabadoson bírassák [Mv; MbK].

4. vmiben hiányt szenvedő; care duce lipsă de ceva; Mangel leidend/habend. 1677: Sok szeginy igyefogyot Nemesség, és egyéb rendek fogyatkoznak meg a' miat igasságokban, hogy valamely Tekéntetes és értékes ember mind maga mellé attrahálván a' Procuratorokat, a' másik fél vagy tellyességgel destitultatik Procurator nélkül, avagy ha szintén a' törvény tévő Birák Prokátort az olyan meg-fogyatkozot Causans mellé adnak-is, a' mint hogy adni tartoznak-is; de impositivé lévén, és készületlen-is a' dologhoz, ugy-is periclitál a' szeginy causans [AC 208].

5. meggyengült/romlott; släbit; schwach geworden. 1745: Diosi Samuel Vr(am)at majd 100. esz(ten)dös idejű nyomorult beteges és szeme világábanis már meg fogyatkozott édes Attjokat ... egy pénz nélkül hatták [Torda; TJKt II. 37].

6. csálódott, (meg)csalatkozott; ínselet; enttäuscht. 1678: Az már ennyiszor reménységében megfogyatkozott magyar nemzet arra az lelki szabadságtalanságra is vissza menni kényszerítetvén ... ha mi extremitási már ezután következnek, Nagyságodat vádolja [TML VIII, 101 Teleki Mihály a fejéhez].

7. kb. szenvedést látott, tönkre jutott; care a suferit pierderi mari; gelitten, zugrunde gegangen. 1662: Kemény János ... mind nagy elméjére, s mind jó hadi viselésére nézve olly érdemes és méltóságos ... személy volna, kihez fogható már most az erdélyi hazában s még másutt is az megfogyatkozott magyar nemzet között nem sok találtat-hatnék [SKR 638].

megfogyatkozottat 1. ~ vmiből vmi nélkül hagy; a lása pe cineva fără ceva; ohne etw. lassen. 1669: Az szegény Dávid deák uram ajánlja Kegyelmednek kész szolgálatját. Lovai, az mint meg mondotta másé bizony Kegyelmeden kívül nem lesznek ... egy néhány rubintból sem fogyatkoztatja meg Kegyelmedet, mivel ott hagyta egyetmását [TML IV, 448 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1672: Lelken Uram, az plébából ne fogyatkoztasson meg [TML VI, 168 Bánfi Dienes ua-hoz]. 1677: Mindenféle mives embereknek Privilegiumok ezeckel a Generalis Conditiockal tartatnak-meg, és hagyatnak helyben: Elsőben, hogy jó mivet mivellyenek. Másodsor, hogy a' Várost és vidéket mindenek neme szerint valo mivekből, vagy mivelv materiából meg ne fogyatkoztassák [AC 170].

2. megkárosít; a păgubi; (be)schädigen. 1658: Nemeő Nemeő gonosz Emberek lopasokkal, Nemellyek ismet

Czalarsdagokkal felette igen meg fogyatkoztattanak [Mv; Nagy Szabó Ferenc végr.].

Szk: *igazságában* ~. 1585: en senkit az eo ighassaghaba megh az legh kissebbitis megh ne(m) fogiatkosztatok, hane(m) ame(nn)yt az en kegmis vra(m) nekeom adott, en megleheghszem awal [Firtosvárálja U; UszT].

3. tagadó v. tiltó szerkezetben; in constructii negative; in verneinender od. prohibitiver Konstruktion: hiányt/szükséget látni/szenvedni (nem) hagy; a (nu) face/permite să ducă lipsă de ceva; Mangel/Not sehen/leiden (nicht) lassen. 1579: Intyk eo kegmek az Adozedeoket hogy Az Restantianak fel zedessebe legyenek zorgalmatosok es az keozonseges zwkseget^a megh ne fogyatkoztassak [Kv; TanJk V/3. 199a. — ^aÉrtsd: szegénységet.]. 1580: Ha mybe penig az varosnak segitsegebe byzyk a wagy Annelkwł zwkelkedyk, mint egieb Attiokfiainak meg ne(m) fogyatkoztattyak eotetis [Kv; i. h. 211b]. 1593: Az p(rae)-dicatorok fizetesi penigh es Plebanos vra(m) Allapottiat, varosul biztak el ighazgatni, Az zam weweo vraimnak es a' tanachnak Authoritasokban hogy megh Ne fogiatkoztassuk lelky tanitoinkat [Kv; i. h. I/1. 223]. 1677: Az Enyedi Kastélyban a' Nemességnek, kiknek az előt-is Kamorájok volt, ha el-véteket, restitultassék, a' kiknek nem völt-is, adattassanak helyek ... a' Városiakat-is meg nem fogyatkoztatván [AC 140]. 1682: Az kapniki bányánk Szűkségere kegyelmed által deputaltunk Eötven font álgyu port adatunk; parancsolvan kgelmednek kgelmessen requiraltatván felölle megh ne fogyatkoztassa, arra rendeltetett emberünket [Szád. Bornemisza Anna Boer Zsigmond fog-i vicekapitányhoz].

4. ~ vkít vmiben megtagad/von vkítől vmit; a refuza cuiva ceva; verweigern. 1640: Kgd(e)t kerem edes Batja(m) Ur(am) ... jo akarattjában ne fogiatkoztasson megh [Barcsa H; GramTr V. 360]. 1665: édes Sógor uram, nekem oly szükségem van Kegyelmedre most, hogy soha olyan nem volt s bizony egyszer nekem az Kegyelmed szolgálatja úgy nem kívántott, mint most, s ha meg nem fogyatkozottat, engemet is annyiaval inkább kötelez az maga szolgálatjára [TML III, 419 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

5. fogyatkozott/ínséges állapotra juttat; a aduce pe cineva în stare de sărăcie; jn ins Elend stoßen. 1570: Myert az vristen az Bornak Illyen zwkes voltat Attha Immar Egynehan eztendeotwl fogwa, Es az zeoles Embereket az zeolek Myweltetese lgen megh fogiatthkzotata Byro wram vallazzon keth Embert hozza kik(n)ek hyreknelkwł senky ó Borth Neh kezdhessen [Kv; TanJk V/3. 5b].

6. megakadályoz/gátol; a impiedica; verhindern. 1597: Deliberatum. Myert az Alperes aztal al be hogy eois bizonyitanj akar ... Bizonicho(n) az mit akar, az teorünj megh ne(m) fogiatkoztattja, merth az felperes bizonsagitis chak azert vette be az teorünj Ahogy Ide mu(n)kalottak volt [UszT 10/14].

7. csálódást/csalatkozást okoz, becsap; a înșela; enttäuschen, her/hineinlegen. 1600: melj dologbol Bizonsagra bochatotta volt az vargiasiakot kegtek mind az Almasiakal; melibeol bizonis napottis, heleottis az Bardoch zek eleott Jeleonteottek volt az Almasiak, melibe megh fogiatkoztattak volt magokotis az Vargiasiakot, Merit Biraiokkal, Deakiokkal az Bizonis hagit orara es helye nem mentenek [Vargyas U; UszT 15/15]. 1661: Minthogy eddig semmi atyafiságos jó akarattjában Kegyelmednek meg nem csalatkoztam, mostan is úgy mint anyám és

feleségem megmaradásában álló dolgomat egyedül Kegyelmed atyafiságára bízom, hanem az Istenért, ne fogyatkoztasson meg ebben is [TML II, 91–2 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

megfogyatkoztatás megkárosíttatás; págubire; Beschädigung. 1677: Édes Bátyám uram, az én kedvetlenségem én nem tórn ki mondta. Én tőlem senki nem hallott; mivel ... nem szántuk, azt senki nem mondhatja, magunkat is sokszor megfogyatkoztatásával való költségönket, kit Isten tud [TML VIII, 390 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

megfogyatkozthat (ígéretszegéssel) becsaphat, felültehet (vkít); a putea păcăli; jn beschwindeln können. 1668: Im Veselényi Pál és Kende uram elérkezett. Én, Uram, nem tartóztatom ő kegyelmeket, mivel magamnak is utam lón. Egyébiránt mind az úrfira és Kende uramra nézve örömet magam is udvarhoz megyek vala, de szegény Torma uramat sem fogyotkozthatom meg [TML IV, 347 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megfogyatkoztható vmit megtagadó/vonó; care refuză cuiva ceva; etw. entziehen/vorenthalten. 1672: Jóakarattjában soha meg nem fogyatkoztható jó Uram [TML VI, 339 Sárpatoki Márton Teleki Mihályhoz].

megfojlik megfullad; a se sufoca; ersticken. 1802: a' Gránátokat Nyakáról le szaggatván a' Földön el omlottak, s ha a' Szattlerné Nyakából ki nem szakadtott volna, meg is fojlott volna [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

megfojlódik 1. megfullad; a se sufoca; ersticken. 1794: anynyira el kintozta Muntyán Gligor, hogy ha még egy szempillantásig mellyéről fel nem költ volna, térdei alatt meg kellett volna fojlodni [Déva; Ks]. 1796: Gáti Pista késsel vágta ki a keskenyómet a nyakamból hogy meg nem fojlodnám | annak fejről, hogy meg nem fojlodjék keskenyőjét le vettem [Kv; Aggmlt B. 15]. 1843: Kis János nyakomnak szökve — azon lévő nyakravalommal vgy meg szorította nyakamot, hogy szinte meg fojldotam [Asz; KLev.].

2. elfojtódik/fojtatik; a fi inăbușit; erstickt werden. 1813: (A) Tűz ... még első szikrájában meg fojldott [DLt 210 nyomt. kl].

megfojt 1. megfullaszt; a sugruma; erwürgen. 1568: Catherina Rta Demetri olah fassa est, hogy ez hallotta hogy eyel touait kyaltoth az zqch, es azt monta Tolway Vraim, Mayd meg foytnak az latrok, az en feleségemmel be rekezettek [Kv; Tjk III/1. 225]. 1582: az beteszegebe (!) akkor az monda enekem edes martazon nem tudom mischoda az torkomba de meg foit mert wgyan syl fog lenni aztis lattom hogy meg az agyekka is mindt rokúa úolt silyel [Kv; Tjk IV/1. 59b]. 1617: megh foytottak es hazabol ky vonvan az Molnon felul az Silibe vyzba bevontak hogy Jegh ala Rekkenhessek [Kovácsna Hsz; HszjP]. 1635: Ez minapiban ki menek az piaczra, latam azt hogy Aztálos Marthonne foghdossa az torkat, es mondgia, megh akar uala foytani, hogy mostanis fay az torkom [Mv; MvLt 291. 53a]. 1745: fűleimel halottam Bulsza Ispászt Bulza Adamnak ezt mondani nem gianuval, hanem Szemtűl szembe bizonynal mondam, hogi

te fajtottad, és meg öldt az Attyánkat [Vályebrád H; Ks 111 Vegyes ir.]. 1765: Görög Kosztántin az Fiával edgyüt Kis Mihályra támadának, s úgy meg szoríták az Nyakra- valójával, hogy ha oda nem futattam volna, szépen meg fojtatták volna [Marosbogát MT; Mk V. V/97 Tót Pál (48) malommester vall.]. 1829: Szutságban Szarvadi Farkas jo birtokos Nemes atyánkfia életének koros idejében erőszakos halállal kötél által meg fullasztatván, ezen borzaszto gyilkosságot tseledgyei követték el ... Földvári Ignázt nevezetű ... Legény fojtatta meg [Kv; DLt 9].

2. ~ja magát; a se strangula; sich erwürgen/ersticken. 1772: Egyet tudom, hogy adott volt valami német úrnak, ki is midőn Pozsonyból Bécsbe ment volna s őtet magával el nem vitte, bosszúságában az ágya superlájához kötve egy zsinórt, magát megfojtotta [RettE 263. — Grassalkovich Antal a leányai közül]. 1784: Krisán a bocskorszójával megfojtotta magát [i. h. 427].

3. kb. eldugaszol; a astupa; verstopfen. 1576: eben az Imposicio aranyaban töttem vala be m(arcus) 62, p(esetas) 26 es Jartatam vgy Mint 20 orayg ... Meg latuan az gradussat, Meeg alab zallott vala Inkabb hogynem Mint fellieb Ment volna, Mert az zayat^a Meg foytottak volt [Nsz; MKsz 1896. 368. — A forralódedénynek.].

4. kb. (betegséget) el/visszafojt; a inăbuși (boala); (Krankheit) zurückdrängen. 1763: Azt hagyom tanácsul, hogy az ilyen negyednap hiidegből senki magát ne siessen kivenni ... ne minden inexpertus medicussal fogja dolgát, mint én Méri Borbély Gáborral fogtam, s ő is gondolatlanul érvágással, purgatióval megfojtá bennem [RettE 158].

5. átv elfojt; a inăbuși; unterdrücken, ersticken. 1710: Senki azt bizonyosan nem tudhatja, mitől lón, hogy a bécsi udvar azt a rebelliót oly könnyen engedé meggyűke-rezni, holott minden okos politicusok értelmek szerint, afféle rebelliót in herba, amint szoktak szállani, szükséges megfojtani [CsH 333. — 1703-ra von. feljegyzés.]. 1843: illetén fellépését olyanakk találta a biztosság, hogy annak most elejét venni s a rosszat csírájába megfojtani okvetetlen szükséges volt [VKp 122].

6. átv gúzsba köt; a stinjeni în acțiune; jm Fesseln anlegen, verhindern. 1634: aztis monda Njerges Thamas hogi cotet Biro vr(am) megh foytotta, mert ne(m) bocziatotta az eő teóruiniet appellatioba(n) [Mv; MvLt 291. 23b].

Szk: igazságában ~. 1710: a Haller urak s más igaz hazafiai is eleget instálának mellettek, remonstrálván a fejedelemnek, hogy ónagysága condítiója ellen való dolog volna a rab urakat igazságokban megfojtani [CsH 132].

7. átv fojtogat, kínozt; a chinui/frământa; quälen. 1661: nehéz az lelkemnek, hogy úgy jó az búsulás reám, mint az áríz. Bizony egyéb búsulásom nem volna is, vagyon oly búsulásra való alkalmatosságom körülettem, az mely ugyan megfojt [TML II, 111 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz].

megfojtás 1. kb. kiirtás; desfiintare; Ausrottung/tilgung. 1817: Ennek előtte Nagyságos Groff Ur ugy volt szokásban hogy a' tselédek akkor mentenek el Faluba, és Üressen hagyták az Istállot, a' mikor kedvek tartotta — ez a' szokás már ma meg vagon regulázva — az első lépés ennek meg fojtására a' szép szó és fenyítették volt [Héderfája KK; IB. Veress István ti lev.].

2. kb. tönkretétel; destrugere, lichidare; Zugrunderichten. 1799: Torotzkoi Biro! Ugy esett ertesünkre hogy a'

Vas mivelés szükségire hagyot Nyáros oldal nevű erdönket ... most fel akarják ... osztani ... minden alkalmatosságot fel kerestek a' melyben) ellenünk panaszkodtak hogy a' Vas mivére nints fátok miattunk, most imé Magatok meg mutatjátok hogy nem igaz mert magatok igyekeztek a' Vas miv meg fojtására ... parantsoljuk hogy ezen erdő fel ne osztodjék [Torockósztyörgy TA; TLev. 10/7 gr. Torockzai Pál kezével].

megfojtat megfojtással elpusztítat/kivégeztet; a executata prin sugrumare/strangulare; erwürgen lassen. 1614: Báthori Zsigmond ebben az esztendőben^a ölete meg egynehány főurakat ... Báthori Boldizsárt és Kovacsóczy Farkast Szamosújvárra küldé fogva, kiket azután ott fojtata meg [BTN² 42. — 1594-ben]. 1663: örömet el sem ment volna az fővezér, az tatár nem jühetvén, de megírta császárr, megfojtatja [TML II, 553 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1710: a basa^a körülyargalván sergeit ... ezt monda nekik: „Jó vitézek! bízzatok Istenben és vitézi módon harcoljatok, jobb, hogy dícséretesen itt kezünkön haljunk meg, mint gyalázatosan elszaladván hatalmas császár mind engemet, mind titeket megfojtasson [CsH 52. — ^aKucsuk basa 1662. jan. 22-én a Kemény Jánossal való nagyszőlősi csata előtt].

megfojtatás megfojtással való kivégeztetés; executare prin sugrumare/strangulare; Erwürgung. 1670: Elhiszem, Bánfi uram meg fogta Kegyelmednek ími az váradi pasának megfojtatását [TML V, 58 Naláczy István Teleki Mihályhoz].

megfojtatik (betegségtől) megfullad/fullasztatik; a fi sufocat (de o boală); (von Krankheit) erstickt werden. 1662: Minekutána Boros János az hadakkal Constantin vajda mellett egy ideig benn lakott volna, egykor csak nagy hirtelen torokfájás esik vala reá, annyira elhatalmazék a nyavalya rajta, hogy senki elejét nem vehetvén, harmadnap alatt megfojtatott vala [SKr 341–2]. — L. még SKr 610.

megfojtattott lefojtott; inábusit; erstickt, gedämpft. 1710 k.: mind haragnak, verésnek, szitoknak legjobb orvoságának találtam ... az üdönyerést, míg a megharagudt s kigyúlt szívnek lángját, kormát, hamvát a szájnak kéménye kiokádja, kihányja. Még a házat is hamarabb felgyújtja a megfojtattott, mintsem a szabadon égő kémény [BÖn. 497–8].

megfojtattat megfojtat, megfojtással kivégeztet; a dis-pune/ordona executarea cuiva prin sugrumare/strangulare; erwürgen lassen. 1662: micsoda nagy törvénytelen kegyetlenkedésre is vetemedett vala a fejedelem ... Kendi Sándort ... a kolosvári piacon megnyakaztatván, s maga közel való bátyját Báthori Boldisárt Gyalu várában kegyetlenül megfojtattatván [SKr 82].

megfojtó elfojtó; de inábusire; unterdrückend, ersticken. 1843: lehet tartani attól, hogy közettek a lázadás és föltámadás tüze mentől előbb, foganatos és azokat csírájokban megfojtó lépések nélkül, életre kap [VKp 66].

megfojtódik megfullad; a se sufoca/inábusi; ersticken. 1775: br. Kemény Miklós úr is megholt hirtelen. Ülve

megfojtódott, mivel a szörnyű nagy kövérség mellett golyója is volt s megfullasztotta [RettE 349].

megfokad l. megfakad

megfold 1. összefoltoz; a cirpi; zusammenflicken. 1570 k.: Georgius Zeoch fassus est, hogy Janos deaknak Az Annja hozot volth egy Jgen zakath Nywl Beor gereznat hozaja hogy meg varya, es ... meg folgya es meg chynalya [Kv; TJK III/2. 102c].

2. megjavít; a repara; ausbessern. 1597: az Egik Talnak a ziliben olwadot wala egy darab el az szilyben hogy meg foldottak adtam az kannagiaratonak az Megh chinalastwl — [18 [Kv; Szám. 7/XIV. 46 Masass Tamás sp kezével]. 1843: Egy Kengyel szíjat kitottam, egyet őszetottam, egy nyereg pámat meg fottam 45 xr | Két hámot kirepaltam egy vilás Szíjat, egy far Szíjat meg fottam [Kv; Újf. Nemessányi András szíjgyártó szám.].

megfoldoz 1. megfoltoz; a petici; flicken. 1761: (Barcsai János) nem vala katonának való ember. Utoljára oly nagy szegénységre jutott, hogy fejér címával volt megfoldozva az uniformja [RettE 118].

2. ki/összetoldoz; a cirpi; zusammenflicken/stückeln. 1585: az nagharangmonj zyat vettuk Zigiarto Balintol, mely wy wolt, pro f 0 d. 15. item hogy az o zyakat a kywel az harangot wonzak meg foldoztak attunk attol f 0 d. 10 [Kv; Szám. 3/XIX. 38]. 1595: Hoztak vala Wrunk kuczissi Ezüst hamokat, hogy meg foldozak az mi raita meg zakadozott volt [Kv; i. h. 6/XVII. 184 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1621: Az nagy Harangh vono Zyainak Harna megh Zakadozott uolt Zigiarto Gebauer Mihaly foldozta meg d 32 | Az ora harang fel keőteo Czattos Zyatt kett ret Zial foldozta meg vasar biro Mihál d 16 [Kv; i. h. 15b/IV. 13–5].

3. megigazít/javít; a repara; herrichten, ausbessern. 1581: Esmeg az nagy Templom heazatyat az zel meg Bontotta volt. Attunk Alchy Mathiasnak hogy meg foldozta f. 2 [Kv; Szám. 3/IV. 11]. 1585: Keomüwes Leorincznek a Scolaba hogy ... a falt megh foldozta attunk f 0 d. 15 [Kv; i. h. 3/XIX. 37]. 1621: Az Közep kapu eleot, Aczy Illies es Andras foldoztak meg, az sarampot es az kaput attam(m) egy egy napszamot nekjek [Kv; i. h. 15b/IX. 243]. 1625: teolchyres András newü teolchyres foldozta megh az Ablakokat czienált be 38 tanyert ... f. 1/50 [Kv; i. h. 16/XXVII. 23]. 1754: a Házat is immár kettzer fedettem meg, kerteket meg fódóztam [Déva; Ks 75. VIIIb. 110]. 1757/1758: Harsányi Ur(am) ... másnak attá az Stompott, és azon árendás ki vetette az vj kereket, és az régi oh kereket tötte bé meg fódózáan aztatt azollatol fogva kezdett viszont tojulni az Stomp [Abrudbánya; Szer. Botár Jancsi (67) vall.]. — L. még UF II, 122.

4. kitataroz, rendbe hoz; a renova/repara; ausbessern, herrichten. 1586: d(ie) 19 Marty Ket fogoly olach askalta wala megh az foghazat Komies Peter hogy megh foldozta Atta(m) f. — d. 10 [Kv; Szám. 3/XXVII. 11b]. 1590: Alchy Lükachy foldozta meg az varos Jstaloat attam(m) f. — d. 33 [Kv; i. h. 4/XXI. 39 Kis István sp lajstr.]. 1600: hogy az Torniot megh foldoztak, az Achok mellet egy embert tartottunk ... d 12 [Kv; i. h. 9/IX. 32–3]. 1649: Foldoztuk megh az Nadason valo Hidat egi nap [Kv; i. h. 26/VI. 558]. 1759: mostan magam házához akarnék menni s mivel igen meg rongjoltot, idegen embert fogattam hogy

meg foldozza [Albis Hsz; DobLev. I/292. 4b Bartók Mihályné panasza].

megfoldozás 1. foltforrasztás (üstre); lipirea unui petic, peticire; (Kessel)Ausbesserung. 1600: egi kis wstnek megh foldozasatul hidelwj eöst foldozonak d 15 [Kv; Szám. 9/XII. 68 [gyártó Simon isp. m. kezével].

2. megigazítás/javítás; reparare; Ausbesserung. 1592: az Czynterem eggik kapüyara sarknak walo lyukat fúrtattúnk Lakatos Balintal, hogy az keouet altal furta Attunk f — d 12 ... Az eggik Ayton valo zaar meg foldozassal attuk (!) 34 [Kv; i. h. 5/XIV. 28 Eppel Péter sp kezével].

3. tatarozás, rendbehozás; renovare; Herrichtung. 1587: az Nagi hid laba meg foldozasara hordottanak^a [Kv; i. h. 3/XXX. 31 Seres István sp kezével. — ^aKövet]. 1824: kötelezem magamat az Szent Benedeki Udvarháza Fedelének, Zsendejezéssel, Istállója Fedelének pedig Zsuppalásol Léjendő meg Foldozásokra [Ne; DobLev. V/1093].

megfoldozgat 1. ki/összetoldozgat; a petici ceva rind pe rind; nach und nach zusammenflicken. 1621: Az Nagi Auditoriu(m)ban az Lantornakat megh foldozgatta Korsos Palne p(ro) d 60 [Kv; Szám. 15b/IV. 31].

2. megigazgat/javítgat; a repara ceva rind pe rind; nach und nach herrichten/ausbessern. 1586: Lakat giarto Matiasnak attam hogi az keozep kapwn valo orat meg foldozgatta bontagozasat —85 [Kv; i. h. 3/XXIV. 19]. 1621: Tanacz Commissiojabol az Mester also hazaba(n) akarua(n) wueg ablakokat Czinaltatni, az ramak reghy rozzak uoltak foldozgatta meg annak 4: darabyat Aztalos Lukaczj [Kv; i. h. 15b/IV. 26]. 1625: Teolczeres Andras foldozgatta meg az Ablakokat adot hozza 38. Vueg Talnyert [Kv; i. h. 16/XXXV. 208]. 1843: az emberek kerítéseiket, ahogy lehetett csak megfoldozgatták [VKp 79].

3. kitatarozgat, apránként rendbe hoz; a renova ceva treptat; nach und nach ausbessern. 1621: Az három Aczy ... az nagj Templo(m) heazattiat es az segestie falat foldozgattak meg [Kv; Szám. 15b/IV. 11].

megfoldozgattat megigazgattat/javítgattat; a dispune să fie reparat rind pe rind; nach und nach herrichten/ausbessern lassen. 1600: Bodogh azzonj huanak 2dik es 3dik napian az Jspotaljbeli apro hazakban az kemeneket foldozgattattam megh d. 56 [Kv; Szám. 9/XIII. 14 Damakos Máté isp. m. kezével].

megfoldozhat megigazíthat/javíthat; a putea repara; herrichten/ausbessern können. 1793: Az Ablakakat még a Hutáb(a) el nem küldhettük és hogy az karikás ablakokat is meg foldozhassuk vagy 20. karikát is hozatak [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

megfoldoztat 1. megfoldoztat; a pune (pe cineva) să peticească; flicken lassen. 1597: Az waross Satorat B. wram w kegelme hagasabwl feoldosztadtam (!) meg ... Zabo Miklossnak adtam az feoldoszasatul warrogatasatl ... /05 [Kv; Szám. 7/XIV. 36 Th. Masass sp kezével]. 1600: 1 February Foldoztattam megh haro(m) zolganak sarjokat (!) Varga Jstua(n)nal ... d 13 [Kv; i. h. 3/XII. 63 [gyártó Simon isp. m. kezével]. 1759: nékem soha meg a tsizmámot sem foldoztatják meg ... ream semmit sem költöttek [Albis Hsz; DobLev. I/292. 3b]. 1812: (A) páma Hajakot a rongyosság miatt kéntelenített a' Groff ur eő

nsga a' maga viseltes ingeiből a Tisztartonéval megfoldoztatni hogy haszon vehetőkké vályanak [Héderfája KK; IB. Bali Jánosné Kis Ersébeth (44) grófi mosóné vall.].

2. ki/összetoldat; a pune să innădească; zusammenflicken lassen. 1594: foldoztattam meg Az hamot attam(m) ... d 10 [Kv; Szám. 6/VII. 7]. 1597: chynaltattunk a' nagj harangra egi wy vanozyat es ketet meg foldoztattunk, Attunk Zigiarto lanosnak f — /60 [Kv; i. h. 7/III. 24]. 1621: Nagj Ferencz postanak ... attam Az Kengiel Ziat ... meg foldosztatua(n) attam(m) teolle az Zigiartonak f — /20 [Kv; i. h. 15b/IX. 80]. 1699: Hogy az Harang Szijait is meg fodoztatta fizettem Szigyarto Istvannak // 34 [Kv; KvRLt I. C. 8. 20].

3. megfoldoztat/forrasztat; a da să lipească; flicken/löten lassen. 1587: 4 die May foldoztattam 2 vsteot megh az házhoz p(ro) d. 16 [Kv; Szám. 3/XXVI. 65]. 1600: veotwnk egy vy vas rudat keo feztieni valot, Es mast hogi megh foldoztattunk attunk eoazesegel az Kowachnak f 2 d 65 [Kv; i. h. 9/IX. 44]. 1609: Az varos Negi vas Fazokait foldoztatta(m) es onnoztatta(m) megh az wst giartonak adta(m) teolle f i [Kv; i. h. 12b/IV. 295].

4. megigazíttat/javíttat; a pune să repare; herrichten/ausbessern lassen. 1581: Zygiarho Lwkachytol veottem ket hamot kyert fyzete(m) neky f. 1 ... Egy feket foldoztattam meg attam(m) d. 12 [Kv; i. h. 3/I. 6–7 Eppel András mb kezével]. 1583: az czynterimbe hogi a keott Rostellt meg foldastatak attam Lakathos Balintnak tolle d. 32 [Kv; i. h. 3/IX. 6]. 1598: Az kiczin templumba hogi az firfiak zeket meg foldasztattuk fizetün Aztalos Istwannak f — d 10 [Kv; i. h. 7/XVI. 28]. 1600: Foldoztattam meg az Taligaban walo kereket, chinaltak harom falt bele [Kv; i. h. 9/VIII. 7]. 1621: Kannagiarto Janosal foldoztatta(m) meg az Varos pincze tokjahoz valo palazkokat fizettem nekj f — /35 [Kv; i. h. 15b/IX. 191]. 1726: Találattott benne^a edgj kis, paraszt, öt rend, kályha kementze mellyetis Dobolyi István Vram ó kglme földoztatott meg [Ne; DobLev. I/124. — ^aA házacskában]. 1772: az említett Malom két also kerekeinek silipjeit meg foldoztattam, s meg igazittattam [Ádamos KK; JHb LXVII/2. 343].

5. kitataroztat, rendbe hozat; a dispune să fie renovat; ausbessern/in Ordnung bringen lassen. 1582: foldoztattam meg egy helyen az temeteo kertet hozattam negy fyrez dezkat attam erette d. 40 Achy palnak hogy meg czinalta d. 5 [Kv; Szám. 3/V. 14]. 1585: Az varos kohnyaial foldoztatta(m) vakoltattam meg az Andrassal fizettem d. 32 [Kv; i. h. 3/XXII. 76]. 1595: Az lector hazaban meljben az Waros búzaial tartotak hogi mind az fala s mind az padimentuma igen teoredeztenek volt, hogi azt minde(n) helieken meg foldasztattuk chinaltattuk, Attunk Keomiwes Nemet Andrasnak f — /70 [Kv; i. h. 6/XIII. 42]. 1662: Gyulai Ferenc hogy a péntekhelyi kőkapura maga kaput csináltatna s azt a Péntekhely és Szombathely között való kőfalt bástyáival együtt megfoldoztatná, magát ... réálgérte vala [SKr 482].

megfoldoztathat megigazíttathat/javíttathat; a putea da la reparat; herrichten/ausbessern lassen können. 1625: Az Alpret Malomrol valo Regestum Az egyk korong karika regi foldozot leuen el töröt es nem foldoztathattak meg. Vyollan kellett meg Czinaltatni [Kv; Szám. 16/XXII. 2].

megfoldoztatik rendbe hozatik; a fi reparat/pus la punct; in Ordnung gebracht werden. 1801: az víz áradástol

meg szaggattatott gát meg foldoztatott [A.jára TA; BLt 12 Balk László (39) zs. vall.].

megfoldoztatódik kitataroztatik/rendbe hozatik; a fi re-novat; ausgebessert/hergerichtet werden. 1844: A lako Udvarház tsak a' sellerekkel szolgaltaban támogattato-dot, s fodoztatodott meg [Abafája MT; TSb 22].

megfoldoztat megigazíttat/javíttat; a dispune să fie reparat; herrichten/ausbessern lassen. 1597: Mi koron az scholaban az cherepes hiazatot Ímit amot ahol meg romlot es zakadozot volt megfoldoztatattuk, hozattatunk ahoz 2 zeker feowent p(er) f —/20 [Kv; Szám. 7/III. 28].

megfoltoz l. megfoldoz

megfolyamodik megfellebbez; a face recurs; Berufung einlegen. 1880: (Czakó Józsi) valami peres ügyében futká-rozik ... Régi kolozsvári dolog. Ott elvesztette a járásbíró-ságnál s megfolyamodta [PLev. 73 Petelei István Jakab Ödönhöz].

megfolyatik fedeztetik, meghágatik; a fi impereheat; gedeckt/beschält werden. 1746: az én Tehenem a' Pulyoni szomszéd Falúbeli Bikával meg folytatván; Eltétő Ur(am) arra fogta hogy az ő kglme Bikájával folytatott meg [Szentegedy SzD; WassLt]. 1823: a tehenyem megfojatos [Hszj megfojik al.].

megfolyósít beperel vkit, pert indít vki ellen; a intenta cuiva un proces; gegen jn Prozeß einlegen. 1602: Az mi-nemű Perey volta(na)k annak előtte Borsó Gergely(ne)k, az Pap Istvanne onokajával ... Boncza matyással, mely Boncza matyas lopta volt el Borsó Gergely(ne)k három záz forintyát, melyert elis ment vala a Varosrol Zenth Gyeorgyre, es ott törvény zerenth megh folyositta Borsó Gergely es az feleségevel egygyütt Boncza matyast ... Az matyasnak az nagy Anya, es az Anya Pap Kato, mi nekünk szolnál kezdenek, hogy törekennek Borsó Gergelynel hogy ne öletne megh az matyast, valamivel lehetne meg elegitienek [UszT 14/49].

megfon 1. fonallá fon, felfon; a toarge; spinnen. 1635: az lennek az szöszit megh nem fontak [KJ]. 1722: Lenünk-is még Tavalyi vagjon felesen, Balku Ur(am) ő kglme itt létiben az fontatást emlegeti vala, azért én mind ki osztat-om fonnyák meg [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból]. 1784: kinek mi nemű érteke vagyon ... az Emberek ahoz kepest Classificaltatnak Ezen kívül ... Adnak két Lo fát ... 2 font kender vagy szöszet meg fonnak [Torockó; TLev. 4/9. 13b]. 1790: Szoktanak mind ezeken küll még minden Esztendőben kender és szöszöt meg fonnai a' mint az Udvar szükségé magával hozta, hol többet hol kevesebbet [Csicsóhagymás SzD; HG Conscr. Csitso Hagymasiensis]. 1820: tartozunk ... a kender szalmájából feltakarítani, abból 4. fontot megfonni, 10. singet meg is szöni [Báld K; BLt 6]. 1848: Meg vetett fonal szövetlen száz négy singre valo 50 rft Meg fonva vetetlen két végre valo 15 rft [Görgénysztimre MT; Borm. G. XXIVd].

2. vesszőből fon/köt; a impleti; flechten. 1592: Az Te-meteó kert Ayto ket mellicket megh fontak Tapasztottak [Kv; Szám. 5/XIV. 151 Eppel Péter sp. kezével]. 1692: vagyon a' konyha Tölgyköteses Agasokra sövennyel

megh-fonva, oldalai tapasztossak [Mezőbodon TA; BK]. 1726: (A napszamosoknak) kik a' Szamosbol beszél-gáló felső csatornák elein az partot megh czövekelték, s fonták ... fizettem á d: 30 [Kv; Ks 15. CIII. 4]. 1728: A Csűrös kert bé meneteliben vagjon edgj Pajta Agasokra csinálva s vesszővel megh fonva, Szarufái, fenyő fábol valo lecczekkel megh lecczeve [M.déllő TA; IB VI. 225/14]. 1783: az Épületnek oldalai imitt amott meg-vadnak ugyan fonva, de nem mindenütt [Mocs K; JHbK XXXI/1. 7].

megfonás vesszőből fonás/kötés; impletire; Flechten. 1587: egj darab seowenj meg Czinalasához ... Negi szeker vesszöcöt vitettem ketteit —/66 ... Az meg fonasatol teówiselesetol fizettem —/95 [Kv; Szám. 3/XXX. 12 Seres István sp. kezével]. 1591: Attam az Eggik haznak meg fonasatoll ... d 58 [Kv; i. h. 5/VII. 6].

megfonat 1. fonallá fonat, felfonat; a dispune să toarcă; spinnen lassen. 1676/1681: vettesse(n) Udvarbiro ur(am) ... bővön kender; es aszt fonassa és szűtesse megh [Vh; VhU 659]. 1681: az egész Joszagbhan, minden egész ház nép ... tartozik egy-egy fót Fonalat megfonatni az Vár szükségére [Vh; VhU 71]. 1754: 1753béli 8 Kalon-gya Kender el készitvén meg is fonatta, s meg is szötte [Mezőgerebenes TA; BLt 7]. 1808: Gyapjat meg fonat-m Udvarhoz meg kívántato nyöstökre [Gálfva KK; Ks 99].

2. vesszőből fonat/köttet; a dispune să impletească din nuiele; flechten lassen. 1588: az Eöttweoseok tomyanal byro Vra(m) Akarattiatbol verettem fel hatt karott melliet megis fonattam attam teole d. 5 [Kv; Szám. 4/I. 35]. 1623: Capitanunk Egy Ereös pallankot allasso(n) fell ... azt igen Jo teölgy fa vezzőekkel megh fonassa menteol Swrw-be(n) s megh veresse igen es azt igen zepen megh tapaz-tassa s megh mezeltesse [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.].

megfonatás vesszővel befonatás; impletire; Einflechten. 1620: Latuan ... az varos Cziwredő Kertnek karos voltat, hogj keömiwllette ninczien seövenj. Azert ... Quartas vrajmek az Seövenjnek fel allatasára, es megh fonatasara visellienek go(n)dot [Kv; TanJk II/1. 298].

megfonatik fonallá fonatik, felfonatik; a fi tors; gespon-nen werden. 1749: meg sem fonatott vólt azon Zsa-kok(na)k ki adott csöpt [Kiskend KK; Ks 70/51 Szám.]. 1829: Pesti Len maradtott volt 695 Csoma a' Szegények által megfonatott mind [BLt 12 a kv-i dolgozóház nyomt. szám.].

megfonattat 1. fonallá fonat, megfonat; a dispune să toarcă; spinnen lassen. 1779: Kender Perceptuma ... Meg fonattattam 12 Kalangyat [Rücs MT; Ks 21. XV. 23].

2. fonadékkal megerősített; a întări cu o impletitură de nuiele; mit Geflecht verstärken/befestigen lassen. 1662: néhány sánckakasokat kenderkötelekkel mentül sűrűbben megfonyattatván [SKR 601].

megfonhat fonallá fonhat, felfonhat; a putea toarge; spinnen können. 1771: öfélése azt parancsolja a férfi parasztgyermek felől, hogy a fonást tanulják De vajon mit fon ...? Len ritkán terem olyan, amelyet meg-fonhatna [RettE 258].

megfont vesszőből font/kötött; impletit; geflochten. 1699: fel menvén két rendbeli Sendejezes alatt levő Grádicsokon, Cserefákból való kötésekre csinált vesszőkből meg font jo készülétű tapaszos Sindelyes Hazban [O.csesztve AF; LLt].

megfontat megfonat; a dispune să toarcă; spinnen lassen. 1749: Meg fontattam az jobbagy aszszonyokkal nagy gypajut [Kiskend KK; Ks]. 1760: a' kendent ki kell osztani, és mentől szebben, és vékonyabb(an) lehet meg kell fontatni [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1792: A kendent mind meg fontattam [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]

megfontatás megfonatás; tors; Spinnen. 1772: akár kenderéből, akár szőszszéből mikor a' Jobb(ágy) és Zsellér aszzyonokra ki osztattak, hol egy, hol legfellyebb két fontat a' meg fontatásra, azzal tartoznak [Bálványosváralja SzD; Ks 101 Conscr. 82].

megfontol 1. megmér; a cintări; (ab)messen. 1648: Uy szalonnak ... Ezeket megh nem fontoltak miuel igen nyeresek O haj. Mindenestool fogua megh fontolvan vagon lib. nro. 162. Uy haj ... Ezeket megh meruen facit libr. nro. 113 [Porumbák F; UFI, 882].

Sz. 1791: Groff Gyulai Iosefné Báro Josika Maria Aszszony ... álmélkodással hallotta az Exponens Ur ő Nga mfnémű admonitiot tétetett Ngod ő Nga ellen melyet ha egy jól gondolkodo elme az igazságnak serpenyőjében megfontol, egy szot sem talál olyyat mely az igazsággal ne ellenkezők [Kv; JHb XLIV/4].

2. át/meggondol; a chibzui/judeca; durchdenken. 1710: A szegény Frangepán gróf is fra alázatos levelet a császárnak rabságából ... Fontolja meg Felséged kegyelmesen, hogy én ... egyedül vagyok csak az én régi nagy famlíamból, mely ... mind Felséged császári házának, mind az egész kereszténységnek nagy hűséggel szolgált ... engemet, immár megholtat, az életre visszahozni méltóztassék [CsH 88]. 1783: Méltóztassék Excellentiád ezen nehéz Causat jól megh fontalni ... s egy szép Levelet méltóztassék Excellentiád concipialtatni [JHbCs Árkosi Ferenc Csáki Katalinhoz]. 1823: meg fontoltuk volna ... a más Határon lévő Birtokkal jámi szokott alkalmatlanságokat és ... örökkönsön fel cseréltük, adván a nevezett helyeken edgyik a' másíknak által minden juss szerént ottan illető s biro részűnket örök cserébe [Szentbenedek AF; DobLev. V/1072].

3. fontolóra vesz, mérlegel; a cintări; erwägen, in Erwägung ziehen. 1662: Száztizenhat zászlókkal voltam Mindenestül való is harcra való emberem, négy vagy ötezer emberem ha lehetett Az ellenség ad minus hatvanezer. De mit from számát, aki meg tudja fontolni tatár chámnak személye szerént jelenlétét, és kik ellen ? ebből megfítheti [SKr 381]. 1694: A T. Eccia mind ezeket jól meg fontolvan ... által latta és meg itelte ... Egeresi Mihalyne Unokainak ... azt az örökseget [Kv; SRE 24]. 1786: meg fontolván, mind az ő kgylme fizetésének gyengesége ... mind pedig ... annak leendő meg jobbításának helyyes és szükséges volta kétségbe nem hozhatott ... concludaltatott^a [Kv; SRE 243. — ^aKöv. a hat.]. 1802: Instáljuk azért alázatos tisztelettel Ngodat méltóztassék az A alatti Instantiánkban meg irt okainkat meg fontolván, a ... szükséges Rendelést meg tenni [Torockó; TLev. 10/8].

megfontolás 1. át/meggondolás; chibzuinală; Überlegung. 1742: nem kétem hogy Nemes Hazánk Törvényén fundált Iussom s kedves Bajtám Uraimék előttis nyilván lévő nagj kárain, jussom(nak) s praetensioim(nak) meg hányására, jól meg fontolására, és következésképpen azokért engemet illető egész Consolatoria ne hajtsák s indítsák kedves Bajtám Uraimékat [JHb XXXV/35 Jósika Ágnes lev.]. 1794: a' Tiszt. Papoknak ... Reflexioik is fel olvastatván, a' dolognak jo moddal valo meg fontolása után helyyesnek ítéltetett, hogy a' Consistorium által rendeltessék egy Commissio [Kv; SRE 310]. 1860: Alul irt özvegy Horváth Miklosné Született Pelei Polixéna végakaratomat előleges megfontolás után a következőkben nyilvánítom [Kv; Végr.].

2. mérlegelés, latolgatás; cintărire; Erwägung. 1796: Felindittatvan azért Communitasunktol, Biraki kötelese-günkből mély alázatossággal Instalunk Ngod előtt azon, hogy melto meg fontolasra vévén bölts elmejevel azt, hogy minemű romlás és kár következze ebből az erők és gyümölcs fák pusztításabol ezen helysegre ennek el forditasara Meltoztassék Ngod bennünket auralni hogy a jo rendet és törvényeket a Közneppel meg tartathassuk [Torockó; TLev. 10/6]. 1834: megfontolás alá vévén a' Törvényes Derék Szék mind két részről felhozott okokat, Erősségeket és Bizonyitto Írásokat ezekbe teszi meg a maga Határozását [Asz; Borb. I].

megfontolhat át/meggondolhat; a putea chibzui/judeca; überlegen/denken können. 1672: Minekokáért ilyen nagy és terhes dolgok lévén fenn mostan is igen szükségesnek ítfltük Kegyelmeteket az böcsületes tanácsi rendet convocáltassuk e végre, hogy ... az mennyire Isten elménket vezérli, megfontolhassuk és ... a mit jobbnak feltalálhatunk elkövethessük [TML VI, 288 a fej. Teleki Mihályhoz].

megfontoltatik 1. megméretik; a fi cintărit; (ab)gewägt werden. 1819: proba marhát vásárollyanak, s a probára való Marhát ... a Magistratus által ki rendelendő biztosság előtt vágattassanak bé, s a probára levagott Marháknak husa ... Melegen ne fontoltassék meg [Kv; MészCLev.].

2. át/meggondoltatik; a fi chibzuit; überlegt/dacht werden. 1662: amint a hírbavitel lehetetlen vala, úgy a várnak is már tovább való tartása ... És így ha ugyan jól megfontoltatik, aligha Várad elveszésében is nem kezd helyt találhatni s alkalmaztathatni amaz régi sententia, mely közönséggel Magyarország romlása felől tartatott: Privatum commodum, religionis odium, longum concilium perdidit Varadinum [SKr 627–8]. 1794: az íránt is lévén szó hogy az harangoztatás árra alább szállitassék, ezen dolog meg fontoltatván sem jonak sem szükségesnek nem ítéltetett [Kv; SRE 315].

3. mérlegeltetik; a fi cintărit; erwogen werden. 1780: Hogy ha pedig a Méltóságos A. Vr részről exhibeált Inquisitoriakbeli Fatensek Fassioi Curiose meg fontoltatnak többet ponderálnak mint Sem az I. Vr Inquisitoriájában lévő Fatensek fassioi [BSz; JHbK LIV/25. 18].

megfonnyad összefonnyad; a se vesteji/ofili; runzelig werden. 1625: aban az denotalt helyben ... uoltanak oltouaniokis vgy mint cöttuenig ualo, mellicben az marhak az mit fel ertek, ki ragtak es teordeltek ... az oltouanioknak nimelliken uoltak giwmolcziek ... azokbannis sokat le

uertek es ot az oltouaniok alat fonniattak meg [UszT 64a]. 1724: Már tegnap vj retket ettük a sz:Leleki meleg ágyból: oda is küldönék de meg fonyat [Altörja Hsz; ApL 2 Apor Péterné Kálnoki Borbála férjéhez]. 1816: hazunnatt egy fél általvető krumplit hoztam ... hogy pedig a krumpli nálam meg nem fonyadt, az abból következett, hogy mind hűvesben tartottam [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

megfonnyadt (össze)aszott, szikár; uscățiv, slab; verhutzelt, dürr, hager. 1614: Ugyanebben az esztendőben^a támadta fel ... Nagy András az pogán-keresztényen hajdúkkal az törökök partikájokból ... Kiknek fővezére vala amaz hosszú nyakú, megfonnyadt Imrefi János [BTN² 56. — ^a1607-ben].

megfonnyaszt forrázással összefonnyaszt; a vesteji, a face să devină vestej; durch Abbrühen runzelig machen. 1842: én a' Burjányokat nékie meg hoztam, 's azt mondtam, — hogy ... tegye egy csuporba tiszta vizbe fonnyaszsa meg [Dés; DLt 85].

megfordít 1. fordítva rak/tesz; a intoarce (ceva); umgekehrt tun/legen. 1625: Szamott vettve(n) az kadarral keőteőtt megh Egj kadat meliben vj feneket czinalt, es meghis fordította [Kv; Szám. 16/XXXIV. 250]. 1850: az társzer egyik hátulso kerekébe 4 falfát 2 küllőt és tsapakat ujat tettem Rf. 3 xr 20 ... az rudat meg fordítottam és egy Juhát ujat xr. 46 [Kv; Újf. 1].

2. másik oldalára fordít; a intoarce pe partea cealaltă; umwenden. 1660: Édes Bátyám uram, én bizony valóban beteg vagyok; immár két hete, hogy úgy fekszem, hogyha más meg nem fordít, magam meg nem fordulhatok; igen nehéz hagymáz vagon rajtam [TML I, 490 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1704: Keresztesi uram túllem beizen az úrnak, hogy ökegyelme olyan beteg, hogy az ágyban sem fordulhat meg ha más meg nem fordítja [WIN I, 150].

3. megforgat; a invirti; umdrehen. 1635: Debreczeni ... az feje felet megh fordita az mezitele(n) pallosat [Mv; MvLt 291. 39a].

4. visszafordít/térít; a intoarce (pe cineva de undeva); zurückführen. 1618: azt is hallottam tőle ..., hogy ne játsszanak az hatalmas császárral, ne fenyegetések se némettel se mással, mert ha annak kell lenni, könnyebb az hatalmas császárnak Perzsiáról megfordítani az hadakat, de bizony jut nektek benne [BTN² 109]. 1657: megújulván azért az érkezett tatársággal ... igen vitézül emberkedvén, az futó csata is megfordult, és ekképpen az úzóket is megfordították, és szinte az derék armádára hajtották [KemOn. 68]. 1662: Az úzésben, midőn a törökök közül sokan hullának, s azonban a jancsárok a mieinkhez a lesből nagyon lövöldözének, ottan Gaudi András a népet az úzésből megfordította s tartóztatta vala [SKr 412]. 1801: a Hajos azt mondotta, hallode már én a hajot meg nem forditom [Szászújfalú AF; DobLev IV/848. 3a].

Szk: ~ja a ló száját visszafordul. 1710: Bercsényi Miklós szintén akkor akar vala Bécsben felmenni, de megértvén Rákóczi fogságot, megfordítá a ló száját, s Lengyelországban szalada^a [CsH 329. — ^a1703-ban].

5. visszaterele; a mina inapoi; zurücktreiben. 1740: Kis Mihály kerteg le ment a varfalvi és Rakosi csorda, onnét meg fordították [Mészko TA; Borb.]. 1797: Tudom hogy Imreh Daniel fegyveresen jött volt fel a' Málnási Rétre ...

Költze Josef és Sigmond eleibe állának a' Marhájok(na)k meg forditták Haza felé Imreh Daniel Puskara kapa között lövöldöze [Oltszem Hsz; Mk II. 8/260 Zaláni Lászlóné Költze Maria (30) vall.].

6. kifordít; a intoarce (pe partea cealaltă/pe dos); umkehren. Sz: ~aná a zsákot, de már késő. 1674: Nem kétlem bizony azt, hogy Naláczai uram megfordítaná zsákot, de már késő [TML VI, 558 Székely László Teleki Mihályhoz] * ha zsák volna, ~aná. 1663: Úgy látom, hogy Bánfi uram olyan reménység alatt jött volt be, hogy fogarasi kapitány legyen. Mindenik vágy reá, de egyik sem fogja birni Bezzeg megbánták az bejöveteleket. Ha zsák volna, megfordítanak, mivel az pogányság rosszúl bának az magyarokkal [TML II, 560 Teleki Jánosné fiához, Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: Az bizonyos, hogy Apor István, noha nékem capitalis ellenségem, mindjárt még akkor megfordítja vala, ha zsák volt volna; aminthogy a székelység protestála is, hogy ők, amint eddig, úgy ezután is per amiables accordas cum duabus nationibus készek a quantumokat segíteni tehetségeik [BÖn. 929].

7. megkanyarít; a amplasa invers; umkehren/drehen. 1623: Az jstallokot megint megh fordissak az also zegelettnell es zinte az Var arkaygh vigiek [BGU 124].

8. visszaküld; a trimitre inapoi; zurückschicken. 1678: Sohonnainak KglDET, engemet, Székely László s Praefectus uramékat tartják Itt irhaték többet is, de nem tudom, kivel fordítja meg KglD az levelet [TML VIII, 25 Teleki Mihály Naláczai Istvánhoz].

9. (kárt/költséget) megtérít; a plăti (daunele/cheltuielile); jm Schadenersatz leisten/geben. 1605: Tothazi Eotwes Mihaly ... vallia ... Colosy Istwanne Nem eoreokban, sem nem zallagban Atta Andras deaknak azt az zeoleot hanem bizta vala chak vgy gondviselese ala hogy az valonok miat el kellett budoosny, hogy viseltesse gongyat, es minden rea valo keolchegereol tarchion zamot, Isten vizza hozwa minden rea valo keolcheget megh fordittia [Kv; TJK VI/1. 709]. 1695: Szekely Cata Csiki Laszlone ... költséget faradsagot Gellért Ur(am)nak fordics meg [SzJk 293]. 1764: Pater Szatsvai Ur(am) kezét akart venni a' Falusiaktól, hogy ki Keresi a határt a' Szent Annaiktól, csak költséget 's fáradságot fordítsuk meg [Udvarfva MT; Told. 44/26]. 1787: olly Curiositással conservatassék a' Magazinum, hogy ha mi kár lesz benne, a' Falus Biro több Társával fogja meg fordítani a' Falunak [Torockó; TLev. 3/2. 3a]. 1806: Senki-is a' lőszágának, a' faluból ki-rugo végén kaput semmi szin alatt ne tartson; mert ha valami kára történik, és a' nyom arra talál, a' Falu meg nem fordittya [Oltszem Hsz; Mk II. 4/115].

10. (árat/ellenértéket) ki/megfizet; a plăti/achita contra-valoarea; (Gegenwert) bezahlen. 1595: ket eőket adot uala Bertalan kouácZ Sebestyen Demeternek njolchad fel forinterth Az feőldeket ennjert vete zalogo(n), Az teőbbit megh fordította [Telekfva U; UszT 10/35]. 1630: adgja megh az rezes szerszamnak s az nieregnek az arral az sebesi pokrocZal egiüt, az lo arrabanis fordiczon megh valamit [Mv; MvLt 290. 208b]. 1736: en kínáltam Eltető Vramot, hogy meg fordítottam a Tinot az kit az Aposa adot a Szőlőirt, a mint hogy eő keglme igrite voltis nékem hogy vissza agygya, ha meg fordítottam a mit az Aposa adott érette [Szentegedy SzD; WassL Ács György (60) jb vall.]. 1769: hogy ha munkát tétet eő Nagysága azon szőlőb(en) verificalodvan, mennyi munka ment reá; aztis a szőlő mellé todván tartaz(z)am meg fordítani eő Nagyságának

[Ádamos KK; MbK IX. 39]. 1778: én nem fordítam meg, ha meg nem iutitetik fizesse meg Groff Uram ő Nagysága [Csicsórhályfva SzD; LLt 34/16]. 1790: Hogy ha a Zalagositó Vásárhelyi Pál Ur valami Melioratiot tenne a Zalagositott possessionaria portióban, tehát a tizen két esztendőnek le folyása után ... azokat a reluens tartozzék meg fordítani, a Zálog Summával egyetemben, külömben addig az irt possessionaria portio ki ne váltathassék [Örményszékes AF; DobLev. III/671. 1b].

11. (adósságot/tartozást) megad/visszafizet; a restitui/ rambursa (datoriile); (Schulden) zurückzahlen. 1597: az mj adot eddigh adott az Aszonj az éorekseghreöl ... megh fordicha Jakochy Pal [UszT 12/125]. 1598: az menjuel en teddbet fizette(m) azt en neke(m) megh kel fordítani [i. h. 12/100]. 1760: egy alkalmasággal én töllem kért (: mint egy költsönbe(n) :) egy Arannyat, de nekem soha meg nem fordította [Aranykút K; Ks 92]. 1795: az Hadi sege-delemre a' Parochialis Hazakra esett 4 Rftot 12 xrt nem a' Pap hanem az Eccle fizesse meg, az hol a' Pap meg fizette a Curator fordította meg [M.bikal K; RAK 20]. 1832: Az Insurrectiokor az néhaí édes Atyámért, én személyesen insurgálván, amit kellett volna fizetni pénzü, ha én el nem mentem volna, annak is fele részét meg fordítottani határozatni kérem [M.köblös SzD; RLt Pataki Mihály nyil.].

12. (vetés) kihoz, megterem, visszaad; a produce; (Saat) tragen. 1676: Vagion itt eősi vetes három darabban mellyek igen szegenyek és az fel aratasrais alkalmatlanok ... mely magvatis aligh forditya megh [A.szombatfva F; UF II, 761].

13. megmáshít; a schimba; (ab)ändern. 1662: Ha az 5. s 6. vétkeket forgatjuk, hiszem ha Istennek tartó lélek van az előjárókban, méltán megvasadhat a szívek, jutván jól eszekbe, hogy nagyrészt a vétkeknél üzésében ők voltak az előjárók ... ők vonták nagyobb részint a lelki fertőbe a kezek alatt levőket, kik is megfordítván a Péter ama szavát: inkább akartak embernek, mintsem Istennek engedni és hatalmasokkal s többekkel a veszedelemre vivő tágas úton jární, mintsem a világ előtt tekintet nélkül levő kevesekkel a szoros kapun menni az életre [SKr 714]. 1831: Te engemet minden kérdetlen így szolítottál meg: Hat kend a' Lovakat keresi? ... No mennyen Kend Akna vegire most láttam ott eddelgelní az ut mellett mind a két Lovakat. — De tsak hamar meg fordítván beszédedet, megint másfelé így utosítottál: No tsak mégis mennyen kend a Kád-bükkére | Ezen kérdésemre Te Vonutz, meg fordítván előbbeni beszédedet én nekem ezt felelted [Dés; DLt 332. 13].

14. érvénytelenít, visszacsinál; a reface/anula; ungültig machen. 1662: De már akkor ez hízelkedésből származott veszedelmes tanácsot megfordítani, boldog Isten, ó, melly késő vala! [SKr 346]. 1672: Immár senki semmit nem szól. Úgy látom, ha lehetne, sokan megfordítanák az dolgot [TML VI, 376 Bánfi Sigmund Teleki Mihályhoz]. 1761: a Néhai Generalis Vr eo Nga ... magát a Cserében meg karosítatnak esmérven, quoquo modo kívánta a Cserét meg fordítani [Kisenyed AF; JHbK LXVIII/1. 779].

15. babot ~ bab varázslatot/bájlást felold; a desface; Hexerei (auf)lösen. 1724/1799: a jo dajka ... tsak az babot tudja vetni bizony számot ad rolla talám engemetis ő babonalt meg az bab vetéssel azért voltam olyan rosszszul de megmondja Kigyelmed hogy az babot megfordította hogy haza mehessek mert nem árt nekem az ő babja Isten velem senki ellenem [Gerend TA; KS. Bethlen Ágnes lev.].

16. lefordít (más nyelvre); a traduce; übersetzen. 1618: Az több dolgokat magok azmint megírták volt az császárnak, annak pariaját megfordították és ide alább annak pariaját írtam meg [BTN² 136]. 1662: (A levelet) a vezér híhetőleg tudván, hogy a fejedelem mellett török tolmács nem volna, deák nyelvre is megfordíttatván, a fejedelemnek úgy küldötte vala ... mellyet ím magyarról is megfordítván, deákjával együtt szórul szóra ide írtam [SKr 424]. 1673: Az török írást még meg nem fordították; elkészülvén, Kegyelmednek elküldöm [TML VI, 547 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

17. (titkosírást) megfejt; a descifra; (Geheimschrift) auflösen. 1668: (A kajmekám) Clavissal is írt Székely Mózes urunknak, de még Baló uram nem érkezék be, hogy megfordítsa; meg lévén, Kegyelmedet tudósítom [TML IV, 296 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1677: Az Udvarhelyi clavissát nem küldé meg Kegyelmed, levelét meg nem tudom fordítani [TML VII, 502 Teleki Mihály Thököly Imréhez].

18. ~va ellenkezőleg, fordítva, viszont; dimpotrivā, invers; umgekehrt, im Gegenteil. 1823–1830: 21-ik. Minden doktoroknak, licentiatuoknak, magisztereknek és baccala-reusoknak, ha nem professzorok is, szabad legyen tanítani ... amit akar, hanem teológusnak juridicumot, medicumot, s megfordítva, tanítani nem szabad^a [FogE 234. — ^aA göttingai egyetem kiváltságainak fels.].

megfordítás 1. megtérítés (káré/költség); achitare, reparare; Vergütung. 1677: Tolvajkiáltásra, és harang félen verésre, ha a' Faluk ... a' gonosztévőket ... meg nem fog-nák ... vagy ha tolvajt kiálto, vagy panaszlo ember instan-tiajára törvényre meg nem tartanak ... két száz forint-al tartozzanak, és a' panaszlonak káranak meg-forditá-sával [AC 126]. 1759: Docz Péter el vészett ökrét Ta-pánfalván ... Kirilánál találta meg, és ötet az oda valo lőpány el fogattatván, feje díjján valo változásával, a ká-ro(s)na)k kölcsége s fáracsága meg fordításával, és a mar-hának szórín valo viszá adásával szabadult meg [Bulzest H; Ks 101]. 1775: Tudgyaé a Tanu ... Hogy ... azon már declaralt hely azon meg nyuzott Bika árának meg fordittasáért biratik é, a vagy külömben? [BSz; Ks 25. VI vk]. 1793/1794: recongnoscalak azt a' MBagoi Possessor közönségesen, hogy ezen osztalyos Processusra teendő költséget az meg fordittas(a)k ígérete alatt ... concredálak Titt. Kölönte Josef Urta, mint Mlgs Groff Kemény Farkas Úr ő Exja Inspectorara [M.bagó AF; DobLev. IV/14b–5a]. 1806: motskoltatásáért meg-ki-vánnya a Felperes, hogy az Alperes Nyelve vátságán, költség, s fáradság meg-fordításán convinctassék [Dés; DLt 250].

2. kiegyenlítés/megfizetés; platá; Begleichung/zahlung. 1734: Tordai Török Péter ... szolejit el adta ... mint szom-szédok meg kinaltattak azon Hegy(ne)k Dékánnya Nms Tordai Petki Samuel vr(eo) altal, ígiretet tévén minde-nek(ne)k meg fordításáról és meg adásáról valamelyekről hitelesen docealna [Torda; TJkt I. 36]. 1789: A Bodoni Házat ... építettük keresetünkből, és így annak meg for-dításával nem tartozom [Ne; DobLev. III/658. 4a]. 1796: nem praetendalhattya Mlgs Orzi Anna Aszszony ... azon Summák fele része meg fordittását [Kv; Ks 74/56. 55]. 1834: az Alperesek által erővel elfoglalt Helly a köz ldöbe elvett haszonnak megfordíttásával a' Felperesi rész-nek vissza itéltetik [Asz; Borb. II].

3. térítés, visszafizetés; platā; Zurückzahlung. 1829: a Szöllők hátra lévő Mettése, s ell fedése ezen osztályos köz massában lévő szolgáló emberek segítettével essék, valamint az említett földnek mag alá meg kívántato mivelésis a nagyobbik Testvér Komáromi László által adando maggal, melyet önkéntesen ajánlott adni minden megfordítás nélkül [Nagylak AF; DobLev. V/1150].

4. megfejtés (titkosírásé); descifrare; Auflösung. 1678: Urunk ó nagysága levelei clavissal lévén írva s estve érkezvén hozzám ... időm nem volt az megfordításra [TML VIII, 228 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz].

5. kiherélés, kasztrálás; castrare; Verschneidung, Kastrierung. 1688: 7 Kos berbécs megh fordítácaért (!) fizetett az mester(ne)k f —/07 [Bucsum F; MvRKLev.].

megfordíthat 1. ellenkező irányba fordíthat; a putea intoarce; umdrehen können. 1683: az homlitas(na)k ... elég helyre lőtt volna, s lenneis, olly ritkás leven sok helyeken hogy Lovatis megh fordíthatni benne [Radnót KK; UtI].

2. érvényteleníthet, visszacsinálhat; a putea reface/anula; ungültig machen können. 1607: az megh neuzezt haz heliet uizza ne uehesswk, es ez dolghot megh ne fordíthassuk, auagi megh masolhassuk [Vessződ NK; JHb XXI-II/4].

3. (titkosírást) megfejthet; a putea descifra; (Geheim-schrift) auflösen können. 1677: Levelemet eddig irattam vala, hogy érkezék Kökényesdi uram levele ... rosszul lévén, én meg sem fordíthattam; az clavisát oda küldöttem, Kegyelmed Baló uram megfordíthatja [TML VII, 409–10 Teleki Mihály a tanácsurakhoz].

megfordíttat 1. kifordíttat (ruhát); a da la întors (o haină); (um)wenden lassen. 1823–1830: Kolozsvárt létünkben adott Elek úri nekem egy kaputot (Ueberrockot), melyet megfordíttatván, magamhoz igazíttattam [FogE 161].

2. (másfelé) átrakat/tétet; a dispune să fie (re)amplasat în altă direcție; (anderswohin) umlegen lassen. 1693: az Alsó iratos ház annak feletle levő Kűs házaccakkal, es fel járo gradiczaval együtt, azon fel járo helylyel ugy hogy az gradiczot meg fordíttassa elő Kgle az Maros Kapu fele [Abafája MT; Told. Huszár lev. 17a].

3. megigazíttat; a dispune să fie refăcut; herrichten lassen. 1804: A Csűrnek edgyik farát el bontván meg kellett fordíttanom, egészen ki fedtettem meg létzeztettem ... ujj szalmával egészen megis fedtettem [Ádámos KK; Pk 5].

4. (kár/költséget) megtéríttet; a dispune să fie achitate (pagubele/cheltuielile); (Schaden/Kosten) zurückzahlen lassen. 1797: meg kívánom, hogy arra kirendelendő Biztossok által in integrum restituáltassam, meg fordíttatván minden káromot [M.igen AF; DobLev. IV/780. 1]. 1801: tehette volna az Exponens Ur, hogy ezen Réiben^a esett kárát, a rövid meg fosztás uttyán megfordíttassa [Ne; i. h. IV/840. 1b. — ^aA zálogba vett réiben]. 1840: méltoztatik ... költségeimet fáradságaimat az azokat okozó Kato-na György Urammal nekem megfordíttatni [Dés; DLt 704].

5. ki/megfizettet; a dispune să fie plătit; aus/bezahlen lassen. 1799: a' Kerületbéli Tisztek ha ... valami Excessust találának ... a' Contribuenseket kárvallatlanná tegyék, a' Birák által azt a' mi általak a' Contribuensektől fel-szedetett ... a' Királyi Aerariumnak töstént meg-

fordíttatván [AszLt 207 nyomt. gub. körrend. Kv-ról 6014, 6463]. 1832: A Szűk-esztendőekben Néhai édes Atyáunkt Csomafái Sándor Sogorom 130 RFrtokei ki tsikorván azon szín alatt, hogy Gabonát ád érettek, de nem adott ... ennek is fele részét meg-fordíttatni határozassék [M.köblös SzD; RLt Pataki Mihály nyil.].

6. (más nyelvre) lefordíttat; a dispune să fie tradus; übersetzen lassen. 1619: Az vezér ónagysága két rendbéli levelét azért küldi, énnekem így mondá: Egyik levelet az urad csak maga előtt olvastassa el, meg se fordíttassa, azt csak maga tudja, az másikat jobb, ha mindeneknek mutatja [BTN² 217–8]. 1662: Az Bonfinius historicus, valahol mi haszonra való dolgok benn találtnának, magyarrá megfordíttatván ... ottan kinyomtattnának megígérte vala [SKr 651–2]. 1704: Végre a generálisnak egy memorialét írván, kíváná^a, hogy azt is az ország felküldje ante procamationem, amelyben praecise azt kívánja, hogy az országnak vagy statusoknak porrigált memorialisát fordíttassa meg francia nyelvre és olvassa meg [WIN I, 119. — ^aBethlen Miklós].

megfordíttatás megtéríttetés (kár/költségé); achitare; Schadenersatz. 1806: a' Károly Fitori Péter a' Pásztort Szóts Györgyét a' Falu széke eleibe idézte a' kárnak megfordíttatását megítéltetni kívánván [F.rákos U; Falujk 4–5 Sebe János pap-not. kezével]. 1826: a kőrös convictioban fizetett 5515 Rforintoknak megfordíttatása függőben maradt [Ne; DobLev. V/1114. 4].

megfordíttathatik meg/visszatéríttethetik; a putea fi restituit; zurückerstattet werden können. 1662: (Haller Gábor levélben) nekik tanácsolja vala: a főszerdárt megtanáltatván, az országra felvetett nagy summának bár csak százezer tallérát ígérnék és ... szerzenék meg is azáltal az a nagy erő és romlás az helyről el fogna fordíttatni, hiszen azután az a summa is az országra közreoszolhatna, és ha ... kölcsön szedetnének is fel, mind megfordíttathatnék [SKr 574]. — L. még SKr 553.

megfordíttatik 1. visszafordíttatik/téríttetik; a fi întors; umgewendet werden. 1662: mind a két részről nagy sokan hullának. De végre a mieinknek jobbszánya meghanyatlani és nagyon hátat is adni kezdett vala, de azonnal bizonyos segítőcseregek bocsáttatván melléjük, megfordíttatának, és a török azon a félen megnyomaték [SKr 553].

2. (kár/költség) megtéríttetik; a fi achitate (pagubele/cheltuielile); (Schaden/Kosten) zurückgezahlt werden. 1789: Szükséges a Com(m)unitás Ratiojának vitélire szorgalmas vigyazással lenni és hogy ha helytelen erogatiok tanaltatának, azokat mindjárat el keltetik törteni, és ha Valamely Elöl Íárok ebben hibásoknak tanaltatának azok által a haszontalan tett Erogatio a Com(m)unitásnak fordíttassék meg [Kv; TLv. 7/8]. 1803: a perre téjendő költség és fáradság Tiszt. Professor Benkő Ferentz Ur(na)k ... minden további perlekedés nélkül meg fordíttassék [Ne; DobLev. IV/873. 1b]. 1807/1808: meg kívánnya a Praetendens Rész, hogy ezután okozando költsége Farattásága meg fordíttassék [Asz; Borb. II].

3. ki/megfizettet; a fi plătit; aus/bezahlt werden. 1775: Deső János Vramat ujra fogadtam Karácsonban ... fordíttassék meg ő kegyelmének Conventiója hfl 40 [Örményszékes AF; BetLt 6 özv. Szalántzi Józsefné Boér Borbára végr.]. 1802: Arenda ideje alatt a szőlőt, mely most na-

gyon miveletlen, meg építeni kellett, a melioratio igasságos bétű szerént az arendanak ki telésével nékem meg fordíttassék [Kv; JHb XX/12]. 1821 k.: 30 ekékel tett ugarlás árra, egy darab Zab vetésinek magva, annak miveltetése, mint industriái fordíttassanak meg [Dés; Ks 79. 29. 739]. 1837: A Czél arányos ... építményekben, és elkerülhetetlen javítottásokban, a zállagban vevő Urat gátolni, és korlátozni nem akarván, ez oly formán engedtetik meg: hogy azoknak értéke a ki válto által fordíttassék meg [Dés; BetLt 5].

4. lefordíttatik (más nyelvre); a fi tradus; übersetzt werden. 1662: (A) levelek nekik az országtul megfordíttatva küldeték vala [SKR 398]. 1677: Most is mit írt nékem Absolon Styrbúl s az marchio is, megfordíttatván, Kegyelmednek oda küldöttem [TML VII, 454 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz].

megfordul 1. hátrafordul; a se întoarce; sich umwenden. 1573: Pocz Iános Azt vallia hogi haza fele Megen volt Latta hogi ellenbe ballagnak volt Zabo gērgi es chisar Iános, Azomba hallot zozatot de az Emberet ne(m) latta ky zol, Ezt Monta Ty Mordaliok, Azon meg fordwl Zabo gērgi Mond kichodak azok, Esmet Mond az kyt Nem lat volt, Ty Mind ketten azok vattok [Kv; TJK III/3. 209]. 1607: monda Benedek Peter, hul, mo(n)da Bartalis Georgi, Imhul, mo(n)da Benedek Peter ott ne(m) megien be az viz vaj banod vaj ne(m), ha banod tegi rolla, Azon megh fordula s az palchait fen tartfa uala az kezeben meg fordulasaban, de azt ne(m) tudo(m) ha wtnj akaria Georgiet Auagy ne(m), Azon, el mene az laba alolla az fordulasba, el esek [UszT 20/302]. 1714: Bajori Ferencz Uram ... Nyisztor Matyást Nyisztor Miklos gjanánt meg akarta löni, ha szerencsájére meg nem fordult volna, hogi meg ismerje mivel hattal volt feléje [Berekszó H; Szer. Nyág Avram (30) jv vall.]. 1752: egy Ember jó vala szemb(en) velem meg riasztám hogy ki vagy? melyre az meg fordulván meg futamodék [Abosfalva KK; Ks 8. XXIX. 29]. 1849: Lóvészire megfordulának vissza és vágni kezdette fejsszével egyik része a kaput, a másik része hajgált bé kövel [Héjasfva NK; CsZ. Fodor Márton (57) vall.].

2. (mentében) visszafordul; a se întoarce (din mers); (im Gehen) sich umdrehen. 1604: Mi az cziebj Erdön walank onat menek ki az berczre wigiaznj weczke följ, hat mind el leptek az raczok az falut, az nepet Jgön ölik wagiak, giorson meg fordulek annat, Elöl talalam, Antal Gaspart s marossi Janost, mondek En az lora wllek meg vgazkodam (!) az czioby Erdő felé [UszT 18/139 Jrolmos Lukaczj weczkey lowf Ember vall.]. 1657: az fejedelem inte, hogy csak igazgatnám és indítanám az gyalogságot az ostromra, de magam ne közelítenék, mert, úgymond, az ostromra menés nem nevezetes emberséges embert, hanem közembereket illetne csak; kire felelék ... Ha az emberséges ember elmarad közülök vagy előlők, bizony az rossz ember is vagy oda sem mégyen, vagy hamar megfordul [KemÖn. 270]. 1760: Luka haza felé indula, én pedig meg állapadván az uton egjezer láttam hogy Luka meg fordul a kapujától s egészen mene az Kotsis Toma ajtajára s ott meg állapodék. hihető hogy halgatodzott [Kóród KK; Ks 17. XXXI].

Szk: arccal ~ vki felé szembefordul vkivel. 1653: Básta mind lovast, mind gyalogot és a szekereket is^a, tudván azt, hogy utánna rohan a vajda, azt állitván hogy futna. De Básta meghagyta vala a kapitányoknak: hogy mihelyt a

vajda kijő, tehát azon rendelt állapottal arccal megforduljanak a vajda hada felé, a szekereket a hátok megé hagyván [ETA I, 56 NSz. — ^aHátrálni rendelé].

3. (víz) visszatódul; a-și schimba (brusc) sensul curgerii; (Wasser) zurückströmen. 1756: meg fordult a Viz Kudú felől, s ilyenessen ment a nagy szakadás(na)k es így a melly helyly most ezen fákön alol vagy on mind viz lotso-gatás [Omlásalja SzD; Ks 19/LX, 11]. 1771: (A malom) akár mely Nagy árvíz idejébenis forgatt, Vagy ha meg állotis ezeribe Valamikor, Csak addig állott, még a viz meg fordult vagy egy Etszaka Vagy még annyit sem [Kük.; JHb XX/26. 2 vk].

4. megkanyarodik; a coti; (sich) schwenken. 1623: Az Var arka feleől az mint megh fordull ha lehet 24 eoyny jstallo legyen az zeker zenigh [BGU 125]. 1624: uagion ket feől egj borozdan az Kozma Peter es Kozma Mihalne feoldin fordulnak megh [Uzon Hsz; BLt]. 1715: Az Dragány Város kezdődik a Vártol fogva mégyen az Sorompo kapura, le felé es meg fordul az malom felé éppen az Uczáig [Somlyó Sz; BfN]. 1756: A ... Kornét^a ez Vészi eredetitt Lungsoráról, és mindenütt kerülőleg ezen Hunyad Vármegyei Határt a Zaránd Vármegyei határral conterminállyá, a hol is meg fordulván a Lungsorai Patak fön mindenütt Dumest és Barest felől ... conterminálodik a Baresti határon [Branyicska H; JHb LXX/2. 42. — ^aEr-dő-, ill. pataknev]. 1759: Luntsile nevezetű helylyben lévő szántó föld vagy is dűlő föld mivel több Kéméndi és Bán-pataki Lakosok fölgyek fordulnak meg rajta [Kéménd H; JHb XXXIII/14. 7]. 1760: (A határ) ottan meg fordul bé felé egy élen az Tatár kut végéig [Novoly K; BLt] | (A határ) féll mégyen éppen Mustyét névű helylyig ... innét még fordulván ad meridiem ki mégyén a' Keresztfa fele [Hesdát TA; BLt].

5. befordul, letér; a coti; einbiegen. 1750: az Domb alá érkezének, ott meg fordulának az kert felé [Sszgy; HSzJP Sigmond Ferentz de Étfalva (53) pp vall.].

6. (járművel) visszafordul; a se întoarce (cu un vehicul); (mit Fahrzeug) zurückkehren. 1763: meg fordulni akarván szányával ... az ökör téslastol meg akada [Udvarfva MT; Told. 44/13].

7. körbejár; a se invirti (prin ...); herum/umhergehen. 1572: Magdolna Kyrál Matene, Azt vallya ... hogy Zenth Myhal Nap vtan Egy Eyel 13 Jeottek volt az Keomyes Georg hazához es Be törték az aytot ... Azomba Meg fordulnak az hazba esmet ki Mennek Mondanak Nincz It az kyh mynket Ide hyt vala [Kv; TJK III/3. 7].

8. vhol (röviden) időz/jár; a umbla pe undeva; irgendwo (kurz) verweilen. 1657: Vala egy evangelicus pap Putnakban, az kit igen megismertem vala állhatatlanságáról, mindazáltal úgy tettettem vala, mintha én igen hinnék neki, és mivel gyakran fordulunk vala meg azon a tájon hol csatákkal, hol táborral, és valamit akarok vala, hogy az ellenség közé jutna, az által olyan hírt bocsátok vala, igen nagy titok alatt jelentem vala meg neki [KemÖn. 261]. 1740: cő Kglme ... még az Szürettül fogva az jászágban meg nem fordult [Szásznyfres SzD; Ks 54. 72]. 1747: Ennekem kevés portioiskám lévén Nms Három Széken gyakorta fordultom meg oda bé [BfN David Fogarasi alias Nagy (52) ns vall.]. 1765: az mű helyységünkre dirigaltott Executorokis meg fordultak nállunk esztendő alatt tizszer s tizenegyszer [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 189]. 1770: magam Láttom, mint hogy elégszer fordultom meg az Adámosi Utrizált Malomban [Királyfva KK; JHb

LXVII/102]. 1787: Ha a' Faluban valami idegen ember meg fordulna, a' kinek Passusa nem lenne, 's leg kisebb gyanito suspitio férhetne utána az ollyanokat immediate el fogatni ... parantsoltatik [Torockó; TLev. 3/2. 3a]. 1793: ennekutánna a' Dézmába részesülő Papok és Professorok közül egy egy minden mérés alkalmatosságával legyen jelen a' Dézma Tsumél, sőt egyébkor is ... akár egyik akár másik illendő hogy ottan meg forduljon [Kv; SRE 292.]. 1797: az Ház Gazdája, 's mások-is sokan fordultanak meg a Házban, füttözni, 's egyébért is [Mv; Told. 42/1].

Szk: ~ vki házánál. 1736: Mint hogy én Tavalyi Falus Biro voltam, az utrumb(an) forgo személy az én házomnál, és az én gond Viselésem alatt Sok izb(en) fordult meg [Szentgyed SzD; TKI Kezán Fannuk (50) zs vall.]. 1796: gyakor izben meg fordulván házánál láttam hogy mindenkor durván beszéllet Ros Máriával [Déva; Ks 101]. 1831: a tavalyi Gujást esmérem de soha se emlékezem hogy Hazamnál meg fordult volna [Dés; DLt 332. 9].

9. (birtok/érték) vmilyen kézen/vki kezén ~ (birtok/érték) időlegesen nála v. tulajdonában van; a fi temporar la cineva, in posesia cuiva; (Gut/Wertsache) zeitweilig bei jm, in seinem/ihrem Besitz sein. 1747: Hallottam hogy Pap Laszlo és Romocsa Laszlo kezezen fordultak meg Magyarországi gonoszul el hajtott ökrök [A.várca Sz; Ks 27/XVII] | egyéb szarvas marhákatis hallottam sokszor hogy kezezen meg fordultanak [Illyésfva Sz; i. h.]. 1750/1797: (A telek) azótától fogva egy néhány kézen fordult meg ugy hogy most Jankó András birja zálogképpen [Vérvolgy Sz; Borb. II.]. 1798/1799: Ugyan hogy lehetett volna mind ezekről szollani ? ha ezt^a nem látták volna, kezeknél meg-nem fordult volna és ... Archivumokban nem lett volna ? [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 421. — ^aA kiválságlevelet]. 1833: Demjén István Urnak ... Mennyi ferőű fölgye volt ? ... ezen fölgyét egész halálig birtae a' vagy nem ? Mitsoda kezezen fordult meg ? Maradékára szállott e vagy kire ? [Ne; DobLev. V/1201 vk]. — L. még RettE 364.

10. előfordul, felbukkan; a se gási/ivi; voorkomen, auftauchen. 1782/1799: az árenda fizetéssel ne szorittasának el más külső Mészárosok, és hus árulok a piatzrol, a mint hogy tapasztaljukis hogy sokkal több hus és azalek fordul meg a Piatzon [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 375].

Szk: elméjében/leszében ~ gondol vmire. 1644: megh fordula elmejeben ... hagi ezek soha megh nem alkotznak [Mv; MvLt 291. 404a]. 1847: Ezen vádot is merőben tagadom, mert effélét tennem még eszemben sem fordult meg [VKp 173].

11. buzgólkodik/forgódik vmiben, próbálkozik vmivel; a incerca; sich beeifern. 1597: Zabo Barthos ... wallia Elek Janos ... immar egi nehani rende(n) fordult megh az kereskedesbe(n), egihehanizor az Jsten esmet mast adot heliette [Kv; TJK VI/1. 13].

12. (ügy/irat) vki előtt/vki kezén ~ (ügy/irat) vkihez (elintézésre) kerül; a ajunge la cineva (spre rezolvare); (Angelegenheit/Schreiben) zu js Hand gelangen. 1648: rationkat tsak kezről keze attak s el nem igazithattak, hanem harmadik kezen fordult megh Rationknak Examinálása [Alvinc AF; Szád. Casp. Bodo P. Zenas de Balliokhoz]. 1734: A Butczegi^a meg kaszáltatását en ugj értem, mikor, es mikeppen kezdődött nem tudom, vgj hallom egyebárnt hogj az oda valo Quarta azert engedődött el a Possessorok(na)k hogj aszt meg kaszállják s ez a dolog T:Púpók (!) előttis meg fordult volt [Dés; Jk 556a. — ^aA Buceg nevű határész]. 1756: Ezen Controversia az Ins-

pectoratus előtt is meg fordulván imponaltatot vólt ... az Inctusnak hogy expurgallya magát az praetensioban lévő marhának meg nyuzásában hogy részes nem lőt volna [Roskány H; Ks LXII/8] | az Inak ... Török buza földét harmad esztendővel ennekelőtte az J akarattja nélkül el változtatta és colálta a tavalyi esztendőben pedig éjtzakának idején ... azon ... földben termett Török búzát meg szedte és el vitte, mellyért akkori Hadnagy Titt. Zalányi László Vr(am) előtt a controversia meg fordulván Kőz kézhéz valo tetetése a Török búzanak parantsoltatott [Torda; TJKT III. 2]. 1859: a' Contractusok tsak annyiba fordultak meg ezen hivatal előtt, a' mennyibe az én jelenlétembe legalizodtak [Komolló Hsz; BetLt 4 Sylvester Dávid lev.].

13. tulajdonába visszakerül; a reveni in posesia cuiva; in seinen/ihren Besitz zurückgelangen. 1657: (Prépostvári Zsigmondot) törvényes úton megejték, mert comparálni nem merészele és így erdélyi jószágát elvevék, sőt még Béltéken is nem mere megmaradni, császárhoz méne fel, és azután Eperjest lőtt tractán complanáltaték dolga, fordula meg holmie, de conditiókkal, és halála után elsynco-páltaték [KemÖn. 153].

Sz. 1669: Nekem Uram, tízezer volt igírve, kinek kétezer aranyát, még tavaly írta vala ő nagysága, kiadták az tárházból és a többit is, írta vala ő nagysága, kiserzi. Már ha akar lenni, most az ideje beteljesedésének; egyébiránt az mi sok kárvallásinkhoz s költséginkhez képest bizony nem derék gratia, de vesztett fejszének forduljon meg csak nyele [TML IV, 462 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1763: ha Szakmári helyet nem fogadat Natsád más legent, én mihent, Natsád Parantsalattját veszem mingyár ki küdem ... különben magam is akamám ha Natsádnál marad mivel nékem olyan Lavamat rantatta el hogj ... bizony 60 forintért az szegény Apámnak Sem attam volna ha Natsádnál marad talám Vesztet Fejszének nyele nékem is tsak meg fordulna [Kóród KK; Ks CII. 19 Szarka József tt lev.].

14. (kár/költség) megtérül; a fi recuperat; (Schaden/Kosten) ersetzt/rückerstattet werden. 1662: Hát ... mit cselekszünk már tovább ? mert ha sűrű könnyhullatásainkkal nagy vizeket árasztunk is, azzal kárunkban semmi meg nem fordul [SKr 697]. 1681: Nagy Megyeri Keresztési Samuel Ur(am) sok költséggel erigalt Hunyad varmegyeben Hadzacseli maga Joszagaban egy vas hamort vas kőből megh fogyatkozvan, avagj csak azon Hamorra haszonatlanul költet sok expensaja, hogy megh forduljon, folyamodot hozza(m), hogy engednem megh Hunjad vármegyeben Gyalor nevű falumb(an) levő vas Kő Banjamb(an) azon elő Kglme vj hamora szükségére valo vas kő vagast [VhU 250]. 1729: hogj edgikünknek is a' subscribalt Szemellyek között kára ne következessék, és ... Számálhatatlan költségeinkből valami meg forduljon, mind ezekre rendeltünk magunk között illyen Fundusokat^a [Nsz; JHb XLII. — ^aKöv. a részl.]. 1789: az költséget ha lenne is ne sajnald mert meg fordul [Bolya NK; IB gr. Toldi Zsigmond gr. I. Bethlen Sámuelhez]. 1790: mostis jönnek feles örlök az Malmainkb(a), a' Drága Malom kövek árrából most tsak meg fordul valami [Sztrezakercsora F; TL. Wessényi Dániel jószágig. gr. Teleki Józsefhez]. 1831: el temettetésére tett költségem — maradtott vagyonjakra el adatottván meg fordul tisztsegesen [Dés; DLt 263].

15. (dolog/esemény) fordulatot vesz, megváltozik; a lua o intorsătură; (Sache/Ereignis) eine Wendung nehmen,

sich ändern. 1669: Kegyelmed azon legyen ajándékot küldjenek tisztességesen. Jó mód is volna most az oda való küldésre, mivel a vezérek ajándékaik idejek színtén eljött ... Most kellene forgódní, míg kezünkön az alkalmatosság. Úgy látom, az szerencse maga jár utánna, ő nagyságának, mely ha megfordul, bizony nem ériük el [TML IV, 509 Rosnyai Dávid Teleki Mihályhoz]. 1704: beszélték azt is, hogy odafel a franciával való harcon elsőbben a Badensist és az armadát igen megnyomták volt ... hanem hogy aztán az angliai had dux de Marlborough érkezett, azután úgy fordult meg a dolog [WIN I, 231]. 1752: Tudgyaè ... à Tanu ... hogj az Actor Urffi Praesenesnek ültetettvén azon Triduale Forumon, minek utánna ... Praesessege Controversiaban hozzatatot volna asseveralta-ke azon Törvény tévő Birák hogy az Actor urffi Biro légyen, Praesidiallyon és kik intimatiojara fordult meg osztán hogy az említett urffi ne Praesidiallyon ? [Dob.; MvRKLev. vk]. 1776: A szegény bátyám, Reteggi István uram még ifjúlegény korában adván el itt Köblösön két házhelyet, gyermekeinek részekben tudák. Sok egyéb helytelen ítéleteket is tettek, melyeket ha más bírák eleibe vihetek, amint apelláltuk, hiszem az Istent, megfordul [RettE 366].

16. (tiszttség másokkal váltakozólag) jut/kerül vkire; a-í veni cuiva rindul (pentru a îndeplini o funcție); (Amt mit anderen abwechselnd) auf jn gelangen/kommen. 1764: az fő, kiscéhmasterseg, atya(mes)terség és egyfík látómesterseg az nyolc öregek(en) forduljon meg, ha szintén két vagy több ízben is megkívántatnék az kiscéhmasterseg elviselniek mindaddig, míg valamelyik az öregek közül elhalánd [Dés; DFaz. 23]. 1782: Fattyu Todor ... mindenkor ... ugy tartatott mint Jobbágy egyenlőleg több Testvéreivel, hanem az uraság réája oly különös és szoros vigyázást nem tett, azért mert Sok időtől fogva ... Testvéreim fordulván meg az Dominalis Biróság, mindenkor árnýekolhatták és nyilván árnýekolták is [Sólyomkó K; Eszt-Mk].

17. vkin ~ vkít sújt/terhel; a impovára pe cineva; jn schlagen, heimsuchen. 1666: Nem kételkedem benne ... Vér György uramon fordul meg az kolosvári szolgálatnak terhe; ha azért az szolgálatja kívántatik, elégségessé is kellene tennünk annak véghez vitelire [TML III, 606 Bethlen János Teleki Mihályhoz]. 1704: a terehviselés mind Pekri úron fordul meg, és a hasznót mások veszik el [WIN I, 312]. 1717: az mezei dologn(ak) Sulja majd csak rajtam fordul meg mint hogj Sigmond János(na) az hon valo majorkodás körül kell forgod(n) [Búzásbocsárd AF; BfR Lörinczi László lev.]. 1739: az Jámbor Falu az Biróságotis ream vetették az Német Quartelyos rajtunk vagyon, a sok mindennapi nyomorusag rajtam fordul meg ugj annyéra hogj magam dolgaibanb tellyességel Semmit nem forgo-ldhatom [Zágor KK; ApLí 2 Bél István Apor Péteméhez]. 1781: Hát mig ... Koronkai János az Exponensel^a edgyűtt lakott ... munkájából s keresményiből kőz költségre tsak egy pénztis adott volna vagy hogj ellenben minden költség tsak az Exponensen fordult meg ? [T; Bosla. — ^aA-nyósávál].

18. meggyógyul; a se vindeca; heilen, gesund werden. 1705: az is hozzájárult^a, hogy izzadni kezdettem. Úgy-hogy amikor a doctor érkezett hozzám Segesvárról, már akkor megfordultam vala [WIN I, 615. — ^aGyógyulásom-hoz]. 1734: eddigis be sem kültem volna a Gyermekeket, de hogj egj kicsidég meg fordultam volt fel vettem magamot

ismet a nyavalyaban estem [Meggyesfva MT; Ks 99 Árva Bálintih Susánna lev.]. 1746: Ns 3széken az Marhák mind el döglőttek, s kevesen vadnak, a kik meg fordultak [Somlyó Cs; ApLí gr. Kálnoki Ferenc lev.]. 1759: Itten az veres himlőben Sokan vadnak, s holtanak is, ben az udvarban két árva gyermek már meg fordult [Déva; Ks 94. 24. 2]. 1797: a kérdésben forgo ökör Tavasszal beteg volt ... de e' megfordulván a' betegségből szemeimmel láttam hogj evet és ivut és alkalmasint meg épült [Sinfva TA; Borb.]. 1816: 99 darab Marha el hullott és 50 darab meg fordult [H; JHb Jósika János főisp. ir. 37]. — L. még RettE 130.

19. (bor) megtörík, zavarossá válik; vinul s-a tulburat; der Wein bricht. 1786: én Arany valto voltam s vagyakis, még sem tarhattam az magam italaimrais^a meg nem engedvén Migos Báro Thoroczkaí Gáspár Ur eő Naga egy atalog Borocskámat el vétettvén, s minek utanna meg fordult és el romlott ... vgy parancsált viszsza adatatásáról [Torockó; TLev. 4/13. 30. — ^aBort].

20. ~ja magát megjelenik, felbukkan; a apărea; erscheinen, auftauchen. 1843: Szatmári Sándor ithon meg fordulta magát, s ugy hallottam ökemitől hogj a maga rész jóságát ... adta árendába [Karatna Hsz; HSzjP Intze Samuelné Jakab Susánna (40) zs vall.].

megfordulandó majd megforduló/jelenő; care urmează să vină; erscheinend. 1846: Én ispánysági ellenőr Marillai Ignác urat is szükségesnek tartottam a Zalatán megfordulandó sok idegenek tekintetéből a dologban beavatni [VKp 141].

megfordulás 1. hátrafordulás; intoarcere; Umwenden/drehen. 1607: Benedek Peter megh fordula s az palchait fen tartia uala az kezeben meg fordulasaban [UszT 20/302]. 1657: Itt meglővék karját egy vitéz kapitányunknak, Szentiványi Sebestyénnek ... egy híres fileki vitéz ember, kivel szemben menvén hozzá löve, s nem tanálá, megfordulásában amaz is rajta terme, és csak közelről hátának tartván az puskát, el nem süle, mert odavész vala [KemÖn. 269].

2. visszafordulás; intoarcere (din ...); Zurückkehren. 1662: És hogj a mi hadaink a német segítségnek hírére az ellenségnek megfordulására nézve naponként mindenfelől szaporodnék ... igen nagy kedvvel valának a törökkel való megharcoláshoz [SKr 660–1].

3. fordulás, bekanyarodás; intoarcere (la arat); Einbiegung. 1790: némelly helyeken láczik, hogj a' Báldiak a' Nagy Sármási földekbe bé mentenek, de nem lehet foglalásnak mondani, hanem az ekék meg fordulásának inkább [BLI].

4. forgás; invirtire; Drehen. 1823–1830: Iglau Morvának fővárosa ... Vacsora után bála mentünk ... Az alsó házban nemzeti tánc folyt ... A férfiak minden igralom nélkül keresztülkösul nyargalözva vonszolják a fejérmépeket, s fél kezeket megfogván a sebes megfordulásba, felrántják, más kezekkel pedig farakban felfelé vágják s fejeken feljűl szinte a padlásig hajigálják a fejérmépeket, úgy hogj mikor leesnek, a fatalpú papucok ugyan koppan a pádimentumon [FogE 174].

5. időzés vhol; zăbovire, prezență; Aufenthalt. 1657: gyakran fordulunk vala meg azon az tájon, az mint hogj nekem is azon egy nyáron kilencszer volt ott megfordulásom [KemÖn. 261]. 1770: tavaly az Commissio itt valo

meg fordulaskor a' protestatio ... a Commissarius Urak előtt meg volt [Berekeresztúr MT; BetLt 7]. 1800: Az egész itten meg fordulása alatt a' Titt. Urnak az három lovaknak adtunk hat portio Zabot [Torockó; TLev. 5]. 1814: házaknál kötelességből lett gyakor meg fordulásonnál fogva, bámulnom kellett [Ne; TSb 12]. 1835: itten gyakran volt megfordulásom [Zsibó Sz; Wlt].

6. vki kezén/tulajdonában létel; fapud de a fi in posesia cuiva; in js Besitz (sein). 1675: (Az árvának) többire minden jouacskey praedara költenek az sok kezen valo megfordulásnak miatta [RLt 1].

7. (meg)változás, fordulat; intorsäturä, schimbare; Wendung, Änderung. 1776: az hitlës után illyen forma Szókat szólla B. Henter: Más énis Sok Viszontagságok, Nyomoruságok után, fel irám ä Dispensatoria az esztendő Számat, Napot holnapot, hogy el nyertem Groff Kornis Annát, Mellyet halván ä Groffné így Szóla: Edes B. Henterem! az olvastam Benitzkiben nem fel jövetelével, hanem el nyugtával kell ditsimünk ä Napot, mert afféle dolgoknak meg fordulását, én hallottam is, láttam is [Kóród KK; Gyl. Gabr. Martonfi (31) rk káplán vall.].

Szk: hold ~a holdváltozás. 1662: De azonban az idő holdtöltésre járván, a fejedelem^a mind nehezeden-nehezeden kezdé Mellyet Keresztes András meglátván, Székelyhidról a fejedelemasszonynak bizonyosan megírta vala: ha most mindjárt menne, talán még a hold megfordulásáig életben érhetné s beszélhetne öngyúsága ... az ő édes jó kegyelmes urával, de a hold megtelése után nem hihetné, hogy lélekben tanálhassa [SKr 556. — "A szász-fenesi csatából (1660) halálos sebbel Váradra menekülő II. Rákóczi György].

8. helyreállítás/jövés; restabilire; Wiederherstellung. 1737: Minthogy eddig Nms Várasunk feles Expensát tött és sok munkát vitt végben) ... Malmunk gáttjának építtetésén(n) ... már ... hamar időnn lehet remenségünk meg fordulásá iránt Malmunk(na)k [Dés; Jk 485].

9. (meg)gyógyulás; vindecare; Heilung, Genesung. 1705: Örményesen halálos betegségembe esvén, egy inasom midőn látván, hogy semmi reménység már nem vala megfordulásomban, hogy többször meggyógyulnék, fogta azon diáriumot és a tűzbe vetette, több sok scriptákkal együtt [WIN I, 614]. 1800: Drága Kedves Barátom! Hozzám utasított kedves reendeidet az örömmel könyv hullatásával meg tölt Szemekkel olvastam, értvén azokból terhes nyavalyádból valo meg fordulásodat [Torda; DobLev. IV/833].

megfordulhat 1. (körbe)fordulhat; a se putea întoarce; sich umdrehen können. 1767: az Élës-ház, Szalonnákkal, Bog-Hájokkal, oldalokkal, órákkal, Désa-Vajokkal ... olly rakva volt, hogj alig fordulhatott meg az Ember [Kóród KK; Ks 19/I. 6].

2. másik oldalára fordulhat; a se putea întoarce pe partea cealaltă; sich auf die andere Seite drehen können. 1662: én igen rosszúl vagyok, csak ma nem lelt az hideg, de eddig minden nap rontott. Annyira vagyok, hogy magamtul meg sem fordulhatok csak valamennyire is [TML II, 235 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz]. 1704: Keresztesi uram tüllem béizené az úrnak, hogy őkegyelme olyan beteg, hogy az ágyban sem fordulhat meg ha más meg nem fordítja [WIN I, 150].

3. jöhet-mehet, járhat; a se putea duce/întoarce (pe locul respectiv); kommen-gehen können. 1735: Nztes Irsaj

Sigmond Atyánkfia eö kglme a Szamoson tul a Hidasrol ki járonál valo földiből excindállyanak annyi földet, amennyin a jövő járo szekerek, lovasok s gialogok meg fordulhatnak [Dés; Jk 457b].

4. kb. egy fordulóban legelhet; a putea păşuna într-o singură rundă/etapă; in einer Runde weiden können. 1769: a' mennyi helyet a' méls Exponens Ur fel fogott a' Falu közönséges helyiből ... az igen kevés volna magánosan Marha Legelő helynek, azon tsak egyszer se fordulhatna meg a' Nyárádtői Csorda, hanem azok miatt mennyit masok is azok körül bé fogtanak, a miatt Nem mehetnek a Marhák azon hegyes ér Nevű helyre a' mely szántotlan maradt még eddig [Lukafva MT; SLt XLVIII. 15].

5. (kár/költség) megtérülhet; a putea fi recuperat; (Schaden/Kosten) zurückgezahlt werden können. 1769: az Csiki Lakosok Gabona és so dolgában nagyon meg szűkösödtek^a ... nemcsak meg engedte a Mlgos K Gubernium, sőt positive porontsolja, hogy ... mindenféle gabonát Sot vigyenek ... a csiki kő keresztnei lévő Linfára adni kell a gabonát pénzért, ugy hogy magok bé menetelekkel téjendő fáradságokis meg fordulhasson [UzL XIII. 97. — "A pestiszárlat miatt]. 1770/1771: a' p(rae)tendált földön tett meliorációjának haszna Mohai lános Uramnak eddig meg fordulhatott [Fejér m.; DobLev. II/428. 5b].

6. fordulatot vehet, megváltozhat; a putea lua o întorsäturä; sich ändern können. 1710: Itt is, ha Isten akar vala, könnyen megfordulhat vala a szegény magyarok dolga, mert Lajos királynak^a ha feleségítöl fia születik vala, el-esett volna Ferdinándus a királyságtól [CsH 65. — "II. Lajosnak].

megfordult 1. visszafordult; întors (de undeva); zurückgekehrt. 1664: Suba Mihalyne Ersok Retteghe ... az Lengyel orszagbol meg fordult tabornak az Tataroktol valo el raboltatasatol fogvan varvan ferjet varakozasa alatt paraznasagra vetemedet [SzJk 95].

2. vmihez (alkalmilag) használt; folosit (ocazional) la ceva; zu etw. (gelegentlich) gebraucht. 1794: Kö Mives Munka alatt meg fordult jobbszka Fenýő Fűrészt Deszkák [Tasnád Sz; CU].

3. ~ában vhol időztében/tartózkodásakor; in timpul şederii sale pe undeva; während seines/ihrer Aufenthalts. 1847: Én a kamarai tisztekkel, minthogy a közönségek a velek lehető találkozástól mindig elzártak, eggyel sem találkoztam, nem is beszéltem soha. Abrudbányán megfordultomban néha utamba bukkant vagy egy közölük, de velek sohasem beszéltem [VKp 176].

4. (vmilyen fórumon) tárgyalásra került, (fórumot) megjárt; care a fost dezbătut (la un for superior); (an irgendeinem Forum) zur Verhandlung gekommen. 1764: A' Járati Mihály és Asztalos Kata között már Sok Esztendoktól fogva ottan ottan meg Gyuladt, és a' Sz. Partalissonis meg fordult Házassági nagy Egyenletlenséget ... a Venerat. Consistorium meg nem tensesithette [Kv; SRE 212].

5. vkin ~ (tiszttség) vkire rákerül; (funcție) care urmează să fie îndeplinită de cineva; auf jn kommand (Amt). 1725: Minthogy ... G(ene)r(a)lis Perceptor Nemzetes Brullyai Györgj vr(am) eö kglme ... oljan időben fungalt a mely terhes idő volt ... midőn Magyar országra ki futott az haza, sokszor eo kglmin meg fordult Hadnagyaságábéli terhes hivataljátis respectálván az Nemes Censura ... tollalja a praenotalt, huszon hét forint ötven pénz liquidumat eo kgl(ne)k [Ne; DobLev. I/121].

6. *vmin* ~ vmit sújtó/terhelő; care impovărează (pe ...); etw. belastend. 1802: Az interveniensekre a' Varosan meg fordult különbb különbb féle tehkekre, mellyek esztendő elfolyása alatt a' közönségen meg fordultak hitelesen el költettek Mfor 539 Pénz 00 1/2 [Torockó; TLev. 5].

7. megtört, megzavarosodott (bor); (vin) stricat; (Wein) gebrochen. 1715: Nyulosodni kezdett savanyu bor Nyulos meg fordult bor [Ebesfva; Ut]. 1737: az A ... juramentumát violálta mikor a város terhét supportáló szegény emberek(ne)k ... borokat bé nem vette hanem ezenn Városonn kívül Commoráló és itt nem Contribuáló betsülletes emberek(ne)k meg-fordult rossz borait vőtte bé [Dés; Jk 247a].

megforgat 1. a invitri; schwenken, drehen. 1710 k.: Ez Szász Jánostól meggráciázott tolvaj volt ... kinek aztán ő maga Rüzön mint királybíró törvénnel fejét vétette; de előbb felbiztatta, hogy csak megforgatják a pallost feje fölött [BÖn. 949]. XIX. sz. m. f.: Tánczoltasd meg Katiczát Ad az anya pálinkát De Zsuzsát se hadd szűnyadni Meg ke ötlet forgatni^a [Asz; EMKt Egyes versek gyűjt. — ^aTáncszó].

Szk: ~ja a kést benne leszúrja. 1633: halgas nilua(n) ualo kurua, mert ha be megiek mert (!) forgato(m) az kest benned [Mv; MvLt 290. 137a] * *vérbe* ~ja vérbe köpüli, megagyalja. 1590: Latom hogy az vczaban egibe veztenek wala egi Zurbeliwel ... tehát az Bernad Antal rea tamada vgj utoe (!) hogj mingiarh el weresedek az feie, Awal meg nem elegenduen Zekerczewel es bottal kezdte wemi, annjra hogy vgian az wérbe megh forgatak [Kv; Tjk V/1. 37 Mezaros Tamas vall.].

2. másodsor megszánt, *nyj* megkever; a ara; zum zweiten Mal (be)pflügen. 1606: Akkor az feoldet kezebe erez tettek volt, ha ne(m) Annak vtanna esmet hogy megh zantotta forgatta vgj foglalta kj kezebeöl [UiszT 20/239].

3. kb. (érvként) előhoz/felsorakoztat; a enumera (ca argument); (als Argument) aufzählen. 1619: Ökegyelmek is serio tractálták az római császár öfelsége jussát azmelyet Bocskai fejedelemnek az bécsi pacificatióban engedtek, kiben implicite mind Lipa, s mind Jenő benne vagyon. Nem ismerek semmi olyan articulust, azkit az két helyen való tractatusban ökegyelmek egyfelől, másfelől én meg nem forgattunk [BTN² 196]. 1764: Az oculatorok előtt kell vala meg forgatni ezen quaestioikat, mert azért exmittaltottak innen az Oculatorok, hogy azok előtt producálván Judiciumot tegyenek [Torda; TjkT V. 231].

megforgattat másodsor megszántat, *nyj* megkevertet; a dispune să fie arat; zum zweiten Mal (be)pflügen lassen. 1606: Azon földnek az melj darabát akkor el hatta, anak wtana wyoban meg forgattatta volna [UiszT 20/300].

megforgattatik *átv* alaposan megvitattatik; a fi discutat amănunțit; gründlich besprochen werden. 1662: a fejedelem ad diem 27. Octobris Fejérvára gyűlést hirdetett vala. Ahol ... minden okok, módok valóban megforgattatván, a hazának következendő veszedelme meghányattatván, vizsgálattatván: az ország a fejedelemmel magával való egyértelemből ... arra lépni kényszerített vala, hogy a fejedelem magát a fejedelmi méltóságtól megüresítvén, más fejedelem választassék [SKr 391].

megformál kb. lemásol, utánoz; a copia/imita; nachahmen. 1561: (Amely inas vagy legény) az vra formaikat

meg' formallya az ura engedelme es hire nelkwl ... a menyzer mely anyzoz eg'eg' nehezek ezwston maraddion [Kv; ÖCART].

megformált megfogalmazott; formulat; abgefaßt. 1662: (Pázmány Péter) a megnevezett elmúlt gyűlésben propositiókat formál vala, a megformált és leíratott propositiókat jezsuitái elméje szerint gyalulják vala, és semmi az ország eleibe addig nem jut, míg ezeknek álnokságok által meg nem vesztetett [SKr 114].

megforog (kérdés vki előtt) megfordul, tárgyalásra kerül; a ajunge în fața cuiva; (Frage vor jm) zur Besprechung kommen. 1808: még nád vágás előtt ezen kérdés előttem meg forgot [F.detrehem TA; Ks 65. 44. 11].

megforr 1. (bor) kiforr; a inceta fermentația, a fermenta complet; (Wein) sich abklären. 1595: Vr. 60. bor ket alta-lagba. Azt hogi elseo vtal meg teoltettetem hogi meg forrot volt hozatam 7 eitell bort ... d 14 [Kv; Szám. 6/XIII. 31]. 1695: a' borok meg forván, Curator Uramék hírek nélkül a' borok meg ne töltessenek [Kv; SRE 36]. 1774: tudom hogy egy alkalmatossággal Bálint Uram Tisztarto lévén engemet bé hivatatt az Udvarban ... hogy az Bor töltelekin jelen légyek, akkoron hogy a Borok meg forrottak tudom hogy egy Hordobol vétetett ki két nagy cseberrel ... a mellyelis az uj Borokat meg töltöttük [Mocs K; KS Conscr. Áts István (30) lib. molitor vall.]. 1797: Itt az Kortsomára vettem 60. Veder Bort ... többet nem mert venni mig meg nem forrott [Banyica K; IB. Gombos István lev.].

2. (talaj víztől) felfakadoz; a prezenta izbucniri; (Boden durch hervorquellendes Wasser) aufbrechen. 1754: az Arokba szakadnak az Sáros Fakadékos eretskéek olyan helyt pedig belől az árok partján pástos-forrott helyekenn jár az ember, és olly helyeken láttuk, hogy a' hely meg kezdett forrani az Árok földelésétől [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 152].

3. *átv* (helyzet) kialakul/dűlőre jut; a se rezolva; (Lage) zur Entscheidung kommen/gelangen. 1670: Bizony akar-nám, édes Komám, az Veselényi uram dolga megforma [TML V, 83 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1705: A nagy armada is igen közel lévén a kurucok táborához, attól kell vámi neki is, és noha igen járkák a békességet most, mindazonáltal ha a békesség meg nem forr, a harc most minden órán leglesz a nagy armadával [WIN I, 530]. 1729: a dolgott munkába véttem, de mint s hogy fog meg forrani, a sok akadályokra nevez Isten titkába vagyon [Darlac KK; ApLt 1 gr. Haller János gr. Kálnoki Borbálához]. 1742: Hallottam Bartók Andrástól, hogy ha Contractust tsinaltak volna az békesség megh forrott volna, de az nélkül nem forr megh [Torockó; Bosla. Tamás Albert (39) jb vall.]. — L. még CsH 145.

megforrad beheged; a cicatriza; vernarben. 1593: Zabo Jacob vallia, Deel vtan három orakor tayba(n) teortenek raitunk a' wagdalas Ez Borbelj Balasnak Montak es kertek hogy Ne messe el a' Pokos Iános orrat mert tala(m) megh forradna, kire így zollot, hazontalan ez Jt, mert megh holt hus ez, Ninch Vér benne [Kv; Tjk V/1. 360].

megforraszt forrasztással megjavít; a suda; durch Lötten ausbessern. 1582: Az kovach hog' meg' forrasztotta az

kerek Talpan valo wasatt es zegekethis vertt fizettem f — d. 25 [Kv; Szám. 3/VIII. 30]. 1587: Andras kowachy ... forrazott meg egy Chykolttyo karykatth d. 3 [Kv; i. h. 3/XXXIV. 2–3 Zabo György isp. m. kezével]. 1596: vett(em) Egi apro wasatt hogi az o karikatt foroztotak megh f — d 8 [Kv; i. h. 6/XXII. 3]. 1621: Marton Kouaczi

Ket Eőreg pantotis forraztot meg meljheoz veottem egi vasatis — 8 [Kv; i. h. 15b/IX. 241–2]. 1776: a' Czigánnak hogi a' Groffné Hinto kerekire egy Kapsot tsinált és hogi egy Czimer vasat meg forrazstott fizettem Dr. 12 [Mezőméhes TA; WassLt]. 1777: két fojtó karikat meg forrazstottam és felis vertem dr.—6 [Szászváros; BK]. 1779: Specificatio Arol a Munkarol a mit Ngs Groff Betlen Gergelj Urnak Dolgosztom ... Két korikás Marak Vassat is a magam Vassambol xr 36 ... És két foito kori-kát meg forrozstottam xr 6 [uo.; BK. Kováts Mátyás kovács szám.]. 1829: Egy vas Lópátót meg Foraszttotám [Mv; LLt].

megforrazstás forrazstással javítás; sudare, sudat; Ausbesserung durch Löten. 1592: Hozattam egi czigant ki hog' kazaiok igen teőrik vala annak megh forraztasara [Kv; Szám. 5/XIV. 173 Eppel Péter sp kezével]. 1822: A marok veszők és kerék pánt megforrazstás és fentőre valo karika tanálás után marada ados 6 sustákkal [HSzj *marok-vevő* al.].

megforraztat 1. forrazstással megjavított; a da la sudat; durch Löten ausbessern lassen. 1587: Egi kaptat teor-tek el forrazstatam meg — 8 [Kv; Szám. 3/XXX. 27 Seres István sp kezével] | az Zekerheoz ... Forraztattam meg egy Lancotth d. 2 chynaltattam egi Chykolttyot es harom Lancz zemeth Andras kowachyal d. 10 [Kv; i. h. 3/XXXIV. 2–3 Zabo György isp. m. kezével]. 1600: Egy Asott Meg forraztattam ... d 12 [Kv; i. h. 9/XII. 68 Igyárto Simon isp. m. kezével].

2. oda/ráforraztat; a da sã sudeze ceva; an/festlöten. 1600: Egy középz vasat veottem ... d 18 kerék talpara wtttem, es az kerék agyára megh forraztattam Pal czi-ga(n)nal ... d 8 [Kv; i. h. 9/XII. 66 ua.].

megforráz 1. leforráz; a opări; abbrühen/kochen. 1631: Az forrazst szinte nem latta(m) csak hogi az uta(n) mutata Makajne hogi mint forrazta megh az gjermekeket, lattam hogi igen veres vala az gjermekek az hasa [Mv; MvLt 290. 233c]. 1772: Ugy hallottam Tit Zilahiné Aszszonyomtól hogy égy Léányt az Ura mellet kapván égy ágyban fekdünni forro moslékkal meg forázta azon személyt [Dés; DLt 321. 53b Anna Nemes rel. vid. Nob. Michael Tot vall.].

2. kiforráz, forrázással fertőtlenít; a steriliza prin fierbere; ausbrühen. 1853: a' pintzébe vadnak uj kártyák azt előre meg forrázni ki száraztani és úgy belé zsűrmi lehet [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez Ádámosra].

megforródzik belázasodik; a face febră; Fieber bekommen. 1704: Az estve nehezkedett el a szegény kis Katica leányom, midőn már két héttől fogva az hurut igen erősen fogta volna ... Az estve pedig meg is foródzván (!), egész éjjelég nagy forrásában volt [WIN I, 101].

megfoszt 1. kifoszt/rabol vkit; a jefui pe cineva; (aus)plündern, berauben. 1572: Zekel Margit azt vallia ...

Istwan vayda fya ... panazolkodyk volt Eoneky Ragadom az az paplant hatamra vgy fwték oda oth egy Mezi-telen derekalra fekvén oth talalanak Zeoch gergh Es Krompina Mate onnat fely vonanak Megis akarnak vala foztany de Megh sem Mywelek az Jamborok [Kv; TJK III/3. 7–8]. 1588: az teorweny eotet Pascha vaydath huzon negy forinthon vete hogy engem minden oknel kwl az falwn kiweolis ketzer foztot meg [Zsákfva Sz; WLt Luc. Barlas jb vall.]. 1598: Mihalt ott az Jrotuaniban vgy vertek taglottak hogy holt eleuenwl hattak megh foztottak fegieueretis el vittek [Alparét Szd; Ks]. 1600: 22 Die Juny Egi zegini p(rae)dikatomak, kit az kozakok foztottak volt megh segitseglw attunk d 66 [Kv; Szám. 9/IX. 35] | (A legény) mi theőlleőnk el zeőket, méégh en mo(n)dam bizony bano(m) mert olly hele(n) wago(n) itt hogi wagy megh eőlik wagy megh foztiai [UszT 15/2 Chur Jakab Zentleleki vall.]. 1612: Colosuarat lako Czizar Andras ada erteswnkre ... hogi ... Egy Buzas Janos new ... Ember, teob Complex tarsayual edgiwtt Coloswar es Banyabikj tayan hatalmasul igaz uttyaban ra tamadot volna, es minden jowaytol meg foztotta [PLPr 47 fej.]. 1714: az magunk hatarunkbol az disznokat be akartak hajtani akor is meg fosztatak az olosz Uram jobbagyj Csuklyaját Czondarajat el vettek [Martinesd H; BK sub nro 261 Adam Iovaneszk (16) jb vall.]. 1771: a Tolvajok akkor minden cėndodiumától meg fosztották Bálpataki Ur(a)mot [Girbó AF; JHb Flora Latzko (80) jb vall.]. 1843: A' Főködtőst Tőrk Pistával ketten fosztattuk meg [Bágyon TA; KLev. Kis János (23) vall.].

2. tulajdonából/vagyonából kiforgat; a despuia pe cineva de avere; jn um sein Eigentum/Hab und Gut bringen/aussackeln. 1614: Zilagy Jakab Ez megh sebesedet uolt nem uolt miuel gyogytani magat hanem Barabassy Ferencznek keotte magat de semmivel nem segetette, hanem inkab minden marhajatal megh foztotta [Ehed MT; BethU 60]. 1655: nem, hogy mellettem lőttek uolna, de meegh eők fosztának megh minde(n) Jauaimtul [Dés; DLt 436]. 1762: az A. Néhai edes Annyát Bőjte Judith Aszsz(on)yt soha semmiben nem segéllette ... Nem hogi segéllette volna, sőt ellenben mikor betegségében ezeriben vagy egjczer oda mentis, nem egyébért ment hanem hogi az mie volt, attol meg fosztaná [Torda; TJKt V. 77]. 1791: Kik mentenek azon szőlőre levelezni^a, s' mikor nyomlalták ki hatalmasul, az Exponens Aszonyt és Testvér nénnyt magok tulajdon szöllejektől hatalmasul megfosztván? [Fejér m.; DobLev IV/691 vk. — "Jún. elején]. 1843: a Dimoszka porondgyán ... lévő Deresztte, az arra jövő Viz árkával együtt az frr Deresztte használhatásától crőszakoson megfosztotta [Bodola Hsz; BLt 10].

Szk: *birodalmától* ~ birodalmából kiforgat. 1710: a konstantinápolyi utolszori Constantinus Palaeologus imperátor atyafiai ... nem alkatván meg a császárság felett, az egyik atyafi a török fejedelemből folyamodik segítségért: meg is segfti valójában, mert mind a kettőt megfosztá a birodalomtól s magának foglalá [CsH 72].

3. (hivatalból/tisztségből) kizár; a destitui (pe cineva din functie); jn (von dem Amt/der Würde) ausschließen. 1668: (Zólyomi Miklós) ha fejedelem lehetne ... Bethlen János uramat tisztitól megfosztaná [TML IV, 318 Naláczi István Teleki Mihályhoz]. 1704: Azt is beszéli Nicodim uram, hogi a fővezért megfosztották és mást tőtenek helyette [WIN I, 277]. 1710: Thőkőly Imre felnevelkedvén, a kucrocok melléje állanak, Wesselényi Pált Thőkőly elfogatja,

generálisságától megfosztja [CsH 155]. 1787: minthogy T. Szathmári János Uram ezen Esztendő elején unanimitas voto állítottott volt bé Ispánnak a' Consistorium által, és maga okot nem szolgáltatván reá az Esztendő el telése előtt bajos is volna ő Kgylmét Hivatalától meg fosztani [Kv; SRE 249].

4. *mesterségtől* ~ mesterség folytatásától eltilt; a interzice cuiva exercitarea meseriei; jm die Fortsetzung des Handwerks verboten. 1712: Mü ... az Nemes Ország deliberatuma ellen nem reluctáltunk, hanem azt jóvá hadtuk ... választást engedtünk, hogy ha a limitatio szerént jó szép húst, és marhát nyuznak (így!) Város szükségére mint eddig ő kglmeket a mesterségtől meg nem fosztjuk [Torockó; TLev. 13/1].

5. jogot megvon vkitől; a priva pe cineva de drepturile sale; jm die Rechte entziehen/vorenthalten. 1763: fegyvert adtak vala oly Titulus mellett hogy a Kurutz világ után Atyainktoll el vett Fegyver helyett adnák, Regimentekre, Companiakra ... fel osztottanak vala, páltza alá fogtanak, meg akárván fosztani össünkről réánk szállott Szekely Nemessi szabadságunktol [Hsz; UslL 16].

6. *átv* is elvesz vmit, megrövidít vkit vmivel; a lipsi/priva/deposeda pe cineva de ceva; jn um etw. (ver)kürzen/benachteiligen. 1657: Uram, a' Te rettenetes búslásodban megvonszod kegyelmedet mitőlünk ... megfosztál erőnkől s minden emberi segedelmektől [KemOn. 332]. 1660: Szivem szerént vártam Kegyelmedet jó darab időtől fogva, de látom, hogy Isten attól megfosztott, hogy atyafiúságosképpen éljünk e világban [TML I, 511 Bornemisza Susanna Teleki Mihályhoz]. 1809: Deak Imret Conventios tselédemet ... Nemes praerogativának meg Sertesevel Polgamak választottak és akarják tenni, és ezzel Conventios tseledemtől meg fosztani [UslL ComGub. 1715 gr. Korda Anna kezével].

Szk: *életétől* ~. 1662: a nagy irigy gonosz fátum a méltóságos tekintetes fejedelmi embert életének illy korában ... fosztotta vala meg életétől [SKr 292]. 1762: Ilyen okon kellett az I. Aszsz(ony)t ... Törvényben hinom, hogy kegyelmed meg viselőddet, es tereb(e) esett, melyhez képest ... szüret tájat gyermekeis született ... tilalmason, és vetkesen külomb külomb fele utokon, és modokon duggatta, rejtegette vagy még vétkesebb utat követvén éltető életétől meg fosztatta [Torda; TJKT V. 87–8] * *kegyelmességétől* ~. 1672: ha vasban veret is ő nagysága, de én bizony conventiomat beküldöm, ha ő nagysága ez aránt való kegyelmességétől megfoszt [TML VI, 183 Rosnay Dávid Teleki Mihályhoz] * *szeme világától* ~. 1843: az Atyám Roth Károly Urral 40 ezer Téglának elkészítésére egygyezet vala meg, de ... mert a Szeme világától az Isten megfosztotta parolájának meg nem felelhetett [Dés; DLt 1358] * *szűzességétől* ~. 1849: valahányszor Kelemen Béni Sibon volt mind annyiszor estvéként magával felvitt Szállására és ottan engemet mindannyiszor amítatva és szép szavakkal ketsegetve szűzességemtől meg fosztot [Kv; Végr. Vall. 21] *terméstől* ~. 1788: Szőlő hegyeinket a ho harmat és hideg a termés-től m(e)g fosztatta [Branyicska H; JHb XXXI/26].

7. (Isten/a sors) elvesz/ragad vkit vkik köréből; (Dumnezeu/soarta) a lua dintre cei vii; (Gott/Schicksal) jn aus dem Kreis irgendwelcher (hin)wegraffen. 1598: az Vristen engem minden attiafitul es zereimes felesigemtől megh foszta [BálL 51 Kowachocz János lev.]. 1758: én nékem igen Kedves Férjemtől ... jaj veletlen váratlan ...

megfosztá [MNY XXXVIII, 385]. 1832: (Szántó Rosália) Világi pályafutásának 54ik, Házassági életének 36ik Esztendejében, négy napokig tartott súlyosabb betegsége által tetszett a' szabadoson Uralkodónak minket tőlle megfosztani [Nagylak AF; DobLev. V/1185 Dobolyi Zsigmondné Szántó Rosália nyomt. gyászjel.]. 1846: minekutánna a' sors engem Saját kedves Gyermekeimtől meg fosztott, főb képpen Szivemre kötötte a' Menyei gondviselés ... Katana Klárit, kit én másfél Esztendő korától fogva Anyai Szeretettel neveltem [Kv; Végr.].

8. *~ja magát a.* tönkre juttatja magát; a se lipsi/priva de ceva; sich zugrunde gehen lassen. 1600: Borbely Peteme Katalin azoni^a ... az azoni siruan panazolkodot hagi meni adossagba maradot uolna az ő Vratul, azt az után az ő keresmenieiből fizette megh ... mys eleget fedőtűk az azont hagi miért foztia ilyen igen megh magd miért ad mindeknek anit [Kv; TJK VI/1. 381d. — ^aVallja]. — b. megvon magától vmit; a renunța la ceva (în favoarea cui-va); etw. sich abgeben lassen. 1670: Most is, megvallom, jó lovat adott Kegyelmed ... de hogy Kegyelmed magát jó lovától megfosztza, bizony nem kívánom [TML V, 153 Keczer Menyhárt Teleki Mihályhoz].

megfosztás 1. kifosztás/rablás; jefuire; Ausplünderung/Beraubung. 1704: ma voltunk odafel a generálnál ... megbeszélvén kárainkat és azon circumstanciákat, akik szolgálunk megfosztásában történtek, hogy a németet, aki ott székérrel volt s fát vágott, azt nem bántották, sem pedig a görögöket, csak a mieinket [WIN I, 96].

2. vmiből való kiforgatás; despuire; Aussackeln. 1667: Bethlen János uram azt mondja, hogy az udvar practicájából lett megfosztása [TML IV, 221 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1847: A szünteleni pénzrovatok, a szegény köznép élelmétől történt megfosztásával Varga Katalin által [VKp 202].

3. elvétel/tulajdonítás; luare, însușire; Wegnahme, Ent-eignung. 1801: tehette volna az Exponens Ur, hogy ezen Rébten^a esett kárát, a rövid meg fosztás uttyán meg fordítassa [Ne; DobLev. IV/840. 1b. — ^aA zálogba vetett rébten]. 1854: fiam Szentpály Sándor által részszerént erőhatalommal, részszerént tulajdonomnak meg fosztására alatomoson koholt contractusok és hamiss Levelek által is öreg napjaimra minden tulajdonomtól meg fosztattam [Kv; Végr.].

4. *átv* vmiből való kizárás; excludere de undeva; Ausschlussung | vmitől való megrövidítés; deposedare de ceva; Verkürzung. 1662: Három vagyon az igékben ... Az én leckém az első részre tartozik, melyben panaszolkodik, két nagy jótól, úgymint örömeiktől, vigasságoktól ... és becsületektől való megfosztásokról^a [SKr 687. — ^aHivatkozással bibliai fejezetekre].

megfosztat 1. kifosztat/rabolat; a face ca cineva să fie jefuit; ausplündern/berauben lassen. 1631: ez az Peter kovaczis kedőtük vala ... s ő foztata meg egi szegeny deakotis az ki uelünk jü vala [Egerszeg MT/Mv; MvL 290. 256a]. 1674: Semmi új hírem nincs, hanem Keresztes uram írja, Veselényi Pál Csótót felverette, megfosztatta és elvitette [TML VI, 598 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. vagyonából kiforgattat; a face ca cineva să fie despuiat/deposedat de avere; um Hab und Gut bringen lassen. 1657: Szerzé azért egyben az fiscalis várakat s jószágokat,

mert azokat Báthori Zsigmond és Gábor annyéra dilapidált volt, hogy, ha élt volna Báthori Gábor, nem sokára ... esmét az urakat ölette s fosztatta volna meg, különben fejedelmi módon nem élhetett volna [KemÖn. 32–3].

3. kb. elvétel/tulajdoníttat; a face ca ceva să fie însușit/preluat de altcineva; wegnehmen/enteignen lassen. 1781: ha az ott való^a Reformatum Templomtól, akárhik által meg fosztatná, az ott való Reformáta Ecclát úgy ezen fundusnak Interesse rendeltessék azoknak lelki Tanítajoknak azaz az ő lelkeket legeltető Református Papnak fizetésében [Erdősztygyörgy MT; MMatr. 493–4. — ^aAz erdősztygyörgy].

megfosztatás 1. kifosztatás/raboltatás; jefuire; Ausplünderung/Beraubung. 1657: Az nevezett Basa Istvánnak árultatását és veszedelmére való factiót Basa Istvánnak inasa, Páris Pál detegálta volt, kiért jó ura is vala Bethlen Gábor, Basa Istvánt pedig ... anno 1623. német ellen való hadi expeditiókor, edictum lévén az földnek lakosinak élesen kívül egyéb javaitól megfosztatások ellen, szegény emberek köntösi tanáltatának nála, s az régi bűnt az az alkalmatosság újítván, Kéménd nevű helynél Esztergom táján felakasztatá [KemÖn. 25–6]. 1667: Horvát Ferencz is ha megérkezett, mivel jött és mit reportál, tudósítson arról is ... azonban megfosztatása is hol lőtt s mint ... ? örömet énténem [TML IV, 219 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. div is vminek az elvesztése; pierdere; Verlust. 1648/1681: talalanak megh engemet egynehany Lugosy es Karan sebessy bősületes emberek ... hogy ... Haczkok nevű Városomban engednem megh telepedéseket, kiknek szomorú Sorsokat édes hazajoktól való megh fosztatásokat latvan meg engedtem oda való telepedéseket [Vh; VhU 313]. 1711: mostanis ezen én rajtam esett, Ecclésiától esztendeig való meg fosztatásom, tsak három Papoknak reám való nehezteletésőt esett meg [Monó Sz; BfR]. 1840: Léányomnak ... Szülösségébe való erőszakos meg rontásáért férjhez mehető Szerentséjétől 's vallásától való meg fosztatásáért nemtsak illendő törvényes büntetésen marasztani, hanem Léányomnak Szerentsétlenségre való jutását a' törvény Regulája szerint meg fizetni [Dés; DLT 1268].

3. (hivatalból/tisztségből) kizárás; destituere (din functie); Ausschließen (vom Amt). 1694: Valaki a Praedicator Atyafiak közzül akar füstös akar porral való dohanyozasa felől convincaltatik, nem penzel es egyeb mulctaval hane(m) tisztitül való meg fosztatással avagy csak ideig való depositioval büntettetik [SzJk 277].

megfosztathatik kiforgathatik vmiből; a putea fi despuat/deposedat de ceva; ausgesackelt werden können. 1770: Azt^a csak azért cselekedték hogy inkább megfosztathassék jószágától a szegény, fiscalitásban bíró nemesember [RettE 238. — ^aMódosítást a nemességet igazoló eljárásban].

megfosztatik 1. kifosztatik/raboltatik; a fi jefuit; ausgeplündert/beraubt werden. 1648: Az kijoviai metropolitához küldvén bizonyos ajándékkal de Nadvurna nevű városban lakó Kropatva Hyeronim nevű lengyel úrtól intercipiáltatott, és megfosztatván, élete is alig maradt meg [EOE X, 499 II. Rákóczi György ut. Sebessy Miklós követe számára]. 1749: egy Banatusi ember az erdőhátságon ... meg fosztatván, midőn maga kára keresésében

Sollicituskodott volna, nyilvánságossá tétetődött Csorogár László ... által vighez vitt meg fosztattatása [Kismuncsel H; Ks 112 Vegyes ir.].

2. tulajdonából/vagyonából kiforgattatik; a fi despuat/deposedat de avere; um sein Hab und Gut gebracht werden. 1625: Akar hua follion az uiz de ez okon, senkj annak hazon ueueő helieteől molnatol megh nem fosztatik; hane(m) mint annak eleőtte regen a'mint haznat vette, mostis ugj ueheti Gattal molnanak haznat [UszT 176]. 1668: Én, ki édes hazámnak igaz szolgálja voltam, áruló nevem kele ... jószágimtül megfosztatom [TML IV, 379 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz]. 1704: En Székely Kereszturban lakó Kovács István ... Adom tuttára a'kik(ne)k illik, hogy minekutánna Országunkb(an) grásáló ellenség által marháimtül és minden jószágomtul meg fosztatván nagy fogyatkozásra jutottam volna Bodrog Keresztur Várasáb(an) ... pusztá ház Telkemet ... attam ... Dobozi István Ur(ama)k [Incz. VIII/9b]. 1772: nagyobb igasság lenne így is, hogy az eő Excellentiája Malma három sőt ket kerekre reducaltatnék inkább, mint sem az én csekély két kerekű Malmomtól én meg fosztatnám [Kük.; JHb LXVII/268]. 1810: kegyelmek fen említett Elekes Laszlo, Elekes pap Ur maradeki és Deak Mozes, az kiknek is ezen Etzken juhosz semmi reszek nintsen vagy erővel hatalmassággal bele mentenek, és Törvéntelenül s erőszakoson az tulajdon magok jusoktól meg fosztattak, adatyák azért tudokra kegyelmeknek az Exponensek ... hogy többbe ezen erőszakosságot ne tselekegyek [Albis Hsz; BLev.]. 1821: ezek mind olyan Emberek hogy az Confiscált Ketskéjeken kívül, Semmi marhával nem birnak, ezekből állott minden vagyjonjok, de már ezektől is meg lévén fosztatva, azon kis életek modjok is el zártottak tőllek [M.zsombor K; Somb. II].

3. tisztségből kizáratik; a fi destituit din funcție; (von dem Amt/der Würde) ausgeschlossen werden. 1662: Innét vagyon az is, hogy még jeles természetű és külömbkülömb jószágos cselekedetekkel felékesített emberek elő nem vétetnek valami tisztekre, azami ha elővételnek, tisztóktól megfosztatnak, és ... ostoba és tudatlan állapotú embereket állítanak helyekre, csak legyenek pápások [SKr 115–6]. 1809: Kis Ferentz és György ellen hamis Levelek készítéséért indított büntető pere Ő Felsége eleibe hatván ... Kis Ferentzet két Esztendei, Kis Györgyöt pedig egy Esztendei ... rabságra olj formán ítélte: hogy ... még Adessori hivataloktól is örökre meg fosztattanak [UszLt ComGub. 1560].

4. mesterségtől ~ mesterség folytatásától tiltatik; a fi interzis cuiva exercitarea meseriei; die Fortsetzung des Handwerks verboten werden. 1570 k.: minden fazakas mester az új mesterségiben hűn és igazán eljárjon; ha hun pedig valamellyik mesternek az új miviben valami álnokság avagy csalárdság találtatnék, az mesterségtül megfosztassék | (Az ki) az ő religiojokat háborgatja mesterségtől megfosztassék [DFaz. 6, 10].

5. jog vmi megvonatik vkitől; a fi privat de ceva; jm etw. entzogen werden. 1785: Citállyuk^a az közöttünk vígealt, s reánkis devenialt Privilegium maradványit; mellyektől még eddig erőszakosan meg nem fosztattunk [Torockó; TLev. 6/1 Transm. 18–9. — ^aA torockóiak kiváltságos voltának bizonyágaként]. 1778: mind életünk táplálása, mind ruházotunk meg szerzése, mind a Királyi adonak fizetése egyedül tsak a' Falu közönséges erdejének

Fabéli hasznából tölt ki; melytől minek utánna a' Falusi szegénység meg fosztatott, kéntelenített, azokat marhája fajzásból ki potolni [Bányabükk TA; BLT 11].

6. elvétetik vmi, megrövidítették vki vmivel; a fi lipsit de ceva; um etw. (ver)kürtz werden. 1663: csak ezen frásimra várok Kegyelmedtől választ és ha onnét való reménységemtől megfosztatom, másképpen kell magamra gondot viselnem [TML II, 578 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1669/1681: Karán Sebesből es Lugosbul ki bujdosot s mostan Haczog Varosaban lako Nemessi es paraszti rendeknek alazatos könyörgésekből ertyük, hogy midőn édes hazajoktul megh foztatvan fejeket nem tudták nyavalyasok hova hajtani hanem folyamodvan ... Zolyomi Miklos Uramhoz, hogy engedné megh nekik Haczog Varosaban valo megh telepedéseket [Vh; VhU 353 fej.]. 1721: Szőlő hegeink(ne)k szép reménségű gerzedes jövését mind el sűtötte az hóharmat, Simak rinak szeginy embereink ... már mind(en) reménségtől meg fosztattunk [Ne; Ks 95 Brullyai György lev.]. 1739: Jo lehet ugy volt szándikom hogy Szemilem Szerint üdvarolok méltóságos Groff uramnak abosfalván de azon szerencsimtől meg fosztatván kívántam Levelemel is udvarolnom [Csesztve AF; Ks 99 gr. Esterházi Kata aláírásával].

Szk: *életétől* ~. 1669: Paládi ... megérkezék Constantinápolyból; vele együtt az szakács is ... csaknem magok életéktől is megfosztattak nyavalyások [TML IV, 489 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1773: A szegény Kabos Mihály is megfosztaték életétől [RetE 297]. 1823: N. Bati Károly ... az Groff Bánfi Udvara folyasaján álván, az égi tűz által világi életétől meg fosztatott és el temettette [Gyalu K; RAK 198] * *emberi értelemétől* ~. 1765: Gr. Toldi Ádám is Horvátban meghala ... Elsőbben vette volt Földvári Ferenc leányát, kinek anyja, káli Kun István leánya, ma is él s 29 esztendőit fogva megbolondult és minden emberi értelemétől megfosztatott [RetE 181] * *ruhájától* ~ lemezelenítették. 1662: Pápai János Váradig való hurcoltatásának hallatott híre, ki öreg, testes, kövér legény voltára minden ruhájától, csak lábabélitől is megfosztatván, gyalog, mezitlábbal hurcoltatott [SKr 439] * *szeme világától* ~. 1728/XVIII. sz. v.: Etzken Andras Uram már jo darab időtől fogva mind a két szeme világától példáson meg fosztatott [Albis Hsz; BLv.] * *szerencsétől* ~. 1840: már most Susánna Léányom meg van fosztatva mind Szolgálatjától, mind férjhez mehető szerentsétől, mind született Hitétől és Vallásától [Dés; DLt 1268].

7. elveszté vkit; a pierde pe cineva; jn verlieren. 1631: az szegeny aszszoni allatok mikor Vroktol megh fosztatuan eszuegisegben maradnak meli ighen giamoltalansagra iussanak ... otalom nélkül es gonduselesnel kül, enis az en szerelmes ... feleseghemet Borsuai Ersebetet elseoben az Istennek kegielmes gonduselese es oltalmazasa ala aianlom [Nagyteremi KK; JHb XXI/1. 2 Sükösd György végr.]. 1832: Az életnek sokféle viszontagságai között, első helyet foglal azon csapás melyszerént a' könyörületlen halál által, valamely Kedvesüinktől megfosztatunk [Nagyak AF; DobLev. V/1185 gyászjel.].

8. (hivataltól) elzáratták; a fi pus sub interdictie; (eines Amtes) enthoben werden. 1657: Az falukot meg visgalyák ... fiu, és leany gyermekeket mint jartattyak fel az praedicatoroknak Cathchisis tanításokra; ha fogyatkozás leszen dolgokban meg intessenek ... ha vakmerősegre vetik

magokat az egyhazi minden féle szolgálattal meg fosztasanak, valamig meg nem jobbulnak [UF II, 183]. 1780: Nem éri el az írt Articulusbeli törvény a maga czéllját ha a' meg-határozott 30. Vas csináláson fellyüll ... több Vas csinálás akárkinekis megengedtetik, mert a' szerént a' tehetősebbek annyi vas csinálást szereznének magok(na)k, hogy azzal a' tehetetlenebbek élelmek módjától meg fosztatnának [Torockósztyörgy TA; TLev. 9/16].

9. (a föld) zstrjától ~ (talaj) elsoványodik; a fi secătuit; (Boden) mager werden. 1791: Egyszeri trágyázás megtart 6 esztendeig oly megjegyzéssel, hogy a trágyázás hold fogytán vagy tölte felé essék, nem pedig újságra, mert különben a földön elterített ganéj megférgeződven azok által minden zsirjától megfosztatik és haszontalaná lesz [Backamadaras MT; MNyV 352].

megfosztatott 1. tulajdonából/vagyonából kiforgatott; care a fost despuat/deposedat de avere; um sein/ihr Eigentum/Vermögen gebracht. 1802: Szeben Székben Bolgats (!) nevezetű Falunak minden vagyonaitól meg fosztatott lakosinak fel segetetésekre Szolgalo alamsnalkodásra rendöltetet egész Esztendő [Énlaka U; Borb. II Galfalvi Pál esp. kezével]. 1828: az Alperes Özvegy meg kívánja a Testamentum nyomán is, hogy az hibás Processus cassaltassék, és az özvegyi Curiától meg fosztatott Alperesnek igazsága ennyi részben is ki szolgáltatassék [Ne; DobLev. V/1129. 1b].

2. *átv* is vmit elvesztett, vmivel megrövidített; care a fost privat de ceva, care și-a pierdut ceva; etw. verloren, um etw. verkürtz. Szk: *elméjétől* ~. 1765: inferálják mind két rend beli ... fatensek, hogy a boritaltol el nyomottatott lévén felettébb, midőn másoktól impiediatott volna, fel haboradott, mint olyas borral el tölt és elméjétől a' miatt már mintegy meg fosztatott ember [Torda; TJK V. 265] * *járásától* ~ járasképtelen. 1662: A boldog emlékeztet Rákóczi Zsigmond a köszvény miatt járásától megfosztatott lévén ... elbúcsúzáva fejedelemségétől, kiment vala [SKr 87] * *segítségétől* ~. 1710: Akárki megfűlheti, mely nagy anxiatásban s próbában valának azok az igefogyott és minden emberi segítségtől megfosztatott nyavalyás praedikátorok [CSH 96] * *szabadságától* ~. 1677: Az nyomorult sorsra jutott és lelki testi szabadságtól megfosztatott oda ki való magyar nemzetnek és hazának segítségére és felszabadítására ... bizonyos számú hadainkat akarván megindítani ... előtők járó fő generálisokul Kegyelmedet deputáltak [TML VII, 381–2 a fej. Teleki Mihályhoz].

3. vkit elvesztett, vkitől elszakított; care a fost lipsit de cineva; jn verloren, von jn entrissen. 1696: Edes Urfi az én ifiui Gyönyörűseges életem nem irigylhető ... (: mint hogy elek világ szerint bizontalansagban, s testver Atyamfiatul is meg fosztatott Voltom, nem kevés kedvetlen-seget inditt szivemben :) [Vécs MT; TKI Kemény Simon Teleki Pálhoz]. 1815 k.: Völt még régen Kolosvárt fondatio a) Cardinalis Baththyányi Jóséftól 20 convertitára, b) Gróf Lászlótól 12 ugy nevezett fejr Árvákra, c) Udvari Consiliarius Benők Uról 6 fekete, vagis Mind a' két szülőktől meg fosztatott árvákra [JHb Csáky Rozália ir. Közhasznú humánus intézetek feláll.].

Sz. 1703: Istennek hálá testem meg vekany egesseg-b(en) nyugszik, de mint az társától meg fosztatott Gerlicze galamb egyedül nyög es szomorkodik [Ne; MvRKLev. Alvinczi Mihály lev.].

megfosztattatás 1. kifosztatás; jefuire; Ausplünderung. 1749: egy Banatusi ember az erdőhátságon ... meg fosztattván, midőn maga kára keresésében Sollicituskodott volna, nyilvánságossá tétetődött Csorogár László ... által vighez vitt meg fosztattatása [Kismuncsél H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1784: Felsőleges Tsászári, és Királyi Fejedelműnknek értésére esvén, hogy némely helységekből minémű irtózásra méltó erőszakok, és meg fosztattatások vitettnék végben ... a' ki az Előljárót, mind pedig ... a' kik az többi főbb Inditekat fogva elő adhatták 300 Arany jutalmak legyen [Borb. II a gub. Nsz-ből].

2. vagyonából való kiforgattatás; deposedarea cuiva de avere; Aussackeln. 1669: En Gyerő Monostori Kemény Simon meg tekintvén ... Nemzetes Csokási Katha Asz(onyna)k sok szép Jozságitól való meg fosztattatással ... Fogarasban az vár ellenében való uczában pusztá ház helyemet Csokási Katha Asz(onyna)k adtam [Inc. III. 7].

megfosztattatik javaiból/vagyonából kiforgattatik; a fi deposedat de avere; um sein/ihr Hab und Gut/Vermögen gebracht werden. 1788: El érkezvén a dühös parasztság minden fel kelhető javaimat, Leveleimet fel predálák ... minden Mobile Bonumaimtól meg fosztattattam [Brancicska H; JHb XXXI. 26]. 1850: Hogy házaim össze rombolodtak Javaimtól meg fosztattattam kénytelen voltam városra jönni [Nagyak AF; DobLev. V/1289 Dobolyi Bálint kérv.]. 1854: öreg napjaimra minden tulajdonomtól és így minden élethezőségem eszközeitől ... meg fosztattattam [Kv; Végr.].

megfoszthat 1. kifoszthat/rabolhat; a putea jefui; ausplündern/berauben können. 1706: nemis bátorságos annyi pe(n)zt koczkáztatni, hamar meghis foszthatnák utáb(an) [ÚszL. XIII. 94]. 1710 k.: kettő a lováról is leugrék gyalog futá el az erdőre; talán heten voltunk, bizony megfoszthatunk volna, nem tudom mennyit is bennek [BÖn. 562–3].

2. jogot megvonhat; a putea priva de drepturi; jm das Recht entziehen können. 1670: régen kívánta ily alkalmatosságot az német nemzet, hogy minden szabadságinktől megfoszthasson [TML V, 150 Keczer Menyhárt Teleki Mihályhoz].

megfosztogat kifoszt; a jefui; ausplündern. 1662: Győri Jakab a véle valókkal, a szalontaiakkal kimenvén ... az elhullott testeket is megfosztogaták | az elegy-belegy nép Istennel sem gondolván ... az eltemetett keresztyének testeket kegyetlenül felhányván megfosztogatni ... bűnnek nem tartanak [SKr 179, 362]. 1704: érkezvén valami kucruk az embereket, dolgozókat mind felhajtották: férfiakat, leányokat, asszonyokat, és ott megfosztogatván, rendbe állítottak [Kv; KvE 287 SzF]. 1831: a Topplitzay határnak azon részét a mely hely használásért fosztogaták meg a Szegény Topplitzay Lakosokat — a Topplitzay Birtokos Urak hány Esztendőktől fogva birták békességesen ? [T; Born. XVd vk].

megfosztott kifosztott; pustiu; verödet. 1836: meg bizonyította azt; az Alperes Özeveg hogy a mikor férjhez ment csak a pusztá, meg fosztott Házban menvén nem égy Ember vitte a hátán állatúráit férjéhez [EMLt].

megfő 1. kifő; a fierbe (cit e necesar); kochen, gar werden. 1851: a' zsirt ki kel frísibe olvasztani ... előbb le kell szűrni ha meg főt, és mikor meg szállott akar kel az állandó edénybe szimi (!) mert ha sal(a)kos meg avasodik [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

2. *magában* ~ emésztődik; a se consuma; sich verzehren. 1664: Kegyelmed levelét az egész magyar német praesidiumnak megadtam ... Gróf Rotter uram ő nagysága micsoda választ tett eléggé eleikbe adtam melynek eventusa az lett, hogy első tekintettel az vízben ölni készek lettek volna ... de hogy beszédemet el értettek, addig sinatoltak, magokban megfővén, minden rend, két fél(e) praesidium ... ez Székelyhid várának elhánytatása felől magokat engedelmeseknek resolválák [TML III, 311 Ugrai Gergely Teleki Mihályhoz].

megföldel 1. (gátat) földdel megerősít; a intări/consolida cu pământ (un dig); (Damm) mit Erde verstärken. 1743: mikor az említett sövényfalvi Malom(na)k a' gáttját meg kötötték volna ... a' Malmon alol jegjet töttek, más nap mikor meg földelték ujabbban fel jöttek a' jegyek Círcálására és éppen egy singni fel tolulása volt a' víznek [Dombó KK; JHbK XXVIII/9]. 1768: A Malam árkat meg ásatútk, tsak az Isten vizet adna a Gátot meg földölűk [Esztyén SzD; Told. 5a]. 1771: a' viz el menvén ... a Gáttja alatt a miá nem foroghattak*, minek utánna pedig a' Sövényfalviakat reá szegődvén jól meg kötötték s földelték, forogni kezdetek [Ádamos KK; JHb LXVII. 165. — *A malomkerekek].

2. (padlózatot) agyaggal le/megdöngöl; a bătători cu lut (pardoseala); (Dielung) mit Lehm feststampfen. 1648: Az allia az haznak meszel meg eöntue, egy darab helyen be szakadott volt, mostan czinaltak be faul meg meghsem földeltek | Ez haznakis ... az allya ros az alapottal vagyon az kemence allia is beliukadott volt most s azal czinaltak be meg megh sem feoldeltek [Porumbák F; UF I, 8, 882]. 1676: (Az istálló) padlasais meg vagyón földelve [A.szombatfva F; UF II; 760]. 1841: Ezen szobának also padimentoma jo modgyával földelve vagyon, felső padimentuma pedig ott Szál gyalult fényő gerendákra gyalult deszkával vagyon bé rakva, és féylül meg földelve [Km; KmULev. 2]. 1850: vagyon egy jo bolthajtásra épített kriptá, fejlül meg földölve, és bé rástozva [Gyéressztkirály TA; DE 5].

3. földdel feltölt; a completa cu pământ; mit Erde auffüllen. 1844: a' meleg ágyat ha meg tsínálták is el ne vessék, meg ne földeljék, en ... bé vetem az bétsi magakat meg vettem [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

4. kb. földdel megrak; a acoperi cu pământ; mit Erde beladen. 1817: az Udvarrol ki járo kapun aloll lévő kértet, mely dőlő félben volt meg igazítottuk 's ujra feddél, mivel a' régi fedés ugy meg volt földelve hogy több rajta a' föld mind a szolma [Héderfája KK; IB. Veress István tt jel.].

megföldelés földdel való megerősítés; intărire/consolidare cu pământ; Befestigung mit Erde. 1832: A gátak megföldelésekor tétetett 80 szekér napszám [F.zsuk K; SLt 22].

megfösvényedik fösvénnyé válik; a deveni zgircit; geizig werden. 1672: Az fejedelemasszonyt, mondják, igen

megfősvényedett s haragosodott, de az azelőtt sem volt újság [TML VI, 127 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megfőtt 1. fiert; gekocht. 1759/1845: Vala ez a' Szántó Mihály vastag nyakú 's nyelvű, 's ha iszik vala majd értetlen beszédű ember ... monda egykor a' Szolgálónak, hogy főzne Borsót orjával! de a' Szolgáló őrdát érte; 's elmenvén, vön őrdát a' piaczon, és a meg főtt borsóba keveré [Hermányi, EDEM. 264]. 1795: A' veres bor készítése e' szerint vagyon: A' fekete járdován szőlőt üstbe kell tenni ... addig kell főzni míg jól kihasadot osztán egy kis kádba kell tölteni a' míg jól meg hűl es az után minden tíz veder borhoz egy vedret kell tölteni azon veress meg főtt szőlőből [Bősháza Sz; IB].

2. átv kiérlett; bine chibzuit; ausgereift. 1664: Minek előtte én ide jöttem volna, ez előtt egy néhány nappal urunk ő nagysága is nekik ezen dolgokat bővön értesekre adván, engemet ezek kész megfőtt vászra vártanak [TML III, 286–7 Stepan Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1811: Nem tartom e' mondást eléggé meg-főttnek^a: Hogy szabad hazudni, a' meszsziőről jöttek [ÁrÉ 92. — ^aA szerző jegyzete: Az az, nem látom elég helyesnek].

megfővényesedik homokkal feltöltődik, elhomokosodik; a se umple de nisip; sandig werden. 1592/1593: Chyko Fabian ... azont vallja minden chikkelyben azmint Chyko Thamas chiak hogy ezzel eoregbeti, hogy az mikor megh feueniesedtis keseoire iol tudgia, De egy keuesse Deés fele valo fele kezdet valo feoueniesednj [Árpástó SzD; Ks] | sokzor oda iartam eorlenj ... Mikor nem Nag(i) volt az Viz olliankor keet feleol folt az viz mellette az Kws Zamos: Eleyen megh few sem wolt reyta, de hogy zaggatnj kezdé az viz zent Benedek fele, vgy kezdé fellieb telnj, es megh feoueniesednj [Szásznyíres SzD; Ks] | Tudom hogy azt az porond zigaret ... hogy az mikor Mennel Nagiob volt az viz, mind Azon folt el, Apalykor az viz két feleol fol't mellette; de az viz addigh hanja fellieb az porondot hogy igen megh telek, vgy kezdé megh feoueniesednj, de tizta feouenies es kovachios porond valo, Nem valo akkor fwűes [Szentmargita SzD; Ks].

megfőz 1. (ételt) főzéssel elkészít; a fierbe/găti (mincarea); (Essen) kochen. 1568: Barbara Georgy szekeres consors ... fassa e(st) hogy eo Bormemizanetql Jqth volt ky, es kerdy volt qtet ez valot feyerwary dúrko, hogy myt hazudanak oth en ream az mongiak hogy vatszy peter chywkat hozot en hozzam, es en főztem meg s en velem otte meg [Kv; TJK III/1. 226]. 1570: Molnar Balinthne Jloná, hithy zeren vallyá, Latta hogy Zabo Janosne gywmeolchet kwledeozet, fewaltis kwledeott Egy estwe az leanthiol Trombitas Demeternek ... Thykotis veoth Teole Megh feozte és az Trombitasnak kwite [Kv; TJK III/2. 23]. 1590: az hust melliet megh kellett volna fezny akoron eo el hata budesulni es ugj hantak kj [Kv; TJK V/1. 43 Gabriel Herczegh vall.]. 1640: Én — minthogy házamnál lakik vala az szolgáló — eccer szinte húsvét napja ... az prédikációra indulék, s gondolkodám, s még ismét viszsza-jövék ... egyedül az leány nem főzi meg az étket [Mv; MvL 291. 236b átrásban!]. 1715: Az Asszu szilvát meg főzvé és a levét jól meg Nád mezelvén ebéd előtt egy órával hörpögessen az ember és egy jó ital vizes bort igyék reá [Szuszia H; Kf]. 1779: ami üdön a mostani szolgálónak Marianak cseledek számára kiadott fazujkabol melyet

mar meg főzött volt a levét és higját le szűrte a tseledek számára a süriüt pedig küldette a Mostoha Anyanak [Berz. 74/9].

Szk: olajos lere ~. 1599: Ebeden fedzettem egy Tikot Eles lere d 18 ... 4 Fontos czukat ueottem fedztek olaies lere megh d 16 [Kv; Szám. 8/XIII Szabó András sp kezével].

2. felfőz/forral; a fierbe; auf/verkochen. 1710: Teleki Mihály mindenkor vizet ivutt, tisztán megfőzték a vizet, s meghűtvén jeges vízben, azt itta [CsH 197]. 1736: bort nem ivutt Teleki Mihály, hanem csak vizet, azt tisztán megfőzték, azután meghűtötték jeges cseberben [MeITr 327].

3. (gyógyító füvet/növényeket) összefőz; a fierbe la un loc (diferite plante medicinale); (Heilgräser/pflanzen) zusammenkochen. 1578: Ha az kezeden esik az közweny es Meg dagad. Wegy Rosa pogachat es zeekfwuet az az Camanillat es saliat, fozzek Meg borban, Mosgiek aban, Ne vyzben, es Meg gyogwl [Nsz; MKsz 1896. 371]. 1628: valamely borbély ifjú mester az mesterséget fel akarja követni, nehíz irat ... főzze meg [Mv; SzO VI, 83]. 1705: Eckler izente az úrnak tülem, hogy ő az arenában nagy kfnban lévő, öt egy szászné ilyen orvosságra tanította ... Egy nagy fekete reket két vastag gyökér petrezselyem-gyökérrel öszve, fél ejtel borban megaprítva ... meg kell főzni ... annak a levét kell kanállal bévenni [WIN I, 528]. 1731: Kovats Maria Aszszony egykor Sövényfalván feredőtt készitetet vala és még én hoztam Poleka nevű fűvet a feredob(e), s meg főztem a feredőt [Bom. XXXIX. 16 Maria Szakács (34) vall.]. 1739: én megfőzém az fűvet s béköttem az lábát vele^a [Bözöd U; Ethn. XXIV, 88 Magyar Istvánné Mojzes Sára (36) pix vall. — ^aGyógyszerkétl]. 1842: mitsoda Burjányok voltak azok melyeket meg főztem nem tudam, — mert nem mondták [Dés; DLt 85. 3].

4. főzéssel vmely anyagot előállít; a prepara ceva prin fierbere; irgendein Material durch Kochen herstellen. 1570: Festeket Miképpen kel chinalny. Vegy Terpentinat, lakkat, törd meg Jol lagian, oztan egy kis kazetaban főzd meg es Jo lezen | Wueget lagitany Vegy zaruas vert Echet, főzd meg benne az lueget es Jo lagy lezen [Nsz; MKsz 1896. 366]. 1580: Jo zep festek Mint egy somalh az terpentinat főzd meg az Meg töröt lakkauál egy kis kazetaban es Jo lezen [Nsz; i. h. 369].

5. bab. 1572: Markos Antal vallyá, hogy Jeo fel az piacra gazdaia azzon ... fayni kezd az Laba Seres Martonne ky Jeo a haz Eleybe(n), Mond hogy zedye(n) harom Zemeten harom kapza foltot es főzze Meg a leűel Mossa a fayadalmas helt es Az kapczat kösse reá [Kv; TJK III/3. 86c]. 1574: Margit Broz Swlmerne, Angalit Varga Martonne, Anna Varga Symonne Azt vallyak hogi keteyt vicei Antalne tanytotta volt reá, Egiket Mas azzon Ember, hogi Beteges germekeket kyn az Ebagia New betegseg vagion, Az eb keolyeknek feiet Meg feozek Es azban feressek [Kv; i. h. 370].

megfőzés 1. főzéssel való ételkészítés; gătiti (ul mincării); Kochen (fürs Essen). 1583: Az korchiomának gazdaia, Semminemeo Rendbely Embereknek Se Attiafiaknak, se zomzedsaginak, se egieb warossy, Vagy Videky vagy idegen embereknek Nem merezellyen kenyeret, etket, vagy valamelyeledelt adny Hanem ha io Atthiafiay, zonzedy, eo magok penzeokeon a korchomara hust, vagy

halat Vinnenek tulajdon csak azzal, es annak meg feozeswel legien zabad minden Borgazdaknak gazdalkodniok [Kv; PolgK 1].

2. megemésztés; mistuire; Verdauung. 1826: a gyomor igaz kívánja az ételt de elégtelen a megfőzésre, innen jő a cruditás, az emésztetlenség [Dés; Ks 101 Bod Elek lev.].

megfőzet 1. ételt főzéssel elkészített; a pune să gătească o mîncare; Essen durch Kochen zubereiten lassen. 1584: Varro Caspamē vallia ... en vele(m) a' Ludat meg verete, kasawal meg feozete [Kv; TJK IV/1. 275]. 1586: Az Wonas Jgazito Vraimra költt ... w kegmek kewanak hogy egy Jndiay Tiükot főzetnek főzete(m) megh Giomber lewel ... d. 35 [Kv; Szám. 3/XXVII. 8–9]. 1621: Semlinget es Menj halat Veottem f —/27 Soban meg feozetue(n) eczetet hozza f —/8 [Kv; i. h. 15b/IX. 206]. 1672: Hedri uram is kettőt küldött vala^a s azokat főzettem meg asszonyunk asztalára [TML VI, 102 Nalácz István Teleki Mihályhoz. — ^aKecsegét]. 1705: tegnap Montecelli uramnál voltanak ebédén, holott is a nagyobbik Kornis is süttetvén egy ludat, Haller György uram is egyet, Kornis István Uram is ismét törött lével főzetvén meg egyet egészben, több sok jó étkeket hordván mindhármán öszve, akik is Szebenben rámentenek borral együtt tíz forintokra [WIN I, 592].

2. sört főzet; a dispune sa fiarbă amestecul fermentat pentru obținerea berii; brauen lassen. 1677: Sernek valo szaladat cizináltattam volt az ősszel ... Az huszan négy köblit meg főzöttem az ser korczomára [Szu; Ut].

3. orvossággént dohánylevelet főzet; a pune să fiarbă foi de tutun pentru a obține un decoct; als Heilmittel/Arznei Tabakblätter kochen lassen. 1798: most küldek négy Papusa Dohánt; még vagyon a Jovábol Papusálva Nsgod Számára 20 Papusa de Török Dohányis volt ültetve s aztán Rühös Juhok mosására meg főzettem egy néhány versen [Mezőbodon TA; IB].

4. bab. 1585: Ilona Simon Martonne vallia ... így ziggya vala Danch Leorincz viczej Andrast; Roz vagy Czigan, lator vagy, megh feozetad Az ebet es annak Az hayaüal^a kenetted magadath [Kv; TJK IV/1. 515. — ^aÉrtsd: hájával].

5. kifőzet; a pune să fiarbă; auskochen lassen. 1595: 4 palaszok vala, az is bűdös ... az kannagyartoúal meg főzettem, Attam etzetet szekfüet hozza [Kv; Szám. 6/XXVII. 152 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

megfőzettet (ételt) megfőzet; a pune să gătească (mîncarea); (Essen) kochen lassen. 1586: Két Jo Boriwth vittunk Megis hoztunk benne es Az szegenieknek feozettettem meg ithon [Kv; Szám. 3/XXIV. 18]. 1662: igen szép posár halat, csak szinte akkor fogatván ki a tóból ... csakhamarjában megfőzettettek vala, hogy igen szeretné^a [SKr 290. — ^aA fej.].

megfőzettet (sört) főzethet; a putea dispune să fiarbă amestecul fermentat pentru obținerea berii; (Bier) brauen lassen können. 1594: Az Zent paly Janos Serfeozeset, es it valo ki korchomarlasat megh Nem tilthattiak varosul, de az Akit ith feozet, Mas hatarbol be hozny senkinek Ser Ne engedtessek magha zwksegerais, mert Aky feozetnj Akar Coloswarattis elegh ser feozeok vadnak, es megh feozetlethey [Kv; TanJk I/1. 231].

megfőzhet (sört) főzhet; a putea fierbe (amestecul fermentat pentru obținerea berii); (Bier) brauen können.

1625: Pal Gieorgj monta hogi Albert Lörincz sert akart uolna feozni s nem engedte megh hane(m) azt monta hogy uard megh had feozzem meg en az enimet s az en katlanomban meg feozhed teis [Boldogasszonyfva U; UszT 164b].

megfőzött (orvosságnak) főzött; fiert (pentru obținerea unui decoct); (als Arznei) gekocht. 1758: a kollégiumnak^a szász sütője tanltá arra, hogy a kutyaának megfőzött hajáról való ivás hasznos orvosság volna^b [Hermányi, Eml. 28. — Benkó Samu kijegyzése. — ^aA Ne-inek ^bA sárgaság ellen]. 1778: A kiknek a' Torkok fáj ... szorgalmatosan kötözzék száraz meleg ruhával, vagy téjbe meg főzött s' Leviből jól kinyomott borza virággal [MvÁlt Mátyus, ConsSan. gub.].

megfrancosodik vérbajban megbetegszik; a se îmbolnăvi de sifilis; Blutkrankheit bekommen. 1768: Forgáts Trentyen az Szabótól meg franczusodott és a Faluban is sokakat el töltött azon nyavajával [MkG].

megfrissedik erőre kap; a se inzdreveni/intrema; zu Kräften kommen. 1755: a kis Sofika is, jollehet veszedelmesen volt a vérhas(an), meg frissedet [Ks 96 Baló András lev. Nsz-ből].

megfrissel 1. (nemesfém) megfrissít/színít; a afina/a improspăta prin topire (un metal prețios); (Edelmetall) auffrischen. 1558 k.: egy Nehanzor Egy Nyomó aranyból töb lucrum Jő ... Mikor a be vöth arany Jol vagyon Meg frisselue [Nsz; MKsz 1896. 292]. 1561: Ha ualamelly mester valaminemw ewstet meg oluazt es azt o tolle plikben el akaria vinni az kie az mester azt meg proballya. ha az proban igazat tart az ew ielet az ki meg frisseli Rea wsse ha penig' az probat meg nem allya tehat se ielet ne wsse rea se meg' ne feieritche [Kv; ÖCart.].

2. div megvilágosít; a lumina; erleuchten. 1708: Haller Juditt Aszszony ... midőn gondolkozott volna magában, Az áldott Szent Lelek Isten az ő szent Lelkevel meg frisselven az ő kigyelme szívét ... testalá ... egy Fundussát^a [Fintaháza MT; MMatr. 61–2. — ^aA fintaházi ref. egyháznak].

megfrisseltet felújított, helyrehozat; a pune să reimprospăteze culorile; auffrischen/herrichten lassen. 1669: Im az császár képét is Kegyelmednek felküldtem, kérvén azon, szóljon az úrnak Rottel uramnak, hogy fristeltesse meg ő nagysága és azon képfőval rectificáltassa ezt az karczolásokat [TML IV, 463 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

megfrisseltetik (nemesfém) megfrissítetik/tisztítatik; a fi afinat (un metal prețios); (Edelmetall) aufgefrischt/geputzt werden. 1757: Kérdés támad ez iránt is: Ha az az vizek folyamatiban találato Arany ott termetté, vagy Mineralis Hegyekből devolvalodat oda? könnyebb hitelre hogy a' Mineralis Hegyekben vagyon az ilyen Arany(nak) is eredete, honnan sensim a' viz által devolválodván a' sok rontsodlás által megfrisseltetik [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.].

megfrissül 1. megtisztul; a se purifica; sauber werden. Sz. 1727: A tűz által próbáltatik és frissül meg az arany, ugy az ember szorongattatások által [Hagymásbodon MT; ApLt 2 Henter Elek Apor Péteméhez].

2. erőre kap; a se inzdrăveni/intrema, a prinde puteri; zu Kräften kommen. 1851: Anyámon az öregem elkezdve le titiig ... mindnyájon jól vagyunk, az öreg megfrissült, nem köhög [Kv; Pk 7].

megfű, megfűj 1. (trombitát/kürtöt) megszólaltat; a sufla (in trompetă); (Trompete/Horn) blasen. 1580: A dob helyet penig wegeztek hogy tyzenket orakor fwyak megh az trombitat mind negy felől [Kv; TanJk V/3. 217a]. 1705: A ráccokkal lévén egy hitvány trombitás, az is a trombitát megfűtá [WIN I, 397].

Szk: a felülőt ~ja lóraszállásra trombitával jelt ad. 1705: a generállal ... lévén circiter harminc katona lovas német és trombitás is, mely midőn a felülőt megfűtá volna és a kurucok meghallották volna, megfélemltettenek és visszatértenek [WIN I, 647].

2. 1697: Jöt(t)em ... Jákóhalmára, it(t) az Lehel kürt(j)ét m(e)gh fu(j)tam m(e)gh pironogatám a város bíráját, azután job(b) ember volt [AIN 145–6].

3. a szél ~ vkit szélfúvástól átfázik; a rázbi vintul pe cineva; wegen Wind durchfrieren. 1667: tegnap az úton az szél megfúva, az éjjel igen rosszul voltam [TML IV, 28 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

4. ~ja magát kifűjja magát; a răsufla, a-și trage răsuflarea; sich verschlaufen. 1639: elseöben Niuzo Giurka jõue be közinkbe s le ültete Balogh Ianos keozinkbe(n) ugian en keöszöönem rea az bort, s ketszer iuek; s hagi harmadszor iuek hat megh fuua magát s ki mene az ajton, s halla hogj kialtia vala hogj jöietek el ugjmond it vadnak [Mv; MvLt 290. 70a].

megfűjlad 1. megfullad

megfűl 1. megfullad; a se sufoca; ersticken. 1705: a kemence rossz lévén, majd megfűlünk a nagy füstben [WIN I, 626]. 1710: Erdélyre mordályégetők bocsáttatnak, kik falukon, városokon gyujtogatni kezdenek. Kivált Segesvár városa majd egészen elége miattok, sok embert fűlának meg a tűzben, füstben [CsH 124]. 1716: Mindenűt a Toimat tél(ne)k idején erősse(n) vékeltesse, hogj a halak meg ne fullya(na)k [Erked K; LLt Lázár Ferenc ut.].

2. ? munkahelyéről kikopik; a fi dat afară din slujbă; um sein Amt kommen. 1675/1688 k.: Az gabonának csepetetesinek idein szorgalmatos gondod legyen rea, hogy szalmaiban felezetiben (!), annal inkább polyvaia(an) az szeme el ne menyen ... arról igaz szamot is agy ha hamar meg fulni nem akarsz [Borb. I Petki János ut. csfkcsicsai jb-bírájához].

megfullad megfűl; a se sufoca; ersticken. 1592: Zakach ferenczne ezzel teobbíti hogi egikor Gialuba akarta volt magat vzettni Mihaliál, es mikor be ment volna hazaba, vgién ezen Inast, akki megh holt, Zemeuel latta hogi fel akasztotta volt, es mikor az Mihali feleséget Intene arra hogi tenne egi pad zeket alaia, Azt monta az Azzoni hogi ha latna hogi mingiart megh fuladna is, nem merne el ereztetni [Kv; TJk V/1. 210]. 1652/1653: annak előttejs annyit^a hanyatk vala be az Tömleczbe hogy fen alvajis aligh tertenek el czak nem meg fuladtak [Dálnok Hsz; BLt. — ^aSzászt]. 1723: Tudom hogy a Luka V(aszily) fiat Illyet, hogy kérte az apját ki kezesseneg, Némasági ur(am) a szánb(an) kötözte ra ült úgy vitte Mogyoroig hogy Csak

megh nem fulladott az Inas ott is úgy megh verte hogy marhatt sem kellett volna úgy verni [Hodák MT; VGy. Prekup Juón (26) jb vall.]. 1776: Nemes Thott Samuel Uram ... maga mellé vévén két katonát ream jöittenek a Malomb(a) ... én az Malom házba bé zárkoztam, mélynek ajtaját ream bé rontatták, ottan meg fogtanak, kezemet, láboimat, nyakamat, kötélekkel meg kötözték úgy hogy tsak egy spétzbe maradot hogy meg nem fulladtam [Kiskaján SzD; BK. Molnár István molnár vall.]. 1777: Popa Juon ... tudam hogy Szakásas verengző baszus verekedő, mivel minden igaz oknélkül Iffiu Koramb(an) vgy meg ütött hogy a ver mindgyar el Lepet az utan a mellyemre állott térdével, és a veremet az számba Dűbitskelte, tsak elfg hogy meg nem Fullattam [Ludvég K; KLev. Blaga Juon (42) vall.]. 1815: egy Lántzal foljto karikára kötvén az nyakát ez által fuljladott meg [A.csemáton Hsz, HSzjP].

megfullaszt megfojt; a sugruma; erwürgen. 1623 k.: egykor az gyermeke kezdé fuladozni monda(m) Kata Kata mit czinalz megh fulaztod az gyermeket [Mv; MvLt 290. 29a]. 1775: br. Kemény Miklós úr is megholt hirtelen. Ülve megfojtódott, mivel a szörnyű nagy kövérség mellett golyója is volt s megfullasztotta [RettE 349].

megfullasztatik megfojtatik; a fi sugrumat; erwürgt werden. 1829: Szutságban Szarvadi Farkas jo birtokos Nemes atyánkfia ... erőszakos halállal kötél által meg fullasztatván, ezen borzaszto gyilkosságot a' mint eddig ki világosodot két idegeny földi tseledgyei^a követték el [Kv; DLt 9. — ^aAz egyik zoványi (Sz), a másik tótfalusi (Szt)].

megfullasztó fojtogató; in care aproape se îneca; erwürgend. 1662: Mi Isten s ez világ előtt mentek legyünk, minden utat elkövetünk leszakadó, függő romlásoknak eltávoztatására, és nemkülönb, mint édes atya vízbé haló fiát üstökénél fogvást a megfullasztó vízből kivonja, és annak akaratja ellen is segíteni szerelméből tartozik [SKr 474].

megfundál 1. kitervel; a proiecta; planen. 1593: Mene ky Biro vram es Kozma Balint Gilyen Imre Zanizlo Andras veres Tamas vram, Az Elo welgibe Az hidot Megh fündalny [Kv; Szám. 5/XXIII. 111 Caspar Schemel sp kezével]. 1612: Az Cantor és az Arua hazatolis tractalua(n) Ottis ő kgm(e)k Tanacszul meg fündalua(n) az heuzatnak le szállitassat: odais költséget adassanak Ado szedő Urainkal [Kv; PLPr 1612–15 1/3].

2. átv alapoz; a fundamenta; den Grund legen. 1818: ezeken az erőtelen s á valósággal ellenkező Principiumokon fundálván meg Kedves Öcsém Ur(am) további felelettyeit, önként következik hogy kénytelenek lészünk a magunk jussunkat és részünket a maga uttyán ki keresni Kedves ötsém Ur(am) keziből [Szentbenedek AF; Dob-Lev. V/1014 Mohai Lőrincz Dobolyi Sigmondhoz].

megfűr 1. átfúr/lyukaszt; a găuri; durchbohren/lochen. 1731: Bács Szimion(na)k az Attya Bács Juon, ennek előtte circit(er) 40. esztendővel meg furta vala töb complex Társaival együtt az Fejedelem katonai Gabonás Házát, az holot is ... sok buzát loptanak volt el [Katona K; Bom. XL. 79 Sötő János (64) jb vall.]. 1783: Nanya Makavej az Uraság Gabonássátis meg furván aztis meglopta [Faragó K; GyL. Hurdukáts Sándor (70) jb vall.].

2. átszakít; a sträpunge; durchreißen. 1578: Az kys falwdy tohoz ... yol hozza lasson ... az gattiatis a' hol szwksegh megh ereositesse, hogy walahol az vyz megh ne furia es el ne iarion rayta [Kisfalud AF; OL M.Kamara Instr. E—136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kovachoczy Mathias Niary gondv.-höz]. 1587: Esmeg 8 Embernek hogy Az malomnal segitettek az vyz hogy megh furtha volt az Sylyp allat fizettem f — d. 40 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 11].

3. (bort) csapra ver; a da cep unei buți; anzapfen, aufschlagen. 1587: 11 die Aprilli az Zegenniek Pinczeiek-beol vonattam egj hordo bortt kj az Jspütälj haz zuksegerreh, az korchioliasnak fizettem, hogi az bort ki vonatta d. 50. Eodem die furtuk megh eze(n) megh newezet hordo bortt [Kv; Szám. 3/XXVI Suweges Gergely isp. m. kezével]. 1633: 25 Jan. Gauai vram it letekorön magham samara furtak megh Emiej feodes (!) bort No 1. tartot 16 Feb. [Ebesfva; Ut]. 1676: Dévai oh Borok Veder szám 39/4 Asztalra furták megh [Gyf; Ut].

megfúrat (bort) csapra veret; a pune să dea cep unei buți; anzapfen/aufschlagen lassen. 1587: 4 die Janüary fúratam egj bort megh az Jspütälj haz zwksegereh [Kv; Szám. 3/XXVI. 63 Suweges Gergely isp. m. kezével].

megfúratlan kilyukasztatlan; negăurit; undurchlocht. 1720: Kő ronto Vas Botiok megh furatlanok nro 2 [Szurduk SzD; JHbK XXVI. 12].

megfurdal 1. átfúr; a găuri; durchbohren. 1587: az főg haz aitaia az fogliok meg fwdaltak volt, vjolog vaszasztáttwk [Kv; Szám. 3/XXX. 43 Seres István sp. kezével].

2. kilyuggat; a găuri în mai multe locuri; durchlöchern. 1577: a' Bányá szájához csatornának dirigált vizre harom arasz szélességű, és négy arasz hosszúságú ládátskát tsinálunk, a' fedelét sűrűn meg furdalljuk, az illyen vénát per partes réá töltjük [Zalatna AF; JHb Borsai István nyil.]. 1803: egy nagy Egetbor főző ústyét készít Sok helyt meg furdolta [Tyéj H; Ks 113 Vegyes ir.].

megfurdaltat kilyuggattat/fúrat; a pune să găurească; durchlochen/bohren lassen. 1710: Rátoni az ágyúkot arra a helyre vonatván, sőt egy hosszú, vastag öreg boronát megfurdaltatván, és keresztül hegyes vasas végű fákot vonatván sok helyen belé, s a két végire két erős kereket csináltatván készen várja vala a németeket [CsH 400].

megfut elszalad; a fugi; weglaufen. 1572: Banffy Farkas Job(agya) Cun Menyharth zenth kiraly ... Ezt walla hogy Engemetys Az Neomeos wraym keozigben hewan Azhol assak wala az hatart Es walkay Myklos Monda Az mesteomek^a, Jryad mesteor wram, Merth Jstennek Mondom twttara, hogi Megh hagjtanak, Es az Neomeos wraym, Az Monostoryak Egget keozwlók el kewldenek, hogi Megh mondana Az keossegeknek, hogi Azt Ne chelekeodnek, Az Semmyth Az keossegele Nem Byrhatwan ... mynd oda Menenek hogi le chendezetenek Az keossegoth, Ezonben (!) Myndyarast el fwtamank Mys, Es Latam hogi Fomassy Bjrtalanys Megh fwteek [Szentkirály K; KP. — ^aFej-i (félőmesterék). 1574: Egy arant valliak^a hogy Ez elymwlt Napokba mykor egy vasamap laczany ki Mentenek volna az Leoweo helyre Azomba haygalas leszén Reaiok egi zeoles kertbeol keowel ... es hogi az kert Ai-

taiahoz keozelitettek volna keozettek volt az Inassis ky meg holt, vgy haytia egy veresbely Melyben hogi Azonnal leh essik Azomba tahat Mas Ayton karokál Nagy zok Eoreg legeniek ky Jeottek es Reaiok Indwltnak es eok latwan azt Megh fwtanak eleotek [Kv; Tjk III/3. 350–1. — ^aÖt név szerint felsorolt szolgál].

megfutamik 1. megfutamodik; a o lua la fugă; weglaufen, die Flucht ergreifen. 1565: Benche Pal felelt peneg erre ha valamellyk az ew Atyafijay kozoly haborwt tenne es meg fwtamneyek (!), Benche Paly elewe tartozek adny ha elewe Nem adhatya, Benche Palt ew magat megh foghassak [Gyerőmonostor K; KCs I. 49]. 1573: Mihal Kowach Madarasy az Nyarad Mellet Azt vallia hogi penteken vecemye korba volt hogi harman Indwltnak volt Zamosfalwa fele Aratni ... Mykor Mennenek az plebanos Towanal ket legenye Eleykbe Tamad karokál Meg futamnak eleotek Az egyket leh vtyk az Azzony embert meg fogiak Eois az Thora zalad vgi Menekedyk meg [Kv; Tjk III/3. 415]. 1590: Albert ... Az utan megh futamek a' kapu fele [Kv; Tjk V/1. 10] | mind megh fwtamanak az nepek feltékbe(n) [Szu; UszT]. 1591: Cibere Peterne vallia hogi Istuan ezt halla, megh futamek, es en valtigh wzem, de hogi nem birek velle, egi kertbe zalada be, es ot fogak megh [Kv; Tjk V/1. 164]. 1599: egy chakany vala nallam, Rah Indulek, megh futamek előttem [UszT 14/45]. 1634: ezt latwan ... ugy futamanak Cherej Georgy segetsegere el vete(m) Szilagi varga Janos szablajait es megh futamek [Mv; MvLt 291. 18b]. 1659: a török ... bizony ketszer futamék meg [RákCsLev. 579]. 1662: a török táborbéliék ... elré-mülének, és azonnal megfutamván, ki egy-, ki másfelé szaladnának [SKr 178]. — L. még ETA I, 56.

2. is megtámad vkit, rátámad vkire; a se năpusti asupra cuiva; jn angreifen/fallen. 1574: Balint Lakatos peter fia Azt vallia hogi ... az zablia Kelemen kezebe Marad, Kelemen az keontesse ala veyz, Azt meg latwan Lakatos Istwan Meg futamya Kelemen es Mind kardostwl az feoldhez vtj [Kv; Tjk III/3. 316]. 1597: Constal az factum ... hogi ... Nagi Benedeketis eyeli ideobe ex insidy mordaiul megh futamwa(n) arczul vagta, es igi egiene(n) az eorizeokre tamadwa(n) az Magistratust sertette megh [Kv; Tjk VI/1. 53].

3. elbujdosik; a pribegi; flüchten. 1593: Varga Menihart zilahi vallia: mikor az Cheh Tamasne fianak halala teortenek, megh futamek Krestel Marton, es sokaig budosek, vegre Gratiat hozza maganak [Kv; Tjk V/1. 401].

megfutamodhatik (tűz) tovaterjedhet; (despre foc) a se putea extinde cu repeziune; (Feuer) sich verbreiten können. 1770: Nyilván tudom, hogy Nagyalunak olyan törvénye volt eleitől fogva, hogy ha valaki a szőlőt eladta s adja, ha meg nem mivelvén annyi gaz, siska és fű indul a szőlőben, hogy a tűz meg futamodhatik rajta, azon szőlőnek vissza kell maradni simpliciter azon emberre, a ki eladta volt azt [Nagyalu Sz; BfN Martinus Szőcs (60) jb vall.].

megfutamodik 1. elszalad/fut; a o lua la fugă; weglaufen. 1585: Mikoron ... latak hogy veleunk ne(m) birnak meg futamodanak [Kv; Tjk IV/1. 486]. 1588: Mikor haza fele Jeottem volna Jsmege vyonlan latam hogy vtannam Jeo Pascha vayda monda ah nem mehec bestye Kwrwa fia. meg fwtamodwan eleotte hat ell eytettem egy Jzak bwzath

[Zsákíva Sz; Wlt Luc. Barlas jb vall.]. 1599: vigezetre latuan hogy vgian megh akarja előny, megh futamodny az en Jobbagiom [Szinye SzD; Ks]. 1606: Alperesnek azt kel bizonyítani Kadar Andras ellen, my kor ki ment uőlt az kapu elejbe azt mondotta hogj meny nem bant teged senky, Azon Jsmégh azt mongja az felesegenek Kadar andras hogy Vsd es előd. azo(n) az megh futamodott az orszagh uta fele [UszT 20/189]. 1634: azonközbe(n) szerdules lón az szőlő közöt, es megh futamodek Varga Andras ala az szőlő mesden es enis utanna [Mv; MvLt 291. 30a]. 1664: mondam ahun vadnak az Tattarok, senki megh ne' futtamodgiek [Veresegyháza SzD; WassLt Szekely Mihaly (35) jb vall.]. 1763: meg futamodék Vultur Szimion háza felé [Nagyida K; Told. 9]. 1798: akkor mingjart kialta a Bihalas Kis Palit ki is tsak hirtelen elé lobbánván hogj meglattott engem azonnal megfutamadott [Ádamos KK; JHb XIX/58].

2. nekiiramodik; a se repezi (la ...); losrennen/laufen. 1768: én későbbben jutván a lármához tsak azt láttam, amikor Popa Vaszily meg futamatat vala egy bottal, hogy éppen főb(e) üsse Vonu Tominyit [Katona K; Born. XL. 81 Rád Andonye (30) jb vall.].

3. elbujdosik/szökik; a fugi; in die Fremde ziehen/flüchten. 1602: Varga istuan ... meg eskuue(n) mj elettu(n)k, hogy Bamfj istua(n) vra(m)nak ... eőreokos Jobbagia lezen fiurull fiura holott pedig valamj go(n)dolattiból meg futamodnek auag' mas vratt fogna maganak ... fogaik meg az eo maga hutt levele tartasa zerenit [Told. 1]. 1614: Bethlen Gábor is suspicióba esék Báthori Gábornál, kiért nem mere megállani, hanem meg kelle futamodni az Portára maga ótalmáért [BTN² 61]. 1644: ha ... ez az Horuat Mihaly az ő naga es maradeki földéről neuek aloll megh futamodnek, tehát haza hozattassek [Cege SzD; WassLt]. 1646: Az mi nézi az megh tartot legént ... suspicio lehet hozzaia, az futamasais à miat leot annak olyan okát adgya à fogoly hogy miuel jobbagysagha kerestek attol valo feltéb(en) futamodott megh [Kv; Tjk VIII/4. 100].

4. elmenekül; a refugia; fliehen, sich flüchten. 1653: Bethlen Gábor ... mind feleségestől együtt megfutamodék és Dévába magát bébeszél és ott hagyá a feleségét [ETA I, 110 NSz].

5. meglazul, helyéből kimozdul; a fi släbit/deplasat din loc; locker werden. 1648: ezen payta veghinel vagjon egj hoszszu sövényes berlet payta, az szarufai megh futamot-tanak, de fakat vettek alaia [UF I, 897].

megfutamodott elfutott; fugit; davongelaufen. 1657: hátunk megett az seregek csak megfutamodának mind igen ritka dolog is, hogy az olyanképpen megfutamodtakat az tisztviselő megtérítesse [KemÖn. 204–5].

megfutamatat 1. megfutamít; a fugári/alunga; verjagen. 1653: A lengyelek vakmerőképpen reá rohanván a Cardinalis seregére, megfutamataták mind a hadát, mind pedig magát^a [ETA I, 52 NSz. — ^aBáthori András bíboros fej-t 1599-ben]. 1662: Az lippaiak nem sok idő múlva ismét derekason kijövéen Jenő és Világosvár között való némelly faluk rablására, Jenőben ... az kapitány dobót üttetvén, felült, és kiment ellenök az jeneiekkal, és ... együnnen is, másunnan is megfutamatatván őket ... ispháiak s közönséges törökök is számosan hullattatván el közülük, amíg jó darabban üzhethék őket [SKr 155]. 1841: Tegnap este felé

... a ménest az okolhoz itt hajtottam egy fiu társammal, az elkárosodott tsiko a többtől e tájt el válvá, egy más lo ... jártzíságból meg futamattya ... a nélkül hogy valamitől Meg éjdedhetett, avagy valaki rá, és belé hajtotta volna [Dés; DLt 1541].

2. (lovat) megfutatt; a pune la fugă (calul); (Pferd) laufen/rennen lassen. 1563: veottem Egi lowat ... Eo felsege Jobagiatol Bestercey Kerekes Balaztol melj lowat Ennekem nagi Ereos Eskwessel ada hwtire ... hogi az lonak semi santasaga nincze(n), Az Eo Zowat En megh hittem ... Az vtonis megh czak megh sem fwtamtattam Nem hogy Jargaltattam volna, de Meegh az vttban Megh Esmerem hogy az vtoliawal santal [Vécs MT; BesztLt 16 Horwat Kozma a beszt-i bírözöl].

megfutamtathatik megfutamíttathatik; a putea fi alun-gat; verjagt werden können. 1662: Azonban hogy Máté vajda a fejedelemmel igen egyetértene, s a fejedelem is Lupul igen sok injúriáit, boszútételeit olly békességes-tűréssel nem viselhetvén, mint az édes atyja, Kemény Jánost ... ellene küldte vala, állítván, hogy most a havasalföldi harccal is ereje megfogyatkozott volna, s nem sok erővel megfutamtathatnék [SKr 324].

megfutamtatik megfutamíttatik; a fi alun-gat; verjagt werden. 1662: Az ellenségnek amely része másfelől boc-sáttatott vala, azoknak is hasonlóképpen eszket vesztvén az Üristen, ugyan az hajdú és székel atyafiaknak némelly része által megfutamtatván, vágatnak és ölettetnek vala [SKr 339].

megfutamthat megfutamíthat; a putea alunga; verjagen können. 1803: egj Remetei, vagy Székelly katona hat, 's több Topplitzai oláhotis könnyen meg futamthat [Gyszrn; Born. Xvc. 1/14 Zacarias Ani' sor alias Lázár (65) örmény kereskedő vall.].

megfutos 1. üzekedik, párosodik; a se goni; sich bepaaren, rindern. 1752: Meddú Tehen elő hasuak kik meg futoztak a Meddú Csordába vagyon [HSzj elő-hasú al.]. 1843: Bihajaid közül a' nagyobbik bornyuzo — mert Bika után nemis járt — a' más kettőről azt mondják hogy megfutosott [Veresegyháza AF; DobLev. V/1242].

2. meghág; a monta; decken. 1763: ha ollyjan roszzs bikát tart Sarosi György Uram futossa meg maga a Tehene- ket | talán én ha meg futosom a Teheneket, mert a Bikája nem jo [Szentrontás MT; Sár.].

megfutosodik üzekedik, párosodik; a se goni/imperechea; sich verpaaren, rindern. 1825: ezen Marhák ... el hajattak — kettő volt közülök Fejős, kettő Meddú — a' többek pedig 3 esztendő Tinok, meg futasadva — mely- lyek igen Ifju korukban bornyazván meg, és egy némelly- lyeknek dölgölve lévően bornyá, nagyon kevés hasznát venni [Szentdemeter U; Told. Conscr. 125].

megfutatt 1. hosszúságot megmér; a măsura lungimea; Länge messen. 1798: amikor az Asszony eő Nagysága Dominalis Biraja által, egy ruddal meg akarta volna futtat- ni mekkoraságát^a, a Biro ellen nagyon fel indult volt, s ha meg nem fenytette volna őtet ... talan agyanis verték volna a szegény Dominalis Birot [Nagykristolc SzD; JHb Bornemisza Anna Mária lev. — ^aA földnek].

2. (arannyal/ezüsttel) befuttat; a sufla (cu aur/argent); (mit Gold/Silber) anlaufen. 1755: egész lora valo Szerzám Zablástol, melly Zabola is ezüsttel meg volt futatva [Petek U; TGSz 51]. 1837: egy Nád méz fogo aranyal meg futtatva [Doboka; BeilLt 1 Hodor Károly javai].

megfuttatik párosíttatik; a fi montat; gerindert werden. 1786: a fejös teheneket nincs miért az udvarba hozni, mind meg futtattanak, s máris el kezdeték rugni bornyai-
kot [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

megfuttatott fémmel befuttatott/vont; suflat cu metal; mit Metall überzogen. 1761: Egy Rezes arannyal meg futotott közepszerű kard piros Bagarai (!) arany fonallal meg varrott szíjja [Branyicska H; JHb XXXV/39. 6]. 1775: vagyon bé menetel^a hat vas sarkokon onnal meg futtatot forgo borított hasonló onas Frantzia zárral zárolható két felé nyíló festékes ajton [Nagyiklód SzD; CU. — ^aAz udvarházba]. 1811: Egy Ezüst, kívül belől Arannyal meg futtatott, a' derekán virágos Ur Asztalára valo talpos egy fertályos Pohár [A.ilosva SzD; SzConscr.].

megfututál trágárul szidalmaz; a injura pe cineva folosind cuvinte vulgare; ordinär/unflätig beschimpfen. 1747: Balla Urszuly is oda érkezék, de ő mingyárt Szídnj kezdé, és a lelkitis meg fututalá oláhoson [Nagysomkút SzT; TKI Talpas István faber zingaricus (70) jb vall.].

megfűvás méhek téli etetése méz befecskendezésével; hránirea albinelor cu ajutorul pulverizatorului; winterliche Fütterung der Bienen durch Honigeinspritzung. 1732: Az Méhek meg fűvására fel ejtel méz Den. 21 [Szentbenedek SzD; Ks 70/51 Szám.].

megfűlik 1. be/megmelegedik; a se incinge; sich erwärmen. 1569: Mikor az aranyat az kemencheben tezed, az kemenche Mind aranyastol Jol meg fwllion [Nsz; MKsz 1896. 355]. 1571: Mikor az aranyat az kemencheben töltök es Megfwlt es Jar, tahat az zaian ky lelekzet^a ki jó^b az Nem jó^c gondot visely reai(a) [Nsz; i. h. 356. — ^{a-c}A jelzett szavak titkosírásból feloldva]. 1576: Vas lagitas. Ved igazan özue soot, agiagot, Mezet, Hagymat es fa olayt, Tördmeg es kend be velle az vasat, fwch (!) meg io erőssen, es hogy Meg fwlt, hadmeg önmagatol hwlny es Jo lagy lezen [Nsz; i. h. 368–9].

2. befűlled; a se aprinde/incinge; dumpfig werden. 1590: Marat Az vetesbol 25 kobol zab Myert hogy meg fűylt (!) volt az waros zabya veottem penzen Ezt az 25 kobel zabot [Kv; Szám. 4/XVII. 4b].

megfűtesedik befűlled; a se incinge; dumpfig werden. 1772: mivel nyersen töltötték volt a Gabonásba és meg fűtesedett volt, vékáját hat nyolcz sustákon adta [HSzjP Fr. Tyukosi (34) jb vall.].

megfűrdik l. megferedik

megfűremedik lábadozik, felerősödik; a se întrema; erstarken, zu Kräften kommen. 1593: Keobeolkúti Mathe vallia: Hallottam az Maiometol hagi mongia vala feren-
czi Jstuanak, No las hozzam, viseld gondomat, mert bizoni tes (!) kutarczot vallaz ha en zegient vallok: Az vtan vgi kwide el Keotelenbe, veottem ezembe hagi nag

hasa vagion, ez vtan tahat megh fwremedet [Kv; TJK V/1. 382].

megfűröszl l. megferesztl

megfűstöl 1. húst fűstöléssel tartósít; a afuma (carnea); (Fleisch) durch Anräuchern konservieren. 1798: midőn a makkon a sertések mellett lévő pásztör valamely sertést lát s észrevészen, hogy az nem életre való legottan szorgalmas kötelessége a pásztornak, hogy abba mindjárt kést üssön, megperzselye, kettéhasítsa, megtakarítsa, megsózza, és alkalmas helyen megfűstölje, és számadásig úgy tartsa [M.hermány U; RSzF 190–1].

2. vall. 1597: 8 Die Aprilis Mikoron vrunk eo felesge lowaz mestere meg holt vala ... vettünk 3 zewendeket, kiwel be mentenek es azt meg fűstelték velle tezen az arra f —/30 [Kv; Szám. 7/III. 25]. 1710: Arábiában penig Mecka városban, hol az Mahumet koporsója tartatik ... az ő testiit koporsóstól ... ezüst szízekre kitévén és drága illatokkal megfűstölvé, azután nagy processióval kivitték a mezőre [CsH 199]. 1811: én itten mind az ollá Templomban járok egez Grétzeritus vallásra állatam ... mikor bé mégyek a parintya ellömbe jön és meg fűstöl [Konkoly-fva SzD; Ks gr. Kornis Anna Kornis Gáspárhoz].

3. fűstöléssel gyógyít; a vindeca cu afumare; durch Räuchern heilen. 1806: Majd egész éjtzaka a fülemmel volt bajom ... vatsorálván meg fűstölték a fületem 's lefeküdtem [Dés; KMN 170].

4. fűstöléssel fertőtlenít; a steriliza prin afumare; durch Räuchern entkeimen/wesen. 1719: Az Pestisről ... Minden nap az lako Házakat meg kell fűstölni, lángolo Tűzzel, apron vagdalt faragott fenyő Tövissel vagy apron darabolt s meg hasogatott Kőrís fát jo aszszut ... meg lyuggatott Serpenyőben kell rakni, meg gyujtani es Szellyel hordozni az Hazban mig elegh, hogy az meg veszett Aért az láng Corigallya, idgy kell Reggel és Estve későn cselekdüni [Ks 54. 84 Medica instr.].

5. bab. 1831: a Fodor Péterné Léánya ... azt felelte hogy ötet Székelly Farkasné Verte meg Azután keves idő elmulva Fodor Péterné hozzám jöt, mondván nekem, hogy: Székelly Farkasné Asz(szony)nak bársak a gunyájából valami ktsit kaphatna hogy fűstölne meg a Léánya-véle, mert a Nyavaja tőri a Székelly Farkasné meg Verése mián [Torda; TVLt Köz. ir. szltan Nahájmél Károlyné Lajos Borbára (29) vall.].

6. (gyümölcsfát) hidegtől fűstöléssel óv; a afuma (un pom); (Obstbaum) vor Kälte durch Räuchern schonen. 1597: fainak agait termeó fakat megh fysteltek, az fysteles mja megh aztak [UzT 12/124].

megfűstölődött fűstös; afumat; verraucht. 1756: az ház ... 4. fenyő fa simplex Gerendáit, meg fűstölődött avatag fenyő Deszka Pallásával hasonló vastagab Mester Gerenda erősíti [Branyicska H; JHb LXX/2. 12].

megfűstöltet (húst) fűstre tétet; a da (carnea) la afumat; (Fleisch) zum Räuchern hängen lassen. 1599: Veottem Tehen hust swtni feozni ualot az utra 63 fontot az swtni ualot mind megh fwsteolttettem uolt [Kv; Szám. 8/XIII. 36 Szabó András sp kezével].

megfűstösül fűstössé válik; a se innegri de fum; ver-
raucht werden. 1648: Ezen hazbannis vadnak az falokon

négj darab fogasok o szerűek, fejérek levén megh fwsteöswlteek [Komána F; UF I, 931].

megfűstösült megfűstölődött; innegrit de fum; ver-raucht. 1756: hoszszú, három szegeletű meg fűstösült vagi égett Spádi, kereszt vasával, és markolatlyával egjűtt, hővelyin lévő parityával [Nagyrápolyt H; JHb XXXV/35. 22].

megfűt 1. (tűzön) fel/megmelegít; a încălzi (pe foc); (im Feuer) aufwärmen. 1576: Vas lagitas. Ved igazan özue soot, agiagot, Mezet, Hagymat es fa olayt, Törd meg es kend be velle az vasat, fwch meg io erőssen, es hogy Meg fwlt, hadmeg önmagatol hwlny es Jo lagy lezen [Nsz; MKsz 1896. 368–9].

2. megmelenget; a încălzi; erwärmen. 1583: Orsolia Theoreok Martonne valia ... Az llonat Az ki ot volt gergeli kowachnenal zallasson balas kowachni keoldeottem vala az eleo ruhaert hogy az zel futta volt el az keresni kwlttem volth haza leowe Az leany onnat es monda ... am be menek balas Kowachni hog meg fwchiem az labam [Kv; Tjk IV/1. 155].

megfűtőzik megmelegszik; a se încălzi; sich erwärmen. 1684: ott valem akkor hogy az tuztól el üzek, nem hadtak hogj csak megh fűteozzekis [Torockó; Pk 7]. 1816: a' Mlgs vradalom Latzi nevű kovatsa Műhelyéb(e) fűtőzni bé tértem ... Ottan nem sokat mulattam bennen azonnal hogy meg fűtőzttem, a' Szőlőbe mentem [Déva; Ks 116 Vegyes ir.]. 1847: Tegnep este 6 órakor megérkezett Györgyi, — alig engedve nékie annyi időt, hogy megfűtőzzék, mert szegény rendkívül fázik és didereg vala legott vissza kergettem a' Teleki udvarba [Kv; Pk 7].

megfűttet bemelegített; a ordona/dispune să fie încălzit bine; durchwärmen lassen. 1588: Byro vra(m) paranchio-l(atyara) vottem fath hogy az Feredo hazat meg fywttetek ... d. 75 [Kv; Szám. 4/III. 33].

Lehet a megfűt ige múlt idejű alakja is.

megfűttyenti magát elfűttyenti magát; a fluiera scurt; (vor sich) hinpfeifen. 1764: egykor hallok hogy meg fűttyenti magát Stephán az Udvari Biro [Kóród KK; Ks 19/I. 6].

megfűvesedik benővi a fű; a se acoperi cu iarbă; mit Gras bewachsen. 1592/1593: bizon soha nem tudom hogy zent Benedekiek tilalmasnak tartottak volna sem Deesiek azt az porondot, hogy megh kezde fwűsesednj, hane(m) zabadon élthe az eórleó marhaja [Szásznyfres SzD; Ks].

megfűvesül megfűvesedik; a se acoperi cu iarbă; mit Gras bewachsen werden. 1592/1593: az a' porond ne(m) vala olljan magassan ... Eleyn meegh few sem volt reyta, de hogy zaggalnj kezdte az víz zent Benedek fele, vgy kezdte felieb telnj ... ha mikor megh fwűeswlt rea ment akar kj barma, zabadon iarta [Szásznyfres SzD; Ks].

megfűvez fűvel megbabonáz; a face cuiva farmece foslosind diferite ierburii; durch Gras verhexten. 1582: Veres Imreh vallia, Egizer ... Talalam eleól Cassay Azzont a' Mezeon ... Emlihe ... hog eó fwűezte volna megh poz-tometheo Martont, Akkor énnkem Azt Monda hogy Ad-

deg forgodot Mellette Santa Ersebet hog eo vezette volna, es eo bwűeólte volna [Kv; Tjk IV/1. 108].

megfűvezik megfűvesedik; a se acoperi cu iarbă; mit Gras bewachsen werden. 1592/1593: en zantalanzor iartam eórleñj az Rethi Malomba, elejn, de az a' porond zygett ... Rigen ... tizta feouen' volt, chiak az Ludis talam rajta eleget nem eheter volna, Mert az Kws zamos mikor megh aradot valamenjre azon folt zillel, de hogy felieb kezde mellette ala folnj, vgy kezdte egyczeris, Mazzoris meg fwueznj [Szásznyfres SzD; Ks].

megfűzfáztat fűzfával beültetett; a pune pe cineva să planteze salcii; mit Weidenbäumen bepflanzen lassen. 1829: A'mely helyről pedig a' fűsz fák kivagdaltattak azon hely Küküllő hagyás, és az Exponens Groff Ur fűsz-fáztatta meg még mikor ezen Malom építetett volt | a' mely helyről a' fűsz fák ki vagdaltattak a' valóságos víz hagyás, és a' küküllő vize ott folyt, hanem hogy ezen mostani Malom ide építetett s csapogáttal a' víz tovább vettetett 's a' hely földel felneveltetett ... Kontz György Ur velem meg fűszfáztatta [Csókfv MT; TSb 24].

meggabonátlanodás gabonában való megfogytározás; lipsă (mare) de cereale; Verringerung an Getreide. 1731: Melő Consideratiob(an) vévén Csatani Jobbágjink(na)k mind meg marhátlanodott voltokat, mind meg gabonátlanodásokott egy szoval ebben az esztendőb(en) valo meg szegényedéseket [Dés; Jk].

meggajdul 1. becsfp, megittasodik; a se cherceli/pili; sich bespitzen/betrinken. 1810: Blós Mihailát ... jól esmérem magának lévén Szilva pálinkája, abból annyit ihatott, a'mennyi éppen kellett, s nem tsuda ha megis gajdult tőlle [Adorján MT; Born. G. XIII. 1 Latzko András (63) ns vall.]. 1816: mind a három hajdu itas volt meg gajdulván a több robbottális emberektől el vett palinkából [Déva; Ks Misc. 86/4].

2. megzavarodik; a se zăpăci; verwirrt werden. 1814: a' gabona között termeni szokott ugy nevezett Lollium temulentum magyarul Rosnoknak, vagy a' mint némelyek Gajdoványának nevezik, abból az okból, hogy attól az Ember meg gajdul, meg szédül és bolondito nyavalyá(t) kap [DLt 1014 a gub. Kv-ről].

meggajdult becsfpett, megittasodott; chercelit, pilit; beschwipst. 1816: a' többi hoszszassabban mulatván ottan onnan meg gajdul fővel takarodtanak el minyáon [Déva; Ks 118 Vegyes ir.].

meggalambganéztat galambtrágyával beszórat; a pune să gunoiască cu găinat de porumbel; mit Taubenmist ein/bestreuen lassen. 1736: az Spárgát is meg galamb ganéztatom csak hogy Sparga magotis szédgyenek [ApLt 4 Apor Péter feleségéhez Ohábából (F)].

megganéjoz megrágyáz; a gunoi, a îngrăşa cu bălegar; düngen. 1592: lrtasat megh veotte(m) az Domokos Mihaly arwaiatwl ... megis Ganeioztam vagio(n) szaz szeker ganey rayta [UszT]. 1725: mint hogy Kerczedi Istva(n) Ur(am) miglen en ki valtatt(am) meg ganejozta volt egy reszi^a, mellyet ... ket forintra inteztek, azert

ennekemis superaddalno(m) kellett az két forintokat [Ne; DobLev. I/111. — ^aA földnek]. 1760: Az Hót fok belit miotta meg ganejoztá tsak egyszer vetette bé [Kökös Hsz; Kp I. 210]. 1761: Ezen Falunak határai ugj termik meg jól a' Gabonát ha jól meg Ganéjozzák a Földeket [Martonfva NK; JHbK LXVIII/1. 393]. 1781: (A földet) s: v: meg is ganéjoztá [Buza SzD; LLt Csáky-per 181. L. 3].

megganéjozás megrágyázás; gunoit, gunoire; Dűngung. 1768: a mi meliora(ti)ot tettem azon részt illető Erdőnek meg nevelésében, szántó földek(ne)k még ganéjozásában fizesse meg [Asszonynépe AF; DobLev. II/405].

megganéjozhat megrágyázhat; a putea gunoi; dűngen können. 1730: (A) földet ada Eczen Andras Ur(am) Moricz István Uram(na)k három ugar szerig olyan forman hogy Moricz István Ur(am) a meg irt Földet meg Ganejozhassa, és ő Kglmitől senki míg az három ugar szer el nem telik el ne valthassa [Albis Hsz; BLev.]. 1817: Csoma Gábor hogy kedves Testvérbátyán^a segíthessen ... Komlós nevű helyen lévén mintegy hatvékás Szántó földé és ezen Szántó földet ... által adá Tiszteletes Jantso Simon Uramnak 100 idest Száz Német forintokban három ugar szerig, hogy addig bátoraságosson bírassa megis ganéjozhassa [Kőrös Hsz; Csetri, Kőrösi Csoma 149. — ^aKőrösi Csoma Sándor].

megganéjoztat megrágyáztat; a pune să gunoiască; dűngen lassen. 1679/1681: eo kglme igyekezék ... Az szőlőket nem csak meg ganajoztatni, de ritkás voltak-ra nézve mentol bővebben homlittatnys [Vh; VhU 669]. 1691 Ruusoro(n) lako Bayka Bukur és Toma Kornja al(ia)s Simon Relictaja kérének ött darab szántó földért Zalogban Nemzetes Al-Veniczeji Kornja Sándor ur(am)tól ő kglmetül Tizen öt magjari forintokat olyan formában, hogy azo(n) ött darab szántó földeket ötször vetethesse bé; meg ganéjoztattva(n) penigh, ganejoztattás utánis ötször vetethesse bé ő kglme birassa minemű gabonával [Fog.; Szád.]. 1782: egj darabját^a meg ganéjoztatván [Buza SzD; LLt Csáky-per 187. L. 9. — ^aA földnek].

megganéjtat megrágyáztat; a pune să gunoiască; dűngen lassen. 1700: ada Pad nevű helyben egy hold földet, melyet ezelőtt három esztendőkkel ganéjtatott volt ő kegyelme meg [Százazajta Hsz; SzO VII, 43].

megganéz megrágyáz; a gunoi, a ingrăsa cu gunoi; dűngen. 1617: de mynt hogy meg Ganeza az feoldet es nem ellenzette Vgron Moyses Akkor, Ganiezon mast helyebe Vgron Moyses [Hszj ganéz al.]. 1621: Tudom azt hogy azt az feoldet ugjan Veres Andrasne Ganeza meg az leanyaival Egyetembe [BLt 3 Veres Benedekne orsolya Azzoni chyeke faluy^a (50) vall. — ^aCs]. 1631: Hogj ha penigh valamellik feoldet meg Ganeznak, walameddig az Gane szer, udgj mint tizen negj ezdeendő el nem telik, Addigh meg ne walthassa Santa Peter, s Succesor [Cszs; IB]. 1682: En fogarasi Csiszar Marton ... attam egy hat vékas földétt zalagol ... Szóc Mihaly Uramnak kétt forintért illen conditional hogy ő kegyelme meg ganéza [Fog.; Szád.]. 1747: in Ano 1747 Esztendőben ezen földet meg Ganeszta volt vrkon Mihaly [Verebes Cs; Hr II/11].

megganéztat megrágyáztat; a pune să gunoiască; dűngen lassen. 1632: ha Kispal Balint vram ezek (!) az feolddek közül valamellik meg ganeztattja, három vgar szere el teluen valthassa meg [Szentiván Hsz; Kp I. 33]. 1641: Tudom azt hogy Eztenayok uolt Chyutak Petereknek hogy meg ganeztattak az vtan eők birtak [Kászonimpérva Cs; BCs]. 1653: ada egy darab szanto feöldet Zalagba ... ada penigh illen vegezes alat hogy Sera Janos vram meg ganeztassa [Ilyefva Hsz; BLt]. 1775: én meg ganéztatván ezt a földet, de Valamellyik Jobbágj elveszi töllem [Bodok Hsz; Eszt-Mk].

meggárgyáz (kutat) gárgyával ellát; a preveda cu ghizid (o fintină); (Brunnen) mit Kranz versehen. 1653: Ebben az esztendőben^a a magam ersényire kezdtem vala a várban a szent György felől való fal mellett egy kútat ásítani és meg is csináltattam vala emberül fával; de azután elrothadt a gárgya, és Nagy Szabó Péter bíróságában újolag meggárgyázzák [ETA I, 112 Nsz. — ^a1613-ban].

meggárnéroz körülöz; a tivi de jur imprejur; (ein) säumen. 1842: Egy ritka fekete Selyem szövétű keszkenő aranyal által tört, meg gárnérozva vékony arany rojtal a' szélén. Készítette Füleki Polixénia 1786-ban [Szucság K; Rak 66].

meggátlás, meggátolás 1. megakadályozás; impiedicare; Behinderung. 1668: Rákóczi Györgynek persuadeálják vala egyszer, hogy Székely Moisest meg étessek, de azt monda, soha nem cselekszi, mert Isten az ő bűnéért vitte arra, hogy Moises elmenjen és nem igyekezik abban, hanem Istenre bízza; lesz módja az meggátlásban [TML IV, 319 Bánffy Sigmond Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: vagyon-é valami akadálynak neme, melyet az én szabadosomnak s vigasztalásomnak meggátlására ember elkövetet, melyet el nem követtek volna? [Blm. 1001]. 1739: Az idei terméketlenségre nézve valóban tarthatni, hogy a sok tereh-viselésben elfáradott szegénység elszéledésre s már a békesség után pacate lévő szomszéd országokra való szökésre ne vetemedjék, melyekhez képest incumbal a tiszteknek módját találni meggátolásának [SzO VII, 401 gub.]. 1843: Kerpenyesiektől hallottam beszélni, hogy a bucsumiak ügyes emberek, mert nem engedték meg az erdőmag elvetését. De miként történt légyen ezen meggátlás, részletesen sem nem hallottam, sem nem tudom [VKp 84]. 1864: a' M. K. Kormány ... a' szent czélok elősegítésére eddig gyakorolt segély kéregetést, több vissza élesek tapasztalván, azoknak meg gátlása tekintetből meg szüntette [Gyalu K; Rak. 85].

2. visszazorítás; stopare; Zurückdrängung. 1815: Meg vizsgálván uolag is az Marha dőgtől környékezett All Gyogy és Homorod nevű Falukat ... Mellynek Meg gátlása végett Szükségesnek látom, hogy Homorodon egy Ospotállj az beteg Marháknak, Mást pedig reconvalescenseknek Számára állfittassék [Algyógy H; JHb Jósika János főispán ir. Zoltán Károly keze írása].

meggátló, meggátoló I. mn megakadályozó; impiedicátor, care impiedică ceva; verhindeind. 1671: A' Székelységen a' Latrok prosequatátásában bé-vött ususok ugymint, károsoktól, vagy egyéb aránt meg-bántodott felektől való kezes kérés, és több törvényes utakat s' modokat meggátló akadályok-is ... tollaltassanak [CC 40].

1753: Mint hogy magok az Felső Lapugyiak azon hétenis igen hibáson Praestalták a Szolgálatot; melyért hogy indulatoskodot Krajnik uram hivatallyát követte, Pedurán Jion pediglen ... Krajnik Uram ellen magát ... opponálta ... azért mint Tisztett igyekezetiben meg gátlo, és offendáló Nyakos 12 Lapát útésekkel meg Csapatassék [F.lapugy H; Ks 62/11]. 1822: a Sokszer említett boszorkánysággal (!) tele Bernárd Benedek, hozzá hasonló boszorkányos Groff Mikes Jósi etc. az ő Sok őrdöngős Tár-sakkal ... Szakadatlan bészedekkel, tsufoló elmét fárasztó, gyengítő, álmat, minden nyugodalmat meg-gátáló, ezernyi ezer is (!) a Füleimbe Fejembe az ő boszorkányos mod-gyok Szerént kialtozó őrdög, kutya, veszett baszom teremtetekkel rajtam őrdöngösködnek [RLt ismeretlen rk pap panasza].

II. *fi* vmit megakadályozó személy; *persoană care împiedică ceva*; Verhinderer. 1671: ha a' Méltóságos Feje-delem Rákoczi György Uram ő Nāga az fényes Portától kegyelmet nyerhet, az ő Nāga hűségére redealnom szabad legyen, a' Porta engedelmeiből, ha ő Nāga ... semmi úton módon meg-gátloja nem lészen, hogy a' fényes Portanak, engedelmesek lehessünk [CC 11]. 1843: A falusi bírónak különösen kötelességévé tétetett, hogy kipuhatolja, hol légyen Varga Katalin, és azonnal letartóztatva, Zalánára béhozza. Ha valaki meggátolná, a meggátlót tartóztassa le [VK 120].

meggátlódik, meggátolódik 1. (víz) elrekesztődik; a fi zágázuit; (Wasser) gestaut werden. 1746: minthogj pe-nighlen az Istáljas viz utat igire az Dangos banjaszak(nak) azon igiret ez utanis megh alljan, hogj az viz megh ne gátolodjék, hanem szabadosan folj hassan [Torockó; Bos-la].

2. megakadályozódik; a fi împiedicat; verhindert werden. 1657: az lengyelek ... Árvánál ki nem jűhetvén ... Sztrecsén felé akartak kijűni ... visszatértek és Trincsen vármegyére akarták altaljúni. Negyedik helyen való útjok ott is így gátlódik meg [KemÖn. 231–2]. 1672: A mi pedig az Kegyelmeden esett szerencsétlenséget illeti, én a Kegyelmed részéről nem tartom annyira szerencsétlenség-nek, mint azt, hogy netalán az magyarországi dolognak jó processusa meg ne gátlódjék [TML VI, 321 Nalácsi István Teleki Mihályhoz]. 1763: uttya azzal meg ne gátolodgyék [Udvarfva MT; Told. 44/22]. 1780: némelyek Verős kovátsságra álván, 's a' munkához semmit nem értvén, minden rossz szerencsétlenséget követ, váras fejében meg vésznek, osztán mindenűt kárt vallanak, adosságba me-rűlnek, munkájokba tudatlanságok 's tehetetlenségek miatt meg gátlódznak [Torockó; Lev. 4/3. 4b].

3. feltartóztatatik; a fi reținut; aufgehalten werden. 1778: Domokosommal edgyütt bé is mehetnék, de kis Ma-riskomra nézve, mivel hogy még igen kicsiny, vagy két holnapig talám csak meg két gátolodnom, mert feltém szé-génykét [Sáromberke MT; TSb 13 Bethlen Szuzsanna lev.].

meggátol 1. gáttal megerősít; a întări/consolida cu un dig; durch Damm festmachen/befestigen. 1592/1593: Arra emlékezik eős midenekbe mint az felseő keet vallok ezzel vtyúan hogy az Kys zamos Regi foliasa azon ment el Annak eleotte, ahol Christoff vram az eo maga Molna Alat fww faakkal zerin zerte wltette es megh gátoltha [Néma SzD; Ks]. 1763: Itten sok izb(en) voltanak a' Szebeni Tisztek, Monárokat is hoztak ide oly véggel, hogy meg

nézzék, ha a' Falunok nevezetes kárára nem lészené ezen Malomnak fel állítása; de még akkor itten dugotsalás s gátlás nem volt, hanem tsak a' Vízet nézték meg, mennyi-re fogna fel nőni, de hogy meg gátolni akarták volna ... nem hallottam [Szecsel SzB; JHb Sztán Dregán (50) jb vall.].

2. (vizet) gáttal elvezet; a deriva/abate (o apă curgătoare) printr-un stăvilar; (Wasser) durch Damm ableiten. 1677/1768: azt az házat biro gyermekim, s maradéki, sőt akarmely possessorai meg ne gátolják, interturbályák azt az viz folyást [Ne; DobLev. II/386. 3b].

3. megakadályoz; a împiedica; verhindern. 1639: Hozak eleónkben az Bagi Janci es Nagi Jacob Leania keőzeót leuó Matkas dolgat ... Elónkben terjeztven dolgokat megh olvastattuk nagi diligenter Relatoriaiokat es Attestaltata-sok(!) azért semmi verseget keőztők nem talaltunk, ki őket hazassagokban meg gátolna [SzJk]. 1649: Benkeő Balint akaruan feleseghe kepiben perelni Szeőreős Andrassal az J. egy irással akaria megh gátolni [Kv; TJk VIII/4. 409]. 1666: ha valamely fel az hatar el igazitasat valami szin alat megh gatlani akarnais azzal semmit se gondollyanak [Thor. III/3 fej. tanács hat.]. 1671: Maros-Vásárhelyi Atyánkfiak közzé per abusum be-jött szokások szerént, sokaknak törvényes úttjokat s dolgokat, hoszszú procrastinatiokkal, és egyéb imez amaz akadályokkal meg-gátolják [CC 42]. 1734: A malom egy hét alatt már meg indul ha csak az árviz meg nem gátollya a' dolgosokot [Szamosfva K; Ks 99 Veres János lev.]. 1793: Gubitsot a' Joszágbán egy egy Garasson vékáját, eleget próbáltam, de a szopori Hutánál egy 'Sido mostis szedvén vékáját egy egy petákon, oda hordják a' Gubitsot és az a Sido meg gátolt, hogy nem szedhettem [Hada Sz; JF 36 LevK 371 Benkő Elek lev.]. 1843: Csonya Janos az öszve írást meg gátlá [Bágyon TA; KLev.].

Szk: Isten ~. 1662: az Ūristen láthatóképpen gátolá meg a tovább való vérontást [SKr 188]. 1725: ha alkalmatlanok nem lészünk s l(ste)n eő Sz. Felsege vagy nyavalya által vagy egyéb ollyas dolog által meg nem gátol a hus hagyat-ra udvarlok az Vr(na)k [Darlac KK; AplT 2 gr. Haller János Apor Péterhez].

meggátolhat 1. gáttal megfékezhet; a putea stăvili cu un dig/stăvilar; durch Damm bändigen können. 1750: Eleitől fogván közel járván a Maros az udvarhazhoz sokat igyekeztek azon az Nehai Mlgos Aszszonyok, hogy a Marost meg gátolhassák [Folt H; BK nro 144].

2. megakadályozhat; a putea împiedica; verhindern können. 1665/1754: Ha valamely Legény két hétnél tovább meg-marad az műhelyben, annak utánna semmiképpen vra engedelmé ellen fel ne kelhessen; ellenbe viszont, hogy ha vra engedelmeiből fel-kél, az vra-is butsu hétre ne kényszerithesse, meg se gátolhassa, kiváltképpen a' Város-ról el-menetelhez lévén Szándéka [Kv; ACart. 17–8]. 1675: nemely io akaro ur(am) nehany ezer Tallerok Zőrghteseuel Ngdal ilyen sulyos és nekünk szomorú, az ighassaaagnak pedig akadaliara való vassárt hallatik inditani, mint ha Ngd Feiedelmi tarhazaban azoknak titkon való leteteleuel megh gátolhatna [JHbK XVIII/28 Mikola Zsigmond a fej-hez].

Szk: Isten ~. 1664: az emberek ... jó reménségben, bá-torságban vannak, derekasan készülnek minden felé, Isten, a ki meggátolhatja őket [TML III, 20 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz].

meggátolhatatlan megakadályozhatatlan; care nu poate fi împiedicat; nicht verhütbar. 1775: azon Verő ha valamiképpen kezünkől kivétettének, nem tsak egy rendbéli Divisionknak egészen fel kellene bomolni, melyből egy meg gátolhatatlan zürzavar lenne [Torockó; Bosla].

meggátolt megakadályozott; care a fost împiedicat; verhindert. 1833: A Repulsa Felperes Asszony Szoszollio László István által be agya 10 A kijáratásról költ 's ellent állással meg gátolt kijárató Levele(!) [Ne; DobLev. V/1195].

meggátoltatás megakadályoztatás; împiedicare; Verhinderung. 1801: Az ezen Nemes Vármegye^a Gyrás Közönséges Gyűlése előtt tett Jelentések szerint sok rendbéli panaszkor forogván fenn a' némelly Helységek béli forduló Határokban ... az illyetén rendeletlenségeknek ez utánra valo meg gátoltatására nézve a' Nemes Vármegye Rendei végezték^b [TLev. 12/1. — ^aTA. ^bKöv. a részl.].

meggátoltathatik megakadályoztathatik; a putea fi împiedicat; verhindert werden können. 1846: kedves Léanyom Katona Klári örökes birtokába akár fekvő akár fel kelhető Szerzeményeim javaim ... olly Sajáttjai és tulajdonai légyenek ... hogy azoknak jövőndő Birtokossa, mindenkor és jövőndőbe állandoul és örökösen rendelkezessék, ezekbeli szabad rendelkezése Senki által meg ne gátoltathassék [Kv; Végr.].

meggátoltatik 1. gáttal megfékeztetik; a fi stăvilit cu un dig; durch Damm gestaut/gebändigt werden. 1806: mikor a' Vizek Nagyotska árjokban vagynak ... veszedelem nélkül el nem mehetven meg gátoltatnak [Radnótfája MT; Bom. XVI Tordai György (34) lib. vall.]. 1842: a viz ... annyira bé mosta magát hogy a Fűrész malom oldalát is ki mosta annyira hogy az oldala is le omlott ... ha meg nem gátoltatik a Zsilip oránál vagy elején azon viz alá folyás sok kárt fog okozni [Kv; KmÜLev. 2 Széles György nyil.].

2. megakadályoztatik; a fi împiedicat; verhindert werden. 1587: az Iffiusagh, kiben sok fele faytalan indulatok dominalnak, ha meg nem zabolasztatik zokatlansagba merwl be. Melynek okaert, hogy sok effele immar be leott, es az io Rendtartasnak meg Vtalasa, s meg Vettése miath meg rhghzet alkotmatlansagok meg gattoltassanak: Wèghetzetet, hogy minden Iffiak ... magoknak walo kereskedesekteol Nagy tilalomba legienek es bwntetesbe [Kv; KvLt Vegyes III/65]. 1671: A' Bagariczás szekerek meg nem gátoltatván az eddig szokott kereskedésekben [CC 56]. 1762: senkiis, valakinek a' Supremum Montanicum officiumtol, Patense léssen, az Ezüst és on Ercz(ne)k keresésétől ... nem tiltatik, se meg nem gátoltatik [Torockósztyörgy; TLev. 8/7]. 1806: a' Küküllő vize ... a' fekvő Jozságotatis rendköl rontotta, hogy a' romlás meg gátoltassék, abbol az okbol vétetett el a Küküllő vize a' ... régi országos ut felől valo árkábol [Erdősztyörgy MT; WH] | a Tanu ... Jelen volt é a' mikoron ... a' Tordai Sokadalomba, egy Tordai Ember által arulásába meg gátoltatatt^a [Torda; UszLt ComGub. 1753u. — ^aPataki István].

meggátoltatott 1. akadályoztatott; care a fost împiedicat; be/verhindert. 1784: Instalunkis alázaton a' Tkts

Táblának, méltóztassék ... olly rendelést tenni, hogy mindenütt publicalyak a' pénzen vett erdőink vágattathatása iránt valo engedelmet, ha a' Felsőes Rendések szerint a' Tkts Tábla szegény Communitasunkat arra facultalhatta, hogy most meg gátaltatott mesterseinek folytatására felszabadittassék [Torockó; TLev. 10/4].

2. megakadályozott; care a fost împiedicat; verhindert. 1817: (A per) ... 1816ba ... egy Méltatlan hirtzolás bűntetésénn lett Marasztásával meg nyerttetett, s a meggátoltatott osztályos Executio vissza utasított [Torda; DobLev. IV/913. 2].

meggazdagít gazdaggá tesz; a face bogat; reich machen. 1662: a vezér megtudakoztatta vala: a Bethlen nemzetből volnának-e valahol valakik az országban? avagy ha azok nem, más akármely úri nemzetből hazafiai kik lehetnének ... ? egyéb semmi nem kellene, mert hatalmas császár Isten után fel tudná emelni s meg is gazdagítani [SKr 664]. 1710: amicskéje megmaradtott vala a szentségnek álorcája alatt kicsalák a keziből^a s a magok szerzeteket meggazdagíták belőle [CsH 80. — ^aA Jezsuiták I. Rákóczi Ferenc kezéből].

meggazdagodik gazdaggá válik; a se îmbogăți; reich werden. 1607/1608: en azert kgdel Eözue nem haborozom, en sem Szegeniedem megh aual az Egi fwggeouel, kgtek sem gazdagodik megh [Kv; JHbK XII. 6]. 1745: A régi időben egj Szilágji, vagj Gáll Márton nevű is, abalinalodott volt innen, s Debrezenben telepedvén, ott meg gazdagodott [Szér Sz; WLt]. 1780: Tit. Néhai Méltóságos Grof Idősb Bethlen Lajos Ur eő Nagysága halála után kik gazdagottanak meg hirtelen? [Msz; BK vk]. 1782: többé nem szenvedhettyűk Jobbágyainknak Vakmerősegeket, a kik ... Hatarainkbol meg gazdagodván ezeket, kedveket, Tehetségeket arra fordították hogy mi ellenünk rugodazzanak [Torockó; TLev. 4/6]. 1817: Harsányék ... az Havasan megis gazdagattak volt [Görgényszimre MT; Bom. G. XVIII. 5 Árkosi Antal (60) ns vall.]. 1819 k.: Szoboszlai Ferentz ... Investigator Commissarius ... ragadományból és Lopásból meg gazdagodott [Császári SzD; WassLt].

meggazdagul meggazdagodik; a se îmbogăți; sich bereichern. 1570: Anna Keomyes ferenchne vallya, hogy Belger peteme Mongia volt Buzemenek, Menny el wele, hytedel ely veod lelked ellen három forintomat kazdagwly megh vele [Kv; TJK III/2. 160]. 1584: Endres heosch valia hogy ... mikoron aztalos Mihaly az Jspitalba ki ment, zegen Ember volt, de annak vtana honnet co meg gazdagult [Kv; TJK IV/1. 323b]. 1710: Onnan a hadak kioszolván Örményesre, Boncidára, Bánffy Dénes jószágiban szörnyű praedlást cselekesznek ... valamit kaphattanak a jószágiban, mind eltakarították, és sok szegény, bestye kurva fia gazdagult meg belőle [CsH 117]. 1721: Kerekes János ... égj darabig nehai Bak Ferenczet mint Sellér ugj Szolgáltá, azután mikor meg gazdagult ... mint örökös Jobbágot, ugj keszték erővel szolgáltatni [M.újfal K; Ks 25. V]. 1753/1781: néhai idősb osdolai Kun Miklós Ur(nak) özvegyét kiis sok pénzű és nagy Juszágu volt, noha öreg is volt, B. Josika Imre pedig igen iffiatska lévén, nem is igen gazdag volt maga el vette, a kitől nagy gazdagságot nyére, erőssen meg gazdagula [Nagyrapolt H; JHb LXXI/3. 332–3].

meggazdagulás meggazdagodás; imbogăţire; Bereicherung. 1573: Kalmar Janos vallasa igaz hyty zerentt, Pws-
kar gasparnak megh gazdagwlasanak Eleytt Nem Tudom
honnett volt [Kv; Tjk III/3. 174 b].

meggazdagult meggazdagodott; imbogăţit; reich geworden. 1776: Szebenből ... nekem imi méltoztatott
Mltgs Sogor Uram levelét örömmel és szomoránis vettem,
szomorán az világ szovajarása szerint szegény de az I(s-
te)n szerint már meg gazdagult kedves néhai Mltgs An-
gjom Bánffi Sig(mon)dné Asszszonjom halála(na)k notifi-
calására nézve [Négeríva SzD; BfN Bánffi Péter lev.].

meggazol pocsékká/tönkretesz; a distruge, a face pagu-
be mari in ceva; zugrunde richten. 1782: A Tisz tarto
Balis(!) Lova egy éjtzaka a szőlőbe hált és a Szőlőt mind
meg gazlotta [Koronka MT; Told. 3a Csiki Fekete Erse-
beth szolgáló vall.].

meggazol 1. pocsékká/tönkretesz; a face pagube mari in
ceva, a distruge; zugrunde richten. 1745: a Marhák a
Patakon innen valo Rétséges helyet is ... meg gázolták s le
tapották [Koronka MT; Told. 14/15].

2. becsületében megtipor; a defăima/calomnia pe cine-
va; Ehre js mit Füßen treten. 1662: Én bizony, kegyelmes
Asszonyom, még ez elmúlt télen vöttem eszemben töké-
letlenségeket ő kegyelmeknek, de minthogy csak aprólé-
kos dolgokból volt, nem gázoltak így meg becsületemben,
nem sajnáltam így, de ezt már bizony nem állhatom [TML
II, 360 Teleki Mihály Lónyai Annához].

meggazolható I. mn átgázolható; care poate fi trecut cu
piciorul; durchwatbar. 1662: hogy most a nagy szárazság-
ban ... a Fekete Körös és többi folyóvizek is meggázol-
hatók volnának ... a tábor ... az erdők alá és a Fehér Kö-
rös mellé szállott vala | Midőn immár a vezér tábora hoz-
zájuk csak oly közel szállott volna, hogy csak a Horto-
bágy, egy sáros, de meggázolható víz lévén előttök, más-
nap ... Gyulai Ferenc a hajdúkapitányokat és hadnagyokat
összehívatván sátorába, elejkebe kezdé terjeszteni: a vezér
minémű nagy erővel volna [SKr 182–3, 538–9].

II. fn gázló; vad; Furt. 1662: Az Vág vize mellé érkez-
vén Pösténél vagy harmad napig megtartozott vala, míg a
tábornak sok szekerei, hadi nehézségi a Vágon általköltö-
ződnének, mellyek hogy csak együtt a meggázolhatója,
szaporítlan költözhetnek vala [SKr 255].

meggazolthatatik (folyó) átgázolthatatik; a putea fi trecut
cu piciorul; durchwatet werden können. 1662: Az Úristen ki-
váltképpen való gondviselésének méltán tulajdoníthatott
azon éjjeli-nappali nagy égszakadás és vizeknek nagy áradá-
si. Mert különben ha a Maros meggázolthatatik vala, aminé-
mű kész és nagy kedvvel ez a sok szép magyarság akkor a
törökhöz való viadalhoz vala, el nem hihetni, hogy senki a
reájuk való meneteltől megtartóztathatta volna [SKr 188].

meggerebeltet meggerebeneztet; a da la dărăcit; he-
cheln lassen. 1824: a kendert Weressegyházán meg et-
seltetvén, és gerebeltetvén ki osztotta fonás véget
[Veresegyháza AF; Told. 30].

meggerendáz gerendafalat felrak; a ridica perete de
grinzi; Balkenwand aufbauen/tragen. 1623: Az jstalloknak

minden faytt zep fakboll czenaltassa ereős talpban allassa
labaytt, azokott megh keöteözzeek joll az karokotyms mind
az talph fakban vessek, zepen megh gerendazzak [BGU
124]. 1724: már itt Istennek hálá a házat meg gerendázták
be szarvazták meg lecezték sendelyezni is keztek [Ilyefva
Hsz; ApLt 2 Kálnoki Borbála férjéhez, Apor Péterhez].
1756: mostan epitetik Tserefa Talpakon rako Bik fából
Cserefa koszoru fakkal meg koszoruzva, és Gerendázva A
Majornak valo Ház Pitvarával, és oldal kamarájával
[Branyicska H; JHb LXX/2. 35].

meggerendázott gerendából felrakott; ridicat din grinzi;
aus Balken aufgebaut. 1699: egy kis hat kötesekre csinált
kő falba meg gerendázot csere fa deszkával meg deszkazot
ereszecske alát mennek bé ... ajton az gabonas hazba
[Szentdemeter U; LLt Inv. 22].

meggerendáztat gerendákkal aládúcoltat; a pune să
proptească cu grinzi; durch Balken unterstützen lassen.
1662: Üdösbik Rákóczi György fejedelem az Királyfia-
bástyájának ellenében való üszögében levő toronytól
fogva elkezdvén az építetést, a Veres-bástya ellenében
való toronybástyáig azt az oldalt középpen igen erős ge-
rendákkal megerendáztatván felső részét jövendőben
bolt alá vétetni akarván, azt a sort úgy csináltatta vala,
hogy alól cajtház legyen, az felső része pedig erősen élés-
háznak tartassék [SKr 596].

meggerendáztatik gerendákkal aládúcoltatik; a fi prop-
tit cu grinzi; durch Balken unterstützt werden. 1736: ezen
Filegoria Gerendáztatott meg négy darabotska négy szegre
faragott, bikfa Gerendátskákkal, mellyeken fekszik párká-
nyos ... fenyő Deszka padlása [CU].

meggergelicésedett zsuzsokkal (gabonaféreggel) telt;
care este plin cu gărgărițe; voller Getreidewürmer. 1819:
a' meg gergelitzésedett tiszta ó buza elegy helyett adatott
[Déva; Ks 104].

meggráztat megbírságol; a amenda; jm eine Geldstrafe
auferlegen. 1594: Deliberatum. Mjért az J az felperes ellen
bizonsagara azon fogott volt hogy dolgok vegezesse wolt,
es Azt forgatta hogy edtet megh nem gyraztathatta volna,
A hogy megh gyraztatta es dolgok hatra maradua wolt, az
ghira rah térne per hoc myert megh bizonyította az J Acti-
oiat [Uzst 10/81].

meggráztathat megbírságozhat; a putea amenda; jm
eine Geldstrafe auferlegen können. 1594: Azt forgatta
hogy edtet megh nem gyraztathatta volna [Uzst 10/81. —
A teljesebb szö. meggráztat al.].

megglobáz megbírságol; a amenda; jm eine Geldstrafe
auferlegen. 1755: (Thodorán Györgyöt) Testvér atyafia
Kurétyról ide Balsára jöve maga házáat költöztette
Kurétyra, azért ne hogj kézben adván, a Deakok meg Glo-
bázák [Balsa H; GyK]. 1768/1771: a mostani Dsugyánk
Tziu György sokakat, kit 24. forintokig, kiken pedig töb-
belis meg globázott és globázni Szokott még máigis |
Dsugyank Balata Nutzal remenkedtenek nékem, hogy
Senkinek Sem mondgyam meg, hogy meg globaztanak,
mert Ókis jok lesznek velem | Dsugyank... 3 vftot vett
ismét rajtam, azt pedig minden igaz ok nélkül vette, két

Pénzel inhihealván magamat előtte, hogy láttasson elsőben Törvényt, az után globazon meg ha vétkes lézsek és a Törvényis itéli [Bukuresd H; Ks 112, 114].

meggomboz gombbal ellát/díszít; a prevedea/impodobi cu nasturi; mit Knöpfen versehen/schmücken. 1716: Egj tenger szín seljem Aszszonj ember öv, aran] fonálal vagion meg gombozva [Beszt.; Told. 8]. 1751: Asz(onyna)k való Háló öv ezüst fonallal meg gombozta [Kv; Pk 6]. 1759: Egy szederjes sima bársony Aszszonyi mentét, széles ezüst csipkével, meg varva, és szép uj nestekkel prémezve s meg bélelve, s ezüst szkofium gombocskákkal meg gombozva [Nsz; TSb 7].

meggombozás gombbal való díszítés; impodobire cu nasturi; Schmücken mit Knöpfen. 1675: azon Eövnek meg gombozása utánis pedig ne(m) ottan animadvertalta kisebb voltat, az nagyobbik Eövnel [Kv; TJK XII/1. 75].

meggomolyodik összebonyolódik/zavarodik; a se incurca; sich verwickeln, verwirrt werden. 1617: Ennek az három falunak törüenie fel gomolioduan ugi mintt Madaras(na)k Balintfaluanak, Szent Laszlonak az 3 falu kertyek dolga felől. Ezert kellétett ezűe giülni az három falunak ... hagi az három falu kerti felöl ualo torüeniek s ugezesek meg gomoliodot [Msz; Törzs].

meggondol 1. gondolatban elbírá; a chibzui/gindi; bedenken. 1582: az vranak szemebol ky yö walla az keonyw hagi felesége oly erősen remenkedig(!) walla vgi monda az vra Zerelmes attya(m)fya gazdam azony meg marhamba tartt nem zanom eretted az fizetet mert enemek lo Zolgam voltal de Jol meg lasatt(!) es meg gondolyatt(!) mertt Jo attyafia(!) nem kicin dolog ez en is meg mondom hagi fel laba azt koporsoba fel laba az földön [Kv; TJK IV/1. 59d-e I. Linzinger al(ia)s Borbely vall.]. 1635: meg gondoluan azt Barrabas Georgy ... hogy szegeny legeny leue(n) költese fustbe ne menne [Csicsó Cs; BálL 41]. 1657: intelek azért szeretettel, meggondold, micsoda dolog bíztatott read [KemÖn. 200]. 1718: méltóztassék nsgd meg gondolni melj sokra extendalodgjék azon munka [Beszt.; Ks 95 Samuel Bedeus iudex lev.]. 1762: Az Örög Aszszany beszél ... de az mind tapasztaltam igen jól el szokta az füzfa Sujkat hajtani ő kigyelme ha meg tudná gondolni bizony Szégyen gyalázot ókígyelmenek olyan Szokal dicsekedni az kinek hire sem volt [Gyeke K; Ks Bíró János lev.]. 1777: Gondolya meg ngod Mezőségen ily drága tilalmas szép erdőt így elpusztítani ki irhatatlan [Majos MT; Told. 35].

2. megfontol, mérlegel; a cumpăni/cugeta; überlegen, erwägen. 1561: My peniglen meg gondoluan azt hog' az tiszteib nepeknek kik ualamely kősség elöt wadnak hwsegekre főkeppen ez bizattath [Kv; ÓCART.]. 1592: az polgarok Biro vram hiuatalliaira resten jeonek be az Tanach hazhoz ... kerik es intik eo kegmeket zeretettel, hagi valasztasokat meg bechwluen, hiteket meg gondoluan, Biro vram mellett vgi forgogianak engedelmesen, hagi az zegeni városnak az eo engedetlensegek miat kara ne keovetkezzek [Kv; TanJk I/1. 185]. 1619: Ezt is meg kell nagyságodnak gondolni, mikor az egész keresztyén fejedelmek az muzulmán nemzet ellen felköltek vala, az egy lengyel király és ország soha melléjük nem állott [BTN² 265]. 1781: a Léányok a Flakot az N. Erdélyi Mlgs Tör-

vényes Királyi Táblára evocáltatván, Törvénybe is idézték; hosszas Vetélkedés után, mind két felek meg gondolván mnd magok egymáshoz tartozo ... Atyafiságos Kötelességeket és Szereteteket, mnd pedig a Törvénynek ... bizonytalan ki menetelét ... léptenek ... egyességre [Told. 27]. 1867: hogy mit keljen tennem egy illy emberrel meggondolom, de anyi bizonyos hogy szárazon el nem halad [Vingárd AF; KCsI 11].

Sz. 1716: hija vala az Aszszonya ezen szolgát az kertben, es az vállához legjéntvén az kezével az Aszszonyának ezen szolgál, azt monda: eb mennyen, ebis gondalta meg [Nagyida K; Told. 22]. 1766: A szegény Bánffy Farkas úr temetésén Bonchidán ... a nép kicsődült s úgy ment a hintójához, de csak a kezit nyújtotta ki.^a Én közel állván csak néztem s szintén úgy nehezelt reám, miért nem megyek én is kézsókolásra. Elégge is nőgat vala Váradistván ... de azt felelém: „Eb gondolta meg is, az is boldond, aki abból az asszonyból bálványt csinált” [RettE 197-8. — „Gr. Bethlen Ádámné].

3. tekintetbe vesz; a lua in consideratie; in Betracht nehmen, berücksichtigen. 1558 k.: az aranywalto Meeq azerth is zol, hogy wgy veriek az aranyath hogy Meg legien az karat zam, tudny illik az 23 1/2 karath; Maga nem gondolja megh azth, hogy az fejedelemnek sok kölcheghe vagion reaia [Nsz; MKsz 1896. 295]. 1570: Megh Ertettek eo k. az zaz vram varoswl, Byro vramnak es az Kenergeő Thanaczbely vramnak kewansagokat ... hagi eo kegek Az cleby Igeretekel megh Nem elegendnek, Annak okaert ... akaratyokat egybe Igenesithwen, Megh gondollyak eo K. Ez Ideiglenis Menye karok es gonoz dolgok az Igenetlensegbeol haborgasbol Icottenek [Kv; TanJk V/3. 21 b]. 1571: Jöde hozzam Ser főződe fabian monda hogy ficyor Gaspar kiry twile az attya Marhaiat es azt mongya hogy kegmed hatta meg hogy ky aggya. Azert kirem kegmedet mint Jo szomszéd vramot kegmed az Marhat tartosztassa meg míg Vram az giwlisból haza Jw, kegmed gondollya meg hogy Nem Cyak ficyor Gaspar risze annak az Marhanak [Harina BN; BesztL 2 Anna Bereszlo cons. Wolfgangi farkas de Harinna Gr. Timar beszt-i bróhoz]. 1593: Eö kgie: hozzam valo Jo akarattiat es Attiafi Zeretetit megh Gondolúa(n) Enis Eö kgiene: attam Ciehibe Crazna varmegieben ... Egy fell haz heliet [Perecsen Sz; WLt]. 1687: En Boros Jenei Hegyesi István ... meg gondolván nemzetes vitézlő Alpestesi Telegdi Beniamin Sogor vr(amna)k, eddighis hozzám sok izben meg mutatott szolgálattját es joakarattját Alvinezen ... lévő Nemes házamat és fundusomat attam, ajándékoztam, kötöttem ... Telegdj Beniamin vr(amna)k [Alpestes H; Incz. VI. 19 a].

4. szem előtt tart; a avea (ceva) in vedere; vor Augen halten. 1579: ez wdq kqzben ismegh ezen Zsylvaszy (!) Balas zegensegh myath megh fogiatkozwan ... kqngorogh azon hogh istenth megh Gondolwan es az q zegensegeth adna Tqbeth az Reterth [Dés; DLt 205]. 1592: azt mo(n)dom hogy az J. megh ne(m) gondolua(n) az Jstent, az igazsagot es Annak vtanna kereztienseget, Az el múlt napokba ... en neke(m) azt izente hogy engemet Az Kiralybiraknak ki felelték ... az orayat sem tudgyuk melybe el dlatnak [UszT]. 1595: Ertuen eo kegmeik varosul minemw sok fele Restantiak maradoztanak Nemeli tizt viseleok kezelen ... vegeztek, hagi az zam veueo vram meg gondolwan az niomorult keosseget, ki nagi sirassal kenszeritetik be adni adaiat, sohul semmi Restantiat ne

zenueggenek [Kv; TanJk I/1. 264]. 1629: Susa Azonj Szathmarj, nem gondolua(n) megh az Istennek teorueniet ... egy massal paraznalkodtanak [Kv; Tjk VII/3. 139]. 1707: Ez okon kellett ... Údösbik Szekelyhidi Janos Vramat Törvényünkre ln jús attrahalom ... Hogj eö Kglme meg nem gondolvan elsőben a Mindenható szent Isten(ne)k Mojses által kiadot erős parancsolattyat hanem Nemes Csonka György Vr(am) Nemes Ház-ara ment es ugj meg útőte eö Kgle főben egj nagj Karoyal hogj a mia az Útes mia említett Csonka Gyorgj Vr(am) megis holt [Dés; Jk 354 b].

5. kigondol/tervel; a concepe/inventa; ausdenken/planen. 1630: Aztalos Ianosne valthig atkoza az ki az adot fel vetete hogj az Isten megh uerje s megh roncza az ki az adot fel vetete ollian kuldusra, megh az ki megis gondolta [Mv; MvLt 290. 223a].

6. (meg)sejt; a bānu; ahnen. 1662: a vezér ezalatt szorgalmatosan megjárattván a hegyeket s havasokat s a föld népét is ígrettel, adománnyal abba való kalauzkodásra felindítattván, a bevágott utakat elkerülvén, az havasokon által olly helyről ütötték vala meg őket, ahonnet soha csak meggondolni sem tudták volna [SKr 667]. 1696: éczaka is esett az a' Lárma mellyet senki meg nem gondolt volna [Balázsfa AF; BK. Veniczei Sándor Bethlen Gergelyhez]. 1725: mikor Senki meg Sem gondalta volna Sem Tisztarto uram, Sem Biro, Sem Báts, aszt nem tutta, hanem egészben az Juhakott az Major háznál találtom [Ks 83 Borbándi Szabó György lev. Ivánfyáról (KK)].

7. elképzel, vél, (ügy) gondol; a inchipui; sich vorstellen, meinen. 1618: az én uram azt vélvén, hogy az főkövetet itt nem érik véle^a meggondolván, hogy eddig elindulhatott az főkövet, úgy csinálta az levélnek az mását az én levelemben [BTN² 113. — ^aA levéllel]. 1655: Gondolg meg mint bánt volna ez országgal ez undok nép, ha Isten őket meg nem zabolázta volna kegyelmességéből [ETA I, 160 NSz]. 1683: meg lássák pedig a' Tiszték ... hogj semmi némű respectusra Szombati szolgálás(na)k színe alatt magát senkys ne absentállya, mert egy áttallya(ban) magok se(m) gondolnák meg mi követi az ollyanokat [UszLt IX. 76. 19 fej.]. 1705: Talán azt gondolja,^a hogy erdélyi fejedelem leszen. Okos embernek azt bolondság meg is gondolni [WIN I, 649. — ^aRabutin generális]. 1786: Mint hogy ez az Völgy az Bányászásból él ... ettől el rekeszteni őket meg tsak meg gondolniis képtelenség [Torockó; TLev. 4/13. 46]. 1840: ki volna — az a' bolond — ki a' maga Jozsagját tűz praedájává tégye, meg bozosztó dolog meg gondolni is — nem hogy még annak meg tselekedője legyen [Dés; DLt 277 Balogh László foly.].

8. tagadó (v. tiltó) formában; in formā negativā; in verneinender Form: (még csak) észbe sem jut/ötlik; nici prin minte nu-i trece; nicht einmal kommt einem der Einfall/fällt es einem ein. 1581: wagion az Sohoz tartozo hawas allat egy nagy kazalo mezzeo ... kin soha falw nem volt melljet ez eleött walo tyiztattok Jdeyben soha meg sem gondoltwnk volna meg zallani az Egez vidadeknek nagy Bantassokra [Cyf; Törzs. Szentpáli Komis Mihály Báthori Istvánhoz]. 1618: az pasa ... Az fejére s lelkére esküdt, hogy sem az hatalmas császár, sem az vezérek csak meg sem gondolták azt, hogy az római császárral való frigyel fel akarják bontani [BTN² 115]. 1634: Az Isten ötöt úgy segellie, hogy kez volna inkább az plenger alatt el utetni az fejet, hogy sem mint el adna az hazat, senki megh se gondollia azt, hogy el adna(m) [Mv; MvLt

291. 11a]. 1691: eddigis nem voltam ollyan Ember, hogj valakit büzben keverjek — s megint magam Tisztitsam ki — s bizonj most sem tselekeszem s meg sem gondoltam [Kv; Tjk XIII/1. 468].

9. ~ja magdát a. megváltoztatja szándékát; a se rāzgindi; seine/ihre Absicht verändern. 1546: Banffy Magdolna azony ... Egy feleel, masfeleel Bogathy Chaspar my athalwnk thenek illyen zerzeesth ... Az mynth Eleezer az fogoth vraym kezethék el wegezthék wolth, hogy az ke(sz) ^aerdeeebel Bogathy Chaspaar az Ew nemesz ha-zaath meg Eppyche Mostan magokath meg gondolvan, esz Ew Erdéyeknek esz erekhsegekhnek puztassagat megnezwen azonyon Ew kegyelme ... keez penzly aad Bogathy Chasparnak keeth forynthoth ... esz ... semi faath ne wagasson [Pano^b; DanielO 5. — ^aÉrtsd: köz. ^bPanád KK]. 1573: Katalin Rostas Antalne ... aztis hallota teole mykor az lengiel leaniokat ky vittek volt Ez orzagbol hogi ely akar volt veleek Menny, De esmet Megh gondolta Magat es megh Maradot | Thomas feyr, et Agneta Rita Erasmi Mezaros fassi sunt ... Annak vtanna Adamot is Nagy sok Beo Bezedekkel meg Engezteltek volt haragya-rol ... az Bekesseget vgy vezy fel vgy engedý meg az pert Vince, Adam, hogy Egygy se Nyulion towab Az Masiknal, hanem Mindenik Az Annaiot erchye(n) es onnat fwiögn. Annak vtanna egy harmad Nap Mulwant, esmet meg go(n)dolya Adam Jstwan Magat, es fel Bonttya az Bekesseget [Kv; Tjk III/3. 68, 198b]. 1590 k.: Annakatanna az en szom utan megh gondoltak magokat az fel peresek es egy mason ugy zeottenek teob adot [Szu; UszT]. — b. alaposan fontolóra vesz; a chibzui bine; gründlich in Erwägung/Überlegung ziehen. 1657: édes Öcsém uram, jól meggondolja Kegyelmed magát, mit cselekedik [TML I, 78 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

meggondolás 1. elbírálás; judecare; apreciere; Beurteilung. 1657: (A kozákok) az paraszti igát többé felvenni nem akarják vala, mert felette igen exacerbáltattak is vala, holott az lengyel urak ... kegyetlenül sanyargatják vala, s elviselhetetlen exaetiával terhelik vala, melyben különb-különb meggondolásra is istentelen módokat keresvén nyomorgatásokban, többek közt egy gyermekét meg nem keresztelheti vala, nem házasodhatik vala [KemÖn. 292].

2. tekintetbe vétel; consideratie; Berücksichtigung. 1742: Ezen igaz Jussom s egyenes Praetensiom Kedves Bajtám Vraimék elejekben való illy Atyafiságos terjesztésekre pedig indított engemet egyedül tsak kedves Bajtám Uramékhoz való Atjafiságos igaz szeretetem(ne)k s ahoz illő kötelességem(ne)k Valóságos meg gondolasa [JHb XXXV/35 Jósika Ágnes kérése].

3. felidézés; evocare; Hervorrufung, Herausbeschwörung. 1662: Nyomorgatásink és erőszakink számtalan és rettenetes voltoknak 7-edszer csak meggondolása is, ^a két-élű hegyes tör módjára ... általjárhatja lelkünket [SKr 714]. 1779: Adjon az Úristen jövődöben is bort, búzát, békességet, melyekkel indítson fel öfelsége bennünket nem a tobzódásra, kevélységre és felfuvalkodtságra, hanem az öfelsége ingyen való kegyelmességének és áldásának meggondolására [RetE 408].

4. elképzelés; inchipuire; Vorstellung. 1666: ójja az Isten annak az istentelenségnek csak meggondolásától is ó nagyságát [TML III, 574 Teleki Mihály Wesselényi Ferenc nádorhoz]. 1710: A Felséged szolgálatja mellett bi-

zony meghalni soha nem irtóztam, mert kész voltam mindenkor a Felséged parancsolatjára utolsó csepp véretem kibocsátani, de irtóztam és reszketek annak meggondolásában, hogy hóhér keze által gyalázatosan fogyassék el életem [CsH 88–9].

5. ~ *nélkül* megfontolatlanul, felelőtlenül; nechibzuit, nesäbuit; unüberlegt. 1820: Székelly Rosirol mondhatok még annyit, hogy egy haszontalan iszákos ... ha meg iszsza magát mindent beszél meggondolás nélkül, meg jozanodván pedig ... mindent el tagad [Várfva TA; JHb 48 Bontz Mária Szakmári Sámuelné (37) vall.].

meggondolatlan 1. megfontolatlan; nechibzuit, necugetat; unüberlegt. 1775: (Rhédei Farkas) szegény édesanyja igen szép személyű asszonyka volt, különben hebehurgya és meggondolatlan beszédű [RettE 353].

2. nem mérlegelő; imprudent, fährä socotintä; nicht erwägend. 1823: némely magokat s állapottyakat meg gondolatlan Gazdák, idő előtt kovatsokat alkudtak s fogadtak magokat meg erőltető s törvénytelen fizetéssel [Torockó; TLv. 9/47].

meggondolhat 1. megfítlhet; a putea judeca; beurteilen können. 1605: Melly vezedelmes legien ket feyedelem keozot lakny, kiknek birodalmok ellenkezésben es az viadalmak bizontalan ky meneteliben forogh, minden értelmes férfy meg gondolhatia [Kv; TanJk I/1; 503]. 1619: Azmi az keresztyén fejedelmektől Nagyságodnak félelmét nézi, bizony az is nagy ... De, Kegyelmes uram, micsoda differentia vagyon az keresztyén fejedelmek között s ezek között, minden jó fítleit ember meggondolhatja [BTN² 214]. 1653: Meggondolható azért, ha ennek^a kezitől illet é félni vagy hogy nem? [ETA I, 72 NSz. — ^aAz istenkáromló Molnár Lászlónak]. 1659: ebből is meggondolhatni, hogy ő^a sem hazájához, sem pedig az ő kegyelmes urához nem igaz volt s nem jóvát kívánta [TML I, 316 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz. — ^aTisza István].

2. megfontolhat; a putea cumpăni/chibzui; überlegen können. 1672: Kegyelmed okos, megért elméjű ember, mindeneket meggondolhat, mert sok keresztekben volt imár Kegyelmed [TML VI, 145 Veér Judit férjéhez, Teleki Mihályhoz].

3. elképzelhet; a putea închipui; sich vorstellen können. 1657: Meggondolhatja az olvasó, minémű szívem rettegésével voltam míg Isten kegyelméből békével az feje-delem fiát kihozhatám ez járásból [KemÖn. 279]. 1739: kivált szena és fű dolgából igen terhesen Sanyargattunk, melly terh viselésünket nem Compatisálhatván akkár kiis meg gondolhattya hogj esztendeig micsoda expensát Causallyon [Hátszeg H; Ks 83]. 1751: It olly nagy ho hullot vala ... hogy ... terdig ér, alotta az Sár micsodas maga az Mgos Ur még gondolhattja [Ks 83 Borbándi Szabó György lev. Abosfalváról (KK)].

meggondolható elképzelhető; de inchipuit/imaginat; vorstellen. 1679: Vesselényi Pál uram ... czimborála az váradi törökkel ... hamis irogatásokkal és informatiókkal nem kevésbé igyekeztek nehezíteni urunk dispositióit, ki is az magyar ügynek mely káros, meggondolható [TML VIII, 534 Teleki Mihály Ruszkai Andrásához].

meggondolkodik 1. fontolóra vesz, mérlegel; a se gîndi; überlegen, erwägen. 1606: az ed Felsege gratiaia ...

semmibe(n) megh ne violatassék per contumacia(m) ke-metek megh gondolkodgyek mindenekről mit czeylekzik kegmetek [UszT 20/13]. 1685: eo kgk emlekeztetik seot admonealtattyak megh mondot Györöfi György Ur(am)at arra hogj eo kglme jol megh gondolkodgyek, es elötte Visellye aszt a Contractust, melly az eo kgk edes elejek Nehai Györöfi Janos Ur(am) es Tholdalaghi Borbara Aszony közt lött volt [Désfva KK; Ks 4. 1]. 1839: Mire nézve meggondolkodván többször említett Bfró János és békességre kérte Tatár Istvánt [Jenöfva Cs; RSZF 276].

Szk: *istenesen* ~ alaposan mérlegel. 1758: Midőn volnank itt ... Mészkon ... lévén egy Ház örökség successorakra itt Mészkon ... feles üdőkig perelvén mind az két fél Istenesen meg gondolkodván Litis Intermedio békességre condescendának [Mészko TA; Borb.].

2. *meggondolkodja magát* fontolóra vesz, mérlegel; a cumpăni/chibzui/cintări; erwägen, überlegen. 1655/1754: Ha valamely Apró béres Iffiu az ő nevét fel-akarja szenteltetni, mindenek elötte kívántatik tőle, hogy igen jol meg-gondolkodván magát megpróbálja hogy ha érdemes-é a' Társ legény névnek el viselésére avagy nem [ACAr. 20].

3. meggondolja magát, megváltoztatja szándékát; a se răzgîndi; seine/ihre Absicht verändern. 1635: Az mikor ez minapiban el hordottak uáláz az Nyerges Uraink az varga Urainktól az lo bóróket ... meg alkuua(m) ket forintba(n) ... de megh gondolkodván ne(m) merem el hozni az boro- ket [Mv; MvLt 291. 57b]. 1752: reám jövén kétt Testvér Attyafiaival Gligor Krácson bé viznek Gligor Mihályhoz holottis fogva nem lévén, én is meg gondolkodám s eljövök onnét [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29]. 1772: Standár Firer Uram ... monda Daniel Antal Julit szinte meg tekerém de eszembe juta hogy hozzája igen sokan járnak, ne talem tán viselősen találjam meg szeplősíteni azért hirtelen meg gondolkodván ... semmit nem cselekedtem [Dés; DLt 321. 70b Adalbertus Török (26) ns vall.].

meggondolkozik 1. fontolóra vesz, mérlegel; a cumpăni/chibzui; überlegen, erwägen. 1663: én egynehányszor megirtam, hogy az mit sok sanyarú szolgálatoddal kerestél, azt kicsinért el ne veszessed s most is azt from, hogy jól meggondolkozzál, hiszem jó Fiam, nem vagy gyermek [TML II, 449 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. 1764: Rútul összeháborodám ezzel a Keczei Jánossal ismét az apahidai malom felett. Ki is minden úton-módon azon igyekezett, hogy kitérjön onnat ... Abbeli bosszúságomból (a malmot) általadtam volt nekik 300 forintig, de másnap jobban meggondolkodván revocáltam [RettE 170–1]. 1778: bé szálván ä Plebaniaba meg gondolkoztam magamban, hogy nem jo lesz ottis mulatoznom, ne hogy vallásom meg változtatására unszoltassam [Jedd MT; Told. 6]. 1832: ugyan akkor emlegette, hogy egy protestatiot fog készíteni, és bé adni ... de csak ugyan meg gondolkozva ki tudja mi okból azt el mellőzte [Ne; KCsl 6].

2. elgondolkozik; a reflecta, a sta pe gînduri; (über etw.) nachsinnen/denken. 1702: bizony Ngd az elso Indulatnak embere de ha megh gondolkodik azért lellem batyam Ur(am) dugiuk be sok rank ki Tatot szajal leuo gonosz akarojnk szajat [APL 2 Apor István Apor Lázárhoz]. 1772: Meg is lehetett gondolkozni akárkinek is^a, ha csak kő nem volt a szíve [RettE 281. — ^aBorosnyai Lukács

Simon mv-i ref. pap prédikációján]. 1796: Jobban meg gondolkozván az úton: meg erősödtem abban, hogy Kaszát ... qua plenipotentiariussát az Hugomnak nem acceptálom semmiként [Mezőbodon MT; IB. gr. Toldalagi László lev.].

3. számításba vesz, gondol vmire; a se gindi la ceva; in Rechnung nehmen, an etw. denken. 1760: Uram Isten! hogy lehet az ember ilyen, holott tudja, hogy ha az egész világot magáévá teszi is, nem állandó birodalma ... s mégsem gondolkodik meg maga utolsó végéről [RettE 112].

4. meggondolja magát; a sta pe ginduri; sich bedenken. 1722: Az Feleségem is meg gondolkozék bé mene talán veheti à Vetulá(na)k^a valami hasznát [KJ. Rétyi Péter lev. Fog-ból. — "Szebeni gyógyító javasasszony].

meggondoló I. mn mérlegelő; care se gindește la ceva; erwägend. 1660: Visszajöven az vezér az diadalomról, az város mellett elmenvén, némely, az jövendőt meg nem gondol ember az várfokon fegyverét kidugván; meglátván az vezér, nagy haragra indult a város ellen [Kv; KvE 182 LJ].

II. *fn* vmit előre látó/elképzelő személy; persoană care imaginează ceva; etw. voraussehende/vorstellende Person. 1663: bestelen levelet bocsátott ki az fejedelem ő nagysága ellenem. Nagy hazugsággal vádoltanak ő nagyságának, kinek, Istennel bizonyított, meggondolója sem voltam [TML II, 426 Teleki Mihály Teleki Jánoséhoz]. 1672: Fiamhoz micsoda kegyelmességét ígéré urunk, kinek csak meggondolója is bizony nem voltam, annál inkább nem kértem [TML VI, 265 ua. Naláci Istvánhoz].

meggondolt megfontolt; chibzuit, cumpănit; überlegt. 1678–1683: ha ki tanulhatóis az gonos akaro, annak eleit ne bossusagtetellel, es mas űldezesel igiekezendő eleit venni, hanem inkább jllendő s, alopotiahoz kepest valo becsületj megh adással, bekesseges szenvedessel, sőt ha lehet, megh azoknakis szolgálattal kel lenni, s Istenesen s baracsagason, az valóságrol, megh intenj, okoson tartonijs az olljaktol, s előttek megh gondolt okkal beselni [KS Kornis Gáspár kezével].

meggondoltatik tekintetbe vétetik; a se lua în considerare; in Betracht genommen werden. 1662: Török császárnak hacsak európai ... birodalmi is ha ki meggondolja micsoda okkal kellene valakinek elhinni, hogy olyan világbfíró, nagyhatalmú monarchának ... mitőlünk valamiben tartani kellene-e? Mennyivel inkább, ha minden birodalmi, temérdeki sok népe, megmondhatatlan kincse, gazdagsága az egész világra kiterjedt hatalmassága meggondoltatik? [SKR 347].

meggöcsösöz bogra köt; a innoda, a face un nod; Knoten knüpfen/machen. 1817: Személyes Leírása ... Also Járaból, az 1817ik Esztendőnek elein ... el szökött Heszetzán Farka Pétrének Közep természetű, zömök, köptözös ... két felől a' haját meg götsözve viseli [T; TLt 1779 Lázár Antal szb kezével].

meggödrösödik gödrössé válik; a deveni plin de hirtaope; holperig werden. 1789: némely helyen az Santzok bé tölttek, és az utak ki vásván belőlük a töltés, meg gödrösöttek [Szentábrahám U; UszLt XIII. 97].

meggödröz (határt) gödörrel ki/megjelöl; a marca (hotarul) cu o groapă; (Flur) mit Gruben bezeichnen. 1756: (A) rét határa ... it megjen el ... meljet meg is gödrözénk s hátarozánk [Berz. 15. XXXIV/10]. 1766: az Utrizált földeket 14. emberrel ki járaták, 's meg gödrözék [Vaja MT; VH]. 1781: az Exponensek földéhez ... Farkas Pál fölgye felől egy kiráji ölnel valamivel többet jártanak s három gödrökkel meg gödrözvén az Exponensekéhez [Nyáradkarácsonfva MT; Told. 76]. 1818: el járanak egy öl buzát és ottan nemine Contra dicente meg is gödrözték ... azon Sántznak a Tetejire tsinálták a Gödröket [Vaja MT; Told. 42].

meggödröztetik (határ) gödörrel megjelöltetik; (despre hotare) a fi marcat cu gropi; (Flur) mit Gruben bezeichnet werden. 1754: az mezőszélj meg gödröztetet egj kis vad alma fa mellet [Pusztas Sessio ... az külső szegeletin az ut mellet meg gödröztetet ... alol az végén meg gödröztetet [Mezőmadaras MT; Berz. 18].

meggörbed 1. meggörbül; a se încovoia/curba; krumm werden. 1795: az első Háznak Mester Gerendája megkezdett görbedni [Backamadaras MT; CsS]. 1826: A Serfőző Házbán lévő nagy Seres Kádnak feneke ki száradott, és meg görbedett [Dés; DLT 308].

2. meggörnyed; a se girbovi; sich krümmen. 1751: én öreg ember vagyok ... Derekam is a gubától Meg görbedet a Csuklyatol [Hétfalu Br; EM LI, 123 betl. játék]. 1762: ugyan meg hajtám az Ispánynek a lovát hogy ugyan meg görbedet bele [Kv; AggmLt B. 3].

meggörbedett, meggörbedt 1. meggörbült; indoit, curbat; krumm geworden. 1844: egy sütő kementze gyenge és meg görbedett vas pléh ajtóval el látva [Km; KmU-Lv. 2 Pávai János keze frása].

2. görbe, hajlott; incovoiat; gebogen. 1813: Báro Bibób (!) Jósef ur egy kevésse meg görbott, a' hegye felé kitsinnyeg szélesebb orrú [DLt 446 nyomt. kl].

3. meggörnyedt; girbovit; gebeugt. 1823–1830: Innen mentünk ugyan a ... régiségek házaiba ... Nevezetesebb darabok ... Faunus igen meggörbedett testtel [FogE 183–4].

meggörbít elgörbít; a strimba/indoi; krümmen. 1704: az inasom tegnap egy kedves és derék régi flintámnak a csúját valamiben megakasztván, éppen közepen eltörtette és meggörbítette [WIN I, 237].

meggörbült elgörbült; incovoiat, curbat; krumm geworden, (ab)gebogen. 1846: a' hidnak Czövekes kassai még néhány évekig ki fognak tartani — így tehát ezen kasakhoz alkalmazando párkány gerendákhoz feszítő gerendák alkalmazatnak melyek által a meggörbült folyó Gerendák magok helyekre viszzányomatván, az Előrugok Schrofjai annyira hosszabbíttatnak, hogy ezen feszítő gerendákon is át érjenek [Dés; DLT 858/1847].

meggörccöl megkarcol; a zgiria; (be)kratzen. 1638: az Lakatos Giorgi haza oldalát elege megh geörzölte innet Czibor Giorgi felől az az szekernak az tengelie [Mv; MvLt 291. 169a].

meggördül meghördül; a horcăi; röheln. 1811: Zúg az Erdő szintugy, mint mikor farkast lát Egy egész sertés nyáj

meg-gördül 's száját tát: Ugy hívják a' Fák-is egymást óltalomra Félvén, hogy ne rontsák nagy szelek halomra [ÁrtE 55].

meggráciáz 1. megkegyelmez vkinek; a gratia; begnadigen. 1732: az Ne(m)es V(á)nr(me)gye maga Attyai Kegjességéből most egyczer meg gratiazott néki [Dés; Jk]. 1748: Barta Iloná(na)k meg gratiáza, nem gyönyörködven halálába [Désakna; LLt]. 1763: az Ilok minden ok nélkült az kik nékiek az uttzán elejekben akadtak bottal verték, rongálták, vérben kepültek ... mely ektelen tselekedetekért halálra erdemesek volnanak, mindazáltal abban meg gratiazván az Nemes Judicatus, hogj Hajdu által ... 50, 50, in toto 100 palcza ütésekkkel büntettesek mindenik itiltett [Torda; TJkT V. 174]. 1775: Az br. Inczédi Sámuel úr rabjainak is kimondatott a sententia, hogy tudniillik meg nem hal egy is közülök, mivel maga is meggratiázott nekik [RettE 343]. 1822: látom a' Danko Malitziajit ötlet pedig Arestomba kel tenni vasra veretvén kenyeren vizen kel tartani 15 nap s meg kel esketni nem kel meg verni, hanem mikor meg fogatya akor ugy kel mutatni mintha Somjora küldené de meg Gratiazván meg kel engedni öreg meg hal az esketésben [Mv; IB gr. Korda Anna lev.].

2. ts kegyelemben részesít vkit; a gratia pe cineva; jm Gnade erweisen/erzeigen. 1681: most az egyczer his Rationibus megh Gratiaztuk [Dés; Jk]. 1704: Ma exequálták az udvarhelyi németeket, akik rebelláltak volt tizenegyet más könnyebb büntetésre hagyván meggratiáztak [WIN I, 66]. 1711: Noha ennek előtte in Anno 1697 Balog Mihályné ... halálra sententiaztatott volt ... de az akkori nemes Tanács ... meg grátiazta [Dés; Jk 357b].

3. tréf megver/fenekel; a bate; verprügeln. 1710 k.: Az elector, Carolus Ludovicus, igen jó, kegyelmes uram volt ... Vadászatban egyszer, amint öközöttök szokás, hogy ha ki a vadászat regulái ... ellen vét valamit, a vadászat végén magok a fejedelmek egyet-kettőt ütnek csak gyengén az alfélre, engemet is pro memoria meggráciáza olyan két kis lapáttal, egy erdei disznón általfektetvén [BÖn. 572].

meggráciázás megkegyelmezés; gratiare; Begnadigung. 1743: Constál Farkas György ... Feleségének Gagyí Ersoknak, érette valo törekedése, Fejének valo megh Gráciázása [Kv; Tjk XVI/3. 133].

meggráciázhat megkegyelmezhet; a putea gratia; begnadigen können. 1704: Rákóczi uramnak könnyebben meggráciázhatna öfelsége, aki világosan és nyilván cselekszik mindent öfelsége ellen, mint Bethlen Miklós uramnak, aki titkon és alattomban való practicával akarta a hazát öfelsége kezéből evértálni [WIN I, 132].

meggráciáztatás megkegyelmeztetés; gratiare; Begnadigung. 1702: Karasznai Szabo Mihály ... megh Gratiaztataskor, arra kötelezte magát hogy ha jól tevő Vrat, vagy maradékit hiven nem szolgálna, hanem el szöknek, azon sententia maradgyon fejen; mind ezekre nevezve fel akasztassék [Dés; Jk 320b].

meggráciáztatik kegyelemben részesül; a fi gratiat; jm Gnade erwiesen werden. 1702: Minthogj Szilagyi Szappanos mihály Malefactornak edgy nehany rendbeli Lopogatasi, Ház és Lada fel veresi ... vilagoson Constál

Tetczet az eo Felsege szekinek hogy ez praesens Captivus Malefactor ki megis Gratiaztatot volt mar edgyczer fel akasztassék [Dés; Jk 323b].

meggráciáztatott kegyelemben részesített; care a primit gratiare; begnadigt. 1702: Karasznai Szabo mihály ... megh Gratiaztatot lator megh sententiaztatot a' Görccsóni Tömlőczbűl Akasztó fatul szabaditatot megh nehaj Fodor Janostul [Dés; Jk 320b]. 1710 k.: Ez^a Szász Jánostól meggráciáztatott tolvaj volt [BÖn. 949. — "Szász János inasa, Hans Ádám].

meggravál vésett jellel megjelöl; a insemina prin grave; mit (ein)graviertem Zeichen bezeichnen. 1558 k.: ha az arany 8, 9, 10 auagy 11 garatu, tahat ezt e Mixturat auagy az addicioth keziched Nely^a olwazd qzue es, hogy oque olvadot, tahath grauald meg | az arany olwaztot legien elozor es wgy west az Mixturat beleie es grauald meg az Mint tudod [Nsz; MKsz 1896. 297–8. — "Köv. a leírás].

meggúnyol kigúnyol; a ridiculiza/zeflemisi; verhöhnen/spotten. 1650: Bakos Istvan Eottues Legennek Cehül eo kglmek miuet mind addeg fel tilttyak valameg' dolgat el nem igazittia, miuel hogi Brassobannis rosul viselte magat ... es ithonnis Brassaj Andrast, meg gúniolta es rut szokkal illette [Kv; ÖCJk]. 1662: nagy gonoszságokat azzal is tetézik, hogy nem hogy engedtek volna valamiben őszentfelségének, de inkább rátámadtak az ő ... hűséges követire, megcsúfolták, meggúnyolták őket a jóért [SKr 709].

meggusásodik gusát kap, meggusásul; a deveni guşat; kropfig werden. XIX. sz.: Egy Tulok meg gusásodott [Aranyosrákos TA; Borb.].

meggusásul meggusásodik; a deveni guşat; kropfig werden. 1741: az Tavaly bárányok meg gusásulván Döglenek [Pálos NK; Ks 99 Fogarasi János lev.].

meggusázik meggusásodik; a deveni guşat; kropfig werden. 1861: El doglót egy fejér Juh meg gusázott [Sorostély AF; Tsb 24].

meggüdül kb. összekotor, kigürcöl; a aduna/stringe cu mare greutate; zusammenschuften. 1660: az Istenért kérelek, hogy írj Dalmady uramnak, hogy szerezzon egy házat, mert nincs mód benne, hogy itt lakjak azért híred nélkül nem akartam cselekedni, hiszem ha az háznak az árát meggüdülem is, mégis megadom az árát, csak szerezzon ő kegyelme [TML I, 581 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

meggürüzdöl megkarcol; a zgiria; kratzen. 1767: Az Praetendalt időben Engemet hívának Kocsis Ferenczhez, hogy a fejin bé tört Sebye körül Lévo haját a Fianok Gyurkának Le beretválám (!), az holottis egy kevéssé vala csak meg Gürüzdelve [Betlensztmiklós KK; BK. Szakács János (39) jb vall.].

meggyak 1. megdőf/szúr; a impunge; stechen. 1584: Ilona Molnar Mihalné vallia ... mongia vala Kun Balint, Megh giakal vgmond Essek lelek the Desy Istwan | Eothwes Balas A(lia)s Henzel fatetur ... egy zolgam Balint

zeoleo pasztorom vala, es monda egy kor hogy Ighen felne es az hedgws Antal Mya el busultak volna, és haborusagok volna Az Cassay Ianos paztoraua! ... Es említette hogy Megh sertettek giaktak volna Dardaua! [Kv; TJk IV/1. 203, 333]. 1599: Salner Janos vallya mikor el menth volna onnet Taligasne akkor mondotta vihanna az A azzony No menny ei, de en nem gyaktam megh kezedet az kessel minth the megh gyakad [Kv; TJk VI/1. 297].

2. nemi von. nyilatkozatban; in declaratii referitoare la viata sexuală; in sexueller Hinsicht. 1638: Varganit őtt katona hozta uala az en Ereszem ala hozak es el niutoztak ... es az szememel lattam hogi az kettei megh giakta [Mv; MvLt 291. 142b]. 1671: Egy Judit nev Leaniomat azzal diffamalta, Salvum sit, hogy Nagy Mihály pénzen Giakja megh, Egy forintot ad neki [Altörja Hsz; HSzjP]. 1697: Az kérdésben én is azt hallottam Peter Deaknak maga szajabol hogi olyan gonosz ember az az Péter Kászoni, hogy csak le nyom az Padra engem s ott jó modon meg téski nekem, tudni illik elé von s meg gyak erősen [Kotormány Cs; CsJk 2–3 Peter Janos (37) vall.]. 1698: abban az időben kglđ Medgyesi Borkával egy agyban fekűt, és maga is az akkori felesége előtt megh vallotta hogy egyszer megh gyakta és ugyan a kglđ közeleb specificalt hazanal terheseget megh [Dés; DLt 476]. 1749: elfogató velem udvarbiro vram Roska Pétert, és Udvarbiro vra(m) előtt megvallá s. v. hogi ő megh giakta Drágán Négyát [Szentbenedek SzD; Ks]. — L. még RettE 402.

meggyakdos megszurkál/döfköd; a impunge de mai multe ori; wiederholt stechen. 1639: menek oda Czikor Giörgiheöz, s monda hogi igen roszul vagion az eő lova, immar az eleöt oda jart volt az Inas ä lovon, enis mondam hogi talam az inie teölt megh, megh megis gjagdosam az iniet [Mv; MvLt 291. 185a].

meggyakorol 1. megsztál; a ceme, a trece prin sită; durchsieben. 1596: Attam en magam buzaia, zepet 3. keobleot megh eorleni vrunk zamara Ez harom keobeol lizinek egi rezit megh giakorlottuk Vrunk konihaiara es az vrakera [Kv; Szám. 6/XXIX. 123–4 Bachi Tamás sp kezével].

2. (testét) edzi/kifárasztja; a-și căli corpul, a se fortifica prin exerciții; (Körper) abhärten/mühen. 1662: És noha már az egészségében való változást nem kevésé ézené szokása szerint még hajnal előtt jó idején felkelvén ... a mocsárra sietett, és a vadászatot mind ebédig continuálta, követte, lovaglott, nyargalódott, gyaloglott s testét eléggé meggyakorlotta vala [SKr 290–1].

meggyaláz 1. megszégyenít, rossz hírbé hoz; a dezonora/pingári; beschämen, in Verruf bringen. 1585: Anna Zep Miklosne Zolgaló leania vallia Aztis kialtotta Rea hogy Almayat es hagyma Magwat lopta el Peterdyne, es így gyalazta megh zemteöl zembe [Kv; TJk IV/1. 522]. 1625: egy Bogatj Georgy Neuu Jobagy ... biram volt, minden uigiazast gonduselest reä biztam, de eő nem tekintuen az(t) az Vduaromat meg gyalazta, mert egy szolgaló leaniomnak gyermeket czinalt hazas ember leuen [UszT 30]. 1628 u.: Az Leanzonak penigh kenzas alat valo vadlása nem lehet elegeges. Mert vadlasaua! magat is megh gyalazta, noha felelemtől uolt [SzJk 32]. 1666: Keővári Janos ... az D. A. eő kegme Udvarát megh gyalazta, vetkeze(n) egi Annok nevű szolgaloval [O.vásárhely SzD;

WassLt Gazdag Sándor ns vall.]. 1719/1751 Az hajadon Leányak édes Anyja akarattya szerént viola szín vagy kökörtsin szín Velenței Kamuka szoknyát vállastol kö-töstől determináltunk, úgy mind azonáltal, hogy régi szép Familiáját (: rossz emberhez nem maga állapottához illendőhöz menvén férhez :) meg ne gyalazza [Süketfva MT; DobLev. 1/95a]. 1757: Székely Samuel vram Sipos Jánosba belé akadatt, azt alitván hogy meg gyalazta a házát s akkor kötelezte magát Jobbágyul [M.bölkény MT; Ks 4. VII. 8].

Szk: tisztességében ~. 1662: Az leányasszony^a anyjának hírével esvén a facinus, csaknem hal vala meg keserűségében, ottan azon székbeli vicetiszteket maga mellé vívén, hozzájok sieté, leányát visszaadtni kívánja, és hogy tisztességében meg ne gyaláznák, mind Istenre, fejedelemlre, ország törvényére őket tilalmazza vala [SKr 159. — *Tarnóczy Sára].

2. becsmérel; a defäima; schmähen, beschimpfen. 1633: mikor Felej Gasparmenak Isten gyermeket ada en enni veők, es panazolkodek előttem azo(n), hogi eőt Kocsis Jonasne megh atkozta, es megh gyalazta [Mv; MvLt 290. 140b]. 1655: Ha valamely Mester Czéh béli társának munkáját meg-gyalázná Czében kívül idegenek előtt, bár ugyan módgya vólnais benne, a'mely Mester ebben a' Vétékben tanáltatik, tártózzék büntetést adni flor. 22 [Kv; ACJk 7].

3. megszégyenítően megkínóz; a chinui in mod rușinos; beschämend (ab)quälen. 1599: w neke(m) Vnoka(m) verembe keüere Vere erossen izenetbeöl megh izente volth az eleobbi kiralybiro hogy zembe tartozzek myiert (!) vnoka(m) léue(n) így megh gyalazott engemet [UszT 14/35]. 1653: Egy Károly Andrást is hozának — hadnagy volt ez köztök; azt lófarkon megvondozák és kivivék, fővel alá vonák szegényt s lábbal fel az ég felé a nyársba — úgy gyalázzák meg az ártatlant [ETA 1, 47 NSz].

4. leányt megszeplőst; a necinsti/dezonora (o fată); (Mädchen) schänden. 1618: meg gyalazta es kesebittete (!) eg zolgalommat meg hasasittota Koncz Margitot [K; Sár.]. 1697: akkor Peter Deakne Aszszonyo(m) hajadon Leany volt, aszt tudom s lattam hogi az ifiü legenieket igen szerette ... Latta az Anyais hogi olya(n) legenyese, kért, könyörgött az Istenert gyalazattya ne ügyekezsem, meg ne gyalázzam az Leanyát [Szentsimon Cs; CsJk 10]. 1772: Gázmér Kriskát Tit Zilahi István Uram gyalazta meg Gyermeket csinálván nékie [Dés; DLt 321 69b Fr. Lutz (32) ns vall.]. 1855: A'mint köz hírbem forgott, hogy Szászfalvi Miklos Anna, a Tekintetes Kispál Károly urfi főző szolgálója Uzoni Kitsi Mihály ifju legénytől terühbe esett volna, csak hamar tanálkoztam az udvarban ... Kitsi Mihállyal 's kérdém tőle: Ugyan bizony te Miska! ha meg gyaláztad azt a' szegény Anist, miért nem kívánod jóvá tenni a dolgot [Uzon Hsz; Kp V Toth András (22) vall.].

meggyalázás megszégyenítés; dezonorare, rușinare; Beschämung. 1873: Kozma György jelenti, hogy kénytelen a mátkaságot fel bontani, igervén, hogy a kézfogási költséget méltányosan számítva, a leányak megtérítendi A leány anyja ... költsége, fáradsága megtérítése fejében s háza meggyalázásáért 400. é. frtot követel [M.bikal K; RAK 301–2].

meggyalázódik megszégyenül; a se rușina; beschämt werden. 1623: Nem kyczyn Bwsulással Lattwk sok ka-

raynkat es fogiattkozasunkoth gonduseletlensege myathh, mellyeket hogy ell tavoztasson es az Vduarbirosagnak tiztinek megh feleilyen ... keuantatik hogy az Ide ala megh irtt modok zerenit viselyen gondott Ideyn, byzoniosso(n) ell hihethy hogy igenn megh fogh gialazodny es karosodny [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1644: Az edes feleségemet az Istentis azo(n) kerem hogy magat igen iol s bezulletessen uisellie, mert ha az en neuemet megh nem bezulli, s, roszt elette gialazatos hirbe nebbe keueri magat az Istenis megh bünteti, ez vilagh szerentis megh gialazodik [Kv; JHb III/6].

meggyalázott becsületében súlyosan megsértett; dezonorat; in seiner/ihrer Ehre beleidigt. 1784: Mely feljebb elszámolt cselekedeteit ha az I. fogná tagadni, mindazokat és azokhoz hasonlókat compróbálni kész leszek, combólván megkívánom a jure, hogy az I-től mint engemet hitetlenül elhagyott, híremben, nevemben meggyalázott, részeges, veszlegető, tisztátalan, feslett életű személytől divortáltassam [FogE 344].

meggyaláztatás megszégyenülés; rušinare; Beschämung. 1812: Kedves Bátyám Vram ... végye az én felette nagy meg sértetésemet 's gyaláztatásomat Kegyes könyörölő szívére és tsak az igazságha engemet oltalmazni méltóztassék [Héderfája KK; IB gr. I. Bethlen Sámuel lev.].

meggyaláztatik megaláztatik/szégyenfttetik; a fi jignit/umilit; beschämt werden. 1592: Azert kegielmes Vrnk azt kiwanniwk egez Eotwesseg, ez orzagban hogy Elseöben myndenewth valok ... Mester remeket chinallianak ... mert ... my Kontaroknak mongiuk mynd azokat kyk ezt nem chielekedik azt kywannfuk hogy az Eotwessegnek ygaz es iambor hyrek newek meg ne gialaztassék [Kv; ÖCLev.]. 1668: De én az kovári rabsággal az földig meggyaláztatom, az reám költött vádakért senkitől szána-kozást nem láthatok, híremben, nevemben lecsepülttetem [TML IV, 379 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz].

meggyaláztatott megaláztatott/szégyenfttet; care a fost jignit/umilit; beschämt. 1710 k.: a méltatlan kárhoztatott s meggyaláztatott embert, ha az egész világ gialázza is, de ha az ő lelkiismerete ellenkezőt tud s mond: elég vigasztalás néki [BÖn. 418].

meggyalul 1. a rindelui; (be)hobeln. 1582: Attam aztalos Janosnak hog' az firideo hazhoz eott ablak ramatt Chinalt eggikett p(ro) d. 25 vgian az firideo hazhoz weottem thiz fwrez Dezkat f — d. 70. Hog' meg Gyalulta eott Chebrett Chinalt az firdio hazhoz attam twlie f. 1 [Kv; Szám. 3/VIII. 62.] 1588: Veottem Weg Janostol az Feredő haazhoz 5 hayo Dezkat wleo padnak faraktak es meg gialoltak fiztettem f. 3 [Kv; i. h. 4/III. 34].

2. 1665/1754: Az mely jámbor Iffiu Társ legénnyé akar lenni ... válaszszon magának egy Papot, két Kereszt Apát, és egy Harangozót. Ezek meg lévén meg szokták czirkalmazni, linéálni, gialulni, bárdolni, furni, a' fogátis rásposolyozni [Kv; ACart. 21–2 A mesterlegénnyé avatás tréfás, durva szokásaira von. szöveg].

meggyalulás rindeluire; Hobeln. 1589: Eszeknek^a az Megh Gialwlasatwl az Kadarnak ... d 04 [Kv; Szám. 7/XVIII. 5 Th. Masass sp kezével. — ^aA kádaknak].

meggyalultat a da la rindeluit; (be)hobeln lassen. 1665/1754: Az nevement én^a Társ-pohár adással Kolosvárrat változtattam el Azon fellül jelt vöttem fel, mely áll egy héti béremben Ha pedig vagy egyiknek vagy másiknak nem tettzik, azt óltsa-ki az, és adjon egy helyett kettőt, és én egyiket a' másikba dugom, a' másikat a' Szűz Leányokkal a' boton el-költöm; de meg bárdoltni és meg gialultatni magamat többé nem hagyom^b [Kv; ACLev. 26. 1. — ^aAz ifjú mesterlegény. ^bCélzás a legényavatás tréfás, durva részleteire].

meggyámolt megtámaszt; a sprijini/propti; stützen, anspreizen. 1692: Ezen Pinczének is gerendai Tolgy fábol valok, mely gerendak nehult s(töm)pöllyökkel megh-gyamolitva vannak | Ezen kapunak lábait megh kell gyamolítani [Mezőbodon TA; BK Inv. 13, 16]. 1737: A' Tyukász Ház ... két helyen is meg van gyámolitva támaszszaal, hogy el ne dőjjen [CU Petrichevich-Horváth Boldizsár conscr.].

meggyámoltott megtámasztott; care este sprijinit/prop- tit; angespreizt. 1692: ezen Udvarház ... körös környül sövényel Tölgy fa karokra font ugyan Tölgy tamaszokkal meghgyámoltott jo uy Lészás kertel vagyon be-kerite [Mezőbodon TA; BK I].

meggyámolttatik megtámasztatik; a fi sprijinit/proptit; angespreizt werden. 1694: találtatik az Udvar-ház ... Mellj is immár eldölésére meghanjatolva(n), a' Tomattzán kivül, két jó támaszokkal megh-gyamolitvatott [Kisened AF; BfR] | Ez meg irt Udvar ház előtt által ellenéb(en) vagyon az Majorház melljre njilik egj pusztá kapu sovenjel támasz alljáig fel fonatva. Ennek kötéses és mettzésekel czifrazatos bálvánji, semmire kellő p(rae)stila sindelj fedel alatt, el dölésekre megh-hanjatolvan, támaszokkal vannak megh-gyamolitvatva [Borberek AF; BfR].

meggyámoloz megtámaszt; a sprijini/propti; (an)stützen/spreizen. 1807: Az Posta mester Vajda Gabor Ur Seller haza felől valo kert ... mindentűt tsak nem egy forma felig viselt kért meg Gyámolozva és tövisel fédvé van minden mas fedel nélkül [Dés; BetLt 6 Gy Uj Falvi Nagy Ferencz mpr.].

meggyárt (bőrt) kikészít; a tábăci; ledern. 1673/1681: az minémű szegény Ember vagyok az én vékony tehetőségem szerint Ngd(na)k alazatosan könyörgök ... kegyelmessen engedgye megh Ngd számára, akar sárgán, akar veressen, akar feketen esztendő által gyarcsam Tiz kordovany bőrt, csak Ngd jo bőrtket adasso(n) azt embersegesen megh gyartom [Vh; VhU 464].

meggyártat (bőrt) kikészítet; a da la tábăcit; ledern lassen. 1670: Az minemő bőrtket küldött Kegyelmed gyártani, azok mind rosszak, arra való kettő ha vagyon; az mesteremberek azt mondják, csak bélleni, avagy más szükség-re való. Én meggyártatom, ha parancsolja Kegyelmed [TML V, 153 Keczer Menyhárt Teleki Mihályhoz].

meggyászol a purta doliu după cineva; jn betrauem. 1705: Az úr úgy beszél, hogy rea fognak vigyázni, kik gyászolják meg a császárt magyarok és kik nem | Bethlen Miklós uram, mondják, hogy irt volna plajbásszal egy kis

papirosra a commendans engedelmeiből a feleségének, melyben írta, hogy a császárt meggyászolja, fekete köntöst csináltatván magának, az asszony ő maga pedig elfelejt-hetetlenül meggyászolja [WIN I, 447, 488].

meggyászolhat megsirathat vmit; a putea deplinge ceva; etw. beweinan können. 1669: Olasz uraim bizony méltán meggyászolhatják Candiát; de talám a mi részünkről nem szintén oly súlyos annak megvétele [TML IV, 572 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz].

meggyászolható megsiratható; care poate fi deplins; beweinbar. 1662: szívmemnek nagy szomorúságával kellett már ez ide alább következni, a szegény hazának rettenetes siralmas, nagy romlására hanyatló és soha eléggé meg nem gyászolható, siratható kedvetlen állapotinak megfrászára pennámat fordítanom [SKr 320].

meggyavul l. megjavul

meggyengít 1. le/elgyengít; a släbi; schwächen. 1662: az ozmán nemzet hitinek nem kellene hinni, ki, félő volna, Váradot is Jenő után vonván ... az országot jobban is meggyengítvén, csak jaj és jaj lenne, Buda és Nándorfejérvár példájával [SKr 487]. 1755: Az Doctorok magok ... akarnák hogy még kétszer eo Excelliát ki lölye^a, állandóbb egységét az után igirvén eo Excelliának. Ma lévén pedig megint hidege napja, arolis közeli Postával, mint fog eo Excelliával banni alázatosan Ngtokot tudositom ... Tagadhatatlan az, hogy eddig való hidegeit eo Excelliának, nehogy forraságok követvén meg gyengeitettek [Ks 96 Baló Antal lev. Nsz-ből. — ^aA hideg]. 1837: a köhögés annyira meg gyengítette, hogy járo erejek sint(!) [Nagykede M; NkF].

2. meglazít; a släbi, a face să fie mai puțin strins; locker machen. 1814: midőn aztot^a fel ásták, mint hogy a' Fundamentum Szegeletinél ásták a gödröt, s tartott tölle a' Nagy Atyám, hogy az Háza Fundamentumainak szegeletit meg gyengíti ... személyesenis sokszor beszéllet eo Excellentiájával, hanem hogy sopiálták edgyütt a' dolgot, bizonyosan nem tudom [Dés; Ks 79. 29. 780 Sz. Czegői Balog Sigmund vall. — ^aA kapufélfát].

3. lefékez/lassít; a potoli; dämpfen. 1782: azon gát az egész eddig valo viz Sebességét el vette, s iszoppal egész Szántóhalmáig az vizet meg gyengítette [Déva; Ks 111 Vegyes ir.].

4. megkárosít; a păgubi; beschädigen, Schaden anrichten. 1768: ezen Szöllő ... az Tavaszig minden részeiben jó status volt, hanem az akkori hideg, és á Nyárban esett jég nagyon meg rottotta, és gyengítette [Backamadaras MT; Ks 74/55 Conscr. 75].

meggyengített megrongálódott; deteriorat; beschädigt. 1795: nagyon meg gyengített ostor gátak [MNY XXXVIII, 303].

meggyengítettett legyengült; släbit; geschwächt. 1662: a török nemzet már Várad ellen is derekasan felköszörültvén, hogy Rákóczi fejedelemnek is derekasabb ereje Váradbul és értéke után nagy részül hajdúságból állana, holott annyiszor meggyengítettett hadai azon hajdúság földéről ... azonnal újfittathatnának ... nagyon eszébe vette [SKr 530].

meggyengül legyengül; a släbi, a se şubrezii; schwach werden. 1776/1787: Szemei nagyon meggyengültenek, és a miánn nem remélheti írásának anyira valo sportuláját [Dés; DLt]. 1796: Dosa Adám uram nagyon el öregedett, meg gyengült most is beteges állapotba vagon [Ilencfva MT; DLev. 3. XXXV. 4].

Szk: elméjében ~. 1831: Móses Sára ... elméjében meg gyengült, meg háborodot volt [Szenterzsébet U; Borb. II Agilis Idősb Török János (61) vall.].

meggyengült 1. meglazult; släbit; locker geworden. 1838: Honyaly kötő gerendák (: Sprengband :) a híd meg gyengült részének meg erősítésére teendő vji párnafák (: Emsbaum :) fel kötésére 20 Darab [Dés; DLt 794].

2. megrongálódott; deteriorat; beschädigt. 1761: a Curialis Nap kelet felől valo része közepette táján ... vagon két Contignatoria épített erőssen meg rökönödött gyengült s repedezett, némely részeiben omlo félben álló ... régi udvarház [Siménfva U; JHbK LXVIII/1. 40].

3. dtv megrendült; care este zdruncinat/zgduidit; erschüttert. 1657: egyfelől Máté vajda nem barátja, másfelől az fejedelem avagy fia, harmadfélől az kozakság, negyedfélől az lengyel királyság mind idegenek lévén hozzája, igen meggyengült állapotja kezdene lenni [KemÖn. 298].

meggyepesedett begyepesedett; (care este) acoperit cu iarbă; vergrast, mit Gras bewachsen. 1681/1748: a' Somberk között el menő régi meg gyeperedett ország uttya [Balázsfa AF; EHA]. 1765/1770: változtatván a' Küküllő mosás által folyamatya helyit, egészen ezen földre, a' mosásból hagyott tul felől három öll földet legalábbis, még pedig a' porondon kívül a' meg gyeperedett földet vévén fel tsak és nem a porondot [Széplak KK; SLt évr. Transm. 175-6].

meggyepesedik begyepesedik; a se acoperi cu iarbă; vergrasen, mit Gras bewachsen. 1723: A Ber(ek) már iszappal meg hanyódott, meg gyeperedett ... meg iszaposodott [Királyfa KK; MbK 162]. 1799: Azon vicinált Földet a több ezen Földel barázdában lévő Földekkel edgyüt; terméketlenségek miat, az udvar miveltetéseket félben hagyta, és az Udvari Ökröknek tette legelőjévé, idő mulva, meg gyeperedvén és ki nyugodván magát, ujra fel szagatotta [Déva; Ks 113 Vegyes ir.]. 1803: a két Ember Szöllője erőssen el pusztult tsupa karo nélkül maradt a hely erőssen meg gyeperedett el gyokeresedet vala [Bábalma KK; RLt 0. 1]. 1811 k.: Szántó volt, de az Deberke tsavargása mián az után meg gyeperedet [Dés; DLt].

meggyepül beleszokik; a se obișnui cu ceva; sich an etw. gewöhnen. 1817: mi olta Lupsán fungálom(!) semmi fizetést és semmi jövedelmet a Lupsaiaktól nem kaphattam, nemis szorítottam őket arra ... az Emberek penig most meg gyepültenek abba és szokatlanak vagynak a Papoknak a fizetéseket ki adni [TLt 1804 Nándrá János lupsai esperest nyil.].

meggyepülhet gypével körülkeríthet; a putea imprejui cu gard viu; um/einhegen. 1596: Az A zabaditattia a Capitan Vram(m)al az erdeon valo kertet hogy meg gypilhesse [Uszt 11/66].

meggyerekez gyermeket szül; a naște; Kind gebären. 1840: Balogh Lászlónak ... Leánya férj nélkül kéttzer

gyerekezett meg tulajdon leánya édes anyjának utza hallatára kiáltja hogy meg ölte gyermekét [Dés; DLt 277 id. Ferentzi Károly kezével].

meggyérít 1. megritkít; a rări; (Wald) lichten. 1778: igen jó és szép szalos Csere és kevés Bekfakból allo erdő; de igen meg gyérítették mivel igen sokat vagottatta eo Nga [Koronka MT; EHA]. 1825: eztet vágatta mindenre a' Világon a' mire csak kellett, és nagyon meg gyérítette meg ritkítva ezen Berket [Szentdemeter U; Told.].

2. (haját) kiritkít; a rări, a face să fie mai puţin des; (Haar) schütter/spärlich machen. 1823–1830: Ezután a fő közepét nem nyírták meg egészen, hanem akinek tömöttebb volt a haja, közbe-közbe egész fején meggyérítette [FogE 108].

meggyérített megritkított; rărít; (Wald) gelichtet. 1841: azon erdő közötti igen meg gyérített ritkás és nagyobbára pusztá gyepes helyek [Gyalakuta MT; EHA].

meggyermekesedés anyává válás; faptul de a deveni mamă; zu Mutter werden. 1799: méltóztassék édes Atyai szivére venni, ezen Veres István Uramtól való meg gyermekesedésem [Dés; DLt].

meggyermekesedik 1. megcsaladosodik; a deveni tată (de familie); Kinder bekommen. 1590: Warosul eo kgrmek ighen megh zendwltene az Espotaly Mesteren ... hogy az Espotalyban megh gyermekesedet volna, holot soha Nem emlekeznek ez eleőt hogy abba az Espotalyba gyermekes ember lakot volna [Kv; TanJk I/1. 128]. 1723: Gáspár Mihály It laktában az Urakot hogy megh házasodot és megh gyermekesedet mi formán szolgálta ... ? [Kük.; JHbT vk]. 1823–1830: ír nekem gróf Bethlen Elek úr egy levelet Marosvásárhelyről, melyben azt írja, hogy két esztendeje miolta egymástól megváltunk, nyolc hónapja hogy az hazában, megfeleségesedett, gyermekesedett [FogE 297].

2. házasságon kívül gyermeke születik; a naşte un copil in afara căsătoriei; außer der Ehe ein Kind geboren werden. 1724: Tudom Hogy Ersok Ur(am) Udvaráb(an) gyermekesedett meg [M.királyfva KK; BK. Kis Sámuel (32) j b vall.]. 1742: itt lakott egy Irimia Csoku nevű ember, kinek is Sztána nevű bohókás hajadon Leánya maga mondotta meg Gyermekesedvén hogj Veres Sámuel tsinálta a' Gyermekeit [Kisenyed AF; JHb Juon Czofró (40) j b vall.]. 1792: Nős paráznságát Nyikita Ilnának tudom, mivel ezelőtt két héttel meg-is gyermekesedett, de kitől azt nem tudom [Salamon SzD; JHb I/49. 14]. 1844: én Gado Judith meg gyermekesedtem a más hajlékába nem űlhetek [Várfva TA; Borb.].

meggyermekesül gyermeke lesz; a naşte; ein Kind bekommen. 1611: mindenik meggyermekesültek volna [Msz; SzO VI, 31].

meggyermekezés (törvénytelen) gyermekszülés; aducea pe lume a unui copil (nelegitim); (außereheliche) Kindergeburt. 1724: Hallottam az Asz. ember sz(o)lgaló-j(ána)k meg gyermekesését [Szentkirály MT; BK. Nagy Jánosné (74) ns vall.]. 1795: Idős Kádár István Leánya Kata Negyedszer meg Gyermekesése, vagy fattya vetése után ... követett Ekklesiat a' Templomba Vasárnap reggel [Gyalu K; RAK 178].

meggyérül 1. megritkul; a se rări; lichter werden. 1781: Concludáltatik ezen Plága iránt, hogy mivel Cserefás hely, de a fák igen meg gyérültek benne, annyira hogy ha fel Nyilaltatnék a' kevés Sessioju embereknek né talám, egy szál fája is nem jutna, tehát a 169 és egy fertály Sessio után a fáját ... oszszák fel [Mogyorós MT; EHA].

2. (részben) kipusztul; a deveni mai rar (pe alocuri); (teilweise) ausgerottet werden. 1847: Az öszgabonák is meg gyérültek a hideg szeles tavaszon [KCsl 13 Kemény Dénes kezével]. 1854: Ezen ... vetések ... a tavasz elején mind jók voltak, — de az azután bé következett hideg szelek és szarazság miatt meg gyérültek [M.köblös SzD; Torma].

meggyilkol megöl; a asasina; töten, ermorden. 1822: engem meg akartanak gyilkolni [Dés; DLt 133]. 1836: (A béres) négy Béres társaival együtt Jenei Józsefet helybéli Polgárt az Ó-Tordai Határi vetések között bottal főbe verve gyilkolta-meg [DLt 505 kv-i nyomt. kl]. 1849: az Udvarába Cseh Josefet meg gyilkolták verték rongálták [Héjasfva NK; CsZ. Fodor Márton (57) vall.].

meggyilkoltatik megöletik; a fi asasinat/omorít; getötet/ermordet werden. 1864: Tótok halála (e, k) ... itten két Tót kereskedő meggyilkoltatt [Alfalu Cs; GyHn 21].

meggyógyít 1. a vindeca; heilen. A. emberre von. 1570: Borbely Janos vallya hogy, Egy gyermeket kynek Laczko volt Neweh Kakas Andras vram adoth ew hozza Ew wegre hogy az feyet megh gyogitana Mert Rwth kozos volt, ew Banth wele Megis gogithotta volt [Kv; TJK III/2. 42]. 1583: Jeremias paxi ... vallia Kendi Janos azt lzenthe volna Balas Kowachnenak hogy ha meg vezette megis giogyechia mert Gonozwl Iar | Aszt Jzente volt kendi Janos hogi ha meg nem Jogittia hat semmiuel egiebel meg ne(m) eri ha ne(m) feicuel mert teóle uestet meg [Kv; TJK IV/1. 149, 160a]. 1589: Matias deak Mydeore ozton haza menenk, Mosdo vizet kire megh mosdek Es zidni kezdde hog vtanna mentem, mert ew haza keldwote volt, Es ereossen megh vere, hogi vgia(n) az Annya Matias deaknenak giogita megh engem [Dés; DLt 226]. 1592: Segeswari Leorincz ... vallia. Az zerzeodesben ott voltam, mikor Pal Doctorral megh zerzeodek Dombi Orban hűz f(ori)ntba hogi megh giogicha [Kv; TJK V/1. 193]. 1630: enis megh giogjitom egi penz nekül az kezedet mert ura(m) nem mindenkor vagion hon s elegh irat vehetek [Mv; MvLt 290. 194a]. 1693: en giogiittottam Kocaba Demeter az Verekedes utan megis giogiittattam semmi gongia nem uolt, az utan fono hazbanis iart masokal edgiut tancolt Betlenbenis az sokadalomban [Szeszárma SzD; BK. Hiti-kas Todor j b vall.]. 1711: Imreh György olyan nyavalyás ember vala hogy az Pater Baratok gyogyították meg [Dánfva Cs; Bom. XXXIX. 50 Csaki Mihalyne (50) ns vall.]. 1777: Flora Kosztán maga elsőkése előtt egy héttel küldötte el a' Feleségét ... Mokodra (!) a' néző Aszszonyhoz, hogy gyogyitaná meg [Sajóúdvahely SzD; KS].

B. állatra von. 1587: Az lonak zaya wezzet wolt meg hogy meg giogittotta attam Nekye f — d. 6 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 22]. 1590: Byro vram parancziolla, Myert hogy Sarlay Pal, az Zeorös Andras loat meg giogittotta fizettem f. — d. 70 [Kv; i. h. 4/XX. 2 Hooz Lőrinc sp kezével]. 1839 k.: én a' lovat annyira meg gyogítottam, hogy mikor el vitték, tsak egy keveset sántikált [Dés; DLt].

2. szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktionen; *Isten ~ vkit Isten visszaadja vki egészségét; Dumnezeul vindecă pe cineva; Gott gibt js Gesundheit zurück. 1629: Is(ste)n eő (elsője) gyogicza meg [KCs IV/116 Kemény János lev.]. 1676: Kolosvarmegyei Fő Biro Szabo Sandor Uram ... igrte is magat ő kglme hogy szűvesen szolgál csak l(ste)n gyogycsa meg [Bonchida K; Ut]. 1710 k.: A doktor mit adott osztán s mit segftett, nem tudom, de az Isten meggyógyíta [BÖn. 526] * *Isten ~ vmiből Isten kigyógyít vmely betegségből; Dumnezeul il vindecă/insănătoșeste; Gott heilt einen von irgendeiner Krankheit. 1662: Komámasszony még igen gyengén vagyon az hitván hideglelés miatt, de Isten abból is meggyógyítja ő kegyelmét [TML II, 234 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz]. 1770: Olosz Ferencz ur anyéra jutatt; hogy a' maga Láda koltsait, petsét nyomoját ... eő Nsgának által adta volna; hogy gongyát viselje, míg Isten meg gyogyitanná betegségéből [Algyógy H; BK sub nro 1017 gr. Kun István vall.].**

meggyógyítás 1. vindecare; Heilung. 1582: Borbelj Miklos vallia, Engemet Igiarho Georg hywt mint Jambor, az eo felesegenek meg gyogitasara [Kv; Tjk IV/1. 75]. 1667: Kegyelmed szerelmes fiacskájának súlyos betegségét s anyja, Kegyelmed szíves búsulását szomorúan értetem; kívánom, Isten kegyelmeidet szerelmes gyermekének meggyógyításával örvendeztesse [TML IV, 32 Thököly István Teleki Mihályhoz].

2. feljavítás; ameliorare; Aufbesserung. 1794: Valóságos dolog az, hogy az Veteményes kertnek nagy része Sűj-jedékeny, és mivelésre alkalmatlan volt, melly kertnek meg gyógyittására két rendbéli Svábok hozattattak ... kik-(ne)k is ételeken, italakon kívül volt fizetések 100 Forint [Mezőmadaras MT; BKG Dregutz Timók (80) col. vall.].

meggyógyíthat 1. a putea vindeca; heilen können. A. emberre von. 1540: kerem mynth kegyelmes uramath, hogy the k: kwlgyn walamy kewes penzt kywel gywyghassam meg az labothath, merth lathya Isten, hogy imar thyz penzemel theb nynchen [Kv; LevT I, 9 Petrus Literatus Nic. Thelegdyhez]. 1568: e roz kuruat ez gylkosagert, hogy Jmmar e rouid wdobe ket artatlant veztet Ha egy penzel meg Gyogithatna(m), beteg agiabol sem giogithanam mert q ezt en ream valo bozzusagaban vezette el [Kv; Tjk III/1. 145–6]. 1584: Anna Illyes Kowachne vallia ... az gyermek ... ereössen vertyezet, es chepegh az veritek Ala Az orran, de vgia(n) Nem giogithata egkikis megh [Kv; Tjk IV/1. 255]. 1592: Stephanus Puellacher fatetur ... Pal Doctor azt fogatta volna, hagi az eo Naga zolgaiait Dombi Orban az minemew niaualia (!) volt volna, abbol ki giogitana, es ammint az zereodsegh volt huz forinton, ha megh nem gogithatna, tehat azt az huz forintott vizza adna neki [Kv; Tjk V/1. 193]. 1657: Kerekes István, kit hátrébb is említettem, ezt combjában meglővék, és soha meg nem gyógyíthaták, azután néhány napokkal meghala miatta [KemÖn. 259–60]. 1716: az Doctorak mondták volna, hogj megh nem giogithatni [Nagyida K; Told. 22].

B. állatra von. 1631: csak az nap ült az hata(n) Nagi Marton s mindjart megh santula az lo ... aztis tudom hogi oruosoltatta ... de ugia(n) nem giogithata megh [Mv; MvLt 290. 58a].

2. árv megorvosolhat; a putea vindeca; heilen können. 1763: midőn az idegenektől meg Sebhett szabadasun-

kot magunktól meg nem gyógyíthatjuk ... az egész Corpus Natio szabadságánakis el kell veszni, mert a tagban esett Seb maga magat addigh szokta rontani, míg az egészsz Corpust el rontja [Hsz; UszLt 16].

meggyógyíthatatlan gyógyíthatatlan; incurabil, care nu poate fi vindecat; unheilbar. 1820: Andorko Ferencz mint marha orvos, és Solyom Janos Falus biro Vallomanyokból ... világos az hogy a meg döglött Marhának mérges tályag nevű veszedelmes, és meg gyógyíthatatlan nyavalyája volt [F.rákos U; Falujk 105 Barrabás Áron pap-not. kezével]. 1825: (Egy asszony) meg holt 60 Esztendő korába, Bal szeme végénél egy meg gyógyíthatatlan 'Seb támadván, mely miatt sinlett két Esztendejig [Körösfő K; RAK 130].

meggyógyíthatik meggyógyíthatatik; a putea fi vindecat; geheilt werden können. 1729: Ezen kötés miat job lába és bal keze erőtelenné tetetett, mivel a kötés után tsak hamar fekvő agjában a bal karja a kötözés miat, négy heljt ki is fokadozott, és az egész télen tavaszig meg nem giogithatek [Sövényfva KK; TSb 51].

meggyógyítható gyógyítható; curabil, care se poate vindeca; heilbar. 1831: ha jo elein jo moddal dajkálják a' beteget 's orosságal életik meg gyógyithato nyavalya a' Cholera [Vaja MT; HbEk].

meggyógyíthatat meggyógyíthatat; a putea asigura un tratament; heilen lassen können. 1603: Zechoy Marthon ... vallia ... Nagy Demeter vg mongia volt Benedeknek lay zegeni Atthamffia Mint vezted Magadat chyak Monostorra zaladhatnek ot talalnek borbelt kjwel meg giogithatnalak [Kv; Tjk VI/1. 665].

meggyógyító árv megorvosló; care vindecă; heilend, abhelfend. 1696: Az Jeremias Siralmátt meltan — s — helyyesen enekelhettyük, de mind ezeket reánk, bűneinkert meltan bocsátás és ezekből ki szabadítható, meg sebesítő es meg gyogyito, nem Más hanem az Elő I(ste)n [Vécs MT; TKI Kemény Simon Teleki Pálhoz].

meggyógyíttat a pune sub tratament; heilen lassen. A. emberre von. 1587: Keoreosi Balasnak attam vala ... az labat rwtwl el teorte vala egi nagi keo serelmeiert es hagi meg giogitatta kere hogi el engediem az d. 20 [Kv; Szám. 3/XXX. 23 Seres István sp kezével]. 1614: Iffiu György ollj njomorult volt hogj az teste mereo fekej volt vgj atta magat Orba(n) Leorincznek hogj megh gyogyitassa [Jedd MT; BethU 46]. 1629: az eő leania igen betegh s igen niomorultul vagjo(n), mert sem keze sem lába az leannak mert megh kezettek, hanem gjogicza auagi giogitassa megh [Mv; MvLt 290. 167a]. 1835: a brandtól kinlodott Fejér Ferencznét maga vitette Kolosvárra, 's meggyogyitatta [Zsibó Sz; WLt].

B. állatra von. 1599: Mate Deakne Aszoniomnak kwleön az 1. lora fizettem Cassaig miuel hogj megh turositottak uolt azual eősze hogj megh giogitassa f 5 d 75 [Kv; Szám. 8/XIII. 79 Szabó András sp kezével].

meggyógyul 1. felépül; a se vindeca; genesen. A. emberre von. 1573: Boldisar ez Eleot varos zolgaia, Azt vallia hogy mykor Zakan perel volt Hersel Lwkachal ... es Byro vra(m) hitet ltelt volna pwskamak, Byro vramat

kerte Zakan hogi egi zolgat adna kytwl pwskarnak meg lzenne az Theorwent ... Mondot pwskar Im latod hogi halalnak vagiok fya, En most oda Nem Mehetek, hane(m) vegie kerdeobe Zakan, ha meg giogwlok myg az kerdeot Meg latyak [Kv; TJK III/3. 128]. 1578: az mezzarosok dolgaba hagirot biro es kiraly biro, az egez tanachial egietembe egez warosul wegeztek eo kegmek hogi az derek dolog halagion, miglen feobiro vram megh giogiul, es az teob vramis megh leonnek [Kv; TanJk V/3. 168a]. 1583: balas kouachne azt izente hogi chak petersel(iem) leuella keöttesse meg Jogiu! [Kv; TJK IV/1. 160a]. 1589 k.: Magyarai tamás monda Az Azzonnak hogi ha Engom hattak tutornak, Azt keuantom hogi megh lassuk meny Az pénz ... mert teollem zamoth veznek ... azt Akarom hogi Az en tutorsagom alath pechiet alat legien ha eo megh giogiul ne vegyen en teollem zamoth talallya vgy megh Az mynt volth [Szu; UszT 25]. 1625: az J halalos betegsegeben esküvesel fogatta hogi lassak hozza es ha meggi Jogvly engeömöt Istennek törvenje szerent el uezsen [i. h. 25]. 1634: kerdem tolle az Azzo(n)iat ha megh gyugult, s monda, megh gyugult volna [Mv; MvLt 291. 6b]. 1716: soha megh nem giogiul, az vizelettiis megh nem állott, merő dögh volt az házis miatta [Nagyida K; Told. 22]. 1807: Az kedves Hugom, hogi jobban vagyom, s erősedik szívemből örövendem, engedgye az Ur Isten, hogi tőkéltesen gyogyuljan meg [F.detrehem TA; Ks 65. 44. 11].

B. állatra von. 1596: a Lowat Georgi kowachy Megh Nyraztta: fogattom Berbe Egi Lowat meg megh giogiula [Kv; Szám. 6/XXII. 7]. 1621: az meli lo az havasely Boer keouettel uolt, Vizza leouen az zekeresek haza nem hozhattak se(m)mi uton az louat hogi rozsul uolt, han(em) ez utan s ez okon kwideót Biro vram vtan(n)a, hogi ha megh giogiult, megh hozza [Kv; i. h. 15b/XI. 225]. 1639: egjkor eddigh jarek utanna hogi jöjñ oda s orvosollia megh, hogi el iöue s meg orvosla pemeteuel miuel s megh giogiula az gjermek lo [Mv; MvLt 291. 189a]. 1687: az őszver is meg rühesdött vala, tsak tubakkal orvosoltak, meg jogyult, írta(m) vala, hogi Réteimből tsak vitesd haza az nagy gjermek lovat, mint hallom semmit nem giogiult [ApLt 6 Kálnoki Sámuel feleségéhez. — Réten NK]. 1784: Az Kancza Csitkonak lába szinte egészen meg gyogyul [Sáromberke MT; Tsb 18 gr. Teleki Sámuelné Bethlen Zsuzsánna lev.].

2. (betegségből) kigyógyul; a se vindeca (de o boalä); (von einer Krankheit) heilen/genesen. 1630: Tudom hogi mikor az az Fazakas Gyorgfi felesége beteg leuen az mely betegsegeből meg ne(m) giogyula, oda menuen megh kenegtettem de en Semmi keket nem latta(m) sem panazzat vereseg felöl nem hallotta(m) [RDL I. 20 Aztalos Peterne Katalin vall.]. 1651: azt uartak hogi az leany megh iogiullion abbol az betegsegebol [Cszs; CsÁLt 27. 1/16].

3. begyógyul; a se vindeca; ver/abheilen. 1729: az egyik keze is ki fokadott egy néhány helyt melly nem régen giogyult meg [Sövényfva KK; Tsb 51].

4. átv kb. jobb útra tér; a se indrepta, a reveni pe drumul cel bun; sich bessern, auf den besseren Weg kommen. 1662: Ésaías keservesen panaszkodott: Bedugták volt fülöket, hogy ne halljanak, szemeket behunyták, hogy ne lássanak, szívek megkeveredett, hogy ne értsenek s meg ne térjenek, és valamint meg ne gyogyuljanak [SKr 709].

meggyógyulás 1. gyógyulás, felépülés; vindecare, int-sánatosire; Genesung, Heilung. A. emberre von. 1657:

Meggyógyulása után az fejedelemnek Váradról megindulánk az hadakkal [KemÖn. 38]. 1729: egj Katona a' faval ugj meg verte föbe, hogi ... más fél hetig fekütt, három hétig semmit nem is dolgozhatot magán(a)k és olly erőtelenségét profitéállja meljéből allando meg gyogyulását nem remélheti [Sövényfva KK; Tsb 51]. 1739: Az Instans Aszszonynak finalis Resolutioja ugjan dilatalatik, mint-hogj Isten által, reménség lehet meg-gjogyulása felöl; mindazon által, Tiszt Uramék ő kglmek, magok Tiszt kötelességeket körülötte vég(e) vihetik [Dés; Jk 525b].

Szk: ~t kíván. 1664: Az asszonyom ő kegyelme betegsége bizony szívem szerént búsulok, Istentől meggyógyulást kívánok ő kegyelmének [TML III, 177 Polyik János Teleki Mihályhoz].

B. állatra von. 1771: Tudgyaé a Tanu ... hogi a p(rae)titt. Exponens ... B Kereszturi Varga Ferentz nevű Jobbágya két Esztendős paripa Csikáját hol, kik, miképpen mitsoda patakba szöktették belé? hogj edjék első lába helyiből ki menvén máig is tsak tsingoladzik hogj réa nem álhat, meg gyogyulásához semmi reménség Nints? [Msz; BetLt 7 vk].

2. begyógyulás; vindecare; Abheilung. 1605: Nemzetes Szopori Suljok Janos Uram ... Brassnál való országos harczon halálos sebben esvén Colos várát vitette volt magát ahol a sebnak meg nem gyogyulása miatt az ágyékában lévén az golyobis majd két esztendeig nyomorgot [BÁlt 93].

meggyógyulhat felépülhet; a se putea vindeca; gesunden/genesen können. A. emberre von. 1657: Vala pedig az svéciai királynak egy residence az fejedelemnél Strassburg nevű, ki ... egykor nékem és Bomemisza Pálnak mondá: Az fejedelem^a már hogi meggyógyulhasson, remtelen [KemÖn. 107. — ^aI. Rákóczi György].

B. állatra von. 1681: a Nyari Takarodasra mindenkor megh szokott a munka szűnni mind az(on) által, az Dnüs Officialis ... a Bányakat vesztegh állani ne hadgia az Dnüs Terrestris kárára; mert addigh az Lovakis elegend(!) nyughatnak, es ha jo gondviseles alat pascualtatik megis gyogyul hatnak [VhU 61. — ^aA bányászás].

meggyógyulhatatlan 1. gyógyíthatatlan; incurabil, fára leac; unheilbar. 1657: elméne az doctor, egész bizonyos informatiót vivén az ellenkező helyekre az fejedelemn^a meggyógyulhatatlan nyavalyája felöl [KemÖn. 94. — ^aI. Rákóczi Györgynek].

2. átv orvosolhatatlan, javíthatatlan; incorrigibil; unverbesserlich. 1662: aki pedig igen megkeményíti szívét, veszedelembé esik ... amelly ember a gyakorta való fedésre megkeményíti az ő nyakát, hirtelenséggel megtöretik, úgy, hogy meggyógyulhatatlan lészen [SKr 711–2].

meggyógyult kigyógyult; vindecát; gesund geworden. 1806: a' lovaglással 4ik ízben rontottam fel meg gyogyult beteg farkomat [Mv; Ks 101 Thuroczy Károly lev.].

meggyomlál gyomból kitisztít; a curăța de buruieni, a plivi; ausjäten/kräuten. 1717: A felső kertet meg gyomlálták egészen, s meg kápaltak [Darlac KK; Ks 96 Fogarasi Péter lev.].

meggyomlálhat gyomból kitisztíthat; a putea curăța de buruieni/plivi; ausjäten/kräuten können. 1715: az Ilyieni

uton levő Majorság földbe) el vetett ... kölessét hogy nem Termet ezt az okát tudom mondani, hogj bé vetették rettenetes zapor esső érte, mely miatt a földbe) verődven, felette ritká(n) költ az uta(n) kessőbbben nagj szárazság indulva(n), el mohorosodat, füvesedet, nem volt abba(n) mod hogj meg gyomlálhassák [Sárkány F; Ut]. 1786: A Buza is itt mi nállúnk igen ritkás, buriános, tóvisses, ugyan rajta vagyunk ... hogy a nagyjából (me)g gyomlálhassuk, de kevés szaporával [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1821: hogy pedig anyi Szőlő tö légyen ... onnan tudom és onnan vetek hoz(z)á bizonyosabban mivel szám-ban vettem hogy egy dolgos gyomláláskor hány szőlő töt gyomlálhatot meg [Celna AF; Ks 79. 13–14].

meggyomlálát gyomból kitisztított; a pune să se curețe de buruieni; ausjäten/kräuten lassen. 1606: 2 May Giomlaltattam megh az zegeniek zamara ualo buzat, voltak az giomlalok niolczan egiknek attam d 10 [Kv; Szám. 12a/l. 30]. 1762: Ajtoni Ferenczné eökegyelme ... sokaknak botrányozására azt mondotta, hogy ha Jépus Cxs az Egből le szállana, elsőben az szöleit meg gyomlálóttná, s azután ki kapaltáttna velle, had tudná meg, hogy iszszak az jo bort [Torda; TJKt V. 109].

meggyónhatik a se putea spovedi, a-și putea mărturisii păcatele; beichten können. 1710: Szebenben hirtelen, hajnalban guttaütésben meghala gróf Apor István meg sem gyónhaték pápista módon [CsH 351].

meggyónik 1. a se spovedi, a-și mărturisii păcatele; beichten. 1557: Albert pap Borsaröl Ezh walla az ew conscienciayara en walek Swky mesther, es mykor az yo azzonnyomoth az Wr Isten halála Bethegeythe, be hywatta az plebanosth hogy megh gyowonnyek mynth annak mogya [Szentmártonmacskás K; SLt ST. 5]. 1635: Papot, hohert hozatot, hogi cziai megh gionia(n) s fel akasztasson(n) [Gysz; Llt]. 1776: mind a' ketten ... siettetni kezdék á Kis Aszszony ő Ngat, hogy bundáját felvénne, indulnának á Templomba, meg gyonnék, Aniko Kis Aszszony ő Nga pedig egészen el változott vala szénében, és igen reszket vala | hallottam Annikó Kis Aszszonnak ilyen forma szavait: Édes Bátsi ne kénszeritssen, hogy meg gyonnyam és meg eskegyem, mert meg sem gyonom, meg sem esküszöm [Kóród KK; GyL. Christ. Kovács conj. St. Miklos (55) vall.].

2. gyónásban be/megvall vmit; a mărturisii ceva la spovedanie; durch Beichte etw. (ein)gestehen. 1710 k.: Mint adatott a feleségével a Rabutin egyik hajdúja kezéhez száz arany ígret mellett egy üvegben víz és egy papirosban por mérget, hogy Actonnak beadja amaz első után; ki is azt sokáig a jégverem fedelében tartotta, egy ivó barátjának és ennek intéséből Tzabanianus főpápnak meggyóna és kezéhez is adta [BÖn. 949].

3. őszintén bevall; a recunoaște cinstit; aufrichtig (ein)gestehen. 1800: Tavaly foga jární olyan Guber(nialis) Commissio hogy a' Halottakat 48 ora előtt el-ne temessük. Én meg-gyonom Nagyságod(na)k, Még égnél többel ezen terminust ki-nem tudtam általni [Márkod MT; IB. Gombási István lev.].

meggyontároz gyontárral bevon; a vopsi cu vopsea care conține rășină și ceară; mit harziger Wachsfarbe bestreichen. 1592: Az Adozedő Wraim ismeg penzt Adanak, és

tudak ezeket be: Aztalos Istúnnak, hogy az Aztalt kteek előtt meg gyontarosza ... d 40 [Kv; Szám. 6/XVIIa. 315 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

meggyontároztat gyontárral bevonat; a pune pe cineva să vopsească (ceva) cu copsea care conține rășină și ceară; mit harziger Wachsfarbe bestreichen lassen. 1597: B V hagasabol zegezitettem es chinaltattam az Tanachihaznal az also hazbeli padzekeket, megis festetitettem giontaroztattam [Kv; Szám. 7/XII. 21 Filstich Lőrinc sp kezével].

meggyóntat a spovedi (pe cineva); jm die Beichte abnehmen. 1590: mondek te roz azonj hol veottad a' buzat ... monda, Jaj edes azonjom a' perengemel veom fel egy zeker melleol, Akarek a' biro Vramhoz leonneom, addeg kerenek hogy nem Jeowek, hanem jesuita paphoz Viweok eo gyontata megh [Kv; TJK V/1. 6 Lengiel Adamne Barabara vall.]. 1710: a császár confessáriusát titkon arra vevé, hogy mikor a császárt meggyóntatná, a megszenteltetett ostyát méreggel kenné meg, s úgy étetné meg a császárt [CsH 94]. 1751: A pap Miron Pétert Halala alkalmatosságával meg gyontotta ... hogy ő találta volt a pénzt [Szépkényerüsztmárton SzD; Ks].

meggyökerezett átv gyökeret eresztett; care a prins rădăcini, inrădăcinat; Wurzel(n) geschlagen. 1773: Talán az Istennek országa, melyet mindennapi imádságunkban kérünk öfelségétől, eljő, mert az innepnapokat is majd mind tollálák. Ezt a nagy meggyökerezett szerzetet is [RettE 314].

meggyökerezhetik 1. megtelepedhetik, gyökeret eresztet valahol; a se putea stabili, a putea prinde rădăcini; sich ansiedeln/einwurzeln können. 1823–1830: De régen a németek nemigen gyökerezhettek meg Marosvásárhelyt, mert dologtalan s jól élni szerető emberek voltak, s hamar elpusztultak [FogE 104].

2. átv gyökeret verhet, általánosan elterjedhet; a se putea răspindi/generaliza; Wurzel(n) schlagen/allgemein Fuß fassen können. 1764: Hoszszat valo szoimrol követem Bátyám Uramot ... ha én most is azt a' méltatlan motskot halgatással szenvedtem volna, az irántam való ros opinio meg gyökerezhetett volna, de mint hogy semmib(en) vétkes nem vagyok azért mertem bátron írni [Középlak K; Bfr].

meggyökerezik gyökeret ver; a se inrădăcina, a prinde rădăcini; Wurzel(n) schlagen. 1592: Wegheztek Hogy Valaki az lelkewel zitkozodik vagy hazanal vagy egieb helieken, vagy feo vagy kichin rend lezen egy forintot vegienek raita, Hogy penigh ez Weghez Nem chak Egy Biro Ideyeben hanem eoreokeoseon megh gywkerezek ... Byro vram hiwattasson minde(n) Capitanokat, minde(n) tizedeseket ... meg eskettessen hogy valaki-teol ez zitkot hallia, mingyarast az tanachinak tartozzek ighaza(n) be mondanj [Kv; TanJk I/1. 175]. 1664: Bizony-nyal from Nagyságodnak, semmi sem kedvesebb ő nagyságának, mint ha gyakran méltóztatik írni, tudósítván az dolgokról, melyből, meg lévén Nagyságtok között, jobban is meg gyökerezvén az ő el kezdett atyafiúi szereteti [TML III, 152 Teleki Mihály Vesselényi Ferencz]. 1710: Senki azt bizonyoson nem tudhatja, mitől lőn, hogy a bécsi udvar azt a rebelliót oly könnyen engedé meggyökerezni [CsH 333].

meggyőmőtől meggyőmösöl, elagyabugyal; a cotonegi, a snopi in bătăi; verprügeln. 1749: minden igaz ok nélkül réám jövően erőtelen betegség állapotomban az földre le nyoma, mig mások meg szabadithatának tölle addig jól meg vere gjomította az földen [Tarcasfa U; Pf]. 1826: Mihály István Urat földre ütven meg győmőtölte egy Mustyával [Lisznyó Hsz; HSzjP Lisznyoi Huszár Kese Elek (34) vall.].

meggyőtör *div is* megkínoz; a chinui; quälen. 1662: a boloniak serege ... némelyeket fogságba vetvén, némelyeket szörnyű kínnal meggyőtörvén, megölvén, hogy csak még emlékezni is róla siralmas lehet [SKR 101–2]. 1896: Te, majd (amint megérik a tervem) a K. Zs. T.^a érdekében meggyőtörünk téged [PLev. 183 Petelei István Jakab Ödönhöz. — ^aKemény Zsigmond Társaság].

Szk: *meggyőttri vki fejét.* 1896: Ha felmentem volna Bpestre, meggyőtörtem volna a fejedet, s a tanácsod szerint magam jártam volna el a dolgomat [i. h. 177 ua. uahoz].

meggyőtördött elgyőtört; chinuit; gequält. 1678: az Úr Istennek haragjának sajtója nyomton nyom ... annyira, hogy az én szegény meggyőtördött testem már alig bírhatja [TML VIII, 124 Kapi Györgyné Teleki Mihályhoz].

meggyőz 1. (harcban/verekedésben) legyőz; a invinge; (im Kampf/in der Schlágerei) besiegen. 1599: 1599 Die octobris Mihaly vayda hawaselfeoldebeol Nagy haddal ky iowen ez orzagban, Bathory Andras Erdely feyedelem az Nemesszege is orzagh nepewel Zebenhez elejben zalwan, ott ereos harczot tewen egy mas ellen, Az Erdely hadat megh gyeoze [Kv; TanJk I/1. 347]. 1658/1799: Augustusban meggyőzé a nagy sokaságú pogányság a kevés számból álló székelységet [Mv; EM XVIII, 451–2]. 1703: De immár csak közel nyomulván Fehérvárhoz, még egy máshova expédiáltatott trupp német volt, aki már útban lévén expeditiójában, utánamentek, visszatérítvén, superveniálván, meggyőzték a kurucokat [Kv; KvE 280 SzF]. 1763: ezután a többbsf Juonra rohanván meg győzék [Nagyida K; Told. 9].

2. harcot megnyer; a ciştiga o luptă; Kampf gewinnen. 1705: Tíz kurucok is voltak, akik kísérték Falkenheimt ... húszt ejtel bort megittanak, úgyhogy némelyik a lovakról is lehullottanak, akik is azt mondták, hogy Magyarországon volt harcot a németekkel, de melyik győzte meg, nem tudják [WIN I, 505].

3. *törvényen ~ törvény előtt* felülkerekedik vkin; a ieşi învingător/biruitoar în faţa instanţei; vor dem Gericht sich durchsetzen/in unterkriegen. 1606: en Lazlo petert es Basa Gieorginet gieoztem meg i teoruenien az en keresetemben [UszT 20/326 Chistann(us) Benedek iuratu(s) Not. sedis Bardoczj vall.].

4. betegséget legyőz; a invinge o boală; eine Krankheit überwinden. 1657: Az fennemlített német kapitán, Quad meghalván Fejérváratt, az fejedelemnek útja lévén engem hagyott vala hátra, és exenteráltattam béliit kivételvén; kinek bűzi miatt az borbély, ki véle bajlódott, megbetegedék s meghala; nekem is csinált vala valami alteratiót, de főborral s erős aquavitával meggyőzőém [KemÖn 51].

5. *félelmet ~ félelmet* legyűr; a invinge frica; Furcht bezwingen/unterkriegen. 1657: mind magam s mind az

úrfi részéről az tisztességek szereteti az félelmet meggyőzvén elmenénk, lévén velünk commissariusul egy Mortani nevű főtisztviselől, ki az egész gyalogságnak generálja vala [KemÖn. 278–9].

6. készlet/rábír vmire; a indemna la ceva; zu einer Sache bewegen. 1671: Noha bizony sok dolgokkal menthetém magamat az mostani alkalmatossággal való nem mehetésben de az Kegyelmedhez való kötelesség meggyőzvén, elmegyek feleségemmel együtt [TML V, 469 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1676: Felebarátjához való igaz szereteti is embert sokra kötelezi, annál is inkább meggyőzi, ha az gonoszért jóval fizet [TML VII, 223 Teleki Mihály Wesselényi Pálhoz].

7. győz/képes vmit elvégezni; a fi în stare/capabil să facă ceva; fähig sein etw. durchzuführen. 1666: Én, Uram, micsoda bajjal legyek ... megírni nem tudom ... kíváltképpen, Uram, az vice kapitánnak nem léte nélkül lehetetlenség, ezt én csak meg is győzzem [TML III, 614 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

8. kibír, elvisel; a suporta ceva; vertragen, aushalten. 1759: (Gyerőffi Kata másodsor férjhez) ment volt Henter Jánoshoz. Jó, jámbor, emberséges ember vala nyavalyás, nem bánta ő akármint lármázott a felesége Néha néki is jutott a zsembebe, de hallgatással mind meggyőzte s vette is hasznát [RettÉ 87].

9. rábír vkit vmire, elfogadtatja vminek a helyességét; a convinge pe cineva cu privire la ceva; jn zu etw. bewegen/veranlassen. 1658: édes Öcsém uram, mint jó fiú csak az engedelmességgel győzze meg Kegyelmed ő Kegyelmet [TML I, 146 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1794: nem homályoson, sőt igenis nyilvánlagosan meggyőzi az Inclytum Officiumat a' Tutor Ur mi hasznára kívánt az Árváknak mindenkor lenni [Kv; CsS]. 1810: hogy hazudatt ott szembe meg győztük [KLev.]. 1831: meg győzött a' Groff hogy semi bajad nem lesz jut ál érte [Kv; Pk 6].

10. vmely tény elfogadtat vkivel vmit; faptele determină ca cineva să accepte ceva; eine Tatsache läßt einen etw. annehmen. 1667: Egyébirt az huszti dologról, úgy tesz, instructiom mellett eleget tudok szólani, csak Keczer uram az aeren felül ne járjon, kit is az dolog meg fog győzni [TML IV, 217 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1670: Noha bizony az asszony, látom, neheztelli de talám az kényszerítő alkalmatlanságok ő kegyelmét is meggyőzik [TML V, 281 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez].

11. vmi bizonyossá tesz vmi felől; lucrurile fac ca cineva să fie convins de ceva; etw. einer Sache vergewissern. 1881: Apróbb megjegyzéseidet is hogy számba vettem minden ízig, arról majd meggyőz téged a könyvecském, melyből 4 ív már ki van nyomva [PLev. 91 Petelei István Jakab Ödönhöz].

12. rávisz vmire; a indemna la ceva; zu etw. verleiten. 1710: noha Székely Lászlónak a püspök^a közel való atyafia volna, mégis meggyőzé a pénzkívánság, s ... egy alvinci oláh papot bérlének meg ajándékkal, vádolja el a püspököt a fejedelemmel, hogy egy asszonyt tart kurvájának a maga házában [CsH 309. — ^aSzáva].

13. *~i magát vmiről a.* rábírja magát véleményének megváltoztatására; a se convinge, să-şi schimbe părerea; sich zur Änderung der eigenen Meinung veranlassen. 1678: szenyvedéseim majd ugyan kényszergetnek magam igények megvilágosítására de meggyőzvén magam jobbnak találtam, bár mocskoltassam, szenyvedjek én mel-

atlan, Istenem ártatlanságom világosságát napfényre hozza [TML VIII, 69 Kapi György Teleki Mihályhoz]. — b. vmely tette határozza magát; a se hotári/decide de ceva; sich zu irgendeiner Tat entschließen. 1888: Szóval: látod, még egyszer frok. Győzd meg magad és írj, ha hús sort [PLEv. 141 Petelei István Jakab Ödönhoz]. — c. belenyugszik vmibe; a se resemna de ceva; sich mit einer Sache abfinden. 1667: Még is kérem, édes Bátyám uram, Kegyelmedet, az mennyire lehet, győzze meg magát és az felleltébb való búsulást^a ne kövesse [TML IV, 42 Thököly Imre Teleki Mihályhoz]. — ^aGyermekeinek halála miatti búsulást]. 1810: a kis Antim úgy vagyon hogy azon a földi segítség már késő a leg kedvesebb gyermekemet veszttem el benne; de ha az Isten úgy rendelte, halgatnunk kell, győzze meg Ngod is magát benne [Buza SzD; JHb Jósika János lev.].

meggyőzés vmivel szembeni ellenállás; impotrivre, opunere; Widerstand. 1681: Sz: Martoni Janos kézbe adásával obligala magát, hogy ha teöbbe meg reszegiti magát, bator deponallia a Sz: tarsaság, ez tekintetbol az egyszer meg engettünk nyavalyias Atyankfianak elöttünk viselve(n) erőten venseget, es az bomak meg győzessere valo tehetetle(n)seget [SzJk 152].

meggyőzetik 1. (harcban) legyőzetik; a fi invins (in luptă); (im Kampf) besiegt werden. 1662: noha nem könnyen adnák meg magokat,^a de meggyőzetének, és ugyanígy fenn kezek elvagdaltatvan, nyakra-főre aláhajigáltatának és itt a sokaságtól diribul-darabra vagdaltatának és aprítatának [SKr 91]. — ^aNadányi Gergely és Szilasi János, Báthori Gábor gyilkosai]. 1704: Ugyan ma jött az a hír is, hogy most újobban a kurucokat, az őfelsége Heister generál alatt levő hada odafel, a Dunán túl megverte volna, akik is látván, hogy meggyőzettek, tízezeren magokat letölték [WIN I, 91].

2. (érvekkel/tényekkel) rábíratik vmire; a fi determinat (prin argumente/fapte); (durch Argumente/Tatsachen) zu etw. veranlaßt werden. 1662: a fejedelemből abból mind az ország adójának felszedésében való nagy károktól s a vármegye népének hadra felültetésébe való nagy akadályoktól is meggyőzetvén, végre azon nemes vármegye főispánjának tisztí méltóságos gróf úrnak, Rhédei Ferencnek adatott vala [SKr 335]. 1663: Én már, édes Apám uram, sok ratiocinálkodásim után meggyőzettem, magam kicsiny szerencsémét az ő nagyságukéhoz kötöttem [TML II, 475–6 Teleki Mihály Gíllány Gergelyhez].

meggyőztetés legyőztetés; biruire, invingere; Besiegung. 1823–1830: ma, midőn a Bonaparte letétetetésével s meggyőztetésével az európai fejedelmek nagy kongresszust tartottak, mint változott a vallás dolga Chursachseniában ... nem tudom [FogE 196].

meggyőztetett meggyőztört; chinuit; gequält. 1662: Ki^a gróf Bethlen Péter egyetlen fiaának szomorú és véletlen halálával is igen megkeserítettett vala ... Kinek halálán mind az üdőtől, s mind a sok bánattól, nyavalyáktól meggyőztetett s megőszült édes atyja, látván édes szép nemzete fiúágán való továbbterjedésének ... reménységét már elmetsetni, mennyire kesergéné, akárki is megítheti [SKr 283–4]. — ^aGróf Bethlen István].

meggyőztetethetik rábíratathatik vmire; a putea fi determinat; zu etw. bewegt/veranlaßt werden können. 1662: főképpen akik a dolgokat elsőképpen igazgatnák, ha ebben csendesebben s nagyobb considerációval, tanáccsal cselekesznek vala, szép módokkal, helyes rátiókkal, szelídségmutatással a Rákóczi György fejedelem elméje is inkább meggyőztetethetik vala [SKr 486].

meggyőztetik 1. legyőztetik; a fi invins; besiegt werden. 1662: Ők is nagyon emberkedvén, számost ugyan el is hullattak vala a jancsárok közül, de tőlük meggyőztetvén, a férfiaknak mind fejek szedeték [SKr 541].

2. vmitől indíttatik/készítettetik vmire; a fi indemnat de ceva (la ...); von etw. zu etw. veranlaßt werden. 1657: az kötelességtől s az dolgoknak rossz következtetésének félelmetől meggyőztetvén az fejedelem sátorához felmenek, és elsőben is kedves és hiteles barátommal Bornemiszsa Pállal közölvén az fejedelemnek is megjelentők, hogy praeveniálna ez tumultusra való hajlandó állapotot [KemÖn. 178]. 1662: minekutána nevedkedni látá az evangéliumi tudományak üldöztetését s magának is injuriálást ... végre meggyőztetvén az Isten tisztelietinek oltalmazására néző zélustól, tractát indíta vélek [SKr 204].

3. rábíratik vmire, meggyőződik vmiről; a fi convins de ceva; von etw. überzeugt werden. 1798: ha magok jó lelkek esmeretek szer(ént) erről meg nem győzetnek, az igazság, és a Ns Haza Törvénye el igazítáyk [M.dellő TA; DobLev. IV/802. 2a]. 1800: A' Nemes Ember egymásba keresi a' hibát vitsalodik(!) perlekedik es Arulkodo parasztya helytelen vadgyának szentül helyt ad meg lévén győztetve abban hogy az Arulo az emberséges ember [Csapó KK; Berz. 11. 75]. 1819: az elő mutatott radicalis Levelekből nagyobb részben meg győztettem arról; hogy a' felyebb érdeklött Jóságok a' Fiu ágot illetnék [Déva; Ks 92].

Szk: lelkiismeretétől ~. 1657: Előbb nem mervén kifokasztani, ott jelenté az egyik titkon, hogy meggyőztetvén lelkiismeretétől, mind az baráti állapot, s mind az religio mellől el akama állani [KemÖn. 117].

meggyőzhetetlen megcáfolhatatlan; incontestabil; unwiderlegbar. 1662: Ez gyűlésen már az evangélicus státus mind azelőtti s mind az 1659-től fogva való nagy sok gravaminait őfelségének supplicatioja mellett beadván, mind a linci diploma második conditioja, s mind az assecuratóriák szerént erős, meggyőzhetetlen okokkal kívánja vala őfelségétől azoknak eligazíttatását [SKr 677].

meggyőző kb. legyőző; care invinge (pe cineva); besiegend. 1704: Sok but és banatot hoz reank az üdő Az Farsangnak farkan banattal meggyőző [EM XXXV, 276 gyászének].

meggyőződés 1. megbizonyosodás; incredintare, convingere; Vergewissung. 1798/1799: az Al Peres Bárá Úr, a' Processus folyamatjában nem ezt erőssíti, hogy ezen Recognitioja^a extra judicialis lett volna, hanem tsak azt állítja, hogy az illusive lett volna melly kvalificatio, egy az, hogy nem próbáltatik, más az, hogy ... a' meggyőződésig, meg-mutatattott, hogy az tsak illusióból nem eshetett [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 424]. — ^aTi. annak elismerése, hogy a perben forgó kiváltáslelél birtokában van.] 1799: régi Divisionális Leveleimet olyan bizadal-

mas, és Törvényes kérele(m)mel bátorokodam bé adni, hogy a Mlgs és Tekintetes Vrak bé adott Leveleimből meg világosodván, hogy ezen Sessio egyenesen engemet illet, minthogy én a Bironak tökéletes meg győződéseig keresetemet meg bizonyítottam [Ne; DobLev. IV/819]. 1802: hogy pediglen az Aszszonyok^a annak idejében a Törvény előtt menthetetlenek légyenek, és az Exponensek igaz p(rae)tensiojok iránt a' tellyes meg győződésig meg világosittassanak, közölnek mi általunk egy Hüteles Esketést ... 2 szor admonitoria certificatoria Instructionnak hüteles Mássát [Torda; i. h. IV/857. — ^aAz alperesek].

Szk: bírói (teljes) -ig. 1809: a' ... Vallomásokból Biroi meg-győződésig Nyilvánságos lévén az; hogy ... Szabo Jánosne a' már most Kerdésben forgo Egési^a Földet 10 Vfrban iffju Szász Istvánnak Zalogba adta légyen, ahoz pedig az el-zálogosito Nagy Anya Szabo Jánosne Jussán a' Felperesnek volt és vagyon közelebb valo vérése a' ki váltásra [Dés; DLT. — ^aAz Egés nevű határreszben]. 1842: ezen alap okból az alpapi szék által hozatott — a Felperest az Alperestől örökösön elválasztó Ítélet minden czikkeken helyben hagyatik megerősítetik. Birói telyes meg győződésig belévén bizonyosodva az Alperes férj nős paráznsága [Kv; Borb. I].

2. nézet, felfogás; páreter, conceptie; Ansicht, Meinung. 1847: Mely ebbeli végzést a mi Bányászatunk, és Vas művészetünk Erdőtlenességéből roskadva szemléltető, és a jobb rendel a jöendő szebb remények biztato elvből önkéntes meg-győződésünkől tettük [Torockó; TLev. 10/9]. 1849 u.: a nép ingerült állapota miatt a rögtön ítélő székek birái kényszerülnek ítélet hozatalokba nem mindig meg győződésüket követni [EM XLIX, 548 Zeyk Károly kezével].

3. vall hit; credintă; Glaube. 1790: Ezer hat százban Mind szent Havának 25dik napján meg állított ország Végzésenek erejekkel ... Helvetiai Confessiot tartó Vallásunk a' több bé vett vallásokkal egyenlővé tétetvén, azon egyenlősítésből önként következik, annak szabad gyakorlása, és továbbá következöleg egyik bé vett Vallásról a' másik ugyan bé vett vallásra a lelki esméret meg győződéséből származott szabad által menetel [Kv; SRE 267–8]. 1795/1798 k.: ne hogy olyat találjunk Valakit bé fogadni a ki talám nem meg győződésből, hanem Valamelly feynyiték el kerülésére nézve kívánna gyülekezetünk(e) fel vétetni [HbEk]. 1807: Dobai Simon a' Graeci ritus Vallásról önként belső meggyőződéséből, a' mi vallásunkra állott [Gyalu K; RAK 100]. 1845: Halász Franciska, 18 éves hajadon R. Catholica ... önkéntes meg győződésből lépett által vallásunkba [Burjánosbuda K; RAK 129].

meggyőződik 1. megbizonyosodik; a se convince/asigura/incredintă; sich vergewissern. 1662: Ami végezetre a 9. vétet illeti, a rút magunk elhívését, s felfuvalkodását jó szerencsénkel a állapotinknak ideig kedvünk szerint folyásával lsten s ember ellen, úgy hiszem, hogy arról magunk szerént is meggyőződött lelkünk [SKr 715]. 1798: egy Szán Rokontza vastagságu darab fával utótte és verte ... Vaszília ezen Asszonyt; és mfnek utánna másnap ujabbanis mutagatta volna meg vert Testét magam is meg győződtem, hogy lehetetlen volna csupa ostor verésnek lenni [A.árpás F; TL. Bukurá coniunx Michaelis Gráma (45) vall.]. 1802: A Sub Nro 10 lévő Contractusbol, meg lehet az iránt győződni, hogy abb(an) a panaszo Aszszony Nagy Annyának neve subscribálva nintsen [Torda; TLt

Közig. ir. szltan Gálffi Joseff vice ispány kezével]. 1851: Meggyőződtem arról, hogy itten vendéglőkben és közönséges házaknál Hazardjátékok erőssen üzetnek [Dés; DLT 80].

2. bizonyos vmiben; a fi sigur de ceva; einer Sache gewiß sein. 1832: Minden ember tapasztalhattya magában azt: hogy amfdön valakiről valami rosszat költnek, és mondanak — bátor nemis hiszi az ember 's meg van győződve, hogy nem igaz — 's mégis marad abbol valami benyomás az emberben [Torda; IB. Demény János tt lev.]. 1847: ők úgy tekintettek magok közt engemet, mintha az Istentől küldött jöltévo anygalt látták volna, becsülték hívségemet, meg voltak győződve igazságomról [VKp 159 Varga Katalin keze frása]. 1860: Miután Cs. Királyi Fő Hadnagy T: Cz: Stark Károly ur Nője Weszely Mária Aszszony irántam mindég, jo indulatot mutatott ... s engemet egészege fel áldozásávalis apolni kívánt, 's meg vagyok győződve hogy ez utánis engemet el nem hágy ... halálom utánra hagyom és hagyományozom ... Akontz István umál lévő azon 7000 ft ... conventios ezüst pénzbeli tiszta activ követelésemet [Kv; Végr.].

3. rájön vmire; a-și da seama (de ceva); sich davon überzeugen. 1840: oljan kevés kedvem vagyon mind ezekhez, Látván a fiaim gondolkodásokat is ... bár minde-nemet által adhatnám nekik ... próbálják ők is a világot ... talán az edgyik vesz valamit az Indolentiájából, s a másik is meg győződik benne, hogy a Czime el nem tartya a világon [JHb Jósika János lev. Bécsből].

4. beletörődik vmibe; a se resemna/împăca (cu ceva); sich mit einer Sache zufriedengeben. 1844: szegénj Intzédiné meghala az első hir mindenikönkre, de kivált Anyámra nézve nagy benyomást tón, 's a' szokott rázkodáson keresztül kelle esnie, de ebből kftusudva, meggyőződött arról, hogy ennek elébb utobb megtörténnie kellett, csendes és hideg vérel kell vennie a' dolgot [Kv; Pk 7 Pákei Krisztina lev.].

meggyőződő szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion: lelkiismeretében ~ hitében megszilárdult; ferm în credința sa; glaubensfest. 1833: Most ujjabban közönsé-gessé teszi a' Mlgs Fő Consistorium, hogy Papjaink minden ketsegtetés bünét ... ki kerülve, a' Lelki esmeretekbe meg győződöket fen álló Törvényeinkhez képest Hathéti tanítás nélküli által vehetik Vallásunkra [Vaja MT; HbEk].

meggyőződött határozott; hotárit, ferm; bestimmt, überzeugte. 1818: (A leány) meg győződött belső indulatbol, és szeretetből mégyen Férhez [Vista K; RAK 57].

meggyújt 1. (kártévő szándékkal) felgyújt; a da foc, a incendia; (aus schädlicher Absicht) anzünden. 1629: Nagy Mihali azt mondotta, szemtl szemben hogy eo gyutotta megh az hazat [Kv; TJK VII/3. 87]. 1744: az Porgolát mellet ... az mellj szénát az meg nevezett sztina helyen ő Nsga csináltatott volt, és a Sztrunganak vagy is juhok aklyia középire takarított, és gyűjtetet volt ... meg gyujtatta [Szentmargita SzD; Ks 17]. 1745: két felől meg gjujtom az házotokat vagy az hazotok ban lődözőlök meg [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1747: hallottam füleimmel a Muntyuán Gavrilla Fiától Gligórtól azt beszélteni hog ha az Vr eő Nsga jo Kaláts pénzt adna néki meg tudná mondani ki gyujtotta meg az Virumban Specificált Erdőt

[Kályán K; Székely lev. Supl. 28–39 Algye Vónul (35) jöb vall.]. 1780: hallodé Kati, senkinek meg ne mond hogj töllem vagj viselős, tsak egy gjermektől is meg ne halljam, mert ha meghallom, átkozott léjkek az ajtodot ki kötöm, s meg gjujtom a házadot, s benne égetlek [Rákos Cs; Pf]. 1790: Hogy ha valaki frígységből, boszszuból, vagy akár mi színű el szánt Gonosz szándékából a' Pásztor vagy akár melly különös ember kalibáját meg gyújtaná és elégetné azon kárnak Betsű szerinti valo árát a' kárt tévő Szé-mélyl fizesse meg [Karácsonfva MT; Told. 76].

2. (települést) felperzsel/gyújt; a pirjoli (o aşezare); (Siedlung) einäschern/versengen. 1565: Onnat indula a király Bánya alá. Ezt megérték a Bányában való németek, Bányát meggyújtották és mind elégeték [ETA I, 23–4 BS]. 1612: Forgacz mind Taborostol nagy hirtelen leode varosok alá, es mihelt érkezek keorwl veien eoket Sancieriott haniatott es azontul mingiarast leotetett, Eok sem veuen ez dolgott Trefara, hozzáok leottek eokis latua(n) hogy nem Trefallodtak velek, hostattiokat megh giuttak es kemenien egettek [Kv; PLPr 27]. 1764: Lukás János azt mondá: hogy tudgya meg azt Oltszemeffalva, hogy az edgyik végét meg gyujtom s a más végénél fűttőzöm [Oltszem Hsz; Mk II. 2/65]. 1783: mostoha Fiam ... azzal fenyegetőzött, hogy addig nem nyukszik, mig Bándot a' négy szegin meg gyujtja [Mv; MbK XI. 68].

3. (avart/gyepet a talaj megtisztítása céljából) feléget; a arde (frunze uscate/iarbă uscată); (dürres Laub/Gras zwecks Säuberung des Bodens) verbrennen. 1733: Tudgyuk nyilván, és bizonyosan hogy az Falu Közönséges meg egyezéséből ... gyujtották meg most esztendeje az Avarat, azon rétbén [Arapatak Hsz; BLt 7] | meg gyujtot-ták az Rétet, hogy az avartól tisztuljon [Hatolyka Hsz; i. h.]. 1762: Nemis lehet azt mondani s meg állítani, hogy né talán még valaki közelebb gyujtott harapot s a' miatt égett el az A. Ur széna; mert ex premissis bizonyos hogy tagadhatatlanul az I. Ó Klme gyujtotta meg a' tövis bokrot | A. intette, és okoson tiltotta az I. előkegyelmet, hogy ne gyujtana meg az bokrot, mert az tűz szélllyel terjed | csal-hatatlanul igaz, hogy ... Az I. előkegyelme gyujtotta meg ... az bokrot [Torda; TJKt V. 102, 104, 105]. 1801: valami orotvánt készítvén maguknak azt tisztítottak, hogy Török buzát vessenek, belé ... s minek utánna a gezemuzát égetésre meg gyujtották a Mgos Groff Exp(onen)s Asz-szony eő Nga Erdeje meg Gyult a szel fuvan ... azon Erdőb(en) sok kár következet [Erdősztygyörgy MT; WH. Lázár György (76) cigány vall.].

4. (könyvet) megéget; a arde (cărțile); (Buch) verbrennen. 1662: a sok munkával, költséggel szerezetett sok szép könyveket s leveleket is, és protocollumokat, avagy fejedelmi könyveket azon könyvtartóháznak közepire rakásra hordván, úgy gyújták és égeték meg rettenetes és becsülhetetlen kárral [SKR 439].

5. (gyertya/lámpát) lángra gyújt; a aprinde (luminarea/lampa); (Kerze/Lampe) anzünden. 1584: Ezek^a penig megh lewen ket fele tekincne(n) es giortia vilagot latna, Es ez felellie vgmond Rea, vgy tuggyon az en giermekem symy, Amint tuggya hol giutottak meg ez Giorthiat [Kv; TJK IV/1. 280. — ^aAz ajánlott babonáskodó eljárások]. 1617: En az Aztatul az Gergyat vjem az tuzhoz hogy meg Gyucham | Mykor az Gergyat megh' Akartam Gyutany tazigalt [HSzj gyertya al.]. 1710: Két rossz jelt obser-váltak, akik ott jelen voltak az instellációban,^a egyiket: mikor megesküttették, pápista mód szerint gyertyákat

gyújtván meg, a gyertya hirtelen magától elalutt, mikor penig a fényes théátrumtól lejött a süvege fejből ki-esett [CsH 383. — ^aII. Rákóczi Ferenc beiktatásán]. 1763: Szilvási János részeg szolgálja midőn az istállóban a lámpát meggyújtva hagyta volna s maga elaluván a miá az istállóban lévő széna is meggyulván, nagy égés lett, úgy-hogy Híd utcában a napkelet felől való soron 18 ház el-égett [RettE 149]. 1823–1830: Estve mentünk be Pestre, midőn már az utca lámpásai meg voltak gyújtva [FogE 167].

6. pipát ~ pipára gyújt; a aprinde pipa; eine Pfeife anzünden. 1825: a Dohánytul ki égett Pipámat próbáltam meg gyujtani de nem lévén semmi benne, csak úgy szipá-koltam [Dés; DLT].

7. (puskapor) felrobbant; a face să explodeze (praful de pușcă); (Schießpulver) aufsprengen. 1765: ezek a rend kívül való Executorok kegyetlen kinzasokotis vittek vegbe Biráinkon, meg kötözték eöket, szakállokat, ujjokat, üstö-köt furulyukba szegeztek, a puska port tettek deszkára, és meg gyujtották a puska port, s úgy vettették fel a Birá-inknak ábrázattyokat [Kisenyed AF; Eszt-Mk Vall. 280–1].

8. (pálinkát) lángra lobbant; a aprinde (rachiul); (Branntwein) entflammen. 1736 u.: égettört töltvén tálban, azt megmézezték, egy vagy két fűgét vagy egynehány szem malozsaszőllőt tettek köziben, meggyujtották az égettört, s úgy keverték tálban kalánnal, azután megolt-ván az tüzet, azt itták s az fűgét utána ették [MetTrCs 449].

9. (fertőtlenítés végett kőrifát/fenyőtővist) éget; a arde (frasin/frunză de brad cu scopul de dezinfectare); (zwecks Entwesung Eschenbaum/Tannendorn) verbrennen. 1719: Az Pestisről ... Minden nap az lako Hazakot meg kell fűstülni, lángolo Tűzzel apron vagdalt faragott fenyő Tövissel vagy apron darabolt s meg hasogatott Kőrís fát jo aszszut ... meg lyuggatolt Serpenyőben vagy Vas melegítőben kell rakni, meg gyujtani es Szellyel hordozni az Hazban migh elegh [Ks 58. 84 Medica instr.].

10. villámütés tönkreéget; a arde complice in urma incendiului cauzat de trăsnete; der Blitzschlag zugrunde brennen. 1586: Az egyház fiak Honorariúmokra deputal-tanak, holot ezen eztendeoben az Menykeo megh Witwen Giutwa(n) az Torniot sokat faradtanak az Epitesben kjt hattak hogy a' Restantiabol vegienek kj f: 26 [Kv; Szám. 3/XXIX. 17 Gr. Diosy not. kezével].

11. (ércolvastó kemencének) tüzet ad; a aprinde (cuptorul de topit minereu); (in dem Erzofen) Feuer anzünden. 1823–1830: Amely ércdarabokat kihúznak a bányából, azokat kemencékbe rakják ... ahol köszénnel meggyújtják, s bizonyos ideig ég magában^a [FogE 207. — ^aAz eislebeni ércbánya hámorjában].

12. (jeladásul) szalmacsóvát gyújt; a aprinde torțe de paie (cu scopul de semnalizare); (zwecks Zeichengeben) Strohdocke anzünden. 1711: Az erdélyi generális ... a háromszéki és csíki passusokra az egész nyáron feles lovas és gyalog milítiát collocála, kik magos hegyekre nagy rakás szalmákat hordottanak, hogy avval jelt tennének, meggyújtván, ha a tatár becsapna [CsH 472]. 1744: az előtt szalmák hordatottak a magas hegyekre hogy az ott lévő Strasa valami idegen népet látna jöni, azt meg gyujt-ván a Nepség ebből észre vevén jövetelit el szaladhatna [ApLt 4 Árkosi Benkő Raphaél Imreh József Apor Péter-hez Nsz-ből].

Ha. 1781: meg gyujtatt volna [Csóka MT; Ks]. **1843:** meg gyujtattalak [Bágyon TA; KLev.].

meggyújtás 1. (kártévő szándékkal való) felgyújtás; incendiere; (zwecks Schadensabsicht) Anzünden. **1762:** az I. eő kegyelme alt(ál) meg gyujtatott bokor meggyújtása után két jo bugja szénája éget el [Torda; TJkT V. 104]. **1763:** tüzes gyujtot vizes toploval pozdorjában takarván elis indult meg gyujtására [Szu; Pf. — "A szénának]. **1845:** Husvét harmad napján estve a Madarasi Ádámné háza szeglete meg gyujtásáról mit tudsz és ki gyújthatta fel? [Dés; DLt 502. 2–3].

2. (pipára való) rágyújtás; aprinderea pipei; Anrauchen/zünden (der Pfeife). **1795:** a' Szekerében tapogatozt azt felelte: hogy az Kerékről valami Vakarékot akarna venni pipájának meg gyujtására [Déva; Ks 114 Vegyes ir. 404].

meggyújtat 1. felgyújtat; a ordona/dispune să fie aprins; anzünden lassen. **1565:** Onnét elindittá népét Svender Lázár Szakmár alá. Ebben lőn híre Báthori Istvának, és meggyújtatá a város körül való palánkot s' mind megégete [ETA I, 22 BS].

2. felperzseltet; a ordona/dispune să fie pirjolit; versengen lassen. **1658:** Elérkezvén másodnap az tatár chám is, nagy dühösséggel meggyújtatván az Monostor utcai hóstátot, beküldvén az városra summát kívánván [Kv; KvE 177 LJ].

meggyújtatik felégettetik; a fi ars; verbrannt werden. **1733:** Tudom bizonyosan, hogj azon rét az Falu meg egyezéséből, nem pedig az Possessor Vrak parantsolattya-ból gjujtatt meg, hogj jobb fű légjen rajta, és az helyi is tisztullyon [Árapatak Hsz; BLt 7 Burcsa Bukur (26) zs vall.]. | Hallottam hogy az Kérdésben forgó széna rét az Falu meg egyezéséből gyujtatott meg [Erősd Hsz; h. Vledény Vónya (25) zs vall.].

meggyújtatott felégettetett; care a fost aprins/ars; verbrannt. **1762:** kévánnya kihozni Hogy az én általam meg gyujtatott bokornak tűzitol hatott volna ki az oldalon a' harap égés és consequenter continuative az A vr széna fűre, s szénájára | az én töllem meg gyujtatott bokornak tüze ki alutt, és senkinek kárt nem tett [Torda; TJkT V. 105, 107].

meggyújthat felgyújthat; a putea da foc/incendia; anzünden können. **1845:** Én csak másnap reggel hallattam meg, hogy a Madarasiné háza meg gyúlt, de ... hogy ki gyujthatta volna meg nem tudhatom [Dés; DLt 502. 3].

meggyújtó szk-ban; in constructi; in Workonstruktion: ~ hely (puskapor) gyújtó hely; loc pentru aprindere (a prafului de pușcă); (Schießpulver) Zündplatz/stelle. **1662:** a poroknak meggyújtó helyét úgy és olly helyt rendelte, hogy mihelyen ostromnak mennének, s a kőfal rontásán bétoldulnának, csak a porokat gyújtván együtt is, másutt is, ahol az ellenségnek soksága alatt úgy hányatná fel őket az porral, maga a távulvalókkal csak távul nézván [SKR 250].

meggyújtogat felgyújtogat; a da foc (in repetate rinduri); wiederholt anzünden. **1756:** Köblösön szokásba volt

eleitől fogva a gyujtogatás ... de ki gyujtogatta meg nem tudom [M.köblös SzD; RLt Ladislaus Kolosi (33) ns vall.].

meggyújtott 1. felperzselt; incendiat; versengt. **1662:** nagy hirtelen mind felültek vala aki mint mehetne, csak nagy szágoldva, megyen vala a meggyújtott falu felé [SKR 316].

2. felégetett; ars; verbrannt. **1762:** A. fel véné az J ó Klme által meg gyujtott bokorban indult tüzet, a bokortól fogva nyomozták continuativé minden meg szakadás nélkül az hegyen által | miértis tett volna más közlebb tüzet s gyujtott volna harapot midőn ... a készen már meg gyujtott harap elége harapozott? [Torda; TJkT V. 103].

3. égő; care arde; brennend. **1760:** Azalatt pedig a nyoszolyóasszony és leány egymás kezét fogván táncoltak, nemcsak ők pedig, hanem mások is mind meggyújtott (ha nagy pompa volt) fejér viaszgyertyákkal táncoltanak [RettE 100].

meggyúl 1. felgyúl; a se aprinde; in Brand geraten. **1568:** Anna Consors Marci kowach ... fassa e(st), Ezt en zememel lattam hogy az keqsz fal Az kowach balase meg Gywlt vala, Razmanne felol es Jge(n) cossen Egy vala [Kv; TJk III/1. 221]. **1573:** Bota Janos azt vallia, hogi eo Nem latta az Twznak Indulatiat honnat leot de hogi eo oda erkezet Immar Megis eget volt az Darochy chwry az Kalmar lazlo paytays (!) meg gywlt volt [Kv; TJk III/3. 189]. **1655:** Adám Jánosnak levén két fiaczkája, az egyik valami kis kolcz puskával lödösvén, az eszterhába(n) talált löni, mely mia az Adám János háza megh gyulvan, más hazra kapot az tűz mely miais az Kenosi Ferencz házais eléget [Mezőpagocsa MT; TSb 21]. **1718:** hallottade bizonyosson ... azon ház éfel tájb(an) mely felől lobbont fel ...? Lattaké nagy tüztét az hazb(an) vagy lángot az kúrtó torkán honnan gondolható volna belső tüztől gyúlt meg a ház? [H; JHb vk] | én ne(m) latta(m) többet 3 vagy negy üszögöcskenel ... nem gondolhatom hogy onnet gyult volna meg az haz [Branyicska H; JHb]. **1740:** Most az el mult kedden étczaka azon Molnár süteje micsoda tüztől gyult volna meg ...? [Hsz; SzentGy vk]. **1756:** két aszalón az el mult esztendőb(en) gyümöls aszaltatván az aszalok meg gyultak s az Gyümöls el éget [Szakatura SzD; TKI Bot On (50) jb vall.]. **1842:** Kosztándi Györgyné csúre a' menkö ütéstől meg gyult [Bereck Hsz; HSzjP].

2. lángra kap, meggyullad; a lua foc; sich entzünden, entbrennen. **1733:** azon tűz miá gyúlt volna meg az Széna is [Hatolyka Hsz; BLt 7]. **1763:** Szilvási János részeg szolgája midőn az istállóban a lámpást meggyújtva hagyta volna s maga elaluván a miá az istállóban lévő széna is meggyulván, nagy égés lett [RettE 149]. **1794:** Prodán Vaszília a maga Irotványába tisztogatván, avert gyujtott, és egy reves fenn álló fa attól meg gyult, s az mind emésztődött, és égett tegnapig [Nagykristolc SzD; JHb]. **1801:** minek utánna a gezemuzát égetésre meg gyujtották a Mlgos Groff Exp(onen)s Aszszony eő Nga Erdeje meg gyult a szel fuvan [Érdösztygyörgy MT; WH. Lázár György (76) cigány vall.].

Sz. 1619: Ne félj semmit, tarts eszedbe, te magad meglátod igen hamar, hogy leszen olyan ember, hogy bizony meggyúl az gatyá seggin Gáspár béknek [BTN² 371].

3. (puskapor) felrobban; a exploda (praful de pușcă); (Schießpulver) explodieren. **1653:** Legottan meghallotta császár, hogy Sigmond elhagyatta Tömösvárát vátatni;

continuálta útját Eger vára felé, semmit avar nem gondolván, hogy a pomak nagyobb része meggyúlt volt, mert mást hoztak helyébe eleget [ETA I, 48 NSz].

4. (tűzhányó) kigyúl; (despre vulcani) a erupe/izbucni; (Vulkan) aufflammen/erghüen. 1653: így referálja az a rab, hogy volt. „A tengerben egy nagy kőhegy — olyan tajtékköből állott az a hegy — a tajtékkő pedig lyukas mint a kenyér, és az oly könnyű kő, hogy a vízbe nem menyen alá a lyukas volta miá: és ez a kő, nagy hegy^a egykor meggyúlt” | Ha kérded itéletemet rolla, én arra azt mondom: hogy salétromot teremtett volt abba Isten a lyukas kőbe,^b és a gyúlt meg abban az időben és a hányta széylet azt a kőhegyet [ETA I, 153–4 NSz. — ^aCiprus szigete táján. ^bA tűzhányóba].

meggyúlhat meggyulladhat; a se putea aprinde; in Brand geraten können. 1676: Az égetők már Háromszéken is grassálnak s Brassóban is találtak égető szerszámokat házak hijain s fedelében, de nem gyúlhatott meg [TML VII, 253 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1766: olyan nagy tűz volt é, és oly közel és hogy a mián gyulhatott volna meg az asztag? [Szzy; HSzjP vk].

meggyullad 1. meggyúl, tüzet fog; a se aprinde, a lua foc; sich entzünden. 1573: Hendrik Myhal es chinek Balint azt valliak hagi egywt voltak es egywt lattak azt hogy az Twz erkezet az Kakas Andras Zeowenye megh gywladot otth hwl az zoros vagion | Albert deak hyti vtan ezt vallya, hogy latta hogy Az Daroczy Janos Mayora gyuladot eleozór meg [Kv; TJK III/3. 187, 191]. 1587: az heiazzattat meg meg bontattam miert hagi ez eleót megis Giwladot [Kv; Szám. 3/XXX. 30 Seres István sp kezével]. 1636: hámár mert égh az fajunk (!) felet az haz ... de ki tuzitol gyuladot megh azt nem tudom | Sala Thamasne házáz feleol gyulada megh az Pop Simo(n) házáz, de ki tuzitol gyuladat megh azt en ne(m) tudom [Mv; MvLt 291. 62]. 1643: monda nem bannatok edes hugaim ha ki uestne innet somzedczagunkbul az bestie lelek kurua fia, Isten ugy segellien, nem ér harmad napott ki zedelődzik innet somzedziagunkbul, az utan masod etdzaka gyuladot megh az Nagy Miklósné Feiervari Iudit aszoni haza [Nagyölves MT; RLt 1]. 1718: hallotta(m) hogy el egét az Baronyai Marija Aszszony Branyiskai majorházá dé micsoda ido tájban s mi farmab(an) és mely felől gyuladat meg ne(m) tudom [Branyicska H; JHb Tomuczsa Péter (60) jb vall.]. 1763: Minekutánna az ház meg gyuladott, az gazdákat fel nem költették, hanem mind ketten el szaladtanak az Háztol [Torda, TJKt V. 157]. 1764: (A) Ház mitsoda Tűzről gyuladott légyen meg nem tudom [Szászkerked K; LLt Fasc. 133].

2. fellobban; a arde cu flăcări; aufflammen. 1705: a hegy tetején az út mellett csinálának egy hirtelen világot, mint mikor szénát vetnek a tűzre és meggyulad, nagyon világolván [WIN I, 653].

3. (seb) begyullad; a se aprinde (rana); (Wunde) sich entzünden. 1846: Virág László Jobb kezen az ugy nevezett könyök orson egy kemény vak ütés taláztatik két kisebb Daganattal, mely ütés mián keményen karja meg gyuladatt [Dés; DLt 530b].

4. átv veszélybe jut; a ajunge in pericol; in Gefahr geraten. 1676: Uram, kérem Kegyelmedet, az összegyűlekezett tolvajok dolgát is ne vegye Kegyelmetek süketségre, lászon hozzájuk, mert én bizony attúl félek, hogy azok

által gyulad meg ez haza s úgy harapódzik el az tűz [TML VII, 279–80 Mikes Kelemen Teleki Mihályhoz].

meggyulladhat kigyulladhat; a se putea aprinde; in Brand geraten können. 1839: a Szőke Sándor égető katalnya el égese alkalmával aszt határozta,^a hogy minden fazakas mester katalnyányát úgy készítsse hogy az megne gyuladhasson [ZFaz. égetőkatalan al. — ^aA céh gyűlése].

meggyúr 1. összegyúr; a frământa; zusammenkneten. 1759: a' tavasz buza lisztel tyuk tojás székít lenmag olajjal gyurja meg, aszalván és törvén az égest hintik véllé [HSzj tojás-szik al.].

2. meggyomroz, elagyabugyal; a cotonogi/bate; verprügeln. 1779: az ötte Tusa Mihály eleiben nem állott volna talám meg is verte Gyurta volna Bogdányné Aszszonyomat [Martonfva Hsz; HSzjP J. Kupán Korporál (41) vall.].

meggyűjt összegyűjt, felhalmoz; a stringe/acumula; zusammenhäufen. 1585: Etczely (?) Mathias vallia Nem lattam en hogy penzert soha senkit ky ereztet volna Ideó vta(n) a' kolch tarto ... Lattam hogy amely zenat Az kapun be hoztak, le vonth benne hatul es megh gywteotte ió beoweon, es el Atta [Kv; TJK IV/1. 464]. 1662: a hatalmas tyrannus ember^a olly véggel cselekszik vala, hogy az fejeket hadakozása alatt mind meggyűjtjén, azokat aztán a portára számán küldené, és azokban az ő hűséges szolgálatjának jelenségét az ő hatalmas császáranak bemutatthassa [SKr 541. — ^aA török fővezér]. 1703: pénszt ha mindenünnet fel szed, énis meg gyűtöm [Ks 96 Kornis István feleségéhez]. 1757: ami özeket vad ketskét nyuztak s fognak ide hátrébb is nyuzni az őz bőreket írhanak, veressen Székek bé vonásokra, vad ketske bőrt kordovannak ki keszetesenek, és mind le nyirt marhák Serennyit ugy a' bőreket le tisztított Szőreket meg gyűjtsék Székek töltésekre [Déva; Ks 92. I. 23].

meggyűjtés begyűjtés; stringere; Einbringen. 1838: a' Tizedeseknek a' Fancsika és a' Borsika meg gyűjtésről Porontolsatot adtam [Bereck Hsz; HSzjP].

meggyűjtetik összegyűjtetik; a fi strîns/adunat; eingeammelt werden. 1781 k.: Minden verős Kovács a' mennyi vasat a' miven tsinál azt tartozzék az Mlgs Familiának a' végezt rendelendő bé váltojához Administratorához vinni, és ha abból tsak edgy szegnek valótis félre tenne el titkolna 24. páltza ütessel és az el rejtett vasnak confiscatiojával büntetessék ... mely Confiscando vas meg gyűjtetvén és el adatván, annak árának fele az Mlgs Familia Cassájában mennyen, fele pedig a szegény Communitas közönséges költségei potlására fordittassék [Torockó; TLev. 9/20].

meggyűjthet összegyűjthet; a putea stringe/aduna; zusammentragen können. 1753: az Mlgs Testans Ur mind Fő Tisztsege után járt jövedelmét, mind jóságának fructusából be jött pénzt, megh gyűjthette 's az kinek tettett disponalhata [Harasztos TA; Ks 14. XLIIb].

meggyúl 1. megsokasodik; a se înmulți; sich vermehren. 1597: Hogy az deakok In principio february Jgen meg gywltének vala, kellettét ket puzta kamarat azoknak fel kezitenünk [Kv; Szám. 7/III. 22]. 1598: chynaltattünk, hogy az deakok igen meg gywltének vala az kamaraba(n)

el nem tertenek, A swteo hazban egy Aztalt és egi hozzw padot, fizetünk Aztaloz Lukachnak d 90 [Kv; i. h. 7/XVI. 30].

2. összegyűlekez; a se aduna; sich versammeln. 1585: Filep Georgy vallia Nyreo ferencz hiwa minket hozza es mind hegedwsoek egy Aztallal valank ... Az vtan leowe ket Inas ... Monda oztan Az lengiel Inas: Im megh lattiatok Bestie Curwafiak hogy vagy el leóteók vagy mayd lezen Amy lezen, My es mayd meg gywlewnk, Ez dologh vtan, en mondek Ideye el ozlanúnk [Kv; Tjk IV/1. 532–3]. 1588: ezt vegeztek volt hogy az ven-segh megh sokadalmokból megh gywle addegh Eottweos András theorwenyet Biro vram halasztana, hogy megh Jeowen egygywnnetis Masunnatis a' feo Aztalhoz az feo feo vram, Azoknak tanachawal minden megh Allandot megh Maradasokra veghezhetnenek [Kv; TanJk I/1. 71].

3. összegyűl; a se aduna/stringe; sich ansammeln. 1618: Kiről én mikor megszólítottam volna, énnékem aperte megmondá, hogy neki rendelték az malosát, nem másnak, s ő azt nem vesztegeti az asztalnál, hanem hiszem hogy jobb, hogy meggyűljön az ára, és nékem is ad benne [BTN² 102. — ^aKamuti Farkast].

4. felhalmozódik; a se acumula; sich anhäufen. 1771: Hogj ha pedig Valamellyik B: Fésus mester Embernek Rendeltetett Timárjánál a szaru Felettébb meg Gyűlne s nem bima velle hogy fel dolgozhassa tehát Tartozik a Cehnak által adni ne hogj idegenek a szarvat el vigjek [Kv; FésCLev. 9].

5. felgyűlemlik; a se stringe; anwachsen/sammeln. 1661: Az Kegyelmed török lovának az fekélye elszáradott, az mely keh az torkában meggyűlt volt, az kifakadt, de abból semmi nyavalyája nem leszen, azt mondják [TML II, 50 Veér Judit Teleki Mihályhoz].

6. ~ a baj(a) a. a kellemetlen-ségek/nehézségek megso-kasodnak; se inmultesc necazurile/greutățile; die Unannehmlichkeiten/Schwierigkeiten sich vermehren. 1822: Meg gyűlt a bajom B. Kemény Samuel Sorog Urral, mert ... vettem volt fel ... kölcsön 3000 Rfítat [Hadrév TA; KCsl 5]. 1828: a marhákal is meg Gyűlt a baj, ha el hajtatom Kemény Telkére, mind az útbán hüllan(a)k el [Koppánd AF; IB. Fodor Antal gr. I. Bethlen Sámuelnéhez]. 1850: meg gyűlt a' bajom azt prétendállyák valami haszontalan atyafiak, hogy az ... Dobolyi Klára Jussa nem Trauzner rész lenne [Nagylak AF; DobLev. V/1296 Dobolyi Bálint lev.]. — b. bajba keveredik; a da de belea; sich in Unannehmlichkeiten verwickeln. 1849: jo is volt hogy ott nem voltam, mert ugy nekemis meg gyűlt volna a' bajam, mivel én semmi képpen nem engedtem volna hogy ölyvek, és kinozzák Cseh Uréket [Héjasfva NK; CsZ. Todorán Atyim (54) vall.].

meggyűlekezett 1. sűrűn lakott; dens populat; dicht bewohnt. 1593: Illik minden weghezeseznek eleotte megh tapogatni azt vgmint illien megh gywlekezet varosban, Michoda dolghok forghanak, es ha Jsten zarent valoke, es Az varos zabadsaga zarent valoke [Kv; TanJk I/1. 224].

2. felgyűlt; care s-a acumulat/adunat; angehäuft/ge-wachsen. 1769–1770: (Rhédei János) megbetegesedvén lejött s Kolozsvárat azt a házat, mely régen Székely uraké volt, de a város a rajta meggyűlekezett portióért elfoglalta volt, megvette, de meg nem építtethette, mert meghala [RetE 217].

meggyűlekez 1. összegyűlekez; a se aduna; sich versammeln. 1584: Thwry Georgne vallia, Megh giwle-kezenek vala egy nehania(n) zolgalo emberek, egy Inas leowe Es monda: Mihaly deak ... zitkozodot rutul de az theobbyt Nem esmerhette [Kv; Tjk IV/1. 311]. 1662: Ezalatt a fejedelemasszonyt a több úr- és főasszonyokkal ... elsőben Szamosújvárbá meggyűlekezni s onnan elől Kővárba, s a szükség úgy kívánván, onnan Huszt várába menniek elrendelte [SKR 652]. 1670: úgy tudom, ő kegyelmeknek van ott benn jószágok s oda elmehetnek, az mint hogy jobb is volna ő kegyelmeknek odamenni, mintsem ott meggyűlekeznie, mert a híre is annyira el nem menne [TML V, 251 Teleki Mihály Katona Mihályhoz].

2. (had) egyesül; (despre armată) a se uni; (Heer) verei-nigen } felszaporodik; a se inmult; anwachsen, sich anhäu-fen. 1614: Ugyanezen esztendőben Básta György és Mi-hály vajda meggyűlekezének erős haddal, és reájövének Báthori Zsigmondra | Eközbe Báthori Zsigmond jobban meggyűlekezék az erdélyi hadakból is, és felkelvén elme-nénk Kolozsvár alá [BTN² 50–1].

meggyűlöl gyűlölni kezd vkit; a urî, a începe să urască pe cineva; hassen, gegen jn Haß fassen. 1567: Vxor fran-cisci Hes p(ro)clamasset vgianis azt erte(m) te féle(!) ferenczne hogy te miattad gywltot meg enge(m) az en Anyam the vltattat meg engem velle [Kv; Tjk III/1. 104]. 1591: Teglas Janosne vallia Hallottam Dabo Erseteol hogi Baba Catus pogacatz kwldet volt ala, hogi feiem ala tegie, hogi vramatt megh giwleolliem | Teglas Janos vallia ... En semmi bizoniost nem lattam Baba Ca-tushoz ... hallottam hogi Dabo Erseteol papacatz kwldet volna oda en hozzam, hogi feiem ala tegyek, felesegemet hogi megh giwleolliem [Kv; Tjk V/1. 125]. 1657: ezeket igen meggyűlölte vala, látván még éltében az ifiú elméhez igen beszínlették magokat [KemÖn. 303].

Szk: ~ik egymást. 1591: Zaz Borbolia ... Azt monda ere-nek, Azt mondotta ennekem Boba Catus hogi ha az Teglas Janos ganeiaual megh kennek az Teglas Janosne sariat, esmet az Azzoni ganeiaual az vra sariat, tudna hogi mingiarast megh giwleolnek egi mast [Kv; i. h. 133].

meggyűlölés faptil de a fi urit de cineva; Hassen. 1657: Az én személyem meggyűlölésének minémű haszna és ki-meneteli lön, ezután való írásokból meg láthatni [KemÖn. 305].

meggyűlölötteti magát gyűlöletessé teszi magát; a se face urit; sich verhaßt machen. 1765: mind ezen illetlen maga viselésiért, es tselekedetiért ... én velem magát halálosan meg gyűlölötte [GörgJk 199].

meggyűlt felgyűlt; adunat; versammelt. 1725: a' gátot is ... nagy ügyel bajjal meg csináltuk ... de az után a' gát meg nem tarthatván a sok meg-gyultt vizet, meg szakadt [Türe K; Told. 23].

meghabar megkever, a amesteca/freca; umrühren. 1570: Zwfogastol es Nylallastol Job orwossag ennel soha nem lehet, Mint ez wegy kasath egy rezth, wegy korpat l rezth, wegy len Magot l rezth, wegy soot egy rezth Egyenlő Mertekkel es Meleg echettel habariak meg özue-segel, hogy kenhessek Ruhara, es kössek zyure auagy oldalara, es meggyogyul [Nsz; MKsz 1896. 372]. 1586:

Hasfiaistol valo oruosság, vegy lenmag pogachat, törd me(g) Jol es Meleg Teyet os^a reaia, habard meg es kend egy Ruhara es kössek Jo melegen, Mint el(t)wrheded, az hasadra [Nsz; i. h. 373. — ^aOlv.: öss; értsd: önts].

megháborgat 1. zaklat; a molesta/sicana; belástitgen. 1593: ha az en kgmes Istenem testembeől lelkeket el vinne, Az en megh maradotth arwa atiamfiatth felesége-metth megh ne haborgassak [KP. Kemény László végr. fej-i átrás]. 1598: Kerem penigh azon az en zerelmes giernekimet^a vgj mint holto(m) vtan feo tutorokat hogj az en szerelmes feleségemet megh ne haborgassatok, az en leanyommal Ilonaua egietemben [Gerend TA; Törzs. Gerendj Pál végr. — ^aKöv. a fels.]. 1620/1681: Az Urunk ő Flsge paranczolatya szerint Hunyadi Biro Ur(am) meg ne haborgasd^a az egy arataso(n) kívül [VhU 279. — ^aA kivételezett jb-ot]. 1629/1681: Szikszai Mihály Deakot ... senkinek, sem Varosbeli, és azonkívül valo embereknek instantiajara törvény nélkül megh ne haborgassák, haborgattassák, ha kinek mit vetene törvény szerint exeqváltassák [Vh; VhU 221].

Szk: büntelen ~ ártatlanul/ok nélkül zaklat. 1631: monda Hamar Jstvá(n) hogj megh lad azt Jmreh Hogj büntelen haborgatalt megh ugj mond de bizony megh banod [Mv; MvLt 290. 233b] *személyében, marhájában* ~ személyét, javait/vagyonát illetően zaklat. 1629: Miucl Istuan ko-uaczi beteges Ven ember nem hadra valo Vgron Pal Vra(m) Atiafusagaierit megh engettem hogj hadban ne zolgallion senki azert ez Czedulam latua(n) megh ne haborgassa se zemelieiben se marhaiaban [Gyf; Törzs. Balassi Ferenc kezével] * *tisztében* ~ tiszté/hivatala gyakorlásában zaklat vkít. 1648: Karácsonyfálván lako János pap, tizen egj falubeli oláh ecclesiáknak esperestje ... adván ér-tésünkre, hogj abbéli hivatalyától mégh addigh az mosta-ni conditioi szerint levele nem lévén, az Wladika gyakorta megháborgatná tisztében el szaggatván egymástól az falu-kat az réghi szokás ellen [Gyf; Lupaş, DoclîstTrans. 238 I. Rákóczi György megerősítő lev.].

2. megzavar; a tulbura/conturba; stören. 1600: Zolgalat-ba laktam lenlaka(n) a mikor erdeölni me(n)tem Chokas berczigh engemet senki nem haborgatoth, ha towab kellett volna me(n)nemis, el mehettom volna affelol hogj valaki engem megh haborgatoth volna [UszT 15/272 Wass Ferencz Martonossi, Zabad Zekely (28) vall.]. 1610: ne menj el talam kerheteónk ualami io emberünkteól szalmat, mert egjwld megh haborgat Valami Pokol ember [i. h. 4/9d]. 1663: Az economiakat exerceálhatnak az ő nagysága tisztel, és abban meg ne haborgatná [TML II, 484 Teleki Mihály Gillány Gergelyhez].

Szk: igazságban ~ jogos helyzet/mentesség érvényesítésében megzavar. 1611: Kegnek haggiuk scólt paranczolluk Serió, hogj ez Exponentst igazsaghaban Boer Petemek megh haborgatni auagy karositani ne engeggie [Szád. fej.]. 1649/1681: Hagyom azért es serio paranczolo-m, mind mostani es következendő Tisztviselőimnek, hogj az megh nevezet Urvölgyi Kövágó Matyast es poste-ritassit ebben az igazsagba(n)^a megh ne haborgassak, sőt minden en túlem adatot igazsagaban megh tarczak tartas-sak, semmi uton modon megh haboritani ne merészellyek [Vh; VhU 269-70. — ^aA paraszti szolgáltatótól való mentességben és a vaskóvágás végzésében].

3. vmi birtoklásában meggátol/zavar; a conturba/tulbura in posesiune; jn in irgendeinem Besitz hindern/stören.

1604: Soha teóbzer ennel megh nem haborgattak [UszT 18/95 Valentinus Side de Homorod Kemenfalua jb vall.].] eők szalaglottak megis itt, mikor megh akartak haborgatni, mas senkj ne(m) haborgatott [i. h. 18/102 Andreas Choka de Zentegihazas olahfalú (60) lib. vall.]. 1625: seőt az euicciotatis magara fel ueue^a hogi ha valaki Belieniesi Vramot megh haborgatna a megh neuzet föld feleől, mindenek ellen eő tartozzek megh oltalmazni Belieniesi Vramot [Fog.; Szád. — ^aAz eladó: Cziřresz Balas]. 1631: adanak Colomban Keresztes és Pál feleségekkel egyetem-ben egy belseő ereokseget felelenekis Colomban Keresztes, Pál és az feleségeh minden uer attiafiak feleől hogj senki megh nem haborgattia, ha ki penigh megh haborgatna mindenek ellen euincalliak Kelemen Janos uramat [Szentgyörgy Cs; IB]. 1640: Az mely hazban eddig laktam s lakom hagyom az feleségemnek minden hozza tartoszando eöröksegevel edgyút külső belseő hozza valo földelivel edgyút, ugy hogj senki az en feleségemet meg ne haborgassa és haborithassa [Msz; Törzs. Vajai Daczo István végr.]. 1699: Egeresbe(n) vad(na)k valami Zalago-sittot feoldek az oda jutot Jobbagiot ki akarjak hanni beleolte, kgld eszt se tselekettesse mert ha oda jutot ne(m) lehet meg haborgatni [Szőkefva KK; Ks 96 Sárosi János Gyerőfi Borbárához]. 1734: Székely Ferencz az Atyai Joszagot egészenen hadta az Annyanak es battyanak Sze-kely Sig(mond) Uram(na)k és az aquisitumab(a) ment lakni ezt pedig hallottam hogj mondotta Székely Ferencz ur(am) hogj azért megyen az maga keresetib(e) lakni hogj holta utan senki a maradekat vagy Successorait ne haborgassa meg benne [Asz; Borb. II Forika Mihály felesége Kováts Anna (25) ns vall.].

Szk: bojárságban ~ fogarasföldi kiváltságos szabados-fekvése birtoklásában megzavar. 1630: Mys ez okaért, ez dolognak nagyob bizonyására, és Erősségere adtuk ez jelen valo levelünket az Posoriczai Boeroknak (: Hogy őket ennek utánna semmi utan és senki azon Brazai Boer-sagokban meg ne haborgassa se haborgathassa, hanem pacifice birhassák, mind Fiuról Fiura, mint östol maradt Boersagat, Havasakkal, Erdejekkel, Folyovizekkel, Mal-nokkal malom helyekkel egyetemben :) [Fog.; UF I, 126-7] * *házban* ~ ház birtoklásában megzavar/gátol. 1588: Zabo Demeter fel veotte ... hogj soha Somogy Andrast sem maradekat az meg mondott hazba(n) meg nem haborgattyak [Torda; Pk 2] * *jószágban* ~ jószág birtoklásában megzavar/gátol. 1577: Az meg mondott Jozagba peneg kyt most az Annioknak zakasztottak ... Az anniokat meg ne haborgassak [KvAkKt 343] * *örökségből* ~ örökség birtoklásában megzavar. 1592 k.: En ezben eszt tudom hogj azbol uetek az fl 6 kotteleth hogj az Eöröksegbol megy ne haborgassa myg az aszony el es uallamy atokbol szitokbol my(n)denbol foldekboly [UszT] * *vminek bírázásában* ~. 1621: Vincze Andrast az ő neki adot öröksegeknek birasab(an) megh nem haborgattjak hanem bekeseesen birni engedik es hadgiak [Asz; Borb. I] * *vminek dominiumjában* ~ vmi birtoklásában megzavar. 1644: Ros Anna Az-zont az szeőleőnek Dominiumjaba(n) senki megh nem haborgattia [Déva; JHb 53/n].

4. (vkít vállalt kötelezettsége teljesítésében) meggátol/zavar; a impiedica/conturba pe cineva in indeplinirea angajamentului luat; (jn in der Verrichtung seiner/üher übernommenen Pflicht) (ver)hindern/stören. 1620: ha valamellik fel Ennek az vegezese-nek es alkalomnak nem allana, s Ez vegezese-kben Edgyk az masikat meg habor-

gatnak hat Eötven forint keötelen maradgion [Sóváradi MT; Berz. 15. XXXIX/6]. 1633: Záz forint az vinculo(m)-ja ha mellik masikatt megh haborgatna [Mv; MvLt 290. 135a/2].

5. feltartóztat; a impiedica/opri; aufhalten. 1645: Ez levele(m) praesen(talo) negy kurtant ki irva(n) az Zaszlo alol akarva(n) hazaiok(b)a vissza menni Kglteket kere(m) azért szeretettel mindenűt bekevel bocsiatva(n), sohut megh ne haborgassa [BesztLt 146]. 1661: Ez feleségemnek szóló levelemet vivő embert senki meg ne háborgassa, mert bizony megbúsul érette [TML II, 84 Teleki Mihály Veér Judithhoz]. 1663: Először kérmé azon Kegyelmed ő nagyságát, küldene úti levelet beküldendő szolgálminak, mert igaz ugyan, parancsolt Rácz Istvánnak, ő nagyságához menő szolgálmat meg ne háborgassák, de míg ő neki hírével leszen, amazokon megeshetik, belyebb jutván, ott nem is parancsolt Rácz István, sok gonosz akaróim lévén, meg fogják háborgatni [TML II, 444 ua. Teleki Jánoséhoz].

Szk: *vkít járásában* ~ *vkít útjában* feltartóztat. 1671: Máramaros Vármegyében jóságot Biro Ember csak nem régen Szomszéd Lengyel Ur Jacobus Potuczki Emberén, Szolgain rút insolentiaikat cselekedett, megháborgatván igaz járásokban egyszersmind meg-károsítván javokban őket [CC 44] * *vkít útjában* ~ *vkít útjában* kirabol. 1598: Chiany Janos wallia Tawaly eztendeobe(n) ket vtambais haborgatot megh Thúri Janos Zolgaia eggiet mas arolekomat fel hanta amit zeretet el veotte, saczoltatot [Kv; TJK V/1. 183].

6. (haddal) meg/rátámad; a ataca (cu armata); (mit Heer) angreifen. 1619: Kegyelmed egy levelében írta volt nekem az lengyel hadnak nagy voltát, azmelleit hogy nem fognak leszállni, hanem várván az török hadnak leszállását, meg fogják háborgatni^a | Ex circumstantiis oly módon végire mentem én annak, hogy őfelsége római császár azért fel sem bontja a frigyet, sem az mi kegyelmes urunkat meg nem háborgatja [BTN² 222, 224. — ^aHavaselvét és Moldovát].

7. *hitében/vallásában* ~ *vkít hite/vallása* gyakorlásában megakadályoz/gátol; a impiedica pe cineva în exercitarea credinței/cultului; jn in der Ausübung seines/ihrer Glaubens/seiner/ihrer Religion (ver)hindern. 1619: Minthogy immár az keresztyénységben sok hűt szállott külömbkülömbféle, de arra vagyon legelső gondjok is az ország véneinek az fejedelem választásában, hogy arra esköitök egyikre meg, hogy azt az országot addig való szabadon hűtiben megtartja, senkit hűtiben, vallásában meg nem háborgat [BTN² 298]. 1699: Sos Annok Mátkájától Tot Andrásról separatiót kivá(n), ez okon, mert míg a' léianzot el nem vette addig magát arra obligálta hogy vallásába(n) meg nem háborgattya, annakutánna pedig mikor el jedzette, azt mondotta hogy ha haza viheti mindgyárt Pápiátvá tészü [Mocs K; SzJK 321].

8. megsért; a ofensa; beleidigen. 1661: de ha az szép szónak és jó végnek színe alatt más fekszik, és vagy azelőtti megegyezett akaratból való végezéseket egynehányan és az első rendeknek jelenlétek és tetszéseken kívűl akarja változtatni, vagy magunkat, mellettünk lévőket személyinkben vagy egyébaránt való állapotinkban megháborgatni, és bosszúval illetni tőtte fel, jól meglássa, mit cselekszik^a [Kemlr. 348. — ^aNémelyek a Kisselyken egybegyűlt erdélyi rendek soraiból]. 1699/XVIII. sz. e. f.: édes Annyok(na)k tarcsák^a, meg böcsüljék, bosszúsággal ne

illessék, békességes tüörök legyenek, megh ne háborgassák es kesericsék [Mezőbánd MT; MbK 89a. — ^aMostohaanyukát].

9. (egyezséget/döntést) megbolygat/felbont; a zgindări/desface; (Vereinbarung/Entscheidung) auflösen/stören. 1580: Enek Az dolognak wrwke walo meg maradasaert my(n)d az ket fel wonek zaz forynt kwtelet fel my elwtwnk wg mynt kuz byrak elwt hog ha walamelyk fel Ezt az vegezest meg haborgatnaya vag fel bontana az meg alo fel Az rwyd Turenre (!) hyhasa erte az meg nem Alo felt [Légen K; JHBK XVI/23]. 1667 k.: Darabos Mihály az mostani kösztök való békességet fel nem bontja, sem titkon, sem nyilvan ezen kötés levelet, és abban meg irt ötven forintot sem(m)i részeiben meg ne(m) háborgatná [K; Ks 65. 43. 10].

10. megkárosít, végigpusztít; a bintui; beschädigen, verheeren. 1649: Anno 1649, 6 die May viradora az hiedeg az all hegyeket mind el vötte, megh az fel hegyekettis meg haborgatta sok helyeken [Kv; ACJK 63a].

megháborgatás zaklatás, akadályoztatás; molestare, siccanare, stinjenire; Störung, Verhinderung. 1663: Keserve sen kellett immár egynehányszor hallanom szegény özvegy és minden gyámol nélkül való hűgomnak, Kegyelmedtől sok helytelen és illetlen bosszúságokkal való illetését s törvénytelenul való sok megháborgatásokat szenvedni [TML II, 426–7 Teleki Mihály Vass Jánoshoz]. 1672: Panaszát pedig Kegyelmednek a mi illeti, hogy ez részről lett volna kezdése az alá-fel járóknak megháborgatásoknak, én azt nem érthetem, holott én úgy tudom, az kik ő felsége birodalmából bejöttek, Erdélyben szabadosan járhattak, sőt gazdálkodtanak nekik [TML VI, 120 ua. Spankauhoz].

megháborgathat 1. zaklathat; a putea molesta/sicana; belästigen können. 1590: mint Jambor es tiztessegh beli személyeket az szek megh szabadította ... vgy hogy senky eoket ez vta(n) ez dologert megh ne haborgathassa [Szu; UszT]. 1628: adtuk ez quietantiat az Istenben el nyugot Radnoti István deakne Aszszoniomnak hogy senki eo kegi (el) met, eletebe(n), se holta vtan successorit megh ne haborgathassa [Kv; RDL I. 138].

2. (birtoklásban) meggátolhat/zavarhat; a putea conturba/tulbura (în posesiune); (in Besitz) (ver)hindern/belästigen/stören können. 1598: az en szerelmes feleségemet ... az megh az en neuemet viselj megh ne haborgathassatok, hanem az eoteod rezt mind(en) helien valo Jozagimbol ki vehesse es birhassa mint Saiattiat [Gerend TA; Törzs. Gerendj Pál végr.]. 1632: Műis ... Also Toriay Miklos deakot a meg nevezet kvs Beriuy^a Malomnak dimiditasaban Confirmalluik ... hagi ... senki eötet abban a portio malomban megh ne haborgathassa [Fog.; Szád. — ^aKisberivon (F) levő]. 1638: in pacifico dominio birhassak senki ennek utanna se magát, se maradekiat mind ket agrol az megh irt cziganiok maradekiok felől megh ne haborgathassak [Fog.; i. h.].

Szk: *bojérságában* ~ *fogarasföldi* kiváltságos szabados-fekvősége birtoklásában megzavarhat/gátolhat. 1630: adtuk ez jelen valo levelünket az Posoriczai Boeroknak (: Hogy őket ennek utanna semmi utan es senki azon Brazai Boersagokban meg ne haborgassa se haborgathassa, hanem pacifice birhassák, mind Fiuról Fiura, mint östöl maradt Boersagat ... :) [Fog.; UF I, 127].

megháborgatódik (birtoklásban) meggátoltatódik/zavartatódik; a fi conturbat/tulburat (in posesiune); (in Besitz) verhindert/gestört werden. 1605: Ha ... az teőbbi kezdőtt emlékezenek az mi Aknaink feleől legienek azon ne haborgatodgiunk megh benne [Kv; TanJk I/1. 514].

megháborgattat 1. zaklattat; a face să fie molestat/șicanat; belästigen lassen. 1629/1681: Szikszai Mihály Deakot senkinek, sem Varosbeli, és azonkívül való embereknek instantiájára törvény nélkül megh ne haborgassák haborgattassák, ha kinek mit vetene törvény szerint exequáltassák [Vh; VhU 221].

2. (birtoklásban) meggátoltat/zavartat; a face să fie conturbat/tulburat (in posesiune); (in Besitz) verhindern/belästigen/stören lassen. 1666: ha l(ste)n ő felsige e vilagbol ki szolittya valamit az mostani Vra Lipcsei György Vram) ő kglme eze(n) pusztá fundusson épített, annak igaz árrat az én Attyamfiai le nem tészik, addig ő kglmét bírasában senki meg ne haborgassa és haborgattassa [Ne; Incz. III. 5b].

megháborgattatott megsértett; hártuit, siciit; beleidigt. 1609: Nagi Benedeket kwldi Biro vram Tanacziáual Deesre Stenczel Janoshoz leuella az Harminczado(n) megh haborgattatott Attiank fiai dolga feleol [Kv; Szám. 12b/IV. 428].

megháborít 1. zaklat; a molesta/șicana; belästigen. 1572: Byro vram Neged Magawal az feyedelemhez Mennyen keoneregien Az vyonan Jeot p(rae)dicatorert, Megh Jelentnem hagi Nem oly ember kyhez valam ketthseg lehetne hagi orzagnak Bantasara lenne, hane(m) lambor Twdos Ember kyre az varosnak zwksege vagion kēneregienek hagi eo N. Neh haboritana Megh az varast az Thanitok dolgaban, Mert Naloknelkw Nem lehetnek es Nem vysagot p(rae)dicalnak [Kv; TanJk V/3. 62b]. 1588: Annak felette egy igen nagy keresztet hegyes teory wala Kopaczinak arra tetette az kezemet vogy esketet meg engem hogy soha meg nem haboritom ez dologert az Sombori Jobagiát [Zsákfa Sz; WLi Luc. Barlas j b vall.]. 1598: En Kouach Janos vallom ... az Somborj turj Janos feleől aúgaj zolgaj feleől mj kor enmagam Brazlobann Indoltam akor Menttem sombora meg nem Hagjott az Zolgaja Zalanom Hanem kochjma fel ugrott kochjmat Hanj kezdde örünk eő felsége pronomlatja nalam uolt Hog meg ne Haborjchonn senkj, De semjtt nem gondola úelle [Kv; Tjk V/1. 184a]. 1615: Beldi Vra(m) ... Kis Antalnak kett forintyat meg atta es eleteigh táplalia es senkjnek megh haboritani nem engedj holta vtán mind(en) felliu megh lrtt eőreóksege Beldi Vramra es maradekjra Zallio(n) eőreókseos kepen megh hihatatlanul, mostanis penigh mind(en) birodalma az eő kegmē kezében legien, es ennek vtánna vgi birhassa mint saiatját [Szgy; BLi 3]. 1628: az en fiaimis ... minden engedelmesseggel, io akarattal, beczwllettel legyen az en Ura(mna)k (!) es az en dispositio(m) kweol semiben (!) megh haboritantj ne mereszelle, neis haboricza [Bonyha KK; Eszt-Mk Cserei Mária végr.]. 1644: Az Cehbeliek ... Ne(m) hagiak hanem kapak az kalmar ladaiait azt kezdek huzni vonni, hogj ot vonakodnak vala, En keozikbe(n) zollek hogy mosta(n) Ne haboriczak azzal megh [Mv; MvLi 291. 431b]. 1677: Noha az Oláh nemzet propter bonum publicum admittaltatott ez

hazában, mindazáltal nem véné eszében állapottjának alaton voltát, némely Nemes atyánkfiait impediálták, hogy az ő innepek ne légyen szabad munkálkodni Végeztett azért azok ellen, hogy a' Magyar Nationnak ne praescriballyanak, és ennek utánna senkit-is a fellyeb megirt okbol meg ne haborisanak [AC 15–6].

Szk: törvénnel ~ perrel zaklat. 1645: Szengyel Mihály Aszonyomat eő kglmēt megh ne haboricza se Teorueny-nel, se Teorueny kívül [Erdősengyel MT; Told. Ia. II] * *törvény kívül ~ → törvénnel ~*.

2. feldúl/zaklat; a tulbura; verstören, aufregen. 1710: Ehez hasonló poenitentiatartást senki, miolta a török birodalom fundáltatott, közöttök nem hallott, a nagy félelem annyira megháborította vala őket [CsH 200]. 1764: Valami csendes istenes eleteket és békessegeket^a akarmi tekintetben meg haboritana mind azokat szorgalmatosan eltávoztassák [Kv; SRE 209. — ^aA házastársakét].

3. megzavar; a conturba; stören. 1620: azon kellene instalni mégis, hogy Startzert el ne bocsátának azzal az lator Ahmet tihájával, mert minden dolgot megháborítnak-zavarnak [BTN² 397]. 1768: Soha nem féljettük, hogj marháinkat, Cselédeinket vagj magunkot meg haborítsanak [Szentlászló TA; LLt].

4. jog/szokás/szabadság gyakorlásában megzavar/gátol; a deranja/impiedica în exercitarea unui drept/in respectarea obiceului/libertății; in der Ausübung des Rechts/Gebrauchs/der Freiheit stören/hindern. 1578: ketteot Az Ideos vraym keozwl valazzon^a, es Az vnioit wygyek ala az gratiaknak massawal es keonyeorogyenek eo kegmek egez varas keppebe hogy Az vnionak tartassaba eo Naga meg ne haborchion [Kv; TanJk V/3. 177a. — ^aA bírő]. 1593: en Semmiben meg nem haboritottam az Eskötteket, meg bizonitom [UszT]. 1595: Myerth hogy my ... egyebeth ne(m) vgy mint az Varos io rend tartasanak es teörwenyének regy io szokasanak megh maradasaerth, az az fellywl megh irth modot obseruáltuk: keonyergewnk Nagnak, mint Kegmes Vrunknak, ez wthannys azokban megh ne haboricczon, es minden ok nelkwl valo Panaszoknak helt ne agyon, hogy my es maradhassu(m)k megh az my eleyknnek regy ideyekteól fogwa eddigh bekesegezen megh tartatott Zabadsagunkban [Mv; APol. I. 79B]. 1649/1681: Hagyom azert es serio paranczolom, mind mostani es következendő Tisztviselőimnek, hogy az megh nevezet Urvölgyi Kövágó Matyast es posteritassit minden en túlem adatot igassagaban megh tarczak tartassak, semmi uton modon megh haboritani ne merészellyek [Vh; VhU 269–70]. 1671: Minden sokadalmokban az haza fiainak leg első praerogativaja légyen az adásban és vévésben, és ha valaki az hazá fiait közzül, akar kit-is az emtorok vagy venditorok közzül abban meg-haboritana, olykor midőn külsőknek meg-engedetett az adás és vévés, in poena Articulari convinctassék [CC 83]. 1782/1799: Dési Sigmond Uramot tudjuk olly embernek, a' ki olyan dolgokat tselekeszik, hogy régi ususunkba meg háborítson [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 382].

Szk: igazságában törvény kívül ~ törvényes eljárás mellőzésével meggátol vkít jogai gyakorlásában. 1612: azon igyekezwnk, igyekeztwnkis Arúat Bozüegyert es senkit igassaban (!) teörüeny kiwl meg ne haborisúnk [Kv; PLPr 70] * *jussában ~ jogai gyakorlásában meggátol*. 1585: Asztis hallotta(m) Mihal deaktul az iktataskor hogy eo senkit Nemes embert, lofeiet az eo iusaban megh ne(m) haborit [UszT Kisfaludi Kecheti Caspar ffew ember

vall.] * *lőfőségében* ~ lőfői kiváltságai/szabadsága gyakorlásában meggátol. 1585: huszon Eot forinton maradjon ha lofeosegebe, vagj marhayaba vagj joszagaba megh haboritana [HSzj *marha* al.] * *(nemes) szabadságában* ~ (nemesi) kiváltságai gyakorlásában meggátol. 1603: Myert hogy eo kgmek egész varosul ... gyalazatnak tartyak hogy zabadsagunk ellen varosunknak kapuit az Nemeth gyalogok kezdetek allany az nemeteket az kapukrol el vigyek es az vthan oda ne mennienek az eorizetre, minthogy Basta vram eo naga Ielen letebennis ezen Zabadsagunkban megh nem haboritot hanem amy hwsegewnkben megh nywgot [Kv; TanJk I/1. 442]. 1606: Hadgiuk es parancziolliukis serő ez leuelünk latuan senki a' megh megh nevezet Olasz Gergelt ktek kőzű(l) nemes szabadsagaban megh ne mérie haboritani se marhaiaban karositani [Gyf; RDL I. 198]. 1700: esküszöm az élő l(ste)nre hogj én ... senkit szabadságáb(an) Törvény nélkül megh nem háborított [UszL VIII. 73].

5. (vmi birtoklásában) meggátol/zavar; a conturba/tulbura (in posesiune); (im Besitz einer Sache) hindern/stören. 1573: az Eöczyem ... haboritott engemis meg az en atyamtól marattaban (!) mely ennekem edig elado nem wolt arossa sem teőttm | Valazto Eothuos gergel vallassa

Lam ollian volna mind ha fel ezw volna had eylon vele^a, az lsten megh tart En Nem akarom soha megh haborytanya [Kv; Tjk III/3. 198d, 255. — "Használja örökrészt]. 1579: felelwen my elötpnk hogh o soha sem az o Maradekya az Reteth nem keresne es megh ne(m) haborytana [Dés; DLt 205]. 1592 k.: Az mikepen az harmadik feöldet neuzeöd az Keöles tarlon valo feöldemeth azrolis Jlyen walazt tezeök hogy azt az en penzemen weőttm ... kweön letemben zeörzeőttm engemet azban megh nem haboritaz [UszT]. 1598/1635: Megh gondoluan mind azo(n) altal, az en Atyai uoltomat, Kőteles Istua(n) fiamrölis nem feletkezem el, hane(m) ingo jouaimbol hagiok neki kez penz f 200 magiar forintot. De aztis illien Conditioal, hogy ha az en megh neuzeet gyermekimet megh haboritana, es ez en mostani Testamentumommal megh nem elegendnek, az is a f 200 ft neki megh ne adassek [Mv; APol. I. 68]. 1623/1624: Tutorinak penigh az Felesegemnek hagi(o)m en teőllem keresett ioszagocz kamban az ga(z)dam Aszont megh ne haboricza [Medvés AF/Gyf; KCs IV/103]. 1701: azonon Portiomot ... szabadosonn bimi engedem, eö klmet abbann semmi utann módann megh nem haboritom [Szentdemeter U; Bállt 91]. 1789: azonba(n) Benedek eö klmet vigyik arra, hogy még az Arbitrativum Forum, mely ma már az Aszszony ellen folyásba(n) van, addig az Aszszonyt maga Lak Házáb(an) megh ne háborítsa [Ne; DobLev. III/659. 1a]. 1804: Mint egy 17. Esztendeje vagyon a' miölta Bozintán Kosztán inkább inkább használni kezdte ezen heljet, és azt békessegesen birtais ... Kádár Kretsun kezdé megh háborítani, mivel az ezenn helyen termett jó Máléját az Ura több embeireivel együtt hatalmasul egy éjtzaka le szedék, és el hordák [F.berekszó Sz; BfR 12/7 Avasán Flora (45) jb vall.].

Szk: *birodalmában* ~ a. vkit birtokában megzavar. 1585: Lám megh mondotam lsten halálaert hogy en az Nemes embert semmi birodalmaba(n) megh ne(m) haboritom [Firtosváralja U; UszT]. — b. vkit vmi birtoklásában megzavar. 1655: ha edgyik a másikt kinek kinek részéb(en) cedálándó dimidietásába(n) ezekhez tartozando, marha legeliető helyyeinek erdeinek, vizeinek birodalmáb(an) megh háborítanak ... Ezer Arany forintot exequal-

tathasson omnibus Juridicis remediis [Brassó; BLt 3] * *földben* ~ föld birtoklásában megzavar. 1630: ha valaki az megh neuzeet feoldben Ban Janost megh akama teoruentelen haboritanni [Marosjárá MT; Told. 1] * *házban/ház dolgában* ~ ház birtokában megzavar. 1584: Zeoch Peter vallia hogy azt Monta Hozzw Marton hogy keesz meg bekelnj Olaios Georgiel de vgy hogy az hazba meg Ne haboricza [Kv; Tjk IV/1. 292]. 1613: ezek felet Euictiot veon fel my eleőttwnk Aztalos Miklos hogy há ualaki Radnothy Jstua(n) vr(am)at, felesetet auuagy maradekit valakj ez megh neűezet haz dolgaba(n) megh haboritana, maga keoltseghen faratsaga(n) megh otalmazna [Kv; RDL I. 92] * *jószág(d)ban* ~ vkit javai birtoklásában megzavar. 1594: ha Eo kigelmet ualaki ezben az en tőllem neki kőtot Jozagiban megh haboritana tehat eni (!), magam kőltsegen tartozzam Eo kigelmet megh oltalmaznom [Fejérd K; Ks 14. XLV. 13]. 1596: Vegezenk az vyeztelő szauaj alma-di gaspar vrammal ... Jgi hogi amēgh az Vr lsten eltety ez vylago(n) tohat megh ne(m) haboryttiuk sem Joszagba sem egieb dologba [Szovát K; Jhbk XVII/31] * *józágnak birodalmában* ~ vkit javai birtoklásában megzavar. 1778/1779: Affidálo az Arendast hogy a' dato p(rae)sentium négy Esztendők(ne)k bé teléséig a' Józágnak birodalmában, sem én magam, sem ... kedves véreim meg nem háborityák [Kv; Ks 65. 44. 13] * *örökségben* ~ örökség birtoklásában megzavar. 1609: Keotenek mi eleottwnk egy Mas keozet Szabad akarattiok szerent iljen kőtest hogj ha Fekete Gergelyne az uagi Nagy Pal megh haboritana Szelles Mihalt ebben az nekj adot eorőkségen tehat szaz forynton maradjon [DLev. IIB. 8]. 1618: ha eőteōt megh haboritana ez felivl meg lrt Eōreōkségeken tehat minden ok vetetlen 25 forinton maragon [Kercsed TA; Borb.] * *vmi dolgából* ~ vminek birtoklása miatt megzavar. 1608: Petki Farkasne Azzoniom felele maga, es fiai ... es egieb maraduai felől hogy soha az negied fel megiet meg nem haboricnyak azbol az Nagy Guzura dologabol [Csicsó Cs; Bállt 60] * *vmi dominiumában* ~ vkit vmi birtoklásában megzavar. 1612: Edgik felis az masikat sem posteritasukat ennek dominiumaban megh nem haboritaiik es ezt nem violalliai [Marossztygyörgy MT; Bállt 54]. 1620: magokra Euictiot veon, hogy ha valaki legitimus Impedjtor Molnar Lazlonet Katalin azzont, auagy gyermekeit es posteritassit az denotalt haznak dominiumaban meghaboritana, tehat ta(rtoz)zanak ... megh oltalmazni [DLev. XXXVII] * *vminek uraságában* ~ vminek birtoklásában/birtokában megzavar. 1622: Felelenekis mi eleottwnk mind magok, mind penigh gyermekek feleol, hogi ez megh neuzeet Zeoleonek bekesegeas vrasagaba(n) sem magok, sem maradekok az fellivl megh mondot Somliai Fazakas Mihalt, sem magat sem maradekit megh ne(m) haboritaiik [Kv; RDL I. 118].

6. (vkit vállalt kötelezettsége teljesítésében) meggátol/zavar; a impiedica/conturba (pe cineva in indeplinirea angajamentului lui); (jn in der Verrichtung seiner/ihrer Pflicht) (ver)hindern/stören. 1574: Akkoron allanak my Eleonkbe egy feleol az Vytezleo Zanyzloffy Bathory Elek perecheny es mas feleol horwatt gergely Zechy. Elek wram rea wewen terheket fyaynak leanynak es Jobbagynak horwatt gergely azon keppen fel wewen felesegenek es annak az Annyanak Zechy Pirtalannenak (!) terheket Az tereh fel wetel penygh wgy leott mynd az ket fel keozott, hogy egykyis az masikat az Composicioban megh nem haborytyak [Somlyó Sz; WLt]. 1770: az litigáns

pásztor kéz beadással künn megegyezék azon, hogy a pásztor fizessen öt magyar forintokat, paratis az actor gazdaságonynak minden versengés nélkül, lemondván ex-pensiójokról, és az törvénykezéseknek is egészen vége legyen, egyik az másikat semminemű remediummal meg nem háborítván) [M.hermány U; RSzF 213].

7. (jogot/jogállapotot/megállapodást) megsért/szeg; a viola/incálca (un drept/o stare de drept/o întelegerere); (Recht/Rechtszustand/Vereinbarung) verletzen/übertreten. 1572: Eo k varoswl Igen Nehezlyk hogi az my Regy zabadsagok volt meg haborította Byro vram es az Tanach [Kv; TanJk V/3. 65b]. 1575: Eo k. Byro vra(m) az fayedelmet Talalya meg valahany Magawal Akarya Az Ides vramal es Eze fele Zokatlan es Teowrentelen valo dologban keonéregien az fayedelemnek, hogy eo N. Neh habo-rica meg az varosnak Regy Zabadsagát [Kv; i. h. 120]. 1589: Keonyórogwe(n) Mwkünk Az megh mondot Mezarossok Alazatosson, hogy az eo Zabadsagokat mellyet ekeidig az barany bórnék el adassaba(n) minde(n) bantasnelkwl megh tartottanak volna Az megh mondot Zochyeknek illie(n) wy es Zokatla(n) Intezesseokkal limitatioiokkal megh ne Engedneok haboritany [MészCLEv. fej.]. 1590: mi ... közbírák, ez kett fel közze szaz forint kötelelt vetettwnk, hogj ha vala mellyk fel az őo uigezisekett, megh haboritana auagj megh nem allaná az meg allo fel ellen ... az szaz forint kötelelt meg vehesse [Jobbágy-fva MT; Bállt 89]. 1598: az felperes ... megh haborította az en Vra(m)nak Testamentomath [UszT 12/99]. 1782: Tsudálkozással olvassa és hallja a Tábla az Instansoknak a Felsőbb Rendelésekkel vakmerő merészéggel ellenkező, és a Felsőbbektől való függésnek Törvényeit meg haborítani kívánó írásokat [Mv; TLev. 4/6 tábl.].

Szk: *elvégezett dolgot* ~ eldőntött/befejezett ügyet megsért/szeg. 1592 k.: miért az ell vegezett dolgot megh haborította Arrul birot kiwanu(n)k [UszT]. 1604: Mjert pedig az el vegezett dolgoth megh haborította az fel peres, erette az meltatlan zolitsanak terhen, Affelet patúaro(n) vagyó(n) [i. h. 18/7] * *osztályt* ~ osztózkodást megsért/szeg. 1801: ha valaki találtna olyas a Birtokosok közül, a ki ezen Osztályt meg háborítani mérészelné [M.zsombor K; Somb. II.] * *vel in toto vel in parte* ~ akár egészen akár részben megsért/szeg vmit. 1677: A fen megh irt Confirmaltatott dolgokat ... á megh nevezett ket rendbéli Attjafiak ha valamellyik fél vel in toto vel in parte violalna vagi megh haborítani akarna, tehatt az megh allo fel ... executiott peragalhasson [Ne; DobLev. I/25].

8. (megállapodást/egyezséget) felbont/megszeg; a des-face/incálca (o iniovală/întelegere); (Vereinbarung/Übereinkunft) auflösen/übertreten. 1579: mj közzwlwnk ez arwtt es ez cerelest ez megh nevezött öröksgök allapatyaban fel feythetnokis awagy retratthaltnokis, soha retrattnlj nem akariwk es megh haboritany sem akariwk [Uzon Hsz; Kp I]. 1594: mely keözteók walo wegezessenket hogy mind az ket feel megh allanah zaz f(ori)nt keötél alatt, my nekeónk kezeket be attak twdni illik, hogy ha walamellik feel megh haboritanah megh nem tartanah, megh nem allanah Tehat ezekben megh marado feel, Ezeket megh nem tarto felen igazat wehessen [Kr; Wlt]. 1600: Tudo(m) hogy Ferencz Géreb megh bekeltette eóket megh kowettek egy mast, kezeketis nekem attak be hogy sem vton, sem mezeón sem egyebót ne(m) bantiak egy mast, Valamel fel peniglen megh haboritana az wegezest, tiz forint a keötele [UszT 15/130].

9. megbolygat, (döntést/megállapodást) megtámad; a răscoli, a ataca (o hotărîre/întelegere); aufrühren/stören, (Entscheidung, Vereinbarung) angreifen. 1572: Az series szerént való ítéletet mi meg háborítani nem akarjuk, hanem ha valami oll nagy dolog leszen, kiben egyéb nem lehetne [Barabás,SzO 299]. 1790: ezen részből, a Testvér Ötsém minden lussáról örökösön le mond, mellyet ha meg másalna Törvénytelenül ... s ... kívánna meg háborítani 200. az az két Száz forint büntetést rajta meg vehessen [M.déllő TA; DobLev. III/674].

10. vkit (becsületében/önérzetében) megsért; a vătămă/leza (pe cineva în onoare/sentimentul demnității); jn (in seiner/ihrer Ehre/seinem/ihrer Ehrgefühl) beleidigen. 1573: Fogas Albert ... vallia ... Eo valazitg ctyította hogy ne zollion ... Az kézbe Megen hatra zwksegeiert, Es hogi eleh leot volna, Azt Nem Twgia ky haborította volt meg Myklost chiak hogi hallotta zytkozodasat, hogi hazwd vgmond esse lelek Eretnek kwrwaywl ky Engem tehengia-konak Mond [Kv; TJK III/3. 225]. 1584: Zeóke Pal vallia hogy megh haborította volt eszte(n) vosamap Jsac Petert az gazdaianak felesége [Kv; TJK IV/1. 207].

11. megakadályoz, feltartóztat; a împiedica, a sta în cale; verhinderen, aufhalten. 1586: Meltonak itilwen eo kgme Biro vram tanachawal egie(te)mbe, hogy Negyen lennenek Az Zamweweo Vraim, Kyreol zolwan eo kgmek varosul es megh latwa(n) az Vniotis, myerthogy lattatik p(rae)-thendalni Az Vnio hogy minden affele. keozeonsses Igazgatasra Niolcz bizonios megh hiheteo zemeliek valzattassanak Azert Nem Akariak megh haboritany [Kv; TanJk I/1. 37]. 1588: Vegheztek azert varosul hogy ma Biro vram Cedulat Jartasson, Eottweós Andranakis Cedulat kwlgieon, hogy leoyeón be, es tisztesseges helie meg leszen, Mert ez eleot sem Akartak Abba(n) megh haboritany, hanem Azzal Akartak eltetny [Kv; i. h. 81]. 1589: 7 Decem(bris) Mykoron Gyulaj Pal Dyznayat be hajtottúk valla ... P(ro)testaltúnk, hogj Teobe Reaya ne hajchya Mert ha teobbe Reaya haytya Mind le veretywk, Eoys Azon keppen P(ro)testalt Azon Nemes vraink elot, hogy Reyaya haytya es Meg Akarya latnya, ky akarya megh haboritany [Kv; Szám. 4/XII. 15]. 1592: Thudom hogy Nyuladbul az fanczaliaktul kerteonk vgj hoztwnk fat, mert ha keretlen hoztuk volna meg haborítottanak volna [UszT]. 1592/1593: (A földet) soha tilalmas(na)k nem tudgia, sem hallotta ... Nemis tudgia hogy senkit azért megh haborítottak volna [Mikeháza SzD; Ks 35. V. 12]. 1644: valamig megirt Rácz Ádám az táborra érkezik az kurtánokkal mindenkben véle egyezvén szállásokat békességesen engedje, illendő gazdálkodással legyen nékiek, ellenek ne támadjon, es óket sohu járásokban meg haborítani ne mérselje húségtek [TMÁO III, 260–1 fej.]. 1657: Kire felelék: Nagyságodnak nem méltó búsulni s féltetni, mert hallatlan dolog még az rendes pogányok közt is követet megháborítani [KemÖn. 294]. 1764: meg ne háborítsák a Csobányokat, meg se huzzák őket [HSZj csobán al.].

Szk: *útjában* ~ útjában feltartóztat. 1577: eo kegmek egez warosul wegeztek hogy a lamborat ky utat aggya az harangzo vta(n) se haborichyak megh vtaba [Kv; TanJk V/3. 141].

12. megtámad; a ataca; angreifen. 1590: Engemet vizsont Andras kouacziot igi haborított megh, vtamot megh allotta, kialtotta Erössen, Eöld az beste lelek kúrua fiát [UszT].

13. megkárosít; a págubi; (be)schädigen. 1665: nem akarván azért mind az előtti Fogarasi Varunk urinak kgl's annuentiajokban, mind pedig régi szokás szerent való jó-vedelmekben meghaborítani [UF II, 305]. 1804: Drentye Mitru háborította meg Bozintán Kosztánt Maléját ejt-szakának idején hatalmasul le szedette és el is hordotta [Berekszó Sz; BfR III. 12/7].

14. megkínóztat; a chinui, a produce suferințe fizice; (ab)plagen, erschöpfen. 1658: az Uyaimatis úgy meghaborította volt az hidegh mégh fel teóttek az szanban hogi le estem hogi ugi posognak aligh foghatok vellek [Nagybánya; DLt 441].

megháborítás 1. zaklatás, tilalmazás; stinghereală, hărțuire; Belästigung, Verbot. 1775: az Oltzemi kétskékkel ki jártam szabadoson széllyel a Bodokiakkal szintén elegyesleg minden meghaborítás nélkül legeltett(em) [Bodok Hsz; Mk II. 2/71].

2. felforgatás/zaklatás; răscolire, tulburare; Aufwühlen/ regung. 1662: Nem is megháborítására az hazának, sőt inkább meg sem aludt tüzeinek oltására, és mindeneknek szép egyességre való hozására célozna [SKr 640].

3. (vmi birtoklásában való) meggátolás/zavarás; împiedicare/conturbare (in posesiune); (im Besitz einer Sache) Verhinderung/Störung. 1576: ha en Nywyoty Pal vagy Maradekym valamj hatalmaskodast vagy meghaboritast benne^a eytene(n)k tahahwzon 6th forynton Maragyak [Bállt 86. — "A zálogos rétben"]. 1816: Super-leváltam Meltosagos Homorod Szentmártoni Biro Farkasne Aszszonytol az Ujlaki Colonialis sessioakra 45 ~ negyven öt Rforintokat, melyb(en) meg háborítást az tisztelt Aszszony-ság ne szenvedhessen [Gyerővásárhely K; Végr.].

4. (az egyik fél számára hátrányos) megbolygatás/változtatás; răscolire/modificare (dezavantajoașă pentru una din părți); (für die eine Partei nachteilig(e)s) Aufführen/Änderung. 1570: Megh Ertettek varosul eo k az Buza Dezmanak Jeowendeobe valo meghaboritassa feleol Az myth zol eo k. Byro vram [Kv; TanJk V/3. 17b]. 1665: regtül fogván azon Sarkany nevű falunak dezmáját, éppen az ot valo papok percipialtak mellyben valo megh tartasarul, es megh ne haboritassarul ennek előtte valo Fogarasi Varunk urais egy nehany izben paranczoltak volt [UF II, 305]. 1747: Minthogj a' két Testvér Atyamfiak kész házban laknak, ezen épületek(ne)k meghaboritását nem kévanom [Torda; TJkT III. 113].

Szk: osztozás ~a az osztozkodás megbolygatása. 1729: ketelenittetem ujob osztozás által, vagy az osztozás(na)k meghaborításávalis, az illyen megh károsodasimrol, megh jobbítást kéválni [Kiskapus K; Ks 99 Gyerőffi Kata lev.].

5. (tiszttségének ellátása közben vki) megsértése/zavarása; tulburarea cuiva (in timpul exercitării funcțiunii); Verletzung/Störung (während der Verrichtung des Amt(e)s js). 1590: az dúloknak meghaboritasokert Gothart Balast hagia az szek 24 Ghiran [UszT].

6. sérelem, megsértés; tulburare; Unrecht, Verletzung. XVIII. sz. eleje: Szivünk belső fájdalommal kelletik orvaslásnak jo reménsége alatt azázatosan repraesentalni szabadságunk(na)k és Ecclesiastica directioink(na)k meghaborítását és rontatását [Kv; KvRLt X. A. 39b]. 1846: Tanuk vallamásaikból tisztán ki világlik, hogy a Nemes Város piattzán ... a' köz csendesség s innep napi tiszteletet meghaborításával — Két izbe ... kegyetlenül meg

verte vérbe küpülte | ki nyomozási munkálkodások rendin ki világolt volna, hogy én Vasárnap Dél után mészáros Legény Virág Lászlót ... innep napi tisztelet meghaborításával artzul ... megütöttem [Dés; DLt 530/1847. 26, 30]. 1847 k.: vérengző Virág László Isten Krisztus, és Szentek borzaszto káromlásik között, az köz csendesség, és Innep napi tisztelet profanálásával, s meg háborításával rézfokossával halálra vert, mely miatt most ágyba fekvő beteg vagyok [Dés; DLt 530. 8].

7. esküdség- ~ az esküdti feladatokat megszegése; nerespectarea/neindeplinirea obligațiilor de jurat; Übertretung der Geschworenenpflichten. 1593: te azt mondottad, hogi ha parancholattal hinakis, nem tudod, ha mentek vag' nem, ez volna az Esketsig meg haboritas [UszT].

megháboríthat 1. (vmi birtoklásában) megzavarhat/gátolhat; a putea conturba/impiedica (in posesiune); (in Besitz einer Sache) stören/hindern können. 1600: Cziiki Simo arra illyen valaszt teón ... en úgy tudom hogy mikor azt en megj veőttem, t'v akkoron Czoma Martonnal egwt es egy kenyere(n) voltakott az mit en erte attam egyv't keöltöt-tetek s haznat veőttem, azerth ... ingemet megj ne(m) haborithatz [UszT 15/21]. 1602/1603: egez faluul attuk peczetes leuelünket, hogj senkj az felliul megh irt es neuzet Ferencz kouacziot, es holta utannis feleségit giernekit ez felől az szena Rett felől megh ne haborithassa [Vaja MT; Törzs]. 1608: nem hogj w magat haborgatna ualaj ... de söt még az w Gyiermekitis, twdnj illik ... soha Ezekbe(n) se(n)kj se(m)mj uto(n) meg ne haboricsak, se(m) meg ne haborithassa [Kv; RDL I. 84]. 1640: Az mely hazban eddig laktam s lakom hagyom az feleségemnek minden hozza tartozando eöröksegevel edgyüt külső belső hozza valo földelivel edgyüt, úgy hogy senki az en feleségemet meg ne haborgassa és haborithassa [Törzs. Vajai Daczo István végr.]. 1690/XVIII. sz. eleje: In super valami keresményünk vagyon, mellyeket eddig edgyütt kerestünk szerzettünk s ez utánn is szerzenénk edgyütt ... ökgylmenek kötöm és Légálom Ugj hogy Senkiis ö kgylmet életében azok(na)k bírásában meg ne haborithassa [Ne; DobLev. I/59]. 1816: Valamellyeket Finta Anna ... férjével Tovissi Gergellyel szerzetének mindazok Tövisi Gergellyé legyenek azokban Senki ö kegyelmét meg ne haborithassa [Asz; Borb. I].

Szk: jók birtokában ~ javak birtoklásában meggátolhat/zavarhat. 1845: Ezen Csere tart tiz esztendeig hogy addigén ... Biro Laszlo Urat az által adott Jok birtokában meg ne haborithassam [Szamosújlak Sz; Végr.].

2. vkit vmivel háborgathat; a putea deranja/conturba pe cineva cu ceva; jn mit etw. belästigen können. 1623: meli keuansagokat Anna azonj meg etue(n), Hoza mj eleonben egi testamentumot ... meli testamentumnak az Continentiaja, az hogy az eo Attjanak az eo edes Annjat Anna azont eletejg semmj nemu rez kiadas feleol meg ne haborithassak [Kv; RDL I. 120].

3. megállapodást/végzést megsérthet/szeghet; a putea încălca o învoială/decizie; Vereinbarung/Entscheidung verletzen/übertreten können. 1590: Miuel hogy Lajos Andras az J. az vegezest megh nem Allotta hane(m) az falú keőzt űalo űegezest aszal akarta meghaboritanj, hogy miert az vaghas^a faluiak az giewpt megh hantak es zenat Az Giewpn által hantak, eszel akarta megh ha(boritanj)^a nem haborithatta volna, Azert két forint terhen marad [UszT. — ^aEz más kézzel sor elejére betoldva].

megháborító I. *mn* sértő; care (in)calcă ceva; verletzend. 1678: ha ők megbüntetik^a, ne tulajdonítassék másnak, mert csak az haza békessége rontóinak és szabadságtalanságoknak, régi kanonoknak megháborító akadályait akarják elhárítani [TML VIII, 71 Kapi György Teleki Mihályhoz. — ^aApafi Mihály fejedelmet és tanácsosait].

II. *fn* 1. vmit megsértő/rontó személy; violator, persoană care tulbură/deranjează (ceva); Verletzer/derber. 1614: mind az török nemzet, és az kívül is minden egyéb körül való keresztyén nemzetség úgy megutálá^a, mint olyan az egész világon való nemzetségeknek békességének felbontóját és megháborítóját [BTN² 58. — ^aBáthori Gábor]. 1662: Úgy vagyon, az egybegyülekezett felső-magyarországi vármegyék bizonyos végezések között vádolták vala és mint közönséges békességnek megháborítóinak kiáltották vala őket lenni^a [SKr 109. — ^aLónyai Andrást és Radu Șerban előzőtt havasalföldi vajdát]. 1826: a' keresztyén eleink e' végre úgy nevezett kalandos czéhot, vagy is társaságot állítottak, és ennek tagjairól azoknak kötelességekről úgy ellenben a' köztők való jó rendnek megháborítói s a' tisztesség, a' becsület regulái ellen vétőknek 's társaságot megbántóknak büntetésekről Articulusokat is irtanak [Kv; EM XI, 373 A külső-közép-utcai kalandos társ. art.].

2. (egyezséget) megszegő fél; persoană care incalcă o înțelegere; (Vereinbarung) verletzende Partei. 1620: az meghaboritto ... huszon eott forinton maradgion [Szent-rontás MT; Sár.].

megháborítottat 1. (vmi birtoklásában) meggátolt/zavartat; a pune să fie împiedicat/conturbat (în posesiune); (in Besitz einer Sache) hindern/stören lassen. 1711/1792: valami keresete vagyon Etzken András Uramnak itten Albisban 's Határján ... örökösön le monda rolla^a, úgy hogy soha se Etzken Andras Uramot, se Felességét, se Posteritássit meg nem haborittya sem haborittatya, hanem mind magok Várségeken vetteket örökös lussal birhassák, és birathassák [Albis Hsz; BLev. Transs. 25. — ^aEtzken Miklós].

2. háborgattat; a face să fie tulburat/conturbat; belästigen lassen. 1677: Rátoti Gyulai László Ur(am) ő kglme ... ki ment az Magyar hadak közzé sub Verbo Nro Principali assecurallyuk, hogy ... semmi nemű Jóságib(an), Javaiban meg nem károsittattjuk, se(m) személyéb(en) se(m) becsületib(en) ő kglme mellett ezen dologb(an) edgyütt lévőikkel edgyült meg nem bántattjuk, háborittattjuk sőt afféle ellen k(e)g(yelme)ssen protegálluk [Törzs. fej.].

megháboríttatás 1. megzavartatás; tulburare; Störung. 1800: 20. 30 kalákás gyalog emberekkelis huzattam ki egy egy fát az árkok mélyéről ... senkitől meg háboríttatásom nem volt [Benedekfva Sz; BfR II. 58/21 Erdődi Cs. József (58) vm. hites assz. vall. Vervölgyi Bányai János keze írásában].

2. (vmi birtoklásában) megzavartatás; tulburare/conturbare (in posesiune); Störung (in Besitz einer Sache). 1777: Sérelemel jelentyűk Rátánkban(jutot) Jóságunkban(jutot) vala nagy meg háboríttatásunkat Tit Krizbai Mojzes, es Markus Theresia Aszszony által kib(nek) mi midőn által nem adtuk volna Jóságunkat absolutu et mera Potentia beléje ment(ene)k hatalommal meg kaszálták [Hsz; BLev.].

3. megsértetés; härquire; Beleidigung. 1702: A' Kolosvári határon termett Buza és Bor Dezma felett Lévén nagy megháboríttatásunk az itt valo Pater Jesuitaktól [Kv; SRE 83]. 1796: az igaz verségi Atyafiságnak meg Sértetésselis Udvari Biztos Tisztyenek meg háboríttatásával Semmit nem gondolván a Natságod Biztassai és emberei azokat a Metalis Határozásokat hir tétel nélkül meg változtatták [Kük.; JHb XX/27].

megháboríttatik 1. zaklattatik; a fi härquit/șicanat; belästigt werden. 1574: vegeztek aztis eo k ... hogy senky hitnek vallasaert Meg Nem haboritaszek, Azert kyaltassa meg eo k. Byro vra(m) hogy senky Sem piachon seh korchoman se haznal Ne haborigion egimast Ne Rwtollya az hitert hanem Minden Rend Bekezesgel Maradion vallasaban [Kv; TanJk V/3. 98a]. 1677: az Aknás Városi helyekről Zászlók alol, Hajduságról, és Székelységről oly securitassal adattassanak kézhez, a' meg-igirt vagy meg-nyert Jobbágyok, hogy azoknak el-vívói meg ne háboríttassanak [AC 194].

2. felzaklattatik, megbolygattatik; a fi tulburat/conturbat; aufgewühlt/gerührt werden. 1575: keonieregienek az feyedelemnek hog' ez fele Igentelen Ertelmw Embereknek kewansagoknak^a helt Ne aggion kiwel az varosnak Bekegeses Allapatia haborittassek meg [Kv; TanJk V/3. 113b. — ^aGrwz Péter kívánságára utal]. 1657: az fejedelem igen meg kezdé bántani az nevezetes embereket és idegeníteni; elsőben is az grótot, Bethlen Istvánt, ki váradi kapitán vala, és fő vala az fejedelem béhozásában ... mert vagy néki kell vala elveszni, avagy az fejedelem háboríttatik vala meg [KemÖn. 152–3. — ^aI. Rákóczi György].

3. (vki jogában/hite gyakorlásában) megsértetik/gátoltatik; a fi conturbat/impiedicat în exercitarea drepturilor/convingerilor sale; (in dem Recht/der Ausübung des Glaubens) verletzt/gehindert werden. 1677: törvény előtt az Evocatus Nemes Ember is meg ne háboríttassék, annál inkább meg ne fogatassék [ha ki ... meg-háboríttatnék, a' meg-bántodot Nemes ember ellen a' cselekedő juris ordine prosequaltatván, és comperialtatván in floren. 200. convinctaltassék [AC 41, 112]. 1705: ha mi oly dolog esett volna is, hogy vagy törvényekben, vagy nemesi szabadságokban, vagy egyebekben is a magyarok ... megbántódtanak vagy háboríttattanak volna, azt neki^a nem tulajdoníthatni [WIN I, 448. — ^aI. József császárnak]. 1724: vegeszte a Gubernium, hogy míg a Conscriptio által állapottya terminálódik (ad)dig a Supplicansok maradjanak a régi Statusban és abban meg ne háboríttassanak [ApL I a gub. Nsz-ből].

Szk: vallásában ~ vallása gyakorlásában megzavartatik/gátoltatik. 1662: Hogy a szegény jobbágyság ... a hazának közönséges javáért, csendességiért sem öfelségétől, sem senkitől vallásokban meg nem háboríttatnak^a [SKr 271. — ^aA linzi béke cikkelyeiből].

4. (a birtok/birtoklás) meggátoltatik/zavartatik; a fi împiedicat/conturbat (in posesiune); in (Besitz/Besitzung) gehindert/gestört werden. 1677: A' kik által a' Fiscalc bonumok el-foglaltattanak, usque ad Annum 1615, assecuraltattanak mind magok és maradékjok, hogy azért meg nem háboríttatnak [AC 46]. 1830: a le irt Commoditásokban minden lehető Inpitoroktól evinciallyák és ezen irt üdő Szakasza alatt csendes birtoklásában senki által meg háboríttatni nem engedik [Kv; Somb. II]. 1852: az 1848-iki esztendő ... jogi-, birtok- és földesuri viszonyokat meg

változtatott; a' szerencsétlen foradalom békövetkezésével a' birtok egyes erőszakos foglalkozások által meg háborítottatott 's a' meg károsított fél rendes törvényszékek hiányában magát nem védelmezhetette [Nagylak AF; DobLev. V/1330].

5. (megállapodás) megsértetik/szegetik; a fi violat/incálcát (o inuoială); (Vereinbarung) verletzt/übertreten werden. 1577: teonek illyen rendelést es végezesth: Hogy az megh holt Beldy Kelemen testamentom lewele Semmy Cikelyben egygykeolys megh ne haborytassek, hanem ereyben meg tartassek [BLt 7].

6. megakadályoztatik, feltartóztatik; a fi impiedicat/oprit; verhindert/aufgehalten werden. 1620: Ez leuelem mutato Jambor szolgám Migyen oda Szekelli feodire Szepsi szekbe Illieffalauara ... Keteket kfrem ... megh ne haboritassik se maga szemellieben se marhaiaban [Borb. I].

7. megkárosztatik/támadtatik; a fi conturbat/págubit; beschädigt/angegriffen werden. 1663: Nemzetes Szamosfalvi Mikola Sigmond Ur(am) ... ez hazabol ki menve(n), Assecuralliuik sem személyében, sem jóságába(n), sem egieb semmi nemű jovaiba(n) megh nem haboritattik, károsittatik, seot inkab oltalmaztatik [JHbK XIX/21 fej.]. 1677: Ha kiknek penig a' meg-irt mód szerint házak, continuus szállások nem lehetne-is, de a' több Natiokbéli Statusok, sőt a' szűkségnek idején, mind magok, házok népe, és minden javok szabadosan bé, s' annak idejében békével ki-is bocsáttassék; miglen benne lésznek ot valo semmi rendektől meg ne háborittassanak, károsittassanak [AC 161].

8. (határ) megsértetik; a fi cálcát/violat (răzorul/hatul); (Dorfflur/grenze) verletzt werden. 1815: ezen földnek Soos Ur felől elő borozdája volt, s mendetig addig ültettük az idenig sohasem háborítottat meg azon borozda [Kv; Pk 3].

megháborítottat megbolygatott, felzavart; tulburat; aufgewühlt/gerührt. 1667: Bánfi uram dolgaihoz elig tudok szólni innet, mert ez ember olyan ellene, mint az megháborítottat darázs [TML IV, 232–3 Nalácsi István Teleki Mihályhoz].

megháborodás zaklatottság, feldúltság, felindultság; enervare, pomire; Verstörtheit, Aufregung. 1657: az sok nyughatatlankodás is igen megfárasztott ugyan, de az nem annyira kényszerített, mint az fejedelemnek megidegenedése miatt való méltatlanságom, feletle igen megháborodásom annyira megkedvetlenített vala [KemÖn. 250]. 1710 k.: Kívánék a fejedelemmel való szembenléltelt gráciája megköszönésére supplicatio által, de a rettenetes nagy méltatlanságnak proportionalis szűgyenlése, és megháborodása miatt azt a választ frá: Más házuunknál jó szívvel látjuk ő kegyelmét [BÖn. 690–1].

megháborodik 1. felindul/háborodik; a se enerva; sich aufregen/entrüsten. 1572: mykor Jarai Bematne Klara azzony testamentomat teot az Zeold ladat ersebet azzonak thorozkay Janosnenak hagyja vala es zylwasy Janos meg ellenze rolla hogy nem engedý hane(m) meg akarja latnj my vagyon benne, ezen Jaray bematne meg haborodik es el fordola [A.jára TA; Thor. IV/3]. 1573: mykoron feierwary Imre halala vtan gywltenek volna Andras deakhoz leot Be Iffiabik Bwday Georgy egi ados lewelel Andras deak Eleyben kiben fl 99 volt Irwan, Mikor arrol Twdakoznek Andras deak hogi es mint volna az, Monda

Bwday Georgy hogi Regestumais vagion rola meg Nezte Andras deak, Mond hogi kylembez az ados leweltwl Mert Ninchen Annye Benne Irwa ... Eonekikes vgi Theccet hogi Nem Illik Eozwen (!), Ezen meg haborodot Bwday Georgi [Kv; Tjk III/3. 296]. 1585: Ezen megh haborodanak Es Monda Viczej Andras Az Zolgajanak Eregyze Zolga tilch el a Zenatol ihol Az pecset [Kv; Tjk IV/1. 516]. 1599: Hozzw Martonne Katalin vallja hyrtelensegel az Tanch keozben fordula megh es vgy eo te archul konch palt, mely archul eotesre ingen meg sem haborodek rajta [Kv; Tjk VI/1. 327]. 1618: Ezzel a válasszal hogy hazajöttem volna, igen megháborodék Kamuti uram rajta, mert önéki semmi módja, sem akarata nem vala arra, hogy hazainduljon [BTN² 97]. 1798: hírül be hozván hogi az Erdőre küldett Bival Szekeret el fogtak ő nga erdejéből, ezen mingyart nagjon meg habaradott az Ur és leg ottan Lovott nyergeltetett [Ádamos KK; JHb XIX/58]. 1809: Lehet hogy a Falut Ravát rosz Szavaimmal fenyegettem de nem tudom mikkel mivel meg voltam háborodva [UszLt ComGub. 1602].

2. összezördül/vesz; a se certa; sich entzweien, in Zank/Streit geraten. 1567: első cemmentbe lön gradussaa k(arat) 21 1/2. Masod betetelben volt orank is es fellieblem vala Joval 23nal annak az cemmentin es kimosasan haborottunkuala meg Ifwi Vachy Peterrel [Nsz; MKsz 1896. 355. — "Az aranyinak]. 1568: A Rez felől ezt vall-yak hogy ez zeber^a görg le akarya volt penzwl bwhcyw zeren az hazbol az aruak rezet tenny, a penzt Eleys hozta volt, de akoris meg haborottak az 10 f mya es vgy vezet Eze Ez dolognak [Kv; Tjk III/1. 170. — "Zeybert]. 1570: felek rayta hogy k. megh Ne haborodnek Az Vral [Nagysajó BN; BeszLt 50 Lucas Theowy Caspar Zwch beszt-i bíróhoz]. 1573: Paisos Istwan azt vallia hogy eő talalta volt lonast az uchan Mond hogi myert haborottal meg chysar ferenchel azt hallotta(m) hogi Lwcchanak (!) akasztofanak Montad volna [Kv; Tjk III/3. 266]. 1584: Teilma(n) Antalne vallia vym a' leankat egy orwasnak Es az orwas mingiarast ezt monda, hogy mely Azonniál meg haborottam Az vesztette meg az en gyermekemet [Kv; Tjk IV/1. 249]. 1597: Chizar Peter ... wallia ... mikoron az bechewheoz kezdetek volna, Gal Kowach megh haborodek Stomp Janossal mert ew le akarya wala az Arwak rezit tenny [Kv; Tjk VI/1. 43] | Miklos Janosne hiúa kj az mezeőre, monda hogy az Vra megh haborodot Simon Janossal [UszT 12/17 Gr. Zabo de Kereztr ns vall.]. 1632: az mint elő zör megh haborodtak vala Hamar Istok Meszaros Imrehuel, my bekelteők meg eőket [Mv; MvLt 290. 72a]. 1647: Tudom azt, hogj az nehaj Czeh Balast Imre meg sebhette vala abban megh haborodanak [Szentkatolna Hsz; HSzJP Czeh Leorincz (50) pp vall.].

3. megzavarodik; a se zăpăci; in Verlegenheit/Verwirrung kommen/geraten. 1657: midőn szinte indulni akarnék, hozák híret, hogy Schultetus érkezett az portáról, melyen bizony igen megháborodám, mert elbocsátanom tudván mint egy áruló szolgáját az asszonyomnak, illetlennek látszik vala lenni, megfognom törvéntelenség, mert incorporatus is vala az országban [KemÖn. 135]. 1675: ellensé-günk által elvitelre való szándokán és eddig is vélek irgalmatlanul és pogány módon való cselekedeteken az nemes-ség és vitézlő rend már is annyira meg bódult és megháborodott, búsuult és keseredett, hogy ha most hamarjában csak részben is nyavalyánknak orvosoltatása felől jó reménység-gel való vigasztalás és annak bizonyos jele nem mutatatik

és adatik oly spiczzen dolga az hanyatláshoz és veszedelmhez nem volt, mint mostan vagyon [TML VII, 122 Vesselényi Pál, Kende Gábor, Kubinyi László Teleki Mihályhoz].

4. megtébolyodik; a se tjici, a innébuni; irrsinnig werden. 1808: szegény Katsot meg látogattam, meg habordatt szegény, örökké bé zárva áll [F.detrehem TA; Ks 65. XLIV. 11]. 1809: Engemet azért fogtak meg, hogy én meg habordtam Apámot Anyámot meg vertem s még vérbenis gübültem [UszLt ComGub. 1602]. 1812: néhai Sombori Sigmond a midőn Jozsagainak (nev)ezetesebb el tékozlásaihoz kezdett meg volt haborodva [Dob.; Somb. II]. 1831: Fodor Péterné hordozta a' leányát az oláh Temp-lomba — kerdeztük tőlle miért viszi oda, azt felelte; Székely Farkasné úgy meg verte, hogy a' miatt meg haborodott [TVtL Közig. ir. szltan Szegedi Lászlóné Fodor Juli-ánna (33) vall.].

Szk: *elméjében* ~. 1771: A fia, Wesselényi Farkas úr, hihető a dispositiókat kezére vette, azt is inkább hiszem, hogy catholizálni akar megértette, elkedvetlenedett, melancholiába esett, szüntelen azzal fantáziázott, hogy sem-mije nincsen, elméjében is megháborodott volt [RettE 259]. 1831: Móses Sára elméjében meg gyengült, meg háborodott volt [Szenterzsébet U; Borb. II Agilis Idősb Török János (61) vall.].

5. felbolydul/zendül; a se agita/nelinishti; in Unruhe ge-raten. 1632: Tudom aszt hogi az ország meg haborodek s en nem tudom az Czigan hova veszekedek el jnnet [Kéz-disztlélek Hsz; HSzJP Gr. Ferencz (50) ppix vall.]. 1670: Az lengyen szomszédok is meghaborodtak, az mint hallat-ik [TML V, 262 Kende Gábor Teleki Mihályhoz]. 1753/1781: Kun Miklós ur fel serdülése alkalmatosságával az idő meg háborodván, Rákotzi Ferentz fejedelem mellé álván Gavalieriara (!) [Algyógy H; JHb LXXI/3. 192 Lup Filip (88) jb vall.] | Kun Miklós ... a mostoha attyát, Tuto-rát oda hagyta, abban az időben haborodott vala meg az ország [Máda H; i. h. 210].

6. az ég ~ (szél)vihar kerekedik; a se isca o furtună; Sturmwind entstehen/sich erheben. 1662: az törökök pedig igen sűrű Alláh, Alláh kiáltásokkal szembemenni kezde-nének, az ég azonnal megháborodván, az ellenség felől arccal a mieinkkel nagy sebes forgószél szemközbe jönni kezdett vala [SKr 552].

7. (gyomra) felkavarodik/fordul; a (i) se intoarce (cuiva ma-tele pe dos); (Magen) sich umkehren. 1710 k.: A doktor mit adott osztán s mit segített, nem tudom, de az lsten meggyógyíta, s felkelék egy hétre, de a gyomrom úgy megháborodott volt, noha valósággal rajtam vérhas nem volt [BÖn. 526]. 1761: álmom közepette szivemben üt-lődven a nemzetek közt fennforgó villongás, annál na-gyobban megijedék annyira, hogy minden belső részeim megháborodának [Nyír 200 Bánffy Farkas álma].

8. (vkinek vmilyen testrése) megnyomorodik; a se schilodi; (ein Glied js) verkrüppeln. 1584: Barbara Zabo Palne vallia igen beteg valem, hiuatam hozza(m) Zabo Catot^a, Azt monda hogy keotes volna raita(m) Ada be valamit Innom, es gywkeretis Ada be Innom, Es mihelt be vedom ming'arast az karom meg haborodek es most(is) chak Naponkent el Zarad a' kezem [Kv; TJK IV/1. 219. — ^aBoszorkánysággal vádolt asszony].

9. (viszony/kapcsolat) megromlik; a se înrăutăți (relația/legătura); (Verhältnis/Verbindung) verderben/sich verschlechtern. 1581: Megh ertettek eo kegmek varassul az

vasarwamot az kit vóttek Thorda(n) Az varas nepe(n) kin eo kegmeknek elegh nehez kedwek vagion, Azert keryk eo kegmeket Tanachywl hogy ket attiokfiat kwlgie(n) Altal az Thordayakhoz es erről a dologrol transigallianak hogy effele kichin bozzusagbol, az io zomzedsag ne haborog-gyek megh [Kv; TanJk V/3. 244b].

megháborodott I. mn 1. (vkivel) összetűzött/veszett (személy); (persoană) care s-a certat (cu cineva); (mit jm) zusammengeraetene/in Zank geraetene (Person). 1586: Adegh Innet Nem zokot senky el lepní Meglen az eo velle megh haborodot zemelieket megh koewetne [Kv; TJK IV/1. 543].

2. megzavarodott; felkavarodott; tulburat, răscolit; auf-gerührt, trübe geworden. 1704: igyekezzék kegyelmeket ezt az én, nemcsak az én személyem ártatlanságának, hanem az egész Gubernium uniójának, salusának megháborodott forrását per prudentiam et charitatem megtisztítani [WIN I, 177].

3. megzavarodott/tébolyodott; tulburat, zăpăcit; irrsinnig geworden. 1679: az szerint alkalmaztatja magát, szük-ség is a megháborodott elméket maga jól alkalmaztatásá-val (az megkárosítottakat contentálván) magokhoz, az mi kglis urunkhoz édesíteni, az porta hűségében őket megtar-tani [TML VIII, 518 Teleki Mihály Thököly Imréhez]. 1710: A jesuita, tanult, ravasz ember, általlátván, mint el-idegenült Apor István a pápista religiótól addig beszéle nekie, amíg esmét confirmálá religiójában, és hogy meg-háborodott elméje csendesedjék, hegedűsöket hívatott, s ott muzsikáltatott a fejinél [CsH 298]. 1831: Jakabffi János meg háborodott elmével volt, úgy, hogy a Cziga-nyok közti több izbe vitt szalonnát | Jakabfi János igaz hogy elméjében meg háborodott ember volt, még a' Czi-gányok közöttis ámbolygott esztelenül [Szenterzsébet U; Borb. II Agilis Idősb Jakabffi Pál (65) vall.].

Szk: ~ *elméjé*. 1657: Én is pedig, mint megháborodott elméjű ember, gyakrabban szállásomon heverek vala, tettetvén betegedésemet és csak híva menvén udvarhoz [KemÖn. 253].

II. *fn elméjében* ~ elmebeteg; dement, alienat; Irrsinnig(e)r, Geisteskranke(r). 1835: Az elmélyekb(en) meg háborottak (!) számára Kolosvánn (!) fel állitandó Intezet [Vaja MT; HbEk].

megháboroszik felháborodik; a se indigna/revolta; sich entrüsten. 1571: my nem hagiok panazlany az wrnak Lwcacz vrammal Horwatt Lwkaczyal, myrt hogj eo Naga megh haborozyk rayta [Kővár Szt; BesztLt 354] Clemens Jspan Praefectus arcis Keo et Lucas Horwatt Szwcz Gas-par besz-ti főbíróhoz].

meghabozott fodrozott; cu încrețituri, încrețit; gekräu-selt. 1694: Az Templomba(n) va(gyo)n egy zölden festet Catedra, arra terítve egy feketen meg habozott Szőnyeg [Kővár Szt; JHb Inv.].

meghág 1. megmászik vmit; a escalada; besteigen, er-klettern. 1653: (A várát) csak vakmerőképpen meghágá a székelység és megvevé; mert annak tapasza nem száradott volt meg, hanem lágy vala | Egykor kemény csata mene Újvár^a alá Esmét azután török s tatár mene el csatára, de azt is megverék. Ez alatt látván az állapotot, csak hir-telen felzendülének és elmenének a vár alolli; akarák

meghálni lajtorjakkal [ETA I, 45, 65–6 NSz. — ^aSzűv]. 1657: Klastrom nevű káptalanhely, kinek alatta kastély, felette pedig Sznió nevű vár nagy köszikla tetején, ebben sok élelt és egyéb gazdagságot is lenni valami hírből értvén, csak a zsákmányosok meghágák s vevék [KemÖn. 233]. 1680: az eczevel meghagak az kaput [BLt]. 1710: Balásfalvához szálla^a, onnan válogatott hadakat küldte el, kik éjszaka a verestoronyi sáncot meghágák | Ott vala a nagy kongó városban^b ötven muskotélyos egy lejtőmánnal, a kurucok az erőtlén, rossz város kőfalait meghágák [CsH 357, 402–3. — ^aForgách Simon gr. kuruc tábornok 1705-ben. ^bSzászsebesen 1708-ban]. 1763: Egy Vaszi nevű katoná másod magával a' közt meg-hagván Késő Estve bément hozzá [Kv; TJK XVII/2. 106].

2. rátör (vmire), betör (vhova); a pătrunde (prin escaladare); über etw. herfallen, einbrechen | kifoszt/rabol; a prăda/jefui; ausplündern. 1584: Marta Teglas Antalné vallia az vratis zidta Leorincz gyermekeket ebnek mondta, hazat meg hagta és fiait el hordotta [Kv; TJK IV/1. 359]. 1593: Zengeo Benedek vallia ... hon ne(m) letembe hazamat meg hagta Keuli Mihali, es tykomat ellopta [Kv; TJK V/1. 393]. 1597: Veres Marthon wallia Feorkeol Mihaly ennekem zomzedom wala ... annal gonozzab ember az egez zomzedsagba(n) nem volt az fia penigh sokzor hagta meg kertemet, kiert giakorta meg zolitot-tuk [Kv; TJK VI/1. 107–8]. 1614/1615: eczakanak idejn haghtak meg az Vduar hazat, itt Giörgyfalua(n) az Christoph deak ne Azzonio(m) Zolgay | az Christoph deakne Azzonio(m) Zolgai meg haghtak laytorja(n), az Vduar hazat [Györgyfa K; Ks M. 20a]. 1727: az Czintermet meg hagna s fel verme s Lopna [Dés; Jk]. 1744: Az Mlgos Groff vr(am) ... csűrös kertyét kik hágták meg, és onnat gyümölcsöt és Szenátt lopot volna [Dob.; Ks vk].

3. elönt/áraszt; a inunda; überschwemmen. 1648: Az Too dolgat penigh vgi tudom hagi hagta meg az Viz ketszeris de az miat derekas kaar nem volt benne [M.nagygorbó K; JHBK L. 12].

meghágás betörés (vhova); pătrundere (prin escaladare); Einbruch | kirablás; jefuire, jaf; Ausplünderung. 1741: Constál 2do Az Sz Benedeki Kastellynak meg hágásában s onnat történt gyakorlatos Buza, s Gabona lopásában az Férjével együtt való complexsége [Szentbenedek SzD; Ks XVI/27].

meghágat 1. megmászta; a dispune să fie escaladat; erkleitem lassen. 1657: Azután Hamburgot^a midőn ostromoltatná az fejedelem^b ... bástyáknak megromlása nélkül fényes nappal csak lajtorjakkal akarván meghágatni, igen sok emberbéli kárral gyalázatos repulsát szenvedének | s időt s módot végezvén, az hagyott időben Szécsi Mária Illyészahit vendégelven szolgálva együtt, s minden hozzá tartozókat elrészegítvén, éjjel meghágatá az várat Vesselényivel, (s ki tudja ha nem magát is), elegendő népet bocsátván bé [KemÖn. 14–5, 232. — ^aHainburg Alsó-Ausztriában. ^bBethlen Gábor].

2. fedeztet, pároztat; a duce la montă, a face/dispune să fie montat; decken lassen. 1737: azon két kanczát ki fogattam és az Szűrket estve ketszer derekasint meg hagattám, az pejt pediglen reggel asztis kétszer [ApL 4 Székely Elek Apor Péterhez Nsz-ből]. 1757: A Montlé nevű Tsézas Menloval hagattunk meg egy negy esztendő fiatal kanczát [Kendilóna SzD; TKI Perlaki András Teleki

Ádámhoz]. 1763: én az kitsind Csitkos kanczákat nem hagattam meg [Kóród KK; Ks CII. 18 Szarka József tt lev.]. 1804: A Kanczáimat próbára küldöm kedves Sogor vr a kaplárrel ... beszéllyen ... küldök nekie egy Rf ha meg nem akarja hagatni [Szőkefva KK; Ks Kosa Zsigmond lev.]. 1805: meghagattam Zabolán Csillag nevű kanczát a' Darnotzi János uram Böthlen nevű ménlovával [HSzj 177 Bötlen al.].

meghágatik fedeztetik; a fi montat; gedeckt/beschält werden. 1768: Ezen magam Kancza Lovamot a' Cziganok Patkoljak meg mert féltem hogy valahol meg esik ' meg vét pedig híres Mén Lovat hagattott meg [Záh TA; DobLev. II/387 Székely István édesanyjához].

meghágattat a face/dispune să fie montat; gedekk/beschälten lassen. 1780: Egy Kanczám vagy (!) s meg eddig meg nem hagattam, meg hagattatnam, hogy hagattatlan ne maragye [Bacá SzD; TSB 24].

meghágattatik meghágatik; a fi montat; gedeckt/beschält werden. 1811: Ha nem akar kanczát Ménlovat fel venni ... Szükség azomban, a' sőt szüntelen nyalj; Ha pedig egyszer meg vagon hagattatva, A' só légyen tölle éppen el-tiltatva [ÁrÉ 143].

meghágódik meghágatik; a fi montat; gedeckt/beschält werden. 1820: Négy esztendő mult kancza a mely már meg hagodott 4 [Bom. F. Ig].

meghagy 1. (vkít/vmit) otthagy/helyén hagy; a lăsa acolo/in acel loc (pe cineva/ceva); dort/liegen lassen. 1593: Anna Georgyfalwy Mihaly felesége Monostori vallia ... egj zeoleockeie vala Kopa Mihálnak, kit egy zazznak Ada, de az zasz. Megh hagy a szeoleot mert az hidegh swte meg [Kv; TJK V/1. 419]. 1597: Az my kertinket en chinaltata(m) be mikor a szenat el wiueók. Az mit pedig meg hagiank a' fybe(n) az Actorek Zamokra hagiok meg [UszT 12/89 Matheus Eötues de S. Lelek judex et jb vall.]. | Tudo(m) hogy zenafywet hagianak meg de ne(m) tudom ki zamara [i. h. 12/90 Ioannes Marton de S. lelek jb vall.]. 1669: Kerem azert Ngodot elebbeni jo igyeretire emlekezven hadgia meghallám az ket embert | meg szegeny edes atyam idejeben jót volt ket gyermek Ludiser nevű faluból Fogaras folderől azokat választottam volt el az Ngod kimas igyeretiben bizvan, mivel az töb Fejedelmek meg hatták volt szegeny atyám kezé alát [UF II, 458]. 1773: Kolozsvárt meghagytak ötöt^a, de nem jezsuitai nevezet alatt, hogy tanítsanak míg más rendű és conditiojú mesterek jönnek bé [RetE 312. — ^aJezsuita tanárt]. 1780: Erdő ... hagyattatott olly közönséges szükségre, hogy Militianak rendelendő ől Fákát az aljából, ottis meghagván ritkán-ritkán a' Csere fiatalokat (: ha léznek :) [Harasztkerék MT; Told. 86]. 1827: a belső házi portékákból is nénye hamarabb lett férjhez menetelével hogy specifice miket hagyott meg a néhai Dobolyi István Urnak ... arra kevésbé ügyeltem [Koppánd AF; DobLev. V/1109. 5 Boros Mihály zs vall.]. 1845: Záros Ladamot fejszével fel hasogatták, a' mi aprólékos volt benne meghagyák, a' Vászón zatskot pénz el takarították [K; KLev.].

Szk: ~ rajta. 1658: Kemény János uramat pedig ugyan azok, akik kísérik vala vissza a sánczba, — elvévén

fegyverét tőle — a tatár kámhoz viszik rabságra; köntösét meghagyták rajta [ETA I, 165 NSz].

2. megőriz/tart; a pástra; bewahren/halten. 1657: Meghalván azért az említett jó király, és frustáltatván mind maga, mind mások ez jó szándékban, az kozákságnak ez végre lőtt nagy készüléti, factiója nem múlék semmiben, mert meg akarák őket erőtelensíteni s csak kevés számú iratos kozákat meghadni [KemÖn. 292]. 1665: Nagyságod méltóságos parancsolatját alázatosan elvettem tegnap, melyben parancsol ötven puskásnak udvarhoz való küldések felől ... Nagyságod nekem úgy parancsolt, addig őket be ne küldjem, míg meg nem válogatjuk, úgy hogy ott csak ötven parancsolt meghagyyni [TML III, 524–5 Teleki Mihály a fej-hez]. 1771: A középső Ládának roszzabb fát ki hányván, és az még szolgálatra valokat meghagyván [Dés; DLt]. 1774: azon kertbe ... egy boglyára valot mindenkor meghadnak [Szeztimon Cs; Hr 10/54]. 1789: az aratásra meg hagynék; mint hogy buza nfntsen, vagy 30. veka kukuruzát [Karkó AF; RGyLt Acta cons. 173/789 Kasza András lev.].

Szk: *magának* ~ 1668: Ó magának^a csak Fogaras földit hagyta volna meg, az többi mind az töröknek ajándékozta volna [TML IV, 330 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz. — ^aZólyomi Dávid]. 1806: a' Boryumál alatt ... volt egy darab Lapos Hely köves és Cziheres, melyet a' Város meghagyott volt azért magának, hogy ottan Cziher indult volt [Kv; Pk 3] * *maga számára* ~. 1711: Tudom hogy a' kérdezett marhákb(an) a' kik meg maradtak volt Gjerjob(an) Lázár Ferencz ur(am) őszve gyütteté, és kit konyhájára le üttetett, kit másoknak el adott, kit pedig maga számára meg hagyott [Csomafva Cs; WLt Mich. Csata (42) pp vall.]. 1754: Egy Szántó földet ... maga számára hágy meg Rácz Ádám Vr(am) eő Klme [F.zsuk K; SLt D. 33]. 1807: Tktes Borberek Josef Urnak leven ... Ispánlakán ... bizonyos számú Allodialis szántó buza és Török buza földei ... (: kivéve két darab bokros és tővisses helyeket, melyeket maga számára és birtokába meg hágy :) máui Napon Zalogban adá mi előttünk ... Tektis Pallos Sámuel Uramnak [Ispánlaka AF; DobLev. IV/906].

3. régi/előbbi állapotában/helyzetében hagy/megtart; a mentine/pástra in aceeși stare in care sa află la un moment dat; in dem/der alten/vorherigen Zustand/Lage lassen/bewahren. 1577: A my penig az torom epwletit Nezy keryk eo kegmek Byro vramat hogy ne nehezlye e dolgot vgian az eleby Rend tartas zerent meg hadny | Meg ertetek eo kegmek egez varassul az Mezaros vramra keonyeor- gesseket az Mely Terhet az Mezaros vramra egez varos vegezesseből vetettek volt meg Zalyottak es az 25 forinto(n)kit eo kegmek az varos aztalara le is theot meg hattak az Mezaros vramath [Kv; TanJk V/3. 147b, 150b]. 1603: az Romaj Csaszar ó f(else)ge az mi kegyelmes Wrúnk kegyelmessege ala aianlyúk és adgyúk magunkat, könyeregűen ő Nganak, hogy meg kegyelmezzen feiünknek, marhanknak, religionkban meg hagyván, és privilegiominkat rendtartasinkat ereiben meg tartúan [Kv; i. h. I/1. 452]. 1666: azután Praeda nevű boernak adván azon falút megnevezett fejedelem^a, míg élt azon boér, azon dézmának szabados bírásában meghagyta a praedikátort [EOE XIV, 193. — ^aII. Rákóczi György Szederjest (MT)]. 1666/1681: Nagy Mihály jövényen emberemet minden egyeb paraszti, és külső szolgálattal feleségével, es utanna következendő maradékival eximalvan előbeni őt forint taxa adozásban meghattuk [VhU 223]. 1673: Mint hogy az

Nemes Ország, ez Nemes Várost eiebbi Statussa(na)k, az Nemesi statusba(n) és karban állittatásá(na)k idején intacte ab antiquo observaltatott Successiojabeli teörvényében, és rendtartásába(n) confirmative meghadta [Kv; PolgK 143]. 1741/1758: Jonás Pál Obligálá magát hogy Semmibenis azon Gyarmathi Stompjának praejudicalni nem igyekszik, és kerekét^a fel nem tuhasztya a viznek fellyeb vételével, hanem a mostani állapotban meg hadgya [Abrudbánya; Szer. — ^aTi. saját stompjának a kerekét]. 1785: az I. Familia is^a, midőn a Constitutiót compillaltatta a büntetésekben lévő autoritasokban conservalta^b, meltoztassanak mostanis abban meg hagyni [Torockó; TLev. 11/4. 1b. — ^aA Thoroczka család ^bA búrót].

Szk: *immunitásban* ~ vki mentességét meghagyja. 1663: Vitézlő Enyedi Szabo Márton hívünkre Attyarúl Enyedi Szabo Mihályról maradtott Enyeden lévő házát még az boldog emlékezetű üdösbik Rakoczi Györgj kegyelmes Feiedelem nobilitálván minden féle Ado vévéstül, és tereh viselestül eximálta, es Szabadossa tőtte volt miis Praedecessorink kegyelmes Adomanyára nézve azon immunitásban házát meg hattuk [Borb. I fej.] * *státusában* ~ jogi helyzetében/állapotában megtart. 1794: Azon Nemes Armalisták kik(ne)k Armalistai állapottok kétségben hozatik addig míg a' Tisztség azt meg tapasztalni fogja hogy ok nélkült vétettek volt ki, az közönseges tereh viselés alol mostani Statussokban meg hadja [Szu; Borb. II].

4. életben hagy, a lása in via; am Leben lassen. 1662: akik bémentek vala^a, felesen valának valahol kit bennek kaphatnának, mind levágják vala, annyira neki fenőjölven, hogy akiket magok a generálisok meg akarnának is hagyni, alig oltalmazhatnák meg tőlök [SKr 231–2. — ^aSzerencs várába]. 1664: mert hiszem mind á mi kegyelmes urunk ó nagysága s az szegény haza is azoknak élhet szolgálattokkal, a kiket még az úr Isten ó felsége meghagyott s marasztott előttünk [TML III, 188 Szalárdi János Teleki Mihályhoz]. 1719: a Pestis iránt írhattuk Nságod(na)k hogy Désfalván derekason uralkodik, s Désfalva felől azt is hallottuk hogy három aszszony ember bé ment a falu közzé az uton, és minden utcáját fel járván ... az edgyik azt mondotta a más kettőnek ... csak őt embert hadgyunk meg [Abosfva KK; Ks 94]. 1720: az szorongato szükség mindazonáltal ezt kívánván a mi kevesen Isten bennünket meg hadgjit Consistoriumot gyűjtetvén [Kv; SRE 134]. 1780 k.: Arravaló nézve hogy a Tettes Nms V(á)r(me)gye az kiket Isten ó Szent Felsége meg hágy Nglok Klmetek közzül [KSz; Borb. II].

Szk: *Isten életben* ~. 1818: Hetfün estvére Tüz viz minden bizonnyal meg lesz a' pénz ha az Isten életben meg hagy [Szemerja Hsz; Eszt-Mk Bora István Mikó Györgyhöz] * *vki életét ~ja*. 1690: egy Kolos vármegyei Szeploki Nagy Janos fia Andris, ki is volt Szeploki István Ura(m) jobbagya, mostan allot volt az kuruczok kőzi mint egy szolga számba(n), azért meg Tekintven Császár eő Felsége meg nevezet búcsúletes Kapitannya Lázár Ferencz Vr(am) intercessioját, egyczersmind azon inasnak gyermek eszszel valo goromba elmejet ... azért azon Nagy Andrásnak eletit meg hagyta [Szárhegy Cs; LLt].

5. vkit tisztségében/hivatalában hagy/megtart; a mentine in functie/post; jn in seinem Amt behalten. 1632: meg tekintven ez levelem mutato Kozta Miklosnak alazatos könyörgését, s mind peniglen Apianak Feredsi Kozta Mihálynak, ki mar megh holt, mind halaligh kénezségben

valo hűséges szolgálattat ... ugyan azon kenézségben, melyben az Apia szolgált ... Kozta Miklost megh hadtam [Vh; VhU 387–8 St. Bethlen és Petrus Bethlen ad. lev.]. 1647: Az többinekis exameniek leuen mind tudomaniok es egieb allapottok feleöll; az egy egy papot egy faluban az meg irt mod szerent hadtuk meg [Fog.; UF I, 841]. 1668/1799: Január 1. Nagy Csiszár Jánost meg hagyák a főbírósgban [Mv; EM XVIII, 457]. 1669: azon kül valo teob betsiületes Tiszteketis helyben megh hadták [Kv; SzCLEv.]. 1740: Az Vice Tiszteket örömost meg marasztottak, azok ugyan nehezen marattanak, hanem az Maros melyéki fő Birot némelyek, de nem igen sokan, nem akarták meg hadni [Déva; Ks 99 Kornis Antal lev.]. 1745: el téssen 3rom papat az Falunkból és tsak két papat hágj meg [Keszler KK; MúzRadák]. 1793: a' kik Fő Quartási Hivaltat viselének, hagyának meg még a következő két Esztendőkkben [Kv; SRE 291].

Szk: hivatalában ~. 1805: Tetzet ... a Czéhnek Ujobbanis a defungált Czéh Mestert ... és Notárius ... Ökigylmeket a következőket két Esztendőkre hivatalokban ... meghagyni [Kv; FésCjk 81] * *tisztében* ~. 1609: Kornis Boldisar uramat, Tanachunkat, előbbi Tiztibe(n) s Generalissaghaban az mi io akaratunkigh megh hadtuk [Ks NN, 5 fejl.]. 1672: Előbbi Beizezer Uraimékat penigh azon Tisztekbén eo kglmek egész Czéhül megh hadták [Kv; SzCLEv.].

6. (vmilyen célra) érintetlenül/(fel)használatlanul hagy; a pástara intact (pentru un anumit scop); etw. unberührt/benutzt lassen. 1591: Abram falwj Boldisar ez peres nyl feoldet mind megh kaszaltatta, chiak az alliaba(n) hagiolt volt egy darabot megh [UszT]. 1741/1758: Jónás Pálnak Stompát építeni, és csináltotni meg engedtünk ... ugy mind azon által, hogy a felső ... szomszédok Stompjainak ne praediceallyon és ne árcson, hanem azok(na)k kerekín alól levő Sebségét meg hadgya az hidőcskán mingyárt fellfel tött jegyig [Abrudbánya; Szer.]. 1747: A Diosra rugo urak Lábján felljül lévő otsmany meredek daldalban fekűvő erdőtskét hagyák meg közre [Nagyida K; EHA]. 1804: a jo reménségű fiatalokat mind meg hagyuk tsak a heverő fákat gyűjtőtűk egybe s a szép fiatalokat meg nyestük [Csapó KK; Berz. 17b].

7. milyen célra/vki számára félretesz/nem fogyaszt el vmit; a pune la o parte cu un anumit scop/pentru cineva; zu einem Zweck/für jn zurücklegen, nicht verzehren. 1597: Mohy Györgyne Annos Asszony ... vallya ... Egy kesy vago(n) Janosnak az Daikanal ... Janos ... falattat-is meghatta nekj es magatol meg szakasztotta és úgy atta az Daikanak [Kv; Tjk V/1. 135]. 1852: a' turot ... vagy 2 dezsát meg kel hadni, vagy bár egy jo nagyat, de nem kel aztán meg kezdeni a' még az eke ki nem megyen mert elfogy [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez]. 1854: mivel valamind az ősz ugy a Tavasz határ béli Földek is jelenleg be vagynak a Nénem asszony számára vetve a le takarítás bizonyoson sokba fog kerülni, jo léssen a fen irt summából a takarításra meg hagyni [Uzon Hsz; Kp V. 394 Kispál György özv. Kispál Lászlónéhoz].

8. elrendel, megparancsol; a ordona/porunci; verordnen, befehlen. 1551: Az my k: v. Akarattyabol kwldiuk Egh Emberwnketh, Es achyokat kyk keressyk es wagyk megh Az fakath, kyrem Azyrth k: Aggyon Egh Embeth Velek ... Aztys hagygya megh k: hogh walamy Bantasok Ne legyen [BesztLt 49 Joannes Dobai Vincencius szoch beszti-bíróhoz]. 1558: Byro wram az thyzedeseknek Ees kapitanok-

nak megh hagyak hogy el yaryak ees az Artalmas helen walo Zenath Wdwaron wagy kerthbe valo kazalokoth (igy!) Nagy erews Bywnthethessel ki hordattasak az warosbol | Az Barnazyboknak hagygyak megh hogy hozza lassanak az wetheshez Merth sok panaz wagyon az Joh ees egyeb Barom sok karth thezen, ha hozza ne(m) lathnak [Kv; TanJk V/1. 48]. 1561: Egy kor El hyua azzonyom hogy oda hoznok az Zekrent az hwn lakyk uala az barla ferench hazahoz Egj Ember azt monda hogy azzonyom nem hagom El vyned az zekrent mert meg hatak hogy semyt el ne hagnok vynned azon az Ember el futa es azt mondak hogy semmyt el nem hagyonyk vynned mert meg vagon hagva [Ráton Sz; Bállt 78]. 1572: Azert ke-re(m) k: hogy k: költzeghnek vgj vizelie gongiat hogj ket közbe k: kart ne valio(n) oza(n) tamas Iszpanak had meg hogj wis teke(n)cze(n) Ide dolga közbe [Dés; BesztLt 3721 Lóri(n)cz deak Chyakor Istuanhoz]. 1573: kerem.k.teket, hagyany megh az Zeghin nepnek, hogy ne kopdossak (igy!), mert ha enis kopdosny kezdem talem conecky neheszben lezen [Sajó BN; i. h. 3770 Horwatt Miklos Nagy sayoy Tyzt tarto Thymar Gergelly beszti-bíróhoz]. 1590 k.: Capitan vra(m) vgian megh hadta hogi megh tilchiak mindenyh hogi Az Zegeni Ember karth ne vallyon [Sz; UszT]. 1593: Berthalmi Andras vallyia: Mikor en az kalandosok Attia volnek panazt teonek Keueli Mihálira ... hogi karot lopot volna, megh hagiuk neki hogi meg tizticha magat [Kv; Tjk IV/1. 458]. 1682: in Visitati-one ... Vrunk ő Nga Parantsolattyával meg hadtuk, hogy mind(en) ember a fát Sz. György naptol fogva meg vigye mind Praedikatornak Mesternek [Vaja MT; MMatr. 111]. 1697: én el uúm Szentt Mihaly Sokadalmakor az Saytot, s sőgöti Balintnenak az kezib(en) adám, az mint nekem meg hatta vala Peter Deakné Asszszonyom [CsJk 11 Száraz Ajtai David Martonne, Miklosvár széki, mostan Ali Csik szekben Szent Simonon lakó (28) pp vall.].

Szk: erősen ~ szigorúan megparancsol. 1578: Vegeztek egez warassul, hogy Biro Vram az Capitanokat be hywassa, es haggia meg eroosse(n) nekik hogj ky ky mind az eo alatta valo tyzedeseket be hywassa [Kv; TanJk V/3. 161b]. 1669: Kérlek, édesem, erősen meghadd Simon Ferencznek, Veres Péternek, jól vigyázzanak, az háznál kárt ne valljunk [TML IV, 511 Teleki Mihály Veér Judit-hoz] * *igen* ~ 'ua'. 1585: Nagy Janos vallyia ... Adank oza(n) harom zekernel^a es igen meg hagiok hogi Masuva Ne vigiek [Kv; Tjk IV/1. 458. — "Követ] * *vki szavával* ~. 1571: az petresffaluj plebanos hordaton horgia az Mustot mj helt nyomiak ... kérem kdet ... hogy te kmed kwldene eg' Emberit az en Emberemmel oda petresffalwara, kj hadna megh az kmed zowawal az zeginsignek hogy chak eg' vedret se adgianak addig se papnak se senkinek mig az vr w Naga dizmasa oda nem mygien [Kentelke SzD; BesztLt 3572 Ioan. Thorma provisor Casp. Zwch beszti-bíróhoz].

9. teljesítendő feladatként megjelöl, utasít; a da dispoziții, a dispune; anordnen, aufragen. 1552: mostan ez aldozo napian, regel bemenenk^a hozza merth we maga megh hatta valla hogh akkor menek bee [Torda; LevT I, 94 Bank Pal, Peter porkolab, Chakor Ferench Batori Andrass erdélyi vajdához. — "Alkalmassint sajtóhiba bemenink h.]. 1568: Az Lewelet az Zyghyn Emberek Zabadsagrwl (!) Chyaky wramtwl Nagy Neheze(n) Nagy wezelliel zerzem ky Nem merem otth hadny Mierth hogy kegđ Megh hagygya hogy Megh walchyyk [Torda; BesztLt 31

Lucas Pysthaky de Bongarth a beszti-bíróhoz]. 1570: Az Thornyok Epitessse feleol eo k. Azt Mongyak, hogy Byro vra(m) eo k. hywassa be az cheheket, Es hagya Megh Nekyk hogy vysselyenek gondot Rea [Kv; TanJk V/3. 9a] | Kyreo(m) mint bizot vra(m)ot hog keresteze meg kegl^a: hadna meg kgl: eo neky hog vag ket hetre Jwne el szak (!) egj kw labot kelene Raknywk [Bethlen SzD; BesztLt 69 Fr. Kazony provisor archis (!) Beth(en) a beszti-bíróhoz. — ^aA kőművest]. 1596: Amy az zeoleo myweltettest nezy eo kegmek wyoba(n) walaztottak hat bizonios zemelieket, a kiknek megh hattak ew kegmek hogy mind zeoleo myeltetesre, zantásra es aratasra gondot viselienek [Kv; TanJk I/1. 278]. 1635: mikor Molnar Imrehne igen nehez betegsheghben uálá ... Ismet nagiot sohayta is monda: ha en megh halok az kutos Janosnak adgianak ... egy haz helyet, mert az szegeny Uramis megh háta vala, en lelke-me(n) el ne(m) uize(m) [Mv; MvLt 291. 54b]. 1699: Az elmúlt Partialisb(an) megh hadtuk volt, hogy ujjobba(n) vallattasson Felesége ellen, de azt posthabéálta [SzJk 319]. 1704: Ma reggel az ország felgyűlt vala, a gubernátor proponálá, hogy a generál megengedte, hogy Sándor Gergely uram allegáljon Bethlen Miklós uram mellett ... Végre csakugyan imponálák, és Récei uramnak meg is hagyák, hogy ő vigye Bethlen Miklós uramhoz^a [WIN I, 123. — ^aSándor Gergelyt].

10. (vmilyen utasítást) halála előtt, végakaratul hátrahagy; a lása cu limbă de moarte; (irgendeine Anweisung) vor dem Tode als letzten Willen zurücklassen. 1592: Testamentomot teot az en Atiam mindenekrűl ezt mi nekeonk megh nem hatta hogy zalogo(n) volt volna^a [UszT. — ^aA kérdéses föld]. 1598/1635: Mely ingo jouaimat mind azo(n) által megis hagio(m), hogy az kett megh neuezett gyermekimnek ha ualamellyike, az en halalomnak ideigh megh halna, tehát annak rezzett az Testamentumosok, avagy Tutörök megh tarziak es mikor annak gyermeket Isten öregb emberkorban juttattia, akkort adgiak eppen megh nekik [Mv; APol. I. 68/3]. 1670: A temetésnek hamarában való megletelében, énnem úgy tetszik, nem látnék akadályt, mivel a szegény asszony meghadta, ön koporsót neki ne csináljanak, sem pedig czfmereket [TML V, 40 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1702/1799: soha többször mig élünk affele Rebellioba és Urunk ellen valo Insurrectioba magunkat nem elegyittyük sőt maradékunknakis meg hadgyuk, hogy többször afféléket attentalni ne merészelenek [Torockó; TLev. 5/16 Transm. 320]. 1736 u.: Mikes Mihály, maga meghagyta, egy ingben lábravalóban nyújtóztassák el, a koporsóját is kívül vastag gyolccsal vonják be [MetTrCs 479].

Szk: *átok alatt* ~. 1797: átok alatt meg hagyá nekem a Leányka apja, hogy tellység a Leánykát ki ne tagadjam [Szgy; HSzJP] * *testamentumban* ~. 1631: Hallotta(m) masoktól hogy Testamentu(m)banis megh hatta hogy az wtes miatt kell neki megh halni [Abrudbánya; Törzs. Jo. Vayda jur. civ. (35) vall.]. 1670: Az asszony temetésének az gyűlésig egy általában csak meg kell lenni; egyébiránt is mi szükség ott tartani, mert az mint értjük, ugyan testamentumban meg is hadta volt, hogy testét sokára ne tartsák, hanem csak eltakarítsák [TML V, 54 a fej. Teleki Mihályhoz].

11. közöl, tudtul ad; a comunica, a face cunoscut; mitteilen. 1599: Lucas Trausner fassus est isto modo ... Az Zolgaya ... megh hatta volna hogy weztessege lennének Mert vra nekj semmit Nem irt se(m) izent volna feleo-

le [Kv; Tjk VI/1. 274b]. 1798: meg hagyta minden tudos levelezőimnek, hogy küldjék tudósításaitak tsak Göttingába [MNy XLVI, 154 Gyarmathi Sámuel Aranka Györgyhöz Göttingából]. 1849: Kelemen Béni nékem egy billétet mutatott és ... azt hagyá meg nekem, miszerint készülnek útra, ugyan is reggel 4. órakor Szebenbe kelletik elutaznam [Kv; Végr. Vall. 38].

12. vmit vkinek birtokában hagy; a lása ceva in posesiunea cuiva; etw. in js Besitz lassen. 1590: Tudom aztis hogy harom barazdanit ell zanta Ma(the) Leorinczy az Georgy vram feoldekben, de Ismet megh hagia nem ve(te be) [Bikafva U; UszT 10/91]. 1638: kőniörgek hogj az borat meghadnak [Dés; DLt 402]. 1710: Fogarasföldi inscriptiós jószágát, Bucsumot, az ősjószágából is a maga részit az atyámnak elvevék, úgy a belső jókból valami az atyám részire jutott, csak az anyám s a gyermekek részit hagyván meg, mind eltakarítá a director, maig is odavagygon [CsH 150]. 1770: én Gábris Flora, kit mind Isten, mind ez világ lát nyomorék és dolog tehetetlen ember vagjok reménkedtem hogj az Apamrol maradt öröksemet ne vegje el töllem megis hagitja mivel magam kértem magamat Taxára [Szélszeg Sz; BK]. 1792: de meg gondolván Csekelaki János Uram a pernek ki menetelit kémi kezdette Szántó Sándor Urat, hogy avagy csak a kukuriza földet hadná meg [Ne; DobLev. IV/691]. 1810: Bali Jankoné ha még halálomkor is az Udvaromb(an) leszen azon kítisi házat kertestől nékie meg hadják mig él [Héderfája KK; IB].

Szk: *birtokában* ~. 1815: a Sárdon le folyo Patak Szamzetsagok közt lévő telkit ... meg vettem ... Harom egy más után le folyo egész Esztendeig az ő kegyelme birtokaban meghagyam [Sárd AF; KmULev. 3]. 1852: (A földet) nekünk életünkig Birtokunkba meghagyni igirte [Szováta MT; Bereczki József lev. (Mt)].

13. vkit vminek birtokában/birtoklásában hagy/megerősít; a intări pe cineva in dreptul său de proprietate; jn in Besitz einer Sache lassen/bestärken. 1602: Nekem Kemeny János három lovalis tartozik ... vagion keotes lewlemis eo kménél ennekem, hogy mikor az Elseo vramnak egyk darab Jozagat en teollem el veotte, egyk rézébe megh hagiott [Kv; RDL I. 73]. 1683: Feleségem nehaj Kerekes Kata nemes hazaban megh hadtak volt [Dés; Jk]. 1754: Eleitől fogva közönséges falu helye volt, az holis ... hól egyik, hól másik az itten valo Lakosok közül fogott fel egy, egy darabot, de mindenkor közönségesen a falutól impediáltatott, és ha gyepűjét tanálták aztot közönségesen szerte hánták, és senkitis azon helljnek pacificum Domini-umáb(an) meg nem hagyott a' Falu [Gálfva KK; Ks 66. 44. 17a]. 1758: Szőlőt az Mészköi határon az mellyet eddig bírt, abban meg hatták [Asz; Borb. I]. 1773: az egymásnak által adattatott Szőlő, és szántó föld békeséges bírásában egymást meg hadják [Hosszúaszó KK; BLt II. 11]. 1817: Nms Erszényes Samuel Uram ... M Káptalanb(an) azon rész portioib(an) örökre meg hadja Erszényes István Uramat [Káptalan AF; DobLev. V/1004].

Szk: *jussában* ~. 1780: A Devai Bulgarokot minden magok jussokban meghagyni, s tartani kívánnjuk [Déva; Ks 75. VIIIb. 112].

14. vkit/vmit tovább helyén hagy/helyén maradni enged; a lása pe cineva/ceva pe locul unde se află; jn/etw. weiter an seinem früheren Platz lassen/bleiben erlauben. 1717: A' Detrehemiek(ne)k ugyan semmi hasznokat nem vettem az őstől fogva igen el nyomorottak ... az onnan

aufguyiált jobbágyok vissza szállottanak, még edig azokat békeségesen meg hattam nem haytottam egy felé is [Méhes TA; ApL 2 Makai Mihály Apor Péterhez]. 1731: A Kastélyban lévő Kapellában megh hagyván az Oltárt ... cum suis ornamentis [Szentbenedek SzD; Ks 15. LVIII]. 1758: az Relicta ... azzal nem Contentalodik hanem tovább mégyen ... és a Férje Házában meg kell hadni [Asz; Borb. I]. 1774: Fátéálók ... hogy az ottan lévő Szőlőnek az mivelésiben vagyan Fogyatkozás, hogy olyanokal mivellettik, kik nem tudnak hozá, mivel az jo fákat ki metzik, és a rosztat meg hagyák [Mocs K; KS Conscr. Barta János (40) és Lórintz János (46) vall.]. 1803: ne busullyak, mert ... az én telkemet ő magának választya es meg hágy benne [Toplica MT; Bom. XVc 1/100 Sztoján Gligorás (50) col. vall.].

15. elenged, leszállít; a reduce/scădea; nachlassen, herabsetzen. 1552: az en vram kizzen vagyon mert most az twerwek chassar az voyda wechith ky kuldwehtte neky, es az my addoual tartőzői volna chassarnak, annak felliht megh hatta volna neky [Torda; LevT I, 95 Bank Pal, Peter porkolab, Chakor Ferench Batori Andras erdélyi vajdához]. 1568: Dobsay Anna iur(ata) fassa est, Ezt tudom hogy szamot Vetenek Vaczy Peterne es Szabo Andrasne, akor Vaczy Peterne 40. forintal Marada adossa szabo Andrasnenak, de hogy ez szabo Andrasne ez szabo Andrasnoh Mene, 18 forinton hagyja meg Neky [Kv; Tjk III/1. 242]. 1570: My Budaky Andrasnak hazanal Zayabol hal-lottonk (!) hogy ezt Monta, Mywel hogy Ennekem Jo Gazdaym es Emberym Regiwl ffigowa voltanak Azert ez zygyn azzonnak az l arwaynak ez kilencz foryntot Meg hattam [Dés; BesztL 17 Io. Ewtwes Judex constitutus ceteriq(ue) Jvrat cives Zewch Gaspar beszti-i bírőhoz].

16. érvényben/hatályban hagy/tart; a menține in vigoare; in Geltung belassen/erhalten. 1790: az Gubernátor azt írja Betsből, az feleséginek. hogy mindenféle jo régi Törvényeket meg. hágy, és. vizáád nekünk [Nsz; Ks gr. Kornis Anna lev.]. 1794: Tisz. Verestoi György Uram ... kéri ... Hogy mivel rajta el terhesedett betegsége miatt Hivatalát nem folytathatja, eddig valo fizetését egészen meg hagyván ... rendeljen a' Consistorium ő kgylme mellé egy érdemes káplánt [Kv; SRE 294]. 1823: a kovátsoznak ... a vas helyett potoltassék ki fizetések 6 xtra ... de mostan már ... a 6 xrt is meg hagyván, azon kívül ígérték egj Hétre két vasat [Torockó; TLev. 9/47]. 1833: Instálunk mély alázatossággal Nagysadnak azon rendelését, hogy fontal árulyuk kenyérünket ... kegyesen viszzá huzva, a' régi eddig az ideig yakarlatt kenyér árulásunk modgyát meghagyni 's meg tartani rendelni [Torda; TLt Praes. ir. 1534].

17. megenged; a permite/ingădui (cuiva ceva); erlauben. 1582: Zabo Georg vallia, hallottam Chikos Gergel zaiabol hog, Azt monda, Meg hatta vg mond ennekem Andras Cato hogy fel zeggiam az keortwelt, aki Altal hul [Kv; Tjk IV/1. 65]. 1701: Tudom hogj az keresdesben forgó helljen mikor Apáczaán laktam(k) két Águlagh foljt az Ólt vize, mikor az Viz nagy vólt, mikor kicsin vólt csak Apálca(!) felől foljt, mikor el Szakasztotta akkor Apáczaán laktam, hallottam az Apáczaiaiktól hogj azt mondták az Ajtai Határból szakasztotta el, Az Apáczaiaak meghis haták hogj Ecclesia Számára tisztittják s orossák [Miklósvár Hsz; BNB V/9 Steph. Jakab (48) pp vall.].

Szk: ~ éhezni. 1620 k.: Az Soljmokath ... az Solymaszok en hozzam hozak, uagj feieruarath lennek, uagj Deuan megh ne hadgyak ehezni eoketh, Jol tarczyak az uton [MNY XXXV, 262 Bethlen Gábor lev.].

18. mentesít; a scuti/dispensa; befreien. 1706: Edgy molnárt hadtak meg a szolgálattal, kinek is malom követ kel az malomhoz venni [Hsz; Törzs. Rákóczi-inv.].

19. vmit kítől nem vesz el/átenged; a nu percepe/prelua ceva de la cineva; etw. jm überlassen. 1664: Csak írjon azért ő felsége a vezérnek, hatalmas császárnak olyan ratiókkal, mint az mi kívánságunk, bizony édes hazájának Kegyelmed által nyeri meg Székelyhid várát ... Mihelyt ezt császár írásából megértik, hát ilyen várat is meghadna inkább, hogy nem akkori főszerdárjának hitit homályban hagyná menni minden királyok, császárok előtt [TML III, 292 Boldai Márton Teleki Mihályhoz]. 1677: A' Mely arendas Falukban a' Papok-is Quartat birnak, az egy Quartát meg-hagyván nálok [AC 75]. 1777: meg hagyja és ismét viszza adja a' Venerab. Consistorium mind a' Quártásnak, mind az Egyházzfiaknak ezen köből buzákat [Kv; SRE 233].

20. hátrahagy; a ține/păstra; zurücklassen. 1704: Onnan Kolozsvárra menvén^a, annak a falait porral felhánytván, ment Szamosújvárra, azt mind élesse, mind praesidium-mal megerősítvén meghadta, és visszafordult Fehérvár felé [WIN I, 257. — ^aGraven császári tábornok]. 1869: Válasz-szatok jobb oldali követet, hogy csináljanak osztrák katonát az egész magyarországból, hogy valogassák ki a magyar fiuk javát ... s a maradókat, csonkákat, oregeket hagyják meg honvédeknek [Pf Pálfi Károly lev. Kv-ról].

21. (szaporítás céljából) otthagyt/megtart; a lăsa/ține (pentru înmulțire); (zwecks Mehrung) dort lassen/halten. 1587: Mindenesteol fogua az harom faluban iutott dezma-ban Swldeo diznochka 16 ... Ezekben az Dizno Swldeoch-ekben attunk el 8 fl. 3 d. 62. Hattunk megh magnak Nyolczat [Kv; Szám. 3/XXXII. 7]. 1648: en valami kes alliat hozta(m) volt az Eoszel az Anyam széőleőjebeol s azt vermeltem volt el de ez wdeo(n) meteltem el valami veszszeőkeő, melliet tavaj az miuesek hattak volt megh [Kv; Tjk VIII/4. 292]. 1824: Köteles ... a' még fen álló darab erdőben négy száz darab mag fákat ... az aprobb jóvővényeknek, 's csepszéken kívül meg hagyni [Körtvélyfája MT; LLt 10/4].

22. vminek helyet hagy, vmit kitöltetlenül hagy; a lăsa loc liber pentru ceva; für etw. Platz lassen, etw. unausgefüllt lassen. 1618: Ha tetszenék Nagyságodnak, írma Nagyságod egy commendatoriát azféle tolmács felől; az neve helyét ha meghadnák, én interim keresnék, talám kevés fizetésre is megfogadhatnók [BTN² 123]. 1662: Bethlen Farkas uram csak az szóknak formájában különböz, de egyébiránt az dolognak valósága éppen egyez az mi instructionk és levelünkkel és egygyel superálja, hogy felesen pecsételték meg az leveleket és instructiont, meghagyván az mi helyünket is, kit én is pecsételtem [TML II, 252–3 Kemény Simon Teleki Mihályhoz].

23. iszappal ~ iszaphordalékkal feltölt; a innămoli; mit Schlammzuschütze/schlammigem Rückstand auffüllen. 1716: az Mold nélkül valo nagy árviz ... az egész rétékét mindénűt el borította, az szép fűvét egy még hatta iszopol, hogy talá(m) sémit ném kaszáltathatunk az idén [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.].

24. (szakállt) nőni enged; a lăsa barbă; (Bart) wachsen lassen. 1736: Mind felső alsó rendbeli ember, mihiely megházasodott, az szakállát meghagyta s holtáig úgy viselte [MetTr 349]. 1815: Rostás Ádám ... tömöt vastag szakállu, melyet két három Holnapig meg hágy [DLt 305 nyomt. kl]. 1823–1830: Az én értetre a férfiak meghagy-

ván nőni a hajakat, amennyire nőhetett, azt háromágúlag befönték vagy pedig pántlikába betekerték, és ezt capnak (Haarzopf) nevezték [FogE 66–7].

meghagyandó (vmilyen célra) érintetlenül hagyandó; care urmează să fie lăsat în starea inițială (într-un anumit scop); (zu) irgendeinem Zweck unberührt lassend. 1841: hogy azon betesebb fanemibe is a' Mlgs Udvar szükségét ne szenvedjen meg kíváncsít az, hogy a' Nyilak le vágatásakor ... a meg hagyando mag fák ha lehet mindég csefefa 's tsak annak nem léteben sugár búikk vagy gyertyán fa legyen [Gyalakuta MT; EHA].

meghagyás 1. parancs; poruncă, ordin; Befehl. 1653: 1592 esztendőben a porta és a vezér Szinán bassa meghagyásából Horváthországra megyen a török, a boszniai bassa, és ott nagy rablást tészén [ETA I, 41 NSz]. 1824: az általam béküldött Akták hozzám viszsza küldettek, azon szoross meg hagyással, hogy ... a' Tisztsegtől ki rendelt Investiga(t)iot a' leg-sietőbb módon bevégeztessem [Gyérseztörvény TA; TLt Praes. ir. 65/827-hez gr. Thorotzkai Pál kezével].

2. rendelkezés, utasítás; dispoziție, indicație; Anordnung/weisung. 1583/1584: Enis oth az falwban portion(us) Vagiok, Nem twdwan senkitoel tartasomath, az keozoneges zabad wyzen, holoth, Mykoro(n) zolgaim az en meg hagasom zerint halaznanak Nem twdom My indulatbol, ez fellieol megh Newezet Zemelyek Manib(us) Armat(is) potential(ite)r Zolgaimra Jrualtak, Inuadaltak eoket, vertek, haygaltak keowekkel Taglottak vereket ontottak [Újfalú K; Ks 42. B. 9]. 1604: mind az tiz dinoknak be hajtasaert kweon kweon az kis hatalomnak terhen vadnak, affelet beoczwjen, az tizt meg hagyasa ellenis egyzeri huzon negy gyran, valamenj nap pedig az meg keres es megh ne(m) adas utan tartottak, azt mondgiuk hogy mindeniker harom haro(m) ghirauat tartottak [Uzst 18/59–60]. 1796: a' Circulusnak közepében állította T. Ambrus Gedeon Uram, a' Mester jobb kezében a' Bibliát adván, oly meghagyással, hogy a' Circuluson kívűl ne lépne [Récsé Sz; KemLev. 1265]. 1842: ezen törvénytelen tetteket el követett Kereskedő Amberboj Josefne Alexander Máriával ezen terhelő pontok ... oly meghagyással közöltetnek, hogy azokra feleletét, 's lehető mentéseit 8ad napok alatt tégye meg [Dés; DLT 1452]. 1863: A Minoriták és barátok kalozstromának itten helyt Kolozsvárt, hagyományozok mindeniknek 100 azaz egy egy száz forintot oszt: ért: azon meghagyással ha kívánná ezen kis öszveget az említett kolozstramok részére kamatoztatni, erre jogosítva legyen [Kv; Végr.].

3. előírás; prevetere; Vorschrift. 1604: az kett felet Bizonyisagra Bocziatota wolt az Zek az fel peresek az Zek meg hagiása zerint bizonyítottak, az al'peres pengi el weztette ne(m) bizonyított [Uzst; 20/320].

4. adósság elengedése/leszállítása; reducere a unei datorii; Schuldenerlaß/ermäßigung. 1584: Pechy Istwan ereossen keonyeoreogh hog lennenk engedelmesek Adosaganak megh hagasaba(n), kire vgian azon Napon rea hailank Es vy Comp(ositio) lewel kele akor az eo Adossagarol es vgmint ket zaz f(orin)tal leon Ados az Comp(ositio) Altal ... az c(om)p(ositio) eleot eotodfel zaz forintnak talaltatik vala Adossaga [Kv; Tjk IV/1. 326].

meghagyat 1. otthagyt; a dispune să fie lăsat acolo; dortlassen lassen. 1597: Tudom mert ott úalek a' kazalas-

ba, es a' mj fiúet megh hagiatanak welünk, azt az felpere-sek zamokra hagiok megh [Uzst 12/89].

2. vmilyen célra felhasználatlanul hagyat/otthagyt; a dispune să fie lăsat/păstrat într-un anumit scop; zu einem gewissen Zweck unbenutzt dortlassen lassen. 1623: Az Idey három aztagott hagiassa Cziak megh, de az teobit mind ell veresse [Törzs. Bethlen Gábor gazd. ut.]. 1791: Sármáson két szakasz széna lévén ... az mostani Tavaszi munkára Béres ökrök számára 2 ölet meg hagyattam [Sztrezakercsesora F; TL. Wessenyei Dániel jószágig. gr. Teleki Józsefhez].

3. (szakállt) megtartat (nem vágat le); a-și lăsa barbă; (Bart) behalten lassen. 1677: Vétettem el az nagy haját egy somlyai Borbellyal Radnoton ... Aprilis ... 8. Hagytam meg a szakállt [PatN 13a]. 1710 k.: szakállomnak is, mint szokták mondani, a tarisznyája megvolt ... melyre nézve én soha meg nem hagyattam volna, ha a rabság 62 esztendő koromban meg nem hagyassa kedvem ellen vélem [BÖn. 491]. 1777: Ugyan csak két vagy három gyermekre szert tett, a szakállát is meghagyatta volt [Rette 382].

4. ~ja magát (tisztében) megtartatja magát; a face să fie menținut (în funcție); (in seinem Amt) sich behalten lassen. 1814: Dobai Mihály Uram magát erővel Czeh mes-ternek meg hagyatta [Dés; DLT 56. 19].

meghagyatlik 1. helyén hagyatlik/megtartatik; a fi menținut (la loc/in același loc); an seinem/ihrem Platz gelassen/behalten werden. 1662: attol fogva a Csonka-bástya ellenében való Veres-torony alatt való kész házakig (mellyet Bethlen Gábor idejében építettek vala) egy sor nagy magos kőfallal egybefoglaltatott vala, kapuja mind napkeletről, éjszakra meghagyatván, aminthogy dél felől is meghagyatott vala ezelőtt [SKr 299. — ^aVárad vára]. 1813: helylen helyen csere fa és gyertyán fa fíjatalok hagyattak meg [Udvarfa MT; Told. 42].

2. (vki vmilyen állapotban/helyzetben/státusban) hagyatlik/megtartatik; a fi menținut (într-o anumită stare/situație); (in irgendeinem Zustand/irgendeiner Lage/irgendeinem Status) gelassen/behalten werden. 1746: Sem a' Pünkösti uram (igy!) az Isten Házához mutatott meritumi meg nem engedik, hogy a Tekintetes Pünkösti és Keserü uraimék Familiajok commiscialodjék, in ascensu et descensu a' Nemzetes Kispál Familiával, Sem a Nemes Kispál Familia meritumi nem assequahatják még most azt a' gradust melyre nézve a' Kispál Familiából lévők a' mely rendben eddig jártanak, meg hagyatnak [Uzon Hsz; Kp I. 160b].

Szk: *direkciója alatt* ~ irányítása/vezetése alatt hagyatlik. 1678: Irhatom Gkig azt is, hogy Barkóczy István járhatja dolgát, csak assecuráltassék, hogy becsületi megadatik, és az mely magyar had most keze alatt vagyon, ezután is directioja alatt meghagyatlik [TML VIII, 114 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz] * *exemplióban* ~ mentességben megtartatik. 1805: 1738 Januarius 8ikán Almási Donáth An(drás) és Istvan, ezen Nemes Udvarhely Szék Generalis Gyűlésén Almalisokot podesualvan, valamint ez előtt a köz terü viseléstől exemptusok voltak, akkoris azon Exemptioiban meg hagyattak [Szu; Borb. II] * *lovasszabadoságban* ~ lovas szolgálatot teljesítő robot és egyéb jobbágyszolgáltatás alól felszabadított jobbágyként megtartatik. 1673/1681: Haczogi Szallaspataki Vojne valaszsa. Meg hagyatlik a Lovas Szabadosagban [VhU 454

Thököly Imre vál.] * *személye nobilitációjában* ~ szemé-
lye nemesítésében megtartatik. 1675: Öreg Rákóczi
György Fejedelem idejében ... Fejervari Requisitorok ex-
mittaltattak volna^a ... akkor kik hagyattak meg mind szemé-
lyeknek Nobilitiojáb(an), mind pedig házoknak s külső
örökségeknek Exemptiojáb(an) ... abból világosan Const-
tál [DobLev. III/651. 11–2. — ^aNe-re].

3. *élete* ~ élete megkíméltetik, nem végeztetik ki; a fi
crujtatá viața cuiva; sein/ihr Leben verschont werden. 1736: noha mostann Nős paráznsága az Inctának világ-
sonn Constál ... és az paráznsággal eggyűtt más I(ste)n
és Ns Haza Törvénye ellen való gonosz cselekedetei,
ugymint kurusló; vagj Varásló Asz(sz)onyhoz való foja-
modása, és ágiab(an) holt ember csonttyának tartásais
subinferáltatik probabiliteler. Azért mint Nős Paráznának,
noha halál lött volna fejénn; de ... most élete meg-
hagyatik | Constál az Inctánál nyilván való Nős paráznsá-
ga; azért noha élete meghagyatik (: mint hogy hites Férje
fejére nem áll :) mindazonáltal, hogy a Nemes Város Pia-
ttzn(an) a Kalodáb(an), az Hohér által erőssen meg veret-
tessék ... Deliberáltott [Dés; Jk 219b–220a]. 1761: az I
mint ház felverő érdemes volna az Akasztófára mind-
azonáltal Consideraltatván majd gyermeki állopottya s
tömlőtzb(en) sokáig lett raboskodása élete meghagyatik
ugyan ... mindazonáltal hogy rabok által 25 kemény
páltza útással büntetessék ítéltetett [Torda; TJkT V. 30–
1].

4. vki tiszttségében megtartatik; a fi menținut în funcție;
im Amt behalten werden. 1647: Anno 1647 esztendőben is
meghagyattam az ispánságnak tisztiben [Kv; KvE 175 LJ].
1649: Anno 1649 esztendőben is meghagyattam az sáfár-
polgárságnak tisztiben [Kv; i. h. LJ]. 1675/1683 k.: Meg
tekintven azért az Szent Ecclia illendő kívansagát Go-
roszlonak hogy ne maradnanak árvaül meg-hagyatek
közöttök akkori Lelki-pásztorok ugy mint Tiszteletes
Beerzi Janos Uram [M.goroszló Sz; SzVjk 170]. 1759:
Tek. Senator Ujhelyi Sámuel Uram pedig a' Fő Quartas-
ságban meg-hagyatott [Kv; SRE 191]. 1764: osztán midőn
az hivatalok változásán(ak) ideje következend, a követke-
zik kiscéh(es)terséget, aki újabb az öregek szám(ában),
mostan pedig folytató kiscéhmaster ő(kglme) esztendejé-
nek elteléséig hivataljában m(e)ghagyatik [Dés; DFaz. 23].
1766: Meg hagyatik a Csinádi Tit. Atyafiis mint hogy a
visitatiokor senki nem vádolta [GörgJk 209].

5. vmilyen célra megtartatik/őriztetik; a fi menți-
nut/păstrat într-un anumit scop; zu einem Zweck behal-
ten/bewahrt werden. 1768: a ... Motsar nevű hely iránt ez
a Determinationk hogy az Ókrók pascuatiojara ki sza-
kasztott rész motis meg hagyatik [Ákosfva MT; EHA].

6. (feleletes hatóságtól) megparancsoltatik; a fi porunc-
cit/ordonat (de către autoritatea superioară); (von der vor-
gesetzten Behörde) angeordnet werden. 1801: meg ha-
gyatott az erdőpásztorok, hogy lesnék meg haza jövetelit
[K; KLev.]. 1808: meg-hagyatik Kegyelmeteknek hogy ha
... Fridrich Wilhelm Frantz Kegyelmeteknél találatték
tőstént elfogattatni, 's az iránt ezen Királyi Guberniumot
tudosiítani el-ne mulassák [DLt 66 kv-i nyomt. kl]. 1809:
ezennel Kegyelmeteknek meghagyatik, hogy a' Boltosok-
nál, és Kereskedőknél található gollyobist Selétt vagy
darabjában lévő onat szorgalmatosan fel kerestetvén azt
meg méretés és inventárium mellett a' ... ki nevezett
puska por árulónak adassák által [UszLt ComGub.
1697 gub.]. 1835: meg hagyatik Kegyelmednek hogy az

1759ben ki adott pénz támoki utasitmány Ildik szaka-
szának első része tartalmaz szorossan meg tartva a künn
heverő adot tulajdon felelet terhe alatt fel szedetni elmul-
hatatlan Kötelességének üsmérje [RLt a gub. Kv-ról].

Szk: szorosan ~ szigorúan megparancsoltatik. 1809: a
Fiscalis Procurator eo kglmének szorossan meg hagyatik,
hogy haladék nélkül a processust el kezdgye [Szu; UszLt
ComGub. 1655].

7. megparancsoltatik; a fi poruncit/ordonat; beföhlen
werden. 1678: Míg Isten Kigyelmeddel szemben nem
juttat, idő nap előtt törödni sem hasznos Kigyelmednek
penig mind szükséges mind meghagyatott [TML VIII, 69
Kapi György Teleki Mihályhoz]. 1780/1804: Törvényül
meg hagyatik, hogy Torockón és Torotzkó körül
magok Torotzkói Bányászokdó Jobbágyi kiváltképpen
vaskövet vagy egyéb Metallumokat is valahol ott talál-
nak ... azon helyt szabadossan fel foghassák [Torockó; TLv.
2/4. 4bis]. 1822: a' Déés Aknai Királyi Sóó Tisztiségtől a'
Sáros Berkeszi^a Apro Sóó Distractioanak meg hagyatott az^b
[RLt S. Pataki Mihály és Katona Sigmond aprósó-áruló
biztos aláírásával. — ^aSzt. ^bKöv. a részl.]. 1841: A Pityo-
kának minél nagyobb mennyiségbeni természetseis meg-
hagyatott^a [Km; KmULv. 3. — ^aBács (K) lakosainak].

8. teljesítendő feladatként elrendeltetik, vki vminek az
elvégzésére utasítatik; a fi ordonat/dat ca sarcină; als
verrichtende Aufgabe angeordnet werden. 1789: A' Tüz
oltásra való Eszközök nintsen semmi, és az eddig
ususb(an) volt Korom Birakis meg szüntenek lenni, mely-
re nézve meg hagyatott hogy Korom Birákat tegyenek a'
kik visitályák minden Héten a Kürtöket [F.boldog-
asszonyfva U; UszLt XIII. 97]. 1832: meg hagyatott a Czé
tisztieinek hogy a három fontos helyet más fontot^a
vegyenek [ZFaz. font al. — ^aMérésre szolgáló edénykét].
1862: komoly felelőség terhe alatt hagyatik meg a Czée-
löljáróságnak a szegény sorsu inasok számára ... a
szükséges könyveket és író eszközöket, a czé költségén
mulhatatlanul bévásárlani [Kv; ACLev.].

Szk: szorosan ~ szigorúan elrendeltetik. 1813: az
1754dik Esztendőbéli Tract. Protocolumban az iratik,
hogy vagyon az Ecclesiának egy darab pusztá szőlő He-
gye az Ecclesia régtől fogva nem bírja, hanem mint
haszon vehetetlen föld el-hagyatott — ez iránt szorossan
meg hagyatik a' Consistoriumnak, hogy ha lehet tegye
haszonvehetővé [Gyalu K; KszRLt].

9. vkire ráhagyatik/hagyományoztatik vmi; a fi tes-
tat/lásat (prin testament) cuiva; jm etw. vermacht/hinter-
lassen werden. 1808: az elő hozot Szölő meg leven
hagyatva a Fiunak az praetendens Leany resz Novumat
ne(m) insinualvan iránta [Harasztos TA; Borb. II].

10. vkinek birtokában/tulajdonában hagyatik vmi; a fi
lásat in posesiunea cuiva; etw. in js Besitz/Eigentum ge-
lassen werden. 1705: Irtnak az odaki való jószáginkról,
hogy legyen mások felett való respectusa a mi jószáginkra,
melyekben is ha mi bonumok meghagyattanak volna,
azokat salagvárdák és protectiók által mi számunkra con-
serválnak [WIN I, 612]. 1728: Kolosvári Görög Györgj
Déák Uram(nak) az a Sátor hely ahol most Desi Lucza
napi sokadalomkor arult a Desi Piaczon eleteig meg
hagyatik [Dés; Jk 382a]. 1730: Az Instansnak az Nemes
Város földiből be vött földcséjke meg hagyatott, hogj
amire fog becsültetni becsűjét tégye le [Ne; DobLev.
1/402a]. 1737: Mint hogj Varasunk szena rétimek nagj
része igen tövisses, bokoros és gazon ... ollyas atyánkfiái

magok nyilokból ki irttyák; tehát azonn nyilak, irotványokkal egj(g)ütt két fel-osztásig, nállok meg-hagyatik [Dés; Jk 478b]. 1769: A' Sam oldal ... elegendő Temető helynek ítéltevmén Temettségre ujra meg hagyatott az oláhok(na)k [Bos MT; Told. 8]. 1770/1771: A fogott Sessiók azoknál kik occupálták meg hagyassanak [Fejér m.; DobLev. II/428. 2b]. 1804: Administrator Urunk eő Excellenciaja parantsalattya szerént a K Monostori Dominiunhoz tartazo Kardosfalvi ház egy darabb male föld ... egy darabatska helya a Gátan innen a be kerített Török-buzás kertnek felső széliben Kotsárd Mihály eő kegyelmenek meg hagyatnak [Km; KmUlev. 3 Zágani Szabó András kezével].

11. vki vminek tulajdonában/birtokában/használatában hagyatik/megtartatik; a fi menținut ceva în posesia/folesința cuiva; jd in dem Besitz/Gebrauch einer Sache gelassen werden. 1737: Minthogj ennek előtte való számos Esztendőkkkel is mostann sollicitált Hejekken áruktanak Pap Dávid és Pap Gergely ő kglmek; ... mostann is azonn Hely(en) ő kglmek meg-hagyatnak [Dés; Jk 484b].

Szk: birodalmában ~. 1735: a T. Márkully Lénia mind azoknak a Sessiók(nak) kik Faluban azon Részre actu bírnak, ugy az Határon is eddig biratott szántó és kaszálló helyek(ne)k birodalmába meg hagyatott [Mezőcsán TA; DobLev. I/160. 4-5].

12. vki korábbi helyén maradni engedtetik; a fi permis cuiva să rămână și în continuare acolo unde este; jm an seinem früheren Platz zu bleiben erlaubt werden. 1765: Ki szolítván Isten e' Világból Néh. Tisz. Püspök Verestoi György vramat, ki ez Ecclesiában első Curatorságot viselt ... Tisz. Püspökne Verestoi Györgyné Asszonyom, azon Házba melybe lakott maga Neh. Férjével ... meghagyatik, a jövő Sz. Mihály Napig [DobLev. IV/214].

13. vmi érvényben hagyatik, megtartatik; a fi menținut în vigoare; etw. in Geltung gelassen/erhalten werden. 1756: A dékány-pohár elköszönése (ex amborum etiam partium consensu) az régi usus szerint meghagyatik. Ugy az mester asztalra való költség is [Dés; DFaz. 16]. 1780: a' citált articulus maga valóságos erejében meghagyatik [Torokósztygyörgy TA; TLv. 9/16].

14. válorában ~ pénz értéke megtartatik; a-i fi menținută valoarea; (Geld) Wert beibehalten werden. 1711: szükségesnek lenni ftéltük ... az Arany, Oroszlános Tallér és Oláh Zlotok válorá iránt e determinációt tenni, hogj ... a Török Arannyon kívüll melyi ennek előtte való váloráb(an) meg hagyatik, az Oroszlános Tallér f:2; Oláh Zloth f:1 denr 20 járjon [KvLt I/201 gub-i rend. Nsz-ből].

meghagyatott I. mn I. otthagytott, el nem vitt/hurcolt; care a fost lăsat acolo, care nu a fost dus/luat de undeva; dortgelassen. 1669: Én penig, Bartha István, ma megindulván házamtól, búzámot és egyéb kevés meg hagyatott jo vacskáimot akarván behozni ide Vásárhelyre [Mv; SzO VI, 266].

2. hátrahagyott, maga után hagyott; rămas(ă) după cineva; zurückgelassen, hinterlassen. Szk: ~ özvegy. 1616: az nehaj Vitezleo Nemzetes Maros szekj Czit szent Ivanj Pe-teo Andrasnak meg hagyatott Eöszuegie Apor Kata Azony [Hsz; Borb. I]. 1645: Belső Szolnok varmegyeben Fwze-se(n) lako Istenben el nyugat Katona Pál Vram meg hagyatott Eozwegye Zilusi magdolna [RLt O. 5]. 1655: Teke Kata Asszonyj Demjen Martonnak meg hagyatott eozvegie

Urunk jobbaga [Kv; CartTr II. 1033]. 1682: En Haroklyani Susanna, Nehay N(e)mzetes Nyirmony Golya Geörgi vram-(na)k meg hagyatott Eözvegie [Kv; RDL I. 159]. 1695: szolgáltak ... az ő kglme meg hogytott Eözvegyét Jármí Ersebeoth Aszszont van 18 esztendeje [Búzásbesenyő KK; LLt IV. 30. 24]. 1774: Keszei József Uram meg hagyatott özvegye [Kük.; Bfr 47. F. 8]. 1805: Radák Ádám Ur meg hagyatott Özvegyének [Ozd AF; MúzRadák].

3. meghagyott, érvényben hagyott; (care a fost) menținut; in Geltung gelassen. 1710: Csáky több társaival bemenvén a portára ... mind a magok megbántódásokat, mind az ország közönséges és a portától ennyi fejedelmek változása között is meghagyatott s confirmáltatott szép szabadságának Teleki Mihály practicája és a fejedelem, Apafi Mihály lágyága miatt keserves megrontását hathatón remonstrálnák [CsH 142].

4. mentesített; scutit (de ceva); befreit. 1647: Az adot esztendeoben ketser szoktak exigalni etteől azért eő Nga senkit nem eximal ordinarje, hanem ha ex gratia per specialem annuentiam, azért valaki nem Boer, nem meghagyattott szabados, nem Drabant, egy szoval ha paraszt ember csak tartozik megh adni a rend szerent valo adot [Fog.; UF I, 829].

II. fn özvegy; vädüv; Witwe(r). 1669: Mikoron volnank Tancson Kolos Varmegye(en) Nemzetes Neveletlen Földvari Ferencz Ura(m) Tancsi Udvar hazanal ada és kotelezé magat Örökös Jobagyl Nehai Foldvari Ferencz Uram meg hagyatottanak Nemzetes Ebeni Judit asszony-nak [Tancs K; SLt AY. 2].

meghagyattatik 1. ott/helyén hagyattatik; a fi lăsat acolo/in acel loc; dortgelassen werden. 1662: Azminthogy a várason kívül a Körösön levő malmokat mindenütt mind felégették vala, hanem Szentmárton alatt lévén a várad i spítályokhoz tartozók ... minden készületivel azok meghagyattattak vala [SKr 453. — "A tatárok]. 1801: a' mostani viz folyomatig hagyattatott meg jo darab ohgát [A.jára TA; BLt 12 Várad Márton (39) zs vall.].

2. vki/vmi előbbi állapotában/státusában megtartatik/hagyatik; a fi menținut în starea/situația actuală; in seinem/ihrem früheren Zustand/Status beibehalten/gelassen werden. 1675/1760 k.: midőn ... Fejér Vári Rekvisitorok ex-mittáltattak volna az akkori Enyedi Nemes és Városi Rend között való Controversiának complánálására, akkor kik hagyattattak meg mind személyeknek Nobilitatiojokba(n), mind pedig Házak(na)k s külső örökségek(ne)k exemptio-jáb(an) [Ne; DobLev. I/316. 10a]. 1677: Az Ecclesiái jövedelmek, parochialis regi örökségek, azokról iratott vég-ezések szerént a' mellyek voltak és meghagyattattanak, ez után-is helyben hagyattattassanak | A' Várad Korcsom-állás állapotja continué a' Város lakosinak engedtetet, és annak rendi és módgya szerint, minden Nemes Városi, s' egyéb rendek-is, a' korcsomálásnak szabadságában meghagyattattak [AC 5, 143]. 1768: discourálván a' Ven. Consistorium leg először is kérdésbe vétetett, vallyon az Asszszony Emberektől eddig tartatott apro Iskolák meg-hagyattnának-e ? [Kv; SRE 224]. 1795: ítélletett, hogy ezen erdő vgy a mint eddig volt osztatlanul a Falu értelmére meg hagyattassék [Gergelyfája AF; DobLev. IV/743. 7b]. 1805: Homorod Almási Szondi Mihály exhibealya Productionalis Processusát, melyben Iudicialiter armalis-tanak tanáltatott, és hogy az előtis abban a Statusban voltak abban megis hagyattattak [Szu; Borb. II].

3. megőriztetetik, megtartatik; a fi pástrat; bewahrt/erhalten werden. 1787: Két Boros hordo ... Ezek a szőlőre nézve meg hagyattak, és nem licitaltatta(na)k [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 12]. 1790: A mikor a Szőlős Gazdák akar mi némű Birságot el költeni egyben Gyűlnek, minden Ember ekkor jelen légyen, és ha a Birság (3) m forinton fellyül valo lészen, az azon fellyül valo része a közönséges Szükségre meg hagyattassék [Karácsonfva MT; Told. 76].

4. elrendeltetik; a fi ordonat; angeordnet werden. 1823: Hagyattassék meg illető Sz. Biro Gál Sámuel ö Klmének, hogy ... ide maga Tudosittását tégye meg [Torda; TLt Közlg. ir. 1258].

5. vkinek birtokában/használatában hagyatik vmi; a fi lăsat ceva in posesiunea/folosința cuiva; etw. in js Besitz/Gebrauch belassen werden. 1662: Mellyet ha fegyver nélkül megadnának^a, hogy kinek-kinek minden jószágá, háza, öröksége, az erdélyi cānonok, törvények szerint való írással meghagyattatnának, erős esküvés alatt ígértetik [SKr 591. — ^aVárad várát a törököknek]. 1677: a' mely derekas templomok a' Romano Catholicusoknak az előtti végezeké szeréntis meg-hagyattatának, mostis meghagyattatnak [AC 4]. 1737: Concludáltatott azis, hogy az Alsó-Porond fel osztattassék Ezenn Porond Osztó-Birainak s Gazdáinak designáltatának^a Assessor és Notárius atyáinkfiainak magok részek meg-hagyattassék, az előbbi hejenn [Dés; Jk 481. — ^aKöv. a fels.]. 1747: Ezen Jóságon lévő ház az örökös lakásra nékem meg hagyattassék [Torda; TJkt III. 124].

Szk: *birodalmában ~ vmi*. 1795: itéltetett, hogy ezen Sessio mint a mely az Ecclā örökös földén épült, birodalmába meg hagyattassék [Gergelyfája AF; DobLev. IV/743. 4a].

6. vki vminek a birtokában/birtoklásában hagyatik/megeősztetik/tartatik; a fi menținut/intărit in posesiunea unor bunuri; jd in dem Besitz einer Sache gelassen/bestätigt werden. 1737: Szilágyi Mihály és Gergely Deák Vramék ... és Könczei Moyses Vr(am) is az Balásztelki Szőlőcskéjében, meg hagyattassanak [Kv; JhBK XLV/23].

Szk: *(a ház) birodalmában ~*. 1794: azon Ház biradalmában meg hagyattatom [Déva; Ks 73. III. 29].

7. érvényben/hatályban megtartattatik/hagyatik; a fi menținut in vigoare; in Geltung/Kraft behalten/gelassen werden. 1662: Mindazáltal, hogy az ösztön ellen rugódózni melly káros volna, maga nagy romlásával tapasztalván, a kéntelenségnek igája alatt az országnak fejet kelle hajtani, hogy mindazáltal az országnak törvényes szabadsági teljességgel meg se hagyattatnának [SKr 460]. 1784: Ami az Biro, és számado Polgarok Raticiniumat illeti pro futuro, az Torotzkai Communitásnál az továbbra is meg hagyattatik [Torockó; TLev. 2/6. 3b].

8. (szaporításra) megtartattatik; a fi ținut/crescut (pentru înmulțire); (zwecks Mehrung) behalten werden. 1767: (A) Kantza-Lovak el adattattak-é vagj Ménés Szaporodására meg hagyattattak [Kük.; Ks 19/l. 6 vk].

9. (vmilyen célra) hagyatik/rendeltetik; sa fi păstrat (pentru un anumit scop); zu einem Zweck gelassen/bestimmt werden. 1735/1760: Sok féle nyomorúsággal lévén a mostani időben a szegény föld népeken bajaskadása, ebbéli tekintetből Concludáltak Hogy lévén a Falunak két közönséges jo darab kaszálo Rétye az az falu közönséges szükségére ... mostis meg hagyattassanak

[Elekes AF; DobLev. I/164. 8]. 1778: nagyobb része szantok(na)k es kaszalok(na)k ki irtattattak, más részei pedig Erdők(ne)k meg hagyattattak [Koronka MT; EHA].

meghagyhat 1. előbbi minőségében hagyhat/tarthat; a putea menține in calitatea actuală; in seiner vorherigen Qualităt belassen/beibehalten können. 1837: A kérelmes Gergely Anna Babos Jánosné is oly környületek között volt ... míg nem most olly állapotba helyzetetötet Férjének szolgálatya, és maga kereskedése által hogy a petse nye sűtés, és árulás béli kevés haszontol valo el zárása esetébenis kényelmesen élhet, miért a Tanács a' petse nye árulo több szegény aszszonyok Jövedelmeiknek megszo rittása, és az Intézet czélja ki jádzása nélkül azok között^a meg sem is hagyhatott (fgy!) [Torda; TLt Praes. ir. 466. — ^aA pecsenyesűtők között].

2. elrendelhet, megparancsolhat; a putea ordona/porunci ceva; anordnen/befehlen können. 1671: Ő kegyelme addig nem tud kinek parancsolni felőle, mivel nincsen igaz ember, hanem Kegyelmed ott meghagyhatná, mikor arra jár [TML V, 518 Bormemisza Anna Teleki Mihályhoz].

meghagyít l. meghajít

meghagyott I. *mn* 1. otthagytott, helyén hagyott; lăsat acolo/pe loc; dortgelassen, belassen. 1710 k.: azt csele kedtet énvélem, amit az okos gazdaember elkövet a gyümölcsrel, ágakkal, levelekkel megterhelt buja törzsekkel, midőn azt levezedés vagy nyesegetés által, noha megsérti, de nem felettébb, hanem csak megkönnyíti, mert noha az mind a meghagyott ágaknak, gyümölcsnek és magának a törzseknek is javára szolgál, de amit elhány róla, az csak elvész éretlen [Blm. 989]. 1841: minden gond nélkül le vágott fáknak magossan meg hagyott csutkoi [Gyalakuta MT; EHA]. 1847: a Bányákat és Vas miveszetre fenn tartott Erdőket nekik tettző módon adják és prédállyá k^a, ugy a Közönségnek némileg Tűzelése fedezésére meg hagyott kevés részetskéjevel, szerefelett viszsza élnek [Torockó; TLev. 10/9. — ^aA bírák].

2. hátrahagyott, maga után hagyott; rămas(ă) după cineva, rămas(ă) in viață după moartea cuiva; zurückgelassen, hinterlassen. Szk: ~ *árva* özvegy. 1612: Az Nacsagos Cakj(!) Istvan Vram meg hagiót keserves orvaja Weselenj Anna [Adorján MT; Ks 101] * ~ *feleség* 'ua' 1560: Lepeny Istvan az mi Atyank Margit azzont Swky istuan meggy hagyot felesegét az my anyankat elvette uolt [Kv; SLt ST. 6]. 1567: paranchyollyuk neked hogy azt a' falut^a c' lewel latwan myngyart meg erzd az eo meg hagyott felesegenek es arwaynak [SzO II, 215–6 a fej. Telegdi Mihályhoz, a székely székely kapitányához. — ^aVaját MT]. 1569: hjanak minketh oculj wasamapra Manikra, az tizteletes zemely Chjerenj Clara Azzony, kj Eleőzeor Iztrigy Mihálnak Megh hagyoth felesége wolth [Mányik SzD; IB VI. 225/13]. 1583: En kj vagiok Chiereny Kalara Az nehay Kwn Ferenchnek meg hagiót felesége Manikon lakozando [Ks 42. B. 13] * ~ *házastárs* 'ua'. 1583: Kozaryary annazzon az Vytezeo Nehay Zadorlaky Geőrgnek megi hagyott hazas tarssa [SLt V. 13] | az Nemes Azzony allath thwnya Illyk Gallacz Annazzon, az nehay Nemes megh holth Theorok Mihálnak vgyan Gallaczon lakozonak megh hagyoth hazas tharsa [Oroszfája K; WLt] * ~ *özvegy*. 1570: Margith Emryh Vechneren megh hagiót Eozwegie [Kv; TJk II/2. 96]. 1589/XVII. sz. *eleje*: Ha ki

az Mesterek közül ez hamar el mulando világból ki költöznek, az elő meghagiot Eözügie, az elő nála lako Inasival, Legenyuel az Keő miuet cziak esztendeigh miueltetheti [Kv; KómcArt. 24]. 1590: az vitezleo Nehay Bathori Eleknek meghagiot eozeuwyie Jakczy Anna azzony Perczyenben lakozo [Bönye Sz; WLt]. 1632: ieöue mi eleönkbe Jacobfaluj Baricz Balas meghagiot eözügie Czutak Anna Azzony [Jakabfva Cs; BCs] * ~ *relict*. 1597: Bormemisza Benedek ... wallya ... tudom hogy oly fogiatkozasban volt az zeginy Elek Janos, hogi senki semmit ne(m) biz wala rea, mert sockal volt ados, hanem azután thudom hogy ez mostany meghagiot relictaiawal addig futanak, faradanak hogi esmet ele vewek magokat [Kv; Tjk VI/1. 13]. 1599: Zinjében belseő Zolnok varmegieiben lakozo Margay Anna Azzony az Nehay vitezleo Radak Andras meghagiot relictayanak Jobbagia [Ks].

3. kijelölt, meghatározott, elrendelt; indicat, fixat; be-stimmt, angeordnet. **Szk:** ~ *hely*. 1560: kerem tū kegyelmeket, mint io szomszed vraymat hogy tū kegyelmeket Lenne itt ... az meghagyott helyen, es napo(n) [Nagyfalu SzD; BesztLt 32]. 1575: zokan az hirdetes ellen Keo es fa Rakasokat vchakban Tartiak Meg hattak az vyzlato vrainnak Tellyes hatalommal, hogi ahlw az fele talaltatik, az meghagiot helyjere hordassa [Kv; TanJk V/3. 128b]. 1630: Feged minekünk ... Pronczol uala, hogi az expon(e)steol meghagiot helyjere el menenk [Selye MT; Ks 21. XVIII. 12] * ~ *nap* meghatározott határidő/időpont. 1553: ha valamely fel E(lyen) valamý foghas(t) tenne az mas fel Az keth By(ro)hoz menyen Az meghagyot napra [Kv; Bfr VI. 295/1]. 1590: az uegezes Zerent az meghagiot napo(n) igazat ne(m) teot [UszT] * ~ *szolgálat* el/kirendelt szolgálat. 1727: Ha valaki az Birotol hagyományal meghagyott szolgálatyára nem menne denar 40 büntetetik [Szyotyr Hsz; SzékFt 36].

II. *fi* özvegy; vőduv; Witwe(r). 1577: az megholt vrunk attiankfianak a mennye penze benne volt az hazba azt fogiatkozas nelkwl, be zolgaltassak az eo meghagiotanak [Kv; TanJk V/3. 148b].

meghájjasodik meg/elhízik; a se ingrása; zunehmen, dicker werden. 1735: láttam hogi bővséges etele itala volt ... némellykor annyit hordatott hogi miis meghajasodtunk [Kendilóna SzD; TKI Sam. Pataki de Kolosvár med. doctor in oppido Deés residens (40) vall.]. 1761: Iffiantan Muntjan Kretsun Bányászkodásával, szántással, vetéssel élt tudom, ezen Mesterségeken ette a kenjeret, de minekutána meghajasodot mint élt arra számot nem tartotam [Zalatna AF; Ks 113 Vegyes ir.].

meghajigál 1. megdobigál/hajítgat; a arunca (cu ceva) în cineva/ceva de mai multe ori; wiederholt bewerfen/schmeißen lassen. 1568: Laur(entius) Zekel fassus est latta hogy mikor az bormemizane zolgai az feyerb(e)lihez huztak uolna az fakat az masik annak az tarsa az bormemizane zolgait Jgen vtoth (!) ezt pengi annak elothe Janos sarral le (!) vag miuel Meg haigyaltha uolt, Es az vizzontak meg hagitotta az bormemizane fiat az kisebbiket [Kv; Tjk III/1. 143]. 1583: kaposta leuet az uagj cigert hordat uele andras kato lejanjaul es balási gergelnöl felül hajgaltak meg ijel küvel [Kv; Tjk IV/1. 194a]. 1591: Aztis Bizonicha megh Karacho(n) Mihaly hogy Annyra valo zabadsagoth adot az veresre ... hogy hogitofaúl miuel

hagyallyak megh, de megh ne vagdalliak [UszT 13/69]. 1629: Egykor az Vram Kün az keppel az Eszterhat gyakdoswan, miuel megh hajigaltak vala [Kv; Tjk VII/3. 121]. 1736: az monstrántiavivő páter az más valláson lévőkh meghajigálták kövel, fával, sőt tudom hogy az páter kezit is bottal megütötték [MetTr 434].

2. kb. meghint/szór; a presăra cu ceva; einstreuen. 1756: vóltanak Item egy szép Aranyos Szoknyája, ahoz való Keszkenővel, melly szoknyát így Circumscribált, mintha Körvéllyekkel meg hajigálták volna, olyan Aranyos vólt [TSb 21].

meghajigáltat megdobigáltat/hajítgattat; a pune (pe cineva) să arunce cu ceva în cineva/ceva de mai multe ori; wiederholt bewerfen/schmeißen lassen. 1598: Zegedj Caspar vram kerteben foktak uolt egy legent B. V. az perengerre allattatta es tíúkmonjnjál meg hajigaltata az Cziganokal attam tíúkmönjra nekik f —/8 [Kv; Szám. 8/V. 44]. 1629: akarom s hagyom is, hogy én gyermekeim holtom után is engemet az vásárhelyi statusokkal meg ne szidalmaztassanak, koporsómat kövel meg ne hajgáltassák, hanem in omnem eventum az várossal minden egyeséget megtartsanak [BTN² 421 Borsos Tamás végr.]. 1662: De főképpen kövekkel az asszonynépekkel is az árokba valóban őket meghajgáltatta vala, úgy, hogy Isten kegyelméből onnan is nem kevés károkkal megtérni kényszerítettének [SKr 607].

meghajít megdob (vkít); a arunca (cu ceva) în cineva; be/anwerfen. 1568: az vizzontak meg hagitotta az bormemizane fiat az kisebbiket [Kv; Tjk III/1. 143. — A teljesebb szöve. *meghajigál* 1. al.]. 1572: Banffy Farkas Job(agy) Cun Menyharth zenth kyalý Ezt walla ... Az hatarban walank vagj kyalenchen kyk ott Allwnk wala Es azonban len hagitass Es Walkay Myklos Monda Az Mesteornek^a, Iryad mesteor wram, Merth Istennek Mondom twttara, hogj Megh hagitának De En Nem Lattam, hogj Az Mesteorth Senky Hagitotta wolna sem zytta wolna [Kalotasztkirály K; KP. — ^aVajdai fétélomesternek]. 1584: Zabo Caspar vallia Es egkort feniegetemis hogy meghagitom^a, Es azt monda hogy ha meghaitom soha teobzeór a' karommal es a' kezemmel Ne(m) haitok [Kv; Tjk IV/1. 262. — ^aA boszorkánysággal vádolt Lakatosné]. 1591: Tot Peter vallia mikor az pap touahoz lúta^a, akara altal mennj, de a sarba megh tartozek, azonba hogi megh ne(m) foghatom vala es zekerczeüel haitam megh es, vgi essek le az lorrol [Kv; Tjk V/1. 143. — ^aA lótolvaj]. 1592: Zep Janos vallia ... azomba Daniel Deak vgi keohez niula hogi megh hagissa, Georgi ezt latuan, vgi wte hozzáia [Nyreo Mathias ... vallia latam hogi megh hagitak az zekeres leginiek Brozer Georigeot [Kv; i. h. 202, 247]. 1597: Lakatos Adamne Sophia azzony vallia mikor az giermeket megh hagyottak kerestek az keowet sokaigh akiwel hagyottak [Kv; Tjk VI/1. 88]. 1599: az Actrix menth az eo hazara, eleózer eo hagitotta megh egy feize njellel, ytette is, eo magha otlmaba chelekedett [UszT 14/27]. 1600: mykor az Chyorgo kwt arokaba ala zalottam wolna ketten ket ffarago feyzewel hatul zo nelkwl megh hagyának [i. h. 15/5]. 1633: az szöle megh wte karoual, csizmaszia Jstuan az vta(n) megh hagita es eggik mint szitta masikot az masik szinte vgy [Mv; MvLt 290. 109a]. 1635: egy kovel megh haitak az kathonat, es azokis megh szidak [Mv; i. h. 291. 38a].

1680: Baltaval ki hagyotta megh Killyeni Mihalyt [Kilyén Hsz; BLt 3]. 1729: Ezen Kotzob Tamas Qvarteljos Németje ... Radulj Muntyant vgj meg hajtot artzul ok nélkül egj fával [Sövényfalva KK; TSb 51]. 1730: egy küvel egy meg hajította hogy a' kú a fején ketté tört [Türe K; Told. 28]. 1761: constál vilagason, hogy az Incta Aszsz(ony) ... maga vejét Czako Samuel Vramat egy kövel meg hajtván fejét be törte vérben keverte [Torda; TJKt V. 35–6]. 1797: Szávu Markut az al peres rab egy fátskával meg hajtotta [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

Szk: *melben* ~. 1746: az J kövel hajigalván hozzám, mellyben erőssen meg hajtott [Torda; TJKt III. 81] * *orozba* ~ *orozva*/titkon megdob. 1783: Ráduly Mártont egy meg hajította oroszba (!) a Kapunk előtt egy darab fával hogj mingjárt le esett a Lábáról [Udvarfva MT; Told. 44/54].

Ha. 1593: megh hagita [Kv; TJK V/1. 405]. 1597: hagyotta megh [Kv; TJK V/1. 86] | megh hagita [UszT 12/77]. 1601: megh hagyította [Kv; TJK VI/1 531]. 1606: megh hagította vala [UszT 20/203]. 1630: megh haita [Mv; MvLt 290. 202a]. 1637: megh haitanak [Mv; i. h. 291. 103b]. 1644: megh haitlak [Mv; i. h. 418b]. 1772: meg hajtotta [Dés; DLt 321. 67b Mich. Török Szöts (63) vall.].

meghajladozik meggörbül; a se indoi; krumm werden, sich biegen. 1568: Michael chaplar fassus est Az legeny penig Maga otalmaba vontha ky az zablyat de meg aztis addig el wertek uuolt az kezeben hogy vgian meg hailodozot uuolt, es meg kellett igazgathni [Kv; TJK III/1. 140–1].

meghajlás be/meghódolás; supunere, acceptarea stăpîirii cuiva; Unterwerfung, Ergebung. 1662: Bányavárosok meghajlások^a | eddig is nekik csak a sok szegénységért és az ártatlan gyermekekért kedveztek volna, és hogy Barcsai Ákoshoz hozzá való meghajlások felől a vezérnek [gíretet s biztatást tévén, mellettek törekedett volna [SKr 215, 477. — ^aTartalómjelző fejezetcíméből].

meghajlik, meghajol 1. megereszkedik/dől; a se lăsa/inclina; sich senken, (um)stürzen. 1731: a malom haz meg hajlot volt aztis meg tamasztam [Varsolc Sz; Ks 83 Dacz Péter lev.]. 1735: Madarason az Mostonj Sajtonak az nyomtato agosa mikor erősen akarja az ember kövel Terhelnj meg hajol, a helyet mast kel csinaltodnj [Pálos NK; Ks 99 Géczi László lev.]. 1756: Ezen Háznak ... oldala annyéra meg hajlot, hogj ha nem réparalitak egészen le esik [Branyicska H; JHb LXX/2. 27]. 1770: Az utrizált malmat ott értem egy Láczik, hogy egy kisség rokkant volna mint hogy a malomis egy Láczik hogy meg hajlat volna [Dombó KK; JHb LXVII. 141]. 1772: ezen Malomnak háza régebben a' silip felé volt hajolva ... tsak a' kötéseiből hajlott volt meg [Désfa KK; JHb XX/27. 19]. 1832/1838: A pintze ... melynek felső padlázattya bik fa avaték gerendákon már meg hajolva ál [A.szöcs SzD; BetLt 5].

2. meggörnyed, előredől/bukik; a se apleca/inclina (in jos); sich beugen. 1594: Zechi Marton vallia: Mikoron az leginiek es Eottues Jnasok en nallam mulatanak regeleo hetfeon, valami talneros iatekot inditanak keozteok, teonek egi zeket le, es azt kezdek által vgrani, latam hogi Chani Janos mikor által vgrek raita, megh haila arczal ala,

Giulai Mihalis vtanna vgrek, azis azonkeppen ala haila, teobbenis vgranak vtanna, azokis mind megh botlanak [Kv; TJK V/1. 457].

3. hajlik; a se indoi; sich biegen. XVIII. sz. *eleje*: Az melly lonak husos ā Köröm hazba, nagy hajlandossagha van ā kapczazásra, ā félék Szoktak gyakran meg ficzamodni, inat űtni, mert nehezen hajlik meg ā Siklajába | az melly Lonak ā füle meget egy tenyernyivel hajlik meg ā nyaka, es Szellyessen a Szűgyibül exurgál ā nyaka Királyi Lovak [JHb 17/10 lőtatási ut.].

4. lejt; a se inclina; (ab)fallen. 1790: a dombocska a' mint meg hajlik, ott szakad meg, a' Pogol hidann feljebb s kerekedik a gát útyába, és a' gátnál egyenesen vagon a' Nagy Sármasi határ [Báld K; BLt].

5. kunkorodik; a se răsuci, a face bucle/cirlionti; sich kräuseln. 1850: kitsi Titinek szép nagy fekete haja van még meg hajlik a' nyakán kedves köver kis gyermek barna mint én [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

6. enged (vmiben); a se indupleca, a inclina; nachlassen. 1614: 14 die Augusti lőnk ismég szemben az pasával. Akkor jobb kedvű vala, és igen sokat disputáltunk-altercaltunk véle. És ugyan végre sok szántalan törekedésünk után meghajla, mert valóba meg is mondúk neki, hogy csak heába léssen az Bethlen Gábor dolga [BTN² 76]. 1777: Férjem ... meg ismérven viselő állapotomat el akart hagyni, de egy s más Falusiak kérésére és ... Filep Antal Uram közben vetésére meg hajolván el nem hagyott mind holtáig [Szentbenedek SzD; Ks 30. 28]. 1854: A tevútra tért ifjaknak fontos tanusag e rögtöni változás^a, s bizonyosága annak, hogy erős akarat előtt a gyengeség és szokás meghajolnak [Újfe 20. — ^aAz emlékiró korhelyeskedő-mulatozó atyjának hitelen jobb útra térése].

7. be/meghódol; a se supune (cuiva); sich unterwerfen/ergeben. 1612: Az brassaiak amaz istentelen Feylr Mihály után bolondoskodnak, nem akarván meghajlani [Meggyesfva MT; SzO VI, 35 Angyalos János besenyői Füzi Jánoshoz]. 1653: Mfg ez a dolog és veszedelem eltelek, tehát oda fel is Forgács Sigmond nagy hadat gyűjtött ... és Kolosvárat megszállá — lőteté is, de a város meghajla néki [ETA, 105 NSz]. 1660: Az székelység pediglen még az fejedelemhez meg nem hajlott s az mint nagy assecuratoriával írják az urnak^a, meg sem hajolnak [TML I, 569 Teleki Mihály Kende Gáborhoz. — ^aKemény Jánosnak]. 1662: Tokajnak várasa, a nemesség még a várme gyével, a katonaság is azután hamar meghajlott vala | Mivel pedig a bányavárosok is már mind meghajlottak vala, azok is a fejedelem köszöntésére ... eleiben küldöttek vala [SKr 214, 218]. 1663: Olyan bizalommal viszik ki az fejedelmet, hogy a keresztyén városok s várak inkább meghajol a fejedelemnek [TML II, 560 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

meghajlott I. *mn* szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktion: ~ *idejű* idő, öreg, hajlott korú; in virstä inaintatā, bātrīn; bejahrt. 1730: az ilyen meg hajlott idejű Jobbágyokon ... szoktak könnyörülni [Bfn].

II. *fn* be/meghódolt személy; supus; Unterworfen(e)r). 1662: Az szilágyságbéli, úgymint Kraszna és Középszolnok vármegyékbeli szegénység megértvén, hogy Várad török kézben volna, hogy ... beholdolni készek volnának, ottan magok beizentek vala. Mellynek Ali passa nagyon örülvén, nekik ... erős hitlevelet fratott s küldött vala minden meghajlottaknak oltalmazójok lenne [SKr 635].

meghajol I. meghajlik

meghajl¹ 1. behajt/terel; a mina la/in eintreiben. 1561: Zenyessy Lukachhoz haytata vala az dyznot toth estuan aztys twdom hogy az oregy oda marada az malachyaban haytanak meg de oda az azzonnak semyt nem adanak bene [Ráton Sz; Bállt 78]. 1664: Tudom azt hogy Zagori Janos az Töröknek inne(n) el meneteli után, harmad nap viszá jöve 20 marha hijjával, s én mondék néki miért cselekkette, mert bizony fel akad; azal virattát nem várá, hane(m) el alla, tizen egy marhat csak hamar meg haita, kilenczével mais oda vagion [Szentanna MT; i. h. 55]. 1665: Az én ökreimet, édes Sógor uram, az minap egy éjjel tizenhármát, a tolvajok innen a vár mellől elhajták. Hatot meghajtának az szolgálaim bennek, még hét vagyon oda bennek [TML III, 358 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz].

2. (lovat) jártat/futtat; a plimba (calul); (Pferd) auf- und abführen/herumgehen lassen. 1731: Az Lotanitásb(an) pedig ezt az módot kell tartani, hogy ha annyira szelidedik lekdőt szíjjat kell rá kötni ... Az után nyergetis kell reá kötni, és avval kell az Lo Iskoláb(an) meg hajtani [JF lovászmeisteri ut.].

3. meghajszol; a o ține într-o goană; herumjagen. 1606: Akkor en valem koczis, vgy megh haytottúk vala az Istua(n) Georgy lovat hogy cziak ige(n) nehezen hozhatok haza [UzstT 19/21 Petrus Lazar de Farczad vall.].

4. ~ja magát elvetél; a avorta; fehlgebären. 1662: olly dolgok esének rajtunk, amellyeknek csak hírek hallására is várandós asszonyi állatink, meghajtván magokat, készen lkabokat^a szülhetnek keserűségekben [SKr 697. — ^aPinkász fia, akkor született, mikor a zsidó törzsszövetség frigyládája az ellenség kezébe került; a név a „dicsőség elvesztését”, a „dicsőség hiányát” jelenti].

meghajl² 1. meghajlított; a indoi; beugen. 1573: Istwan Kowach vallia Latta hogi az Nemetorzagyi kasat^a Meg haytotta ettzette Belegat Rea wteotte [Kv; Tjk III/3. 178. — ^aÉrtsd: kasztát]. 1595: Foldoztattam az Tanacz hazba(n) az also kemenczet ... Lakatos Benedek czinalt az rúdoknak, az mellyeken az kemenczeben az oldal sing vasok fűgnek, az első kj főzzite (!) rúdoczkat, mért egyben dől vala, és az .5. sing vassat haitotta meg [Kv; Szám. 6/XVIIa. 122 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1787: Két pár Ezüst nyelű hornyolva, és a' vége megh hajtva készült kés kalannyaival edgyűt [M.fodorháza K; RLt].

2. szőlőt hajt/hajlított, karikáz; a lega vița de araci; Reben binden. 1590: Az Zelore ualo keölchegh Keouetkezik ... Masodik mie az Zeöléonek. Haitotta megh az Zeöléoth 126 ember fizettem fl. 10 d. 8 [Kv; Szám. 4/XIX. 11].

3. le/előrehajt; a apleca/inclina; neigen, senken. 1710: Komis Gáspár, noha jámbor, csendes ember vala, de annyira felháborodék, hogy felállván az asztalnál s nyakát szokása szerint meghajtván, elkezdé [CsH 153. — 1679-re von. feljegyzés]. 1772: a' Silip alatt egy kevésé fejűnket megh hajtván el fűrtünk fenn álva s a' viz ottan övnel fell-yebb nem ért [Ádamos KK; JHb LXVII/286].

4. összehajt; a stringe/indoi; zusammenfalten. 1732: a' Keresztet kezében vevén meg hajtja, és a Keszkenő(ne)k szegéletib(en) jól összekötötte [Kv; MvRKLev.].

5. meghódoltat; a supune/cuceri; unterwerfen, zur Ergebung zwingen. 1657: midőn én szatmári obsidióra és annak az darab földnek és erősségeknek, uraknak hozzánk

holdoltatására mentem volna, Rákóczi Zsigmond is Béltetket Prépostvárával, Károlyi Ádámot Károlyal meghajtá, és Kállónál megegyezvén a fejedelemmel, az benne lévőék megadák [KemOn. 273]. 1662: Szendrő várát is már őfelsége hűségére meghajtottá, és benne erős praesídiumot hagyván, Szerencs vára is kezében lévén, abban jó praesídiumot hagyni akarna^a [SKr 226. — ^aEsterházy Miklós nádor].

6. ~ja magát meghajlik vki előtt; a se apleca în fața cui-va; sich verbeugen/verneigen. 1694: Sokadalom celebrálatott. Itt láttam Egy lovat, ki nagy magameghajjtásával a környüllálló seregnek complementomot tött a kolopot (!) az asszonytól megismerte, és az asszony s király előtt magát meghajtván, a kolopot megutálta [Kv; KvE 231–2 VBGy].

meghajítás¹ (vad) felhajtás/terelés; stímire (a vinatului); (Wild)Auftrieb. 1662: valahol vadászásra alkalmas vadás helyek volnának, azokra valóban rártart vala^a, úgy, soha azok mellől vadászatlan el nem mehetne, és hogy a szörnyű erdők meghajtására sok helyekben a maga kopói ... tizedrésére sem érkeznének [SKr 282. — ^aI. Rákóczi György].

meghajítás² 1. (szőlő)hajtás, karikázás; legatul/cercuitul viei; Reblingbinden. 1587: Az Zeoleonek megh Haitasa. veottem elseoben haitani valo wezzeott p(ro) f. 2 d. 68 [Az Zeoleonek megh Haitasa [Kv; Szám. 3/XXVI. 21]. 1588: 1588 Eztendeoben Keouetkezik az Zeoleore ualo keolchieg ... Az Zeoleonek megh haitasah. Voltanak kerülbe haitok 61, fizettem f. 4 d. 88 [Kv; i. h. 4/V. 17].

2. meghajlás, bólingatás; aplecare, inclinare; Beugung. 1811: Oh mint mosolyognak minden fák' nemei, Zöld bársont truttzonak minden levelei. Egy mást köszönetik gyenge meg-hajtással, 'S mintégy tsókolódnak lassú susogással [ÁrE 55].

3. meghódoltatás; supunere, cucerire (de teritoriu); Unterwerfung. 1662: Már az üdő jól kinyílván, s Bornemisza Pál és Bakos Gábor generálisok a fizetett hadaknak derekával a bányavárosok és a Füleken felül levő végek meghajtásokra küldettek vala [SKr 216].

meghajtat szőlőt hajt/hajlított, karikázta; a pune/angaja pe cineva la legatul/cercuitul viei; Rebling binden lassen. 1570: Nylas Illes ... vallia hogy Twgya egy Zeolet veot Mogioro Esthwan Alch Gaspartwl, Es az zeolet Byrta valamy Ideigh, Es egy kort ky keletre az zeoleot megh haytatta Az theob mywet Mint zwretygh azonba hatta [Kv; Tjk III/2. 174]. 1786: mind eddig alig tudtuk a szőlőket ki karoztatni s meg hajtani egy keveset kapáltunkis [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1806: a ket darab Szőlőket szüntelen dolgozta az (!) ki karoztatta meg hajtatta a termésre el készítette [Csekelaka AF; KCsl 16].

meghajtatás¹ (vad) felhajtás/tereltetés; stímire (a vinatului); (Wild)Auftrieb. 1662: mihelyt világosodék, Örményes felé ottan indult vala^a, útjában levő tanult erdőknek vadászásokat, meghajtásokat el nem mulatván [SKr 289. — ^aI. Rákóczi György].

meghajtatás² meghódoltatás; supunere, cucerire; Unterwerfung. 1662: Kapronczai Györgynek Liptó s Árva

vármegyék meghajtására való küldetése [SKr 215 Tartalomjelző fejezetcíméből].

meghajlathat (vadat) felhajthat/terelhet; a putea stîrni (vinatul); (Wild) aufreiben können. 1662: Görgény vára hegye alatt fundamentumából nem régen újonnan építettett szép házaikhoz sietett vala^a noha a mocsárt most szokása jó kedve szerint eléggé meg nem vadászathatná, hajtathatná [SKr 291. — ^aI. Rákóczi György].

meghajthat 1. megnyerhet/győzhet vkit; a putea convinge/cîştiga (pe cineva); jn für sich einnehmen/überzeugen können. 1657: ha az mi sok ígretünkkel is az törököt meg nem hajthatjuk, óráját sem tudjuk oly hír érkezésnek, hogy ha mindjárt vissza nem fordulunk, rajta hazánk az fegyver [KemÖn. 277]. 1677: az magyar atyafiak az lengyel hadakkal megegyeznének és mivel már az németek is Domahidától elmentek Kálló felé, Szoboszlóhoz akarnak szállani, könnyebben is hozzá férnek az consultatiohoz, noha az végbelieket alig hiszem, rejá vehessék; de ki tudja? az sok szó azokat is meghajthatja [TML VII, 481–2 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz].

2. meghódíthat; a putea supune/cuceri; unterwerfen können. 1662: hasznosnak ítélték, hogy Szepesen által Liptó és Árva vármegyékre is előjáró hadak bocsáttatának, kik a fejedelem indulásáig azokat a vármegyéket is hajthatná meg [SKr 215].

meghajtott meghajlított; indoit, curbat; gebogen. 1585: chinaltatunk egy apro sinwasbol egy hozzw wassot megh haytotot, kywel az masa hazan walo felen haylot gombot megh zegeztetuk [Kv; Szám. 3/XIX. 39].

meghal 1. a muri; sterben. 1567: Ezt fogd ezt fogd, e gyilkos bestye hires kuruaftat ez az en fiamnak hengere ha ma az en fiam meg hal holnap enmagam feyet vezem az bestye kurwaffianak [Kv; TJK III/1. 49]. 1568: az emberek a sarba wezodnek wolt, Es az gyermekek az okroketh Meg indítottak Es meg ne(m) tarthattak, hane(m) az gyermeket az sarampoba zorítottak, es meg holt | Mikor az viz hordo tamás felesége meg hal vala, Testamentom keppen így zola az vranak [Kv; i. h. 143, 190]. 1569: Bernald bolas hog mynd az azzon s mynd toth gaspar Megh hola wgyan maganak tulaydonyta az Totok Jozaganak felet egh penznelkw [Kr; Bállt 78]. 1570: az apia zasz tizenket Ezten-deos koraba holt meg [Gyalakuta MT; Bállt 1]. 1586: Az a' hely' az Borjúkertel egetemben Blaskoyek zamara vala hogy meg halanak az Blaskoyek vgy kertelte be Becz Pal [Csekefva Cs; BK Misc 1145–78 Imreh Ambrus ns vall.] | valahol kyweöl valaky megh haland, azokat az kylseo temető emberek temessék el [Kv; TanJk I/1. 35]. 1596: Biro vram kwldi vtanna(m) Apahidara Horwat Janost, hogi az halazok mellett segitsegel legien, melire zwksegemis volt, mert azon nap es azon ejel, chak megh ne(m) halek (így!) az nyilalas miatt [Kv; Szám. 6/XXIX. 50 Bachi Tamás sr kezével]. 1630: Czak másolt hallotta(m), hogy igen eluerte Kalos Giörgj az feleséget, de az miat holti megh vagj ne(m), ne(m) tudo(m) [Kv; RDL I. 19 Teolcierzes Martonne Margit azzonj vall.] | mikor meg holt vala az Meniecke, en Mosogata(m) megh ... s ugj ölteöztetteök fel [Mv; MvLt 290. 220a]. 1638: az Ebekis ot ettek volna megh, avagy hogy talan ott kellett volna meg holni [Dés; Jk]. 1650: kész lesznek ad Caput septimo me az

feiere eskenni, azt kevano(m) hogi, az fiam halalaert megh hallion [Uszt 8/64. 60]. 1683 u.: ha el ado Leanzo, házasulható legény és Fellyebb való údós Ferfiak s' Aszszonyi állatok meg haládnak az miniszternek Fizessen az halott az temettető [Kraszna Sz; SzVJk 39]. 1716: abban a nyavalyában fogatt meghis halni [Nagyida K; Told. 22]. 1722: nem hallottam egyebet hanem még Székely Mihaly meg nem hót, egy fa göcsb(en) lött volna penze [Borzás SzD; Ks 5. X. 28]. 1745: Kalaputi Szabo János ez is akkor tájban szökvén ell, maga meg fogott halni, de maradt egj János nevű Fia [Nagyszeg Sz; WLT]. 1763: talám meg is hol az a legény [Nagyida K; Told. 9]. 1767: vagy én meg halak vagy ő [Majos MT; Told. 26]. 1797: parantsoltatik, Hogy a Halottakat nem leszsz szabad el temetni ketszer 24 ora előtt hanem ha meg szagosodnak vagy szájakon orron meg indulnak mellyek bizonyos jelei hogy valosaggal meg holtak [M.bikal K; RAK 23]. 1819: Néhai Rákosi Boldisár számtalanszor feleségének mondotta hogy te teszel engemet ... a' földbe, és te miattad kellene nekem meg halnam [Kv; Pk 2].

Szk: ~ bele. 1570: porozlo Benedek ... vallia vgy vagta agyon az Zanto embert Talam meg hal Beleh [Kv; TJK III/2. 48]. 1696: engemet nemes embert halakra vert s taglot, sebhett, kocsiny hyja hogy megh nem haltam bele [Dés; Jk]. 1750: minnyájan azt gondoltak, hogy megis hal belé [Ribice H; Ks 101] * ~ benne. 1816 u.: 1816-dik Esztendőbe nagj njavalja jar vala az Emberekben Veresseg az neve Sokan holtak meg benne [Torockó; MNy IV, 234] * ~ vkiért kiáll vkiért. 1630: az szolgálja fut vala puskatis fel tekere hogj az kentreől kerül s az Ablakonis be leő reajok az Eötweöscökre, mert megh hal az vraert [Mv; MvLt 290. 204a] * ~ vki/vali mellett. 1542: ew kegelme en thwlem semmyth ne tharchon, merth az Isten withet wg segeyche, hog ha eg kew hagythaswal megwehetthe^a Fogarasth, sem venne meg, ha nem inkab chazarthol meg walwa walaky ellene akarna lenny, kez volna segeychegw mellett meg halny [Fog.; LevT I, 17 Petrus Orozy Zalay Janoshoz, Poson m. ispánjához, Fog. vára urához. — ^aOlvasási v. sajtóhiba wehetthne h. ?] 1631: az Mihaly Deak szolgálja monda hogj esse lelek kuruafta ne szid Uramot vgj mond, mert megh halok az Uram mellett [Mv; MvLt 290. 272b] * ~ vmilyen betegségben. 1570: Obel gergel Kerekes Jarfas, es Kerekes Gal vallyak hogy Thwgiak az Kadar ferench az pestis halalba holt meg ez varoson | Cyrbes Balk, Azt vallya hogy az Syweges gergel atthya az Nagy halalba holt volt megh [Kv; TJK III/2. 127, 151]. 1635: Tudom azt hogj Pakocz Istvan az mirigy halalba meg hala [Peselnek Hsz; HSzJP Bartaljus Istvan vall.]. 1710: Vala még egy Klára nevű leánya is az atyámnak, aki kisdéd korában Csfkban meghala vérben [CsH 79]. 1788: Nagy István meg holt nyavaja törésbe eletenek negyedik holnapjaba | Nagyine Orosz Sára megh holt forro nyavajaba [Györgyfa K; RAK 6, 7]. 1854: halt meg Kolozsvári Dániel 6 éves gyermek Skárlátos torok fájásban [Dés; RHAK 60]. 1863: Megholt Lakatos Sofi Hagymázba [Bh; RHAK 71–2] * ~ vmivel. 1573: Orsolia nehay Sos Janosne Azt vallia hogy az Borbel Balint hwga Bezellete neky hogi Ment volt az Angia latogatny kerdezte mynt vagion, Azt Monta mynt az te Batyd akarta, Mert eo kwldé az Inastwl vrnes Bort Innom azzal kely meg halnom [Kv; TJK III/3. 113]. 1574: Anna Kiral Balintne vallia ... azt Monta hogi Mind Mirige es ket pokolwara vagion fianak Meg hal vele [Kv; i. h. 386] * bújában ~.

1697: monda Peter Deakné kerlek edes Nenem meny el az Paterhez s kerjed az Menest az uram neuuel, ne Perlekedgyek eo Kegyelmeuel, mert bizony ketté hasad A' szium, meg halok bumba, ha perlekedni kezdenek [Szentgyörgy Cs; CsJk 7–8 Szeben Györgyné Katalin (40) pp vall.] * *éhhel* ~. 1561: Ezt twdom hogy Ehelys meg halok uala [Ráton Sz; Bállt 78]. 1568: Jöth az bodog Gabriel zolgaló leánya hozam es azt monta hogy meg hal ehel [Kv; TjK III/1. 208]. 1588: Kendi Sándor rea kwl-deoth feleségemet meg fogatta, ell vitette vaydahazara tisztartoyawal, az fiam erte ment az anyært eo magan val-totta ky Ki oly nagy fogsagban ehezben tartoth hogi czyak ehel nem holt meg, vgy Annira hogy zawat sem vehettek az nagy Ehseg mia [Zsákfvá Sz; Wlt Luc. Barlas jb vall.]. 1755: Fiam, ne hadgy engemetis ehel meg halni, s külj nékemis [Mezőkölpény MT; TGsz 51] * *fataliter* ~. 1761: Fataliter holt meg, amint mondják, szegény, mivel amint lovagolt volna, úgy esett a lóról, hogy az feje, fagyos lévén a föld, mindjárt kettéhasadt [RettE 116] * *hideg* ~ megfagy. 1746: Admonealtatta volt az A. ő kglme ab offo az Ji azért hogy à feleségét el tsapván, interea mig Papok előtt decidalodik dolgok intertentiojáról provideáljon, mivel miserabilis és erőtelen persona lévén félő ne hogy ehel és hidegkel mások kerte alatt meg hal-yon [Torda; TjKt III. 94] * *hirtelen halál* ~. 1653: Die 7 januar. a várban bort vettek vala ki, s a borvető egyik vala egy foldozó varga, Török István, ki ott leesk és hirtelen halálal meghala egyet is nem szollott — és az nap eltemeték [ETA I, 152 NSz]. 1824: a a' hir futamodott vala, hogy hirtelen halálal holt volna meg [Dés; Dlt] * *kezd ~ni* haldoklik. 1572: Am egyk meg holt az masy-kis meg holt halny [Dés; Dlt 247] * *kezén hal meg* a. harcban esik el. 1710: vitézi módon harcoljatok, jobb, hogy dícséretesen itt kezünkön haljunk meg, mint gyalázatoson elszaladván, hatalmas császár mind engemet, mind titeket megfojtasson [CsH 52]. — b. saját kezétől hal meg. 1710: Mikor Zrínyi Pétert a fővételre kihoznák, és két jesuiták jónének mellette, nagyot fohászkodván mon-dotta: ½Vajha bárcsak most egy kard akadhatna kezem-ben, hogy kezemen hálnék meg, s ne kellene hóhér keze alá mennem" [CsH 90] * *meg akar halni* majd meghal. 1614: Hauasely Istvan ezt Chjani Gjörgy ereóvel teotte Jobbagya, az fejet Istrangal tekerte meg, hogy szinte meg-h akarth halnj es az szeme ki akart szóknj akkor ereztette el [Csíkfva MT; BethU 61] * *meg talál halni*. 1645/1646: Suki Benedek Uram ... monta ennekem. En ket Jobbagiot attam atiamfiat Kassai Istvan Uramnak elteigh, de ha meg talál halni, ismet visza szal ream [Kötelen K; SLt 0. 17 Balas János (50) jb vall.]. 1650: Cehul vegeszték eo kglme hogy egy Mestermekis szolgálának, szolgálójának, a uagy Daikaianak gyermeket, ha szinten hazanal tarttyais meg talalna halni, az Ceh mesterek fizetes nélkül el ne Temettessek [Kv; ÖCJk] * *szép csendes halál* ~. 1760: Ezen esztendőben karácsony előtt egy héttel hala meg a szegény Becski Miklós bátyám ... szép csendes halálal [RettE 115] * *szomjuval* ~. 1630 k.: iöt vala az en hazamhoz Börwejne s kereczek be mert immar ejel uala s monda hogy szinte meg hal szomjuhal adgjunk innia s hogi be jóue ketszeris iuek az korsobol s' ismet el mene [Mv; MvLt 290. 45a] * *szörnyű halál* hal meg. 1783: mostoha Fiam engemet azért hogy ... a' kurvaját ... elfogattattam, az ország utyán főben kévánt ütni egy do-rongal, s ha az Isteni kegyelem meg nem oltalmazott volna

szörnyű halálal meg kellett volna halnam; de eltsisza-madván, nem a' fejemet hanem a' vál lapatzkámát találta [Mv; MbK XI. 68] * *természetesen* ~. 1850: Temetettett el Molnár János has beszéllő Körös Tarcsai születésü meg holt természetesen [Gyalu K; RAK 218] * *vki keze miatt hal meg*. 1570: Elsw Bizonsagh Oroz falwy^a Kélemén Lwrincz vallia ... mond, Bestie kúrúa fiak ma kezem myatt meg kel halnotok [BesztLt 114. — ^aSzD]. 1613: El meny bestie lelek kurva az haztul, hon ne találhassalak, mert bizoni nem eltedre, hanem holtodra verlek kezem miatt meg kell hálnod [KJ] * *vkiné a zsoldján hal meg*. 1562: Balog déák elszalada és a lengyel király zsoldján hala meg [ETA I, 11 BS] * *vmiben* ~. 1574: Magdolna filep lanosne vallia ... Eo Nem latta sem Myriget sem pokol varat azt sem twgia Mybe holt meg [Kv; TjK III/3. 386a]. 1590: vgy wte agion mellette az tarsat Varga Tha-mast hogy mindgiart el esek. kibem megis holt [UszT].

Szk: ~ok vagy ~sz, de meg nem adom magamat. 1638: ne jüi utanno(m) babos Giörgy mert bizony vagi meg halok vagy meg halsz de meg nem adom magamat [Mv; MvLt 291. 149a] * ~t a gyermek, elkölt a komaság. 1696: az Régi mondás szerint: meg holt az Gyerme. el költ az komaság [Monostorszeg SzD; Ks 11. XLVI. 12 Budai Zsigmond Gyóróffi Györgyhöz] * ~t Mátyás király, s elkölt az igazság. XVI. sz. v.: meg holt matia kiraly s el költ az Igassagh [Dés; Dlt 83. — Rájegyzés egy 1506-ból való oklevél hátára] * *elveri, hogy ~ bele*. 1574: Mezaros lanosne Azt vallia hogi azt Bezellete az Lean conekey hogi Eccher efely vtan Mykor az also hora ketteot wtet volna, Eotet az Azzonya fely keoltly illen zowal kely fely esse lelek leany fony, az vtan esmet egi hassab fat teot Melle-ye az agyban, es azt Monta hogi eskessik lstenre ha ne(m) fon addeg ely very hogi meg hal beleh [Kv; TjK III/3. 392c] * *ezer lelke leszllett volna, ezért mégis meg kellett volna halni(a)*. 1597: Borbely Janosne Catus Asszony vallia ... monda az Leany im mit mutatok kteknék, egy rühaba(n) vala fel takarok, hat egy holt gyermek, be hyuattak az Daikat ... Monta az Daika Wr lsten(n) ki hozta ezt elő, hún llettek ezt: Ugy monda(m) o atkozot Asszony hún volt eszed, ezert meg kel hálnod, ha ezer lelked leszenis, 's monda nincz mit tenne(m) ha meg halokis [Kv; TjK VI/1. 133]. 1797: Imre Daniel tiszser tizenketzer a' puskáját hozza sütte, en mindenkor a' Végit egy kosztal le üttem, mert ha le nem üttem volna ezer Leike lett volna még is meg kellett volna halni [Málnás Hsz; Mk II. 8/260 Mihály István (29) vall.] * *jobb becsü-letere ~ni, mintsem éhhel*. 1669: Az estve jüvék ki Kolos-várbúl. Az egész németsek én tüllem búcsúzott ... utóljára azt izenek, ha mind levágtom is, bizony elindulnak, el-mennek, mert jobb búcsúletekre meghalni, mintsem éhel. Ha levágtom, elmegyen híre az egész világra, hogy miért holtak ők meg [TML IV, 417 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] * *jobb becsületesen ~ni, mint gyalázatosan élni*. 1678: Ha vallásomért nem, csak azért is ki kellett volna nékem menni eddig is, hogy azt a gyalázatos nevet ma-gamról lerázam; jobb becsületesen meghalni, mintsem akárkinek is gyalázatosan élni [TML VIII, 114 Teleki Mihály Naláczai Istvánhoz] * *majd ~ csudájában*. 1801: én Tantsra^a még érkeztem majd, meg halék Csudám(an) hogy az szöllő Levelezetlen, az Törökbuza kapálatlan Buza mínd el van készülve s égj Czigány sintsen athan hogy az aratáshaz kezgye(ne)k [Fzszuk K; SLt Margitai János P. Horváth Ferenchez. — ^aK] * *minden embernek,*

valaki a napot meglátja, meg kell halni. 1715/1761: a' mindenható Istennek meg másolhatatlan Decretoma az emberi nemzet felől azt tartja, hogy minden embernek valaki a' napot meglátja, meg is kellyen halni [Nsz; Berz. 17a] * *ott egyék meg a tetvek, amíg ~*. 1710: a fejedelmet újabb haragra indíták ellenek, aki megizeni: ha nem kell a szabadság, elküldi kővári tömlemben őket, amint Zólyomi Dávidot, ott egyék meg a tetvek őket, amíg meghalnak [CsH 132].

2. elhull, megdöglik; a crăpa/muri; verenden. 1568: Benedictus Kovach fassus est, hogy o zemeűel latta hogy három diznot mart volt meg az farkas, es oth holtak wolt meg [Kv; Tjk III/1. 193]. 1571: az wy wary Mayortul veotte volna Pap Tyuadar az Louath azerth az az Lo rygeon megh Holth, de ez Lo akyth el wittek az aszonyom Jobagytul az mas [Kodor SzD; BesztLt 3562 Horwath Istuan kodory Tyztarto a beszt-i bírőhoz]. 1572: Margit Zekeres Peterne Es Anna Igarto Istwanne zolgaloia valliak hogi hallottak Igarto Istvanne szokat zitkozodot az ket Ebert ky megh holt volt Ezt Montha hogi valamel Esseh kwrufy Mywelte azt hogi megh Etette az Ebeket Byzon megh bannah [Kv; Tjk III/3. 31]. 1573: Feoseo Iarto Balint Azt vallia hogy ... a Paisos Istwan Tykay az azzon kertebe larnak volt Es hogi kergette eeket valamint egyk az fa keozze zorult volt es meg holt, Az Azzon haza vitte Neky meg Mwtatta hogi Nem twgia mynt leot de ott talalta meg halwa | veres Marton Azt vallia hogy Mywlta darochy lanos asast teot az Eo kertebe az vtan zarmazot ky az Fodor Istwanne towabol az vyz es vgi holtak meg az toba az halak | Vajda Balas Azt vallia hogi ... mykor tar-chahazara akarta volna haytany az abram Iwhaz az Iwhokat az Bomemyzza towa gatyanal holt volt meg 50 vagy 60 [Kv; Tjk III/3. 106a, 181, 215]. 1582: Sophia puella losę chyeby ... Az paztor Janos megh zolitha, Mondwan, Ne haych Az thehenet mert Az thedywel el nem erkezik, ha megh hal penigh en ream Ne ves, se az arrat Ne keresd, mert latod hog Nem Jeóhet, en Nem felelhetek feleolile ha megh hall [Kv; Tjk IV/1. 18. — ^aVallja]. 1584: Halasz Gergelne vallia, Egy tehenemet Nagy veritezwe talala(m) eyel, es meg hala Mas Nap [Kv; i. h. 263–4]. 1586: Hermanj Giorgnek egi loua holt volt meg posta alat [Kv; Szám. 3/XXIV. 56]. 1592: a' nagi ereős hideghnegh (!) miatta holt megh 29. Thiwk f 1 d 45 [Kv; i. h. 5/XIV. 125 Eppel Péter sp kezével]. 1597: Verték penigh az eóket s az uta(n) hala megh [UuszT 12/132]. 1602 k.: hallottam az Aniatoll hogi eó neki ninnen semj marhaia merit azok megh holtak [i. h. 16/62 Antall Andras Marefalvj zabad zekel vall.]. 1625: három eókei es egi wneó tehene az otúalo gonos fwűek volta miat meg holtanak [i. h. 47a] | mikor eszkebe veottek volna hogi az eókei megh akamak halni azt mondtak hogi edes teyet veryenek az marhak torkaba, mert az eo marhaiokis mikor azon helire ment megh holt volna, ha edes teyet nem vertek volna torkaba [Almás U; i. h. 47a]. 1630: Latta(m) aztis hogy valthig vesződek az lo, s ugya(n) akkor halt megis, de en nem tudom mibe halt meg [Mv; MvLt 290. 217a]. 1638: vagion kett szasz koszar Meh az kj eleven, Husz koszaralj megy hólt benne [Cege SzD; WassLt]. 1646: eó semmjet el ne(m) lopatta, se ökre megh nem halt eó miatta [Kv; Tjk VIII/4. 131]. 1647: Méh az keo pincze felett valo Tomaczban vagion ha megh nem holt Aluear(um) No. 10 [Drassó AF; BK 48/16]. 1649: megh halaztattam az tótt, de az hall mind megh holt volt, megis a holt halbol perci-

pialtam f. 11 d 75 | Harom keczi ke holt meg | Lopta(na)k el mehet nr 1 Holt megh nr 1 ... Egi kosarbol az Mehe ki holt csak az Lep maradot Nro 1 [Kv; Szám. 26/VI. 452, 497, 500, 501]. 1656: 9. Kosár meh de ige(n) megh bagyattak megis holtak benne [Doboka; Mk Inv. 4]. 1657: Inuentalskor volt egy Beres Eokeor betegh, ugyan akkor meg is halt [Borberek AF; WassLt Perc. 11]. 1667: nem az ros széna miatt holtanak megh az Juhok hane(m) csak dögj volt [Cege SzD; WassLt]. 1674: Torcsvarrol administraltanak első uttal ... Egy Filemilet, meg holt [Utl]. 1711: az mely marhákat Tartott Apám egyik nála maradott vala, a ketteje meg holt vala [Szárhegy Cs; Wlt Mich. Szász (29) jb vall.]. 1721: Dög által hogy annyi számú juh hólt meg hiteles(en) doceallya [Dés; Ks 26. XIV. 1]. 1749: az vér szipoimot elfelejtettem vala hogy ujittasd vízzel meg ... talám eddig meg is holtak melyet bánnik [Buzd AF; Ks 96 Mikó Ferenc feleségéhez] | valami Gyermekek az ókrókkal kún lévén a Mezőn tanáltanak valami Ludak-ra, melyekhezis hozzá hajtván történetből egjet ugj hajtottak a Gyermekek hogy meg holt [Tóhát AF; Told. 3]. 1770: a Méhek nem rajzottak csak edgyet is, négy kosár méh holt meg kőztők [Balázsfa AF; Utl]. — L. még Ethn. XXIV, 87–8, 152; HSzj *dögös, fekete, lúd* al.; Kem-Ön. 53; SzO VI, 102; TML III, 102; TT 1890. 506.

Az adalékok bizonyossága szerint a címszó e jelentése a XVI–XVII. sz. gyakoribb, a XVIII. sz.-tól kezdődőleg visszaszorul.

Szk: *döggel ~*. 1585: A Juhoknak kettej deóggel meg holt [Kv; Szám. 3/XVI. 44]. 1590: Harom eóregh wneó holt megh deóggel. Egi Taualj Tinois deóggel holt megh [Kv; i. h. 4/XIX. 23]. 1625: Döggel holt meg az Fejős Juhbol No 2 [Kv; i. h. 16/XXXI. 11]. 1688: in A(nn)o 1687 Döggel holt megh örög Kan no 1 örög eme 1 [Bucsum F; MvRKLev.]. 1729: Dögel hot meg millora Fejer nr. 3. [TKI Petki Nagy cs. szám. 34] * *éhhel ~*. 1557: mykor az Jozagot keg'elmethek meg wöhe ky kez zenaya wolt a koron te . ke . aztys el hordata, Azert te kegelmedet kerem hog' te ke legyen bekesege athwl es az Szynatys adatnaya meg te keg'elmed az zeg'en embernek, ne holna barma meg éhel [Apanagyfalu SzD; BesztLt 63 Blasius miko lev.]. 1741: mentenek Kornis István Uramhoz eó nagjságához Kolosvárra Instantiával, hogj engedgye meg az o marhajokat ide által hajtani mert meg halnak az marhajok éhel [Velkér TA; Ks]. 1749: az idén ezen a heljségen olj szárazság volt hogj az marhák éhel is majd meg holtak az borjokot is az Tehenek elig tarhatták [Kiskend KK; Ks 71/52 Szám.]. * *szomjan ~*. 1773: téli és nyári száraz időben oly vízbéli megszorulások vagyon, hogy marhájok is majd szomjon meghalnak minthogy a víz egészen a malomra elfoglaltatott [Vasláb Cs; LLt] * *szomjuval ~*. 1596: en eórizte(m) eóket^a, mégh az Vizre se(m) kjde az zegeny Andras, merth betegh uala s meg hal uala zomjuál [UuszT 11/47. — ^aA lovakat]. 1754: marhánk szomjuval is meg halnak az Njárád vize mellet [Karcsonfa MT; Berz. 15. XXXII/10].

Sz. 1733: Kapete Ilianak egi nagj Lánccz vala a nyakan s mondám Szombati vramnak Vram bocsásssa el kgd ezt az Vrfii eo Nga jobbágját ... akkor azt monda Szombati Istvánné Aszszonyom eo kglme de barátom meg holt Kaplyonban az a Tyuk az ki az arany tojást tojta [Csicsó-hagymás SzD; JHb].

3. (növény) elpusztul; a se usca/vesteji; eingehen. 1710 k.: Ezt az oktalan s értelem nélkül való állatokban is lát-

juk: mihelyt meghal, sem csinál, sem szenved semmit is. Úgy az ember testében is. Sőt az érzékenység nélkül való, de másképpen neméniműképpen élő fátkban, plántákban is látjuk, mihelyt meghal, megszárad: sem levelezik, sem virágzik, gyümölcsözik [BÖn. 433].

4. kihal; a dispárea; aussterben. 1568: az Myrigny halál vthan megh kerte Imre deak kye az Ret es azt mondtok hogy az falwe wolth, de megh holt az nepe rolla megh kazalhattyak [Gáldtő AF/Gyf; JHb XXIX/28]. 1801: Vagyon a' Novalyi Határon 3 darab^a mellyeket a' Pap maga mivelte, mivelhogy a' Filia megh holt [Pusztakamarás K; SzConscr. — ^aFöld].

5. kipusztul; a se prápádi; aussterben. 1621: Nyreo Janos wramat ala kwldue(n) Apahidara ... Az varas toua latni. Miuelhogi Palastos vra(m) vgy Informalta volt eo kegket^a hogi az hal ige(n) megh holt beleolle [Kv; Szám. 15b/XI. 284. — ^aVárosi tanácsot].

6. megszűnik; a inceta sá mai existe; aufhören. 1710: Apafi Mihállyal együtt meghala az erdélyi fejedelemség, addig vadászák Telekiék a magyarországi királyságot [CsH 158].

7. (a szél) eláll; a inceta, a se opri; sich legen, aufhören. 1710 k.: Mond a hajós: megholt a szél; én mondám: de bár régen holt volna meg; azzal kibúvám, és a hajó tetejére menvén, látom hogy bésteledeit, egy szálnyi szél sem fű, csak helyben lóg a hajó, napnyugatról erősen villámlik. A hajós mutatá a calais-i portusban a nagy lámpást, s mondá: ihon jött ide két csolnak Calais-ból, az ide még vagon másfél mérőföld, ha el akarsz vélek menni, elvisznek; én az üdövel nem bízatlak, mert sokszor, mikor a szél így meghal, rendszerent még nagyobb szélvész szokott támadni, de ezek az evezőkkel majd kivisznek oda jól [BÖn. 591].

8. elájul, eszméletét veszti; a lešina; ohnmächtig werden. 1630: be uit engemett ez az Úra(m) az pinczeben s mezeitelen uetkezettett s adigh el kinzot hogi ugjan megh halta(m), hogj en soha nemis erzettem oza(n) mikor el hagjott, ugj ment el rola(m). Megh az mezeitelen szabatis az fejem ala tette hogi mingjart fejemett veszi s azért nem mertem jajgatni [Mv; MvLt 290. 221a].

9. vkinek/vkire hal meg a vagyonát végrendeletileg vkinek hagyja/vkire testálja; a-i lása averea cuiva prin testament; Vermögen (testamentarisch) vermachen. 1735: a mely jóságokat ker az őcsém töllem azok(na)k nemely részeit külön^a nemellyeket Néhai Bátyám Miklossal, mely Miklosis én ream holt meg [Torda; TJKt I. 70. — ^aTi. szerzem]. 1745: ezeket^a minthogy ifjú Legénységemben keresett pénzemen vett fundamentumra építettük a Szegénj Néhai meg holt feleséggel részt adni nem tartozom az A. ő Kg(ne)k, mivel a Feleség az ő ferjére hal meg [uo.; i. h. II. 11. — ^aHázakat]. 1799: a Bátyám ... így szolván: ne busulyak, mert maga Házaságtolan ember lévén, nekem él, nekem kíván megis halni [Déva; Ks 75. VIIIb. 130]. 1819: hiszem én nekem sem gyermekem, sem más közelébb való atyámfiai nem lévén, nem másnak hanem ti néktek halok meg én sem a' részit, sem a' magamát el nem éltem és el se is élem, hanem légyenek mindenek ide valok [Kv; Pk 2].

10. jog elévül, érvénytelenné válik; a se prescrie; verjähren, ungültig werden. 1559: Asz Feyer Janos halalanak 23 esztende mewlth, Immaran akor hatta wolt mynekwnk testamentomaba az ew haladva. Aszert ahlw aszt keressyk eszth mongywk hogy ydeo teolth benne esz szabad waros-soknak teorwenje szerinith, mert ewk esz ydeotwl fogwa sem kerestek sem tylalommal nem etettek asz ő dolgokath

Aszert dato ha walamy ygassagok leth volna bennejs meg hattak halny, Aszert mosta(n) Jmar nem kereshetyk mert prescripcio teolth benne [Kv; KvLt II/1b].

meghál a minea/innopta; übernachten. 1591 k.: Molnar Mihálj az Miklos Ghereb molnaban hala meg [Szkr; UszT]. 1614: 16 die Maji jutottunk Eszkipolisra, azhol megháltunk [BTN² 68]. 1642: Eccer Meggyesre megyünk vala sokadalomban ... Nagycsergeden meghálánk [Mv; MvLt 291. 318 átirásban !]. 1691: az Romai Császár eő Felsége, mostan Quartelyra fel menő Német vitézi, az mely Falukban meg szállottanak, háltanak, naplottanak az Falu béli szegenységnek reájok micsoda Expensai és Kárai lehettenek [M.bece AF; Told. 25]. 1753: el setéted-vén Bortán meg háltunk [Demeterpataka AF; Told. 3]. 1771: egy éjtzaka nállunk háltanak meg [Kerges H; Ks 93. 19. 6]. 1829: a' lovak felette erősen sikomattak — el vottak fáradva lassan mentek, vgy annyira hogy ott a' mezőbe a' hegyen alol egy fogadonál el szűrűlettünk de a' lovak is vgy el állottak volt kéntelen voltam meg hálni abba a' pusztába [Kv; Pk 6]. — L. még SzO VII, 199.

meghalad 1. térben túlhalad vkít/vmit; a depäsi pe cineva/ceva; überholen. 1573: Nyreo Janos Azt vallia hogy Eo al volt az Nyreok Mywhelie Eleot Azomban Megien volt azon Thompa Istwan hogy Immar megh kezdte volna haladny az hazat, vтана kezd kyaltany az zolgaya Ihol vagion az Nyreo Zollion K. vele | Azon deak azt vallia hogy Egy vasamap estwe ... lattya tahat zabo lanos az Scholanak portaiat meg halatta es lanos deak az portan kywl Mellette al volt ... Meg fogya Rwhaiat Zabo lanosnak es vzy volt haza [Kv; TJK III/3. 77, 275]. 1603: Zeiffner Georgy vallia ... immar pedigh megh halattam wala a' Ballos Istwan hazat az Eordeogh Andras hazaigh mente(m) vala [Kv; TJK VI/1. 676]. 1637: en mentem eleőször ki, az kapun s az ket paztorokis el futanak utanna(m), s engem megh haladanak [Mv; MvLt 291. 102b]. 1764: azon kiserő Legények ... mikor már a most irt Udvart jól meg halattak ala felé akkor löttének [Nagysajó BN; KS]. 1772: én haza jövén Szathmárol nagy fáradtan, bé tértem a Város kortsomájára is egy kupa Bort meg iván, Feleséggemmel edgyütt haza felé menvén a mint a Reformata Porticussát (így!) meg haladtam Gázmér György nagy dühödtön jövén felém ... meg ragada torkon [Dés; DLt 321. 77b P. Etsédi (45) ns vall.]. 1800: egy Sereg Szász jövén le az Ország után a Hidak meg haladván kiáltoni kezdék a hátréb marattaknak hanem mikor jól le haladtak volna látok hogy ... azon Fát vivő emberek meg támadták [O.solyoms KK; Ks 67. 47. 27].

Szk: puskalövésnyileg ~. 1766: megeserem Ifju Székely Jánost kivel volt Domokos Ferkő is, mondám neki Ötsem mert vásáros idő van s meg lötök valakit, egy puska lövésnyileg meg haladván a Fogadot utánán löve Domokos Ferkő [Szilágycseh; BfR 104/2 Gaspar Sido (43) ns vall.].

Sz. 1820: Várj azért Miklos jobb körnjül állásokra, ne siess ha nintsen modod benne, á szekér ne haladja meg a lovakat [Kv; Pk 7].

2. mentében elhagy; a lása in urmă; hinter sich lassen. 1562: 1532 esztendőben Szulimán török császár esmét kétszázezer emberrel Bécs alá indula, és hogy Magyarországot meghaladta volna, nem sokat késvén, Ausztriában rabolván, Tótország felől haza indula [ETA I, 13 BS].

3. vmin túl ér; a ajunge/tece dincolo de ceva; über etw. reichen/langen. 1679: Úr Haza ... Ezen házban levő Erkelly, vagi író hazacska; ennek fele az Úr házabul valo fele ismet az hazak vegit meghalatta [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 19–20].

4. magasságban/szintben túlhalad; a depăși in timp; zeitlich übersteigen/holen. 1616: w arra nem emlekezik, ha meghaladtaji az huzon nigi ezteendőtt, bolgar balas [WassLt Sos Istvan Göcson^a lako (25) jb vall. — ^aSzD]. 1635/1650: ha ki Mesterremeket czinal, Nagy Gira Ezüstből czinallia szep tettetis (!) legien osztan három holnapra el vegezze mert ha az haro(m) holnapot meg haladgia az Mesterremek czinalas az Legenynek setálása, vagy hivalkodasa miat, minden hetre tartozzék ház bert fizetni vgy mint d 50 [Kv; ÖCjk]. 1710 k.: Az én atyám a hatvannegyedik esztendő ugyan egynehány holnapal meghaladta, de a hatvanadik esztendő felül való élete bizony egy hosszú halál volt [BÖn. 513]. 1715: a mioltától fogva birták a Fel Gyógyiak azon Mogost éj ember njomni időt meg halad [Ponor AF; WH. Czir Nikula (66) vall.]. 1767: ha valamikepén a viz miatt a terminusra a pénzt el küldeni nem lehetne tehát ne egyebnek hanem a lehetetlenségnek tulajdonitson nem vagyok olyan rosz s idegen atyafi hogy ha a terminust meg haladná is ezen pénznek le tétele hogy azért izetlenkedni kívánnék [Ks 96 Haller János lev.].

6. (számban/mennyiségben/hosszban/súlyban) fölülmúl; a depăși/intrece (in număr/in cantitate/in lungime/in greutate); (an Zahl/Quantität/Länge/Gewicht) übersteigen/trefen. 1572: Elseobe megh Erthwen eo k. biro vramtwl hogy az keosseg haznara az kalongia 25 kewe lenne zoltak eo k. rola De myert hogy az 20 kalongiaara valo vox meghalotta ... Regy allapatba hagiak, De eo k. Byro vram megh kialtassa hogy az 20 kewe Jo Eoreg legen [Kv; TanJk V/3. 64b]. 1573: Nagiobiiky (!) es kissebik Lakatos Peter azt valliak hogy ez ely Mwlt Napokban kwlte volt eeket ferencz deak Eothues Ambrushoz adossag kerny kywel Barbel Martonnak adossa Marat volna fl. 15, Eok ely Mentek es kertek Azonnal kes leot Rea meg kereste Regestumat eleh hozta ferencz deakis az nehay Barbel Marton Regestumat, Mindenky eleh zamlalta eo eleottek met Masiknak adot, halatta meg Eothues Ambrus fl. 8 d 42 kywel Barbel Marton tartozot neky [Kv; Tjk III/3. 126]. 1578: Az 10 zekerekhez walo legenieknek, a mywel a zegoődség zerent tartozik, azth megh adgya nekik, de heaba ne eöltesse eőket, hanem a mynek my ideie lezen, abban zonetlen el yarianak, hogy az keölchegh ky reaiok es az lowakra megyen, megh ne haladgya dolgokat es munkaikat a kitteznek [Kisfalud AF; OL M. Kamara Instr. E—136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104–6 V. Kowachocz ut. Mathias Niaray gondv-höz]. 1583: Ez Egesz Regestumba halaggia megh Az Introitus Az exitust In summa ez 1583 esztendőben in toto f 70/28 [Kv; Szám. 3/IX. 14]. 1587: egik bort kit ... veottwnk vala felben volt az mint meg zamlaltattam vala harmad fel zaz eitelt meg halatta az menj bort hordottanak [Kv; . h. 3/XXX. 47 Seres István

sp kezével]. 1635: az Adossagh megh halatta az tizenhatt száz forintot [Kv; RDL I. 23]. 1677: Kapu száma in Anno 1608 tiz tiz ember osztatván, ha hol azt a' számot meghaladta volna a' szegénység, a' többit segitse [AC 261]. 1705: a postscripta meghaladván magát a levelet, kinek nagyobb részit velem íratta az úr [WIN I, 392]. 1714: kénszerítettünk az egész nemes ország gyűlésire mennünk, ha a nemes szék meg nem tekinti az mi romlásinkot s nagy inségünköt, mert ngos uram az sok jövőre menőre az költésünk mind éjjel és nappal mind meghaladja az portionkot [Kozmás Cs; SzO VII, 200]. 1843: Törökbuzánk meg haladta a' tavalyi málé-termést [F.zsuk K; SLt évr. Szigethy Cs. Zsigmond P. Horváth Ferenchez].

Szk: ~ja a mértékét. 1710 k.: az eltöltött negyvennyolc esztendő alatt nem hiszem eszemet elvesztő részegségem lett volna huszonöt ... mindenkor nyavalyámra s kedvem ellen volt, ha az én mértékemet meghaladta [BÖn. 518].

Sz. 1710: Aki pedig ezeket e könyvben foglalta, Cserei Mihály a neve, kit sok búval látá Ez a rosz hitván világ a napnak alatta, Hogy haja szálait is talán meghaladta [CsH 47].

7. (összehasonlításban) több, jobb vminél; a intrece (in număr, in calitate); (im Vergleich) mehr, besser als etw. 1614: ez üdő alatt Bethlen Gábor is bėjőven az Portára, itt az ő tractája meghaladta az Géczy Andrásét, és addig az még minket Balassi Ferenc úrral béküldé, minden dolgot elköltött és elvégeztet császárral és az fővezérrel, Naszuf pasával [BTN² 61]. 1657: az hadakat falukra osztván quartirul, az török hadakat is, kik is az keresztény falukon ... oly szelidséggel quartiroztak, hogy a keresztény hadakat meghaladták [KemÖn. 78]. 1662: Melly város^a Erdély országának metropolisa, fő-anavárosa lévén Kerületivel és tágas nagy voltával hogy Bécs városát meghaladná, felőle sokak azt tartják vala [SKr 523–4. — ^aSzeben]. 1710 k.: A fülemile nem mond szebb nótát a királynak, mint a pásztornak. Egy pakulár-furulya, s mellette egy szép leány dúdoló énekét nem haladja meg a király kápolnájának s minden kótás muzsikásinak kórusa [BÖn. 509] | Így várád osztán sok száz esztendőig, ha terem-é a Felséged véle elkövetett dajkázkodásához illendő édes gyümölcsöket, de a Sodoma, Gomora szőlőjét meghaladja az ő szőlőtöve, az ő szőlői és szőlőgerezdei mérgesek, keserűek, és az ő bora ápsipoknak, sárkányoknak mérge lón [BIm. 1039].

Szk: felette ~ magasan fölülmúl. 1603: az eoletzetben valo Luxus mind férfy, mind azzony allat es Leanzo renden, az my varossy állapotunkat felette meghaladta, melly Jstennekis ellen vagion [Kv; TanJk I/1. 460].

8. túlszámyal vkit; a intrece pe cineva; jn übertreffen. 1662: Meghaladván jó mesterét tanítványa, a törkökhöz halálra menvén, hazájáért instálván, mint igen nem férges hazafia, inavidus steti, neminemque temere metuens [SKr 472]. 1710 k.: ha ... a nőstény személyre rákaptam volna, bizony nem sok ifjú haladott volna meg engem a fertelmes életben [BÖn. 507]. 1774: jó és becsületudó, barátságos ember, úgyhogy mind Aront, mind Redniket, id est az előtte való püspököket, urbanitással meghaladja, amellet jól tanult ember, deák, francia, német, olasz és magyar nyelveket jól tud [RetE 333–4].

9. jogkört túllép; a depăși atribuțiile; Befugnis überschreiten/treten. 1672: az Anak adquisitioja meg haladván az Czéhnek privilegiumat igazításoknak autoritassát, az Czeh eleiben ne(m) reycialtathatik [Kv; Tjk XI/1. 183].

1811: Az Alperes Apellalja Tktés Nmes Belső szolnak Var(me)gye Törvényes (Gene)ralis székére, 's kéri felbocsáttatását A' Felperes ellene mond, minthogy a' szék Autoritassát meg nem haladja, s annál fogva fel nem bocsáttatását meg-is kívánja [Dés; DLt 250/1808].

meghaladhat túlhaladhat; a putea trece (in mers) de o localitate; hinter sich lassen können. 1662: ha akart, eddig a Szamoson is átláthatván, Szatmárt is meghaladhatta volna [SKr 364]. 1676: megindul déltájban, virattig, ha erre akar jőni ezt az helyet, ha Somolyó, Cseh felé, azokat jól meg haladhatja [TML VII, 241 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz].

meghaladó 1. vmely összeget túlhaladó; care depășește o anumită sumă; eine bestimmte Summe übersteigend. 1722: találtatnak mégis olly fukár és felettébb usorás emberek, kik az eő Felsége parancsolatyaival nem gondolván, felettébb és szerfelett taxállyák á szegény meg szűkült kölcsönöző embereket, és majd Capitalisokot is meghalado Interest vesznek rajtok [Kv; Ks 18/XCIII gub.]. 1827: más fél pusztá Colonialis telkek is a Néhai Ladamori Horváth Sámuel el pusztított Hajos malma Convictiojáért öt ezer Rhforintot meghalado Convictioiban exequaltatott néhai Dobolyi István Urtol [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1109. 4 Boros Mihály (43) zs vall.].

2. vmit felülmúló; care depășește ceva; etw. übersteigend. 1662: Azon toronynak négy szegletiben négy emberi formában, de emberi ... természetli mértéket meghaladó ördögképek valának kicsinálva igen nagy mesterséggel [SKr 262-3. — ^aLichtenstein hercegének kastélyában].

3. ember emlékeztetlembéri emléket ~ idők ótalidőtől fogva kb. időtlen idők óta; de cind lumea și pămîntul; seit un(vor)denklichen Zeiten. 1774: ember emlékeztett meg halado üdőtől fogva, mindenkör forgo Malma Vólt [Lázárfva Cs; BLt]. 1855: A' Nagy Laki határban az (u)gy nevezett Malom patakán van egy két kövü patak malmom, mely emberi emléket meg halado idők olta áll fenn [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1393 Dobolyi Bálint kérv.].

meghálál viszonzó; a se revanşa; erwidern. 1568: En kg:teket Mind egas tanachol meg leltem wala az dypsey dolog felwl, kyt keg: halastot wala az holnapy Napra

kyt en keg:teknek mint io szomszed Wrai(m)nok es atamfyaynak meg akarok halalny es szolgainy ez ydeyk walo warokodasat [Erked K; BesztLt 38 Petrus Bozzasy de Erked Gr. Thymar beszti-bíróhoz] | Ty kgnek meg zolgalom es minden baratsagall meg halalom hogy ty kg asz en baratsagomath meg Tekinthenw bornemyza benedek vramnak segytseggel volth [Gy; i. h. 58 Bekes Gaspar Gr. Timar beszti-bíróhoz és tanácsához]. 1584: Myerthogy penigh Emlekeznek Biro vramnak Ferenczy Antalnak Iffiusagatol fogwant valo lambor Zolgalattiarol, Eo kgmenek az ket Espotaly Mester luhawal egiembe eleteiglan, megh zabadiittiak Az meg Newezet veolgben a' hatarba(n) a' luh larast, amint az Reghy Attiankies lambor Biraioknak zoktanak Nemineo haladassal es Adomannial lenny es zolgalattiat megh halalny [Kv; TanK V/3. 283a]. 1600: Eleottwnk Jllien vallast te(o)n busi miklos, hogy Jo vrain

ha az Vristen megh hoz a hadbol kith keozeonhessek meg, az Vristen halallia meg neked Jo Eoczem [Vaja MT; Törzs]. 1656: kglmed hozzam még mutatando Attjafisagos jo akarattjat minden alkalmatossagokkal kedveskedeo

szolgalatommal mégh halalni igyekezem [Fehéregyháza NK; JHb Paulus Haller lakodalmi meghívója]. 1669: Ez levelem mutato Paporicz István nevü beczüilletes ifiu legeny ... kívána teöllem, adnám ez uti levelemet néki Kérek minden rendbeli io akaro vraitmat, baratimat, igaz járásbeli embernek ismerjék, boczássák és boczáttassak mindenüt békével seöt az hol mi io akarattyokat az en tekintetemert mutattyak, hasonlo dologb(an) io akarattyokat megh hálálni igyekezem [Kv; RLt 1 Dionisius Bánfi de Losoncz tanács úr, Kolozs megye főispánja aláírásával]. 1756: Istentől vészi Excellentiátok jutalmát, enis elem fogytáig még hálálni Excellentiátok gratiaját magamat obligálom [Feldoboly Hsz; DobLev. I/270. 2a Bartok Aron foly.].

meghálálás viszonzás; revanşare; Erwidern. 1662: Ez volna-e az ő sok szép gazdálkodásoknak, ajándékoknak és sok hozzájuk mutatott emberségeknek meghálálása? [SKr 685]. 1663: kegyes kegyelmességéért Isten dolgaiban való boldog előmenetellel áldja meg és nekem az én csekély állapotom szerint adjon erőt kész alázatos szolgálatommal való meghálálására [TML II, 466 Teleki Mihály Bornemisz Annához]. 1692/1792: kéntelenítetttem Etzken András Bátyámtól, mint Vér Atyánkiától kémi 200 ~ két száz Magyarforintokat Házamnak fel tartására, én is ezen joakarattyának (!) meg-hálálására által adtam minden Etzken Jussón való Jóságomot ... valahol mik talaltatnak örökre Fiurul Fiura mivel én nekem fiu Haeremem nintsen [BLev. Transs. 16].

meghálálhat viszonzozhat; a se putea revanşa; erwidern können. 1667: adja Isten, én is Kegyelmednek hozzáam való jó akarattját hálálhassam meg, ez után is Kegyelmed jó akarattjában bízván [TML IV, 16 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz]. 1753: alig vártom modgyát mikép velem (: gyámoltalanságomban :) mutatott Istenés kegyelmességét, ruházását, tanítottását s kiváltképpen az igaz hittnek meg üsmerését ... eő Exclljának tehetségem szerént ha mi kevésben is meg hálálhassom [Kiscég K; Ks 83 Caspor(us) Szatsvai lev.]. 1832: Küldek egy kitsiny edenyetskét bornak s egy korsot pálinkának, hogy emlegessük s halálhasuk meg a Tekintetes Sogor Ur joságát [O.asszonynépe AF; DobLev. V/1184].

meghálálhatatlan viszonzozhatatlan; care nu poate fi revanşat; was nicht erwidert werden kann. 1813: Mű meg nyomorodott, majd utolsó Pusztulásra jutott, tsak nem mind az Verős kovátsi Társaság nagy örömmel vettük vala Fungens Birákainkhoz irántunk meghálálhatatlan jóvunkra tzelazo Commissioját Nsgtoknak [Torockó; TLev. 9/45].

megháláló viszonzó; recunoscător; erwidern. 1662: Az dolgokat azírt Kegyelmetek voltaképpen megértvén, fáradozzon hazájáért és érettünk szüvesen, Isten éltetvén, meghálálói leszünk bizony Kegyelmetek fáradságának [TML II, 303 Kemény Simon, Bánfi Dienes, Bethlen Farkas, Bethlen Gergely Teleki Mihályhoz]. 1669: Kegyelmednek is, édes Komám, tudom hogy meghálálói lesznek [TML IV, 597 Teleki Mihály Naláczai Istvánhoz].

meghálálodzás elhalálozás; deces; Hinscheiden. 1803: A' Spotállyban lévő Szegények között midőn valamellyik

meg-halálodzik el ne mulassa az Ispány a' Spotállj Papjától a' meg-halálodzás Napjáról Testimoniumot venni, aztot a' meg-halálodzott helyébe bé-véetett Szegény Resolutiojával bé-adni [Kv; AggmLt A. 117].

meghalálódik elhalálozik; a deceda/muri; verscheiden. 1788: Néhai Felséges Aszszonyunk ... meg halálodzott [Baranyicska H; JHb XXXI/26]. 1842: Reggeli 3 orakor Sándor két héti forro betegség után meg halálodzott [Bereck Hsz; HSzjP].

meghalálodzott I. mn elhalálozott; decedat; verschieden/storben. 1842: az Obristlauthand Dobay Ur meg halálodzott Rozália nevű kis két Éves Leánykájának egész prádéba a' Temetésére voltam [Kvh; HSzjP].

II. fn elhalálozott személy; decedat, mort, defunct; Verstorbene(r). 1803: el ne mulassa az Ispány a' Spotállj Papjától a meg-halálodzás Napjáról Testimoniumot venni, aztat a' meg-halálodzott helyébe bé-véetett Szegény Resolutiojával bé-adni [Kv; AggmLt A. 117].

meghalálózás elhalálózás; deces; Ableben. 1753: Néhai Barta Mihály Vram meg hálálózása után az elő kglme posteritási meg békellénc [Nagyborosnyó Hsz; DobLev. 1/253. 2a Joannes Kónya (60) ns vall.]. 1767: Tudja-é a' Tanu, látta é, avagy hallotta é Nyilván ... Hogj Néhai Gubernátor Kornis Sigmond Ur ó Excellentiája meg-halálózásakor; czenn Korodi Vdvarban minémű ... Gabona, Bor, szalonna és egyéb Victuálék Maradtnak? [Kük.; Ks 19/I. 6 vk]. 1773: Etzken András Uramnak itt Albisban meg halálózása után ... nehái Bartos Marton Uramra és Feleségere Etzken Ilonára maradt minden mobile és immobile bonumai [Albis Hsz; BLev.]. 1779: az ó még halálazása után ... ő Nga még vette a Taxát és ide való vér szerint való Surs nevezetű Atyafiai Taxajokkal edgyütt Administraltatott [O.monostor K; GyL]. 1782: meg halálázása után ezen ... Mikola László Vmak immediate kire szállatt vala ezen Jóság, arra nem valóságosan emlékezem [Ádámos KK; JHb XIX. 22. 7]. 1787: a Néhai Nagy György elő Kegyelme meg halálázásakor a virasztok és sirások számára hozatott Ser arába Hf I Dr. 20 [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 9]. 1791: annyira el tserelték Szaggatták, az Régi Lakos Jobágyok(nak) Sellerek(nek) meg halálázásokkal ugy el változtatták az Földők metáit, Szomszedgyait ... hogy nints ma ember a ki asztat meg tudgya mondani, mellyik Wass rész, vagy Váradí rész [Kecset SzD; WassLt].

Szk: *magtalanul lett* ~ örökös nélküli elhalálózás. 1807 k.: az Eskettetőnek nehái Bálo Ferencznek Magtalanul let meg halálázása után ... részéből sok pénz és egyéb jók jutattak [Sinfva TA; Borb. Székelly Péter (39) ns vall.].

meghalálozik elhalálozik; a deceda/muri; versterben. 1737: Amely napon meg halálózék Marti Jánosné én az halottas házhöz mentem vala [Szentlélek Hsz; HSzjP Koncz Andrásné Margit (30) jb vall.]. 1745: (A pénzt) az J. maga Ládájában a kamarában ... tartotta mind addig, míg édes Annja meg halálózott [Torda; TjKT II. 37]. 1770: Salánki Rachel Aszszony annyáhaz haza kívánczozt és elis ment magával el vitte^a s meg halálázván ott maradtanak [Kisesküllő K; RLt O. 4. — ^aA portékái egy részét]. 1782: midőn az Exponens édes Annja még halálazott,

maga az Exponens akkor az Óróg Tóth Márton Uramnál inaskadott [Torda; KW]. 1783: meghalálázván az exp(öne)ns edes Annja maga az exp(öne)ns is azon betegség(ben) fekvő agyban esett és sokáig sinlett ugy annyira hogj mais alig járhat a' lábán [Karácsonfva MT; Told. 76]. 1807: Azt tudam hogy Néhai Iffiabb Rettegi Sigmond Ur azon idők alatt, a még Apahidán lakott sok foglaltsákat tett a Commune terrenumakból ... ezt annakutánna szapartotta, hogy ... Bátya meg halálazott [Borsa K; RLt O. 2 br. Josintzi Mihály (40) vall.]. 1807 k.: Nehai Székelly Mihály Uramtól ... hallattam ... amellet tudam hogy feliben is Szántat Földeket s ebbol taplalodat maga Felesége s Gyermeké mind addig külön kenyeren volt míg Szülei mind meg halálaztak [Sinfva TA; Borb. II Fülep Mihály (49) ns vall.].

Szk: *meghalálozni akar* haldoklik. 1810: Blós Mihailának egy fia, az akkori Szüretezés alkalmatosságával meg akarván halálozni, el kéredzett Udvarbiro Cseh János Uról hogy mehessen haza, és Vegyen Iertetsunát a' haldoklo fiától, udvar biro ur alkanyadott felé, el is botsátotta [Görgénysztimre MT; Born. G. XIV. 1 Pop Danyila (43) vall.] * ~ *vmiben*. 1782: a' Mirigyb(en) egy Vig Mihok Rátzianus Jobbágy egész Familiájával együtt meg halálózott [Nagyrapolt H; JHb XXI. 21. 4] * *mag nélkül/magtalanul* ~ örökös nélkül elhalálozik. 1791: Péterfi Uram magtalanul meg halálózott [Várfa TA; Borb. II Elisabetha Vagyas cons. quondam Pauli Csipkés (69) ns vall.]. 1816: ez minden Mag nélkül régen meg halálózott [Torda; KvAkKt 363].

meghalálozott elhalálozott; decedat; verstorben. 1771 Román Dumitru meghalálozott Jobbágy(nak) egy fejszéje, két furu, egy véső, egy kéz vonyoja [Katona K; Born. VI. 7]. 1781: De az Inctus meghalálózásával nehái édesattyának, Holló Damokosnak azután meghalálozott testvérecsíről egyedül maradván a jószágba, mint fiú-leány, a szerént az jószág ... marad az incta, Miklós Istvánné Holló Katalin kezébe [Taploca Cs; RSZF 231]. 1791 meg halálazott Jobágyok [Kecset SzD; WassLt]. 1810: Volt és vagyon a Kegyelmed Néhai, és tsak mostan meg halálózott Testvéreinek Tolvaj Mária Csizsér Jánosné Aszszony-nak ... két darab szőlője [Egerbegy TA; Tolvaly lev.]. 1821: 'A Meg halálózott Udvarbiro Fülöpp Iános virasztainak 2. Ejtzakán 5 veder szín Bor [Déva; Ks 105. 116].

Szk: *magtalanul* ~ örökös nélkül elhalálozott. 1807 k.: a meg mondat Felesége magtalanul meg halálazott két Atyafiárolis Sok jók és pénzis maradtak [Sinfva TA; Borb. II Fodor István a szék assz. (50) vall.].

meghalandó meghalni készülő; muribund; versterbend/scheidend. 1707/1711: Üdvezült Szilagyi Istvan uramis Die 28 Marty halalanak orajához jutuan ... mi előttünk ... ket kis artatlan fiat az urnak Mikola Laszlo Uramnak ajanla tellyes bizodalommal es kere azon hogy miglen Isten elteti elő kegyelmet lenne gondgyok viseloje melyről igen szepen igeretetis teven az ur, megh nyugotvan szegeny megh halando Apanak elmeiet [Kv; JHbK LVII/43].

meghalás 1. halál; moarte; Tod. 1657: (Bethlen István) igen virtuosus, mind okos, mind bátor jó emberré vált vala, kár lón igen ifjú korában meghalása váradí generáliságban [KemOn. 53] | Megítélheted, keresztény olvasó

barátom, ezeket távolról hallanom s látnom, ha vélek együtt meghalásnál nem keservesb volt-é? [Kernl. 318].

Szk: jól ~ lelkiileg felkészült halál. 1729: Szent Ivan hava(na)k 19. Nappján let temetese az én edes kedves Atjam(na)k, kitis a nagy l(ste)n nyugosson meg és keszicsen mintek a jól meg halasra [TKI Petki Nagy cs. szám. 5a].

Sz. 1658: eilem koczkasztatásával is ne(m) gondolva(n) l(sten)t hivan segítsegül be mentem fen tartvan amaz köz mondasit: nincse(n) edeseb mint hazajaert valo meg halasa embernek [WassLt Barcziaj Ádám kezével].

2. megdöglés, elhullás; crāpare, crāpat; Verelendung. 1606: Marthon Gergelj Remetej hitta wolt teoruenihez Marefalj Thöser Balintoth egj Menes louanak az al peresnek be haitasa miat walo meg halasaerth [UszT 20/89]. 1693: Lová(na)k Etető mia valo megh halasat praetendall-ya [Dés; Jk]. 1768: az Falusi Pásztor a Csordát a Falunkban bé hajtván ... admoniáltatta a Gazdákat hogy ki ki itassa meg Marháját mert ha a Szomjuságnak miatta bajak betegülések annyival inkább meg halások Történik ő oka ne légyen [Kissármás K; RLt O. 4].

meghálás megszálás; innoptat, rāminere undeva peste noapte; Übernachtung, Unterkunft. 1812: Ezeknekis végek lévén mint hogy már az előtt a Groff meg marasztott volt benn valo meghálásra, én bé mentem ismét a Groff szobájába és ottis hāltam [Héderfāja KK; IB. Molnár György (58) ref. esp. vall.]. 1824: ide a' Sombori hátarra egy tospot oláh országi marha érkezett a' meg hálásra ... én adtam egy nagy Tábla Földemből egy darabot, éjjeli legelesre és meghálásra [M.zsombor K; Somb. II].

meghalasít hallal benépesít; a popula cu pești; mit Fischen bevölkern. 1583/1584: Az Nem oly Tho kyth valaha valakj meggy halasitot volna hanem (eo) maga halaswl meg [Újfalu K; Ks 42. B. 9]. 1662: Ugyan a székelyhídi határban felül napkeletről, amint Vására felé az eretsége mellől feltérmenek, egy szép halastót, hogy nagy szép bő forrás vize tartana, bő vízével, tiszta kecsgehalával meghalastított vala^a [SKr 296. —^a Rákóczi György]. 1672: Az Toonak meggy halasitasatis Filistik Peter Vr(am) ó kegle maga halasittya meg [Marosjára MT; BálLt 52].

meghalasítás hallal való benépesítés; populare cu pești; Bevölkern mit Fischen. 1597: B wram w kegelme kwilde el Saardy Janost az Saarmasy Tohra, hogy halat hoszszon Az Apahiday Tohnak meggy halasításara [Kv; Szám. 7/XIV. 11 Th. Masass sp kezével].

meghalasíthat hallal benépesíthet; a putea popula cu pești; mit Fischen bevölkern können. 1642/XIX. sz. eleje: adák ugy hogy azt az kis Tot az mikor akar maga vagy Maradéki fel dugathassa és meghalastithassa [Szentlászló MT; EHA].

meghalasul hallal benépesül; a fi populat (spontan) cu pești; mit Fischen bevölkert werden. 1583/1584: Az Nem oly Tho kyth valaha valakj meggy halasitot volna hanem (eo) maga halaswl meg [Újfalu K; Ks 42. B. 9].

meghalász ts a pescui; befischen/angeln. 1585: Az ket halaznak Attam az kyk az warosz Towat meggy halaztak B. Vram hagiásabol f. 2 [Kv; Szám. 3/XVIII. 28 Gellien Imre sp kezével]. 1589: Gyereoffy Janos vgy fel dugta thawat

az Wize a tho farka feleol Ez mj hatarunkba(n) Jo darab feoldeth foglalt Wolna be Vezetek varosul eo kmgk, hogy Biro vra(m) az ket Conuenteket kwlgie hozzá Gyereoffy Janoszhoz hogy Mennel hamareb le Wegie a' vizet a' Waros hatararol a' Wyz, ha ot talaltatik cheoteorteoneon eleghendeo embert expediallion, kik amy hatarunkon Walo Vizet meggy halazzak [Kv; TanJk I/1. 105]. 1606: Osuat Peter, es Osuat Jstuan, ugian 1605 Karaczion Innepe tajat, mentek az mi tilalmas uizwnkre, hatalmasul, meggy halaztak [UszT 20/143]. 1609: Boldis Jakab hogi meggy halazta vrunk zamara az kayantai tot B. V. munkiaaba adatot velem f l [Kv; Szám. 12b/IV. 398]. 1704: Ma délután az urak és az asszony is több urakkal és főasszonyokkal együtt kimentenek vala, és egy csizmadia szásznak a kertiben lévő tőját meghalászók, honnan is holmi apró csukafiat, egy compót s holmi apróságot fogtunk, kikre azelőtt oly módon rá sem néztünk volna [WIN I, 237].

meghalászhat ts a putea pescui; befischen/angeln können/dürfen. 1720: Vagjon ezen Kús Lozna mellett Szamosbol szakadott Tó Csik Csuka Czompo Kárászal tellyes, de tsak Telnek idejen halaszhatni meg, Veszekkel [Kőlózna SzD; JHbK XXVI/12].

meghalaszat elhalaszt; a amina; verschieben. 1698: Instalannak mi előttünk hogy meggy halasztana tovabrais azon summa pinz(ne)k meggy adassatt [Mv; BálLt 44].

meghalásztat a dispune să se pescuiască; befischen lassen. 1635/XVIII. sz.: A' Tó, mely a' Vas Miklos Házához való, tudom nyilván, hogy az Szegény Uram negyed részt birt benne, melyet meg-is halásztatott vala én értemre Porkaláb Ferentz Uram [Borb. I Balogh Györgyné, előbb Porkaláb Ferentzné Sylvássi Borbára (60) vall.]. 1668: Tudod-e ugian akkor kj halasztatta meggy az meggy irt Novajban leveo halas Tovat Szentpalj Janos Uramnak Gialommal [BfR 57/51 vk] | aztot is bizonyoson tudgya hogy Bethlen Janos Uram ugian akkor halasztatta meggy, meggy maga az to partyán setált, ugy halasztatta az Szentpáli Vram iobbágival az novai halas tot [Novaj K; i. h. Coniunx providi Antoni Kelemen Kerekes Marta (45) vall.]. 1706: Az eo Nga Halastojat ... Kuruczok vágatak ki, és meggy Halasztaták [Zoltán NK; KvAkKt Mss 261]. 1725: Miolet az Lekencze tovat meggy halasztatta ugy gondolom hogy lehel cir(citer) harmincz két esztendeje [Uzdiszpéter K; Berz. 14. XVII. 16]. 1736: Halászni, halásztatni mindenik Possessor Urak(na)k szabad lészen, de a' meggy vágott Vekétt (!) egyik Possessor a' másik Possessornak sine Consensu illius meghalásztatni nem lészen szabad [Záh TA; Mk V. VII/10].

meghalásztatás pescuitul; Befischen (lassen). 1725: az oda valo tonak meggy halásztatásátis eo kgljme Nságodn(a)k jovallya [Vajdasztván MT; Ks 95 Földvári Ferenc lev.].

meghalásztathat a putea dispune să se pescuiască; befischen lassen dürfen. 1725: az említett Tonak az Kölpényi^a és Mező Madarasi^b határan fekvő resztis ... szabadasan meggy halásztathatta volna [Uzdiszpéter K; Berz. 14. XVII/16. —^{a-b}MT].

meghalásztatik a fi pescuit; befischt werden. 1742: Vagjon az Falunak más Falukkal edgjüt közös nagj halas

toja, mely halas To minden esztendőben meg halásztattván, midőn az Tot biro Faluk az halat egy más között felt oszszak [Mezőmadaras MT; Ks 4. VII. 1].

meghalhat a putea muri; sterben können. 1584: Zekely Balasne vallia ... hogy az Azzonnak Zabo Catonak Zaiabol hallotta sokszor hogy Azt mondotta Enneke(m) hogy az en Aniam Bozorkany volt es adig meg nem halhatot hanem Eoneky hatta az Bozorkansagot es eo az az Zabo Cato, meg tanulta az Anniatwl [Kv; Tjk IV/1. 220]. 1646: hogy ha penigh ketek keozul valamellik hatreb marad (: kinnek meghis kell lenni, mert egyzersmind nem let megh sem halhat ketek :) hihetoe hogy bizony bantodasa busulasa elegh lezen, akkoris mi lehetunk es akarunkis mind segellője, mind oltalmazoia lenni keteknek Isten után [Bádok K; JHb III/72]. 1669: ennekem igen óva kell ehhez az Paskó uram állapátjához is nyúlnom Ha Kegyelmed ő nagyságok előtt nem törekedik mellette ... ott halhat meg az rabságban [TML IV, 404 Bethlen János Teleki Mihályhoz]. 1823–1830: adja az Isten, hogy mindnyájan ilyen keresztyéni módon halhassatok meg [FogE 86].

Szk: éhkel ~. 1625: Azt mondotta somody Benedek hogy njnczy myt tenneom sogor mert nem halhatok meg felesegeosteol gyermekeosteol ehel [UszT 178c]. 1817: ha az Isten, és az Jol tévők nem méltoztatnak rajtunk könyörülni ebben az Szőnyű Szűk időbe éhel halhatunk meg [Szászszombor SzD; IB. Szentmiklósi István ref. pap lev.]. * **hideggel ~** megfagyhat. 1665: ki kellett Margitára magoknak menniek fa hordatni, erővel ki kellett menniek, mivel hideggel nem halhatnak meg [TML II, 382 Boldai Márton Teleki Mihályhoz] * **száján és nyelvén halhat meg** halála előtt hagyakozhat. 1568: Margareta Consors Andreę Batyzy fassa e(st) Ezt hallottam hogy monta az zanto tamasne, ha zamon es nyeluemen halhatok meg, Ez leannyak (!) hagyom az hatulso hazat [Kv; Tjk III/1. 159] * **vmiben ~.** 1630: en Semmi keket nem latta(m) sem panazzat vereseg felől nem hallotta(m) hanem az Madraya le zakat vala es abban meg halhatott mert elegh azzont tudok abban hogy megholt [Kv; RDL I. 20 Asztalos Peter-ne Katalin vall.].

meghall 1. a auzi; hören. 1568: Barbara vxoris Casparis laxit ... fassa est ... haza megien volt Gergel deak hegedwlve, es hogy Andras Kato meg hallia, mond hogy Jhol az en hegedqsom az Rosz bestie kuruafia Gergel deak Egy szap Tyukmonyom vagion vgy kellene az hegedqhoz wthnqm hogy vgian meg kondulna [Kv; Tjk III/1. 236]. 1573: Somogy Leorinch es feyerwary Mate azt vallia hogy ... Mond veres peter ahwl vagion egyk az chigan bestie kwrwa fiajknak, Azt Mondwan hattra fordwl es vgian rea Mwtat kezel Syweges gergelre ky azkor egi tehenet hayt volt ky hazatwl de eok lngen sem gondoltak hogy meg hallia [Kv; Tjk III/3. 150]. 1583: Kalmar Ianos lunior vallia, hogy az eo hazok cleot le wl Balasy, es eg-szer Syweolteny kezdte ... hat meg hallotta Sandor Katalin a' Syweoltest [Kv; Tjk IV/1. 196]. 1668: ha az mult eiel itt haltatok volna, az marhának riasat meg halottad volna [CsÁLT F. 27. I/30 Hunady Jstuan Kaszon Újfalui Drabant (22) vall.]. 1686: Azonb(an) Szilági Mihály ki jüven az házbol meg hallá a koczkodást [Mezősámsond MT; Berz. 14. XVII/15]. 1746: midőn Etedi Miklos maga rekeszben lévő Sertessinek egy nehánj ... Csős Török buzát vitt és az rekeszb(e) be hánta a Zilai Vr(am) Joszá-

gan lévő szabad Sertések meg halva(n) az Etedi rekeszib(en) lévő Sertessinek be adott Török buza(na)k portzogatasit oda mente(ne)k és a rekesz melle gyűlvén, egyiket Etedi Miklos ugy meg ütötte hogy az lklandi emberek az meg ütött Sertésen esett ütést meg hallottak [Torda; TjkT III. 101]. 1803: a' hány fa levelet zördülni meg hallottam, mind meg annyi Remetei Huszárt képzeltem jöni, 's vgj futottam, hogj mikor haza érkeztem, a' lélegzetetis alig vehettem [Toplica MT; Bom. XVc. 1. 115 Nátýe Vaszilie a Ilii (40) col. vall.].

Szk: bizony ~ja. 1584: Ne zid meg mert bizony meg hallia [Kv; Tjk IV/1. 279 Chiszar Antalné vall.] * **ugyan ~ja.** 1629: ugia(n) meg hallok az haz eleiben az Czattanasat ki miat a Giermek igen sira [Mv; MvLt 290. 34a].

Sz. 1662: Akinek füle vagyon a hallásra és ítéletre, hallja és ítéli meg! [SKr 101].

2. meghallgat; a asculta; zu/erhören. 1574: Aztalos peter Keore Iacob es Eottwes orban Azt vallia hogi hit-tak volt Eoket az Nyreo Myklosne hazához ... hogi az azzonnak betegsegeben valo vallasat meghallanak [Kv; Tjk III/3. 371]. 1591: lata Janos Balas hogy megh akar(m) eoket fogny az fiait az hazba(n) kwlde eo maga egy kepet hoza kj az kemenies hazbol s monda bizony megh hal egy bennetek migh az en fiaimat en foglia adom. Annak utanna zollek nekj Janos vra(m) hald meg az mit mo(n)dok vgy alla mellem az kepet mind ket kezze fogta vala [UszT]. 1597: Gellien Imrehne Kalachsewte Kata azzony ... vallia ... en ki akarek ieöny az templombol hogi eok bezellienek egimassal, de Bwdaine monda, bizony nem megy edes leaniom, hald meg az leany zawat en azt felelem hogi erteny sem akarom sem odo sem vedeo nem akarok benne lenni, de vgian nem bochiata [Kv; Tjk VI/1. 59–60]. 1640: Mw ez szerint megh Irt Nemszetes Daczo Istvan Uramnak Testamentom tetelet megh halvan, az mi hitunk szerint megh Irtuk [Msz; Törzs. Vajai Daczo István kezével]. 1657: kezében tartván egy darab béfratott papirosat, mondá: Megfelelhetek-e ti azokra, melyek hatalmas császár kívánsági? Felelék: Mikor meghallandom, úgy tudok hozzá szólni [KemÖn. 180–1]. 1704: ne neheztelje kegyelmetek békességes tűréssel meghallni azt, azmit a kételenség mondat ki énelem [WIN I, 176].

Szk: szavát ~ja. 1618: meg sem hallá szömot s meg sem mondhatnám neki, miért mentem [BTN² 82].

3. hallomásból értesül (vmiről), megtud (vmít); a afla (ceva) din auzite; vom Hörensagen erfahren, Kenntnis bekommen. 1550: v monostorj paztornak atta volt ökret hog' az Cyllan őrizze, Mykor eszt az walkayak meg hallottak volna rea mentek es ala hoztak az ökret, es az monostorj pasztorok váltottak ky onnat esztys [MNy XXIV, 360 Benedictus vnokaj de damos^a jb vall. — "K]. 1562: 1529 esztendőben Szulimán török császár mikor meghallotta volna, hogy János király országából kifutott volna, rajta könyörűle és követei által minden kegyelmességét ajánlotta néki [ETA I, 13 BS]. 1573: Catalin Azzon Igarto Istwanne, Azt vallia, hogi mykor Megh hallota volna hogi Testamentumot tenne Kerestury, Megen oda [Kv; Tjk III/3. 64–5]. 1604: mynd falustol Zekerwnk hatan arra az Erdeore futtunk volt, s oda meg hallok hogy falunkbely embert vagtak le ki az falun hon marat volt [UszT 18/17]. 1667: Hallam egy olykor egh ala Gyernek vajlogat vala annak uttanna ugh hallok meg hogy az Roman Fia volt [Pálos NK; Ks N. 11]. 1731: ott laktam mind ő kglme mellet a Karácson bőjt hagyásától fogva a

Husvétí bőjt hagyásig azon betegségéb(en) az a hir kerekedet vala hogj gyermek ágyat fekszik melyet midőn meghallottam csak el hűltem honnét tamadot az a hazugság [Szelistye H; Born. XXXIX. 16]. 1780: hollodé Kati, senkinek meg ne mond hogj töllem vagj viselős, tsak egj gyermecktől is meg ne halljam, mert ha meghallom, átkozot légjek az ajtodot ki kötöm, s meggyujtom a háza-dot s benne égetlek [Rákos Cs; Pf]. 1845: En csak másnap reggel hallattam meg, hogy a Madarasiné háza meg gyúlt, de hogy ki gyujthatta volna meg nem tudhatom [Dés; DLt 502. 3].

Szk: ~juk, ha élünk. 1704: Meghalljuk ha élünk, melyik falun esik meg nyavalyásokon [WIN I, 310].

4. törvény előtt (fültanúként) meghallgat; a audia ca mator; vor dem Gericht (als Ohrenzeuge) anhören. 1572: My azert ez keet felnek feleleteket meg haluan, Ez dolog-hoz nem akarank zolni, Latnj, hanem keothel alat [WLT]. 1628: in semi Partiali congregatione Rettégiensi Zent falui Nagi Mihaly citaltatua(n) az eo feleségetől Zalaj Borbara azzontol ... de Protestaltua(n) az Z. Zék eleőt nem akara meghallani Zalaj Borbara Azzonnak legitimus Procura-tora által ... feleletit euel az okkal mert eötet az eo Joza-gaból Nagi Josuarol potenciesé ki tuttak es ket uto(n) iartanak [SzJk 28]. 1630: Mikoron mi mind két félnek propositionjakat meg hallatuk volna nagyob igassagnak okáért egész szekül itélők azt hogy az Posoriczai Boerok eskügyenek meg ötvéned magokkal hogy egész Braza az ö Boersagokon vagyon epitve [Fog.; UF I, 126]. 1635: Legh elsőbennis mind az ket felt bekesseghre Intven, hogy eo kegyelmek egymás keöszéött meg alkunnak ... az mi keresunketis es Intesunket mind az kett fel meghalvan meg alkvanak egy mas keöszéött [Kv; RDL I. 107]. 1637: Most penigh miuel Juramentomat imponalt az Teor-ueni Demök(ne)k, hogi salualia magat, nem Comparealhat, miuel Citatioba(n) nem volt Mosa Gergeliel: pro eo az kezés Nagi Janosne, kesz ugj mint kezés az eo Attia fiaert az Juramentomot deponalni, ha az mas fel megh akarja hallani [Mv; MvLT 291. 106a]. 1653: Ezek uta(n) protes-talok hogi feleletit ezekre megh halua(n)^a, enis^b felelete-mett uythassam, es szaua melle szolhassak [SzJk 7. — ^aTi. az alperesnek ^bA felperes]. 1702: Mi annak okáért meg halván előttünk valo alázatos Instantiajokat meltonak és illendőnek lenni itelvény kívánságokat Törvényes Articulu-sokat ez ide alabb meg irt Punctumok szerint ki attuk [Dés; Jk 366a].

Szk: szava ~va. 1693: az mit akarok mondani késő ne legyen megmondano(m) szava megh hallva p(rotesta)l(o)k [Szentegyházassóláhfalu U; Törzs. Janos Andras (30) ns vall.].

5. tudomásul vesz; a lua la cunoştinţă; zur Kenntnis nehmen. 1604: melj Apellatio megh hallanj Kerestel Janos semmit (!) sem kwldet halnj hatta dologat [UszT 20/344]. 1638: Mikoron már a velünk leh vlt Aszeszor Vrainkkal, mind ket felnek allegatioiokot meg hallottuk uolna illien deliberatiot tönk [Fog.; Szád.]. 1763: a' Sugye Bukur Plátos járta el a' Falut hogj minden ember jöjjen az ő Házához és ottan meg fogják hallani mitsoda parantsolatot fognak kiadni az Urak [Szecsel Szb; JHb Johannes Dsurka (40) jb vall.]. 1813: tessék azért kegyelmednek azonn jártato Levél értelmét, melyet most fel olvasunk meg hal-lani, és az Exponens Ur helyéhez számat nem tartani ... és ha valami kevés építménye leend rajta el takarítani 8ad Napok alatt [Nagyak AF; DobLev. V/955].

6. jóváhagy; a aproba; genehmigen, gutheißen. 1702: En Kááli Kata nemes személy, adom ez Testimonialis Levelemet ... mint hogj alázatos Instantiamot a' betsüle-tes és Tiszteletes Praedikátorok meg hallottak, és Bógózi Péter uramhoz ualo menetelemet a' Sz: házasságra meg engedték minden jussomot azon ház és hely kereseti iránt letésszem magam és maradékim képekben [Mv; MMatr. 280].

7. szót fogad, engedelmeskedik; a asculta pe cineva; gehorsam sein. 1662: Halljátok meg, így inti vala őket Jeremiás, és vegyétek fületekbe: ne fuvalkodjatok fel, mert a Jehova szöll, mintha mondaná: mert a Jehova szavát meg nem hallani, nagy felfuvalkodás öellene és neki semmire-tartása [SKr 710].

8. kihallgat (vmit); a auzi (ceva), a afla trăgînd cu ure-chea; etw. aus/erhören. 1882: setét lévén, meg lehet valaki meg halja [Dés; DLt 87/1829].

meghallás 1. meghallgatás; ascultare; An/Erhörung. 1664: íme az mi kegyelmes Urunk ő nagysága engemet expediált Nagyságodra bizott palatinus urunk ő nagysága dolgainak, izenetinek meghallására és repetálására is [TML III, 111 Teleki Mihály gr. Csáki Istvánhoz].

2. tudomásulvétel, elfogadás; luare la cunoştinţă, acceptare; Kenntnissnahme, Annahme. 1628: Tetzett a Z. zeknek hogy elsőben admonealtassek z. Nagi Falusi Mihaly az Propositionnak meg halasara [SzJk 29]. 1764: eökegyelme mind ezeket negligalta, mar most az Sententi-anak meg hallására nem sistantathatott edgyis az Insok közzül [Torda; TJKT V. 240].

meghallatik 1. meghallgattatik; a fi ascultat; er/ange-hört werden. 1665: Bethlen János uram azt írta urunknak, nem látja módját oly becsületes híve, meg sem hallatván mentsége, tisztitól privátassék [TML III, 533 Kapi György Teleki Mihályhoz].

2. kitudódik, megismerszik; a se afla; bekanntwerden, herauskommen. 1653: Egykor intik volt Báthori^a azon, hogy a portának adjon, s békéljék meg véle. Arra azt mon-dotta volna: hogy még csak egy viseltes papucsát is nem adja. Az ilyen szavai meghallatott a portára, azért lett a harag reája [ETA I, 112 Nsz. — ^a1613-ban a török portá-val szemben esztelen vakmerőséggel viseltető Báthori Gábor fejedelmet]. XVIII. sz. köz.: ha valamelyikről meg-hallatik hogy magát becsülletesen nem viselte, vagy verekedett, káromkodott ... az illyen Mester Legénynek Lészen büntetése flor 1 [Kv; FésCjk].

meghallgat 1. végighallgat; a asculta pină la capăt; zu Ende hören. 1607: Másodnapján ment ismét el^a Fehérvár felé, 8 órákor reggel, az prédikációt előbb meghallgatván az templomban [Kv; KvE 137 SB. — ^aBocskai István]. 1619: én immár nagyságod fejét többé nem fájlalom, hanem mégis egynehány szóm vagyon, melyet, nagyságo-dat kérem, nagyságod csendesen hallgasson meg. Monda arra: Örömet meghallgatom [BTN² 210]. 1666: Istenért úgy cselekedjék Kegyelmed, igfretet ne tegyen, hanem csak meghallgassa, lássuk mi lesz belőle [TML III, 566 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1722: meg halgatta kegyesen nem pirongatta s nem riogatta [Kurtapatak Hsz; HSzJP Bekes Tamásné Kata de Kurtapatak (60) vall.]. 1766: elmentem ... Pető István Ura(m)hoz és találám eő kegjelmét az Falu Ucczáján, s ... amnonealam, mejetis

meg halgatván Felele [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1786: azon ... Rabak előtt járván az ... Groff Ur kiáltoztanak hogy könnyörüllyen eő Naga rajtok s bocssássa haza Gyermekeihez (!), De meg se halgatta eő Naga [Torockó; TLev. 4/13. 13–4]. 1811: Nem hiszed ? koránt sem mondok bolondságot, Figyelmezz és halgasd meg a' tanuságot [ÁrÉ 164].

2. vkit kihallgatáson fogad; a primi (pe cineva) in audientia; (jn) in Vernehmung empfangen. 1603: vegeztek ... hogy az keoweteket be bochassak, es megh halgassak [Kv; TanJk I/1. 444]. 1657: Midőn azért Sáros az lengyelországi követséget meghallgatta volna, engem néhány egybenjáró poharakkal megajándékoza [KemÖn. 229]. 1671: Hogy semmi követségeket, valamelyek az Országot és közönséges dolgot illetik Tanács nélkül meg ne halgasson^a [CC 7. — ^aBarcsai Ákos fej.]. 1771: Az új gubernátor gr. Auersperg öccsellentiaja igen dicsiretesen viseli a gubernátorságot. Minden embernek vagyok hozzája audientiaja, kit meg is hallgat [RettE 252].

Szk: *atyaikeppen* ~. 1595: eo kgmek varosul, minden ziligy keonieorgeot Attiai keppen halgattak megh [Kv; TanJk I/1. 258].

3. törvény előtt kihallgat; a audia (un martor intr-un proces); vor dem Gericht verhören | vallomást bevesz; a interog; Geständnis entgegennehmen. 1710 k.: az inquisitionban megtiltá a generalis Acton által expresse, hogy Francknét se magát meg ne eskessék, sem senkit rá ne vallassanak^a; ha valaki mondana is valamit, fel ne írják, ne is hallgassák meg [BÖn. 949. — ^aSzász János perében]. 1752: Midon az Incta Pars Procuratura contendált volna azon Communis Inquisitio ellen Tudgyae a Tanu hogy még meg sem halgatták ? [Dob.; MvRKLev. vk]. 1803: azok iránt a Milgos L. Báro Urat is meg halgatni el kerülhetetlenül szűkségesnek tartattuk [Mv; JHb XLVI/6 Cserei Farkas kezével]. 1809: parantsoltatik Kegyelmeteknek, hogy azon Istantiában kifejezett részre hajlásokat investigáltván, és mind a két Feleket tökéletesen meghalgtván iránta, a jövő October 15dik Napjáig minden környülállásokra nézve tökéletes tudositást külgyenek fel^a [Szk; UszLt ComGub. 1753u. — ^aAz udvarhoz]. 1828: Várall-yai Györgye Magár árestáltatott és Kalodába küldetett azért hogy az praetendáltatott ellene mintha egy pár Paptusot akart volna lopni ... mindjárt el fogták 's ötet megse halgtván fel küldötték, Ezen Mentsége bé vétetett, és szabadon bocsátattat a' kaloda váltságától is menté tétetvén [H; JF 36 Prot. 1].

Szk: *hiút ~ja*. 1568: az Mynemó peri was Annos az-zonnak wolt az w Attia marhaya felől Es Elís Erte uolna az felséged Tablayan ötzaz forintig kiról was g'örg'nek igazat kellett volna Tenny ... minket Inte was Annos azzonj az sententiawal hog' my El mennenk czegebe Avag' penig Góczre hog' hyit meg halgassuk was g'örg'nek [Góc SzD; WassLt].

4. tudomásul vesz; a lua la cunoștință; zur Kenntnis nehmen. 1704: Ezeket meghallgtván az inctus, meritumhoz nek amara szólani ... kíváná oly exmissióját, hogy Bécsből hozathasson valamely documentumokat, amely nélkül soha meritumhoz nem szólhat, nem lévén mondásit mikkel tueálni [WIN I, 163]. 1783: Mindkét részről való literálékot, genologia deductiókat felolvasván, mindkét részről való allegatiójokat is meghallgtván az nemes faluszéke, de minthogy igen súlyos az causa, sokféle punctumokból álló ... Sokat törekedik az nemes compania

fóruma, hogy miképpen és jobban deliberálhatna iránta [Taploca Cs; RSzF 234].

5. iskolai leckét kikérdez, számon kér; a asculta (din lecție); Schulaufgabe/Lektion ausfragen. 1807: Letzkét mondtam, de nem tudtam a Rector pirongatott de fel se vettem még tsufolodtam az háta megett, a meg vert, és az nap többé meg sem halgatta a' Letzkémet [Dés; KMN 353].

6. (jóindulatúlag) figyelembe vesz; a lua in considerație; (wohlgesinnt) berücksichtigen. 1572 k.: Ennek okairt kerem ke: mint tyztelendeo vraitat hogy kőniörgesemet meg halgtván Jo valaszt Tegien [Kv; Tjk III/3. 30d]. 1589/XVII. sz. eleje: Annak okaert mys az mi bizonios egienes ertelmwnkbeol, tanacziunkbol megh halgtuan es helyen hagiuan az megh neuezet mestereknek kőniörgesét ... az farago és Rako kőmives mestereknek őrkős Priuilegiumara ... törüeny szercnt megh itiluen, illienkeppen ki attuk őrkőoswl, s meg allandoul [Kv; KőmCART. 2]. 1590: kőnyörgisemett Vrunck eo naga meg halgatta [UszT]. 1638/1647: Ez felljebben megh irt panaszolkodással valo beszedit eo kegl(mene)k az nemszetes Tekentes es vitezleő Czeffei Lazlo uramnak megh halgata(m) [Noszoly SzD; WassLt]. 1745: Instálának eő kigyelmek az Becsületes Czéh előtt, avégre hogj Szakáll János Deák(na)k Czehűnknek Szokott Remekjét adná ki, melly Becsületes Uraiméknakis Instantiajokat meg halgtván a Becsületes Czéh és ki adta [Kv; ÖCJk]. 1761: Tudgyae a Tanu hogy ... Ona Thoagyer Groff Daniel Sofia Aszony ... D(omi)nalis Birája meg atalkodot gonosz-ságából Semmi bajokot, nyavalyájokot, és igasságokot az alatta valo Falusi Lakosoknak meg nem halgatta, és igazította volna [H; Ks 113 Vegyes ir. vk]. 1805: Kőtelesgünk tartván kinek kinek melto Panaszszatt meg halgtani es annyib(an) mennyiben töllünk lehetséges igazitas(a) is venni [Torockó; TLev. 9/39].

Szk: *irgalmasan* ~. 1743: intercedaltam azért az zállog Tartó Mlgs Haeresnek remissioja és kezemhez való eresztése iránt, kit irgalmasan meg halgtván ... kezemhez bocsátotta [Ks 38 IV. 5 Tekerőpataki Gáborff István kezével].

7. megszívlel; a înțelege/pricepe, a acorda importanță celor spuse de cineva; beherzigen. 1667: Azt Nagyságod bátran elhiheti hogy az török soha senkinek nem oly barátja, hogy az maga hasznát látván, örömet ellensége ne legyen. Ötszáz esztendeje, hogy a török azon igyekszik, behódoltathassa Magyarországot ... Én úgy hiszem, ha Nagyságod ezen dolgot jól meghallgatná, bizony maga Nagyságod is jóvaláná [TML IV, 45 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

8. *vall* (Isten) teljesíti (vkinek) a kérését; a implini o dorință/o rugămintă; (Gott) erfüllt js Bitte/Wunsch. 1657: a' Te biztató szavaid ezek: Híj segítségül engemet a' te meg-szorulásodnak idején, én meghallgatlak tégedet | azt fogadtad, hogy valamely órában megtérend és felkiált Tehozzád a' bűnös ember, meghallgatod és az ő bűneiről soha meg nem emlékezel [Kemlr. 333]. 1663: nagy hálát adok, Uram, szent felségednek, az ki az te ígíret szerént engemet is meghallgattál [Kv; KvE 187 LJ]. 1751: Isten ... hallgassa meg A mit kívántok adja meg Hogy ő légyen Királyotok Mennyben vívő kalauztok [Hétfalu Br; EM LI, 124 betl. játék].

◊ Sz: *még az aludtát is ~ja* álmában is kitalálja a gondolatát; ghicește gindurile cuiva și in vis; js Gedanken

auch im Traum erraten. 1793: B. Bánffy Esther Aszszony ... azt mondotta: hogy soha sem mégyen maga carecteréhez illendő emberhez, hanem olyanhoz a' ki még az alóttát is meg-halgtaja [Koronka MT; Told.].

meghallgatás 1. végighallgatás; *ascultare* (pină la capăt); *Zuendehören*. 1670: Miért tartanám én annak meghallgatására fülemet, az ki ennyi ideig való parancsolatimra fülét nem tartotta? [TML V, 345 Baló László Teleki Mihályhoz].

2. törvény előtti kihallgatás; *audiere* (intr-un proces); *Anhören/Verhören vor dem Gericht* | *vallomás-bevétel*; *interogare*; *Geständnisentgegennahme*. 1739: midőn a Tktes Nms Tanácstól, *Deliberativē*, az A. ő kglme, obtinēalta azt hogj Jurálljon, az A. kell vala módő legitimő az Jket az Hitnek meg-halgtatására Admoneálni de ezt az A. ő kglme nem cselekedte [Dés; Jk 304]. 1812: az Cítátiora háromszor jelentek meg, de a' panaszlo elé nem álván hitek meg halgtatására absolváltattak [Petrilla H; JF 36 Prot. 28].

3. tudomásulvétel; *luare la cunoştinţă*; *Kenntnisnahme*. 1764: Meghivattattam ezen Tekintetes Magistratus eleiben, itten impetralando oculator 's Reambulator Commisariusak exmissiojok végett beadando Memorialisnak meghalgtatására [Torda; TJKt V. 231]. 1810: az Torockzai Verőss Kovácsi Communitás, ugy annak minden munkasai, és Verőkb(en) lévő vas csinálói, és segítői ki tartoztattanak vala, az M. Groff Camerarius Ur ő Nga eleib(e) az ő Nga ál(ta) akkor ki adott Törvény(ne)k meghalgtatására, Ekkor ő Nga mind az Verőss Kovácsi Társaság, mind az Dolgosok áránt lőtt el határozását, ki adta [Torockó; TLev. 9/44].

4. vki véleményének figyelembevétele; *ascultarea unor păreri*; *Beachtung js Meinung*. 1822: a' városi népnek el adando Cserép és Téglá ártáról vélekedést kívánván adni, a Város Tisztartója és Cserép mester meghalgtatásokkal — a' Cserép és Téglá készítésekre meg kívántato költségeket ezekben találam [TVLt Köz. ir. 631].

5. teljesítés, engedélyezés; *incuviinţare*; *Erfüllung, Genehmigung*. 1809: A Szék Tisztyeinek köteleességekké tétetik, hogy ezután az Város részére ennek Magistrátussa által állítandó Tyrokból, tsak eg(g)yet is a Magistrátusnak az el bortsáthatás iránt léendő meg halgtatásán kívül el ne bortsássanak [UszLt ComGub. 1696]. 1825: Szántó Sándoré Váradí Agnes Aszszony dativus Bonorum Curatora ... Certificaltatta Dobolyi Sigmond Urat, a Tekintetes Nemes Tanács eleibe Computalis Biztosokat kérő Instantia meg halgtatására [Ne; DobLev. V/1127. 10].

meghallgató vmit meghalló/vmire odafigyelő személy; *persoana care ascultă ceva*; *Anhörende(r)*. 1672: úgy látom, mikor legjobbbat mondok is, más azt legrosszabbra magyarázza, noha jót is tudnék mondani, de nem mindenkor vagyom meghallgatója [TML VI, 216 Székely László Teleki Mihályhoz].

meghallgattatás törvény előtti kihallgattatás; *audiere intr-un proces*; *Verhören vor dem Gericht*. 1808/1809: Szembe hivatattak az Udvarhely városi Elöl Járok ... nem különben a bé panaszoltatott Pataki István is. A' kiknek is Név szerint elő Számláltatván a meg kérdezettett Bizony-ságoknak nevei, meg intettek hogy ha még több Bizony-ságokatis akarnak meg kérdezetni, nevezzék ki hogy

azoknak is meg halgtattások után az Investigatoria Commissio fejezhesse be Munkáját [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

meghallgattatik 1. végighallgattatik; a fi *ascultat* pină la capăt; zu Ende angehört werden. 1668: mikor Kegyel-medtől csendesén meghallgattatom, akkor teszem ki méltó keserves panaszomat [TML IV, 378 Veér György Teleki Mihályhoz]. 1840: Ezennel ezek meghallgattatván kérés-eknek hely engedítve, lépénk a következők egység-
re és határozásra [Taploca Cs; RSzF 200].

2. kihallgatáson fogadtatik; a fi *primit in audienţă*; zum Verhör empfangen werden. 1662: Ezek nagy siralmasan ekképpen véghezmenvén, a bán, Barcsai Ákos a több vele levőkkel a fővezérhez Jenőhöz jött vala, és ott meghallgatták [SKr 454].

3. törvény előtt kihallgattatik; a fi *audiat intr-un proces*; vor dem Gericht verhört werden. 1704: Azmely tanúk meghallgattatának, azok vallották mindnyájan, hogy ők ilyen vétkes dolgát nem látták, sem hallották [WIN I, 172]. 1808/1809: már mind két részről ele' állítatott Bizony-ságok meg eskettettek 's meg halgtattak [Szu; UszLt ComGub. 1753u].

4. (jóindulatúlag) figyelembe vétetik; a fi *luat in consideratie*; (wohlgesinnt) beachtet werden. 1662: az kereszt-tyén prédikátorok pápistai ceremóniákra és vallásra kényszerítettének, melyekről való graváminájok ország-gyűlésében is az ország articulusi szerint is úgy, mint lenni kellene, csak meg sem hallgattatnának, nemhogy azok a diplomák, kötések szerint szükséges igazításba vétetnének [SKr 204]. 1792: a' Mlgs Fő Consistorium is a' G(ene)ralis szynodushoz oly jelentést tett, hogy az eddig valok után, mostan kívánságának uj okait adván, hallgattassék meg, és igazittassék el kérése [Mv; MMatr. 452].

5. *vall* vki kívánsága (Istentől) teljesítetik; a fi *implinit o dorinţă*; js Wunsch (von Gott) erfüllt werden. 1679/1681: könyörgésében az I(ste)ntől meghalgtattatik, es à mit kevés, az is az ollytan buzgo embernek meghadatik [Vh; VhU 656]. 1704: oly sincere és atyafi szeretettel hallgasson meg csendesén ki-ki, mint amely csendesén akar és kíván ki-ki másoktól, sőt halála óráján Istentől ki-ki mint kíván meghallgattatni [WIN I, 116].

meghallhat 1. meghallgathat; a putea asculta; *anhören* könnyen. 1628 u.: ellenem iambor szemeli ellen mint ollian *Impura* personanak zavaait meg ne(m) halhatua(n) sem en maga(m) halgatni ne(m) akaro(m); hanem tegie iamborre magatt azt ki uano(m) [SzJk 33]. 1736: az grádicstornácz végiehez egy padot tette nek, s az volt az praedicáló szék, hogy mind ben az házban, mind az hűbub, mind az kapu alatt, mind az udvaron az praedicatiót meghallhassák [MeTr 426].

2. megtudhat; a se putea afla; erfahren können. 1658: Ha az ellenség kinyomakodik, meghallhatjuk mennyi [RákCsLev. 561 Rákóczi György anyjához]. 1670: Tudom, Kegyelmed eddig meghallhatta azt is, hogy az öreg Csákinét minden jovaival ... Szakmárra behajtották [TML V, 411 Katona Mihály Teleki Mihályhoz].

meghalló fültanú; *martor care a auzit*; *Ohrenzeuge*. 1638: kerenek minket azon hogj az minemű Jgazitando dolgok egy mas keozeott volna, azokat uenneok szemünk eleiben, es Istenesen igazitanok el keozeotteok, es annak

utanna az mi szauok eleottünk lenne, azoknakis lennenk megh halloj, es Jeouendeo bizonsagnak es allandosagnak megh maradasara uenneok irasbanis [Kv; RDL I. 115].

meghaló I. mn 1. haldokló; muribund; sterbend. 1710: a bánt^a a földről felemelik, kinek torkán levő nagy sebé mikor meglátnák, a maga keszkenyőjével be akarván kötni, a szinte meghaló nagy vitéz bátor fejedelmi ember azt mondja szolgálainak: ½Semmi, édes fiaim, semmi, ne kössetek be" [CsH 74. — "Zrínyi Miklóst].

Szk: ~ száj. 1718/1770 k.: testalom azon meg-haló szájjammal ezen Eklá(na)k Ropób(an) lévő Bongordot minden appertinentiaival [Málom SzD; SzJk 205].

2. dív elműlő; trecător; vergehend, aufhörend. 1710 k.: a kárhozott léleknek az ő szomorúsága, a véghetetlen, tőle megbántatott Istennek véghetetlen haragjától való kimondhatatlan irtózás, félelem ... bűneinek Isten és emberek előtt az ítélet napján való kinyilatkozása lelkiismeretnek soha meg nem haló férge [BÖn. 466].

II. fn halálra ítélt személy; condamnat la moarte; Sterbende(r). 1710: aki nekem életet adott, nekem meghalónak irgalmasságát nyújtja [CsH 90].

meghaló éjszakára megszálló; care rămine undeva peste noapte; übermachtet. 1824: instálom alázatosan a' Te-kintetes dirigens Fő Biro Urat, olly hathatos rendelést tenni, hogy az illy keresztűl járo, itten meg háló csoportok ne Sattzoltassanak [M.zsombor K; Somb. II].

meghalt 1. megholt

meghamisgat hamisnak/hazugnak mond vkit; a face pe cineva prefăcut/mincinos, a spune despre cineva ca e prefăcut/mincinos; jn für trügerisch/lügnerisch erklären. 1663/1728: Ha valakit Falu gyűleseben, vagj Birot, vagj Falu Eskűttjeit meg hamisgatna vagj pedig valami bestelen szot szollana avagj tamadast tenne három forint legjen az poenaja [Szentmihály U; Törzs].

meghamisít 1. hamisnak/igaztalanak bizonyít vmit; a dovedi falsitatea/injustetea (a ceva); als falsch/unwahrhaft beweisen. 1625: Azmit bizonioson constal az level adas hogi az birak leuelet attak volt es azo(n) birak hűtél meg tagadtak: Tecczet az teöruennek, hogy az Decretum tartasa szerent valo bizonios 50 50 szamu emberekkel hamisczia meg az Alperes az birak(na)k kik az testame(n)tum leuel-be vadnak irva azoknak huteoket az vta(n) teorvenie leze(n) [UszT 121d]. 1650: Hamis birak mi azzal ne(m) lehetu(n)k ha zinte az Relatoria hamis lenne is, hanem annak kellene hamisnak lenni az ki hamissa(n) felelt czia egi birotis ha ki hamisittani akar, 50 Nemes emberrel zoktak meg hamisittani, az mint az Decretu(m)ba(n) meg uagio(n) irva [i. h. 13a]. 1780: helytelen patrociniama által 202 forintig executiót vitetett végbe rajtam. De az őfelsége novum gratiosuma mellett úgy retorqueáltam s meghamisítottam, hogy ha orcája lett volna a táblának, lett volna mit szögyeljen előbbeni deliberatúmban [RettE 412]. 1802: Mint hogy ezen Eskető Levélből, nem tsak a Kozma Ferentz, ha nem más két Személyek(ne)k is paráznaások villogáságra jött, azok is meg buntetodjenek ekképpen: Kozma Ferentz mint Nős parázna ... kövessen Ecclát a Templomb(an), melyet ha nem tselednék, vagy a' feladásnak igazságát meg nem hamisítja 15 napok alatt nem

tsak a Templomból ki rekesztetik, hanem az egész Ecclábólis [M.bikal K; RAK 84].

2. hamisnak/hazugnak mond/állít vkit; a spune despre cineva că e prefăcut/mincinos; jn für trügerisch/lügnerisch erklären. 1722: Farkas György Uramis hogj meg hamisította eokgmet, mondva(n) hamissa(n) vadolta Tisz Biro előtt eo kglmet ... ez meg hamisittasert egj forintal büntettessek [Kv; ACJK 116]. 1809: Ambaruss Ferenc pedig két fenn álló bizonsággal hitelesen megbizonyítá, hogy a személyek látták, hogy Páll Mátyás a kezivel a vasvillát beléütte. Azért Páll Mátyás tartozik 8 forintot megfizetni, és minthogy a nemes faluszekit, Páll Mátyás és a feleségével meghamisította (!), és a felesége azt vette a hűtösöknek, hogy nem igazán ítélték, azért satisfactiót instál a hűtöség reá [Szárhegy Cs; RSzF 280].

3. (hamis vallomással) félrevezet; a induce in eroare (prin mărturie mincinoasă); (durch falsches Bekenntnis) irreführen. 1590: Thudom aztis hogy az vegezes lewelben lgy vala hogy ha kj megh hamisittana az Eskwtteket tehat mi okon mondacz engemet hamisnak monda Chiomortan Janos ezert mondlak hogy Nem Jgazan feleltel, mert az en eoreoksegem keozoet orzagh vtia vagio(n) mind ket felen az vtnak ... te penigh falwienak feleltel [UszT].

4. megcáfol; a infirma/dezminți; widerlegen. 1826: eg(g)yik szavával kívánnya meghamisítani a másikat | meg szégyenítő reá fogások az is, mintha Néhai Férjének 5 ökrös szolgáló emberei valaha lettenek volna, melyet a D alatti osztály Levele is pag. 35 merőben meg hamisított és meg mutat hogy tsak 2 marhás szolgáló emberei voltak [Ne; DobLev. V/1114. 7b, 9b].

meghamisítás 1. megcáfolás; infirmare, dezmințire; Widerlegung. 1693: Ezek mind egyik mint hogy tetemes hamisságok és illetlen vadok, s hamis informa(tio)k; Tec-czik a' Tiszt. Ecclesianak Tiszt. Sarpataki N. Mihaly Espe-rtor es Csepregi T. Mihály Professor Uramekat, Gubernator Urunkhoz ... az Tiszt. Eccla credentionalisával expedi-álni, bővebb és igazabb informatoria, és hamis vadok(na)k ő Nga előt valo meg hamisítására [Kv; SRE 15].

2. (hamissággal/hazugsággal való) rágalmazás; calomniere (prin a face prefăcut/mincinos); Verleumdung (durch Falschheit/Lüge). 1697: ele vetetődött előbi el maradot fen Valo dolgok Hertely Istvánnak Pásztor Istvánnak egy mást Ceh előtt Valo megh hamisittasért az B: Céh: marasztá Hertely Istvánt 1 forintra Pásztor Istvánt 3 magyar forintra [Kv; MészCLEv.]. 1722: Farkas György Uramis hogj meg hamisította eokgmet, mondva(n) hamissa(n) vadolta Tisz Biro előtt eo kglmet ... az meg hamisittasert egj forintal büntettessek [Kv; ACJK 116].

3. megmásítás; schimbare; Ab/Veränderung. 1662: miodn derekasb dolgokról tractáltanak, azoknak gyámoltásába Pázmány a praelátusok, zászlós és nagyságos urak előtt, a megnevezett Pákai pedig az ország között erős bajnokok voltanak, kiknek értelmöket, hoghya hazájuknak és annak szabadságának szeretőinek voxa láttatott meggyőzni, ottan ... bölcselkedéssel viszálykodni és nem tudom micsoda Glézel és Pázmány motiváira szaladtanak, melyeknek meghamisításában és rostálásában ... egy egész hétig is haszontalan disputáltak és munkálkodtak [SKr 114–5].

meghamisíthat 1. hamisnak bizonyíthat; a putea dovedi falsitatea/prefăcătoria cuiva; als falsch beweisen können.

1650: ha minket^a valaki meg akar hamisítani külön külön eotuen eotuen Nemes emberrel az decretum tartassa szerint hamisíthatna meg; Mert my tehetségünk szerint feleltetve(n) hytünk szerint irtuk az mit felelték az Utrum tenora szerint [UszT 13. — ^aA vallató bírakat]. 1656: a czirkálásban egy Agyagbeli jobbágyomra reá esküttek ... Cenke Mikolára, hogy 30 disznót lopott el ... hiszen mikor azok a disznók el vesztek, csak egy rossz kicsiny gyermek volt ... az én jobbágyom kész volna őket meghamisítani, ha kimondanák azokat az embereket, az kik reá esküttek ... holott azt sem tudja hogy még vétkes volna, ha csak azt mondja az ispán, hogy nem hamisíthat meg 12 embert [TML I, 16 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. 1695: Mezei Ur(am) penigh maga és Felesege képében protestala, hogy ha Kalnai Ur(am) ő kglmét s feleségét meg nem hamisíthatja, talion maradjon viá juris mind a két személy ellen [SzJk 291].

2. hamisnak mondhat/állíthat; a putea spune că este fals; für falsch erklären können. 1764: hallottam ezen szavait is Szilágyiné Aszszonyom(na)k a' többek között: Magának köszönyne a' jó Esém Geréb Elekné, ha több vagyon is irva a' Contractusokban, mert én a' Regiusokat már meg nem hamisíthatom, ők úgy irták, a' mint én mondtam, akkor ne állott volna a fejem felibe, 's ne ösztönözött volna; Mondja Ked édes Nénem Aszszony ennyinek s ennyinek [RLt O. 2 br. Iulia Korda (41) vall.].

meghamisíthatik hamisnak bizonyíthatatik; a putea fi dovedit falsitatea/injustetea a ceva; als falsch bewiesen werden können. 1810: De mind azért, hogy az ő gunyolo es vakmerő fel-adása meg-hamisíthassék, mind pedig az én Ártatlanságom ki-tessek ... elsőbbségem is bé-adom a Licitacionis Instrumentumnak igaz és tőkélletes mássát [Kv; Pk 3].

meghamisol hamisnak mond; a spune despre cineva că e fals; für falsch erklären. 1671: Az német követet fővezér követével szemben juttatja az hopmester és az követségűl egymással disputáljanak meg, kész lévén az vezér követe meghamisolni az németet, nem igaz követségben jár [TML V, 531 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

meghamisolhat hamisnak/nem hitelesnek mondhat; a putea spune despre ceva că e fals/nu este autentic; für falsch/nicht authentisch erklären können. 1588: (A remisio) Index Ordinarius eleott keolt, kytt eo kegme megh nem hamisolhat [Somlyó Sz; WLt].

meghámlik lehámlik/súrlódik; a se coji; sich abreiben/scheuern. 1771: Szöts Ferentz éngemet mikor meg támadot a Desi nagy réten, én ellent vetvén nekie egy fa fiatalal a két kezem között végik (!) meg hámliot, ha tanál volna soha több kenyeret nem ettem volna [Dés; DLt 321. 4a G. Jenei (30) ns vall.].

meghámozott hámozott; cojit; (ab)geschält. 1715: Fakadék ellen. Lencsét és meg hámozot almát erőssen öszve kell főzni és szítán által verni Fa olajat közébe tenni, hogy mint valami hig ir olyan legyen azzal kell kenegetni [Szuszia^a; Kf. — ^aMalomvíz H].

meghamvaz 1. (hamvázoszerdán) hamuval megjelöl; a presăra cu cenușă (la miercurea cenușii); (am Aschermitt-

woch) äschem. 1807: Febr. 11a Misét halgattam, meg hamvaztak [Dés; KMN 222].

2. átv bemocskol/szenyez; a întina; beschmutzen/sudeln. 1573: Katalin Varga Iánosne Annos Botos Martonne, Sophia Kwn palne, Azt valliak hogi hallotak az vthan chiuka Mathiasne ezt Mongia volt kowach Benedek hazas leanianak Katalinnak Mytt lars Te oda chosor (!) Azzony zegeny roz eb mit lars apad vtan Min (!) Nem athiad Te Noked az hane(m) Bitangod, Meg vgian Rea peok volt ez zo keozbe, Aztis vallia Annos hogy ez zok vtan Mond katalin chiukanenak Menny el haza ha meg hamaztal (!) Mond chiukane Meg hannazott (!) az Bestie ageb battyad Az vtan Nem twgia Mint lartak egimassal [Kv; TJK III/3. 227].

meghánt 1. (élőfát) kereken lehántol; a curăta de scoarță; abriden. 1666/1793: a ki fentőnek vagy egjéb darab műbven valo makkos bikkfat musdalljos tölgyfat meg hántana vagj le vágna, azért maradjon három forinton mely birság simpliciter a Falué legyen [A.csemáton Hsz; HSzjP]. 1736: Az szín és vár között igen magos fenyőfa meghántva tetejiig s hájjal egészlen megkenve volt felás-va, az tetejiben hét sing angliai posztó, tíz arany s egy ezüst pohár volt feltéve s megkiáltották: valaki felhágat, maga számára el veheti [MerTr 399–400]. 1795: a Damokoss Ilyés fia Szép Artya végibe valami csere fiatalokat meghántott az három forintos tilalmasba, megbüntettetett 1 magyar forintra [M.hermány U; RSzF 117].

2. le/körülrag; a roade scoarță copacilor; ab/umnagen. 1726: lévén igen szép termő csemete szilva fák, melyekben a kecskék hatvan hetet meg hántottak a kertnek el pusztulása mija [Esztiény SzD; Told. 29]. 1793: (A kecské) a tilalmas Erdőkben a fákat meg hántják a' jövéseket le rágják [Peselnek Hsz; HSzjP J. Opra (78) jb vall.].

3. (törökbúzá) lefejt/morzsol; a dezghioca, a desface boabele (de pe știutele de porumb); abkömen. 1743: becsültetett A Török buza harmincz vékara meg hánt-va [Zsombor K; Somb. I].

meghántás (élőfa) lehántás; curățare de scoarță (a copacului); Abrinden. 1753: Nem keves karat Tapaszaltvan mind az Bodolai T. Possessoratus mind Bodola^a ut falu az gyümölcs fáinak le vagasa meg hantasa miat mind az értetlen erőszakos emberek es Kecskék miat [BLt. — ^aHsz].

meghántogat 1. (élőfát) lehántogat; a curăta de scoarță rind pe rind; nach und nach abriden. 1824: a' Fák egyenessét le vágva meg hántogatták [Szováta MT; EHA].

2. le/körülragcsál; a roade scoarță copacilor; ab/umnagen. 1785: a Ketskek mint egy palcza es egy fejsze nyel korani szept tserafa fiatalokat es tsere musdajokat kereken es oldalul meg hántogattak [Kőröspatak U; Pf].

meghántott lehántott (fa); (copac) curățat de scoarță; abgerindet. 1736: (A lakodalom) másod napján ... az palota vagy szín előtt egy meghántott ... fenyőfa fel volt állítva ... az hántott fenyőfát pedig fagygyúval, hájjal erősen megkenték; az fa tetejin volt két, három, négy arany, és négy öt sing posztó s egy palaczk bor; arra hogy felhágassanak, sokan próbálták az sok közül csak találtatott az ki felhágott, ott ... az bort az palaczkból megitta, és az arany és posztó övé volt [MerTr 389–90].

meghantoz (gátat) megdug/töm; a umple (un dig); (Damm) stopfen. 1790: (A) Malmok forgottak mind eddig; de most nagyon meg lassudtak a keves viz mián, vgy meg van dugva és hantozva a' gát a' mint kell, de tsak híjába ha nints honnét jöjjön viz [Sztrézakercesora F; TL. Wes-sényi Dániel gr. Teleki Józsefhez].

meghány 1. szétszór/hány; a imprăstia; ver/zerstreuen. 1582: 4 oct(obris) Az nagy zeel az zakazokat igen meg hanta wolt fogattam hat Embert hogy wyobban meg heddettek attam(m) d. 72 [Kv; Szám. 3/V. 24 Lederer Mihály sp kezével]. 1588: 15 July ... Az nagy zwrzawar hogy az Kyralj Retét meg hanta wolt fogattam 16. nap Zamost attam sing(u)lis d. 14 [Kv; i. h. 4/I. 60]. 1843: a' Szombati szél hánnya meg a' Szalmát, és Nádas fedelű épületeket egy kevéssé [F.zsuk K; SLt évr. Pataki Mihály lev.].

2. lesodor, helyből kidob/hány; a desface, a desprinde din locul in care este prins; herunterreißen, aus der Stelle (hin/her)auswerfen. 1590: Egikor be menek en az Sikej zena fibe latom hogy az giewpn res vala ket fele hantak uala az Agath az giepiról latam ott az Dijos Andras fiath, hogj eó ezebe veon engemeth el futa onnan, de en nem tudom ha az hanta wolt megh vagy mas [UszT]. 1595: Hogi az templum hiazatiat az zel meg hanta es fel bontotta vala ... hogi ismeg meg chinaltattuk, Egi legennek ... attunk f —/16 [Kv; Szám. 6/XIII. 38]. 1596: Thudo(m) azis hogj ket helyen hantak megh a falu mezejen a' Palfi Peter kertit az Chehertfaluik, minth tizen hat karo kertet vontak volt kj [UszT 11/65 St. Ambrus de Tarchafalua vall.]. 1656: Tudom azt hogj az Nemz(etes) Huszar Peter Ur(am) kertit ... ket helt hantak megh az Sz: Imrehj Gergelj Deak Szolgaj [BLt 3 Csik Sz: Martonj Imre Peter (40) pp vall.]. 1663/1728: Ha valaki ... kertet vagj Falu gjeputj hanna meg ... harom forintra buntessék [Szentmihály U; Törzs. Jakab János kezével].

3. követ fejt/szeg; a extrade pietre; Stein auslösen. 1759/1772: Horvath Vonuly ... fogsagabanis igirt négy öl követ hogy meg hánnya, viselői léven a' Felesége hogy több fogságot ne szenvedgyen | Horvath Vonuly Exponens Ur Czigánya ... Tit. Mosa László Uramtól hozott egy mentett bizonyos számú kő hanyásért, de meg hánnyat vagj nem, nem tudom [Dés; DobLev. II/435. 56, 59].

4. be/feletrak; a acoperi; auflegen/setzen. 1680: Vagyon az erdő avagy az havas allat Felső Porumbakon fellyül bik fa boronákból sasok közbe fel rakot kereszt gerendakkal felenel továbbá megh hanyva egy sindelyes hajazat allat valo üvegh csűr [UF II, 973]. 1688: Ezen Istállók ... pad-lasa tel tul dib dab deszkakkal megh vagyon hanyva [Kozmás Cs; Eszt. Inv. 7]. 1694: Egy Deszkazatlan Karfas Folyoso, az allya vastag Deszkakkal meghanyva [Kővár Szt; JHb Inv.].

5. (iszappal/homokkal) feltölt; a umple (cu nămol/nisip); (mit Sand) auffüllen. 1723: A' Berec eleje nevű helyben semmi kárt nem ismerek, de a' Berec inkább meg vagyon iszappal hánnya miolta az a' Malom ott vagyon | A Berket az árviz most inkább meg hánnya [Királyfa KK; MbK 162]. 1743: 58 szekér széna kármál többet tezen a viz mivel annjára meg hánta iszappal és a' viz ki terült a' Sővényfalvi gátt miatt hogj feléje sem mehetünk [Dombó KK; JHbK XXVIII/9]. 1763: azon Szamos felől való szomszéd Rétet irtással tették tisztává ... magasabb partjánál maradt egy Tótska, melynek Partjára rugot ki véggel Mlgs Gróff Gyulai Josef Ur ó Nsga Szamos

fojtába hosszúra fojo tábla földje, de a' Szamos áradásával gyakran azon Tób(a) is ki útvén iszappal annyira meg töltötte s meg hánta, hogy a' Szántó földekkel szintén egyenlővé tette [Széplak Sz; Ks 92]. 1772: a' Gátrol le folyo viz a' Silipről le folyot sohas addig fel nem dugta, a' Silip árkatis fővénnyel meg nem hánja [Ádamos KK; JHb LXVII/2. 314].

6. teleszór; a arunca/imprăstia; voll/bestreuen. 1621: az Hegjes dombi zeoleok kezoet az vtakat, agal meghantuk [Kv; Szám. 15b/VIII. 13].

7. fel/kikutat; a scotoci; durchforschen/suchen. 1598: Poch Janos ... wallia Egi Enyedi David Martonnak egi zekeret megh hantak wala az Thúry Janos zolgay kin semmi kereskedesre walo marhat ne(m) vit hane(m) chak haza zewksegera valot | En Kouach Janos vallom Hogj az Somborj turj Janos feleöll auagj zolgaj feleöll az mjt tudok hogj meltatlan Chelekewttek uolna mj kor enmagam Brazlobann indoltam akor Menttem sombora meg nem Hagjott az zolgaja zalanom Hanem kochjma fel ugrott Hanj kezdte úrünk eő felsege prontholatja nalam volt Hog meg ne Haborjchonn senkj, De semjt nem gondola uelle: az eo akarataj zerenth meg Hanja Ha ualamjt talalatt (!) uolna elljs weotte uolna [Kv; TJK V/I. 184]. 1761: a Magis(tratus)tol bizonyos emberek deputaltottanak volna, hogy az károsokkal edgyütt meg hánnánek mindeneket, és meg keresnének az I. házanal [Torda; TJKT V. 47].

8. ki/megkeres; a căuta; (aus/auf)suchen. 1579: A my az mezarossok keonyeorgesset illety, teczet eo kegmeknek hogy az dolognak haladny kel è leowe chyeoteortekig Mah dellyest es holnap, vgyan zorgalmatosso(n) meg hannyak es keressek az hentelerek felől valo leweleket mind az Mezarosokhoz illendeo Lewelekkal egietembe, es az gywleskor hozza fel eo kegne mind a' ket fel keozt talalt leweleket [Kv; TanJk V/3. 190b]. 1590: Az mostany Vrnk ith letekor az Vendeglesre anyne tekozlassal keolt mind Bor, mind kenyér, s mind hus, hogy ez eleott valo Regestumokath megh hanywan amynt ott keolteottek vrnk vendeghlesere es az sok Vrakra, ez egy vttaly keolcheggel haromszor valotis megh értwnk volna [Kv; Szám. 4/XXI. 58 Kis István sp kezével]. 1679/1681: mi haszna valakit kezesség alá vetni, ha azonban el menven a jobbági a kezesek csak békevel maradnak, sokan hatták ide kezes leveleket, de a kezeseket eddégén senki nem prosequalta; azért meg hánnya(n) eő kglme a kezes leveleket, valamelj jobbági a' kezesség után el szökött, annak kezessei ellen obligatiojok szerint procedallyo(n) [Vh; VhU 678].

9. át/megvizsgál; a selecta; durchforschen, untersuchen. 1600: Pal Deak zamara harminczadlot Toth Istwan Mikor megh hantak az barmot ... Zebeny Pal ... monda eochie(m) az te keonniebsegedert lassad the tudod mellik mehet fel az barmok keozwi s mellik nem hand ky az ky fel nem mehet vygienek epp barmot fel [Kv; TJK VI/1. 407]. 1672: meg hánnya Praefectus Uramek az börkett, itiltenek rosznak benne 22 [Utl]. 1762: az Szöts Céh az eladando bárány böreket vgj meghánta, hogj az szép fekete börtis feje börl akarja acceptalni, azért ma 52 penzkeñl oltsobban az mint idegen vevők meg ígérték, nem adhattya [Torda; TJKT V. 127].

10. felás/túr; a săpa; (auf)graben, umwühlen. 1591: Nagi Jllies ... vallia, hogy az meli zakaz zenaia volt Eottues Andrasnak negied magaval eo rakta ... az arkotis eok

astak keorwle. Annak vtanna Zabo Martonnis oda az zakaz melle rakta zenaiait, es megh vytotta az Eotives Andras zakazzanak az tetejet mind az eo zenaiaival eggiwt meg vytotta es az arkotis meg hanta viobban keorwle [Kv; Tjk V/1. 69]. 1677: A' Fiscus számára valo Saletrum főzetés a' Regius fundusokon, a' Fiscalis határokon continuáltassék ... erős fenyték alát tartatván annak Mes-terei, hogy a' szegínséget, a' szokot renden kívül, semmi- ben ne terhellyék; házoknak telekit, udvarokat, ahöz valo pertinentiakat meg ne hánnyanak, vagy ássanak, sem pe- nig egyéb kár tévő helyekről annak materiaját ne hodgyák [AC 134].

Szk: *halmot ~ határhalmot felás/emel.* 1625: ez az do- log az kesebzory vegiezes vtan ala mert az halmot Jmmar megj hantak ala [Derzs U; UstT 156b].

11. összeráz, megrongál; a avaria/strica; beschädigen. 1638: Az mikor szabo Dauit el mene oda fel eperjesre az szeöcz Daniel szekeren mene el ... Czak hogy az ket Keöreös bizony megh hanta az uta(n), mert megh az uy szekeretis megh proballia az Keöreös ... bizony igen megh romladozot | az mikor Szabo Dauittal fel menek eperjes- re, az az szeöcz Daud szekere jo ala csak hogy bizoni az utba(n) igen megh hania a fagy, mert az Kereöson men- tünk s akkoris penigh marhaja volt Szabo Dauinak rajta [Mv; MvLt 291. 137].

12. (lő) megtáncoltat/dobál; a tot incerca să dea jos (pe călăre); (Pferd) tänzeln/herum/umherwerfen. 1731: lejőtre ne mennyenek velle^a egy darabig, és neis bocssássák el az nyakától az tanult Lonak ... hanem csak akkor, mikor már nem fél(ne)k tőlle, hogy megh hannya az embert, es így az Lo sem erkölcsöt nem veszen, sem nem kell félni hogy egy Legenytis el roncon [JF lovászmesteri ut. — ^aA cső- dörcsikóval].

Sz. 1760: Bogáti Pál is mindenből jubiláltatott. Bezzeg meghányta ötlet is az erdélyi gyermeklő. Azt gondolta, mikor Magyarországról bejött, hogy éppen a nyakára ül Erdélynek. Most én is elmondhatnám neki, hogy kiadtak rajta, mint a patai szűrőn [RettE 103].

13. (szalaggal/zsinórral) feldíszít/teletűzdel; a impodobi (cu panglici/şnururi); (mit Band/Schnur) schmük- ken/(be)spicken. 1681: Kiraly szin sima bársony szoknya kék poszto az allyán is Vállais hasonlo, keskeny Ezüst galand viragokkal megh hánva [Ütl]. 1710: Egy szalmaszín nadrág, meghányva [DanielAd. 90]. 1739: takaró ... fejr selyem premmel vagon meghánva [Szászkered K; LLt Fasc. 96]. 1743: egy viseltes Német Veres czafrag puska takarostol Sujtással hánták meg [O.fenes K; JHbK XXIX/ 28]. 1768: Egy kék sejem Tofata (!) ujj agy takaro kes- keny ezüstt Czándlival körödös körül megh hánva [Szár- hely Cs; LLt Fasc. 109].

14. díszít; a impodobi; schmücken, (ver)zieren, auslegen. 1688: Fekete Czápával borított kard sűrű ezüst Aranyas lapos boglarokkal megh hánva [Beszt.; Ks S. Misc. 27].

15. meggondol/fontol; a chibzui; bedenken, überlegen. 1811: Tegnap az Asztalnál egy Sajtot kezdettünk ... Lát- ván Tiszteletes Uramnak gustussát A' Gróf, és tudálván jó appetitussát így szólla: No! Dissertatiot írjon Pater rólla! közbe szollék, én-is egyet irok ... Mihelyt ezt ígértem, azonnal meg-bántam ... midőn elmémmelel eléggé meg-hántam, Ugy látom, rám nézve ez igen ösztövére Ma- téria [ArÉ 75].

◊ **Szk:** *a hálót ~ja hálóját kiveti vkire; a-şi intinde mrejele asupra cuiva; sein/ihr Netz nach jm auswerfen.*

1662: Annyira meghányta ala a hálót a fene bosszús nemzetség, hogy ha a vicekapitány is meg nem eszméllené magát, annyival inkább csak könnyű lesz ala megszá- lálni, akik visszamehetnek ala arról a csatáról Jenőbe [SKr 317] * *a lest ~ja kb. csapdát állít; a intinde (cuiva) o cursă; Falle stellen.* 1619: Kegyelmes uram, eddig semmi részében nem ismertem, hogy őnagysága az vezér Felsé- gedhez megváltozott volna, csak várja igen nehezen az Mehmet pasa uram információját. Immár úgy ismerem, hogy Molardus urammal ... elindult az discordia, ő is fogja magától óltalmazni, noha bizony régen megvagyom az desperatió ... én is úgy meghántam az leseket, hogy semmit nem tarthatok tőle, kiváltképpen hogy látom bizo- nyoson, hogy mindenfelől contemptusba vadnak [BTN² 328–9].

meghányás 1. kőszegés/fejtés; extragere de pietre; Gesteinarbeit. 1597: Adtam Krestelynek az 12 szeker kwnek az Megh haniásátwl f 3 [Kv; Szám. 7/XIV. 106 Th. Masass sp kezével].

2. (sárral való) bekenés/verés; lipire (cu noroi); Bewer- fen (mit Lehm). 1825: A bontásra, a készitendő bolt olda- lának sövénnyel való bé fonására, sárral leendő meg hányására, agyaggal való tapasztására és végre meg sikárlására egy nap számoknak 4 napi nap száma napon- ként p(e)r 30 xr [Dés; DLt 3].

3. kb. meghányatás/rongálódás; stricăciune; Beschädi- gung. 1555: En Komlo(djy orsolya adom myndenek- nek tvrtara hog az ky Leveleket az en meg holt zeghyn vram meg eltyben haghót volt ... Zyűcz Lenart Vramnal azokat az en Kezembe attya (!) mynden kar nélkül es megh hana nélkül azert nemes emberek előtt atta megh Lenart Vram az Leveleket ket Lataban (!) [Beszt.; BesztLt 23].

4. meggondolás/fontolás; chibzuire; Überlegung. 1742: Nem kéttlem, hogy Nemes Hazánk Törvényén fundált Jussom s kedves Báltám Uraimék előttis nyilván lévő nagj káram, jussom(na)k s praetensioim(na)k meg hányására, jól meg fontolására, és következésképpen azokért engemet illető egész Consolatoria ne hajtsák s indítsák kedves Báltám Uraimékát [JHb XXXV/35 Jósika Agnes lev.].

meghányat 1. szétszórát; a pune pe cineva să imprăştie (ceva); zerstreuen/ausbreiten lassen. 1689: leszas Gyepűjet alul felyül le vagatta, Szenáját megh hanyatta, és sok károkat tött [Dés; Jk].

2. szétveret; a dispune/ordona desfăcere/demontarea; zerschlagen lassen. 1657: Mikor az Hernádhoz érkezénk, már az ellenség qvartirmaiszteri az táborhelyeket járják ala. Keveset etetvén, mi is éjjel általmenénk, és az hidat meg is hányatók utánunk Hernádnémetinél és Gesztelynél [KemÖn. 213–4].

3. megrostáltat; a pune (pe cineva) să ceamă (ceva); sie- ben lassen. 1599: Haniattam megh az Aphidarol hozot buzat Adam Janos hazanal, 4 nap szam tezen f — // 48 [Kv; Szám. 8/IX. 35].

4. átkutatatt; a pune (pe cineva) să caute/verifice; durch- forschon lassen. 1609: mynden leueleitt meg hanyattia s meg kerestety, ha talal arra valot, Eorcomest io szyucl meg adgia [Uzon Hsz; BLt]. 1641: engedelmesek lyujn el me- nenk olah fenesre ... es eű nagyczyagat hon talaluk haza- nal es mikor kjrtük volna az leveleket eű nagyczyaga az parancjolatnak pariajat ujujn jlyen valazt teon az leuelei-

met megh hanjatom es latogatatom s ha olyat talalok az mely leuelekhez nekem uagy Germekemnek közűnk njnczen hanem eű kjglmeket illetjk örömes (!) megh adom [Szucság/O.fenes K; JHbK XVII/4]. 1694: Kérven mint ur(ama)t kgdt vala mint s valahogi az leveleket meg hanyatni és valami Czikmántori levelet találtanak, pecsét alatt kezemhez küldeni ne nehesztelley [Nsz; Ks 101 Al-mási Péter lev.]. 1777: Tessék azért Nagyságodnak az Leveleket szorgalmatosan ara rendelendő hiteles Ember ál(ta)l sietve meg-hányatni, és ha mi levelek az említett Causa defensiojához tartozandok, azokat ... az Causat folytato Procuratorokkal communicálni [Kv; JHbK XXIX/25].

meghanyatik 1. kihányatik/dobatik; a fi desprins din locul in care este prins; hinausgeworfen/geschmissen werden. 1694: vagjon egj Nagj Pajta, avagj Jstálló ket szakaszokb(an), barona fákal fel rótt, tapaszos falaival; de barona fáí, nehólt meg hanjatvá(n) hejanossak [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúrialefr.].

2. be/felrakatik; a fi acoperit; aufgelegt/bedeckt werden. 1674: Az hazak fala fabol rotattak, kívül belől faval megh hanyattak, és mészszel megh vakoltattak [A.porumbák F; UF II, 599].

3. megvizsgáltatik; a fi examinat; untersucht werden. 1743: Nehai M(é)ltóságos Groff Lazar Ferentz Vrámbeszterzten levő substantiai az említett Groff Ur Fiai jelen letekben hanyatossanak meg és a mik Relicta Aszszonye s Arva Leanyie azokat vigye el az Aszszony a többi pedig ... a Fiaké legyen a Levelekkel együtt maradgyanak sub Sigillo pro securitate [LLt a gub. Nsz-ből].

meghanyatlík 1. hátradől/hanyatlík; a cădea pe spate; zurücksinken/fallen. 1570: Nemes Mathene fya palko lattha hogy zamosfalwa feleol leo volt zeoch myhal egy kochin ... Az Iweges gérgh fiais leh zeokat az lorol, Es zeoch Myhal Reya Menth Es egj zekcherewel Igen verte vgia(n) leh deolt Az vthan latta hogy ferdeos Kelementis egyzer az lo haton ygy wtheote az zekcherewel hogy vgian Megh hanyatlík az Lowon [Kv; TJK III/2. 187].

2. le/megdől; a se inclina; (um)fallen/stürzen. 1732: (A) nagy kapu ... Galambházas sendelyes szarvazattya megh hanyatlot [Tancs K; Told. 11/70].

Szk: (el)dőlésre ~. 1694: Mind ezek penig, ez meg irt rendbeli Pajtak es szin éppületi eldölésekre meg hanjat-lotta(na)k: gyamolittatasok szükséges | vagjon az Majorház melljre nyilik egj pusztá kapu Ennek kötéses és mettzésekel czifrazatos bálvánji, semmire kellő p(rae)stila sindelj fedel alatt, eldölésekre meg-hanjatolvan, támaszokkal vannak meg-gjamolittatva | vagjon ... haz is Zebemik várában ... Mellj(ne)k felső és alsó házai avagj Pinczéi tsak Sass fakb(an) felrótt, tapaszos borona falakból valók azok is penig már-el avulta(na)k, senjvedte(ne)k ... kivált az alsó részekben: dölésekre is meghanyatlotta(na)k [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb.] | talál-tatik az Udvar-ház Mellj is immár eldölésére meghanyatolva(n), a' Tornattzán kivül, két jó támaszokkal meg-gjamolittott [Kisenedy AF; BfR].

3. megfogytakozik; a se reduce; sich verringern/vermindern. 1777/1780: a Vas Gyepű nevű szőlő hegyben vagyon egy Nemes Szőlője ... már miolta a Jobbágys kezdik mivelní, minthogy Munkája kellekképpen meg

nem adódik, terméséis meg hanyatlot [Désakna; JHbK LI/3. 273].

4. meggyengül, elerőtlenedik; a släbi, a se vlăgui; geschwächt/kraftlos werden. 1662: De végre a mieinknek jobbszánya, akiben a székely atyafiak is volnának, meghanyatlani és nagyon is hátat is adni kezdett vala, de azonnal bizonyos segítősegek bocsáttatván melléjek, megfordítottának, és a török azon a félen megnyomaték [SKr 553].

5. lehanyatlík; a decădea, a fi in declin; hinabsinken. 1711: azolta az austriai háznak a francia ellen való nagy szerencséje meg kezdé hanyatlani [CsH 459–60].

6. át visszacsik; a decădea; zurückfallen. 1662: nem csuda, ha ... a mi fejedelmünk is, gyarló erőlen ember lévén, az igazgatásban meghanyatlott s megesett [SKr 322].

meghanyatlott 1. le/megdől; inclinat; umgestürzt. 1732: Mely kapura véggel nyulik az már meg hanyatlott ágasok közib(en) sővényből való agyagal tapasztott oldalú ház [Nagyiklód SzD; Told 11/67]. 1761: meg hanyatlott, s ide s tova dölledezett hat csere Agasokon lévő rongyos Zsendelly fedél alatt vagyon ... téglából való németes süttö Kementzeis [Szászvezsőd NK; JHbK LXVIII/208].

2. ~ idejű öregecske, öregedő; bátrior; ältlich. 1662: Az léány^a pedig Haller Péternek, már meghanyatlott idejű, de különben becsületes úri főembernek házassított volt [SKr 161. — *Tarnóczy Sára].

meghanyattatás meghurcoltatás, megpróbáltatás; incercare, restriște; Bloßstellen, Heimsuchung. 1662: Nem a porbul vagynak a nyomorúságok. Ez világi gazdagságok a tántorodásra általutak. Az fejedelem meghanyattatásának szerző okai [SKr 320 Tartalomjelző fejezetcíméből].

meghanyattatik 1. homokkal feltöltetik; a fi umplut (cu nisip); (mit Sand) aufgefüllt werden. 1763: az Utrizált Rét a' Szamostol meg hanyattatott, és maradott porondon berekből ki irtott fekvő Rét [Széplak Sz; Ks 82].

2. át/megvizsgáltatik; a fi verificat; durchforscht werden. 1762: deputaltatván ahoz értő Revisorok az Mag(ist-ra)tusbol, azok előtt az börek meghanyottatván revidealtas-nak [Torda; TJKT V. 128].

3. megtárgyaltatik; a fi dezbatut; besprochen werden. 1662: a hazának következendő veszedelme meghanyattatván, vizsgáltatván: az ország a fejedelemmel magával való egyérteleműl a nagy kényszerítő szükséghez képest, arra lépni kényszerített vala, hogy a fejedelem magát a fejedelmi méltóságtól megüresítvén, más fejedelem választas-sék [SKr 391].

meghanyhat át (hálót) kivethet; a putea pregăti (cuiva o capcană); (Schlingen/Fallstricke) auswerfen können. 1662: Azonban mind egy-, s mind másfelől hogy a kölcsönnek megfizetésére hálójokat meghanyhatnák, minden tanácsokat arra fordíták [SKr 354].

meghányódás hanyattatás; restriște, incercare; Wechselfälle, Ungemach. 1657: gonoszakaróimnak hitetlenségi miatt sokszor voltam félelmes állapotokban de lelkem-esméreti ártatlanságom mellett biztatott, s meg nem ré-mültem; és noha ezek után is voltak ellenem practicalók,

de sok meghányódások után megtapasztalván tökéletességemet az fejedelem is, nem árthattak [KemÖn. 170–1].

meghányódik feltöltődik; a fi umplut; aufgefüllt werden. 1723: a' Sövényfalvi haranglábnál is által járó rév vala ... az után ã malom gáttya a' fizet fel tolyván, az által járó rév iszappal is meg hányódék | A Ber(ek) már iszappal meg hányódott meg iszaposodott [Királyfva KK; MbK 162].

meghányt 1. megrongálódott, hányt-vetett; deteriorat, stricat; beschädigt, durcheinandergeworfen. 1599: Hoztam el Feier Antaltol 18 Meg hant Apro vasat ... f 1 d 80 | Hoztam el Szeots Páltol 200 igen rosz meg hánt keozep vasat ... f 27 [Kv; Szám. 8/XI. 8, 10]. 1665: A hosszú puskáimat, kérem, válogattassa meg Kegyelmed ahöz értő emberrel Az szakállosokat is és azt az szép síkskat kerestesse elé és rakassa, külön, had hozathassam el egyszersmind s ne is valami meghánt rosszakat adasson érettek [TML III, 944 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. (deszkával) be/megrakott; acoperit (cu scinduri); (mit Brettern) belegt/deckt. 1674: Az konyhanak padlása gerendakra fűrés deszkakkal ritkan megh hánt, tűzhelye köböl rakot | Az tomacz hoszu mind vegigh jo deszkák, padlása sűrű fenyő gerendakra szél deszkakkal megh hant | vagjon más hal tartoiso jo leszás tamaszos kertel be kerítve hat rekeszből allo; deszkákkal fellyül megh hánt [A.porumbák F; UF II, 597, 599, 610].

3. (homokkal) feltöltött; umplut/acoperit (cu nisip); (mit Sand) aufgefüllt. 1806: (Az a hely) pusztaságban hagyott, mint víz aradásával követsel s porondal meg hánt helyly, marhák derelének azon a helylyen [Erdősztygyörgy MT; WH].

4. (sárral) bekent/vert; lipit (cu noroi); (mit Schlamm) beworfen/schmiert. 1732: A Nagy házbol nyilik bé az ajto edgy kamarában, mely(ne)k oldala, sárral meg hányt Sikárolatlan [Szászsztyjakab SzD; TSB 51].

5. kidobott/selejtezett; care nu este bun de nimic; ausgemustert. 1596: Minthogy valami hittwan megh hant metelies es deogeos Juhot, millwarat, kechket hoztak vala tizen eoteot az Ispanok, az legeniek, en magamis ne(m) ehettwk, mert betegsegtol feltünk, hozattam ecceris mazoris magunknak tehenhust d 91 [Kv; Szám. 6/XXIX. 168 Bachi Tamás sp kezével]. 1648: Gyapju ezen házban találatott Nr. 260. Ezek megh hánt gyapjak, az java el van adva. Ezeket megh másálván ez szerint: teszen integrum centenarium majus No. 4 et libras No. 38 [Komána F; UF I, 926].

6. (zsinórral) díszített; impodobit (cu şnururi); (mit Schnur) verziert/geschmückt. 1688: Lora valo szerszám Véres Szyra várot Czapas és pikkelyes boglarokkal megh hanyot [Beszt.; Ks Misc. 27]. 1736: Egy arany Galandal megh hánt Rosaszin Angliai Pószto szoknyával (így!) előruhástól [Kv; RLt Somai Sándor és Sára oszt. lev.]. 1748: aranyval ezüsttel megh hányott Anglia czafrang s a' ma régi Törökk Csutarak [Bögöz U; Szentk.]. 1758: Egy kék Kamérlót Sárga prémmel megh hányt superlát [Nsz; TSB 21].

meghánytatja magát (lova hátán) dobáltatja magát; (cálláretül) işi joacă calul; (auf dem Rücken seines Pferdes) sich herumwerfen lassen. 1657: Megegyezvén azért, az fejedelemasszonnyal lévő násznépe általjüve az Hernád vizén, az fejedelem is lován az hintó mellé méne, fölován

meghántatván magát, de egyik fél is nem szállván le akkor; hanem felvont igen friss sátorok előtt az hercegisasszony hintójából, az fejedelem is lováról leszállván fogának kezét, és adának csókot egymásnak [KemÖn. 62].

meghánytorgat megfontol/gondol; a chibzui/cugeta; überlegen. 1667: Bizony conflualnunk kellene s ugyan valóba hántorgatná meg az dolgot az nagy süvegű emberek, mert bizony az én bolond agyammak úgy tetszik, hogy igen selejtül vagyunk még benne, mintha éppen csak most kezdenők [TML IV, 177 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

meghányt-vetett ide-oda dobigált; aruncat de colo pină colo; herumgeworfen. 1685: Minden rendbeli Poszto mető vraimek(na)k ideghen orszagokból hozott posztokat szabad légy(en) arulniok, excepti tsak itt Erdélyb(en) csinált, meg hant vetett elegi belegi posztót Colosváratt csinált poszto gianant az városon Czehunk(ne)k p(rae)judiciumar ne arullya(na)k az Sátoros Sokadalmakon kívül [Kv; TJK XIII/1. 255].

meghány-vet 1. számba vesz, megvizsgál; a examina; untersuchen. 1570: Az Eppel Janos Safar polgar keolcegerél azt Mongyak eo k. hogy az zam veoweo vrain Jol megh hantak vetetek, Az My Illet keolchegebe Es Meltan leot, azt Beh veottek, varoswlis Jowa hattak, Az my Nem meltan keolt ely azt megh kewannyyk Theole [Kv; TanJk V/3. 6a]. 1682: Melire nezve mind az Dna Actrix aszony eő kge embereinek p(ro)ductumit, exhibitait smind Udvoztul Berki Istvan Ur(am)n(a)k sok külömb külömb fele registumit írásait, rapturait, kalendariumit nagy szorgalmatossan egib(e) szedven, megh hantuk, vetettük, olvastuk [Kv; RDL I. 161]. — L. még SKr 344.

2. megfontol/gondol, mérlegel; a chibzui/cintări; überlegen, erwägen. 1561: Ezokon az mesterek az q ceheknek meg witasara egienlq akarattól q közötök wegeztek uolona neminemw articulosoakat kyket qk es az q vtannok valo mesterekis az ceheben megy tartanak Es kerenek mwnkt arra hogy mi azokat meg ertenőik megy hannok wetnők merteklenők es az my tiztwnk zerent iol rendelnok az ew ceheknek meg tartasara es Bekesege meg maradasaru [Kv; ÓArt.]. 1569/1571: az eskwttek ... az kett fel keozott, valo dolgot Jol megh hanyua(n) vetue(n) minden Czikkelyeben dichyrek es Jowa hagyak, az my (!) biro es polgar vramail eoowe teotteonk teorwent [Dés/Székelyvásárhely; SLt XY. 24]. 1578: Ezen eleottem az fellywl megh newezet Nemes zemelyeok minden Attyok fiaynak terheoket eo magokra fel wewen es a mostani ideonekis allapattat megh tektintve(n) magokba iol megh hanywan wetwen ... adanak ... Lazlo papnak fiurol fiura ... egy Nemes wles helylet [Várhegy Hsz; Kp I]. 1662: De Gyulai Ferenc azon tanácsot jól csak meg sem hallgatván, nemhogy elméjébe venné, s magában is jól meghányá-vetné, s másokkal is jól megvizsgáltatná, csak azt felelte vala: hát uram, az én váradi kapitányi authoritásom, becsületem hová lenne ? [SKr 534]. 1714/1781: Ratz Christina Asszony eő Nagysága az időnek változásához képest mélyebben gondolkozván eő Nga és előre magában a dolgot jól meghányván vetvén, egyenes ép, és józan elmében magában el tökéltet szabad jo akarattýából tön ilyen meg másolhatatlan fassiot [Gerendlóna TA; JHB LXXI/3. 466].

megharagít 1. felbosszant; a enerva; ärgern, aufbringen. 1664: csudálatos rendeléséből Istennek utamba értvén hadaink gyülekezitit, én is Várad alá kisírtém, holott mint jártunk ... eddig mások írásából is untig olvashatta. Rövid szóval: igen meg haragítottuk, mert nagy részt le vágták, el fogták, lakó helyit csak nem mind porrá égették, marhájok prédára költ [TML III, 151 Csáki István Teleki Mihályhoz]. 1761: Imreh Ur eő Nga mondotta hogj mint kavalert nem, de mint ötsét ha meg haragittya bizony meg rokja | egjkor mondá Imreh Ur: hogj meg ne haragittson az Ecsém, mert ha meg haragitt előmbé kerülván min Gavalért nem, de mint Ecsémet bizonj meg rakom [Branyicska H; JHb XXXV/45. 10, XXXV/46. 11].

2. ~ja magát felbosszankodik; a se enerva; ärgern werden. 1653: megegyezett ugyan a két had Brassónál, s bé is bocsátják Brassóba a ki bé akart menni, — mert Szeben miá Báthori Gáborra Brassó is megharagította vala magát [ETA I, 105 NSz]. 1657: tanácsolja vala nékem is, hogj én is magamat megharagítanám, sőt búcsúznám el is az fejedelemtől az méltatlan haragért; kiből látom vala az ártalmas következt: midőn ura haragszik, hogj akkor az szolgál is haragudjék [KemÖn. 193]. 1723: mikor a Némásági ur(ám) keziben attak az Ur Gyulai Gergely ur(ám) levelit menten megharagította magát, s sok alkalmatlan Szokra fokadván Luka Vaszilyra ... kardott rántott le akarta vagdalni [Hodák MT; VGy. Prekup Juon (26) jb vall.].

megharagíthat felbosszanthat; a putea supăra; ärgern/aufbringen können. 1761: Hallattam M. Baro Imre Ur eő Ngának szajabol ... Enis mérges ember vagyok, az eő-temis az, oly helyt haragíthat meg hogj ha tölteit fejtve kapak keresztül tanalom lőnni, melytől Isten örizzen meg [Branyicska H; JHb XXXV/45. 12].

megharagosodik haragoskodóvá válik; a deveni/a se face supărăcios; zornig/erzürnt werden. 1672: Az fejedelemszonty, mondják, igen megfösvényedett s haragosodott, de az azelőtt sem volt újság [TML VI, 127 Bánfi Diénes Teleki Mihályhoz].

megharagszik a se supăra; sich erzürnen. 1573: Markos Antal ezt vallyia hogj It fen zomzedy Meg mond-yak, hogj ige(n) zitta volna Markos Antal es Jgen Meg haragut volna rea harmad Nap Mulwa(n) keoniőklejere Megie(n) kathy ez vallonak, Mond hogj Myert haraguttal rea(m) Jo Antal vra(m) [Kv; Tjk III/3. 86c]. 1574: Brozer Anna Zekesfe(ie)r(vary) Borbel Ianosné ... vallia hogj Mond Zeoch Thamasne, Byzon szokot zoltam neky Erte vgi hogj soha Ream Meg Nem haragwt Mind azt, De megis Rea Byram az Bekesegre [Kv; i. h. 326]. 1586: Theleky Leorincz valia Tudom hogj Istua(n) p(rae)dika-torne panazolodik vala hogj heaba Jeot ide huniadrol az Borokert ... De cotweos Orban Nem Akara ky Adnj, hozza egy parta Eowet zalogba de Ne(m) Akara a' zalogot Eot-weos Orbannal hadny, hanem en Nalla(m) ... Ezen megh haragwek Orba(n) hogj cotet ne(m) emberlette megh, Az bort vgia(n) Nem Ada ky hane(m) wresen Mene mind zekeresteol vizza az Azzony [Kv; Tjk IV/1. 501]. 1605: Lakatos Gergelne Ersok azt mo(n)dotta volna hogj Zeoch Georgyennek ky tekeri az orra chikiath, megh mo(n)da nekj Zeoczj Gergyne; s megh haraghuek raita Zakaczne [UstZ 20/133 Rexonia (!) Relicta quond(am) Agilis Ste-

(ph)ani Zabo In Vduarhely vall.]. 1607: Allot volt Czere Birtala(n) az fekete Janos vra(m) haza fala hűdozni, Varga Andras megh zolitotta hogj mit chjnál, ha fekete Janos megh lattia megh haragzik [Mv; MvLt 291. 439a]. 1697: Tudo(m) enis aszt hogj Peter Deakne Aszszonyo(m) Csi-nálatott egykor egy Sajtot, melyet én hozzám hozván, el tartám az Ládámban egy jdeig, megh haragúuan ram el uiuē töllem az Sajtot [Kotormány Cs; CsJk 4 Szabo Pal relictája Anna (50) vall.]. 1798: David Nyikuláj megh haragudatt, s nem engedte [Nagykristolc SzD; JHb Bornemisza Anna Mária lev.]. 1816: ha én olyan haragas volnék mind maga, most erősen haragudnám, de még tsak kiség haragszam, ha még sem küld levelet éppen meg haragszam [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina lev.].

Ha. 1570: megh haragzom [Kv; Tjk III/2. 124]. 1702: megh haragszom [Ádámos KK; ApLt 5 Mikes Mihály lev.]. 1645: megh haragzik [Kv; Tjk VIII/4. 29]. 1756: megh haragszik [Galac BN; WLT]. 1791: megh haragszik [Sebesel AF; JHb]. 1768: megh haragusznak [Karácsonfva MT; Told. 3a]. 1781: megh haragusznak [Márkud MT; BetLt 7]. 1804: megh haragusz(na)k [Ustz; Pf]. — 1630: megh haraguttam [Mv; MvLt 290. 205b]. 1740: megh haragudtam [Papolt Hsz; Szentkgy Király Tamás (62) jb vall.]. 1592: megh haragut [Kv; Tjk V/1. 199]. 1614: megh haragut [Görgény MT; JHb XX/2]. 1722: megh haragudott [Kecsed SzD; TL]. 1849: megh haragut [Héjasfva NK; CsZ]. 1592: megh haraguttak [Kv; Tjk V/1. 287]. — 1583: (6) megh haragwek [Kv; Tjk IV/1. 183]. 1584: megh haragwek [Kv; i. h. 295]. 1592: megh haragwek. megh haragwek [Kv; Tjk V/1. 264, 287]. 1602: meghys haragwek [Kv; Tjk VI/1. 565]. 1629: megh haragwek [Kv; Tjk VII/3. 66]. 1631: megh haragwek [Mv; MvLt 290. 242b]. 1670: megh haraghevek [Szúv; RLt 1]. 1710 k.: megharaguvék [BÖn. 752]. 1729: megh haragudék [Magyaros Hsz; HSzJP Nagy László (50) vall.]. 1762: megh haragvék [Geges MT; IB. Georgius Antalfi (20) lib. vall.]. 1710 k.: megharaguvának [BÖn. 758]. — 1662: megharagszik vala [SKr 149]. 1736: haragusznak vala meg [MetTr 357]. — 1584: megh haragut wala [Kv; Tjk IV/1. 200d]. 1653: megharagudott volt [ETA I, 111 NSz]. 1741: haragudott volt meg [Szilágycsah; IB III. 106/16 G. Balint (28) jb vall.]. 1677: megharagudtak volt [TML VII, 470 Székely László lev.]. 1710: megharaguttanak vala [CsH 238]. — 1657: meg fog haragudni [KemÖn. 21] || 1677: (6) haragunnék meg [TML VII, 536 Teleki Mihály lev.]. 1736: megharagudnék [MetTr 356]. — 1705: megharagudott volna [WIN I, 501]. 1736: megharagudott volna [MetTr 325] || 1676: haragudjam meg [TML VII, 283 Mikes Kelemen lev.]. 1852: meg ne haragudj [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina lev.]. || 1644: megszokott haragudni [TT 1904. 213 Csaky István lev.]. || 1657: megharagván [KemÖn. 102]. 1660: megharaguván [Kv; KvE 181 LJ]. 1678: megh haraguván [Kisgörgény MT; Ks]. 1678 k.: megh haragudván [A.csemáton Hsz; HSzJP]. 1729: megh haraguván [Sövényfva KK; TSb 51]. 1737: megh-haraguván [Dés; Jk]. 1748: megh haraguván [A.jára TA; Borb.]. 1760: megh haragudván [Mezőrtics TA; Ks]. 1764: megh haraguván [Torda; TJKt V. 238].

megharagudhatik a se putea supăra; erzürnen können. 1672: Hiszem lator pracita az is, hogj inkább megharagudhassék urunk az szegény bujdosókra [TML VI, 144 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz].

megharagudott, megharagudt haragos; minios; zornig. 1658/1799: Husvét negyednapján a megharagudt jó Istennek áldozván, innepet szenteltek a jámbor papok [Mv; EM XVIII, 450]. 1664/1799: Julius 7-én végezte az ország gyűlése, hogy minden kedden innep szenteltessek a megharagudott Isten engesztelésére [Mv; i. h. 456]. 1697: Es Istennek rettenetes itileit (!), és Városunkon fekvő nagy haragját, s ejjeli és nappali felelmünket és rettegésünket előttunk viselvén, méltó dolog hogy mind meg haragut Istenünket engeszteljük, mind szegény Ecclesiank dolgaira szorgalmasan vigyázzunk [Kv; SRE 52]. 1710: látván az Istennek mint Szabados cselekedetű Umak büneinkért igen méltán meg haragut igaz itiletiből réánk fel húzott ostorát [Visa K; BLt]. 1710 k.: legjobb orvosának találtam az Istentől imádság által nyerendő patientiát és az üdönnyerést, míg a megharagudt s kigyúlt szívnék lángját, kormát, hamvát a szájnak kéménye kiokádja, kihányja [BÖn. 497–8].

megharaguvás harag; supāre, mīnie; Zorn. 1662: Rákóczi fejedelemnek megharaguvása, sérelmének fájlalása, hadai szaporítása. Erdélyiek azoktól árulóknak tartatnak, üldöztetnek [SKr 478 Tartalomjelző fejezetcíméből].

megharangoz (sokadalmat) beharangoz, a anunța (iarमारocul); Jahmarkt (ein)läuten. 1701: Az idegen Posztóval kereskedő embereknek itt ne légyen szabad Posztot el adni itt valo négy Sokadalmon küvől, még a' Városon kívül Posztótsinálóknak sem, akár Cehosok légyenek, akár ne(m) Cehosok azoknak se légyen szabad, hanem az it valo rendelt Sokadalmon, hác conditione, mikor a' Sokadalmat meg harangozzák reggeltől fogva estig, más nap pedig árulni nem szabad, ha rajta kapják minden Posztója oda veszszen, annak két része a Nemes Tanatsot, harmad része pedig a' Betsületes Céhet illeti [Kv; PosztCArt. 17].

megharap 1. a musca; beíßen. 1568: azt mongya volt Vıcey Janos, hogy ha o felsege ith ne(m) volna és hozza ne(m) biznal meg az wyomat sem merned meg harapny, egyeb bezedelis valtíg hanyak egymast [Kv; Tjk III/1. 240c]. 1630: Nagj: Gergelj monda Banhazi Uramnak, hogi ha az szajába(n) dugna az ujatis, nem merne megh harapni [Mv; MvLt 290. 196b]. 1699: en a' magam földeme(n) karaimat szemlélvén az A. ellene(m) kegyetlenül furialt, hamis hitűnek szidalmazott, rea(m) tamadott a' magam tulajdon földeme(n) szolgálival Jobbagyával kiről protes talok, levartek, taglottak huztak vontak fojtogattak; sőt az ujatis a' szajamba dugta ... en a mivel tudtam oltalmazni oltalmazta(m) magamat a' mit szamban talalta(m) megis haraptam, mivel az ember a' fogával harapni szokott egyeb fegyvere nem leven [Dés; Jk 294b–5a]. 1773: orrát ujját és nyakat meg harapta meljit nyomodta [Nyárádszt-lászló MT; Sár.]. 1827: Pétrutz Tyifor, ittás lévén bennünket szidni kezdett, és Tolvajozni ... mellyért a' várdára hívtuk — de ő nem akarván jöni ... a' Földönis husztuk — melly huzalkodás közbe, egyikünk ... kezét meg harapta [Egerbegy TA; Tlt Közig. ir. 1110 Sos István katona vall.].

2. beleharap; a musca (dintr-un aliment); anbeíßen. 1632: Fazakos Jánosné Ilona asszony ... fassa est: Tudom azt, mikor mi is ott Incze István házában lakunk vala, hogy eleget járt oda ez az ifjú Szabó Miklós ... Pogácsát

is láttam, hogy az ágy fű alá teve az asszony, s az legény elvette, s almat is láttam, hogy hozott az asszony. Az melyik szebb volt, megharapta. Szabó Miklós is azt mondotta, hogy ő is azt szeretné, s neki adta, de egyéb dolgokat én nem tudom [Mv; MvLt 290. 79b átírásból].

megharapdaltat megharapdostat; a pune (pe cineva) să muște in repetate rânduri; öfters beißen lassen. 1562: a vajda ... megveré a kereszteseknek táborát Tömösvárnál ... annak felette Székely Györgyöt, a kereszteseknek egyik hadnagyát megfogá és a hajdukkal nyersen éteté, harapdaltatá meg [ETA I, 11 BS].

megharapdos összeharapdál; a mușca in mai multe locuri; zerbeißen. 1599: egjebet nem vöttem ezembe hanem cziak az Barabas Mihalj Zauat, monda hogy az en menes louamot ket Ember egy mezeöben nem felek hogy meg foghatna merth az farkas az vemhet meg harapdosta es vgj meg feniewltek hogy Inkab sem lehet [UszT 14/15 Jakab Ferencz farczadj jb vall.].

megharaphat a putea mușca; beißen können. 1574: Thot Janos Azt vallia, Lattha hogi Adam Saroson Nagy dwlwa fwa Ment haza, Es otth Ereoszen zitkozodot hazaban vegre Nemykor ky leot kardia Nem volt haza leo agostonis vala honnat, oztan hazok eleot lewen vgj kezdyk ely az feddeodest, Adam Mongia volt hogi thomat teor orra ala, Mert az tyzedessegetis arron veotte volna, ha az vyat zayaba tenne sem Memeh meg harapny, Mond agoston Eleoszer hogi eo Nem harapia Mert ky hwlot az Maro foga az vtan Mond hogi hozd ide Mind azaltal lassam ha meg haraphato(m) [Kv; Tjk III/3. 345].

megharcol 1. (ellenséggel) megküzd; a se lupta (cu inamicul); (mit dem Feind) kämpfen. 1604: Mihaly Vaida mikor Zilagiban Basta Ura(m)mal megh harczolt Sigm(n)d fyevedelem Moldúba szaladott volna, ott kezde hadat gytteny, ugy yeode kj [UszT 17/13]. 1653: az spotárnak az vajda meghagyta meg ne harczoljon csak hátán vigye ellenkezve ... az spotár maga meg futamodott [RákCsLev. 458 Rákóczi György anyjához]. 1657: mi ellenben mindenik rész hadakkal megegyeztünk volna, és reggelre kelve megharcolnánk vélek [KemÖn. 74]. 1693: 4. Octobris az galliai hadak megharczolván az ott lévő confoederatus hadakkal őket az gallusok megverték [IIAMN 331–2]. 1704: most jöttek levelek Fogarashól, kikben írják, hogy a kurucok felesen öszvegyülvén reamentenek Graven uramra és a Sárkány vize mellett megharcoltanak, és a székelyeket megverte és szerencsésen járt [WIN I, 292]. 1710: a Bethlen Gergellyel levő hadak szüntelen zúgolódtanak, miért hevertetik ott hejában, miért nem viszik a német ellen, hogy megharcolnának vele s kikergetnék az országból [CsH 187–8]. 1711: nem is vala olyan ereje, hogy mezőben megharcoljon vele [CsH 469].

2. megverekedik vkivel; a se bate cu cineva; sich schlagen. 1600: ferench Janos ... egikor chak hamar be tere, az aito felwl egy palchat weon le, megh ki mene welle vgj harcholanak megh ott kyn [UszT 15/66 Betlenfalwj Radiczj Janosne Annos Azzonj Zabad Zekelj felesége vall.].

3. (belső harcot) megvív; a purta o luptă (lăuntrică); (einen inneren Kampf) bestehen. 1710 k.: A nemes harcot megharcoltam [BÖn. 465].

megharcolás harc, küzdelem; luptă; Kampf. 1657: harcot próbálni nem vala bátorságos, mert az ellenségnek gyalogja, lövészerszáma, szekerei és minden jó apparátusa vala, nékem pedig semmi gyalogom, semmi haszonra való lövészerszámom valami nyert tarackocskákon kívül ... menvén azért ideig ekképpen, de az völgy szorulni kezdvén, az hely kéntelenségből megharcolásra kényszerít vala [KemÖn. 244–5]. 1662: Az jó próbált hadviselő emberek pedig nem is mindenkor csak szemben való megharcolással szokván az ellenségén győzedelmeskedni, hanem gyakorta hol egy, hol más hadi mesterséggel azokat megvéni [SKr 663].

megharcolhat megküzdhet; a putea accepta lupta; kämpfen können. 1657: az fejedelemnek lőn az az tanácsa, hogy bésteledvén, visszaszállának Szécsénhez, hová hogyha az ellenség utánunk nyomakodnék, mind harcra alkalmasb mező lenne az lovas hadaknak, s mind azonban Mansfeld is elérkezék, és így conjunctis armis bátorságosan harcolhatnának meg [KemÖn. 72]. 1662: a kémekek ... jól eszékbe vették és megnézték volna ... hogy a vezér erejéhez a mi hadaink állapotja korántsem hasonló, hogy velek nyilvánvaló veszedelem nélkül megharcolhasanak, azt csak megmondolni sem kellene [SKr 538]. 1710: Károlyi erős hittel parolát adott vala, hogy ott megvárja s megharcol vele^a, meg is harcolhat vala bizony azzal a kevés némettel, ha szíve lesz vala [CsH 403. — ^aKriecpa-umb generálissal 1708-ban].

megharcolódik megverekedik; a se bate; sich schlagen. 1597: Czeplek uala s lata(m) hogy az víz mellett az keőueche(n) megh harcolóttak, Ferench Keleme(n) el futamodék, el esek a' s' sieuet a' vizbe eyte Andras Balint megh lata, rah futamodik, Keleme(n) megh tere s el futa [ÚszT 12/78 Steph. Bondez (!) de Kisfalud jb vall.].

megharcoltatás vetélkedés, versengés; intrecere, concurență; Wettstreit. 1636: Az Instrumentalis Musicanak, az az vigasságra indító mesterséges szerszámoknak első eredeteket, és találasokat szorgalmatosan nyomózzák és visgallyák a' mindennek végére menni akaró agyaskodó emberek, és azt ki egyre s' ki másra viszi közzülők. Mert ki az Orphaeust, ki az Linust, ki az Amphiont, ki az Apollót s-ki penig az Pant akarja azoknak külömb, külömb nemeiknek találójokká tenni, az kiknek őszve békelítettésekben, vagy meg hartzoltatásokban én itt nem munkálkodom [ÓGr Aj. 7].

megharizsál (tüzet) megpiszkálgat/kotorgat; a întinde jarul; (Feuer) ansühren. 1777: egy Kisdéd ember meg harizsálván a Tüzet három Szenet vett [Ludvég K; KLev. Csímposjes Mihaila (28) zs vall.].

meghármaztat megháromszoroz; a tripla; verdreifachen. 1628 u.: Hites feleségem ... ellenem ualo fel habodásának oka, hogy az eő nagi ektelen gondviseletlenségreol es kemenisegereől dolgaltam; Melj rosz dolgait nem hogy el hatta volna, es tőkellates cziendezsegen viselte volna magatt, egelen fertelmessül ugian meg hármaztatuan paikos modra Lelek Lelek bestie Lelek kurua fianak zidalmazot sokszor magamatis hites vray leuen [SzJk 32]. 1774: Gligor ... kérdését meg kettzerezetvén, hármaztatván, felelt ... Gánya luon [Bábahalma KK; Ks 19. VII].

megharmincadol 1. harmincadol/határvámot megfizet; a plăti vama de treizecime; Dreißigstzoll bezahlen. 1598: Thomas Thothazy ... fassus est. Teompe Miklostol halotta(m) zaiabol hagi az Sombori harminczados Thuri Janos Istentelenewl hamissan 25 forint arra ayandekot veot rayta noha igaza(n) megh harminczadlot az harminczadost megh ayandekozta, azuta(n) meghis vtanna mentenek ladayat megh hantak, saczoltattak vyab ayandekot veottek raita | Garay Andras wallya Aldozaoban lezen ket ezten-deie hogy Hidalmason az Thuri Janos zolgay marhamat fel hantak wala noha ezeleot Sibon igaza(n) megh harminczadlotta(m) wala engemet az zolgai Somborra igazitottak ... az miglen oda lartam tehat addigh fel hantak marhamat, sewlliezettek vezettek [Kv; TJK V/1. 181, 182]. 1600: Michael Dancz fassus est az harminczadon ythben Bornemyzza Gergely vram zamara menth ky az borom eo kgme harminczadlotti(is) megh ... az mieneknek(is) azon-keppen eo kgme attha megh az harminczadgiat [Kv; TJK VI/1. 409]. 1625: Ha pennigh onnat^a valami marhat Magyar Orszagba vinnenek, tartozzanak megh harminczadlani affelereől; kit ha nem cselekednenek, az ollyanokra nagy vigiazas leuen, minden marhaiok Zaszonk ala be vitessenek és confiscaltassanak [Kv; KvLt II/19. — ^aKv-ról]. 1677: A' mely marhátol egyszer megharminczadolnak, akkor el nem adhatván, többször attol harminczadot ne vegyenek [AC 261].

2. harmincadol beszéd/vesz, megvámol vkit/vmit; a percepe vama de treizecime; Dreißigstzoll einnehmen/treiben. 1679: az inspection alatt való harminczadon is az igaz vectigal szerént mindeneket kedvezés, barátság és minden tekinteten kívül meg harminczadolván, aból proventust is augealok és azt annak idejében eő nagyságok számára igazán adminisztrálok [CsVh 66 Endes Miklós csfki vashátori gondviselő reversalisa]. 1831: azonn portékák illendőbenn Kolosvárt vagy Tordán meg vagynak Harmintzadolva [Torda; TLt Közig. ir. 1315 András szb kezével].

megharmincadoltatik megvámoltatik; a fi supus vămii de treizecime; verzollt werden. 1803: A' Kakao és Nád-méz liszt valamint eddig vgy ezután-is tsak a' Fő-Harmintzadoknál fog meg-harmintzadoltatni [DLt nyomt. kl].

meghasábfáz hasábfával elver; a bate zdraván, a cio-mági; jn mit einem Leibholz verprügeln. 1683: Dobai Mihaly Atyankifia (!) Tisztatalan személyek(ne)k copulása miat deponaltatot Előttünk hajdu modra esküt azon hogy az mestert meg hasábfázza [SzJk 193–4].

meghasad 1. fel/kihasad; a se crăpa; aufreißen. 1584: Chizar Janos vallia Bestie Azzonnak zitta es el wzte ... Catalin Az felesége vallia ezt valhatom hogy bezelly vala Chizar Agostonne hogy meg feniegety eg'kor az Catalin Azzony es Az vtan hamar az laba meg nilallik, es meg vész, vgia(n) meg hasat vala a' laba, es az vargané Aniara kialta mind halalig es Rea vallia [Kv; TJK IV/1. 281]. 1630: Opra Andras vgy vala mint Gyerman Juzup euel teobbiti mikor el temetek Kukura Thamast lattam hogy az odala iob kez feleol megh hasat uala, az ver kj iart beleolle ugian megh rothat uala, sok helyen olyan volt a' teste mint a' fekete feold [Mezőceked TA; WassLt]. 1773: az Oltyán Nyikula ökre sem az Uraság szolgálatyáb(an), hanem a Fazakakkal való kereske-

désb(en) a Körme meg hasadott és meg Sántúlt, Kolosvárrat elis adta [O.léta TA; JHb II/3]. 1846: akkor láttam hogy Virág Lászlónakis pfajja meg van hasitva s még be volt ragasztva anglus flastrommal — de ki szurta vagy hasította meg szemeimmel nem láttam csak hallottam hogy Darvas János ütötte volna meg és az által hasadat meg [Dés; DLt 530/1847].

2. el/kettéhasad, megreped; a crăpa; sich spalten. 1585: az malom keoben chinaltottam karikath, egi Torozkw wasbúl, hogi meg hassadoth wolt p(ro) d. 25 [Kv; Szám. 3/XX. 4]. 1594: Az gerendely hassat vala meg [Kv; i. h. 6/VII. 2]. 1598: Borsay Peterne Erzsébet Azzony vallya En ott voltam az tej zerben ... fordwla az leany Borgyasne eleot es az fordulásban palastiauale vagy minth el deolte az Borgyasne chyuprat es az el deolesben hasada meg [Kv; TJK V/1. 269–70]. 1600: veottem 3. Font onat Fontyat d 6. az eggik keő megh hasadot wala annak az kapcziat eonttettem be welle [Kv; Szám. 9/VIII. 3]. 1694: az Templom Boltozatya(na)k az középe meg hasadot egy darabja, le szakadozta(na)k az Boltozas(na)k feszkei [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1756: az első vagj is Ablak felől valo Ajtónál a kőfal erőssen meg hasadt vgj hogy félő ne talántán azon része ruinára nyeny [Branyicska H; JHb LXX/2. 17]. 1789: az Egyházfiak jelenték hogy a' Templom Boltja két helyen meg hasadott légyen a' mellynek veszedelmes consequentiája lehetne [Kv; SRE 263]. 1813: Egy jó Cserefa Liú, melynek a' Csője meg hasadott és kopott [Koronka MT; Told. 18]. 1844: van két ablaka az edgyiknek egy hatod része merőben ki van törve — hat kis tábla meg hasadva egy ezekből is ki törve [Abafája MT; TSb 35].

3. elszakad; a se rupe; zerreißen. 1688: egj alkalmas-saggal mulatvan véllek az szalloimmal mas nap a' jo akaratét eget borral kinaltam, jatekból meg fogam hogj igjék, s magat meg ranta, s az dolmannya meg hosadot, es csak azért ót Tallért oroszlányosokat vont rajtam [Kv; Uti].

4. szíve ~ szíve megszakad; a i se rupe inima; sein/ihr Herz bricht. 1661: vajha az Isten még valaha engedné, hogy Kegyelmedet láthatnám, kiért az én szívem bizony csak meg nem hasad [TML II, 202 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1831: el nem hadhattya, mert a szíve meghasad érette [Dés; DLt 568].

meghasadhat megszakadhat; a se putea rupe; zerbrenchen können. 1662: Ha az 5. s 6. vétkeket forgatjuk, hiszem ha Istennek tartó lélek vagyon az előjárókban, méltán meghasadhat a szívek, jutván jól eszekbe, hogy nagyrészt a vétkeknek üzésében ők voltak az előjárók, és az ő foganatos példájokkal, vajha nem parancsolatokkal s büntetésekkel is ... ők vonták nagybörbszént a lelki fertőbe a kezek alatt levőket [SKR 714].

meghasadott, meghasadt elhasadt; crăpat; gespaltet. 1597: Az keozeb (!) kapwban az kwlo kapwnak az allia el bomlot wala adtam Geörg kowacsznak (!) két hoszsw zeegnek az ki altal irté az Geemnek az Sarkat Esmeg felwl két pantot az Mell'el esozve foglalta az meg hasat fat az Megh chinalasatwl f —/20 [Kv; Szám. 7/XIV. 104]. 1791: a meg hasadott nagy Harangunk helyében öntetendő Harangnak kiszítését ki alkuván idevalo bétűletes Harangöntő ökgymével | a' mostani meg hasadott nagy Harang öntessék é ujra, vagy pedig azon nagy Harangnak félben maradott darabja ... fordíttassék a'

mostan készitendő nagy Harang öntetésére [Kv; SRE 274–5].

meghasadozik 1. elhasadozik; a se crăpa/fisura; sich nach und nach spalten. 1597: Az scholaban az kemenczek teletzaka hogi meg hassadaztanak volt, azoknak foldozasara hozattunk egi zeker agyagot kayanto wthbol p(er) f — /16 [Kv; Szám. 7/III. 24]. 1638: mikor Czikor Giörgy Uram fat vitet be valtigh rontotta az haz falat hogi ugia(n) sorlodot le az haz oldala, megh az falis megh hasadozot bele [Mv; MvLt 291. 164a]. 1681: Számtarto Ház Szobája. Keő boltos az allya öntött. Erre jaro garadics alol kő rakas, Lepcső penigh faragott fából valo. Ezen garadicz felett lévő boltozat annyira megh hasadozott és romlodozott, hogi ha megh nem erossitik nem sokára le szakad [Vh; VhU 521]. 1694: Az Kapu Heveder faja penig meg hasadozva, egy öreg Sing Vasbol pant formara ki veretet lapos hosszu vas harom tekeressel meg van erossitive [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1736: (A kád) annyira meg hasadozat, hogy Szűretkor ha meg nem dugolylák, sok must el foly belőle [Sárpatak MT; CU]. 1849: Nagy Torony ... Falai meg vagynak hasadazva [Szentbenedek SzD; Ks 73/55]. 1857: Régi alakú temploma (ezzel) egybekapcsolva kőtorony, mely mint a régiségnek szép példánya tűnik fel; felső része már meghasadozott [Kusaly Sz; ETF 107. 26].

2. kihaladozik; a crăpa in mai multe locuri; nach und nach aufreißen. 1745: Négya mondotta Kovács Mihályának, Te tartasz aféle varáslo Aszszont a házadnál s te vitted elis a tehén poklát a kuthoz, s a cigányok tanálták meg, melyre mondott Kovács Mihályné Nyágyának, hát te mért kenegeted a tehened csecsit borzával; melyre mondott Négya, azért, hogy meg hasadozott, s nem fejhetem [Szentbenedek SzD; Ks].

3. is megrepeszt; a fisura; a produce fisuri; spalten. 1838: Januarius 23-ik napján Estvéli kilentzre 3-om fertály orakor föld indulást szenvedtem a' melly miatt a' Templomot nagyon meg hasadozta [Bereck Hsz; HSzjP].

meghasadozott megrepedezett; crăpat; Risse bekommen. 1629: Az derék grádics előtt való udvarló-ház Azon belől való ház, ki ő Felső^a ebédő-háza szokott lenni. Ennek két ajtoja; egyik az ... udvarló-házban nyílik ... másik ajtoja festett pártás, de meghasadozott ajto, ónos vas sarkakon [Szu; SzO VI, 97 Székelytámadt vár lelt. — Bethlen Gábor]. 1794: Egy kolosvári tsudalatos kép más meg hasadozott Úveg képpel Rf 2 [Koscsd H; Ks 78. XVII. 6]. 1796: Egy Beres ökör utan valo Nagy Szán meg hasadozott Eplenyivel [Backamadaras MT; CsS].

meghasasít teherbe ejt; a însărcina; schwängern. 1573: Marton porozlo azt vallia hogy mykor Kis Myhal az Barat Istwan hazanal Daykaiait Megh hasasította volna, Eotélek lzenté volt megh Myhálnak hogi Minden kesedelem nélkül ely Mennien hazatwl Mert megh verety, Eo megh Monta az Kewetseget Neky [Kv; TJK III/3. 76]. 1590: en arra keresne(m) eottet ha eskwtte megh vagy ne(m) kellett-e el venny vagy ne(m), hane(m) telliességgel cziak az paraznassagerit hogy megh hasasította^a azért kereste(m) en eottet hogy felesége eltebe(n) paraznalkodott velle es hasasította megh [ÚszT. — A leánytl]. 1591: Nobil(is) Balogh Farkas fatetur, Serfcozoeo Janos latorsaga feleol ezt tudom, egy zolgaló leant megh hasasítoth vala, vegre

mikor meg tartoztatta(m) volna, monda ezt Janos hogy Az leannak hwtit Adta, es mostis keesz el venny Seót kezeth neke(m) be Ada hogy hwtj es tisztessege fogadasanak Al, ezt halwa(n) en se(m) bantam [Kv; Tjk V/1. 96]. 1597: Janos deak alias Kadas fassús est ... monda Chizar, nem túttok zep dolgot az gonoz ember Veres Pal megh hasasította az zolgaloiat ... az leany sem tagatta, hanem megh wallotta hogi az vra dolga [Kv; Tjk VI/1. 71]. 1613: Czereny Caspar vram ... kett zolgalot hasasitot megh, Orsoliat es Osvat Annat [Görgénysztimre MT; KJ. Ioan Csalánosy assz. kezével]. 1631: koczsissatulis hallotta(m) hogi az szolgalojat megh hasasította volt^a [Mv; MvLt 290. 138a. — ^aSzalontai Gergely].

meghasasul teherbe esik; a rãmíne gravidã/insãrcinatã; schwanger werden. 1597: Herczeg Gasparne Calara azony ... wallia kewldeotte wala az masik leant Catust hozza(m) almaert veres Palne monda neke(m) az leany ... el zeokeot az my leanyunk mert megh hasasult, mondek, fogadom az vrad fia chelekette azt, monda de bizony ne(m) hane(m) eo maga az vra(m) [Kv; Tjk VI/1. 83]. 1612: En Deak Ferencz ... nemes szemely adom tudasara az kinek illik ez levelemnek rendiben, hogy az elmúlt 1612 esztendeoben ... mikoron falus Biro valem vala itt az faluban egy Balint Marta nevű Aszion, kinek torueny szerent valo ura nem vala, hanem valakitól megh hasasult volt [Kórispatak U; Pf].

meghasít 1. el/felhasít; a tăia/spinteca; zer/aufreißen. 1570: Jwlya Thèmeswary Gergelne Ezt vallyia hogy Mykor az Besterchey Zokadalomba Jar volt, Es egywt Lattha hogy egybe gywlekeztek es zayganak, es hogy oda Jutot volna hallota azt hogy firhatyak volt chigan esth-wannet hogy Te hasitad meg az pap keonteset, es eoyz Latta az hasitat Rayta, Es hallota hogy Borgias Mathias zembe Mongya volt Neky az kestis Lattam nalad Ez keozben az pap ely Ment myert hogy az penzt ely Nem vyhetto volt Theole [Kv; Tjk III/2. 59]. 1595: a' seb a' zegenj lege(n)nek a' fején ugy volt ket vagy haro(m) helye(n) minth ha kessel hasitottak volna megh az beórét, de az chiontia zellel kereztfi repedezeott volth [UszT 10/58]. 1846: Virág Laszlot — Darvas János piszkolta, otsárolta s ... paltzajával ortzajat meg hasította [Dés; DLt 530/1847. 17–8].

2. bevág; a face o tăietură; einschneiden. 1736: Nem volt akkor rãnczban szedetett egész mellyű ingek az asszonyoknak, hanem az ingek elöl meg volt hasítva, annak kötője volt, s úgy kötötték meg az nyakoknál [MetTr 342].

3. behásít/szakít; a cresta; einreißen/spalten. 1765: Sztavár Vaszij nevű Czigánt ismém Egy barna pej három eszendős Csitkot láttam nalla ... melynek a jobb füle meg volt hasítva [Szamosfva K; Mk V. VII/7 Peter Vaszij (30) jb vall.]. 1766: A lovat declarallia oly jegyűnek lenni, hogy a' jobb füle van meg hasítva, s az szeme alatt szűmölts van [Torda; TJKt V. 301]. 1787: a két füle Csiko koráb(an) egy kisség meg hasítva [Tasnád Sz; KLev.]. 1803: a' Remeteiek kardot rántván kezdték az Apámékat agyabugyalni, az Apámék a' mint lehetett magokat mentették; de a' Remeteiek mégis meg kínozták, Nátye Vasziának egy vagy két helyen meg hasították a' Fejét hogi a vér mingyárt el lepte [Toplica MT; Born. Xvc. 1. 114 Natye Vasziile a Iliei (40) col. vall.]. 1805: Egy kék szőrű üdő Tinó ... hegyes fenn álló Szarvú, a' bal

Füle meg vagon hasítva, tsak ugyan hátul ritkos [DLt nyomt. kl].

4. (földet) elhatárol/választ; a delimita/separa (o parcelă); (Feldstück) abgrenzen/scheiden. 1604: Az Zekeres alliajs tudo(m) eóuek addig migh az Keme(n)falúli határ megh hasítia [UszT 18/99]. 1623: Tudom azt hogy az Boyerok pataka hasítottia megh az Maroszeki hauastol az vduarhely zekit [Szováta MT; JHb Albertus Bako (50) jb vall.]. 1625: ot voltam mikor az Agiagfaluiak es musnaiak az hatart el Jarak ... Akkor latta(m) hogi az mattisfalviak mutogattiak vala az hatarokat azt monták hogi az hol most az halom vagon az hasítottia megy az hatart az külseő fele musnay hatar Mattisfalui nagj marton mutogatta s Iarta az hatart [Derzs U; UszT 156a]. 1632: az Ország uttya hasítottia megh az széna fű határát, az uton fellyüll Noszolyj^a határ volt, az uton aloll Geőczj^b határ ... mind két részreől az ország uttyáigh élték, es tartottak határnak lenny [Ks 41. 17. — ^{a-b}SzD]. 1634: (A határ) azo(n) ... kut főnek az uizen ala menuen, hasítottia megh az Pettkj Istua(n) Ura(m) ő kegme igassaganak határát [Csz; BáilT 61]. 1677: az Datki es Matéfalvi határt ... a ... felső Patak és Árok hasítottia megh [Datk NK; EHA]. 1692/1782: egy darab szántó föld ... mellyet hasított meg egy árok [M.bénye KK; BfR Lázár conscr.]. 1760: vagon egy nagy Láb föld, mellynek alsó része contermínál a' Pokole nevezetű völgyben egyik vege az Sármasi utban, melly ut ugyan az erdő alatt meg is hasítottia [Báld K; BLt].

meghasítás elhasítás; despicare; Spalten. 1825: Mint-hogy a Városnak Kő hányo Szerszámai igen rosszszak tsak egy Gyöker vagoja vagon a Kuthaz meg kívantato Kemény Kő sziklának meg hasítására ki hanyasára kellett meg a mi a Varosnak is meg marad [Dés; DLt 424].

meghasító elhatároló; care delimitează; abgrenzend. 1702: az Sepsi szeki Szemerjai Markos Molna meghe nevű hatart megh hasító ér mellet [Kilyén Hsz; BLt].

meghasított behasított; crestat, însemnat cu tăieturi; eingerissen. 1811: A' Tehén öreg rendű ... bal füle hegye el-van tsonkázva, jobb füle meg hasított [DLt 168 nyomt. kl].

meghasítottat 1. behasítottat; a fi crăpat; gespaltet werden. 1764: az Borbely ... referállya, hogy az kemény ütes miatt koponyája meg hasítottván, az agyvelőn lévő hártysis meg hasadot, mely halált szokott causalni [Torda; TJKt V. 237].

2. kettéosztatik; a fi împărțit în două; verteilt werden. 1717: Azert megh itilletik, hogy az Hojai egy hold szőlő ... meg hasítottassek az fele neki maradván fele Latzko(na)k [Kv; Pk 6].

meghasítottatott elhatároltatott; care a fost delimitat; abgegrenzt. 1690/1745: Az Hévízi határ felől az halmokkal ... meg hasítottatott részek ... in perpetuum a' Héviziek(ne)k^a [Hidegkút NK; Ks 67. 46. 21. — ^aÉrtsd hozzá: hagyatnak].

meghasogat 1. felhasogat/vág; a despica (rind pe rind); nach und nach aufspalten/schneiden. 1585: Az Zen wczha kys ayto hydgyat czhynaltatta(m) meg vy fakkal Vőttem 6 lab fat hozza meg hasogatta eggyk zal fanak az arra

d. 7 [Kv; Szám. 3/XXII. 76]. 1756: A meg nevezett Órményes Patak nevezetű Erdőben ... oltjan ell vágat Erdő volt, hogj alig kaptunk vágni valo fát, hanem az heverő le dől, és mások által régen le vágot fákat hasogattuk meg karoknak az mellj fák senkinek nem kellett [Kóród KK; Ks 17/LXXXI. 15].

2. megszaggat; a sfišia; (wiederholt) zerreißen. 1662: a kőfalt is néhány helyen megligatta némely gerendákat, kötéseket is nagyon meghasogatott, vesztegetett vala^a [SKr 198. — ^aA villám]. 1775: 1 Lada rosz meg hasogatva x 3 [Déva; Ks IX. 18].

3. felapróz; a fārimīta, a impārī in bucāti mici; in Stükke teilen. 1760: Ugy hallottuk a venektől, hogy negyven négy Antiqua Sessiok voltak, ezen Falub(an) de mint-hogy ma igen meg szaparadtanak az emberek, meg hasogtván az Antiqua Sessiokatis, már ma nem tudjuk hány sessiok légyenek [Somkútpataka Szt; KS].

4. szívet ~ szívet összetör; a sfišia cuiva inima; Herz brechen. 1710: Ennek az istenfélő papnak hallottam azután is olyan praedicatiót, kik ugyan meghasogatták a jólelkű emberek a szívit, és aki annak könyörgésin buzgóságra, praedicatióján igaz megtérésre nem indult, bár soha ne is ment templomban [CsH 191].

meghasogatás felvágás/hasogatás; despicare, spintecare; Aufspalten. 1587: Byro vram kert volt az fenessy byrotol az oda ala valo keet Seowenyehoz Tamaztnak valo fath 20 Marty Ennek az meg hasogatasara es chynalasara fogattam 4 olahott kiknek attam f 1 — d. 10 ... melybeol leott keet zaz Tamaz [Kv; Szám. 3/XXXIV. 11 Zabo György isp.m. kezével].

meghasogatott 1. felhasogatott; despicat, spintecat; aufgespaltet. 1719: Az Pestisről ... Minden nap az lako Hazakot meg kell füstölni lángol Tüzzel, apron vagdalt faragott fenyő Tövissel vagy apron darabolt s meg hasogatott Kőrís fát jo aszszut ... meg lyuggatott Serpenyőben vagy Vas melegítőben kell rakni, meg gyujtani es Szellyel hordozni az Hazban migh elegh [Ks 58. 84 Medica instr.].

2. bevágott; prevázut cu o tăietură/crestătură; eingeschritten. 1694: Egy kis keskeny Ablaka, abba(n). Ket felől meg hasogatot Sing vas [Kővár Szt; JHb Inv.].

meghasogattatik felapróztatik; a fi fārimītat/impārīt in bucāti mici; in kleine Stücke geteilt werden. 1760: Négy Rézszekre osztott fel a Falu Negyven négy Antiqua Sessiokból allonak hallottuk lenni ezen Falut, a vénektől, de hogy már ma meg hasogattattak, hán légyen nem tudjuk [Somkútpataka Szt; KS].

meghasonlás összekülönbözés; dezbinare, dezacord; Entzweigung. 1662: régen a római birodalomban voltak dictátorok ezek közül mindenik egy-egy gonosz útítárat látatitk magával hordozni: mint az első gyakorta csak könnyen meg hasonlításra, a második annál könnyebben pártütésre, a harmadik kegyetlen uralkodásra való vetemedést az egyik a másikkal szokott temperáltatni s melegegtytetni [SKr 70]. 1846: Saha Kenem (!) jöhetnek meg hasanlás nélkül ... azon egyenetlen meg hasonlás [Magyaros MT; MRLt].

meghasonlik 1. összekülönbözik; a se ivi o neințelegere; sich mit jm entzweien/verzanken. 1574: Kalara az

nehay Hegedws Mathene Azt vallja hogy Az legenj Bezellette, hogy mjkor ertettek volna hogi Reaiok zallyak az Nemetek Mwnkachot Azkor kwlte volt ky dely pal két zolgayat Lowaywal zerzamawal De ... Meg hasonlottak Eomagok keozt, Es az ky az feo lowat hozta volt Mond az Massiknak En Nem Megek Erdelbe te Menny el ha oda akars Menny, Az ely zakadot az Masiktwl [Kv; TJK III/3. 347]. 1603 k.: Minap hogy az szalast meg oztak vgy ertettem chak akkor hasonlottak megh lam Vetus kaput kertet sart mi(n)denkor eggit chinaltak [Uszt 16/65 Gregorius Basa maior de Vdvarhely (75) vall.]. 1653: az országban a nagy urak meghasonlának egymás között és némelyek készek valának a német császár mellé állani, némelyek pedig a töröktől nem akarának elállani [ETA I, 42 NSz]. 1711: Az erdélyi főcommissáriusság sok ideig vacálván, arra való személynek választásában a deputáció meghasonlik, egy része gróf Bethlen Lászlót, más része Bró Sámuel candidálják [CsH 465]. 1801: meg nem egyeztenek a valóságos Mező őrményesi határ széjnek igaz metájánn meg hasonlottanak tehát hogy ki metázzák meg nem engedttük, és ezen contra versias Rétt Helljnek mi volta függőben maradt meg hasonlván ... a ... Contraversias Réttnek also széljénél [Nagynyulas K; DLev. 5].

2. elkülönül, különválnak; a se separa/despārī; sich absondern/trennen. 1704: Ma ismét olyan hír érkezzék, hogy a székelek resolválták volna magokat, hogy nem ampletálják az amnistiát, inkább mind levágták magokat. Akik pedig közülük meg akarnának hasonlani, azokat is magok között mind levágják [WIN I, 290]. 1811: ha tü egyesek lésztek, ne féljete, Meg nem ronthat senki, nem birhat véletek, De ha külön váltok, és meg-hasonlatok, Abból következik végső romlásatok | Tudjuk, hogy a' Vallás, ha tsak egy cikkelybe Meg-hasonlik, abból szakadás lesz helybe [ÁrÉ 101].

meghasonlódik megkülönböződik; a fi impārīt; sich unterscheiden. 1704: kimenvén a peresek, a discursus után voxolának, és a vox meghasonlódván, mindazonáltal a statusok reáhajlának, hogy felküldjenek a generálhoz, de a Gubernium nem, minthogy az este felhívatván a generál, egészben kiadta magát. Követeknek ki engem választ vala, ki Kornis Zsigmond uramat [WIN I, 122].

meghasonlott (önmagával) meghasonult; a fi in conflict; (mit sich selbst) entzweit. 1795: (A) rendetlenség olyan pontra lépett, hogy ... igen nagy kárát fogjuk tapasztalni könyörgünk alázatosan, méltoztassék Ngd a Mlgs Familia fenn tisztelt Rendeléséhez, mind magába meghasonlott Társaságunk Tagjait, mind p(ed)ig a' Művelő Kovacsokat kemény fenytették alatt hozzá szorítani [Torockó; TLev. 9/29].

meghaszontalanít hasznavehetetlenné tesz; a face inutilizabil/neutilizabil; unbrauchbar machen. 1732: A Pagany avassara hagob(an) levő öt darab földet a bokor fel növen meg haszontalanította [Zalán Hsz; SVJK].

meghat 1. át/megáztat; a face să devină umer; durchnässen. 1633: az Tizenket kalongia dezma buza felőlis ... vallia ... Hogy Nagy Thamas Vram nem akarta maganak occupalni cziak hogy Asztogat megh ne hassa az esső azért Rakata az Tetejere [F.venice F; Szád. Sztan Paszerey

(45) vall.). 1639: Szent Miklosnal igen Nagy Zaporesseő leőn az Linczegh Janos szekeresse az esőben be nem takarta volt az ladat s az esőbe be talalt menni a ladaba s valami nad mezet hatot volt megh az eső s el oluadot [Mv; MvLt 291. 186a]. 1710 k.: Amint Middelburgról Zierikzeere csak egy kis vitorlácskájú hajón éjjel mentünk, a refluxus egyszer a szárazon hagyta ... én a setétben azt tudtam, hogy a tengeren feneklettünk meg és már csak elveszünk hátyára két kis cédulára felírást deákul, franciául és németül nevemet, hazámat, atyámat, és tudósításra való alkalmatosságát ... papirosba tűrvén, cérnával erősen béketerém s spanyolviasszal oly erősen béöntém, csinálám, hogy a víz sokáig sem hatotta volna meg [BÖn. 581].

2. elérzékenyít; a impresiona/emotio; rühren, bewegen. 1673: Több s nagyobb indulat én bennem Kegyelmedhez nem is lehet, kire nézve Kegyelmednek kicsiny kedvetlensége is engem hamar meghat, mert az szeretetnek kedves és nem kedvetlenek az ő gyümölcsei [TML VI, 453 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1727: az én keserves, és illy sok időktől fogván való költséges szenvedésem, perlekedésem, hirtzoltatásom, és extra Dominium való létem hassa meg könyörülő szívét Nsgtok(nak) [Ne; DobLev. I/129].

3. gúny kb. elbűvöl; a fascina/impresiona; entzücken. 1879: Élénken meghatott leereszkedő jósága, kegyes nyájassága, mellyel kesztűs kezét nyújtotta [PLev. 51 Pelelei István Jakab Ödönhöz].

meghatalmaz felhatalmaz; a imputernici; ermächtigen. 1839: Minthogy Méra Gligor két jó ökörral szolgál, s' ezen szolgálattához képest illendő kaszákkal nem bír midőn mások ökrös telkeket bírván vagy tehennel kívánnák nyomorgatni az Udvari szolgálatot, ő éppen csak tenyérrel, s' jóságamat, örökségeimet csak bitangollyák; — illő tehát, hogy telkeket is szolgálattakhoz képest birjanak. Meg hatalmazam ennél fogva Nutz Danyila Hajdumot hogy Kalina Nikitát a' 3-három Székérre való rémek ki szakasztására réa szorítsa [A.szentmihályfa TA; Bosla. B. Miske Ferenc lev.].

meghatalmazás felhatalmazás; imputernicie; Ermächtigung. 1821: az Alperes ... atya idős Noda Máté állott Törvényt, fia minden meghatalmazása nélkül [F.rákos U; Falujk 114–5 Biró Mihály not. kezével]. 1836: Eskettem őszve B.O. Budai Cántor Csoma Ferentzet hajadon leány Ns Szöllősi Annával, Esperesti meg hatalmazásnál fogva [Burjánosbuda K; RAK 6]. 1837: Esperesti meg hatalmazásnál fogva confirmáltam Kontz Károlinát [uo.; RAK 35].

meghatalmazik hatalmaskodóvá/erőszakoskodóvá válik; a deveni puternic; machthaberisch werden, gewalttätig sein. 1712: az Tatar jaraskor az Urak el szeledven innen az Kabos Urak meg hatalmazának es el foglalak az Keme-nyektől Törvény nélkül^a [Gyerőmonostor K; KP. — ^aA szőlőt].

meghatalmazott felhatalmazott; imputernicit; ermächtigt. 1801: Minthogy pedig az M. N. Sombori irregulárlan Commune Terrenumokat más Geometran kívül sem fel nem mérheti, sem pedig nem approporcionálhatja: arra való nézve ... fel vészszük Őri F. István Ő kegyelmét,

mint ahoz értő Geometrat; az kinek-is kötelessége lészen mindenekb(en) 'Sombori Elek Úrtól mint mi általunk meg hatalmazott inspektorunktól függeni, és különösen arra vigyázni, hogy se a mi inspectorunk(na)k parantolatját, se pedig a Tekintetes Generalis-szek(ne)k ... hozott ítéletét, ugy a mérésben valamint a proportio ki tsinálásában által ne hagyja [M.zsombor K; Somb. II]. 1851: T. Pákei Lajos Ur, mint napája özvegy mélt(ósá)gos Székely Farkasné Sala Terésia Aszszony e' végre meghatalmazott Biztossa [Kv; Pk 3].

meghatalmaztatás felhatalmazás; imputernicie; Ermächtigung. 1844: Bartok Ádámnak testvérei Bartok Josef és Agnes által lett teljes meg hatalmaztatásáról 1799-be [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249].

meghatárol kihatárol/jelöl; a marca/insemna hotarele unei proprietăți; begrenzen/zeichnen. 1590: ebwl oztottatok az en ket eoreoksege(m) keozettis falwiet hatarlotatokat megh [Bögöz U; UszT].

meghatároltat megjelöltet, határjellel ellátat; a dispune să fie însemnat hotarul (unui teren); bezeichnen/mit Grenzmarke versehen lassen. 1625: az Apa(m) az regj hatarfát ennekem mutatta; kj most egyik le eget ... ez fiam az hatarfá; kit Kornis Farka(s) megh hataroltatott [Kénos U; UszT 18k].

meghatároz 1. határt kijelöl/megállapít; a marca/stabili hotarele; Flurgrenze bezeichnen/feststellen. 1739: Nalatz Maria Aszszony az akkori szolga birott Miskoltzi vramat az Falu örögjeivel edgjütt ki vitte az meg nevezett helyre, és az belé rugo földek(ne)k vegeit meg hatarazták [Hidegvíz NK; JHb XXIII/149. 9]. 1745: egy nagy láb Nap nyugot felől való széllyét határoztuk meg ... egy nagy Fűzfán [Szurdok SzD; JHbK XXVI/5]. 1756: (A) rét határa ... it megjen el ... meljet meg is gödrőznék s háta-rozánk ... melj is igyenesen le az More Gergelj réte szelji-nél levő Gödrőzésre megjen [Berz. 15. XXXIV/10]. 1760: (A) Sessiot egyenlő két részekre mérték bizonyos jegyekkel, ugymint: fára vágott keresztkekkel és kapálásokkalis meg határozták metázták [Runk TA; Ks 88 Vall. 7]. 1777: mind a két Falu ki jöven Udvari Tisztyekkel edjütt határozták meg Egyenlő egyezésből a két Falu Határát a Szamos felé egj Dombotskoig, a midőnnis egj követ felis ástak Metának [Konkolyfa SzD; JHbK LXVIII/28]. 1807: a Falu Csordája déleli helyjénél ... hányatott az 1ső homp ... a 2ik homp ... hányatott a Farkas Márton Uram földje végének also szelére ... három hompal külembeztetik meg a két földnek vége a Falu Csorda déleli helyjétől egy kis szeget is lévén itt is hompal meg jegyeztetett a hol két homp köze keresztül mérve a Szegelettel edgyütt őt s 4/6 öl ... ezen utat is Sűrű hompok rakásával mind végig meg határozzák [Nyárádszibenedek MT; Told. 37].

2. (földterületet) kihatárol; a delimita/marca hotarele (unui teren); Feldstück begrenzen/mit Grenzmarke versehen. 1574: Amyk Benedek Komlodon Lakozo horwat kozma Wra(m) Jobbagya meg eskwek es az w hwty zery(n)t ezt walla en wdömbe oda Erkedhez byrtak az kyt mostan wyolan en^a Jartak De az kyt Bekes Ideybe meg hataroztak wolt Jtylo mester wra(m)wal azt az erdot en nem twdom [Erked K; LLt 29. — ^aElírás el h.]. 1579: Vagion egy uolg mel Vero fel ... az Vero fel felol Juta

Toldalagy ferencnek ... mellet meg határozunk Nilat vonua(n) rea melyk fele melliunknek Jutnah | Zent Marton chereie felol valo fele ... Jutta Toldalagy ferencnek mind az Bircig az Birtutl fogva Zentmarton felol az nag volg torkaig mellet meg határozunk [Néma MT; Told. 31/1]. 1598: Tudom azt hogy Az Makay Leorinch feoldben, az melyet megh oztottak vala mellyet megis határozta vala hogy abban az feoldben, Nagyobbát fogot el Eördeogh ferencz vram mint az eleott fogtak vala [M.fodorháza K; Ks]. 1737: azon földnek határozásáról jozanon beszélgetvén, meg egyezet akarattal így határozzák meg [Göcs MT; Berz. 15. XXXIV/11]. 1764: Aszt a rész erdött mellet ... ekképpen határozot meg szomszédakkal [M.bagó AF; JHbK XXVIII/64]. 1784: De ezeket megvizsgálván a nemes compagnia széke: nem tartoznak árendát adni falu pretensiója szerént a fenn írt személyek, mfglen meghatározza a nemes falu az fenn írt emberekkel az helységek meghatározás után cselekedheti a nemes falu magak helységével mit akar; akár árendára, akár marhák élelmére fordíthatja [Jenőfia Cs; RSzF 137].

3. (határjel) megjelöli vminek a határát; a marca/indica hotarul (cu semn de hotar); (durch Grenzmarke) bezeichnen. 1686: (Az) arvák Rettyet egy füzfá bokor határozza meg [Gyf; Incz. VI. 17]. 1726: (A földet) ilyen jegyek határozzák meg [M.igen AF; EHA]. 1737: Kaszálló föld

A Köves hágo alatt ... hosszsan ... a Kérei Rétyeig, mellyet egy nagj kő határoz meg [Dés; DLt 477a]. 1779: mitsoda méfák s Jegyek határozzák meg^a [Kv; MészCLEv. — ^aA helyet]. 1808: ezen Török buza földet egy meredek gyepek él vagy-is Borozda határozta meg tehát azon gyepek él Határ méfáig az én értemre a Tktes Exponens Urnak Édes Annya ... háborgatás nélkül békessegesen birta [Felőr SzD; BetLt 6 Michael Süket (30) col. vall.]. 1839: ezen földis, valamint az e' mellet lévő szomszéd földekis egy forma hosszszak — mind egy borázda határozza meg végeket [Szentbenedek AF; DobLev. V/1223. 4 nemtelen Hirtsége Stefán (67) vall.].

4. vmi határol (vmelő földet); a forma hotarul (unei proprietăți); (irgendein Feldstück) wird von etw. begrenzt. 1667: az Csender kutra jároba (sz) ... alol az Csender pataka határozza meg [Mezőbánd MT; EHA]. 1700: Adtunk egy irotvannak valo Gazt ... a' Bernatth Szigetihez ne(m) meszsze ... vicinaltatik ... Déltre egy viz part Északra egy halovány Vagy erge határozza meg [Dés; Jk]. 1718: Vagyon az Térben egy nagj darab szanto föld ... nap nyugot felől ... kis kerekí paraszt emberek(ne)k földet határozzak meg [Pókafva AF; JHb XXV/42]. 1737: a Bernárd Szigetib(en) Délről és Nap-nyugatról egy halovány; Északról és nap keletről a Fiscus Réti határozza meg [Dés; EHA]. 1791: Bázaa Völgye, Orbányos, Ilomás, Szúrákos ... mellyeket határoz meg a' Szt Lászlói Határon lévő szántó és közönséges kaszálló helyek [Szentlászló TA; EHA]. 1796: Ezen helynek Határa az Észak felé bé Fojo Viz árok és azon árok(na)k Fejin lévő Halmozás, melly Halom néz egyenesen Baktisi Familia Erdeje szélén lévő Halomra, onnan jó bé Nap Keletre ... a régi Erdő Ut Határozván meg [Albis Hsz; BLav.]. 1832: Lak-pataknak melly ezen Erdőnek változhatatlan Határa egészen a' Dél és napnyugott közt lévő Szegeletéig az holott kezdődik az Erdő déli oldalán le jövő Nyir kut Árka, melly hasonlóképpen meg határozza a' Déli oldalát [Ördöngösfüzes SzD; EHA].

5. elhatárol/választ; a delimita/demarca; begrenzen, abscheiden. 1728: Ládd-e fiam, ez a Bodon kút határozza

meg a két Maladét [Maladé Sz; BfN]. 1777: a Hegy alatt lévő Fontina Batsuluj nevű Forrás határozza meg a Konkojfalvi és Kódmónosi Határt [Kisnyíres SzD; JHbK LVI-II/28]. 1808: ezen Törökbuza földet attol ezt egy régi gyepek él vagy-is Borozda határozza meg s mindenkor a' fellyebb meg-mondott régi gyepek él Borozdaig mivel-tük [Felőr SzD; BetLt 6 Joannes Junior Süket (44) col. vall.].

6. eloszt/szétválaszt; a delimita/despărți; entzweitrennen. 1754: nemis hallottam Senkinek másnak munkáját azon az helljen Korpos Pálon és Lakatos Tamáson kívül a kik meg határozták kertel egy más között [Ditró Cs; LLt Lakatos István (60) vall.]. 1766: Lehet a' közös uszt^a tollálni ... s az enyimet a' Tiedtől meg határozni, es a' Kontzot fel osztani | Mind eddig a' Pársoktól közenségesen minden meta nélkül usult 's mostan meg határozni akarván mind két fél rátájának fel allitando kertel az A. eőkegelmétől meg külembesztetendő udvara, s joszag felől orialodat controversia ad examen jöven ... meg visgaltot-tanak, ugj azon joszag közenséges élesre leendő maradása, vagy külen szakasztasa s kertel valo elrekesztésének kinek kinek mennyi haszna vagy kára [Torda; TJkT V. 321, 340. — ^aEgy jószág közös bírást, használatát]. 1783: mivel a szánto foldeket és kaszálló helljet quo ad qualitem el osztani vagj is meg határozni itten nem lehetett, tehát ottan helljb(en) adjustálják az Atyafiak minthogj egy részre jut egy köböl fereje és hat ejtel föld [Zoltán Hsz; Borb. II].

7. (fát) határjellel megjelöli; a marca cu semne de hotar; (Baum) mit Grenzmarke bezeichnen. 1627: Del utan menen arra az erdeore mellet Bak Czierenienek hinak, el iarak hosszattaba keotellat fele (!) mereok, az fakat meg határozok, nyilat vonank ra, es iuta az Nymregi feleol valo fele Tholdalagy Mihaly Vramnak, az Niaras feleol valo hasonfele Borsos Tamas Vramnak [Galambod MT; EHA]. 1804: Tudom nyilván és bizonyosan hogy ezt az írtás földet melly vagyon Lá Doszu Culmi Pojenyilor mellyen állók és Hitemel lé töttem az Ótsém Néhai Drentye Mitru véllem együtt ez előtt mintegy 28. Esztendőkkél fogta, énis ott voltam mikor a fákat kerengettük, keresztekkel meg határoztuk [Berekszó Sz; BfR III. 12/7 Drentye Vaszali (60) col. vall.].

8. (mennyiséget/számot) megállapít; a stabili (cantitatea/numărul); (Quantität/Nummer) feststellen. 1734: én azt meg nem tudom határozni hogj egy héten által hany szekér fa költ el, hanem azt tudom hogj nem győzven a Joszag a Kolosvárra valo sok fa bé hordást: s egjebet, ide ki is a dolgot sokan el pusztultak el mentenek az Nehai Ur emberei között [Szentpál K; TKI Horgas Dávid (60) jé vall.]. 1763: ott Záhon az Exps Aszsz(on)g 6 Nga Udvara házánál lévő Csűrben, volt egy jo középszerű Szuszék, ez teli volt szép jo buzával, de mennyi lehetett benne bizonyosan meg határozni nem tudjuk [Gálfa KK; Mk V. VII/1. 40 Muntján luon (50) zs, Vonya Todor opiko (18) jé vall.] | bé hordattván azon szénát, gyült belőle egy egész jo Kalangya, és egy fél, de cir(citer) hany szekér lehetett benne akkor kevés gondom lévén arra én nem limitaltam s mostis hozzávetőleg vagy aránzolog meg határozni nem tudom [Záh TA; i. h. 8–9 Pakulár Gabrilla (70) zs vall.]. 1803: az Ebenianumban lehető részesülés-beli Jussának quantitását meghatározni, a' Bizottság maga Operatioja tárgyának lenni nem esmerheti [Torda; JHb XIII/68]. 1804: Erdejét gyérítetttem ... Azt meg határozni tellyességgel nem tudom hany Szekérre valo

irtavány ... vgy aszt sem tudam hogy azon ki irtott vesz-
szó hány forintat ért volna [Csapó KK; Berz. 17b]. 1810:
Kadár Ferentz Török buza kárát praetendálja ... Tsiki
István hogy meg fizesse de esztet fel vévén, határozta
meg a' Tisztség, az Hüteséggel együtt négy véka Törög
buzát Szemül ha pedig most Törög buza készen nintsen
tartozik fizetni pénzül [F. rákos U; Falujk 60b]. 1827: az
antiqua sessiok Számát figáltuk, meg határoztuk és a'
Nova Sessioktól meg különböztettük [Erdősztyörgy MT;
TSb 51].

9. (időpontot) megjelöl/nevez; a indica/preciza; (Zeit-
punkt) bestimmen. 1734: Jo lélekkel meg vallom hógj
decedalván Néhai Mlgos Groff Teleki Kristina Aszszony
Barcsai János Urfiat vette a maga Tutorsága alá a Néhai
Mlgos Romai Sz. Birodalombeli Groff Széki Teleki Pál
Ur(am) Anno 1721nek a vége felé de innet a Collegiumbol
valo ki kelesit punctualiter nem tudom meg határozni [Kv;
TKI Joannes Farkasdi (27) preceptor rhetorum vall.].
1763: Mányika Iuon az utrumb(an) Specificalt erdőkből
fát maga számára azután hogy az Exps Aszsz(on)y ö Nga
keze alól ki költ elégszer hozott ... de hánszor es praecise
mitsoda napokon meg határozni nem tudom [Gálfa KK;
Mk V. VII/1. 21 Mányika Ite (30) j b vall.]. 1847: A fen-
nebbi elbeszélésből most tetszvény ki az, hogy valló melyik
évben jött Bucsumba s ott mennyi ideig mulatott, határo-
za meg azért az időt | Tisztán meghatározni nem tudom,
azonban úgy emlékszem, hogy a köz időt Bécsbe és több-
nyire Pesten töltöttem el [VKp 167].

10. (pénzösszeget) megszab; a fixa (suma); (Summe)
festsetzen. 1693: Mint hogy a' Defunctus a' Relictanak
Dossarol, semmit sem emlekezik hanem irásban nehol tsak
in Genere teszen emlekezetet, effele dolgokrol, melyetis
hagjot a' Birak Arbitrumara, a' Decretum tartasais többire
a' zaszlos, es nagy vrak Felesegeinek Dossat specificallya,
es határozza megh: Ehez kepest az Üdvözült Defunctusnak
allapotyahoz kepest determinálhattuk megh a' Relicta-
nak Dossat [Ne; DobLev. 1/38. 1] | Quártás Uraimek ...
fizetéseket ... meg jobbitván, így határozta meg, kész pénz
fizetése edgyik(ne)k leszen fl. 25 ... e' felet öklmek(ne)k
ezen a' hataron termet gabonájokat, és borokat dezma alól
eximallya az Eccla [Kv; SRE 12–3]. 1776: vettük a' Tktis
Umak^a ... küldett Commissióját, melynek tenora ez volt,
hogy egész Communitásunk bé gyűlvén Bányá, Kohó s
verő mivekben néhány időktől fogva interveniált difficul-
tások felől Consiliumot tartson, és a' dissidens feleknek
opinioit Argumentis et votis frásban tévén úgy a' dolgozó
Czigányok s szolgák fizetésit meghatározván rendel sub-
mittalnok [Torockó; TLev. 7/5. — ^aPávai Ferenc, gr. Kor-
nis Zsigmond insp.]. 1795: a' Mogyorosi Filial(is) Ekkla,
a' Matér B Kereszturi Ekklatól el szakasztassék illyen
feltételek mellett lo Hogy Valamint mostan e' Filialis
Ekkla a' maga lejendő Papjának bérít meg határozta, hogy
azt meg nem változtatya, nem kissebiti, h(ane)m mind
most, mind a' következendő időkhé Curatora á(l)tal bé-
szolgáltattya [MMatr. 458 Joannes Abats zsinati not. kezé-
vel]. 1832: Ezenn beállott Fársángi napokban szándé-
kunk lévén ... Szombatont Burgel (!) Vasárnapontent
és Csütörtökönként Nobel bálakat tartani ... a bemenete-
lek árát meghatározni rendelni instáljuk [Dés; DLT 84].

11. elhatároz; a decide/hotári; beschließen. 1734: Énis
régolta szándékozo Testamentum tételemet ma vgy meg
határoztam [Szárhegy Cs; LLt 60/1679]. 1818: Minthogy
kezem között nintsen meg a Földekért meg kivantato, így

határozok meg hogy ha azon betsületes aszszony váma
Mártzius végéig akkorra bizonyosan ki tsinálván Buzából
meg adnok addig valo várakozásáért illendőleg interezvén
(!) [Ne; DobLev. V/1019]. 1823–1830: az öreg és ifjabb
Bethlen Pálék meghatározták, hogy a fiakat, Eleket ezen
esztendőben kiküldjék akadémiákra | már meghatároztam
volt magamban, hogy ... ha ideadják a leányt, csak elve-
szem [FogE 141, 298]. 1824: az több több ebből származ-
ható következtéseket fontolóra vévén meg határoztuk ...
kedves Férjemmel edgyüt, hogy ... Mező Bodoni rész Jo-
szágunkat Zálogban el adgyuk [Mezőbodon TA; Ks 89].

12. szabályoz; a reglementa; regeln. 1677: az Országnek
Statusi vévén eszekben, hogy a' meg-alunni látatott tűz-
nek szikrája az Hazának felháborodásával kezdene ujab
lángot vetni, kényszerítettenek azért ismét azon elébbeni
karban állatni, s' tovább valo menetelét ujjobban meg-
határozni [AC 210].

13. elrendel, parancsba ad; a ordona; verordnen. 1769:
Meg határozta kegyelmesen Felséges Aszszonyunk hogy
három esztendők(ne)k eltelése után senki külső hivatalok-
ra fel nem vetettetik, hanem ha az ő Felsége orszagaib(an)
levő Akademiákon a Tudományokat el végzi helyben
hagyván az Ifjúság(na)k Akadémiákra lehető menetele
iránt költ Diaetalis Articulussokat mellyek(ne)k értelme
szerént ez után tsak az Ecclesiastikai hivatalra bocsattat-
nak (fgy!) [UszLt XIII. 97]. 1823: meg határozta, és hatá-
rozza a V. K. Társaság hogy egj vasért 6 xr a' most-is
állyon ... és valaki ez ellen hibázik s ezen végzést meg
rontaná nem tsak a többet adással, hanem annak tsak meg
ígérésével és akár pénzben akár vasban, Az 12 az az: ti-
zenkét Mforintokig büntetessék [Torockó; TLev 9/47].
1829: az Aprob. Con. 3. része 25 k Tit. 10 art. meg hatá-
rozta in verbis az aviticum Bonumokba Testamentum
vagy egyéb Fassiók által valo abalienatioknak hely ne
adottassék, ebben a' pontban ... tett sükeretlen íratások
Biroi figyelmet nem érdemelnek [Ne; DobLev. V/1155.
10a]. 1841: A' Nms Ekkla 22k Januarii 1841 meg-határoz-
ta, Szozatolas által hogy a' kik ezen a' napon bé nem ad-
ták a' Tőke pénzt, tehát tartoznak egy-egy véka tsós török
buzát Szt Mihály napkor adni [HbEk].

14. jóváhagy, engedélyez; a aproba; genehmigen, erlau-
ben. 1657: volt ily factiójok s tanácsok: hogy azon
temetésnek alkalmatosságával, melyre minden rendek az
országból is, de egyéb helyekről is confluándók valának
... declaráltatnék az fejedelemszónynak mind religiójá-
nak változtatása s római császár protectiója, mind pedig
az gubemátornak authoritását degradálván, avagy megha-
tározván kívánságok szerént [KemÖn. 113]. 1710: régi
időktől fogva a pápista religiónak exercitiúmat Erdélyben
meghatározták vala [CsH 300]. 1792: Mindezen most leírt
vasmunkáknak és azon prothocolát munkáknak, melyeket
in anno 1778 21 July meghatározott vala a communitás,
kiszabott ároknak vételére azon kovácsok, akik akármi-
nemű szín alatt mesterségeket folytatni akarják, kötelez-
tetnek [Árkos Hsz; RSzF 292]. 1805: 1738 Januarius 8-
ikán Almási Donáth An(drás) és István, ezen Nemes Ud-
varhely Szék Generalis Gyűlésén Armalisokot produc-
val, valamint ez előtt a köz terü viselését exemptusok
voltak, akkoris azon Exemptioban meg hagyattak úgy a
Mlgos Kir Táblais mind olyan nemeseket azon szabadság-
gal élni meg határozta [Szu; Borb. II].

15. megfogalmaz; a formula; ab/verfassen. 1677: Mint
látja Kegyelmed, Absolon mit ír, nem ír semmit a hadak

impatientiája, eloszlása és nem várakozhatása felől, annál inkább nem határozza meg az dolgot, sőt a porta resolútiója után való várakozást s várast javallja [TML VII, 481 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz]. 1710 k.: A világi becsület nem egyéb, hanem az embereknek elméjében egymásról való ítéletek és vélekedések ... amint elméjében meghatározták, mind a becsültetett emberek, mind pedig másoknak ... tudtára adják [BÖn. 411–2]. 1820: egy más közt Consulalodván, mondhatni több része az Communitásnak abban határozta meg az mivelés dolgát hogy az kinek három napi vereje vagyon futtasson egy egy műre három ágas vasat [Torockó; TLev. 9/44].

16. eldönt, pontosan megállapít; a preciza, a stabili cu exactitate; entscheiden, feststellen. 1796: már ez előtt meg esett volt egy más között a' Tepelödesek ... Jol lehet én jelen voltam, de még is nem tudom meghatározni, hogy mellyik volt az oka a' meg esett verekedésnek [Bács K; RKA].

17. vmi eldönt vmit; a determina/conditiona; etw. entscheidet eine Sache. 1869: Hogy hova küldje az ember a kérelmet, azt az határozza meg hogy hova akar kérezni. mi mind ide Kolo'svárra kérelmeztünk [Pf Pálfi Károly lev. Kv-ről].

18. fel/megbecsül; a evalua; ab/einschätzen. 1824: Az által adatott marhák mit értenek volna én azt meghatározni nem tudom, minthogy nem is ügyeltem [Szentdemeter U; Told. 40].

19. befolyásol; a. influenza; beeinflussen. 1722: Rövideden ez az en opiniom mindazonalt(al) Ngodnak jobb is occurralhat en a Ngod elmejet nem határozom ezzel meg [Székelykocsárd TA; Ks Sándor Gergely lev.].

20. ~za magát a. elhatározza magát vmire; a se hotári/decide; sich für etw. entscheiden. 1823–1830: De Göttinga igen költséges, mivel ott a szegény legény legálabbis elkölt esztendő által 500 vagy 400 Rhf-tokat. Minden további planizálásról tehát lemondván, tökéletesen meghatároztam magamat, hogy egy szerencsére Göttingába megyek, ott egynehány hónapot mulatok, osztán vagy haza, vagy másfelé indulok [FogE 202]. 1826: a rabságból lett ki szabadulása után későre határozta meg magát az Alperes a Férjhez menetelre [Ne; DobLev. V/1114. 8a.] — b. kb. megerősíti magát vmiben; a se incredința/a-și da seama de ceva; sich in einer Sache bekräftigen. 1823–1830: Utoljára meghatároztam magamat, hogy miért epeztődöm így? Hiszen én erős, egészséges ember vagyok, akármilyen szolgálatot elbírhatok. Mit is szegyenleném a szolgálatot, mikor az úrfiékól megválva, engem majd senki sem esmerne, s nem tudná, hogy én Marosvásárhelyt absolutus tógás deák voltam. Sok ember él szolgálatjával, s attól emberséges ember [FogE 200].

meghatározandó 1. megjelölendő/nevezendő; care urmează să fie stabilit/fixat; zu bezeichnen/nennend. 1793: a Josszágnak ki botsáttása és a Jfju Aszszony Felfalvi rész Josszágiért adni kellett 333 Mftok fel vétele végett bizonyos meg határozando napot választanánk [Ádamos KK; DobLev. IV/716 Pásztoki Ferencz Szántó Sándorhoz]. 1803: az Ki rendelt Commissio, vagy annak Praesesse által, meg határozando ki jövetel Terminussa 15-öt Napokkal az előtt híre tétessék Törvényesen az B. O Budai Birtokos Uraknak [K; JHb LXVII/47. 26]. 1822: Ezen tul meg irt edgyezést helyben hagyom, olyan feltétellel ... Hogy ezen esztendőre leg fellyebb a' másokra következőre

légyen ereje, azon tul pedig ha a Többségnek tettzik, meg változodhassék, de hasonlilag ha tettzik továbbra is ujjabi Hellyben hagyásunkkal, és akkor meg határozando időig fenn maradhasson [Gyéressztkirály TA; TLev. 9/27].

2. megszabandó; care va fi stabilit; zu bestimmend. 1821: senkiis Remek Esztendő töltés nélkül, a' Czéhben bé ne vétetessék, hanem azt minden kifogás nélkül a' Czéh által meg határozando Heti Bér mellett, pontosan ki tölteni tartozzék [Kv; FésCJk 32].

3. kiszabandó; care va fi stabilit; zu bemessen/verhängend. 1795: Ezen törventelenségnek gyalázatos következtései közé tartozik az is, hogy a' már el szegődött, és előre pénz, buzával el-kötelezt Művelő Kovacsok, azon okból, hogy a' Gazda nekik törvény ellen 's a' Mlgs Familia ki hirdett parancsolatya ellen ajándékot nem igr, azt fel rugják méltotassék Ngd olly hathatos rendelet tenni, hogy a' Ngd által meg határozando büntetés azokon el-mulhatatlanul véghez vitessék [Torockó; TLev. 9/29].

4. eldöntendő; care urmează să fie decis; zu entscheidend. 1805: Első meghatározando kérdésnek láttott hogy midőn az Al peresek directus elei között a' Fellperesek állatása szerint ezen T66-Hellynek Zállogb(an) léte meg esmértetett annak ellenére az örökösítés bizonyítására be adott előbbi Contractusok fel vétethetneké [Ne; DobLev. IV/887. 3a].

meghatározás 1. kihatárolás; fixare a hotarelor; Abgrenzung. 1580: az Nagy Kereky patronusok elozor metaakat akarnak vala Erigalni, Nagy Kerek^a es azon Eormen-szekess^b Newo falw kozt ... walya puztanak meg osztasara es meg Hatarozasara, Excindalasara [Pókafva AF; JHb XXVI/8. — ^{a-b}AF]. 1729: Az mely emberek masunnan ide származván s telepedvén magok Házhelyek(ne)k valo földeket kértenek s obtinealtanak ... az Város közönséges földéből azok(na)k ház helyek ... pellustraltatvan Ujjobbanis hogi ha az akkori oculatiojok s meg határozások szerint biratnak é vagy az Város földéből többet foglaltanak hozza s mennyi részib(en) foglaltanak [Dés; Jk 384b]. 1801: az irt Metalis Contraversiának ... meg nézése, el igazittása, és tökéletesen valo meg Határozása ... végett Comissariusokat kívánván ki kérni, Certificaltattyák Nagyságodat ... az irt Napon és Terminuson a tisztelt Generális Szék előtt Meg jelenni [K; JHb LXVII/4]. 1817: minthogy a fenn irt vicinus Kálmány József uram néhai Péter Jánossal ennek előtte is az összefolyó határozások felett békéltelenkedtek (!) volna, most az második alkalmon meghatározaték végképpen ... eszerént, hogy ahol most a Kálmány József ökegyelme kertje fennáll. Az általadás és meghatározás a fenn irt mód szerint lön meg műelőttünk [Jenőfva Cs; RSzF 139–40].

2. (számbeli/mennyiségi) megjelölés/körülhatárolás; stabilire/determinare (a numărului/cantității); (zahlenmäßige/quantitative) Bezeichnung/Umgrenzung. 1785: Az kik Mester Emberek vagyunk, meg határozás nélküli szolgá-lunk mesterségünk [Torockó; TLev. 6/1. 4a]. 1800: alázatosan kérjük Nagyságodat hogy a Kohoban az másolás fel ne állitassék; hanem a Verőben a Vas Szam meg határozatát és annak szoross meg tartasa iránt téjendő parant-solatyat ohajtyuk^a [uo.; i. h. 9/34. — ^aA verős kovács társaság]. 1861: ujjabban meg állított szabályok szerint szervezendők az Eklák, és a Praesbiteriumok, meg jegyzvén, hogy a' hun a' népesebb Eklákban képviselői

rendszer lenne szükséges ott a' szám minimumának meg határozása csak is a' közzelebbi vizsgálaton lesz el döntendő [Gyalu K; RAK 63].

3. megállapítás; constatare; Feststellung. 1822: a Cessans lucrumnak jobb moddal léendő meg határozására nézve tekintendők meg azon Helyet az hová azon Malom ki volt kötvé ... ki mentünk ad faciem loci, de ottis semmi olyas környül állást nem tapasztaltunk a' mely a Cessans lucrum meg határozására nézve méltó tekintetett érdemelt volna [Koppánd AF; DobLev. V/1057. 3b].

4. elhatározás, határozat; hotărîre; Beschluß. 1786: A kohóknak és verőknek közlebb következő meg indulásával mind azon meg határozásokat magokis meg tartani, másokatis kik a' verős Kovátsi munkában bé állanak azokhoz restringalni és vélek szorossan meg tartatni ... szoros kötélességeknek tartásák [Torockó; TLev. 9/23]. 1801: az ujjabb meg határozás szerént az egész határnak kelletik fell osztatni, nemkülönben az Nova sessioknakis [M.nagyzsombor K; Somb. I]. 1807: Nyilván vagyon pedig azon 1770dikbéli Zállag Levélnek 5dik Pontyából, hogy világos ki fejezésekkel tsak Néhai Trauzner János fiu maradékira nézve tétetett ez a meg határozás, hogy tsak az ell Zállagositó Trauzner Sigmund Leány Maradékának a kereset alatt levő Hadrévi részportiot (ki)botsáttani ne tartozzanak [Mv; DobLev. IV/908a. 1a].

5. eldöntés; luare de decizie, soluționare definitivă; Beschluß. 1794: sajnoson tapasztalyák, hogy a Tutor Ur ezen dolognak végső meg határozását, és az Árváknak Kielégítettét huzni halasztani, s egyben zumi, zavami ügyekszik [Kv; CsS]. 1816: a Mlgs Groff Fő Királyi Biro Ur ... a' Pernek meg határozása közben Bíroi flegmáját el vesztvén székéről fel költ, és a Derék Szék Biráit meg fenyegetve kényszerítette volna, a' Pernek bevégzésére [Mv; Told. 7]. 1825: ezen Comissio ezen Tárgyba nem ereszkedett, hanem annak meghatározását a Tktes Magistratus és V Közösségére bizta [Dés; DLT 288].

6. döntés; decizie; Entscheidung. 1761: a mi akkor azon Consensus mellet figaltatott edgyüt különöndön már a' Vidua meg nem változtathatta Néhai Fekete Josef ur(am) intentioja 's czelya 's meg határozása ellen [Hsz; BLev.]. 1785: műis mostani Terhünköt, az ő Felsége meg határozásáig békével hordozzuk; kik vgy határozván ő Felsége a' rendes Dézma ki adásrais készek leszünk [Torockó; TLev. 9/22]. 1796: Ez az eleve valo meg határozás Sinor mérték gyanánt Szolgálnán a' következőkre ... nem praetendalhattya ... azon Summa meg fordittását [Kv; Ks 74/56. 55]. 1805: Thoroczka Birák. Boldog Aszszony Havanak 3dik Napjan Fel küldet edgyet értését s az egész Banyaszi Társaságnak meg vizsgálván e következő meg határozásokat holnap napon tegyetek közenségesse [Torockó; TLev. 7/12].

7. rendelet; ordin; Verordnung. 1668: az Váradí vitézek ... minden meg határozás nélkül akarjak az Szegenységet Sancioztatni, kenozni, már lopvais ki csapnak az szegénységre, rabsagrais vittek mostansag [KJ. Székely Moyses Apafi Mihályhoz].

8. feltétel, kikötés; condiție; Bedingung. 1662: a gyermekfejedelem választását ... végre minden nehézségek superáltatván, meggyőzetvén, die 9-na Martii, azon gyűlés alatt, édes atyja után következő fejedelmekké választották és a szokás szerént az ország házában solenniter felkiáltották vala olly circumscripciókkal, meghatározásokkal, hogy ha az atyja az választott fejedelemnek gyer-

meki állapotjában találma meghalni, gubernátor alatt neveltetnék, mind az tökéletes idejéig, úgy, hogy most mindjárt Kemény János választatván azon guberniumra [SKr 312–3]. 1780/1804: A régi bé omlott 's el pusztult Bányák(na)k foglalásában ilyen mod tartassék: Valamely Bánya vagy Bánya Torok ruinába találtaik, bé omladozott, el temetődött, és semmi jele a' Torok(na)k nem láttzhatik akárkitől szabadossan occupaltathatnak, fel fogattathatnak olly meghatározással ugyan, hogy ha a' fel fogo proprietarius vagy occupans tsak pro forma fogta fel az ollyatén Bányát de ... azt nem colálná, az illetén Bányászok három Esztendők eltelése után ... mások által excludáltathatnak [Torockó; TLev. 2/4bis. 4–5]. 1818: a' Ns Collegium Cassae perceptora ... ezer öt száz RHftokat ki is számlálván azt előttünk Tktk Bartók Adám Ur effective kezéhez is vette ... oly további meg határozással 's kötelezéssel; hogy a' Ns Collegiumis a' hátra lévő ezer öt száz harminzt öt RHftokat ... leg felyebb a' jelen valo Esztendő Szt. György napjáig tartozzék telyesen ki fizetni [Ne; DobLev. V/1012].

9. megkötés, korlátozás; condiție; Vorbehalt, Einschränkung. 1675: illyen Supremus Magistratus eleibe bocsátott causaknak nem volt semmi megh határozása, úgy mint hány forintig valo causa lett volna; hanem indifferenter akar mely causat appellaltak az Supremus Magistratus eleiben az melynek decisioja nem teczet az Fogarasi felső szeken praesidens, vagy vice kapitányok előtt [Fog.; UF II, 662 Nicolaus Uzoni de Fogaras (46) vall.].

10. megfogalmazás/szövegezés; formulare; Abfassung. 1794: (A) Protocolum első Punctumának bővebb meg világosítására és meg határozására ezen Conclusum tétetett, hogy a régi szokás szerént a' plénium Consistorium Tagjai légyenek a' Curatorokon, Papokon és Professorokon kívül a' Városi elő kelőbb Civisek és azok között a' Centum paterek, a' kik arra érdemesek, és az ... nevezetesebb dolgok tsak ezeknek jelenlétekben igazittassanak el [Kv; SRE 295–6].

meghatározat előírás; prescriptie; Vorschrift. 1784: Respondem Querulantes Torotzkoienses Szolgálatunk(na)k soha semmi meg határozatnyat nem tudgyuk hogy lett volna | Mü Udvari Tisztekl semmi ezen kérdésre nem felelhetünk mivel ha a szolgálatnak különös meg határozatnyat volt az előtt ... azt mutattyák meg a régi Conscriptionok Urbáriumok ... Mondotta Mlgs Groff Ur ő Ngs. hogy ez effélék meg világosítása vegett fel küldi az régi Urbáriumot mivel mindenféle szolgálatok irant regi meg egyezése volt a Familia(na)k az Emberekkel [Torockó; TLev. 4/9 10b, 11a].

meghatározatlan határtalan; nemárginit; unbegrenzt. 1678: Nem értem az igazságon némelyeknek meghatározatlan indulatját, hanem azt értem, hogy az ország közönseges gyűlésen complánálja ezt a rút dologt; lehetetlennek hiszem penig, hogy mindnyájan úgy megbolonduljanak a statusok, hogy némelyek ductussát bekötött szemmel kövessék [TML VIII, 48 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz].

meghatározhat megállapíthat; a putea preciza/stabili; feststellen können. 1739: vagjan egy nagy darab föld de nem határozhatam meg mennyi [Ne; Incz. IX. 8b]. 1749: Bizonyoson hány Ház helyi vagyon meg nem határozha-

tom [Szurdok TA; DobLev. I/236. 19a]. 1754: azon Szigetnek ... Nap keletre Maros Solymos felől való határának Limesse meddig rugott, és végeződött, nyilván meg nem határozassuk [Herepe H; BK Herepei lev.]. 1812: Hogy az Öblögetés vagy is Viz mosása után szaporodott Berek az ujj Berekkel mennyi ideig lehetett egy azt az údónek hosszas volta és régisége mián meg nem határozhatom [Nagylak AF; DobLev. IV/943. 25a Vajda Czigány Juon (60) col. vall.]. 1819: az azt nem határozhatom mégis meg, hogy egyenesen ezen iszakossága halált okozhatott és neki [Déva; Ks 116 Vegyes ir.].

meghatározhatás elhatározás lehetősége; *possibilitate* de a lua o hotărîre; die Möglichkeit der Entscheidung. 1815: A történetű változásokhoz képest sogor Ur(am) fáradságát és Kedves Hugom Aszonyinak meg jelenését előre Atyafiságos bizodalomal kikérem, el várán addigis Atyafiságos tudositásokat a magam meg határozhatására nevezve [Asszonyiné AF; DobLev. V/975 Borberek Josef sógorához, Dobolyi Sigmondhoz].

meghatározó 1. körülhatároló; *care constituie hotarul*; umgrenzend. 1680: La Gura Rângului nevű helyb(en) egy nagy darab rét: Vicinussa ennek ... Nap keletről Tuoniaszi Mikulai, és az Szabo János Udvarbiro ezen rétet meg határozó Asása eszákrol ... Glodul nevű patak. nap nyugatrol pedig egy nagy patak(na)k az oldala határozza meg [A.porumbák F; Ált Urb. 51].

2. *átv* megszabó; *care este de natură să determine ceva*; festlegend, bestimmend. 1675: az Kegyelmed lelkével bizonyítok, midőn már kicsiny tehetségemet végképpen meghatározó idejég elmentem és Istenre s az közjóra való kénszerítéseket tötem Kegyelmed előtt [TML VII, 26–7 Szepesi Pál Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

3. elrendelő, parancsoló; *care ordonă ceva*; verordnend. 1849: ezen meg határozó ki bortsáttás értelmében ... az édgýikünk Téglás Ádam hivatalosan szolította fel Tanátsos Kovács Moses urat hogy adataival 's bizonysaigaival édgýütt, a differentias helyen jelenyen meg [Szu; Borb. II Simó Pál városi jegyző kezével].

meghatározódik 1. (határ) kijelölődik; a fi marcat (hotarul); begrenzt werden. 1724: Tudgyaé a' Tanu ... hogy a' Küküllőnek réghi folyása tartotta Korod, és Korod Sz:Márton között, és Zágor és Oláh Solymos között az Köz Határt, és Sem a tulso Sem az innettső Faluk birodalma az Holt Küküllőn által nem ment, hanem az holt Küküllőb(en), vagi az Küküllőnek réghi folyásában meg határozodott [Kük.; Ks 12/III vk]. 1760: ezen Kopacz Rét nevű hely ... eszákrol határozodik meg egy ponkos borozda forma helyl [Kilyén Hsz; LLt]. 1785: Pusztá Egres továbbá határozodik meg a' Középe tájatt a' Nehai Kenosi Tks Sándor Sigmond Ur Post(eritási) Antiqua Colonialis Populusa Sessiojoknál [Pusztægres TA; BLt 12 Jákob Todor (34) vall.].

2. (föld)terület határolódik/végződik; a fi delimitat (un teren); (Feldstück) abgegrenzt/geschlossen werden. 1702: Vagjon egy darab Liget nevű erdő ... tilalmas, határozodik meg az Esküői határozó szelben egj felől [Solyomkó K; SLt GH. 39]. 1768: meg akarván tudni meddig rugja(na)k, és hol határozodgya(na)k légyen meg a' Nemesek örökségei ad Faciem loci, a' hol az itten lako Nemesek örökségei(ne)k ... szélek és végek határozódik, ki vevén két

Regiust ... ottan ezen alább meg irando Vallok ... hitek után azt vallatták^a [M.pagocsa TA; Ks 8. XXI. 36. — ^aKöv. a vall.]. 1784: ezen irtásunk mindenik felől e' szerint határozodik meg ... a' mint ki járhatam és meg mutagathatam Régius Uraiméknak [Vormága H; JHb XXXIII/36]. 1808: lévén Fülöp Miklos ur(amna)k a Radnotfai^a Hátáron egy darabb Porondos Fülöp rész Helye ... a Máros vizére járó földek(ne)k végeib(en) ... Ezenn egész porondozást a dombon lévő egészen körül vécinált helyet, a Máros mostani folyamotyáig egészen adá örökös tseréb(en) Báro Bomemisza Leopold ur(amna)k ... az also vége egy Holt ároknál az holl a Földek végei határozodnák, határozódik meg [Bom. G. IV/10. — ^aMT].

3. megállapítatik; a fi stabilit; festgestellt werden. 1688: (A) Zenebonalkodo Cziganyasnagnak allapottyá meg határozodgjek, es I(st)en csendessegett adva(n) s mas dicsiretes privilegiat(us) helyek(ne)k is alkalmatossagatt ez iránt követven, az lakásra edg bizonyos hely designaltassek melto kívánság [Dés; DLt 449]. 1840: A Pálinka főzéshez meg kívántato élesztőttsi a mi a proba főzőskor fog meg határozodni, magam tartozom Sz Régenből meg hozni vagy hozzattatni [Kv; Bom. G. XXIVb].

meghatározott 1. kihatárolt; delimitat, marcat prin semne de hotar; mit Grenzmarke versehen. 1791: azon terhes summa pénz még mais a költsönözönek a sok szükségteől s rend kívül esett tereh viseléséteől okoztatott Helység tehetetlensége mián meg nem fizettetvén ... kéntelenítetnek az fenn irt falusi Lakosak ... ezenn eléggé meg határozott Falusi Just avagy Jozságot ... annak el adni ki mostani szükségek ki potlására mentől Summasobban pénzti ad [Ádamos KK; JHb XIX/32].

2. ki/megjelölt; stabilit; bezeichnet. 1662: A jószágos és egyház helyi nemesek közül négy értelmes becsületes személy, a városbírák s polgárok közül is négy, az katonaság közül is négy személy választatott vala. Kik a városnak minden közönséges javára nézendő dolgaiban ... meghatározott móddal forgó törvények kiszolgáltatására is kötelesek hittel valának [SKr 420]. 1743: végezte a szegény Haza, hogy Karátson havában Uj Esztendőigh és nem mászszor, a' kiknek Lovok vagyon a' Papnak két Ló fát, a' Mestemek egy Ló fát megh vigyenek melljet ha a' megh határozott idő alatt megh nem viszen, tehát a maga erdejéből vigye megh, avagy pénzül fizesse megh annak idejéb(en) a' három ló fának az árát [Torockó; TLev. 10/1]. 1759: az Utrumban meg határozott Hellyhez az hol lábainkal állunk, hozta volt a Mérő Rudat Providus Hatházi Czilika ... a ki is hűtes volt a ruddal járó emberek közé (!) [Árpástó SzD; BK]. 1790: Igaz az hogj én a' Nemes Capitalannak valo Contractusam szerint depurando summat a' Contractusban meg határozott időre éppen le nem tettemis hogj azért azon Subversans Kozzaghoz valo Jussamról excindalljak nem lehet [Radnót K; DobLev. III/678 Csato Mihály lev.]. 1794: ha az Arendator a' meg határozott időre az árendát telleséggel nem fizetné, és fizetni nem akamá ... légyen Jussa az Ecclesianak ... u Licitatio mellett a' fenn irt Telket másnak ki adni [Kv; SRE 309]. 1815: a' Katonai Correspondenziák(na)k jobb móddal folytatására Szebentől fogva, egész Kolosvárig, meg határozott Stációkon két két Levél hordozo a' Hohenzoller Regementyebeli Lovas ordinántzok állítatván ki Nemes Torda Várossába is két illetén ordinántzok lésznek quartélyba [Torda; TVLt rtlen].

3. megszabott; fixat; bestimmt, festgesetzt. 1700: a' kiknel most ollyan a' földek vadnak pacifice birják s colalhattyak Sz. Marton napra az arendáját megadva(n); ha penig meg nem adnak ... azo(n) Embertül ... el vitessek es adassek oly bene merita personanak a' ki meghatározott Arendáját megadgya azo(n) terminusra [Dés; Jk 310–1]. 1794: Ezen fenn jól circumscribált Bóltnak eddig practizált, és az gyakort fenn tisztelt Uradalom által meg határozott Esztendeji Taxáját, Censussát az mostani Exarendatrix Aszszony Boznyák Kata eő Kelme tartozzék Accurate be fizettni [Déva; Ks 73. III. 27]. 1825: a Karatnai Jozsagot ki váltván ... meg határozott Summa ki is fizetődött [Hsz; Kp V. 347]. 1829 k.: A' Játszó Tagoknak ... bizonyos meg határozott fizetések legyen s hogy abba hiányosság, a hiányosság miatt pedig a társaságnak el bomlása ne történhessen [Kv; KvSzL].

4. megfogalmazott; bine definit; abgefaßt. 1796: mind a' Bányák művelésinek, mind pedig a' vas futatásnak, és verésnek, bizonyos meg határozott regulái vagnak, és attól el állani teljességgel nem szabad [Mv; TLev. 5/16 Transm. 27]. 1805: nintsen az osztályb(an) semmi meg határozott meg esmerése annak hogy az egész Toó-Helly Zállogos legyen [Ne; DobLev. IV/887. 3a].

5. megbízott; desernnt; beauftragt. 1815: a' Bábamesterség tanulásának felerkentésére nézve szükségesnek találta a' Királyi Gubernium ki hirdetni ... Hogy minden Falunak legyen két meg-határozott Bábája másoknak ezeken kívül a' bábáskodás keményen tiltassék meg [TVLt gub-i rend. Kv-ról 1393].

meghatározta birt. szr-os alakban; cu suffix posesiv; mit possessiver Personalendung: vkitől körülírt; descris de cineva; von jm umschrieben. 1812: Ezen már megmondottam, s meg határoztam Berket kétségen kívül való dolog, hogy örökké, akar melyik ember értékére is, mindég a Nagy Laki Reformata Sz Eklésia birta [Nagyak AF; DobLev. IV/943. 29a Puskás Vaszilic (50) jb vall.].

meghatároztat 1. határt ki/megjelöltet; a dispune/face să fie marcat hotarele; Grenze bezeichnen/markieren lassen. 1807: az Határt ki jártottni, és az régi Usus szerint meg Határozottni és magokat régi ususokban volt, de erő hatalommal el foglalt Birtokokban reponáltottni el sem is mulattyák [T; Born. XVd].

2. felértékeltet/becsültet; a dispune/face să fie evaluat/estimát; einschätzen lassen. 1810: Kolosvári Pallér Léder Joseff ... minden nemű Kőfalakat és ... minden egyebeket meg betsült ... és nekünk meg mondván Munkánkba így irtuk bé, egyébb aproságokat ... Falusi előnkbe idézett Bizonyokkal határoztatván meg [Doboka; Ks 76 Conscr. 17].

meghatározthatatik 1. elhatározthatatik; a putea fi hotárit/decis; beschlossen werden können. 1794: minek előtte az^a egészen meg határozthatatnék szükségesnek ítélte, hogy előre a' Fundusrol gondolkozzék a' Consistorium ... és mihelyt illendő Fundus szerezethetik, azonnal a' lejendő káplánnak ki választása és bé állítása iránt is fog gondoskodni [Kv; SRE 294. — "A káplán kinevezése].

2. megfogalmazthatatik; a putea fi formulat; abgefaßt werden können. 1792: Utollyára mint hogy ezen Instructio(an) mindenek meg nem határozthatattak, és bé nem iktathatták (így!) azért követeink mind azok(na)k ki mun-

kálására valamelyeket más Vármegyék Székes Helyek és Szabad Városok Követeinél lévő Instructio(kb)(an) a miénkkel nem ellenkezőket és a Dolgok folyásához ... képest Hazánk Boldogságának elő mozdítására Szükségesnek látnak, Hazafiui egész indulattal és törekedéssel véghez vitelekre köteleztetnek [Zilah; Borb. II].

meghatároztatik 1. kihatároltatik; a fi marcat hotarul; umgrenzt werden. 1582: igaz hatariul mek vannak határozatuan [Dés; DLt 209]. 1620/1745: határok nem itelem hogy határ járt Levéllel valaha separatatott, sequestraltatott és meg határoztatott volna [Fejér m.; Told. 22]. 1693: Meg tekintvén Biro Samuel uramis Györgj Deák Ur(amna)k jövődöbeli szolgáltyát adgyon Györgj Deák Ur(amna)k egj darab széna rétet, mellyen jo fünek idején teremhessen Fveni Curr. 8, mellyis meg excindaltassék és meg határoztassek [Mártonfva Hsz; DobLev. I/36]. 1815: Minthogy a' régi Valóságos Galpanya^a Süllyedezesei mia el hagyattatott es a' Lakosak más Falut formáltnak ugyan tsak a' réginek szomszédságában; az Ujj Galpanyának meg állittására pro Basi et fundamento, a' régi Galpanyabeli Birtok tetettett fel és aszerént határozatatt és állittatatt meg az Ujj Galpanya Az O Galpanya pedig minden mérésen és Adjustment kívül kinek kinek a' Maga régi Birtoka szerént ezenn Határ Osztály alkalmatosságával is, a' régi Máták között hagyattatott birodalmában [M. derze SzD; Somb. II. — "Sz]. 1817: nem pászma szerént, hanem imit amot szálankent valogatva, a' dölt fákat 's veszendőben hogyva erdőlték az Úveg Csűrhez dolgozo emberek; ittenis határ tetetődött, meddig mehessenek a' vágással, és a' vágando pászmais ől számra meg határoztatik az arra rendelt Valdschaffer által [F.áróps F; TSb 46].

2. elhatároltatik; a fi delimitat; abgegrenzt werden. 1680: Ezen falu egész határa nap keletről a Szaratai, delről Felső Porumbáki határokkal, nap nyugatrol az Rakovicza nevő patakkal, eszakrol penigh az Olt vizeivel hatarasztatik megh [A. porumbák F; ÁLt Urb. 985]. 1681/1748: a régi barazdanak ket végiehe alkalmaztatott a' középeis, és határhalmocskákkal meghatároztatott [KvAkKt Mss lat. 236]. 1688: Ez falu ... Nap nyugottrol ... holmi halmokkal határoztatik megh [Szkorei F; ÁLt Urb. 26]. 1728: ezenn Havad út tetején lévő Erdő Miko részre valo, és határozatnék meg a' Nemes rész Erdőtől, a' Drisen Patakán mindgiárt innen lévő uttal [Hidvég Hsz; Mk I Andreas Béres (49) jb vall.]. Ezen két Maladé nevű hely határoztat meg egymástól az Bodon kútnál mely kútnak folyamatja hasítja meg az határt Ujlak felé [Maladé Sz; BfN].

3. elrendeltetik; a fi decis; verordnet werden. 1677: Ha kinek az előtt conferaltattak akar mely legitimus Fejedelmektől, azok maraggyanak a' Possessoroknál azzal az igassággal a' kivel birták, és most-is birhatnák; és a' mint recuperalasok a' Dézmáknak, avagy azoknak Arendáinak, a' több Fiscale bonumoknak rendihez és modgyához alkalmaztattak, ugy azoknak collatiois azon modok szerint a' Fejedelmek hatalmában vagon, mint a' több Fiscale bonumoknak el-adása, dehogy külömb igassággal és örökös-séggel abalienaltathassanak, meg-határoztatot [AC 52]. 1797/1799: Melly Illyetén Itélet, hogy nem használnv, az All Peresnek, vagy másnak akár kinekis ellent mondása, és bé tiltása, Törvényes tellesyítésbeis vétessék meg határoztatott, a' költséget és fáratságot, mind két Perlekedő Felek egy aránt szenvedvén [Torockó; TLev. 5/16. 415]. 1811: Így hát, hogy az esztenatársaság ne nyerekedjék, így

határozatát meg: hogy ezután minden esztendőben 2 eszténa azon havasba^a tétetődjék; minthogy ennek előtte is az nemes mixta communitynak nagy kárára forgott, hogy csak egy eszténa bírta [Szárhegy Cs; RSzF 184. — ^aTi. az eszténatartásra legjobbnak ítélt Bükki-Havasba]. 1812: egy Bánátusi szekeretskét német hámokkal maga után hagyván el szökött Egy gyanus ember ... a' kiről már meg határozatott volt, hogy itten^a fogságban tétetődgyék [DLt 383 nyomt. kl. — ^aNsz-ben]. 1828: Melj Ítélet, hogy Törvényes elégtételben vétessék meg határozatit [Mv; DobLev. V/1136. 3a tábl.]. 1836: Górgény Szent Imrei Nemes Finna Ferentznek 's Feleségének, ugy szintén Szolgajának számokra, nem külömben Szabo Eleknek Harsany Petrával, és Szolgálójukkal Borszéki Borvizzel Moldvába kereskedést folytatni intézett szándékjokra Passualis Levelet kértek ... ki adatni meg határozatott [TLt Köz. ir. 1075 a gub. Kv-ról].

4. eldöntetik, határozat hozatik; a fi hotárit/decis; entschieden/Beschluß gefaßt werden. 1791: A' Consistorium mind T. Deáki Samuel mind pedig T. Hadadi Sigmund Atyánkfiait ö kgyimeket érdemesek(ne)k és ollyanok(na)k esmervén a' kik ... reflexiot érdemlenének, abban meg egyezék hogy mind ketten candidaltatnának, és pluralitale votorum határozassák meg melyiké legyen^a [Kv; SRE 273-4. — ^aA vicekvártási tisztség]. 1795: közönséges Czéh Gyűlése tartatván, a' több Voks ál(ta) meg-határozatott; hogy ... a' Czéh Mester ... esztendőnként mődön a' Czehn(a)k pénze léssen 2 ~ két Nemet Forintot vehessen fáradsága jutalmául [Kv; FésCJk 21]. 1834: meg határozatott hogy a korom seprés menyen szerre a faluban [Étfva Hsz; HSzJP].

5. megállapítatik; a fi stabilit; festgestellt/gesetzt werden. 1873: Kebli tanácsunk ez ügyet ajánlattal terjeszti az ekklesiai gyűlés elé ... hogy minden egész bérfizető örökségnek 2 szálfa osztassék ki, az 1 vékásoknak 1 szálfa, oly módon, hogy előbb minden fa becsára meg határozassék, s az illetékesek házszám szerint rendre sorsot huzzanak [M.bikal K; Rak 304].

6. (időpont) kijelöltetik/tűzetik; a fi fixat (terminul); (Zeitpunkt) festgelegt/bestimmt werden. 1809: Az Erdeli Regimentek ki potlására a' Fgs K. Fő Igazgato Tanács méltotzatott ezen Ns székre 150 számból álló Tyrokat repartitálni szoros kötelességé tétetik Kegyelmednek, hogy leg otton ki menvén maga járásában, minden Falukban keresse fel az Bitangokat, vandorokat, Libertinusokat azokat Kegyelmed teljes tehetséggel ügyekezzeék ki állítani. Az elfogásnak terminussa határozatot meg Apró szenték napja után esendő Pénteken estvére ... ezen terminust pediglen Kegyelmed az Falusi Birákkal, és Hűtösseivel úgy observáltasson hogy az fogás se előb se hátré ne essek Pénteken estvénel Szombatrú viradolog [UszLt ComGub. 1704].

7. vmihez igazítatik; a se pune de acord cu ceva; einer Sache angepaßt werden. 1677: Az Egyházi rendek s' Papok kezéből a' Káptalanok ki-vétetvén ... Ezeknek régen rendelt és szokott fizetések a' Fejedelmektől igazán megadattassék, mind, hogy a' hivatalnak inkább meg-felelhesenek; mind pedig, hogy rendek szerint való böcsületek ne diminuáltassék; mivel hogy ök-is, a' leveleknek taxaiban, a' régi limitatiohoz alkalmaztatnak és meg-határozatnak [AC 207].

8. megfogalmaztatik; a fi formulat; abgefaßt werden. 1792: Mindezek a mődön elő fordulnak, Követeink Váro-

sunk részéről ... Szorgalmatosan ... azon igyekezzenek, hogy az fellyebb említett Punctumok Hazánk Törvénye út mutatása szerént, és a közönséges jora tzelozva határozatának meg, és munkalkodtassanak ki [Zilah; Borb. II követi ut.].

9. mérlegeltetik; a fi cintárit; erwogen werden. 1789: a' p(rae)tendens Aszzyon Praetensioi az én feleleteimmel, a' Törvény és az igazság Sinor mértéke szerint egybe vettetvén meg határozatassa(na)k és egyszersmind az én Praetensioimrais ... egyenes és Törvényes ítélet tétetessék [Ne; DobLev. III/658. 6a].

meghatározatott kijelölt/tűzött; fixat; festgelegt, bestimmt. 1705: Ez mai nap volt amaz mindenektől meghatározatott terminus amelyen mindenek bíztnak, hogy ezen a nap avagy eddig a napig az armada vagy elvész, vagy ide elérkezik, de mindeddig semmi bizonyost nem hallhatánk [WIN I, 590].

meghátasít (lovat) nyereg alá idomít; a dresa pentru călărie; (Pferd) zureiten. 1666: (A lovak) az kik voltak, betegesek, hanem ezelőtt egy néhány nappal érkezének vagy kettővel Moldovából, kit vadon fogattak ki az mènesből, ő nagysága emberei hátasították meg ... úgy hszem, jó paripa léssen belőle [TML III, 586 Teleki Mihály gr. Csáky Ferenchez].

meghatódik átnevdesedik; a se umezi; durchnăßt werden. 1662: a megfirt élés- vagy cajtház ellenében üszögében, boltozati nélkül levő toronybástya közköfala mellett senki meg nem maradhatván ... kik a pincékre, s kik öreg cajtházba költöztek vala ... két igen nagy mésszel öntött, pádimentomoztatott padlások lévén ... ugyan sok esőtől is olly állapotjában hogy meghatódnék, félelmes nem lehetne [SKr 601-2].

meghatólag meghatóan; emotionant; bewegt. 1884: Oly meghatólag állítja Ön a tényeket az olvasó elé, hogy meg vagyok győződve, hogy sokan az ellenpárt közül is, szívrokre téve kezöket, igazat adnak Önnek [PLev. 115 özv. Szász Károlyné Petelei Istvánhoz].

meghátulról hátulról megtámad; a ataca de la spate; von hinten angreifen. 1814: Blága Toma Tyrot mfg a Mezön el fogták ... engemetis Utolljára Ugy meg hátralt hogy Utolljára Fejszéivel a Szokmányom Ujját Le hasított [Sóakna MT; Born. G. IX. 6 Zuga Mihaila (18) vall.].

meghátaltat késleltet; a intirzia; hindern, verspäten. 1818: a Széna fübe Szénát Csinálunk, ha idő lenné, itt a sak Esőzések nagyonn Még hátaltatták a szena Csinálást [Galac BN; Wlt Kovács Mihály gondv. lev.]. 1824: a Fel Peresek ... az Esketémnek^a ki vételével a Reportatiomnak el láttatását magok hátaltatták meg [Ne; DobLev. V/1155. — ^aÉrtsd: az esketési jk-nek].

meghátaltatás akadályoztatás; impiedicare; Behinderung. 1780: böls emlékezetiben lehet Nsgtoknak, miolta, miképpen és már hány rendben tiltott el benünket az A Járai Mlgs Possessoratus Havasának s Faluik Határain pénzen Vásárlott Erdeinkről; melly Sérelmeinket Kárainkat s munkánkban lett meg hátaltatásunkat a Felséges Királyi Guberniumn(a)k is egynehányszor, a Tekintetes

Tablának sokkal többször repraesentaltuk [Torockó; TLev. 9/18]. 1785: az kohoink és Verőinkre menő pataknak meg áradásakor, azokhoz tartazo Gátaink el szakasztásában, és el seprésiben munkáinknak meg hátráltatásával károkat vallunk, valamig Ujra nagy költséggel meg igazítottuk [uo.; i. h. 6/1 Transm. 14a].

meghátráltatik késleltetik; a fi intírtziat; gehindert/ hemmt werden. 1797: A Boltak el készítésén igyekeztem és abb(an) is a méznek nem lete mia és a Napradi komives meg betegedése mian meg hátráltattam [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.].

megházasít megnősít; a insura; verheiraten. 1565: aztys Ertem, hogy az en fyamath ott meg hazasítottak, es az Immar az en marhammol oztöny akar, keeth hold zeó-leoth akar meg tartany ... Zanto feoldeth [Kv; BesztLt 5 Konth Janos a lekenceiekhez]. 1574: Borbolya Zent Egedy Myhalne Azt Vallia hogi Eccher Mond Eo Lwchanak Lam Meg hazasítottat fiadat, Mond twgia essch ky fia Enneke(m) eleg Bayom leon vele [Kv; TJK III/3. 334]. 1584: Orsolia Rudolph georgnē vallia, Mikoron fiamat A harmadik esztendeoben meg hazasította(m) volna, Es el kellene halny esthwe a' fiamnak a' Matkayat Eiel efelykor hallek Zot, es hat Zabo Cato [Kv; TJK IV/1. 218]. 1610: mo(n)da Moczonine Azonio(m) Teoreok Istwannenak, miért nem hazasiczatok meg Kun Petert es mo(n)da Teoreok Istuane, nem lehet mert azt mo(n)dgia Kvn Peter, hogi soha nem hazasul meg, adegh valamégh Budaj Mihaly deak Ily [Kapyon SzD/Dés; DLt 321]. 1634: Az mikor az en fiamat meg hazasita(m), enis kerem vala az fiam számára Molnar Imrehnetol azt az partha ovet [Mv; MvLt 291. 24a]. 1678: Székely Mojzes Sükösd Mihály U(ram)nak Jobbágia nem volt Sükösd Mihály Ur(am) hazasította vala meg, akkor adosult volt eo klgmek(ne)k azért szolgálta eleiteigh [Csekefva MT; Ks]. 1689: Tiboldi Gergely hazasittais meg [Kőrispatak U; Pf]. 1701: meg hazasította Tot Janost [Bözödjűfalu U; Pf]. 1739: mostoha fia volt Sebestyén György vr(am) Néh Csetre György Uram(nak) es tartotta ruházta s meg hazosítá [Mezőbánd MT; MbK VI/16].

megházasítás megnősítés; insurare; Verheiraten. 1667: Bizván a Kegyelmed jó akaratjában, akartam Kegyelmednek értékre adni, fiamnak megházasításában mely nagy búsulással, sok gondolkodással légyek, csak Isten tudja [TML IV, 2 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz].

megházasodás nősülés; insurat, insurătoare; Heirat. 1640: Megh tekintven az sz. Corona melto igassagát, es ... Pispeők urunknakis ezen dologh feleől valo consensusat, szabadságot engedtet nek, az uyabban valo meg haszasodasra [SzJk 52].

megházasodhatik házasságot köthet; a se putea insura; eine Ehe schließen können. 1583: Ha valamely Jnas aprod eztendeiet ki teölti iamborul, Semmikeppen meg ne(m) haza(sod)hatik, es Mesterre nem lezen, Az migh egy Jambor meste(rt) fizetesert ket eztendeig nem szolgal. Aztan meg aduan az Ceh igassagat maganak Mester ember lehet [Kv; MészCLEv.]. 1598: Tothazy Zeochoy Mihaly ... vallya, Mikoron tawaly eztendeoben Feyerwarra menteonk volna ... kere minket Kobzos Borbely Janos, hogy ha

valamy keppen az felesége nennyewel Zabo Georgyeot eozze alkwtathatnak ... azt mondak semmy keppen erre nem meheteonk mert tuggyuk hogy ieowendeoben theorwenyre menne effele dologh, mert hogy Zabo Georgys nem tagadhata, hogy gyeoreyet es kezét nem atta volna az leannak es a leannakis ieowendeoben karara lenne es meg nem hazasodhatnek myert hogy okot nem adhatna az legeny [Kv; TJK V/1. 255]. 1632: ezt az Feltoti Geörgi Deaknet Keörössy Janos hazassita el Repas Thamasnak De az az Aszoni ... el szökek tölle és hűteőtlenül hagyia el ... Repas Thamas Batizi Janostol veón leuelet hogi meg hazasodhassek ... s ugy hazasodek meg, de ez az Aszoni mostis azon hűtötlensegben vagio(n) [Mv; MvLt 290. 98b]. 1823–1830: Céhbe nem állhatott, mert feleségtelen embert nem vettenek be, meg nem házasodhatott, mert udvarba lakott, hogy onnan kijöhessen, pénzt kellett szerezni, aminthogy szerzett is volt valami 500 forintot [FogE 62].

megházasodik a se insura/căsători; heiraten. 1568: Is-tennek Acarattiabol Most meg hazasodttam votte(m) Valkaj boldisarneth Kozma telken vgian otth lezen az Menyegzo Hus hagio Vasarnapo(n) [Kv; BesztLt 15 Kalos Gabriel a beszt-i bírőhoz és esküdt polgárokhoz]. 1582: balyka Istwan az Damokos Istwan feolden hazasodot vala meg es en valek az Nasznagyanak bot palnak szeker vezetie [F.csernátón Hsz; HSzJP Rakossi Lukaczi vall.]. 1593: az niomorw czywr Balas mo(n)d hogy ne hogi edes Batia(m) Im meg akarnék hazasodno(m) agy egy kis hordo sertt [UszT]. 1635: Matte Istwa(n) Gergelj Balasnit hazasodot vala meg ott hala megis [Kászonimpérfa Cs; LLt 71 Nagy Domokos özvegye Agáta (70) vall.]. 1665: az Pap Istvan apja ... hogi meg hazasodek, ugj szalla Kis Szederjesre az Harjaj ur(am) szüle attja Szengyel Ferencz feoldere, s mjnd eo klgmet szolgala jobbajul migh ele [Marosjára MT; Told. 1a]. 1716: meg nem hazosadnék, de kételen velle, mert nem visel gondatt rea, az nénye Aszszony | En Eocsém meg házasodam [Nagyida K; Told. 22]. 1745: csak Tavalj Házasudot meg [Haraly Hsz; CsS]. 1768: Triff Isztraty meg hazasudat és az eo Kigyelmek Földire telepedet meg [Melegföldvár SzD; Bom. XL. 80]. 1778: Hatzegán Angyel ... tudam hogy mindétig az én értemre ide Tordosra szolgált a' miolta meg házasodott [O.tordos AF; BK ad 465 Griv Silimon (52) jb vall.]. 1807 k.: Az Exp(one)ns minek utanna meg házasadat tsak hamar meg különözet Szüleitől, Házassága után Esztendő alatt eppen napját nem tudam [Sinfva TA; Borb. II Gombási Péter (26) ns vall.].

Ha. 1716: meg házasadni [Nagyida K; Told. 22]. 1751: meg hazosodván [Nyárádtó MT; SLt]. 1752: meg Házasadván [Algyógy H; BK]. 1761: megis Házasodatt [Sztánisa H; JHb LXVIII/2. 93]. 1768: meg nem házasadat [Melegföldvár SzD; XL. 80]. 1772: meg házasadni [Aranyosrákos TA; Borb.]. 1782: megis hazosodatt [Torda; KW]. 1795: meg házasadat [Kápolna SzD; ÁLt Com. Szolnok Interior 2/1795]. 1802: meg Házasadat [Aranyosrákos TA; Borb.].

megházasul megházasodik; a se insura/căsători; heiraten. 1561: Ha ualaki penig' mester remeknek meg chinalasa elot meg' hazaswlina az Ceh zwksegera neg' forintot tartozzek fizetni [Kv; ÓCArt.]. 1578: eok Thartottak kichinsegetwl fogwa fel ez wallott, Az Attyafiay kezdek

kerny hogy Ne Mennyen Sohowa Immar, hanem hazaswllion meg ... wegze ... rea Byrak ... es hogy az Menyegzeo leott zekerwezeteoye volt Ez wallo Hozzwazoy Peternek [Boldoc TA; Thor. V/14 Joh. Zekely (55) jb vall.]. 1584: Mezaros Marton ... hazasolt volt meg Annak az felesége gyermek agyba fekyzk eo maga pedig az kolikaba fekyzk mind kezze Laba elleset Attunk d. 50 [Kv; Szám. 3/XV. 18]. 1587: regteol foghwa mindeneknek mind kised s mind Nag' Rendeknek, Zwksegh wolt magokat az Waros keonywebe be Iratnj, minek vtanna meg hazasultanak volna [Kv; KvLt Vegyes III/65–6]. 1591 k.: Fazekas Lukaczi ... az Bekes hada vtan ... hogy meg hazassula vgy zalla a' Georgj vram hazaban [UszT]. 1592: Myolta esmerj ezt az Toth Mihalt, molnokba lakot es az vtan Deesen hazasult meg s ot lakot [Kaplyon SzD; DLt 235]. 1635: Tudom azt hogy Matthe Istwa(n) Gergelj Balasni hazasula meg ott hala megis [Kászonimpérfva Cs; LLt Fasc. 71 Incze Péter felesége, Agáta (35) vall.]. 1664: Farkas Miklós és István Új Tordáb(an) lak(na)k, István meg házósult [Szentanna MT; Bállt 55]. 1716: csak az bosszúságh vitte rea, hogj meg bolondulyon es meg házassulyon [Nagyida K; Told. 22].

megházasulás megházasodás; insurat, insurătoare; Verheirathung. 1702: Vasarhelyi András a Remekert valo esztendejeben feles üdöt negligalt, es annak rendi szerent el nem töltötte hane(m) medio tempore meg házasodott, imponált rá a' Céh ... f. 13 ... ennek 3 forintya esik a' Remek előtt valo meg házassulasert, a tize penigh az üdö el nem töltésért [Kv; ACJK 50]. 1716: sokszor hallottam az szájból mikor az fejében néztem, már meg házassulása után [Nagyida K; Told. 22 Elisabeth Hajnal (39) vall.]. 1779: édes Atyak meg házassulása után jo ideig itten lakott midőn már két Nagyobb Fiai ugymint Anton és Ignát termetek volna, ide hagyta Monostort és Mariselbe ment Ipjához lakni [O.monostor K; GyL. Gligor Nyisztor (70) jb vall.].

megházasulhat megházasodhat; a se putea insura; heiraten können. 1627: Tudo(m) azt hogj Balas Deak az Zeredaj, az elseo feleségetől el valem, hat soha meg nem házassulhat vala hogj hwtotlenseghben eset vala [Nyárad-szereda MT; DLt 358 Catharina Sofalvj Consors Emericj szocz (50) vall.]. 1652: Sihaz Thamas Fia meg' házassulhatna [Szászfenes K; GyU 119].

megházasulható házassulandó; de insurat; heiratsfähig. 1680: Many Oproaje Iuon Oproaje ... Nötelenek egyik meg házassulható [A.porumbák F; Ált Urb. 45].

megházasult megházasodott, nős; insurat; verheiratet. 1587: Atta eo kgmek eleyben, Biro vram tanachawal egie(te)mbe Az Mywes embereknek, meg házassult Iffiaknak az varos keonywebe valo be Iratasokat [Kv; TanJk I/1. 45].

megházud 1. hazugnak mond/szid; a face pe cineva mincinos; jn lügenhaft nennen/rügen. 1639: Az mikor az en Ura(m) Szigjarto Gergeli eözue haborodot volt az Eoregh Aszonniel en akkor ot hon nem volta(m), hanem hogj haza jutek halla(m) azt, hogj meg házassult Uram az eöreg Aszont: s az Aszoni visa monda Uramnak [Mv; MvLt 291. 204a].

2. letagad/hazud; a nega/tágadui; (ab)leugnen. 1657: szállását megkémleltetvén, vala nékem egy Farkas nevű szolgám, jó török, lengyel, rác, görög, tatár nyelveket tudó, ugyan oláh fiú, azt küldök el ... végeztünk vala azért helyet az görög templumban, hogy ő is odajűnne, és én is odamennék, de azt meghazudá [KemOn. 87].

3. ~ja magát meghazudtolja magát; a se dezminți; sich Lügen strafen | szavát visszavonja; a-și retracta cuvintul; sein/ihr Wort zurücknehmen/ziehen. 1661: Az szabót, édes Uram, nem fogadta asszonyom meg, mert meghazudta magát s Sebesi Ferenczhez állott [TML II, 194 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1667: Az Barcsaiak ismét meghazudák magokat, sem plenipotentiát, sem constitutiót nem küldnek [TML IV, 41 Bánfi Dienes ua-hoz]. 1827: A' kép rá mákra nézve most is olyan szerencsétlen vagyok, hogy el nem küldhetem, mert Kolozsvári Uram meg házudta magát, holnapra biztatott, de Köpetzi nem várhatya Nem csudálkozom rajta, mert a' házugság közönsége sen a' Mesteremberek tulajdona [Kv; Pk 7].

megházudtat hazugnak mond/szid; a face pe cineva mincinos; jn lügenhaft nennen/rügen. 1584: Osuald Gergelj vallia, ot valem az korchoman ... halla(m) ... teob zo keozt megis hazuttatak egmast [Kv; TJK IV/1. 200]. 1592: Jouegh Georgi vallia ... Mikor egi estue meg Jeottwnk volna eggiwt Niari Martonnal valami lakasbol, kezde Niari az Zabo Georgi udarara zitkozodni, az Azzoni ezebe veűe, valtigh zidak mind egi feleol, s mind mas feleol, egi mast ... Niari Martonis meg hazuttatta az Azzont, es ekkoris valtigh zidak egimast [Kv; TJK V/1. 183] | mikor az tilalmat theotted engem teoruened ala vethel engemet meg hazuttatal Arulonakis Mondal [UszT]. 1600: Zabo Istwanne Sophya azzony ... vallya: Hogy ott zyttkozodnak volt Vargha Martonnal Zylagy Istwan, ez Markos Casparne menth oda, es hazwtatta meg Zylagy Istwant, kit amaz meg halwan vgy mene az azzonyra [Kv; TJK VI/1. 423]. 1618: mivel hogj Kortomaz Georgi az Biro kepet meg hazuttata azert az hazuttatasert bwntettwk 16 penzre [Vajdasztván MT; RDL I. 12]. 1629: En csak Szigjarto Mihalytelol hallotta(m), hogj meghazudattak egymast Szantajne Aszoniom Szeöcz Istvanneval az közben [Mv; MvLt 290. 160b]. 1631: Erszinies Giörgj meg házudata az eöczemett, s az eöczemis visza monda s ugi ragada osta(n) az eöczem Ferencz egi szekerczett, de nem üteötte egiszeris, hanem csak azt monda hogj ne pantolodgiek ot az satoro(n) mert bizony rosul jár [Mv; i. h. 53a].

megházudtatás hazugnak mondás/szidás; faptdul de a face pe cineva mincinos; Lügenhaftnennen/rügen. 1629: Kadar Gicörgine Kata Aszonj ... Ugi val mint szinten az Ura, csak hogj az meg házuttatasat nem hallotta [Mv; MvLt 290. 185b].

megházudtattat hazugnak mond/szid; a face pe cineva mincinos; jn lügenhaft nennen/rügen. 1570: Sofia Zita peterne, Ezt vallya hogj mykor Zeoch Myklos hatta volna az harangozot az kamarakhoz Latny hogj az heazatia vyttatia volt, az harangozo zol fodor Janosnenak, hogj Beh Neh hordana az kamara zendelyet, mert az varose volna Nem Eweh fodor Janosne azt Monta az harangozonak, hogj myert Mondod Te Roz Bestie enneke(m) azt hogj az varose, ha en heaztata(m) vala Megh ennekeleoté Az ha-

rangozo meghazwtattata Azonba Zech Myklos oda Jwtot, Az harangozo megh Monta myt mywelt Rayta es mynt zydalmazta [Kv; Tjk III/2. 77].

meghazudtol hazugnak mond/szid; a face pe cineva mincinos; jn lügenhaft nennen/rügen. 1573: Agoston peter es Zentlazlay gergel Azt valliak hogi az harsongarton Jeonek volt ... ala ... oth vagon Zekel Antal zablia ze-kerce volt nala es egi azzonemberrel Igen twszakodik volt Eok meg riaztak ... Az kertbe zalad eleottek ... eok vtanna Mentenek ... Kerdettek Miert haborgatia az Azzonnepeket, Mond Antal az neke(m) felesége(m) azert lestem ki hogi ely vigem Az azzony meg hazwtolta hogi Ne(m) felesége, Mert mas felesége vagion, ozton eok ... attak az varos zolgaia kezebe [Kv; Tjk III/3. 291]. 1600: En Seres Balazne Darko assonj illien valast tesz az fogolira az aztalos Gjeorgy vram zolgaloia Jlien galazatos zoual Beocheolte Gazdait az azoniatt soksor meg hazuttolta igh azt Monta hogi nem igazat Zolaz aba az mit mondaz [Kv; Tjk VI/1. 391a]. 1638: Lattam ezt az Telbe(n), hogi Borbely Peter ezzel az Nemet Miklossal cöszue zajdulanek (!) s haniak egimast szoval, de nem erhetem az beszede- ket, de ugj teczik hogi meg hazottalak egimast ... utollia- ra hallam azta(n) Borbely Peter hogi monda eb felien teö- led, ha katona vagis [Mv; MvLt 291. 141a]. 1668: Szil- agyi Vr(ama)t megh hazudtolta az szek elöt [Szúv; Born. XXXIX. 5 Kuia Janos (50) vall.]. 1745: Duka György meg hazutolván rutul öszve gazolta az an(n)ját [Gyulatelke K; Ks 4. VII. 1]. 1758: hallam hogy Kosztandin hanyi kezdé az bironak szemére, hogy némelyeket a szolgálatból ki hágy ara egymást meg hazutaltak eš meg is üte a biro Kosztántint [Cintos AF; TKI 19/42 Tyworan Tanaszi (38) jb vall.]. 1797: meg hazudtaltanak Engemet sok jo Bara- tim ... az illyen történetek meg szoktak esni ... másokan is | Engemet sok Migos Patronusim elött meg hazudtalt [Go- gánváralja KK; Ks 94 Vegyes lev.].

meghazudtolás hazugnak mondás/szidás; faptil de a face pe cineva mincinos; Lügenhaftnennen/rügen. 1673: azert ment által az A. eleibe(n) hogy kerdezze teölle miért lamadot volt öcsére az szena fűben, melybeöl emeg- va(n) az utan az A(na)k tagadas tetele uta(n) valo edgymas megh hazuttolása, egy más elle(n) valo keő ragadozasokis mind ket felek(ne)k ugy subsequalta ugia(n) jollehet, de edgyik felis az masikat ne(m) bantotta [Kv; Tjk XI/1. 302].

meghazudtolhat megcáfolhat; a putea dezminți; wi- derlegen können. 1849: Butoraim, Köntöseim és egyebek miket. Kelemen Béni le tartoztatott és el hordott ... reszint a Kelemen Bénitől kapot pénzből és ajándékokból gyűjtettek a' mit Kelemen Beni meg sem is hazuttolhat leg kevésbbé is, mert ugyan is köztudot hogy férfi pénz nélkül kurvát magának nem tarthat [Kv; Végr. Vall. 49].

meghegedül elver; a bate zdraván (pe cineva); verprü- geln. 1766: azzal fenyegetett hogy azért meg hegedültet Kapitány Urammal 's én is mondám Szilágyi Sárának, hogy engemet meg hegedültek [Sszgy; HSzjP Helena Barabás quondam Pauli Szabó Relicta vidua (58) vall.].

meghegedültet elveret; a dispune să i se aplice cuiva o bătaie zdravănă; verprügeln lassen. 1766: azzal fenyege-

tett hogy azért meg hegedültet Kapitány Urammal [Sszgy; HSzjP Helena Barabás quondam Pauli Szabó Relicta vidua (58) vall.].

meghegyez 1. kihegyez; a ascuți; zuspitzen. 1591: Az Hid Kapura walo Keolchiegh ... Az Kowachyok hegyez- tenek megh 2 Chyakant f — d 4 [Kv; Szám. 5/X. 81]. 1593: Aczj ferenczjnak (!) fezetet mihalj wram hogj Chö- wekeket meg heczete es az fakat az Palora Rakta f — d 48 [Kv; i. h. 5/XXI. 15].

2. (boglyát) hegyesre rak; a face vîrf (unei clăi); gespitzt aufschobem. 1582: 4 oct(öbris) Az nagy zeel az zakazokat igen megh hanta wolt fogattam hat Embert hogy wyobban meg hedzették attam) d. 72 [Kv; Szám. 3/V. 24 Lederer Mihály sp kezével]. 1767: az kaszálo helyeket meg kaszáltatta, és Buglyákban rakatván roszszul lévén meg hegyezve, az Eső erőssen meg vesztegette [Kóród KK; Ks 19/I. 8].

meghegyeztetés (boglya) hegyesre rakása; clădirea vîrfului (la clăi); gespitztes Auffeimen. 1765: az Ujj ka- longya szénák(na)k also és felső, az ő kalongyák(na)k ujjolag meghegyeztetésekre szalma [Nagybarcsa H; Ks 71/52 Szám.].

meghéhel (kendert/lent) kifésül; a pieptăna/dărăci (cine- pa/inul); (Hanf/Flachs) hecheln. 1735: találtam Murza Ga- bomál hét fő lenét eo kemén(e)k meg héhelve [Nagygyeke K; Ks]. 1760: virágos kendere anyi van szépen meg hé- helve a'mennyit bé nyomhat egy szalma Sák(b)a [Mk IX/109]. 1848: Kender meg héhelve [Görgénysztimre MT; Born. XXIv]. 1849: vittek el kendert a' Pintzéből, hol 45 kalangya volt, nagyobb része meg héhelve ... téssen 45 pfr [Héjasfva NK; CsZ]. 1855: A jobbágy felesége a kender kinyövi, elázattja, kiveti, megszártja, kitilolja, meg- héheli, ecseteli, megfonja, felmotolálja, megszövi és meg- fehéríti [ÚjFE 181].

meghéhellet (kendert) megfésültet; a da la pieptă- nat/dărăci; (Hanf) hecheln lassen. 1844: A' Kendert meg hehellettem, ha érkezem mindjárt megis ecsetlettem [Széplak KK; SLT évr. Sipos Miklós P. Horváth Ferenc- hez].

meghéhelt megfésült (kender); pieptănat, dărăci; ge- hehelt (Hanf). 1854: 1 Kalongya meg Héhelt Kender, és annak Szesze^a, s Csepője [Sárd KK; WassLt. — ^aÉrtsd: szösze].

meghėjaz (épületet) befed; a acoperi (o clădire); (Ge- bäude) überdachen. 1579: fiztettem az alchoknak hog az plebanos hazat mek hyazottok Elsőben alch antalnak eg nap müelt fizete(m) d. 25 Esmek zolgaya ket na- pot müel fizete(m) d. 32 [Kv; Szám. 1/XVIII. 37]. 1581: Esmeg Alchy Mathiasnak hogy Az ket kamorakat meg chynalta meg heyazta hogy el wegezte fizettunk neky f. 5 d. 50 [Kv; i. h. 3/IV. 8]. 1599: Az Szwkseg helt heaz- tak meg uyolan tataroztak megh [Kv; i. h. 8/XIII. 12 Sza- bo András sp kezével]. 1625: Molnar Janos mester az necessarius locus felett valo heazatot, vyonnan meg heazta [Kv; i. h. 16/XXX. 21]. 1702–1764: Eben^a Hajaz- tak megh a Tornjatis [Torockó; MNy IV, 234. — ^aAz esztendőben].